

FİRDEVSİ-İ RŪMÎ'S *TECNİSÂT-I SŪLEYMÂN U BELKİS-NÂME* VOL. I:
TEXTUAL ANALYSIS, TRANSCRIBED TEXT, FACSIMILE AND INDEX

RESUL ALTUNTAŞ

BOĞAZİÇİ UNIVERSITY

2023

FİRDEVSÎ-İ RŪMÎ'S *TECNÎSÂT-I SŪLEYMÂN U BELKÎS-NÂME* VOL. I:
TEXTUAL ANALYSIS, TRANSCRIBED TEXT, FACSIMILE AND INDEX

Thesis submitted to the
Institute for Graduate Studies in Social Sciences
in partial fulfillment of the requirements for the degree of
Doctor of Philosophy
in
Turkish Language and Literature

by
Resul Altuntaş

Boğaziçi University

2023

FİRDEVSİ-İ RŪMÎ'NİN *TECNİSÂT-I SŪLEYMÂN U BELKİS-NÂME*'Sİ I. CİLT:
İNCELEME, TRANKRİPSİYONLU METİN, TİPKIBASIM VE İNDEKS

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Doktora Tezi

Resul Altuntaş

Boğaziçi Üniversitesi

2023

Firdevsî-i Rûmî's *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-Nâme* Vol. I: Textual Analysis,
Transcribed Text, Facsimile and Index

The thesis of Resul Altuntaş
has been approved by:

Prof. Fatma Büyükkarcı Yılmaz
(Thesis Advisor)

Assoc. Prof. Tülay Gençtürk Demircioğlu

Assoc. Prof. Zeynep Sabuncu

Prof. Müjgan Çakır
(External Member)

Prof. Hanife Koncu
(External Member)

June 2023

DECLARATION OF ORIGINALITY

I, Resul Altuntaş, certify that

- I am the sole author of this thesis and that I have fully acknowledged and documented in my thesis all sources of ideas and words, including digital resources, which have been produced or published by another person or institution;
- this thesis contains no material that has been submitted or accepted for a degree or diploma in any other educational institution;
- this is a true copy of thesis approved by my advisor and thesis committee at Boğaziçi University, including final revisions required by them.

Signature.....

Date

ABSTRACT

Firdevsî-i Rûmî's *Tecnisat-ı Süleymân u Belkîs-Nâme* Vol. I: Textual Analysis,
Transcribed Text, Facsimile and Index

The subject of this thesis is; to present the text of Firdevsî-i Rûmî's *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-Nâme*, as a text publication and it aims to make a critique of the literary value and view of the text on both the poet's life and the historical events he witnessed in his period. The first volume of *Tecnîsât*, which consists of four volumes, is the subject of this study. In the first chapter, the new information revealed by the work in the context of Firdevsî's life, other works of the author and value of *Tecnîsât* as a Selim-nâme are mentioned. The second chapter provides a comprehensive summary of *Tecnîsât*, focusing in particular on the political struggle between Selim I (reign 1512-1520) and Shah Ismail (reign 1501-1524), the Battle of Çaldıran (1514), Selim's succession to the Ottoman throne from his father and the conquest of the eastern provinces, and the arguments used to emphasize Selim's rightfulness in his struggle for the throne against his father. In the third chapter, *Tecnîsât* is analyzed in terms of form. The types of puns (*cinâs*) are given with examples from the text and the poet's savings on verse forms. In the fourth chapter, the conclusion part is included, and in the fifth chapter, the transcribed text of the first volume of *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-Nâme* is given. In the sixth chapter a pun dictionary and in the seventh chapter an index of place and person names in the text was prepared.

(See Appendix A for an extended abstract.)

ÖZET

Firdevsî-i Rûmî'nin *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-Nâme* ' si I. Cilt: İnceleme,
Trankripsiyonlu Metin, Tıpkıbasım ve İndeks

Bu tezin konusu; Firdevsî-i Rûmî'in *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-Nâme* adlı eserinin metin neşri olarak ortaya konmasını ve metnin hem şairin hayatına hem döneminde tanıdığı olduğu tarihsel olaylara bakışını ve eserin edebi değerine yönelik bir kritik yapmayı amaçlamaktadır. Dört ciltten oluşan yaklaşık 20.000 beyitlik hacimli bir eser olan *Tecnîsât*'ın ilk cildi çalışmanın konusu edilmiştir. Birinci bölümde eserin Firdevsi'nin hayatı bağlamında ortaya çıkardığı yeni bilgilere, müellifin diğer eserlerine ve *Tecnîsât*'ın bir Selim-nâme metni oluşuna değinilmiştir. İkinci bölümde *Tecnîsât*'ın geniş bir özetine yer verilmiş ve özellikle I. Selim (s. 1512- 1520) ve Şah İsmail (s. 1501- 1524) arasındaki siyasi mücadele, Çaldıran Savaşı (1514), Selim'in Osmanlı tahtını babasından devralışı ve Doğu illerinin fethini anlatan bir manzum tarih oluşuna, netameli bir konu olarak Selim'in babasına karşı cebren verdiği taht mücadelesinde Selim'in haklılığının hangi savlarla vurgulandığı konularına odaklanılmıştır. Üçüncü bölümde *Tecnîsât*'ın biçim bakımından incelenmesine yer verilmiştir. Cinas sanatının çeşitleri, metinden örneklerle verilmiş ve şairin manzum şekiller üzerindeki tasarrufu, metnin yazılış ve istinsah tarihlerinin farklılığına külliyyatının diğer parçalarıyla birlikte bakılmıştır. Dördüncü bölümde sonuç kısmı yer alıp beşinci bölümde *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-nâme* 'nin I. cildinin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Altıncı bölümde bir cinas sözlüğü, yedinci bölümde ise metinde geçen yer ve kişi adları dizini hazırlanmıştır.

CURRICULUM VITAE

NAME OF AUTHOR: Resul Altuntaş

PLACE OF BIRTH:

DATE OF BIRTH:

DEGREES AWARDED

PhD in Turkish Language and Literature, 2023, Boğaziçi University

MA in Turkish Language and Literature, 2016, Boğaziçi University

BA in Turkish Language and Literature, 2014, Boğaziçi University

AREAS OF SPECIAL INTEREST

Ottoman prose and poetry, Rewriting in Ottoman literature, Ottoman historical writing, Historical narratives.

PROFESSIONAL EXPERIENCE

Instructor, Turkish Language, İstanbul Medeniyet University, 2017-

Part time instructor, Department of Turkish Language and Literature, Boğaziçi

University, 2021-2023.

AWARDS AND HONORS

Highest Honor List, Boğaziçi University, 2014.

PUBLICATIONS

Journal Articles:

“Ravzatü’l-‘İbâd: Bir Kırk Hadis Tercümesi”. *Journal of Turkish Studies=Türklük Bilgisi Araştırmaları*. Cambridge Mass.: Harvard University, Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 2018 [2019], 89-106.

Conference Proceedings:

“Divan Edebiyatında Tek Dert Kaynağı Aşk mıdır?”. Yeditepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Edebiyatımızda Buluşma VI: Edebiyatımızda Melal Sempozyumu, 4-5 Mayıs 2015.

“Feyzî-i Kefevî’in Ravzatü’l- İbad’ı ve Kırk Hadis Türü İçindeki Yeri”. Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Osmanlı Edebiyatında Tercüme ve Yeniden Yazım Sempozyumu, 28 Mart 2017.

“Mustafa Âli: Not As A Bureaucrat, But As An Ulema In The Ottoman Empire And His Translation Of Forty Hadith”. Turkologentag 3. European Convention on Turkish Studies. 19- 21 September, Bamberg Univesity. Germany

MA Thesis

Altuntaş, R. (2016) Fevzî-i Kefevî’s *Ravzatü’l- ‘İbâd*: Textual Analysis and Transcribed Text. (Unpublished MA thesis). Boğaziçi University, İstanbul, Turkey.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ.....	1
1.1 Firdevsî-i Rûmî'nin hayatı ve eserleri	1
1.2 Adı var kendi yok bir eserin ortaya çıkışı ve söyledikleri	8
BÖLÜM 2: <i>TECNİSÂT-I SÜLEYMÂN U BELKÎS-NÂME</i>	26
2.1 Eserin geniş özeti ve tahlili	26
2.2 <i>Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-nâme</i> 'de I. Selim müdafaası	80
BÖLÜM 3: BİÇİM BAKIMINDAN <i>TECNİSÂT-I SÜLEYMÂN U BELKÎS-NÂME</i>	94
3.1 Cinas sanatı ve metinden örnekler	94
3.2 <i>Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-Nâme</i> 'de üslup ve mesnevi dışında kullanılan nazım biçimleri	107
3.3 Nüsha tavsifi	117
3.4 Metin tespitinde izlenen yöntem	119
3.5 Transkripsiyon alfabesi.....	122
BÖLÜM 4: SONUÇ	123
BÖLÜM 5: TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	129
BÖLÜM 6: CİNAS SÖZLÜĞÜ	456
BÖLÜM 7: İNDEKS.....	561
EK A: EXTENDED ABSTRACT	568
EK B: TIPKIBASIM.....	573
KAYNAKÇA.....	642

ÖN SÖZ

Edebiyatın tarih, siyaset ve propaganda ile ilişkisini; salt gerçeğin bireysel konumlanmalarımıza göre aldığı şekillerin yarattığı yeni evrenler kurma gücünü çoğunlukla moderniteye yorageldiğimiz günümüzde bu akışkan ve girift ilişkinin sözün ve yazının ortaya çıkışından beri süregelen cezbedici bir olgu olduğunu düşünürüm. Dolayısıyla Osmanlı edebiyatının klasik devirlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nun da ekonomik ve siyasi teşekkülüyle paralel giden dönemlerinde bu edebiyatın çeşitli politik ve tarihsel meseleleri nasıl edebî bir mercekten geçirerek inceltilmiş propagandist metinlere dönüştürdüğü meselesi ilgimi çeken noktalardandı. Kuruluş döneminde (13- 15. yy.) bu tür propagandist metinler; tıp, tasavvuf ve pend-nâme sayılabilecek didaktik yönü daha ağır basan çeviri ve telif eserlere nazaran daha sınırlı sayıda üretilirken II. Bayezid ile birlikte gelişen tarih yazıcılığı bu alanla ilgili çok münbit bir zemin oluşturmuş ve çok sayıda metnin üretilmesine olanak sağlamıştır. Spekülatif bir iddia olsa da II. Bayezid'in, babası II. Mehmet'in İstanbul'un fethi gibi aşılması çok güç bir askerî zaferi ile yarışmaktansa söz sahasında bu büyük zaferin bir anlatıya dönüştürülmesi görevini üstlenmiş olduğu düşünülebilir. II. Bayezid döneminde tarih yazıcılığının teşvik edilen bir alan olarak önünün açılması; babasıyla askeri zeminde bir yarışa girmenin, sonucu baştan belli bir kayıp olacağı düşüncesinden kaynaklanmış olabilir. *Tecnīsāt-ı Süleymān u Belkīs-Nāme* I. cilt isimli bir metni odağına almış bir çalışmada bu söylediklerimin ilgisinin ne olduğu düşünülürse söylediklerim, başlıkta eserin kendini belli etmeyen içeriğiyle ilgilidir. Başlık, aslında cinas sanatıyla yazılmış manzum bir eser olarak Hz. Süleyman ve Sebe Melikesi Belkıs'ın hikâyesinin çift kahramanlı bir aşk hikâyesi şeklinde kaleme alındığını imler. Ancak çok katmandan oluşan mezkûr

eserin benim çalıştığım kısmı yani I. cildi pek de bu içeriğe odaklanmış değildir. Manzum bir Yavuz Sultan Selim fetih-nâmesi ya da Selim-nâme sayılabilecek bir metin olarak kendi döneminin tarihî olaylarını anlatır. Dolayısıyla da babası Bayezid'den tahtı zorla ele geçirmiş “isyankâr” bir şehzadenin meşrulaştırılma aracı olarak oluşturulmuş bir metin vardır karşımızda. Kendi güncel politiğine dair Selim'in yapmak zorunda olduğu şeyleri neden yaptığıyla ilgili biraz örtük biraz açık savları ve sonrasında da Şah İsmail'le olan mücadele ve savaşlarını anlatır. Doğu Seferi ve Çaldıran Savaşı metinde ağırlıkla ve detaylıca üzerinde durulan tarihî vakaların başında gelir.

Bir tesadüfler zincirinin işlemesiyle uzun yıllar adı var kendi yok bir metin olan *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkıs-nâme* ile doğduğumuz topraklarda değil de İsveç'in Uppsala şehrinde tanıştım. Firdevsi-i Rûmî'nin benim de kişisel merakımın odaklandığı bu konulara temas eden mesnevi biçimindeki *Tecnîsât*'ı, cinas sanatıyla yazılmış olması itibarıyla çeşitli çetrefil ifade biçimleri ve zorluklarına rağmen dikkatimi çekti ve bu çalışma ile Selim'in taht mücadelesinin neden gerekli bir hamle olduğuyla ilgili bir propaganda metni ortaya çıkmış oldu. Firdevsi, bu meşruluk zeminini de Davud- Süleyman peygamberler ilişkisi özelinde bir gençlik övgüsüne dönüştürmüş ve Süleyman peygamber hikâyesiyle kesiştirerek eserin diğer ciltlerinde Süleyman- Belkıs hikâyesine ağırlık vermiştir.

Tüm çalışma sürecinde verdiği destek ve gösterdiği yol aydınlığı için danışman hocam Fatma Büyükkarcı Yılmaz'a minnettârim. Tez jürisinde yer alan Zeynep Sabuncu, Tülay Gençtürk Demircioğlu, Hanife Koncu ve Müjgan Çakır hocalarıma da katkıları için çok teşekkür ederim. Yetişmemde önemli katkıları olan ve rahle-i tedrisatlarından geçmiş olmaktan onur duyduğum Günay Kut ve Zehra Toska'ya, yine bölümümüzün emekli öğretim üyeleri Nezihe Seyhan ve Köksal

Seyhan hocalarıma sonsuz teşekkür ederim. Metnin müşküllerini halletmek için yardımlarını esirgemeyen Sadık Yazar’a, değerli arkadaşlarım Ahmet Emin Saraç ve Süreyya Pekşen’e, Farsça kısımdaki yardımları için Ülkü Akçay’a, aynı metnin farklı ciltlerini çalıştığımız, birlikte düşündüğümüz Esra Demirkoparan ve Serap Arslan’a hezâr teşekkür. Anne-babama, kardeşlerime, Ceyda Arslan hocama, Pablo’ya, Yavuz S. Kemik, Gökhan Güler, Murat Narcı, Mertcan Bayar, Meltem Şafak ve Yağmur Özhan’a varlıkları ve destekleri için teşekkürlerimle.

Resul ALTUNTAŞ

Haziran 2023

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Firdevsi-i Rūmī'nin hayatı ve eserleri

Literatürde birden fazla isimle kendine yer edinmiş olan Firdevsī-i Rūmī diğer adıyla Firdevsī-i Tavīl 1453 yılında Balıkesir’de doğmuş ve kesin tarihini söyleyememekle birlikte 16. asrın ilk yarısında ölmüştür. Ömrünün çoğunu 15. yüzyılda Osmanlı edebiyatının klasik dönemi öncesinde kuruluş devri sayılan bir dönemde geçirmiş, çok sayıda ve çok değişik konularda manzum-mensur birçok eser kaleme almış velut bir Osmanlı müellifidir. Ölüm tarihinin kesin olarak bilinmemesi, söylediği şiirler yüzünden II. Bayezid devrinde Horasan’a kaçması gibi bir nedene bağlanagelmıştır. Özellikle Latifî tezkiresindeki (2018, s. 424) bilgiler ve M. Fuad Köprülü’nün (1956) *İslam Ansiklopedisi*’nde Firdevsi hakkında yazdığı madde, araştırmacıları bu yönde fikir beyan etmeye teşvik etmiştir. Lakin bu vakte kadar var olduğu bilinmekle birlikte herhangi bir nüshasına ulaşılamamış olan Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesindeki *Tecnīsāt-ı Süleymān u Belķīs-nāme* adlı eser, kendisine sunulduğu hükümdar olan Yavuz Sultan Selim döneminde (s. 1512- 1520) Firdevsi’nin pek de Horasan’a kaçmadığını ya da Osmanlı coğrafyasından uzağa gitmediğini ispatlar niteliktedir. 1512-1520 yılları arasında hükümrانlık sürmüş olan I. Selim’e sunulan *Tecnīsāt*¹, bu iddiaları çürütecek ve de Firdevsi’nin hayatının bilinmeyen yönlerine ışık tutacak bilgiler içermektedir.

Asıl ismi Orhān olan Firdevsi 1453’te Balıkesir’de doğmuştur. Bazı kaynaklarda adının Şerefeddin Musa da olabileceği iddia edilmişse de bu bilgi yanlıştır zira bu iddia *Süleymān-nāme*’nin 76. cildinde geçen bir ifadeden

¹ *Tecnīsāt-ı Süleymān u Belķīs-nāme I. Cilt*, çalışmanın ana kaynağını oluşturan eser ismi için bundan sonra *Tecnīsāt* kısaltması kullanılacaktır.

kaynaklanmış lakin Şerefeddin Musa isminin bir başka eserin müellifi olarak zikredilmesinin karıştırılmasından ortaya çıkmıştır. Bu meseleyi ayrıntılarıyla ortaya koyan, Firdevsi'nin *Hayat-nāme* adlı eserini doktora çalışması olarak hazırlayan M. Nurefşan Kapal hem Paris Milli Kütüphanesi'nde bulunan bir muhtasar *Süleymān-nāme*'de hem de *Süleymān-nāme*'nin 76. cildinde² geçen bu Şerefeddin Musa isminin, bir karışıklık nedeniyle ortaya çıktığını belirtmiştir: “*neşr: muşannif-i kitāb Firdevsī eydür Muḥammed bin şeyḥ Şerefeddīn Mūsā [‘aleyhi] rahmetün vāsi’atün- kitāb-ı Ḥayāt-ı Ḥayvān’da getürmişdür ki eydür Ḥaḳḳ Te’ālā dünyāyı ḥorladı, muḥabbetin men’ eyledi.*” (Kapal, 2018, s.9) Yani Firdevsi, burada bir alıntı yaparken kitabını ve müellifinin ismini anmıştır. *Musannif-i kitab* diyerek de yine kendi mahlasını zikreder ve sonra Şerefeddin Musa'yı ve kitabı *Ḥayāt-ı Ḥayvān*'ı anıp oradan Hz. Peygamber'in “Dünya ve onun içindekiler lanetlenmiştir.” mealindeki bir hadis rivayetini aktarır.

Firdevsi; hem *Tecnīsāt*'ta hem diğer eserlerinde adının Orhan bin Genek, mahlasının da Firdevsi olduğunu sıklıkla söyler. *Münāzara-i Seyf ü Qalem*'de, *Süleymān-nāmenin* 2, 7, 10, 25 ve 81. ciltlerinde de mahlas olarak Firdevsi, doğum ismi olarak Orhan'ı kullandığı sabittir (Kapal, 2018, s.8).

3007. *İsmüm Orḥān* cismüm etsüz üstüḥān
Beyt-i ābādān altı bağ u üstü ḥān

3008. *Şehrimüz Balıkesir* sultān bilür
Baḥr-ı ṭab‘um pür-güher ṭālib bulur (Tecnīsāt, vr. 42a)

3055. *İsmüm Orḥān mahlasum Firdevsī’dür*
Sözle iy ḥān ṭolduram firdevsi dūr (Tecnīsāt, vr. 44a)

² Bu cilt Yaşar Şimşek tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmış ancak bu meseleye değinilmemiştir. Yaşar Şimşek, “Firdevsī-i Rûmî, *Süleymān-nāme-i Kebîr* (76. cilt) Giriş-Ses Bilgisi-Tenkitli Metin- Sözlük”. On Dokuz Mayıs Üniversitesi SBE., T.D.E. Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2013.

Firdevsi'nin ailesi köklü bir aile olup Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubad'a kadar giden Genek sülalesinin bir mensubudur. Daha sonra bu aile Osmanlı hanedanı yanında saf tutmuş ve İstanbul'un fethinde yararlıklar göstermiş dolayısıyla Firdevsi'nin babası Hacı Genek Bey'e Balıkesir'de bulunan Edincik (Aydincık) Sancakbeyliği verilmiş ve Firdevsi de burada doğmuştur (Köprülü, 1996).

Firdevsi-i Rūmī'nin alfabetik olarak sıralanmış eserleri ile ilgili nüshaların künye bilgilerine, kısaca muhteviyatlarına ve haklarında yapılmış çalışmalara bakılacak olursa³:

ı. *Barak Baba Risalesi*: Gölpınarlı tarafından Firdevsi'ye ait olduğu iddia edilir (Büke 2015: 498, aktaran Yılmaz, 2013).

11. *Davet-nāme*: Mensur olarak kaleme alınan eserde gizli ilimler, tılsımlar, melekler, cinler, astroloji gibi konulara değinilir. Tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde. Eser hakkında Fatma Büyükkarcı Yılmaz bir yüksek lisans tezi hazırlamış ve yayımlanmıştır (1995).

111. *Fāl-ı Kur'an*: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde 816 numarada kayıtlıdır. Farsçadan tercüme edilen eser, fal yorumu için Arap harflerinin açıklamalarını barındırır. Ö. Şenödeyici ve H. S. Koşık tarafından yayımlanmıştır (2017).

ıv. *Ferāset-nāme*: Bir kıyafetname örneğidir. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A5151'de kayıtlıdır. M. Kılıç *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*'nde eser hakkında bir madde kaleme almıştır (2022).

v. *Gülistân Tercümesi*: İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesindeki bir *Gülistân* nüshasında Firdevsi'nin adı geçtiği için Bursalı Mehmet Tahir, eserin

³ Burada listelenen eserlerin bir kısmı doğrudan incelenmiş ancak çoğunda Yılmaz (2013) *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde kaleme aldığı ansiklopedi maddesi, Himmet Büke'nin (2015) ve Nurefşan Kapal'ın (2018) doktora tezlerinden faydalanılmıştır.

Firdevsi'ye ait olduğunu iddia eder. Fuat Köprülü ise eserin Uzun Firdevsi'ye değil başka bir Firdevsi'ye ait olabileceğini belirtir ve bu fikre karşı çıkar (Yılmaz, 2013).

v1. *Hacı Bektāş-ı Velī Vilāyet-nāmesi*: Hacı Bektaş menakıbını anlatan nazım-nesir karılık bir eserdir. M. Fatih Köksal tarafından (2018) tenkitli metin olarak yayımlanmıştır.

v11. *Hadīs-i Ahsen: Münâzara-i Seyf ü Kalem*'de aslında nazmını överken kullandığı bir ibaredir ancak yanlış anlaşılabilir müstakil bir eser ismi zannedilmiştir. Dolayısıyla içeriği hakkında bilgi yoktur (Yılmaz, 2013). Kapal (2018) bu ibarenin bir eser ismi olmadığını Köprülü'nün Firdevsi'nin kendi eserini övmek için kullandığı bir medhiye sözünün yanlış anlaşıldığı bu gibi ifadelerin başka eserlerde de kullandığını belirtir (s. 50). *Tecnīsāt*'ın Farsça girişinde de bu ibare birkaç kez şiirini övmek için kullanılır: “*aḥsenü 'l-ḥadīs, emlahü 'l-keḷām der 'ālem-i hīçkesī ne-goḟte bāṣed*”(vr. 2b).

v111. *Hakāyık-nāme Hadīkatü 'l-Hakāyık / Tuhfetü 'l-Hādī/ Hakīkat-Nāme*: Nazım- nesir karışık olan eserde ansiklopedik dinî, tasavvufî ve didaktik konular işlenir. Eser Milli Kütüphanede Mil Yz A 2251/1 numarasıyla kayıtlıdır. Mustafa Kılıç *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*'nde eser hakkında bir madde yazmış (2022) ve Güllü Araç bir yüksek tezi ile metni çalışmıştır (2010).

1x. *Hayat-nāme/ Hayât u Memât*: Süleymaniye Kütüphanesinde Hacı Mahmûd Efendi Koleksiyonunda nr. 2333'te kayıtlı eserin Firdevsi'nin son eseri olduğu düşünülmektedir. Nazım-nesir karışık olarak yazılan eser tasavvufî içeriklidir. Eser Nurefşan Kapal tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır (2018) ve Oğuzhan Et, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*'nde hakkında madde yazmıştır (2022).

x. *Kıssa-nāme-i Süleymân Aleyhisselâm*: Firdevsi'nin *Süleymân-nāme-i Kebîr*'den önce telif ettiği mensur Hz. Süleyman kıssasıdır. İbrahim Olgun ve İsmet

Parmaksızoğlu'na (2011) göre bu eser bir ön denemedir. Başta ve sonda birer kaside vardır. Metnin mukaddimesinde Firdevsi, telif ettiği bazı eserlerin adlarını kaydetmiştir. Büke, eserin bir nüshasının Millet Kütüphanesi 297.9'da AETrh316 demirbaş numarasıyla (349 varak ve 13 satırlı), diğer nüshasının İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 297.91'de NEKTY00715 barkod numarasıyla (195 varak ve 17 satırlı) kayıtlı olduğunu belirtir (Büke, 2015: 498, aktaran Yılmaz, 2013).

x1. *Kitābü 'l-Mevā'iz*: Büke, Muallim Cevdet Yazmaları, 297.85 MEV numarada kayıtlı “*Mevā'iz el-Firdevs*” adlı bir eserin varlığından söz eder (Büke, 2015: 497, aktaran Yılmaz, 2013).

x11. *Kur'ān-ı Kerīm 'den Tefeüle Dāir Bir Risāle*: Tek nüshası İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, 297.7 yer ve NEKTY00816 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Kütüphane kayıtlarına göre eser 89 varaktır (Büke, 2015: 497, aktaran Yılmaz, 2013).

x111. *Kutb-nāme: Kıssa-i Midilli* olarak da bilinen eser 1503 yılında II. Bayezid'e sunulmuştur. Haçlıların Midilli adasına saldırıları ve adanın müdafaası mesnevi nazım şekliyle anlatılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Kol. No: 643'te kayıtlı tek nüshası İ. Olgun ve İ. Parmaksızoğlu tarafından yayımlanmıştır (2011).

x1v. *Münāzara-i Seyf ü Kalem*: Millet Kütüphanesi No: 576'da kayıtlı olan eser kalem ve kılıcın münazarasını nazım-nesir karışık anlatan bir eserdir. Ahmet Tanyıldız tarafından yayımlanmıştır (2017).

xv. *Pend-nāme-i Eflātūn*: Sağlık ve temizlik konularında küçük bir risale olup Farsçadan Türkçeye çeviridir. Firdevsi'ye ait olup olmadığı tartışmalıdır.

Büke, bilinen tek nüshasının İstanbul Arkeoloji Müzesi, 164 numarada kayıtlı olduğunu bildirir, 105 varaktır (Büke, 2015: 497 aktaran Yılmaz, 2013).

xvi. *Satranç-nāme-i Kebîr*: Satranç oyununun tarihini, nasıl oynandığını anlatan 95 varaklık bir eserdir. Eser M. A. Çatıkkaş tarafından yayımlanmıştır (2015).

xvii. *Silahşor-nāme*: Silahların tarihini ve savaş tekniklerini konu edinen bir eserdir. 1500 yılında yazılmıştır. Topkapı Sarayı Müzesinde ve İBB Kütüphanesinde nüshaları mevcuttur. Bekir Biçer tarafından yayımlanmıştır (2011).

xviii. *Süleymān-nāme-i Kebîr*: 366 cilt olarak planlanmış lakin II. Bayezid tarafından çok uzun bulunduğu için 366 cildin esma-i hüsnāya telmihen doksan dokuz cilde kısaltılması istenmiştir (Köprülü, 1956). Ansiklopedik bir çeşitlilikle Hz. Süleyman'ın hayatını anlatır. Nazım-nesir karışıktır. Eserin ciltleri üzerinde çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi yapılmıştır. M. Ata Çatıkkaş tarafından (2009) 72. cildi dili bakımından incelenmiş ve transkripsiyonlu metni ile yayımlanmıştır. Kütüphanelerde bulunan *Süleymān-nāme* ciltleri ve hakkında yapılan çalışmalar için H. Büke (2015) ve N. Kapal'ın (2018) çalışmalarına bakılabilir.

xix. *Şerh-i Hadîs-i Erba'in*: Millet Yazma Eser Kütüphanesinde, AEFrs6 numarada kayıtlıdır, 5 varaklıdır. Büke, Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, 34 Atf 2846/9 arşiv numarasıyla kayıtlı bir nüshasını daha bulmuştur (Büke, 2015: 497). Açıklamaları Farsça olan kırk hadis tercümesidir (Yılmaz, 2013).

xx. *Tālî-i Mevlûd-i Kebîr*: İlm-i nücum hakkındaki eserde Hz. Süleyman'nın huzuruna gelen 12 devle konuşması anlatılır. Himmet Büke tarafından hakkında bir makale yazılarak tanıtılmış ve şunlar söylenmiştir: “Eseri önemli ve ilginç kılan hususların başında Türklerin İslam öncesi dönemlerde kullandıkları “12 Hayvanlı Türk Takvimi” hakkında detaylı bilgiler sunmasıdır. Bu takvimdeki her bir yıl, bu

yılın ve bu yıllarda doğan kişilerin özellikleri yıldız nameyle birleştirilerek verilmiştir.” (2015).

xx1. *Tecnīsāt-ı Süleymān u Belkīs-nāme*: Firdevsi’nin baştan sonra manzum olarak ve cinasla yazdığı eserin dört ciltlik tam tek nüshası Uppsala Üniversitesi Caroline Rediviva Kütüphanesinde O St. 5 Fol. raf numarası ve 54714 online erişim koduyla kayıtlıdır. Dört ciltten oluşan bu eser çalışmanın ana eksenini oluşturduğundan ikinci bölümde hakkında detaylı bilgi verilecektir lakin 20.000 beyitlik Uppsala nüshasına ek olarak daha kısa yani 7.000 beyit ve daha önce yazılmış olan bir nüshası da Almanya’da bulunan Gotha nüshası olarak bilinen Gotha Library, Ms. Orient. T 208 numarada kayıtlıdır. Eserin I. cildi bu çalışmanın temelini oluşturur. *Tecnīsāt*’ın II. cildi Recep Çelik tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır (2022). Bu kısımda Süleyman’ın babasının ölümü ile halife oluşu Süleyman’a tabii olan mahlûkatın resmi ve Belkıs’ın ataları ile ilgili bilgiler verilir. Ancak 68b-109a varaklarında bulunan II. cilt okunurken dört sütun üzerine yazılmış olan eser dört satırın yan yana okunmasını gerektirirken, yapılan çalışmada metnin ikili sütunları bir varak şeklinde okunmuştur ve bu metnin akışını kesintiye uğratmıştır. Eserin III. cildi Boğaziçi Üniversitesinde Serap Arslan tarafından doktora çalışması olarak incelenmektedir ve Süleyman’ın hükümdar olarak ordusu ile sefere çıkıp Hüdhd’ün kaybolması ve Belkıs’tan haber getirmesine odaklanır. Hüdhd’ün aracılığı ve karşılıklı mektup taşıması ile birbirine âşık olan bu ikilinin Belkıs’ın Süleyman’ın dini kabul edip ona bir elçi göndermesiyle son bulur. IV. cildi de yine Boğaziçi Üniversitesinde Esra Demirkoparan tarafından çalışılmaktadır. Bu ciltte Belkıs’ın Süleyman’ı imtihan etmesi, bu imtihanda Süleyman başarılı olunca Belkıs’ın Süleyman’ın dinini kabul edip evlenmeleri anlatılır. Kavuşma sahnesi bu cilttedir.

xx11. *Terceme-i Cāmeşūy-nāme*: Nasirüddin Tūsī'nin Farsça eserinin tercümesi olan eser, çeşitli kumaşlardaki lekelerin nasıl çıkarılacağını konu edinir. Eserin tek nüshası Manisa İl Halk Kütütüphanesinde ve S. Şakar tarafından yayımlanmıştır (2009).

xx111. *Teşhisü'l-İnsan*: Birçok tıp terimini barındıran eser insanın cenin halindeki oluşumundan ruhu ne zaman ve nasıl kazandığına değinen 145 varaklık bir eserdir. İbrahim Kutluk'un bir makalesi vardır. Ece Ceylan'ın *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*'nde verdiği bilgiler Himmet Büke'den aktarmadır ve eserin İstanbul Üniversitesinde bulunan nüshası kayıptır (2022). İ. Kutluk 1950'de yazdığı makalede “müellife ait 300-400'e yakın beyit mevcut olup ayrıca Sa'di'nin *Gülistān*'ından birçok tercüme ile *Keltile ve Dimne*'deki bazı hikâyelerin değişik versiyonlarına da yer verilmiştir.” der (s.32).

1.2 Adı var kendi yok bir eserin ortaya çıkışı ve söyledikleri

Firdevsi'nin *Tecnīsāt*'ı bu zamana kadar adı diğer eserlerinde anıldığı için bilinen ancak nüshasına ulaşamamış olan bir eserdir. *Tecnīsāt*'ın ortaya çıkışı Osmanlı tarihi ve Türk dili bakımından haiz olduğu edebî değeri yanında, Yavuz Sultan Selim'in taht mücadelesi ve Doğu seferine dair barındırdığı bilgilerin ortaya çıkması bakımından da önemi bir yere sahiptir. Bunların yanında yazarın kendi hayatıyla ilgili birtakım bilgi yanlışlarının da düzeltilmesine katkısı vardır. Dolayısıyla bu kısım üç alt başlıkta incelenecektir. Bunlar *Tecnīsāt*'ın bir “Selim-nāme” metni olarak değeri, yazarın hayatı ve şairliği ile ilgili katkıları ve son olarak eserin bir meta olarak Uppsala'ya nakli ile ilgili bölümler olacaktır.

1.2.1 “Selim-nāme” olarak *Tecnīsāt-ı Süleymān u Belkīs-nāme*

Tecnīsāt’ın en öne çıkan yanı bir Süleyman- Belkıs anlatısı olduğunu imleyen başlığına rağmen birinci cildinin bir “Selim-nāme” metni olarak inşa edilmiş olmasıdır. *Tecnīsāt*’ın ana omurgasını oluşturan Selim’in “haklı” taht mücadelesi ve sonrasındaki Doğu illerinin fethi, 67 varaklık eserin 20a varağında Selim’e medhiye ile başlar ve 36b’de Kemah’ın fethi ile İstanbul’a geri dönüşle biter. Bu 16 varaklık kısımda Selim’e medhiyeler ve özellikle şecaat ve adaletini konu edinen kısımlar, mülhid ve Kızılbaş ayaklanması olarak nitelenen Teke İsyanı, Şehzade Ahmed ve Korkud’un kifayetsizliklerini anlatan zemmiyeler, Sadrazam Hadım Ali Paşa’nın isyana karşı II. Bayezid tarafından görevlendirilmesi, en önemlisi de devlet erkânının Selim’in tahta geçmesi yönünde Sultan II. Bayezid’i ikna edişleri ve tahtın devir teslimi anlatılır. Erzincan’la başlayan, Tebriz ve Erdebil’in hükme bağlanmasıyla sonlanan Doğu Seferi ve Çaldıran Savaşı ile Selim’in muzaffer bir şekilde Rum’a yani İstanbul’a geri dönüşü, ele alınan konuların başlıcalarıdır. Firdevsi bu noktada güncel politik olandan efsanevi kıssaya geçişi çok iyi kurgulamış, ana başlık olarak ve genelde de hayatını Süleyman peygamber kıssasına adanmış bir yazar olarak bu konudaki bilgi birikimi ve söz söyleme kabiliyetini Selim’e aktarmayı başarmıştır.

Firdevsi, Selim’in Doğu Seferi ve bunun etrafında gelişen tarihî olayları anlattıktan sonra eserine 37a-39b varaklarında üçüncü bir *sebeb-i telif* yazarak devam eder, 47a itibarıyla da Talut-Calut mücadelesine yer verir. Talut, İsrailoğullarının *Kur’ân*’da da ismi geçen ilk hükümdarıdır ve İsrailoğullarına karşı savaşa girişen Golyat olarak da bilinen Calut (Küçük, 1993) ile birlikte hikâyesi Bakara Suresi’nin 246-251. ayetlerinde anlatılır (Kurt, 2010). Firdevsi, Talut’un kahramanlığını yücelterek erdemli bir hükümdar portresi ortaya koyar ancak yaşlı bir hükümdar olarak mutlak bir zafere kavuşamaz ve genç bir çoban olan Davud’un yardımıyla

düşmanı Calut'u yener. Bu hikâyenin bu şekliyle eserde yer alması önemlidir zira yaşlılık derdiyle muzdarip II. Bayezid'in de devleti yönetecek, emirlerini dinletecek gücü yoktur ve bu nedenle Teke İsyanı çıkmış ve yaklaşık iki yıl bastırılmamıştır. Şahkulu'nun Anadolu'nun çeşitli illerinde sürekli yer değiştirmesi ve bir türlü engellenememesi Osmanlı tahtını tehdit eder bir noktaya gelmiştir. Şahkulu ve onun savunuculuğunu yaptığı Şii/Kızılbaş anlayışının hükümdarı olan Şah İsmail'e gerektiği üstünlüğü sağlayamayan Bayezid'in genç ve kılıç ehli olan en küçük oğlu Selim'in, abileri Ahmed ve Korkud'un yetersizliklerine rağmen bu isyanı bastırması da Talut'a kesin bir zafer için yardım etmiş olan Davud'a benzetilerek bir gençlik övgüsüne dönüştürülür ve *Tecnîsât* bir "Selim-nâme" olarak Selim'in haklı taht kavgasını, *nizam-ı âlem* için yaptığı mücadeleleri anlatmış olur.

Talut'un bu mücadeleyi Davud'un yardımıyla kazanması, bu yararlılığına karşın Talut'un öldükten sonra tahtını Davud'a bırakma kıssası sözü Süleyman peygambere getirmiş olur. 67a'daki *hâtîme* bölümüne kadar Davud'un da yaşlanması ve verdiği hükümlerde haksızlık, şeriata uygunsuzluk ve karar verememe gibi sıkıntıların ortaya çıkmasına karşın bu zorlukları on yaşındaki tüm ilimleri haiz Süleyman'ın halletmesi ile son bulur. Ancak Firdevsi'nin niyeti hassaten Süleyman kıssasını anlatmak değildir. Kutsal metin kaynaklı bu iki hikâyenin (Talut- Calt ve Davud-Süleyman) kullanılma sebebi de Selim'in taht mücadelesinin haklılığını gerekçelendiren anlatılar olarak konumlandırılmış olmalarıdır. Bu durumu, Davud ve Süleyman peygamberlerin ilişkisini ve Süleyman'ın gençliğiyle, ilim ve ferasetiyle öne çıkan bir evlat olduğunu anlatmak için seçtiği hikâyeler üzerinden okumak mümkündür. Tıpkı Talut-Calut mücadelesinde olduğu gibi yaşlı hükümdarların ortaya çıkan devleti yönetememe sorunlarına çare olarak ortaya çıkan genç hükümdar namzetleri yardım eder. Bu genç veliahtlar onlara gençlikleriyle, kıvrak

zekaları ve aynı zamanda adaletli hükümleriyle yardımcı olur ve bu yaşlı hükümdarları içinde bulundukları sıkıntılı ve müşkül hallerden kurtarırlar. Dolayısıyla da devleti esas yönetmeleri gereken kişilerin bu genç idarecilerin olması gereği vurgulanır. Bu bölümle ilgili daha ayrıntılı yorum ve bilgiler ikinci bölümdeki tahlil kısmında, eserin geniş bir özetinden sonra müstakil olarak incelenmiştir.

Tecnīsāt'ın I. cildinin müstakil bir "Selim-nāme" olarak incelenmesine olanak veren içeriği, Selim'in daha Trabzon'da Sancak Beyi iken Gürcistan'ı fethetmesindeki başarısıyla başlar ve esas Şah İsmail'in Safevî Devletinin başına geçmesiyle Osmanlı toprakları üzerine yayılmacı bir politika izleyeceği ve Sünniliğin kutsallarını çiğneyen, saygısız tutumuna karşılık verme isteğiyle ortaya çıkar. Selim'in Doğu sınırına en yakın sancakta görev yapıyor oluşu onu bu tehlikenin farkında olmaya iter. Ancak payitahttan ve babası Sultan II. Bayezid'den bu durumla ilgili destek görememesi, bunun yanında 1510'da Antalya civarını kapsayan Teke Sancağında ortaya çıkan bir Kızılbaş ayaklanması olan Şahkulu İsyanı ve bu isyan karşısında payitahtın ve Amasya Sancakbeyi olan Şehzade Ahmed'in başarısızlıkları, ilaveten II. Bayezid'in yaşlılığı; Selim'e Osmanlı tahtına giden yolu açan siyasi olaylardır. Her bir başlık ve buralarda verilen bilgiler ikinci bölümde, eserdeki sıralarına uygun olarak tahlil edilmiştir. Ancak Selim'in mücadelesini müjdeleyen kısma örnek olması bakımından şu alıntıya bakılabilir:

1368. *Diñle Sultān Şeh Selīm nice olur*
Milk-i 'Osmān tahtını nice alur

1369. *İtmese_ol hān haşmı şāha tācı dar*
Milke sultān olmaz-idi tāc-dār

1371. *Dört yüz erle aldı Gürcistān ilin*
Sīm ü zerle Bān gelüp öpdi elin

1372. *İtdi aķın şehre kendi vurdı_o şāh*
Tā ki yakın oldu sedde vardı_o şāh

1376. Şehde gerek kılıc-ile taht ala
Şehde yürek olsa t̃ac alur ele
1377. Diñle nice oldı sult̃an Şeh Selīm
Añla naql ideyim iy q̃alb-i selīm
1378. Ol zam̃an ki şāh-idi H̃an Bāyezīd
Yok gūm̃an ki dūr-idi kavm-i Yezīd
1379. Çün halīfe oldı şeyh-i Erdebīl
Bū-Hanīfe kabrini yaqdı_ırdı bil
1380. Cedдини qo itdi bu z̃ulmi q̃ehān
Haddini bildürmedi bir şeh cihān
1381. Līk Sult̃an Şeh Selīm iderdi ceng
Şīr-i gurr̃an mişli_urur cebbāra çeng
1382. Çok halīfe t̃utdı atdan yıqdı_o h̃an
Çok harīfe itdi_‘azāb yaqdı o h̃an (Tecnīsāt, vr. 23a, vurgular bana ait)

Selim-nāme’ler bilindiği gibi I. Selim’in saltanatı döneminde yapılan fetihleri, önemli tarihî olayları ve kişileri anlatan edebî propaganda metinleridir. Türk edebiyatında padişah adları ile anılan bu tür propaganda amacı da taşıyan tarih metinlerinin ilk olarak I. Selim ile ortaya çıkması önemli ve tartışılmaya değerdir (Uğur, 2009). İranlı şair Firdevsi’nin *Şehname*’sinden mülhem bu türün Selim’le birlikte ortaya çıkışı, Selim’in taht kavgasına bir meşruiyet zemini oluşturma amacını gütmektedir. Selim’den sonra her padişaha ait müstakil isimlendirmeler olmasa da bu alanda Selim-nāme ve Selim’den sonra tahta geçen oğlu I. Süleyman (Kanūnī) adına yazılan *Süleymān-nāmeler* bu türün başat iki örneğidir.

Sultan Selim’in saltanatı 1512-1520 yılları arasını kapsayan sekiz yıl gibi kısa bir süreye yayılmış olsa da Selim-nāme literatürü geniş denilebilecek eser sayısına sahiptir. Böyle bir türün neden ortaya çıktığı meselesiyle ilgili çıkarımlar yapmak gerekirse özellikle II. Bayezid döneminde yaygınlık kazanan tarih yazıcılığının oluşturduğu tecrübenin üzerine, Selim’in birtakım netameli mücadelelerle

babasından tahtı devralmış olmasının halk nezdinde yumuşatılması, bu mücadelenin haklılığının anlatılması ihtiyacına binaen böyle bir tür ortaya çıkmış olmalıdır. Yani II. Bayezid döneminde tarih yazımıyla ilgili biriken tecrübenin Selim'in kendi saltanat mücadelesinin propagandasını yapma amacına evrilmesi ile ilintilendirilebilir. Zira doğal yollarla elde edilmiş bir taht serüveni yerine, metnin tahlil kısmında daha detaylı anlatılacak olan Bayezid'in yaşlılığından kaynaklanan bir otorite boşluğunu doldurmak için babasının ölümünü beklemeden saltanat mücadelesine girişmiştir. Bu mücadelede başarılı olup 1512'de tahtı babasından *suhûletle* devraldıktan sonra saltanatın gölge kabul etmezliği ve *nizām-ı âlem* için 1513'te tahtta hak iddiası olabilecek tüm Osmanlı hanedanı üyelerinin başta abileri Şehzade Ahmet, Korkud ve onların çocukları olmak üzere idamlarını gerçekleştirmiştir. Selim-nāmeler'in de Selim'in kendince haklı gerekçelere bina edilmiş bu kanlı taht kavgasını gerekçelendirecek bir anlatı gereksiniminden ortaya çıktığı söylenebilir.

Selim-nāmelerin, *Solakzāde Tarihi* gibi genel Osmanlı tarihleri benzeri bu döneme eleştirel yaklaşan metinler olmadığı, tam aksine bu tür metinlerin yazılış amacının Selim'in taht mücadelesinin haklılığı ve gerekliliği üzerine inşa edilmiş metinler olduğu unutulmamalıdır. *Tecnīsāt*'in bu noktadaki yerine gelmeden evvel Selim-nāme literatürü içinde yer alan eserlere bakmak faydalı olacaktır. Burada Selim-nāmeleri müstakil bir konu olarak çalışıp yayınlamış olan Şehabettin Tekindağ'ın (1970), 2015'te Yavuz'un taht mücadelesini Selim-nāmeler ışığında karşılaştırmalı olarak inceleyen Erdem Çıpa'nın *Yavuz'un Kavgası I. Selim'in Saltanat Mücadelesi* (2013) ve İslam Ansiklopedisinde “*Selim-nāme*” maddesini ve *The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selim-Nāme Literature* (1985) adlı

eseri de yazmış olan Ahmet Uğur'un çalışmalarından yararlanılacaktır. Yine bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bu çalışmalara bakılabilir.

1. İshak b. İbrahim'in (İshak Çelebi, ö. 1537) *İshaknâme* olarak da bilinen *Selim-nâme'si*

11. İdris-i Bidlisî'nin (ö. 1520) kendisi eserini tamamlayamadan öldüğü için günümüze Kanuni'nin emriyle oğlu Ebu'l-Fazl Mehmed'in (ö. 1579) tamamlayarak aktardığı *Selimşahnâme'sinde* aktardığı *Selim-nâme'si*,

111. Muhammed Edaî'nin (ö. 1521) *Selim-nâme* olarak da bilinen *Şahnâme-i Selim Hani'si*

1v. Keşfî'nin (ö. 1524) *Tarih-i Sultan Selim Han* olarak da bilinen *Selim-nâme'si*,

v. Sadîb. Abdülmüteal'in *Selimnâme'si*,

vi. Şükrî-i Bitlisî'nin (ö. 1530 'dan sonra) *Fütuhat-ı Selimiyye* olarak da bilinen *Selimnâme'si*; 7. Sucudî'nin *Selimnâme'si*,

viii. Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin (Koca Nişancı, ö. 1567) *Selim-nâme* olarak da bilinen *Me'âsir-i Selim Hânî* adlı eseri,

ix. Hoca Sadüddin'in (ö. 1599) *Selim-nâme'si*,

x. Ali b. Muhammad al-Lahmî'nin *Selimnâme* olarak da bilinen *al-Durru'l-musan fî siretu'l-muzaffar Selim Han'ı*,

x1. Şirî'nin *Selimnâme* olarak da bilinen *Tarih-i Feth-i Misir* adlı eseri,

x11. Kebir (b. Üveys) Kadızâde'nin *Selimnâme* olarak da bilinen *Gazavat-ı Sultan Selim'i*,

x111. Çerkesler Kâtibi Yusuf'un *Selim-nâme'si*,

x1v. Muhyî'nin *Selim-nâme'si*,

xv. Kazasker Kadızâde Vüsûlî Mehmed Çelebi tarafından II. Selim için yazılan *Selim-nâme*,

- xvi. 1511-1518 hadisatını kapsayan anonim *Selim-nāme*,
xvii. 1499-1520 hadisatını kapsayan anonim *Tarihü's-Sultan Selim Han*,
xviii. Seyyid Lokmān'ın *Selim Hān-nāme*'si,
xix. Mahremī'ye ait manzum *Şehnāme*'nin birinci kısmı Yavuz Sultan Selīm dönemine ayrılmış kısmı.

Babinger (1982), Levend (1956), ve Tekindağ'ın (1970) sözünü ettiği, ancak nüshaları günümüze ulaşamamış, az bilinen Selīm-nāmeler de şöyle sıralanabilir:

- xx. Senaī'nin *Selīmnāme*'si,
xxi. Şuhudī'nin *Selīmnāme* olarak da bilinen *Şahnāme*'si,
xxii. Arifī'nin (Fethullah Arif (Çelebi) *Selīmnāme*'si,
xxiii. Derunī'nin *Selīmnāme* olarak da bilinen *Muharebat-ı Selīm-i evvel ba Şah İsmail ü Gavri* adlı eseri,
xiv. Seyyid Mehmed b. Seyyid Ali-i İznikī'nin *Selīmnāme*'si,
xxv. Hayatī'nin *Selīmnāme* ya da *Şahnāme*'si (Çıpa, 2013, s. 77-78 ve Uğur, 2009).
Tecnīsāt'ın bu külliyyat içinde önemli bir yeri vardır zira ilk yazılan eserlerden biridir. Firdevsi, eserinde tarih belirtmemiştir. Eserde ne telifle ne istinsahla ilgili bir tarih kaydı düşürülmüştür. Ancak eserin anlattığı son tarihi olay 1515 Mart'ta Çaldıran ve Doğu Seferi dönüşünde Kemah'ın fethidir. Sefere ileri yaşına rağmen Firdevsi'nin kendisi de katılmıştır. Fatih Sultan Mehmed devrinden beri önemli bir akıncı beyliği olan Genek ailesine mensubiyetinden kaynaklanan askerlik temayülü, *Tecnīsāt*'tan sonra kaleme aldığı *Süleymān-nāme*'nin 81. cildinde belirttiği üzere anlaşılmaktadır. Tebriz seferine katıldığını, bu seferden döndükleri sırada elindeki tımarın Şems Çelebi tarafından elinden alındığını, *Tecnīsāt*'ı aslında yedi cilt olarak yazmayı planlarken içinde bulunduğu fakirlik nedeniyle müsveddeden “beyaza çıkaracak” kâtip tutamayacağı ve yazma kudreti kalmadığı için dört ciltle yetindiğini aktarır:

faķır dağı [...]kitābuñ te’līfine meşğul olup toķsan toķuz cild *Süleymān-nāme*’nün nüshasın beyāza çıkarup künc-i ĥalvetde maķām-ı ‘uzletde ‘ömr-ħarc kitāblardan ve nüshalardan derc eyleyüp mensūr u manzūm ki söyledüm. ‘aķıbet merħūm Sultān Bāyezid Ĥān rahmetullāh bu kitābdan ĥabır olup Kōstantin’e getirüp yazdurup *seksen ikinci cild kitābı taķsīrinden teslim alınmadı*. ‘aķıbet zelzele ve fıtrat-ı velvele ki olduğı eclden dergāha virilmeyüp pādişāh Allāh emrine virdi [...]ba’d-ez-ān tefsīr-i kebīrde olan *Süleymān kışsasın heft cild kitāb te’līf itmesine ser-cümle ebyāt tecnīs ve tarsī’ zū’l-kāfiyeteyn olmak ve bī-nukūṭ dibāce bağlamak kaşdın kılup dört cildin tamām idicek Tebrīz seferinden gelür-iken Şems Çelebi tımārumı ĥāşı-y-ıla küllī aldudđını, faķiri müflis ü zelīl kıldudđını işidüp beşinci cilde şūrū’ itmege iktidārum olmayup kātibe virilecek ĥabbem dağı kalmayup....bāķī cildin nazm itmege mecāl olmadudđı ecilden dört cild tecnīsiyyāt ve bu seksen birinci cild *Süleymān-nāme*’yi beyāza çıkarup devletlü sultānumuñ ĥak-i pāy-i şerīfine mūrçeveş dergāh-ı Süleymānī’ye bārigāh-ı ĥākāniye yüz süriyü gelüp tuĥfetü’l-faķır ĥaķır hediye getürdüm. Ümīzdür kim ĥayyiz-i ĥabülde vāķi’ ola ve on yidi cild kitāb-ı *Süleymānnāme* ki bāķī kaldı. Emr olursa ĥazīnede olan *Süleymān-nāme*’lerün dağı ĥabṭını ve sehv-i kalemini işlāh idüp ve cümle-i kitābı sultānumuñ mübārek ism-i şerifine bağlayavuz kim ne sultānumuñ emşālī ‘āleme ‘aķıl pādişāh geldi ve ne *Süleymānnāme* bigi tārīḥ dinildi kim ‘acāyib, ĥarāyib, ĥikmet-āmīz kışsa-durur. Maĥlaşı sultānum ismine bağlayavuz kim tārīḥ-i rüzigār ola ve cihāna yādigār kala. Nitekim *Ĥüsrev ü Şīrīn*’i Şeyḥī Germiyanoglı Muştafā Çelebi devrinde tamām idemeyüp vefāt eyledüği cihetden merħūm Sultān Murād Ĥān’a nevverallāhü ĥabrehu ‘arz ider. ‘Aşrında tamām kılup taĥallüsi Murād Ĥān ismine bağlandı. (*Süleymān-nāme* cilt 81, aktaran Kapal, 2018, s. 28, vurgular bana ait.)*

Bu alıntıda vurgulanan kısımlar hem *Süleymān-nāme-i Kebīr* olarak bilinen eserin cilt sayısındaki karmaşaya bir nihayet getirir hem ileri yaşına rağmen seferlere katılıp bir yandan Osmanlı Hanedanı’ndan himaye beklediğini bildirir. II. Bayezid’in isteği ile 99 cilt ve toplamda 366 cüz olarak planladığı *Süleymān-nāme* adlı tarihini yazmaya devam edemeyeceğini, 81. cildi tamamladıktan sonra geri kalan on yedi cilt için kendisinde mecal kalmadığını, ancak Tebriz seferi dönüşü o zamana kadar yazıp saray hazinesine teslim ettiği ciltlerin tashihine dermanı olduğunu dile getirir.

Firdevsi, dört ciltten müteşekkil olan *Tecnīsāt*’ın I. cildinde yaşadığı dönemin tarihi olaylarına, I. Selim ve Şah İsmail’in siyasi çekişmelerine, doğu illerinin ve özellikle Tebriz ve Erdebil’in fethine, bu dönemde görev yapan vezirlere (Ahmed Paşa, Sinan Paşa vd.) Şehzade Ahmed, Korkud ve Selim’in çekişmelerine ve

Anadolu’da vuku bulan Teke/ Şahkulu İsyanı’na ve diğer mülhid ayaklanmalarına, Malkoç-zâde adıyla önemli bir tarihî figür olarak eserde Osmanlı askeri gücüne katkıda bulunan Malkoçoğlu’na sıklıkla yer vermiştir.

1.2.2 *Tecnîsât*’ın Firdevsi’nin biyografisine ve şairliğine katkıları

16. yy. tezkirecileri, Firdevsi’nin “kötü” bir şair olduğu konusunda ittifak ederler.

Ancak 20 bin beyitle ve cinas sanatıyla yazılmış, tarih, kıssa ve aşk hikâyesi olarak okunabilecek bir metin olan *Tecnîsât*, Firdevsi’nin hakkında yapılan şairlikteki

yetersizliğiyle ilgili yargılarla kendi döneminde de yüzleştiğini ve bu yetkinsizlik

iddialarına bir cevap olarak böylesi bir manzum eseri meydana getirmiş olabileceğini

düşündürür. Firdevsi’nin tüm üretkenliğine ve ailesinden gelen askeri yararlıklarına

rağmen Osmanlı Hanedanı’ndan beklediği himayeyi görmüş olduğu da pek

söylenemez. Zira eserinde sıkça içinde bulunduğu fakirlikten, kıl kadar zayıflığından,

bir ev yapacak birikimi olmadığından ve babasız/yetim büyüdüğünden bahisler

vardır.

3136. Key fakîrem gerçi yok elde direm
Lîki mîrem dürr ü cevher söz direm (Tecnîsât, vr. 44b)

3142. N’ola gencüm yoksa yapmağa kuşûr
Var güvencüm kim sözümde yok kuşûr

3150. Key fakîrem hem hakîrem çâresüz
Katı pîrem derdimedür çâre söz

3152. Yiyeyüm ger vire baña guşşasın
Diyeyüm bârî Süleymân kışşasın

3154. Gerçi cânâ olmışamdur men yetîm
Lîki deryâyam sözüm dürr-i yetim (Tecnîsât, vr. 45a)

Şairin II. Mehmed (Fatih) ve II. Bayezid devirlerinde çeşitli inamlarla

mükafatlandırıldığı (Erünsal, 1981, s: 310), emrine saray kâtipleri verilip eserlerinin

beyaza çektirildiği, kendisinin de hilatlarla ve belli miktarlarla mükafatlandırıldığı

vâkidir ancak Bayezid'in bir zaman sonra yaşlılık illetinden kaynaklandığını ileri sürdüğü, şiirden soğuduğu bir döneme girmesi Firdevsi'nin açıkta kalmasına sebep olmuştur. İyi bir hükümdarın söz ustalarına kıymet vermemesini de devlet yönetimi için bir eksiklik olarak niteleyen Firdevsi, daha ziyade kendi mahrum kaldığı gelirlere dolayısıyla II. Bayezid'in inzivaya çekilmiş halini zemmeder.

2709. Mâl-ı vâfir birle *dil yazar-idüm*
Cem'-i hâtırla kitâb yazar-idüm

2710. Cevheri fazla şatardum fâzıla
Server-i 'âlem dir-idi fâzıla

2712. *Bir nice vakt oldu lîkin key çehân*
Şi're rağbet itmez oldu şeh cihân

2713. İşbu gayretten düşüben ayağa
Baña himmet n'ola bilmez iy ağa

2717. Pendüm iy cân diñle nedür imdi bir
Şâh Sulţân Bâyezîd añla_ oldu pîr

2719. *Nev-cüvân sultân gerek söz añlaya*
Köhne hân n'itsün sözi derd-le_ iñleye

2720. *Mübtelâdur za'fı var pîrlik dağı*
Hem belâ pîrlik-le_ ider birlik dağı (Tecnîsât, vr. 39b)

Firdevsi'nin “şairliği”ne dair birtakım çıkarımlarda bulunurken Firdevsi'nin pek çok konuda yazdığı günümüze kadar ulaşan eserlerinden ve konuların çeşitliliğinden anlaşılır. Fakat onun sanatının hem çağdaşları hem de kendisinden sonra gelen müelliflerce pek beğenilmediği malumdur. Örneğin Latîfî (2018) “*Ammâ ne nazmında nezâket ü lezzet ve ne nesrinde letâfet ü halâvet var*” (s. 424) diyerek onun şiirlerini beğenmez ve ilerleyen satırlarında onun “avam”a hitap ettiğini vurgular. Gelibolu Mustafa Ali ise eleştirilerini oldukça ileri götürerek onun duymaya değer bir kıtasının bile olmadığını söyler, kısaca bahsedilebilecek fasılları uzun uzadıya anlattığı için de Hz. Ali'ye isnat edilen “İlim bir nokta idi, onu cahiller çoğalttı.” sözüne gönderme yaparak onu cahillikle suçlar:

Kütüb-i tevārīḥde birer faşilla edā olunan kışşayı kelimāt-ı müzahrefesi ile ikşār idüp okınmaḡdan ve yazılmaḡdan alıḡomıř “Ke-meşeli’l-hımāri yaḡmilü esfāran⁴” mantūḡına kendüyi mazhar düşürmiş. Ğarābet bundadır ki ıřġāya ḡābil bir kıṭ‘ası daḡı yokdur. Cihāt-ı sittı temāmen tettebbu‘ kılsalar bir rübā‘isine dest-res bulmiş daḡı yokdur. Vaḡtā ki pādīřāḡ-ı mesfūra tazıyī‘-i evḡātla ol üç yüz altmış cildi manzūr olmiş. İclā-i bedīhiyyātdan olan ḡařviyātını giderüp seksen cilde intiḡāb ve mā‘adāsını ilḡā-i āteř-i pūr-tāb itdükde monlā-i bed-gūy aña ke-ennehū incinmiş. Ḥakīm Firdevsīye taḡliden birḡaḡ nā-sezā ebyāt söyleyüp diyār-ı ‘Aceme ġitmiř. Hālā ki muřannefātı muşannif nüşşasında bile ḡalmamıř. řoñra didüġi ebyātı ḡiḡbir kātib-i serī‘u’l-ḡalem ve bedī‘u’r-raḡam yazmaġa tenezzül itmemiş. Bu tarīḡ ile nesyen mensiyyen ḡalmıř. Bi’l-āḡare bu ebyātı ol Süleymān-nāmedendür diyü Monlā Laṡıfı irād u ışbat itmişdür (Gelibolulu, 2017, s. 160).

Çaġdařları tarafından da sanatkārane tabiatlı görülmeyen Firdevsi’nin, daha evvel

Kuṡb-nāme ve Münāzara-i Seyf ü Ḳalem gibi manzum eserler yazmasına ek olarak

ömrünün nispeten son yıllarında yaklaşık 20 bin beyitlik ve her bir beyti cinasla

yazılmış bir eser kaleme almasını tesadüfi olarak yorumlamak biraz güçtür. Birincisi,

tecnis ile uzun bir eser yazmak çok yaygın bir edebî gelenek deġildir. İkinçisi,

günümüze ulaşan eserlerine ya da tezkirelerdeki bilgilere bakılacak olursa,

Firdevsi’nin nazımda farklı arayışlar içerisinde olan bir şair olduġu söylenebilir. Bu

uzun eserin tamamen manzum bir şekilde ve tecnis ile yazılması, onun, çaġdařlarının

yaptıġı eleştirilere cevap olarak nitelendirilebileceġini düşündürür. Nitekim Firdevsi,

kimsenin daha önce kalem oynatmadıġı bir sahada üstün bir söz söyleme kabiliyeti

gerektiren *tecnis ve tarsi*’ sanatlarıyla yirmi bin beyitlik bir mesnevi kaleme alarak

iddiasını ispata çabalar. Kendi edebi deġerini ancak ulema, hukema ve fazılların

anlayabileceġini, kendisini Arap, Acem ve Rum fazılları arasında saydığını ancak en

çok da şeyî ve Ahmedî’yi kendisine üstat kabul ettiğini beyan eder. I. cildin hatime

kısımında yaklaşık elli kişilik bir Acem, Arap ve Rum şairinin ismini sayar ve

Nizāmî, Firdevsi, Cāmî, Hamdullāḡ Hamdî, Hoca Kemāl, řeyḡî ve Ahmedî gibi

büyük söz ustalarından geri kalmadığını söyler. İkinci bölümde bu iddiaları ve

⁴ Cum’a Suresi, 5. Ayet: “Kitap taşıyan eřeġin durumu gibidir.”

eserinde yerdiği ve yücelttiği şairlerle ilgili daha yakın bir okumayı içeren bir kısım mevcuttur.

2627. Meşnevî dimekde bulduñ sen kemāl
Hüsrevî sözde_itmedüñ hîç sen kem āl

2628. İbtidā kııl bir dinilmedük kelām
Tā şifā bula_okuyan her kilām

2629. Sa’di Selmān dimemiş ola_anı hem
Nazm-ı Hāsān māt ola görse_anı hem

2630. Söyle *Belkīs u Süleymān-nāme* pes
Cümle tecnīs ola tarşī‘ pīş ü pes

2631. Her feşāhat ehli_olan uş ög-ile
Bir hikāyet nazm ider sözle_ögile

2632. Şad-hezārān āferīn tahsīn āña
K’ehl-i ‘irfān hayr-ile adın āña

2633. Cümle tecnīs ola yaz bir hoş kitāb
Hüsni Belkīs āña vire tā ki tāb (Tecnīsāt, vr. 38b)

Firdevsi çok velut bir müellif olmasına ve bu çok çeşitli tür ve içerikteki eserlerinin bir kısmını Farsça ve Arapçadan çeviri yapmış olmasına rağmen kendisini asla “çeviri yapacak kadar kıymetsiz” bir noktada görmez ve tercüme yapmayı büyük bir kusur sayar. Buradaki iddiasının yersiz olduğu düşünülebilirse de çeviri yaptığı eserlere özgün olarak yaptığı ekleme ve çıkarma müdahaleleriyle kendisini mütercim olarak değil musannif olarak nitelemekle tercümeden sıyrır:

2990. Kimseden söz almadum aldum selām
Tercüme az öz idene_urdım silām

Dercüme yazdum hadīs peygamberī
Tercümeden itmişem peygām berī

Kimse sözün men getürmedüm dile
Azın özin şāha gör iste dile

Her hüner-ver gerçi āteşde yazar
Böyle defter şanma kim kimse yazar

2994. Nazma raġbet eyler olsa cümle kes
Böyle şan‘at ġarc idemez sözi kes (Tecnīsāt, vr. 43a)

Firdevsi’nin çok geniş bir bilgi ve kültür birikimine sahip olduğu, yazmış olduğu eserlerin konu ve içerik çeşitliliğine bakılarak söylenebilir. Özellikle 16. asır tezkirecileri Firdevsi’nin şairliğini zemmetmelerine rağmen, onun tarihçi yönünün kuvvetli olduğuna değinmişlerdir. Gelibolulu Mustafa Ali *Künhü’l-Ahbar*’da (2017) şöyle belirtir: “‘Aşırında bir miğdār tevārīh ġarışdırmış nazm u neşri şīr ü sükker-vār alışdırmış hattā ba‘z-ı akrānıyla semend-i tab‘ını meydān-ı imtiḥāna çıkarup yarışdırmış kimse imiş.’” (s. 160)

Latifi (2018) ise:

Ve tevārīhe müte‘allık ebyātı ve ol fende te‘lifātı elsine-i ḡākiyānda merkūm u mezkūrdur. E’imme-i tevārīhün eşaḡḡ aḡvālin ve kışaş-ı mülūkūñ naḡl-i şaḡḡḡhin cem‘ itmişdür. Tevārīh ‘ilminde mütebaḡḡir ve cemī‘-i cihātı muḡīt ü müstaḡzır kimesne idi (s. 424).

diyerek Firdevsi’nin tarihçiliğinin kuvvetine değinirler. Lakin Ali, bu fendeki başarısını da sözü uzatma temayülü ile değersizleştirdiği şerhini düşer. Ömrünün elli yılını Süleyman peygamber kıssasını değışik şehirlerde, farklı dillerde yaptığı taramalarla geçiren Firdevsi, bu alandaki başarısını ve bilgi birikimini *Süleymān-nāme-i Kebīr*’de aktardığı gibi *Tecnīsāt*’ta da kullanmıştır. *Tecnīsāt*’ın bu ilk cildini manzum bir tarih olarak yazdıktan sonra, II, III ve IV. ciltlerde Hz. Süleyman’ın hükümdar oluşu ve çevre ülkelerin onun hükmünü kabul edişleri, Belkıs’ın Sebe Melikesi oluşunu da anlattıktan sonra bu ikilinin aşk anlatısı ve kavuşmalarıyla birlikte eserini çift kahramanlı bir aşk mesnevisi şeklinde sürdürür.

3030. Şeh Süleymān k’oldı çāker aña yıl
Sürdi devrān salṡanatla ay u yıl

3031. Bir kitābı yokdur anuñ müstaḡil
Faşl u bābı böyle_ola var fikr ḡıl

3032. İtdi te'lîf o kitâbı ben de gör
Nice taşnîf olduğunu bende gör (Tecnîsât, vr. 43b)

Tecnîsât'ın bir Selim-nâme metni olduğu iddiası, Firdevsi'nin temelde bir aşk mesnevisi sayılabilecek olan bir başlığı yani *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-nâme* ismini kullanması ile çelişiyor görünebilir. Eserin tümünde Hz. Süleyman ve Belkıs hikâyesini anlatan çift kahramanlı bir aşk hikâyesi ya da Süleyman Peygamber'in kıssasını görmeyi düşündürür. Ancak Firdevsi'nin neden eserinin ikinci cildinden itibaren bu içerik ile devam eden *Tecnîsât*'ın bütününe dâhil ettiği yaklaşık 5.000 beyitlik bir manzum tarihi kaleme alıp müstakil bir eser olarak değil de bu eserin ilk cildi olarak yazdığı meselesi, I. Selim'in taht mücadelesini meşrulaştırma gayretleri ile ilgidir. Bir önceki bölümde değinildiği gibi I. cildin temel işlevi Selim'in mücadelesinin haklılığını vurgulamak ve bu haklılığı Davud peygamberin yaşlılıkla karşısına gelen birtakım davalarda yanlış hükümler vermesine, bu hükümlerin henüz on-on üç yaşlarında olan ancak tüm ilimleri haiz oğlu Süleyman tarafından düzeltilmesi, yani gençliğin, yaşlılığa üstünlüğünü mücessemleştirmesi bakımından burada yer verilmiştir.

Eserin Firdevsi'nin biyografisi ile ilgili katkılarına gelinecek olursa ilk önce şairin Bursalı olduğu yanlışında tezkirelerde bir birlik vardır. Latifi'de (2018), Kınalızade'de (2017), *Kühü'l-Ahbar*'da (2017), *Osmanlı Müellifleri*'nde, *Tuhfe-i Naili*'de (2001) bu yanlış birbirinden aktarmak suretiyle olsa gerek devam ettirilir. Ancak Firdevsi eserlerinde Balıkesirli olduğunu açıkça beyan eder. Bursa'nın memleketi olarak görülmesindeki sebep öğrenim görmek için burada vakit geçirmiş olmasına bağlanabilir.

3008. Şehrimüz Balıkesir sultân bilür
Bağr-ı tab'um pür-güher tâlib bulur (Tecnîsât, vr. 42a)

3055. İsmüm Orhân maḥlasum Firdevsî'dür
Sözle iy ḥân talduram firdevsi dür (Tecnîsât, vr. 44a)

Tecnīsāt’ın varlığının giderdiği bir diğer biyografik yanlış da Firdevsi’nin birtakım heterodoks görüşlere sahip olduğu, Kızılbaş olduğu ya da bu düşünceye sempati duyduğu için Osmanlı Hanedanı tarafından sürgün edildiği gibi Şah İsmail taraftarı olduğu bilgisidir. Yine Latifi tezkiresini baz alarak Köprülü’nün ortaya attığı bu sav da Selim’le Tebriz seferine çıkmış, 1515’te İstanbul’a geri dönmüş olan Firdevsi’nin böyle bir kaçma hikâyesi olmadığını kanıtlar. Aksine Firdevsi, I. Selim ve Şah İsmail çekişmesinde Osmanlı Hanedanı ve Sultan Selim cephesinde yer almış, ehl-i beyt sevgisiyle dolu olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu bilgi yanlışının, 11. yüzyılda yaşamış olan İranlı Firdevsi’nin hayat hikâyesine benzetilmesi ya da benzetilme çabası olarak ortaya çıktığı düşünülebilir.

20 bin beyit civarında yek parça bir manzum eser olarak tasavvur edilip kaleme alınan bu eserin Türk edebiyatının en uzun mesnevileri arasında bir yere oturtulabileceği ve bu 20 bin beytin tamamının cinas sanatıyla yazılmış olması Türk dilinin zenginliğini ve Firdevsi’nin de birtakım hayal kısıtlarına ve vezin eksikliklerine rağmen şairlikteki iddiasını ispata yönelik önemli bir eser olarak görülebilir.

1.2.3 Eserin Uppsala’ya intikali

Türkiye kütüphanelerinde nüshası bulunamayan ve bu zamana kadar varlığına rastlanamamış olan eserin dört ciltlik tam versiyonu tek nüshadır ve 1783 yılının Mart ayında İsveçli Adolf Fredrik Sturtzenbecker tarafından İstanbul’dan satın alınmış ve Uppsala’ya ulaşmıştır. Eseri satın alan Adolf’un adına eserin zahriye kısmına şu temellük kaydı düşülmüştür: “*min kütübi ’l-fakîr Adolf Firiderik İsturtsanbeker fî Kostantiniyye şehr-i Âzâr sene 1783*”. 26 yaşında İstanbul’daki İsveç elçiliğinin resmi papazı/vaizi olarak görevlendirilmiş olan bu genç ve gezgin

papaz, dolaştığı bölgelerden önemli yazmaları toplayarak kişisel kütüphanesine dâhil etmektedir (ed. Csato, 2020, s.163). İstanbul’dan sonra dönüş yolunda Selanik’ten önemli İncil yazmalarını da toplamıştır ancak Yunanistan sınırlarından çıkamadan bir sebepten 27 yaşında, 14 Haziran 1784’te Selanik’te ölmüştür. Ölümünden sonra bu eserler kendi vasiyeti üzerine 1784’te İsveç’e nakledilmiş ve Uppsala Üniversitesi Kütüphanesine bağışlanmıştır.

Adolf, İstanbul’da İsveç elçiliğinde vaiz olarak görev yapmaktadır. 15 dil bilen iyi bir dilci ve manastır gezgini olarak da anılır (Agoritsas, 2020, 129). 17-19. asırlardaki Yunan yazmalarının İskandinavya’ya intikalini inceleyen bir makalesi olan Agoritsas’ın (2020) söylediğine göre Adolf yazma toplama amacıyla Yunan-Küçük Asya coğrafyasını kapsayan gezi ve araştırmalarını İsveçli bir oryantalist ve Helenist olan J. J. Björnsthål’dan miras almıştır. Adolf, 1779’da Yunanistan’ın Tırhala şehrindeki manastırlardaki araştırmaları sırasında “beklenmedik bir şekilde” ölen J. J. Björnsthål’u kendisine üstat sayar. J. J. Björnsthål’un başlattığı Yunan yazmalarını toplama görevini de Adolf üstlenmiştir. Ancak ne tesadüf ki 22 Temmuz 1779’da Tırhala’da bir manastırda ölen Björnsthål’un kaderi 27 yaşındaki Adolf’u da bulur ve 14 Haziran 1784’te o da genç yaşında ve sebebi belinmeyen bir şekilde Selanik’te ölür (Agoritsas, 2020, 129).

Adolf, Yunanistan’ın manastırlarıyla ünlü bölgesi olan Meteora’daki manastır kütüphanelerinde araştırmalar yapmış ve İstanbul’da görevde olduğu sürede Hatay Samandağ’da bulunan sarp bir dağda bugün harabe halde olan Barlaham Manastırı’na da gitmiş ve buradaki kütüphanelerden faydalanmıştır (Agoritsas, 2020, 129). *Tecnīsāt*’ın da içinde bulunduğu on beş Türkçe yazma nühayı Mart 1783’te satın aldıktan yaklaşık bir yıl sonra 1784’te ölmesi bu eserlerin Uppsala’ya nasıl ulaştığını, daha da önemlisi şu anki bilgilerimize göre tek yazma nüshası olan bu

eserin hangi sâiklerle bu genç gezgin papazın dikkatini çektiği de kültür varlıklarının yer değiştirmesi bakımından araştırılmaya değerdir. Bu konuyla ilgili soruların cevabını bulmak Adolf'un Uppsala Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Library, 405 raf numarasıyla kayıtlı (Wasserman, 2010, s. 92-93) ve henüz yayımlanmamış günlüklerinin ortaya çıkması ile mümkün olacaktır.

BÖLÜM 2

TECNİSÂT-I SÜLEYMÂN U BELKÎS-NÂME

2.1 Eserin geniş özeti ve tahlili

Bu bölümde *Tecnîsât*'ın geniş bir özetine yer verilecektir. Burada beyitlerin dil içi çevirisi yapılmadan önemli ve vurucu olduğu düşünülen beyitler alıntılanacak, bu kısımlarla ilgili açıklamalar yapılacak ve eserdeki akış sırasına göre özetleme ve tahlil yöntemi kullanılacaktır. I. cildin anlattığı konuları kümelemek gerekirse yedi alt başlıkta toplamak mümkündür: tevhidler, medhiyeler, Yavuz'un tahtı devralması, Doğu Seferi, Peygamberler tarihi, Davud'un peygamber oluşu, Süleyman'ın doğumu ve hükümdarlığı devralması. Her biri alt başlıklara bölünerek aktarılabilecek olan bu kısımları temelde üç ana başlıkta toplamak da mümkündür: tevhidler, tarihî olaylar ve peygamber kıssaları.

Eserin ana gövdesinin tamamen manzum ve tecnisle yazıldığı bilgisinin yanında 1b-3b arasında dört varaklık Farsça bir mensur-manzum kısım olduğu da belirtilmelidir. Bu kısımda da yine klasik akışa uygun olarak tevhid, hamdele, salvele kısımları bulunur. Bir sebep-i telif ve münacaat kısmı da bulunduran bu dört varaklık Farsça kısımda Firdevsi, nesir ve nazımla ilgili bir tartışma yürütür. Mensur metin yazmanın *Kurân-ı Kerîm*'e atfen tanrısal buyrukların ve düşüncenin işlendiği metinlere ait bir form olduğunu belirtir. Şiirin üstadı olanlar ise nazımla yazarlar dolayısıyla Arap, Fars ve Rum fazıllarının da şiirde iddiası olanların nazımla yazması gerektiğini belirtir ancak menzur eserin seci ile, manzum eserlerin de vezinli yazılması onların değerini artıran ölçütler olarak belirtilir (Firdevsi, *Tecnîsât*, vr. 2b)

Dibace kısmında *Tecnîsât*'ı *Heft Peyker* mesnevisinden ilham alarak yedi cilt olarak yazmayı planladığını ve yirmi yıl bu eseri üzerinde emek harcadığını dile

getirir. 1503 yılında telif edildiği bilinen *Münāzara-i Seyf ü Kalem*'de yedi bin beyitten oluştuğunu söylediği *Tecnīsāt*'ın ilk versiyonu üzerinde çalışmaya devam ettiği anlaşılır. Kendisinden evvel Kātibī'nin *Deh-bāb* adlı Farsça bin beyitlik cinasla yazılmış bir eseri olsa da onu çok başarısız bulur ve kendisinin, daha evvel hiç kimsenin başaramadığı bir alanda güzel söz söyleyen önemli bir müellif olduğunu vurgular:

[13] Neşr: Çün ḥaḳīḳat ma'lūm-şod ki suḥan-ı büzürg-vār neşr-bode ki kelām-ı Rabbānī, kitāb-ı Subḥānī neşr-est, lü'lü'-i menşūr goft-est. Pes fakīr tā çihl-sāl renc-keşīdem tā neved nūh mücelled *Süleymān*-[14] *nāme* be-ḳavl-i ḥükemā menşūr u manzūm goftem ki *ekşer-i neşr-i ū müsecca' ü müselsel-est. Ba'd-ez-ān çün kışşa-i Süleymān be-ḳavl-i ḥükemā te'lif kerdem. Pes ḥ'āstem ki heft mücelled nāme-i dīger be-ḳavl-i 'ulemā* [15] *ez-tefāsīr-i istihrāc konem. Velī in kitāb-ı ebyāt heme tecnīs-i tām u tarşi', zū'l-ḳaḳīyetü'l- emlaḥü'l-kelām-bāşed.* Belki fuşehā-yı 'Arab ve kümelā-yı 'Acem ve zurefā-yı milk-i Rūm çün-in kitāb [16] manzūm-ı şīrīn peyām. Aḥsenü'l-ḥadīs, emlaḥü'l-kelām der 'ālem-i hīç kesī ne-gofte bāşed. *Egerçi Kātibī hezār beyt-i tecnīs goft-est velī mānend-i in kitāb, ān risāle-i tecnīs-i* [17] *tām u tarşi'-i aḥsen-i kelām-nīst.* Pes şāh-ı cihān-rā ma'lūm şod ki mānend-i in kitāb-ı tecnīsīyyāt der-cihān kesī ne-goft-est. (Firdevsi, *Tecnīsāt*, vr. 2b, vurgular bana ait)

2.1.1. Tevhidler

1. ciltte tevhidler 3b'de besmele ve kitabın adı ile başlayıp 11b'de biter. Allah'ın her bir sıfatına farklı farklı tevhid yazılmış; naatlar, miraç ve medh-i çār-yār-ı güzīnden sonra medhiyelere geçilmiştir. Bu kısımda 5a'da başlayıp 6a'da biten ikinci bir sebep-i telif de bulunmaktadır. Firdevsi biri Farsça dibacede, biri manzum kısmın başında biri de manzum bölümde tarih kısmı bitip peygamber kıssalarına geçtiği yerde olmak üzere üç adet sebep-i telif yazmıştır.

Tevhid kısmında Firdevsi, şairlikteki üstatlığını çok övdüğü Şeyhi'nin *Hüsrev ü Şīrīn* mesnevisinden çok etkilenmiştir. Birebir olmamakla birlikte hem başlıklarda hem beyitlerde büyük benzerliklerle neredeyse Şeyhi'nin eserini takip etmiştir. Firdevsi birçok Fars ve Rum şairinin adını anarak onları taltif etmiş lakin ana

metinde *Hüsrev ü Şîrîn* Farcça dibacede de *Heft Peyker* dışında başka bir eserin adını anmamıştır.

34. Key za'îfem yâ İlâhî men kemîn Key naḥîfem ḥ'or u 'âciz men kimin	7. İlâhî 'âciz ü ḥ'âr u naḥîfem ḳavî bî-çâre vü süst ü za'îfem
35. Merkebüm leng âh ki yolum kûh u deşt Ḥâtırum teng âh ki menzil deşt ü düşt	8. yolum kühsâr u deryâ merkebüm leng yörem aḡyâr u a'dâ meḥrebüm teng
37. Zerre-vārî buldı kadrince vücūd Şevḳ-i mihr-ile ḳılur Ḥaḳḳ'a sücūd (Firdevsî, <i>Tecnîsât</i> , vr. 5b)	10. belî her zerrenün var bir vücūdı ki_ederler mihr ü şevḳ-ıla sücūd (Şeyḫî, <i>Hüsrev ü Şîrîn</i> , vr. 1b, Şan, 2017)

Buradaki etkilenme ve takip hiçbir beyitte birebir alıntı şeklinde değildir zira cinas yapma zarureti bunu engeller ancak bu metinlerin birebir mukayesesi bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Ancak Firdevsî'nin farklı yazar ve şairlerden etkilendiği, bunları kendine kaynak olarak kullandığını belirtmekte fayda vardır. Kendisini asla bir mütercim olarak başkasından söz aktarma “düşüklüğüne” düşürmeyeceğini iddia eden Firdevsî, buradaki rolünü “musannif” olarak tanımlar. *Hüsrev ü Şîrîn* gibi Ahmedî'den, Üsküplü Ata'nın *Tuḥfetü'l- 'Uşşâk'ında* da böyle yararlanmıştır.

3b-11b arasında kalan sebep-i telif kısmından sonra “*Ender tevḥîd-i Ḥüzā Te'ālā 'aẓze ismehu*” başlığıyla esma-i hüsnâ'daki isimler anılır. 7a'da yine Allah'ın isimlerinin zikredildiği 11 dörtlükten oluşan bir murabba yer alır. Eserin diğer bölümlerinde de iktibas edilen ayetler bu kısımda daha yoğundur. 11b'de tevhidler biter ve münacat kısmı yer alır. Yaklaşık 200 beyitlik mesnevi şeklindeki münacattan sonra murabba nazım şeklinde yazılmış ve kaside başlıklı ‘*acûz* redifli 11 dörtlükten oluşan bir kısım yer alır. Münacat türünün gereği olarak hatalardan af dilenip günahlardan tövbe edilen bu kısımda Allah'ın lütfunun sınırsızlığına vurgu yapılarak af dilenir. Bu kısımda *Süleymân-nâme*'nin hitâma ermesini, insanların bu kitabı okuyup kendisinin hayırla yad edilmesini ve kendi adının kıyamete kadar payidar kalmasını da diler.

14b’de naat kısmı başlar. Hz. Muhammed’in övüldüğü, doğumu, ailesi, yetim büyümesi, son hak peygamber oluşu, gaza ve fetihleri, mücadeleleri, mucizeleri, *levlâke* kudsî hadisine atıfla kâinatın onun şerifine yaratılmış olması, diğer peygamberlerden daha faziletli oluşu, miraca çıkışı, Allah’la aracısız görüşmesi gibi üstünlükleriyle tazim edilir.

16b’de “*çâr-yâr-ı güzîn*” yani dört halifeye övgü bölümü başlar. Hilafet sıralarına göre Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali övülür. Ebu Bekir, peygamberle aynı mağarada saklanması ile, Hz. Ömer Faruk sıfatı ve adilliği ile, Hz. Osman Hâce sıfatıyla ve *Kurân-ı Kerîm*’i kitap haline getirmesiyle, Hz. Ali Haydar ve aslan sıfatıyla, Zülfikar adlı kılıcıyla, ayrıca Hz. Hasan ve Hüseyin anılır. Bu isimlere ek olarak önemli din ulularını da Firdevsi bu kısımda anar. Cafer-i Azam, Şeh Rıza, Hamza-i Abbas, Seyyid Gâzî, Veysel Karani, Seyyid Ahmed Bidevî, Hacı Bektaş, Karaca Ahmed, Temurtaş Baba, Seğirdim Baba, Sarı Saltuk, Kara Tuna, kendisine şeyhlik yapmış olan Şeyh İlyas’ı da anarak kendi zamanına kadar din büyükleriyle ilgili bir zincir sayar. Burada andığı isimlerin çoğunun Bektaşî-meşreb kişiler oluşu Firdevsi’nin de eğilimine dair önemli bir bilgi sunar. Bu yakınlık nedeniyle sonrasında onun hakkında “Şahçı” olduğu ve Horasan civarına kaçıp orada öldüğü yönündeki tezler ortaya çıkmış olmalıdır. Ancak kendini her fırsatta “sünnî” olarak tanımlayan Firdevsi ile ilgili bu bilgilerin yani Horasan’a kaçıp Şah İsmail’e sığındığı ve orada öldüğü bilgilerinin yanlışlığı artık ortaya çıkmıştır.

17a’nın hemen sonunda “*Ender-şifâtı rûzigâr-ı nâ-mihribânân*” başlıklı yaşadığı devirden şikâyet ettiği bir kısım yer alır. Yaklaşık 100 beyitle 18b’ye kadar devam eden bölümde Firdevsi en çok kâmil ve bilgili insanların değer görmeyip, cahil insanların makam ve mevki sahibi yapılmasını eleştirir. Peygamberlerin, İskender, Feridun ve Dara gibi hükümdarların dünyada kalıcı olmayıp göçüp

gittiklerini anlatır. Fatih Sultan Mehmed ve Selçuklu sultanlarının nice memleketler fethetmiş olmalarına rağmen ölümden kaçamadıklarını Şeyhi, Hoca Kemal ve Ahmedi gibi büyük şair saydığı önemli isimlerin de toprak altında oluşlarından dem vurup ölümün kaçınılmazlığını anlatır:

945. ‘Ālim aḥmak ne ki varsa pīr ü genç
Cümle toprak içre defn olur çü genc (Tecnīsāt, vr. 17b)

Bu geçici dünyada nasihat ehlinin ve tecrübe sahiplerinin pendlerine uyarak yaşamak gerekir. Böylece geçici dünya nimetlerine aldanmadan düzgün bir ömür sürülebilir:

971. Ma‘rifetden her ne söz Firdevsī dir
Menfa‘atden ḥālī olmaz ir ü dīr
Tut mufaşşal ehl-i nuşḥuñ añ sözin
Andan evvel ölmeyesün añsuzın
973. Hüb u ğarrā sözlerümdür saña pend
Tut ki dünyā urmaya pāyuña bend
975. Gerçi şaldı ḥāke bu Firdevsī yüz
Līki qaldı nuşḥı_anuñ çok bunca yüz
Bu günāhı çoğı luṭf-ile_añasan
Di İlāhī rahmet eyle aña sen
‘Āqıl-iseñ yarağuñı yokla sen
Fāzıl-iseñ varam anda yoklasan
978. Hubb-ı dünyā itmesün gönlinde yir
Uşbu ğayra menzilini öğme yir (Tecnīsāt, vr. 18a)

Hak etmeyen kişilerin makam sahibi olduğu, söz ehli olan şairlerin değil beceriksizlerin, kâmillerin değil cahillerin, bülbüllerin değil kargaların, er kişilerin değil döneğin vakti olduğunu dile getirir.

979. Key ‘acāyib ‘aqsine döndi devir
Çok ğarāyib iş ider kırup devir
Dest-i kāmilde bulunmaz destimāl
Künc-i cāhilde yatur biñ desti māl
Çok cefāsı var cihānuñ iy debīr
Yā şafāsı var mı kaṭ‘ā sen di bir

Ehl-i iḳbālî iledür gūra çarḥ
Virür iclālî ker-ile köre çarḥ

Ḳoca-zenler ṭaḳınur zerle dürer
Tîḡ-zenler dāmına başın dürer

984. Kāmilüñ yok bir ḥaşırî taḥtada
Cāhilüñ var mālî_irer pāy u taḥta da (Tecnīsāt, vr. 18a)

Burada şikâyet ettiği genel toplumsal kesimlere ek olarak şairlik ve kemal sahiplerinin de dışlanması meselesi önemlidir. Zira Fatih Sultan Mehmed'in teklifi ile Hz. Süleyman kıssasını yazan, II. Bayezid devrinde 360 cilde tamamlayıp sunduğunda çok uzun olduğu gerekçesi ile eserinin çoğu kısmının yakıldığı söylenen Firdevsi Bayezid'in yaşlılık nedeniyle de şiire ilgi göstermez olduğundan şikâyetle bu devir itibarıyla küsmüş olmalıdır. Kendisinin padişah meclislerinde yer bulamaması nedeniyle Yavuz Sultan Selim'e bu yolla bir eserle erişmeye çalışıyor olmalıdır ancak umduğu itibarı bulup bulmadığı şüphelidir. Özellikle şairlik meselesinde yeteneksiz kişilerin hükümdar yakınında olmasını anlatırken hangi isimleri aşağılayıcı bir dille eleştirdiği de önemlidir ancak bununla ilgili kesin ve doğrudan bir isim verilmez:

993. Ehl-i 'irfān andan oldı ḥor u yād
Maḥrem-i ḥāndur begüm her ḥor u yād (Tecnīsāt, vr. 18a)

1014. Bülbülüñ zāḡ aldı ḥayfā yirini
Ḳaldı gül bāḡ içre andan yirini

Ḳande nā-kes varsa şāhuñ hem-demi
Sürdi kerkes ṭūṭî birle hem demi

'Aḳlı bütün olmayanuñ ḥarca uş
Virür altun aña sürer ḥarca uş

Her gün aḡlar āḥ idüben gül diken
Ki_oldı bāḡlar içre cāy-ı gül diken

Niçe ebleh ol söz eydür subḥ u şām
Olmaz aña Şāmiden şorulsa Şām

1019. İl dilinden incinüp şi'ri kuduğ
Har dölinden kıpar uş şā'ir kuduğ (Tecnīsāt, vr. 18b)

Bu kısımda “eşek” çağrışımları ile hangi şairi zemmettiği anlaşılamamaktadır. *Har-nāme* yazarı Şeyhī akla gelen ilk isim olsa da en çok övdüğü, büyük şairler arasında saydığı bu ismi kastediyor olmamalıdır. “*Eşek atlas örtinür ‘ārif keçe*” diyerek II. Bayezid ve I. Selim dönemlerinde kendisinden daha makbul ve saray yakınında bulunan, husumet duyduğu bir şair ya da şairlere karşı kendi ustalığını ispat etmek için daha önce denenmemiş bir saha olarak kendi yapıtının *tecnīs-i tām ü tarşi* ile yazılmış olduğunu vurgular. Bir yandan da aslında dünya nimetlerine tamah etmeyen bir sūfî olduğunu dile getirip bu alçakgönüllülük ile yine de şahının yanında olma isteğini beyan eder:

1031. Gerçi özüm bendedür hoş şāhı var
Oldı sözüm reşk-i dürr-i şāh-vār (Tecnīsāt, vr. 18b)

Halka öğütler verdiği bu nasihat kısmından sonra 18b’de “*ender-şıfatı mev’ize-güne*” başlığı ile doğrudan hükümdara -bu eser özelinde I. Selim’e- nasihatlerde bulunduğu 130 beyitlik bir pend-nāme sayılabilecek bir bölüm bulunur. Beyitlerin sayısı göz önüne alındığında sıradan insanlara 100 beyitle öğütlerini sıralarken doğrudan Sultan Selim’e 130 beyitlik nasihatte bulunması hükümdarın sorumluluklarının önemine atfen olabileceği gibi sultanın yapageldiği bazı yanlışların da anılıp düzeltilmesi amacını taşımasıyla ilgili olabilir. Bu tür nasihatnamelerde hükümdarın en önemli ve yüce görevi adalet kavramı etrafında şekillenir. Bu gibi soyut bir olgunun çeşitli kıssa ve hikâyelerle mücessemleştirilerek anlatılması söz konusu iken bu kısımda Firdevsi, I. Selim’e çok daha güncel olan somut konular üzerinden nasihat verir. Dilinin keskinliği ve doğrudanlığı şairin hali hazırda padişah huzurundan mahrum bırakılmış olması ve daha fazla yitirecek bir şeyinin olmamasıyla ilgili olabilir. Halka ve özellikle asker kesimine eli bol davranılması, devlet yönetiminde pinti

kişilere görev verilmemesi, hükümdarın nefsini yenmiş biri olması gerektiği zira

devletin bâkî değil fânî oluşu üzerinde öncelikle ve özellikle durulur:

1032. Haqq'a lâyıķ nuşhı her kim işide
Ola şādık Haqq'a tã'at iş ide

'Ārif-iseñ iç mā'arif şerbetin
Vākıf-iseñ nefsiñüñ şı şerbetin

Her ki töhmet birle nefis odın yaķar
Bil ki devlet burcınıñ dibin yıķar

Pāzişāsın ger şağır ü ger kebır
Pür-şafāsın ma'rifetle gör ki pır

Qıl temelluķ halka hulķ-ile biliş
Bir daķı yok kurbete budur bil iş

Halka ihsān eyle harc it dirhemi
Tā ki düşmān eylemeye derhemi

Āhir-endiş ol yarağun bunda gör
Tā ki giñiş ola anda saña gür

İşbu 'ālem neye beñzer bir hayāl
'Āķıbet hem gözde qalır çün hayāl

Cennet olmak ister-iseñ saña yir
Hayrı bulmak iste dāyim şerri yir

1041. Şāh-ı Kısra gibi eyle 'adl ü dād
Qand-i Mısrı gibi vir ağıza dad

1045. Kethüzālık virme şāhā ağına
Düşme balık bīgi saķın ağına (Tecnīsāt, vr. 18b)

Bu kısımda halka karşı cömert olunması gerektiği belirtilir ama daha önemlisi bir

hükümdarın düşmanla canı pahasına mücadele eden leşker yani asker sınıfından

malı/altını eksik etmemesinin art arda hatırlatılması I. Selim'in bu konuda eksiği

olduğunu, mükâfatla değil ceza yöntemiyle askeri bu fetihlere ve mücadelelere

sürdüğü anlaşılmaktadır. "İtme sulţān mālı leşkerden dirīg/ Tā peşimānlıkla dinmeye

dirīg" (b.1070).

1053. Çünkü devlet fânîdür yokdur beķā
Eyle himmet ĥalkā ŧefķatle baķa

İtme ŧāhā bir za‘İfe güci sen
Ķabre tenhā ideceksin göci sen

Ol ki mazlūm ola ŧāhā ŧor gücin
Zulmi ma‘lūm olanuñ ŧıgıl gücin

1056. Zālīm evler yakmaĝa çaķmaķ çaķar
Ķaflet avlar adı_anuñ yavuz çıķar (Tecnīsāt, vr. 19a)

Yavuz yani sözlük anlamı “1. Fena, kötü. 2. Sert, kızgın, keskin, güçlü, çetin, yaman, şiddetli. 3. Fenalık.” (TDK, 2009) olan bir sıfatı halkın kendisine unvan olarak yakıştırdığı I. Selim’in sertliği, eser yazılırken de malum olmalı ki *yavuz ve eylük* karşılaştırması bu kısımda önemli yer tutar. Bu “fenalık” adından kurtulmanın ve “eyülük” adını kazanmanın yollarını sultana birkaç farklı beyitte bildirir:

1063. Bilmez ādem bildügince eylik it
Līki mādēm yavuza sen eylik it

1064. Yavuz ismi kendüzinden yuya gör
Naķş-ı cismi levĥ-i cāndan yuya gūr

1084. Her ki ni‘met bişüre ol ķazana
Pes ne minnet eylik adın ķazana

1093. Kendü düşer ĥaşmına ķuyu ķazan
İŧi baŧar eylügüñ adın ķazan (Tecnīsāt, vr. 19a)

Yaklaşık 50 beyitte halk ve askere karşı cömertlik ve adını yavuzluktan/ kötülükten korumanın gereği ve yolları üzerine sözler söyledikten sonra birer ikişer beyitle Allah’a niyaz etme, düşmanına karşı güçlü olma, doğru söz söyleme, irfan ehli olup cahile pāye vermeme, temiz kalpli olma, sarhoşluk ve kadınlardan uzak durma, vefa ehli olma, kanaat ehli olma, ölüm korkusu ile yaşama, bezm içinde arif ve ŧehlere yakın olup, rezm içinde düşmanına galip olma gibi özelliklere sahip olması gerektiği atasözlerinden yararlanarak öğütlenir.

Nasihat kısmının sonuna doğru Firdevsi sözlerinin hem içerik hem biçim bakımından kıymetini vurgular ancak her ne kadar fakirlik içinde yaşıyor olsa da bu sözlerin paha biçilemez şiirler olduğunu dile getirir. Dünyevî bir karşılık beklemeden Şah'ın hüsn-i kabul ile bu şiirleri okumasının kendisine yeteceğini belirterek bu bölümü bitirir:

1146. Mālî kaṭ'ā istemez Firdevsî pes
K'ehl-i dünyā göremez firdevsi pes

Ben dimezem devr içinde kimse-ven
Ġam yimezem haşmı dimen kim seven

Zer nedür bil sözlerümüz dür durur
Baḥrdur dil kim içindedür dürer

Cism ü cāna söz durur āb-ı ḥayāt
İns ü cāna sözden irişür ḥayāt

Gerçi vîrān oldu ġāyet beytimüz
Lîki dîvān oldu zîbā beytimüz

1151. Her ne söz kim bu kemîne söyledi
Yüz-be-yüz anuñ kimi ne söyledi

...

1161. Şāh u sulṭān umaram naẓmı okıya
Ummazam ḥān naẓmı elden o kıya

1162. Ḥān Selīm meddāḥıyam ki ögerem
Kim kerīm oldur ider luṭf u kerem

(*Tecnīsāt*, vr. 20a)

2.1.2 Medhiyeler

Eserde tevhid, naat ve çâr-yâr-ı güzîn gibi din ulularından sonra sıra, devlet büyüklerinin övüldüğü medhiyelere gelir. Önce eserin sunulduğu hükümdar olan I. Selim'e, sonra I. Selim'in oğlu Şehzade Süleyman'a (Kanûnî) medhiyeler yazılmıştır. Bu kasidelerden sonra I. Selim'in şecaat ve adaleti övülüp o dönemde ortaya çıkan Anadolu'daki *mülhid* ayaklanmaları ve bu isyanları bastırmak için görevlendirilen Hadım Ali Paşa'nın başarıları anlatılır. II. Bayezid'in yaşlılığı ve

hastalığı sebebiyle tahta göz diken oğulları Şehzade Ahmed, Korkud ve Selim arasında süren mücadeleler de konu edilmiştir. Ancak Şehzade Ahmed ve Korkud’a methiye değil hezimet ve yoldan çıkmışlıklarını anlatan “*zemmiyeler*” söylenir. Burada elbette şair güç savaşında hayatta kalmış olan, mührün o anki sahibi olarak I. Selim’i ve Selim’in hayattaki tek oğlu I. Süleyman’ı anması, onları ululaması Firdevsi’nin duruma uyum sağlama becerisi ile ilgilidir. Şehzade Ahmed’in savaş bilmezliğini, tarihlere göre mütedeyyinliği ile bilinen Korkud’un ise (Emecen,2019; Çıpa, 2013) şarap ve kadın düşkünlüğünü ön plana çıkarıp, Sultan Bayezid’in de yaşlılık derdinden muzdarib, hasta ve güçsüz bir padişah oluşundan bahisle devleti yönetme kabiliyeti olan tek ideal hükümdarın I. Selim olduğu için Selim’in tahta geçtiğini söyler. Ancak bir yorum olarak Firdevsi’nin bu tutumunun; bu güç savaşında babası ve saltanatına gölge etme ihtimali olan abileri ve onların çocuklarından oluşan diğer rakiplerini saf dışı bırakmayı başarıp hayatta kalmış olan Selim’in yanında tavrı almasıyla da ilgili olmalıdır. Yavuz Sultan Selim’in tahtı ele geçirmesi ile ilgili Firdevsi’nin aldığı tavır bir sonraki alt başlıkta müstakil olarak tartışılacaktır.

19b’de Selim medhiyesi ile başlayan bölümde sadece Selim ve Şehzade I. Süleyman’a yer verilir. Ayrıntılı olarak Selim’in fetihleri, şehzade iken yaptığı mücadeleler ve sonrasında da bütün olarak Doğu Seferi konu edilir. Zamanın *sahîb-kırām* olarak efsanevî hükümdarlar olan Cem, Feridun ve İskender başta olmak üzere, Zal-i Destan, Sam-ı Süvar, Çupin, Sultan Sencer, Hatem, Hüsrev ve Kisra ile mukayese edilerek ve onlara üstün bir hükümdar olarak çizilen portresinde Selim; şecaati, ilim sahipliği ve adaletli oluşuyla öne çıkarılır.

Fethettiği ülkeler, şehirler şöyle sıralanmıştır: Üngürüs (Macaristan), Gürcistan, Kıpçak (Kıpçak), Çih ü Eflak, Tebriz, Erdebil, Mısır, Şam, Lih, Rus ve

Rodos. Bunlar içinde özellikle Trabzon'daki şehzadeligi döneminde Gürcistan'ı hükmü altına alması ve Gürci banlarına elini öptürmesi onun daha şehzadeyken ne kadar cesur ve fetihçi biri olduğunu göstermesi bakımından önemle anlatılır.

1221. Hayf yokdur mü'mine gerçi anuñ
Seyf odına yandı halk-ı Gürci _anuñ

1222. Deşt-i Kıfcağ emrini cāndan dutar
Çih ü Eflāk kılıcı _odında düter

1226. Çekdi 'asker şehir-i Tebrîz'e _irdi bil
Sürh-ser ser virdi zer kavm-i _Erdebîl

1240. Gürcü Efreng iline _itdi def'a yol
Haşmına ceng içre virdi def'e yol (Tecnîsât, vr. 21a)

Selim'in bu fetihçiliği de dedeleri Fatih Sultan Mehmet ve Murad ile babasının gençliğindeki savaşçılığına benzetilerek onlarla birlikte yüceltilir.

1259. Şeh Muhammed gibidür yâ Hân Murād
Kim virür hâdsiz zer ü halka murād

1260. Yâ hû Sultân Bâyezîd oldu _ıldırım
'Adli _ucından cinne inmez ıldırım (Tecnîsât, vr. 21b)

Bu kısımdan sonra 19 dörtlükten oluşan “*kaşîde fî-medhi sultân bin sultân Sultân Selîm bin Bâyezîd hân nuşretehu*” başlıklı bir murabba yer alır. Veznin değiştiği ve mesneviye ara verilen bu bölümde yine Selim'in savaş yeteneği, cesareti, efsanevi hükümdarlara olan üstünlüğü, askerinin çokluğu, fethettiği yerlerin çokluğu, âlemin sığınılacak yeri olduğu ve adaleti anlatılır.

22a'da 24 beyitlik bir medhiye de Şehzade Süleyman için yazılmıştır. I. Selim'den sonra tahtın sahibi olacak yegâne kişi olarak Süleyman'a yer verilmesi normaldir. Selim'e yani hükümdara dair yazılmış kısımların hacim ve içerik bakımından muhaffifi olan bu bölümde Şehzade'nin özellikle gençliği, babasının fetihlerinde ona gösterdiği yararlılık, ok atmadaki becerisi, heybet ve şevketi birer

beyitle vurgulandıktan sonra günü geldiğinde tahtın kendisine nasip olması duası ile bu kısım bitirilir.

1294. Şeh Süleymān ibn-i Sultān Şeh Selīm
Çün Süleymān-ı nebī kalbi selīm
1295. Şāh-zāde anca yokdur dād-ger
Varsa Ād’a ad virür dād ger
1305. Āb-rūyın döküp içmez bāde ol
Müşk-būyın hīçe virmez bāda ol
1307. Nev-cüvāndur kākūli tātār anuñ
Şeh-cihāndur bendesi Tātār anuñ
1310. Ger kemānı çıkarursa kīşden
Ala cānı bir oķı biñ kişiden
1316. Baht-ile olsun mübārek aña rüz
Taht-ile virsün Tebārek aña rüz
1317. Baht u taht u raht-ile kılsun sa‘īd
Raht u taht u baht aña olsun se ‘ıyd (Tecnīsāt, vr. 22a)

2.1.3 Selim’in tahtı devralışı

23a’da “*Diñle Sultān Şeh Selīm nice olur/ Milk-i ‘Osmān tahtını nice alır*” beytiyle başlayan kısım artık tarihî olayların anlatılmaya başlandığı, kronik sayılabilecek kısımdır. 36a’da Firdevsi’nin eserinin birinci kısmı olarak planladığı tarih ya da Selim-nāme kısmı bitene kadar Yavuz’un tahta nasıl çıktığı, Teke/Şahkulu İsyanı, Çaldıran ve Doğu seferi buralarda görev alan birtakım paşa, komutan ve il beyleri anılarak anlatılacaktır. Hemen yukarıda alıntılanmış olan Selim’in tahtı nasıl aldığını hikâye edeceğini haber verdiği beyitte aslında hikâyenin sonunu verir yani hikâyenin esas temeli Yavuz Sultan Selim’in babası hayattayken nasıl tahta geçtiği meselesidir. Buradan sonraki akış Selim’in tahtı devralışının birtakım zorunluluklarla örülmüş ve devletin bekası için tek mantıklı seçenek olarak Sultan Bayezid’in de uygun görmesiyle vuku bulmuş bir hadise olarak anlatılmasını içerir.

Her şeyin başlangıcı olarak Şah İsmail'in Erdebil'de tahta çıkması ve onun özellikle Sünnilere olan zulmü, Ebu Hanife'nin mezarını yıkması, Kızılbaş propagandası ile Anadolu illerine genişleme hedefi ve çıkardığı diğer “fesadlar”dır. Bayezid'in hükümdarlığında İsmail'in bu zulümlerine bir cevap verilmemiş olması, ancak Trabzon'da sancakbeyi olan Selim'in müdahalede bulunduğu anlatılır:

1377. Diñle nice oldı sultān Şeh Selīm
Añla naql ideyim iy kalb-i selīm

Ol zamān ki şāh-idi Hān Bāyezīd
Yok gümān ki dūr-idi kavm-i Yezīd

Çün halīfe oldı şeyh-i Erdebīl
Bū-Hanīfe kabrini yaqdı_ırdı bil

Ceddini ko itdi bu zulmi çehān
Haddini bildürmedi bir şeh cihān

Līk Sultān Şeh Selīm iderdi ceng
Şīr-i gurrān mişli_urur cebbāra çeng

1382. Çok halīfe tutdı atdan yıkdı_o hān
Çok harīfe itdi_‘azāb yaqdı o hān

1387. Sevdi bātıl gözlemedi haqqı ol
Oldı gāfil añlamadı Haqq’ı ol

1388. Kāyıl olmadı naşīhuñ pendine
Anı bilmedi düşer hān bendine

1389. Hān kim oldur āl-i ‘Osmān Şeh Selīm
Aña kuldur İrec ü Tūr u Selīm (Tecnīsāt, vr. 23a)

2.1.4 Teke/ Şahkulu İsyanı

23a'nın sonunda “*Der-beyān-ı hurūc-ı re’ īs-i mülhidān ve gāret-kerden-i mü’minān*” başlıklı bölümde Teke İsyanı anlatılır. 1501 yılında Antalya Teke’ye gelip bir mağarada yerleşen ve Kızılbaş tarikatı şeyhliği yapan Hasan Halife'nin oğlu Şahkulu lakaplı bir Türkmen babasının 1510 yılında çıkardığı, temelde Osmanlı tahtını ele geçirmeyi planlayan iki üç yıl sürmüş bir isyanı konu edinir (Emecen,

2010). Sultan Bayezid'in hastalığından dolayı öldüğünün sanıldığı bir dönemdeki otorite boşluğundan faydalanan Şahkulu ile mücadele için önce Sadrazam Hadım Ali Paşa, onun tek başına isyanın üstesinden gelememesi nedeniyle veliaht şehzade olan Amasya Sancakbeyi Şehzade Ahmed görevlendirilmiştir. Çoğunlukla bir kaçma kovalamacaya dönen bu mücadele, Ahmet ve Korkud'un beceriksizlikleri nedeniyle iki üç yıl sürmüştür. 400 erle Çakıroğlu adında Teke'de yaşayan Türkmen beylerinden bir yol kesici eşkıya ile başlayan tacizleri bastırmak için görevlendirilen Şehzade Ahmed'in yetersiz ve etkisiz kalması nedeniyle on bin askeri ile Selim bu isyanı bastırır:

1393. Ol Teke ilinde durur bir ışıķ
Bir teke postın geyüp taşar aşık
1394. Diyü İblīs anı yoldan azdurur
K'anca telbīs ehli_ışıķda az durur
1399. Hāzret-i şāhı bular öldi şanur
Milketi tutmaķ diler geķip şınur
1400. Dört yüz er birle gelür ibn-i Çakır
Sīm ü zer elden alup içdi çakır (Tecnīsāt, vr. 23a)
1401. Altı biñ yok erle turur bu ışıķ
'Askerüñ çok urınur başa ışıķ
- İki yüz biñ 'askerüñ var tīg-zen
Kaçma siñ siñ gerçi urmaz tīg zen
- N'ola Sulţān Aħmed aña varmasa
Zāl-i Destān mişli kılıç vurmasa
- Anda ğayret yokmış āħir añlaruz
Bī-ħamiyyet oldı_elinden iñlerüz
1405. Şāhda yürek olmasa_olur korkuda
Veh ki tüzrek ol da beñzer Korkud'a (Tecnīsāt, vr. 23b)

Altı bin kişiye karşı iki yüz bin askerle müdahale edemeyen Şehzade Ahmed'in gayretsizliği ve beceriksizliği Korkud'a benzetilerek bunların yetersizlikleri “*Bu hünerle milke şāh kaçan olur/ Sürh-serler tāt u tahtın tiz alur*” beytiyle vurgulanır.

23b’de “*Der-ta ‘rīf-kerden-i Sulṭān Selīm-rā sipāhiyān ve zemm-kerden-i Sulṭān Aḥmed*” başlıklı bölümde Selim’in bu belayı def etmedeki becerisi yine abilerinin beceriksizliği vurgulanarak aktarılır. Tahtın Şeh Selim’e hak olduğu, elinde bir gürz ile Rus ve Kefe illerini fethedebileceği, ayak tabanıyla balık bağı ezip yumruğuyla gökleri oynatması, pehlivanlığıyla herkesi yenmesi, haşmeti ve hışmının düşmanı titrettiği, uğruna savaşıp baş kesen on bin celladı, düşmanının evini başına geçirecek beyleri, düşmanı attan düşürecek köpekleri vardır ve cihana şah olmak üzere gelmiş tam donanımlı biri olduğu vurgulanır. Tüm bunların yanında hak etmeyen kimseye zerrece zulmü olmayan adaletli biri oluşu da anlatılır:

1426. Kıl ucınca zulmi yok gerçi anuñ
Kılıcından korçar ol Gürci anuñ

Milk-i ‘Oṣmān’dan özin haq ırmasun
Zerre nokşān gün yüzine ırmesün

1427. Bildüñ Aḥmed daḥı beñzer Korqud’a
Kalmadı bed-beñzi qaldı korquda (Tecnīsāt, vr. 23b)

Bu isyanla mücadelede Şehzade Ahmed’le birlikte görevlendirilen Hadım Ali başarısız olur ve kaçma kovalama içinde Ali Paşa’nın plansız ve fevri taarruzu neticesinde Paşa ve beraberindeki askerler ölmüştür. İki yüz bin askerle altı bin kişilik bir isyanın bastırılamamasının nedeni iş bilmezlik, taktik ve “*erlik*” yoksunluğudur. Birkaç şehir değiştirerek sürekli hareket halinde olan isyancı Şahkulu’nun sahte geri çekilmesi ve sonra saldırı taktiği karşısında erken sevince kapılan Hadım Ali Paşa şöyle anlatılır:

1436. Ğam-gīn āh vāh iderken ol paşa
İrdi nāgāh bir kişi_urup el başa

Didi kaçmış Sürḥ-serler paşa bil
Şuyı geçmiş kaçmağa bağladı bil

Kendü gitmiş ordusu yirinde_anuñ
Hile itmiş atını yirinde_anuñ

Hādım Aḥmed bu kelāmı k’ışidür
Kaçdı_o mürted diyüben diş ışıdur

1440. İş başardı oldu ḥalka ya’ni baş
Hep şaşurdi begleri_oldı bağı baş (Tecnīsāt, vr. 23b)

Paşa’nın bu denli temkinsiz davranmasının nedeni payitahtta büyük sorunlar ve korku yaratmış olan isyanı bastırarak bir belayı def edip taltif edilme arzusu olmakla birlikte bir yandan da başarısızlığı söz konusu olursa Sultan Bayezid tarafından ölümle cezalandırılacağı korkusudur. Dolayısıyla Paşa, iki yüz bin askeri içinde isyancıları takip edecek hızlı, çevik “*şir-i ner*” kadar yürekli özel seçilmiş on bin er seçer. Ordunun geri kalanını ve Şehzade Ahmed’i geride bırakarak bu on bin kişilik özel savaşçı birliğiyle birlikte isyancıları kovalar. Zafer kazanma hırsı Paşa’nın gözünü o denli bürümüştür ki gece gündüz dinlenmeksizin, yemek yemeksizin kesintisiz bir takip başlatır. Ancak on dört gün kadar süren bu kovalamacada asker yorgun ve bitap düşmüştür. Bu kısımda isyancıların nereden nereye kaçtığı, il ya da bölge adı verilmeden anlatılır. Ancak metinde Paşa’ya gelen bir haberle “suyu geçmiş” olduklarından bahsedilir. “*Didi kaçmış Sürh-serler paşa bil/ Suyı geçmiş kaçmağa bağladı bil*” Arkadan gelecek iki yüz bin kişilik orduyu beklemeden temkinsizce ve akıldan uzak bir tavırla isyancıların üstüne giden Ali Paşa ve beraberindeki askerler savaş meydanında yenilmişler ve öldürülmüşlerdir:

1449. Et ü etmek yimeyüp yürtür paşa
At nalından yir yüzün yırtar paşa

Gitdi_o nādān paşa bakmaz önüne
Yidi meydān vardı_uzaklık ögine

‘Asker erdi gelmedin ḥaşma yiter
Bağdı gördi kulların didi yiter

İki yüz biñ erle ḥaşma varmayan
Yolda siñ siñ göçe tigi vurmayan

Altı biñ erle_itmeyen ceng-i kıran
Heft kişverde_olmayan şāhib-kırān

Gitdi geñsüz az çeri-y-le bağı baş
Geye yeñsüz bir kefen vire_anda baş

Az çeriyle düşmene kim yetdi_o gün
Nökeri kılınla_orada yitdi_o gün

1456. İki düşmen birbirine yetdiler
Gözcü erden koyup andan yitdiler (Tecnīsāt, vr. 24a)

Bu kısımdan sonra “*Der-beyānı ceng-i mülhidān ve ‘Ali Paşa ve hezīmet-şoden-i ‘asker’*” başlığıyla Ali Paşa’nın mücadelesi ancak muzaffer olamayıp hezimete uğraması tekrar vurgulanarak anlatılır. Paşa’nın beraberindeki özel askeri birliğin müthiş bir mücadele verdiği, tüfekler, kılıçlar, saf dağıtan askerler öylesine bir gayretle savaşmışlardır ki avını yemekte olan bir arslan pençesi gibi kan revan içindedirler. Ancak bir o kadarı da şehit olmuş, bağı ve başlarında yaralar açılmış, kesilen başlardan yerlerde tepeler oluşmuş, yer kan karası olmuştur. Emrindeki askerlerin bu canhıraş mücadelesini gören Hadım Ali Paşa da kılıcını çekip bu sıcak savaşın içine dâhil olmuştur. Ancak talih onlardan yana olmamış ve savaşı kaybetmişlerdir. Mücadeleden kaçmamış olması Paşa için övgüyü hak edecek bir girişim olsa da akılsızca davranıp kendisinin ve askerinin nihayetinde temsil ettiği payitahtın ve Osmanlı sultanının da gücüne gölge düşürdüğü için olumsuz bir hava ile anlatılmıştır Ali Paşa’nın verdiği mücadele:

1477. Gerçi Hādım kalmayup cāna başa
Çekdi şārim cenge girdi ol paşa

1478. Līk tāli‘ kılmadı yārī oña
Haşm-ı māni‘ tīr urur fırsat oña

1483. Düşdi paşa şındı begler bağı baş
Aşdı tağlar kaçdı leşker baş baş

1484. Devletine her ne nādān garrā_olur
Zilletine çarhuñ uğrar yā olur

1485. ‘Aklı yāver olmasa bir servere
Şına ‘asker haşm öñinde ser vire (Tecnīsāt, vr. 24a)

24b’de “*Der-beyān-ı zulm-i Sulṭān Aḥmed ve ṣād-şoden be-mevt-i şehen-şāh*”

başlıklı bölümde bu kaç göçün nihayete ermemesi, isyanın bir türlü bastırılamaması, üstüne İstanbul’u ele geçirmeyi planlayan Şahkulu’nun Bursa’ya kadar gidişi; isyanı bastırmakla görevlendirilmiş olan Şehzade Ahmed’in de temkin ve tedbiri elden bırakması, isyan bastırılamadıkça daha saldırgan bir tutuma düşmesi, bu saldırganlığın sınırının zamanla günahsız ve isyandan habersiz sıradan Anadolu halkına da bir eziyete dönüşmesi anlatılır. Kısa beyitlerle aslında Şahkulu ayaklanmasına neden olan esas olayın Teke bölgesine düzgün bir kadı tayin edilemediği için palazlanmış bir grup olmasına atıf yapılır. Şehzade Ahmed’in isyanla ilgisi olmayan halka zulmü, öldürme, mala çökme, haraca bağlama, Anadolu halkını mülhidlikle suçlama gibi bir sultan namzedinin halkına karşı asla girişmemesi gereken zorbalık halleri olarak anlatılır:

1487. Bu tarafda Sulṭān Aḥmed itdi göç
Hep telef itdi _ādemo eyledi güç

‘Asker-ile her ne milke _Aḥmed varur
Ḥaṇçer-ile baş kesüp boynın vurur

Ḳāzī ta’yīn itmedi tefṭīş ola
Ḳavm-i mü’min ḳaluban mülhid ola

1490. Sürḥ-serler diyü mü’min çoğ olur
Virdi serler sünnī ḥalkı yoğ olur (Tecnīsāt, vr. 24b)

Şehzade Ahmed’in özellikle Konya’da bu zulümleri yapması sadece Şahkulu İsyanı’nı bastırmadaki yetersizliğinden dolayı hiddetlenmesinden değildir, aynı zamanda babası tarafından veliaht ilan edilmişken bu başarısızlığı nedeniyle babasının Selim’i veliaht belirlemiş olmasından kaynaklı bir iç isyan göstergesidir. Müslüman-Kızılbaş ayrımı yapmadan katliamlar yapan Ahmed bir de Yunan ülkesine sınır bir yeri fethedip burada kendisini sultan ilan eder. Şehzade Korkud da Foça’da gününü gün eder. Dolayısıyla bu iki şehzadenin yoldan çıkmışlığı Sultan’ın

kararını gözden geçirmesine ve memleketi yönetecek veliahtın I. Selim olduğuna hükmetmesine vesile olur.

1511. Bunda Sultān Aḥmed iller vurmada
Halk-ı Yūnān mālın alup virmede

1512. Foça'da meclis kûrup Korkūd hem
Fuç-ı öñinde mey içer korkuda hem (Tecnīsāt, vr. 24b)

24b'nin sonunda “*Der-beyānı ‘ālem-i feterāt ve pādīšāh ḥāsten-i erkān-ı memleket ez- Sultān Bāyezīd*” başlıklı bölümde ise Bayezid'in hastalıkları nedeniyle tahtı devretmeyi düşündüğü veliahtı açıklama süreci anlatılır. Bu iki kifayetsiz şehzadenin yerine -Şehzade Ahmed ve Korkud- tahtın asıl sahibi olarak şecaat ehli ve *nev-cüvan* Selim'in en doğru kişi olduğunu Sultan Bayezid kendisi anlamıştır ve devlet erkânını da bir imtihandan geçirerek onların nabızlarını yokladıktan sonra Selim'in veliahtlığını açıklayacaktır. Yaşlılık ve hastalıklarla boğuşan Sultan Bayezid'in daha önceden en büyük oğlu olan Şehzade Ahmed'i veliaht olarak belirlediği, bunun da devlet erkânı ve Ahmed tarafından bilindiği malumdur. Ancak isyan sürecinin bastırılmasındaki yetersizlikleri, Korkud'un da iyş ü işrete dalmış mey-hor oluşu nedeniyle Bayezid kararını değiştirmiştir.

Yezid ehli olan Şahkulu'nun niyetlerinden ve zulümlerinden haberdar olan Sultan'ın görevlendirdiği Şehzade Ahmed ve Hadım Ali Paşa'nın başarısızlıkları şöyle aktarılır:

1515. Bu taraf Sultān-ı ‘ālem Bāyezīd
Hep telef itdi bilür kavmi_ol Yezīd

Hādım Aḥmed de cevābı virmedi
Kaçdı_o mürted kimse karşı varmadı

Çok siyāset itdi halka ol ışıq
Tutdı zulmet ‘ālemi virmez ışıq

Düşdi gayret şāha gāyet inledi
Kim vilāyet şāhsuz olmaz aḥladı

Zulm-i Sultān Aḥmed'i kim diñledi
Milke ol ḥān mālīk olmaz deñledi

1520. Didi Aḥmed daḥı beñzer Qorqud'a
Qorqdı mürtedden qalupdur qorquda (Tecnīsāt, vr. 24b)

1521. Milke bir sultān gerek āl qoriya
Göricek düşmān kanı_andan quriya

1522. Fikr o sultān böyle_ider qalb-i selīm
Milkinge ḥān ola Sultān Şeh Selīm (Tecnīsāt, vr. 25a)

25b'de devlet erkānı ve kapı kullarının tüm bu ahval üzerine Sultan Bayezid'in huzuruna çıkıp sultanı ululadıktan, sağlık-sıhhat ve devletin devamına dua edildikten sonra vuku bulan hadiseleri sultana anlatmalarına yer verilir. Burada devlet ileri gelenleri tüm çıplaklığı ile çıkan isyanı ve zulüm gören Müslüman halkın sıkıntıları anlatırlar. Bu sırada sultanın ileri yaşı ve hastalığı nedeniyle devlet yönetiminin zevale uğradığı da sultana karşı dile getirilir. Böylesi bir açıklıkla bu anlatılan sahne gerçekten yaşanmış mıdır ya da Firdevsi bu sahneye nasıl şahit olmuştur bilinmez.

1527. Kapu ḥalkı_erkān-ı devlet vardılar
Şāha ḥalkı idüp alkış virdiler

1534. Ḥazretüñdür key za'ıf ü ḥasta-dil
Qudretüñ yok ḥükm idüp açmağa dil

Ḥasta-dil şāh olsa daḥı katı pīr
Diye bi'llāh ḥāl-i milküñ n'ola bir

Nev-cüvān sultān olunca iline
Nerīmān nerm ola qaçan iline

1537. Üç sülāleñ qaldı bākī_iy nīk-rāy
Güç sülāleñ çekmesün kıl nīk rāy (Tecnīsāt, vr. 25a)

Hastalıklarının devlet yönetimine engel olduğunu dolayısıyla yerine birini seçip memleketi onun yönetimine bırakması gerektiğini açıkça söylerler fakat üç şehzade arasından doğrudan bir isim söylemezler. Lakin isim söylemeseler de Selim'i işaret eden bir portre çizeler: *cerī*, *tīg-zen*, *şaf-şiken*, *'ādil*, nerede düşman varsa başını

kesen bir yeni sultan dilerler Bayezid'den. Bayezid devlet erkânının tarif ettiğinin Selim olduğunu bilir ve kendi gönlünden de onu geçirir ama kapı kullarını imtihan etmek de ister. Dolayısıyla aslında Selim'in ismini söyleyecekken önce bir yanıltmaca olarak Şehzade Ahmed'i veliaht olarak seçtiğini, mührü ona vereceğini açıklar:

1554. Didi ƣaddüm itdi ƣarƣ iki dutam
Vara 'ahdüm ƣulumuñ sözün dutam

Lĩk Sultān Aħmed'e idüp mihir
Milke_anı ģān naşb idüp virdüm mühür

1556. Taht anuñdur himmetüm aña durur
Baht ol oğluñ atasın aña durur (Tecnīsāt, vr. 25a)

Ancak Ahmed'in isyan sırasındaki yetersizliği, elinin kılıç tutmazlığı, mala mülke düşkünlüğü dile getirilir ve böyle birine devlet yönetiminin bırakılamayacağı devlet erkânı tarafından Sultan'a bildirilir:

1563. Yoƣ şecā'at Aħmed'ünde nĩk-rāy
Tāc-ı devlet tutmaz ol ƣıl nĩk rāy

Anca nādān görmedük aħmak hem
Görse düşmān ƣorƣusın ƣākerde hem

İki yüz biñ erle ģaşma varmadı
Göçdi siñ siñ tĩğ ģaşma vurmadı

Altı biñ erle gelürken bir ışıƣ
Tĩğ ü 'asker ƣekmedi geyüp ışıƣ

1567. Şeh şecī' olmasa milki dutamaz
Hiç ƣatī' ol tĩğ odında dütemez (Tecnīsāt, vr. 25b)

Bayezid yine kapı halkını ve devlet yöneticilerini imtihan için “*Didi Aħmed beklemezse iliñüz / Şāha maƣşad ola Ƙorƣud'ı_eyleñüz*” diyerek Ahmed olmuyorsa Korkud'u seçtiğini söyler. Bu sefer Şehzade Korkud'un neden iyi bir sultan olamayacağı dile getirilir. Çünkü Korkud birçok “efsād” ile zelildir: Sultandan izinsiz Mısır'a kaçtığı, hac bahanesiyle Mekke'ye gidip hiçbir fārızayı yerine

getirmediği, Kâbe'ye gitmediği ancak oralarda içki içip, kadın düşkünlüğü yaptığı, kendi sancağı sorumluluğunda olan Teke'de böylesi bir isyan çıktığı, dolayısıyla sorumsuzluğu, isyan haberini alır almaz mücadele etmek yerine Foça'ya kaçıp içkiye düştüğü anlatılır:

1574. Bî-icâzet vardı Mısr'a kaçdı _ezel
Ne ziyâret Mekke hûbı kuçdı _ezel

Ne tavâf-ı Ka'be kıldı ne Şafâ
Hamr-ı şâfî nûş idüp sürdi şafâ

Mısl-i müftî kendüzin fetvâ yazar
Gice ma'nî içüben gönlin yazar

İçdi hamrı komadı _elden bâde ol
Virdi 'ömri fışk-la âhir bâda ol

Çün Teke'den geldi ser-hân iline
Ol yañadan çıkdı _ışık milke _iline

Çekdi leşker geldi ser-hâna ışık
Geydi begter urdı başına ışık

İrdi aḥbâr anda çünkim Korkud'a
Kıldı efkâr içre 'âciz korkuda

1581. Gice _ayak götürdi kaçdı Foça'ya
Dutdı _ayak yakın verüben fuçıya (Tecnîsât, vr. 25b)

Bu iki seçenek de çürütüldükten sonra geriye Şehzade Selim kalmıştır ve artık devlet erkânı onun ismini vererek ve nedenleriyle birlikte tahtın ona bırakılmasını söylerler. Memleketin ona hak olduğunu, Gürcistan ve Rus illerini vergiye bağladığını, isyanı bastırdığını, Kızılbaş mücadelesine baş koyduğunu, Şah İsmail'i huzursuz ettiğini, tüm düşmanlarının kılıcının korkusuyla yaşadığını, adalet sahibi oluşunu, halkına karşı elinin açık oluşunu, suçsuz kimsenin kendisinden zulüm görmediğini, onun olduğu yerde mutlak adalet ve barışın olduğunu, kurdun koyunun kılına dokunmadığını söylerler ve halkın muradının Selim'in sultan olması olduğunu Bayezid'e iletirler:

1590. Rūm’a sultān naşb iderseñ bahtiyār
Eyle bir hān ki şecī‘ ü baht-ı yār

Şāha himmet eyle ol Sultān Selīm
Kim şecā‘at işidür kalb-i selīm

1592. Milk aña erzānīdür kim ögerem
Beglige lāyık ider halka_o kerem

1607. Milk-i ‘Oşmān’a olıcağ Şeh Selīm
İre düşmāna vehim ola selīm

Cümle hāndan gele tuhfē māl u genc
Līh-i Bān’dan kul halāyık hūb u genç

1608. Kuluñ iy hān bu durur maşşūdı hem
Milke sultān ol olup gide vehem (Tecnīsāt, vr. 26a)

Sultan Bayezid kendi aklına uygun veliahtın devlet erkânı tarafından da dile getirilmesinden pek memnun olur ve madem halkımın isteği budur ben de tahtı Selim’e devrediyorum diye kararını ilan eder. Bayezid’in daha evvel bir mektupla kayıt altına alarak Şehzade Ahmed’i veliaht olarak belirlediği vâkidir. *Tecnīsāt*’ın akışında Bayezid, halkının Selim’i han olarak başa geçirmesini istemelerine hak verir. Zira kendi güçsüzlüğü nedeniyle zuhur etmiş olan isyanı ve bu isyanı bastırmakla görevlendirdiği veliaht şehzadesi Ahmed’in yetersizliklerini görmüştür. Selim gibi eli kılıç tutan başarılı bir şehzadenin varlığı devletin devamını düşünen bir padişah için de önemli bir çıkış yoludur. Bu kısımda Selim’in elinin kılıç tutması, gençliği ve yeni ülkelerin kılıçla fethedilebilir oluşuna yani kılıca büyük bir övgü vardır. Bu vurguyu kuvvetlendirmek için de önce Hz. Muhammed’in kılıç peygamberi oluşu dile getirilmiş sonrasında da Hadid Suresi’nden kısa bir iktibas yapılmıştır. Ayetin tümü: “*Andolsun ki, biz, elçilerimizi çok açık kanıtlarla gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için de beraberlerinde kitabı ve mizanı da indirdik. Yine Biz, [size] içinde hem çok korkunç bir güç hem de insanlar için birçok yarar bulunan demiri indirdik*” iken “*enzelnā el-ḥadīd*” “...biz demiri

indirdik.” kısmı seçilmiş ve kılıcın hammaddesi anılarak insanlar için hem iyiye hem kötüye kullanılabilecek bir araç olduğu belirtilmiştir.

1612. Şād u ḥandān oldu şeh diṣ ıṣıdur
İtdi fermān ḳullara ḥükm iṣıdūr

Ḥaḳ ‘alīm oldur murādum dir hemīn
Şāh Selīm olup ıra ḳalbüm hemin

Hem o sulṭān olmağa var ḳavlümüz
Olsa fermān aña_eger her ḳulumuz

Men ki_o mürted zulmin añup inlerem
Ḳorḳud Aḥmed er degüldür añlaram

Milke ṭālibken urup başa ıṣıḳ
Oldı ḡālib ikisine bir ıṣıḳ

1617. Tāc aña erzān olur Sulṭān Selīm
Beglige lāyık durur ḳalb-i selīm

1625. Çün Ḥüdā didi ki *enzelnā_el-ḥadīd*⁵
Pes ḡazā ḳılmaḳ gerek ṣāh-ı cedīd

1626. Salṭanat ıssı gerek ḳılıc duta
Memleket içre ḳıla ḥaṣmı dü-tā (Tecnīsāt, vr. 26a)

Bu karardan sonra Bayezid, burada isimleri anılmayan ama genel bir fikir birliği ile üzerinde ittifak kılınan hem de padişahın bizzat takdirinin üzerinde ortaklaştığı isim olarak Selim’in belirlenmesinden sonra beylerine Selim’e gidip bu müjdeyi ona iletmelerini ister. Zaten İstanbul’a yakın Çorlu’da karargāh kurmuş olan Selim’in şahlara yakışır bir şekilde müjdelenip payitahta getirilmesini emreder. Bu kısımda “erkān-ı devlet”in fikir birliği ile üzerinde anlaştığı ismin Selim oluşunun altı çizilir.

1631. Şāh Selīm’e didi_aḡalar siz varuñ
Ol kerīme ḥizmet idüp yüz vuruñ

1632. ‘İzzet-ile bindirüp ṣāhı ata
Ḥizmet-ile yürüñ önce oḳ ata

1633. Nık-baḥtum yüzini ḳünki görem
Tāc u taḥtum virüben idem kerem (Tecnīsāt, vr. 26a)

⁵ Hadid Suresi, 25. Ayet’ten: “...demiri indirdik...”

Selim kendisine gelen heyeti kabul edip babasının müjdesini duyunca pek sevinir.

Babasının arzu ettiği gibi beline zerrîn kılıç kuşanıp saraya gider. Burada

gerçekleşecek devir teslim için bir tören hazırlanır. Bayezid, erkân-ı devletin

huzurunda mührü Selim’e devreder ve yeni padişahı alkış ve dua ile kutlar. Bayezid

tüm bu süreçte çok mutlu ve “kıvanç” içindedir:

1637. Devlet-ile ata şāh olup süvār
Heybet-ile gitdi şeh Sām-ı Süvār

Ḥazret-i ḥāna gelüp öpdi elin
‘İzzet itdi öpdi atanuñ elin

Tāc u taḥtı teslīm itdi oña_o şāh
Nik-baḥt u ‘ömri artup oña_o şāh

Tīg-i zerrîn kuşadup ḥān biline
Ḥamza-pür-zeyn ol melikdür biline

Çok gönenç itdi sevüp kıldı mihir
Virdi genc aña idüp ‘arz ol mühür

1642. Taḥtı teslīm idicek sulṭān oña
Kıldı ta‘zīm itdi alkış şāh oña (Tecnīsāt, vr. 26a)

26b’de bu kutlu devir teslimden sonra ne yazık ki “*Der-beyān-ı vefāt-ı Sulṭān*

Bāyezīd Ḥān nevverallāhu kabrehu” başlığıyla Bayezid’in ölümüne yer verilir. Yine

bir sonraki başlıkta tartışılacak olan bu ani ölüm haberi arada neler yaşandığıyla ilgili

bir geçiş söylenmeden hemen duyurulur:

1643. Taḥtın ol Şāh Ḥān Selīm’e çün virür
Kendü Allāh rahmetine pes varur (Tecnīsāt, vr. 26b)

Bayezid’in ölümü üzerine 12 beyit süren bu başlıkta ölümün kaçınılmaz oluşu, II.

Mehmed, I. Murad gibi nice büyük Osmanlı sultanlarının bugün toprak altında

yılanlara yem olduğu söylenerek bu kısım bitirilir. Ancak dünya döndükçe Selim’in

saltanatının sürmesine dair dua da yine bu kısımda yer alır.

26b’de “*Der-zıkr-i şecā‘at ü sehāvet ü ‘adālet ü kemālāt-ı Sulţān Selīm tāle beķāhu*” başlığıyla Selim methiyesi bulunur. Burada özellikle Selim’in cömertliği vurgulanır. Zira tahta geçince yeniçerilere dağıtılan ulufe normalde 2.000 akçe iken 3.000 akçe olarak dağıtır. Bunda tahta geçtikten hemen sonra Tebriz’e, Şah İsmail üzerine, yapacağı sefer için ve tahtın devrinde kendi meşruiyetini asker tarafından sorgulanamaz kılmak için bir çaba göttüğü düşünülebilir. Burada adaleti, cömertliği ve yiğitliğinin yanı sıra Selim’in şairliğine kısa da olsa yer verir:

1677. Geh Süleymān mişli_ulu dīvān dutar
Geh çü Selmān nazm oğur dīvān dutar (Tecnīsāt, vr. 26b)

“*Ender şıfat-ı rûz-ı pervîn*” başlığıyla devam eden bölümde Selim’in padişahlığı ile daha evvel olumsuz sıfatlarla anılan devir güzelleşmiş olumlu sıfatlarla anılmaya başlanmıştır. Bu kısım babası Bayezid’in ölümünden sonra, Selim’in mutlak padişahlığının ilan edildiği bir tören anlatısı içerir. Kesin bir zaman ve yer belirtilmeden anlatılan törende Selim’in sabah namazıyla birlikte bir güneş gibi parlayarak ülkesinin üzerine doğduğu, *nevbet-i hān* vurularak bir ilan kösü çalındığı, tüm divan üyelerinin toplandığı, birlikte namaza gidilip halk ile camide buluşulduğu anlatılır. Abdestini alıp namazdan sonra Selim’in de uzunca bir vird okuyup dua ettiği ve ardından hilatını ve tacını giyip ilk fermanını verdiği anlatılır. Bu tören sırasında tüm devlet erkânı toplanmış ve yeni padişahın emirlerini dinlemektedir. On bin yeniçerinin gelip sağ ve sol yanında durdukları, vezir-i azam olarak Hersekli Ahmed’in atandığı ve Ahmed Paşa’nın yeni padişah olan Selim’in önünde yeri öpüp elini göğsüne ve başına vurarak sultanı selamladığı, ardından biryanla bezenmiş sinilerin gelişiyile bir ziyafet verildiği anlatılır.

1693. Geydi hil‘at başına tācın vurur
Çıkdı devlet tahtına fermān virür

Geldi begler tutdı şaf dīvān eri
Şāh bekler kalbi şāf vü key arı

On biñ ola geldiler yiñiçeri
Sağ u şola tırdı dīvāna ceri

Hem Vezir a‘zam gelür Ahmed Paşa
Öpdi yir elin urup gögse başa

1697. H‘ān-ı şāhī geldi şofra tutdı yir
Her sipāhī başına büryān yir (Tecnīsāt, vr. 26b)

2.1.5 Doğu Seferi

Tüm asker ve devlet erkânının bir arada olduğu ziyafette Selim padişah olarak bir konuşma yapar. Hükümdarlığın Allah’ın ona yüklediği bir sorumluluk olduğunu söyler ve bu kıymetli emanete sahip çıkmak için adaletle çok çalışacağına, düşmana fırsat vermeyeceğine, mazlunun yanında, zalimin karşısında duracağına söz verir. Bu ahitleşmeden sonra askeri ve siyasi ilk hedefinin Şeyh İsmail üzerine varıp batıl ve hak savaşında İsmail’i yenerek hakkın galip gelmesine çaba sarf edeceğini dile getirir. İsmail’in Ebu Hanife’nin mezarını yakıp birçok Sünni köyüne baskınlar düzenlediğini, onlara çok zulmettiğini dolayısıyla da huzurundaki askerlerine bir an önce bu “mülhid ve zındık”ın hakkından gelmek için Tebriz’e sefere çıkacağını ilan eder. Vezir-i azam olan Ahmed Paşa’ya, asker toplamak, vergi toplayıp ordunun yiyecek azıklarını stoklamak gibi sefer için gerekli hazırlıkları tamamlaması talimatını verir.

1698. Yindi ni‘met itdi alkış şeyh u pır
Diñle hikmet ehli ne dir añla bir

1699. Kaldurup baş Şāh Sultān Hān Selīm
Çatuban kaç eyle dir kalb-i selīm

1705. Niyyetüm Şeyh İsmā‘il üzre varam
Himmetüm ol boynını anuñ vuram

1706. Çok halife ocağın yıkdı ol pelid
Bū Hanife ravzasın yakdı ol belid

1714. Hâzır oluñ Erdebîl'e giderem
Nâzır oluñ mülhid ilden giderem

1715. Erdebîl'üñ ocağın oda yaşam
İsma'il'üñ tâc u tahtını yıkam

1716. Didi Ahmed Lala sözüm işide
Baña maqşad ol ki_anuñla iş ide

1733. Tîz tut Ahmed hâzır eyle sen çeri
Eyle bî-had 'asker er ola cerî

Nâme gönder gele begler yegleri
Tuta gönder elde başda yükleri

Şal 'avârız halka_azık kaydın kayır
'Acz ü rākız çekmeye_olur kum kayır

1736. Ne ki fermân itdi-y-ise nîk-rây
Hâzır âsân eyle kılp nîk rây (Tecnîsât, vr. 26b)

Ahmed Paşa emre ferman olup tüm bu hazırlıkları yapar ve yüz kere yüz bin kişilik çok büyük bir asker toplanır. Bursa'dan Tebriz'e kadar her yeri kesintisiz Osmanlı askeri bürümüştür. Bu büyük ordu sağ yanda, sol yanda ve orta kısımda olmak üzere üç ana kolda hizalanmıştır. Sağ kolun serdarı Vezir-i azam Ahmed Paşa olup bu grup Rumeli askerlerinden oluşur. Solda Anadolu askerleri ve orta bölükte kapı kullarından oluşan askerler vardır. Ordu Sivas'ta karargâh kurmuş, önce Erzincan sonra Erzurum'u almıştır. Mızrak, kalkan, top ve tüfekleriyle hareket haline geçtiklerinde atlı ve yaya birliklerinin çıkardığı tozun göğü duman kapladığı, yerde tüm köklerin yerinden oynadığı, mahşerî bir kalabalıkla ordunun seyri devam eder. Erzincan ve Erzurum'dan sonra Erzurum'da bulunan Çoban Köprüsü geçilerek Acem mülküne girilir. Selim'in bu denli büyük bir ordu ile Acem mülküne hareket ettiği haberi Şeyh İsmail'e ulaşınca İsmail mat edileceği korkusuna kapılır. Ahmed Paşa'ya ek olarak Vezir-i sani Sinan Paşa ve Vezir-i salis Defterdar Mehmed Paşa da ordunun diğer bölüklerine kumandanlık eder. Rumeli Beylerinden Mihaloğlu Mehmed Bey ve Bâlî Bey de önemli serdarlar olarak orduda yer alır.

Şah İsmail bu büyüklükte bir orduyla mücadele edemeyeceğini anlayıp, kaçıp saklanmak ister. Ancak Ustacıoğlu isimli bir Kürt Beyi İsmail'i savaşımaya cesaretlendirir:

1943. Bu haber Şeyh İsmā'īl'e k'irdi bil
Ğuşşadan şeyh oldu bir nāy-ı Erdebīl
1944. Āh idüp kuşağına şokdı elin
Vāh diyüp döñdi yire baş u alın
1945. Şeh hümāyūn leşkeri çok añladı
Gāv-ı gerdūn götürimez iñledi
1948. Bir kadem Sultān Selīm geçse_o şınur
Bu 'Acem milkin alur şanma_uşanur
1949. Ne 'Acem Mısr'a dutarsa dahı yüz
Biñde hem bir kıalmaz ādem niçe yüz
1953. Uşanup kaçmak diler şāhdan ışıķ
Kuşanup tīg urmadı başa ışıķ (Tecnīsāt, vr. 30a)

Şah İsmail kazanamayacağı bir mücadele olduğunu bilse de kendi beylerinin savaştan kaçmamaları için döktükleri dile inanmak durumunda kalır ve Selim'e karşı asker toplayıp mücadele etmeye karar verir. Horoz ibiğine benzetilen kırmızı tacını giyip gururlanarak akla uygun olmayan bir yol seçer. Şeyh İsmail başkenti olan Erdebil'den üç günlük yola revan olup Tebriz'e gelir ancak orada karar etmeyip Çaldıran'a hareket eder ve orada karargāh kurar. Kızılbaşların başlıkları ve mızraklarından Çaldıran Ovası kırmızıya bürünmüştür. Bu kısımda karşılıklı gidip gelen casuslar önemli yer tutar. Selim'e haber getiren bir casus, İsmail'in yüz bin askerle Çaldıran'a geldiğini ancak bu kalabalığın içinde kadın ve çocukların da olduğunu haber verir:

1996. Geldi cāsūs urdı hāke baş u yüz
Şāh Kāvūs'a_itdi alķış bula yüz
2000. Şāh yüz biñ ola kavm-i Erdebīl
Geldi siñ siñ kona göçe irdi bil

2001. Lîk âhen-pûş olupdur ol çeri
Hemçü şâhin hûnî cebbâr u cerî

2002. ‘Avret oğlan ordusunda biledür
Merd-i merdân tîğ ü hançer biledür (Tecnîsât, vr. 30b)

2003. Çaldırân’a kondı düşmen düne gün
Âsumâna çıkdı toz tondı o gün (Tecnîsât, vr. 31a)

Bu haberi alan Selim hemen ertesi günün ilk ışıklarıyla saldırıya geçmeleri için orduyu silahlarıyla donatır ve o şekilde gün doğumu beklenir. Bu sırada Selim abdest alır, Seyf Suresi’ni okur, zafer için Allah’a dua eder, zincir ve puldan yapılan örme zırhını yani cevşenini giyer, keskin kılıcını takınır, sadağına oklarını koyar ve kalkanı ile Karabulud adlı atına biner. Savaş kösü çalınmış ve askerin kalanı da gerekli hazırlıklarını yapıp silah kuşanmışlardır.

Sabahın ilk ışıklarıyla gazaya çıkan Selim stratejik bir konumda, Çaldıran Ovasını gören bir tepeye çıkıp İsmail’in ordusunu gözler ve plan yapar. Kendisine haber getiren casusun yüz bin diye bildirdiği sayının aslında kırk bin asker olduğunu görür. Bu sırada Şeyh İsmail ise kaybedeceği muhakkak bir savaşın korkusunu yenebilmek için bir içki meclisi kurmuş ve şarap içerek bu derdi unutmaya çalışmaktadır. İsmail hâlâ savaştan kaçınmak istemektedir ancak Ustacioğlu yine İsmail’e yaklaşıp onu cesaretlendirir burada Selim’i ve ordusunu yendikleri takdirde Rum mülkünün kapılarının onlara açılacağını ve ilerleyişlerini engelsiz devam ettireceklerini söyler.

2065. Vardı yüksek Çaldırân’da bir depe
Şeh tîzrek aña çıkdı at depe

2077. Sağ taraf Rûm ili halkı hâş eren
Tutdı şaf bağlar alay cenge iren

2078. Şol kolda tırdı _Anatolulu hem
Dil-güşâda ceng-zen çekmezdi hem

2079. Kapu halkıyla _ortada Sultân Selîm
Cenge şevki var velî kalbi selîm

2088. Bu taraf meclis k rup i erde_o  ey 
N - alef  amdan olupd  k hne  ey 
2089. S  arın i ince elden s   n  
Cengi_erinden didi_o       sa  n  
2090. Ben hez met olaca  m a  laram
 amr u    bet birle g    m eglerem
2104. B  yle diy p va‘z iderken ol     
Geldi_el    p Ustac’o   ba  da_    
2105. Didi rezm  n   ni geldi    bezim
   ra bezm  n bulas n ‘  lem biz m
2108. Ger hez met ider-isek an  biz
R m milkin feth  idev z   n  biz (Tecn s t, vr. 32a)

  ki taraf birbirini bu   ekilde tarttıktan sonra m cadele ba  lar. Ustacıo  lu sol tarafta yer alan Anadolu b  l   ne saldır r ve   sma  l’i de Rumeli b  l   n n   zerine yollar. Burada   sma  l’in   ah olarak karar verici de  il de bir Bey’den emir ve talimat alıyor olu  u gariptir. Sava  ın seyrinde Osmanlıların elindeki top ve t  feklerin   ok faydas  olmu  tur.   zellikle Anadolu b  l    Erdebil ordusuna galebe   almaktadır. Rumeli b  l   n n ba  ında Hasan Pa  a vardır ve   sma  l’le onun b  l    sava  ır. Kılı lar, toplar ve oklarla s  ren, demir par  aları ve kellelerin havada u  u  tu  u, yerin kan g  l  ne d  n p renginin karard    m  th   bir   arp   ma cereyan eder ve bu sırada Rumeli b  l   n n serdar  Hasan Pa  a   hit olur. Onun d    t   n  g  ren Malko  o  lu B  l   Bey komutay  ele al p Rumeli b  l   n  idare ve sevk eder. Erdebillilere b  y k kay plar verdirip cengaverce sava  ır. Malko  o  lu B  l   Bey de Macaristan, Leh ve Rus illerinin fetihlerinde bulunmu     nemli bir sava   cıdır ve bu yararlılıkları epeyce   v  l  r. Lakin bu deh  et verici   arp   mada o da   hit olur.   ki m  him y   idinin   hit oldu  unu g  ren Selim yerinde duramaz ve onların   c n  almak i  in Karabulud adlı at n  sava   meydanına s  rer. Tam bu sırada Vezir-i azam Ahmed Pa  a Sultan Selim’in   n ne durur ve Selim’i sava   alanına girmekten al koyar:

2229. Zıll-ı Yezdān Āl-i ‘Osmān Şeh Selīm
Kālb-i düşmān gözedürken o selīm
2230. Gördi Malkoçoğlu’nı düşürdiler
Ġāzī er қоç aşlını divşürdiler
2231. Çekdi tīgi urdı mehmīz şeh ata
Çala_ışığı etini ite ata
2240. Komadı_Ahmed Paşa_öpüp şāhuñ elin
Didi hān sedd olur ü bekler ilin (Tecnīsāt, vr. 33b)

Her iki tarafın askerleri birbirini kıyasıya kırmış, kan buharları gökleri kızıla boyamış, yer kandan kararmış, etrafta asker başlarından tepeler oluşmuş bu zorlu mücadelede kazanan taraf sonunda Selim ve Osmanlı ordusu olmuştur. Savaşın kazanılmasında asker sayısı kadar topların da en önemli unsur olarak özel bir vurguyla anlatılması önemlidir. Güneşin batışına doğru kesinleşen zaferle mutlu olunur.

2297. Fetḥ ü nuşret buldı Sultān şındı_ışık
Kındı devlet tēcī şāha virdi_ışık
2298. Şād u hurrem oldı sultān tēc-dār
İtdi Rüstem mişli ḥaşma tēcī dar
2299. Bildi miqdārını şeyḥ açdı gözin
Kıldı feryād itdi zārī biñ kezīn (Tecnīsāt, vr. 34b)

Savaştaki yenilgiden sonra İsmail bir an önce kaçmaya çalışır. Kendisini savaşa ikna eden Ustacioğlu da savaş meydanında ölmüştür. Bu kaçış öyle alelacele olmuştur ki peşlerinden gelen Rum askerinin hışmından kaçabilmek için at üstünde elbise giyemeden, altınlarını saça saça, arkadaşlarını geride bırakarak hatta babanın oğlundan kaçtığı bir mahşer günü gibi anlatılır. İsmail önce Tebriz’e gelmiş lakin Selim tarafından takip edileceği ve burada bulunacağı korkusuyla başkent Erdebil’e gitmiştir. Burada da sarayında durmayıp bir tekkeye saklanır.

2327. Dökdi begter er libāsın geymedi
Kaçdı ‘asker yāre yoldaş küymedi

Şefkat idüp bakmadı oğlına ata
Kaçdı urup mahmızını ol ata

Cevşen ışıķ döküben şeyh-i Erdebîl
Kaçup ışıķ şehir-i Tebrîz'e irdi bil

2330. Sürdi andan kaçuban tırmadı hem
Vardı şahdan havfı gâyet yirdi hem

2337. Çok dürişdi irmedi ocağına
Tâ ki irişdi Erdebîl ocağına

2338. Komadı üste cevşen ü başda ışıķ
Geçdi posta tekye bekler ol ışıķ (Tecnîsât, vr. 35a)

Selim muzaffer bir komutan olarak korkusundan kaçmış olan İsmail'in peşinden Tebriz'e girer. Bir mukavemetle karşılaşılmaz. Burayı kendisine bağladıktan sonra halka adaletle ve el açıklığıyla ihsanlarda bulunur, altınlar dağıtır. Özellikle kendi askerine yine çokça altın mükâfatı verir. Tebriz'deki İsmail hazinesini ele geçirir. Selim Tebriz'deyken Kürt, İran ve Turan Beyleri gelip, el öpüp ona bağlılıklarını bildirirler.

2356. Geldi pâ-bürd önüne kondı çeri
Tapdı her Kürd öpdî elin olan cerî

2357. Geldi İrân birle Tūrân begleri
Oldı fermân dergehine begleri (Tecnîsât, vr. 35a)

Çok hazineler alıp, şehirler fethetmiş olan Selim Tebriz'de çok kalmadan dönüş yoluna düşer. Bu sırada Erzincan'a bağlı olan Kemah'ı almayı hedefler. Burası sarp bir kayalığa kurulmuş korunaklı hisarı nedeniyle kimse tarafından fethedilememiş bir yerdir. Hisarla ilgili casuslardan bilgi alır, kuşların uçarak dahi erişemedikleri, ejderin pençe vuramadığı, Rum askerinin o zamana dek ne yapsa alamadığı, atların battığı bir bataklık ve sazlıklarla örtülü bir gölü olan, kapısı güçlü ve yapıları yüksek, çok korunaklı bir yer olarak resmedilir Kemah Kalesi. Duvarlarının yüksekliği elli arşın, çok kanlar döken cellatları, zengin sakinleri, bilgin hocaları olan, güzelleriyle meşhur, dağlarından şehrine buzlu suların aktığı, bağlarında gonca güllerin yetiştiği,

elikten bir kaledir. Casustan aldığı bu malumatla Selim fethi zor bu yeri almaya daha da heveslenir ve İskender Paşa'yı bu işe ęörevlendirir. İskender Paşa beraberindeki topların yardımıyla kaleyi fethedeceğini, o denli zor bir yer olmadığını söyler lakin epey uğraştıktan sonra Sultan Selim'in yardımı olmadan fethi nüsret bulamayacağını anlar ve Selim'den yardım ister. Selim'in ęönderdiđi yeniçeri bölüğü Kemah Kalesini zabt eder ve Selim gelir, yörenin beyleri tarafından hükümdarlığı kabul edilir.

Selim İstanbul'a, tahtına, dönmeden evvel son olarak da Mervan ve Devle illerini alır. Bugünkü Hasankeyf sınırlarına denk gelir. Erzincan, Erzurum, Tebriz, Kemah ve Mervan'ı kapsayan Selim'in ilk Doğu Seferi Mayıs 1515'te tamamlanmıştır. Firdevsi böylesi geniş bir fethin başkasına nasip olmadığını mübalağa ederek anlatır. *Tecnīsāt*'taki tarihî olayların bunlarla sonlanması, Selim'in Mercidâbık ve Ridâniye seferleriyle ilgili bir bilginin bulunmaması, müellifin o günlere erişememiş olmasını akla getirir. Eserde istinsah ya da telif tarihi olmaması yani bu "tarihsizlik" ısrarı, eserin yazılış tarihiyle ilgili çıkarımda bulunabilmek için anlatılan tarihî olayların takibini yapmayı gerektirir. Selim gibi kimsenin fetih yapmadığını ve yine Firdevsi kendisi gibi kimsenin tecnis ile eser yazmadığını araya sıkıştırır. Firdevsi "*Der-ta 'rīf-i pādīřāh-ı İslām ve 'l-Müslimīn ve 'arz-ı hāl-i Firdevsi-i dā'ī*" başlıklı dua bölümünde batılla mücadele edip, haktan yana olmayı nasihat eder ve Selim'in saltanatına hayır dualar ederek iki kısım olarak kurguladığı birinci cildin ilk kısmını bitirir.

2434. Bu hikāyetden ne maķřūd añlaya
şah rivāyet nakli_udur sen añla yā

Ol hümāyūn-baht Sultān řeh Selīm
Çün Firīdūn bende_aña Tūr u Selīm

ķahramān'dur erlik içre bilesiz
Nerimān'dur 'aşr içinde bilesiz

2437. Bu ğazāyı eylemişdür şeh-cihān
İtmeye bir ħān dōne devrān řehān

2440. Ne **Süleymān-nāme** mişli var kitāb
Mihr idüp ħān virse eger buña tāb

2441. Tecnisiyyāt eyide kim söyledi
Küll-i ebyāt ola tarřī‘ söyledi (Tecnīsāt, vr. 36b)

“Der-beyān-ı temřilāt-ı dāsītān-ı māzī” başlıklı bölümde Firdevsi anlattığı tarihi olay ya da kıssaların temsili karşılıklarını verir. Çok derinlikli ve anlam ilişkileri pek iyi örölmemiş bu temsil-hakikat eşleştirmeleri genellikle hak ve batıl tarafın temsili, akıl ve cisim başatlığıyla ilgilidir. Nefsine yenik düşmemeyi, aklına uyup süflü işler peşinde koşmamayı ve hakkı gözetmeyi öğütlediği nasihatlere yer verir. Bu kısma kadar anlatılan Selim-şah İsmail mücadelesinde Selim “ruh”u, İsmail ise “nefs-i emmāre”yi temsil etmektedir. Bu iki zıttın mücadelesinde ruh yani Selim galip gelmiş, kāmil olup Hakk’a layık iş işleyenler kazanmıştır.

37a’da “Ender sebab-i te’līf-i kitāb ve evřāf-ı cemāl-i maĥbūb-ı řīrīn-sūĥan” başlıklı bölümle I. cildin ikinci kısmına giriş yapar. Buraya ikinci hatta Farsça kısımdaki de sayılırsa üçüncü bir sebab-i telif yazar. Sebeb-i telifler, müstakil eserlerde yer alan yazma niyetlerinin genelde bir kurmaca hikāye ile ya da hayır dua alıp isminin kalıcı olmasını umarak halka faydalı bir eser bırakmak gibi sebeplerle bina edilirler. Burada da Firdevsi, Tacizāde Cafer Çelebi’nin *Heves-nāme*’sindekini andırır bir sebab-i telife yer verir. Bir gece vakti evinde yazacağı beyitleri “fīkr” ederken divan edebiyatında sevgiliye hasredilmiş tüm güzellik unsurlarıyla mevsuf bir maĥbub peyda olur ve yanına oturur. Boyu servi, saçı sünböl, yanağı gül, dili bülböl, beni fülöl, mū-miyān, ağzı mim, zölöl dal, kaşı kara, yanağı al, yüzü gün, nev-resīde bir güzel olan maĥbub sözün kıymetini ona hatırlatır. Firdevsi, misafirine

bir sofraya hazırlar ve bu yemek yendikten sonra mahbub ondan adının unutulmaması

için bir eser yazmasını öğütler:

2592. Çün ta‘āmı yidi içdi şerbet ol
Bu kelāmı diñle şāfi şerbet ol

Didi yāre sözümi añla nedür
Hüb u zībā reşk-i cevherdür ne dūr

Sözlerüm bu varduğınca fikre dil
Murğ-ı hoş-gū mişli ol ferhunde-dil

Gel füsürde olma it nefsinı germ
Olma mürde zinde kıl aduñ görem

Ad koyan cān cāvidān kalur diri
Tendür ölen çüriyen et ü deri

2597. Yağşı key ad ıssı görmez derd elem
Söze bünyād uran er dimez ölem (Tecnīsāt, vr. 38a)

Firdevsi'nin çok hünerli bir gazel ve kaside yazarı olduğunu, mesnevîde de kimsenin erişmediği hünerlere eriştiğini dolayısıyla bir *Süleymān-nāme* yazmasını diler. Tecnis ve tarsi sanatlarını kullanmasını da yine mahbub söyler. Böylelikle daha evvel mükemmelen söylenmiş böylesi bir söz olmadığından sultanın Firdevsi'yi bu mahareti karşılığında çok iltifata tabi tutacağını söyler. Mahbub, tecnis sanatı ile aslında daha evvel Kātībī isimli bir şairin *Deh-bāb* isimli bin beyitlik bir eser yazdığını lakin bu eserin çok kısa olduğunu ve hiç güzel söylenmediğini, niteliksiz olduğunu da iletir:

2616. Söyledüñ kıt'a kaşide çok gazel
Eyledüñ ma'nī dūr-ile pür gazel

2625. Hüb u handān dime yay u güz ü yaz
Bu *Süleymān-nāme*'i maḥbūb yaz

2626. İrgürüp toksan toktuz cilde_anı hem
Şeh görüp vire saña cülde_anı hem

2627. Meşnevī demekde bulduñ sen kemāl
Hüsrevī sözde_itmedüñ hıç sen kem āl

2628. İbtidā kııl bir dinilmedük kelām
Tā şifā bula_ okuyan her kilām
2630. Söyle *Belķīs u Süleymān-nāme* pes
Cümle tecnīs ola tarşī‘ pīş ü pes
2633. Cümle tecnīs ola yaz bir hoş kitāb
Hüsn-i Belķīs aña vire tā ki tīb
2635. Līki her bir beytini tarşī‘ kııl
Eyle nāzır ol arada kıoma kııl
2636. Gerçi yazmışdur bu resme Kātībī
Şanki kıazmışdur demüre kātibi
2637. Līki zībā dimemişdür anca ol
Söyle ra‘nā saña dimen anca ol (Tecnīsāt, vr. 38b)

39a’da yer alan “*Der-naşīhat ve beyān-ı hāl-i pīr ve ahvāl-i cüvānī*” başlıklı bölümde Firdevsi nazım-nesir karışık yazdığı uzun *Süleymān-nāme*’sinin hikâyesini de baştan anlatır. Ömrünün elli yılını *Süleymān-name*’ye ayırdığını, yazmaya Fatih Sultan Mehmed’in arzusuyla başladığını söyler. Mehmed, tüm varlıklara hükmetmiş yüce bir hükümdar/peygamber olan Hz. Süleyman’ın nasıl olur da müstakil bir eseri olamaz diyerek bu görevi Firdevsi’ye verir. Firdevsi’nin söz söylemedeki yeteneğini işitmiş olan Fatih Sultan Mehmed ona Süleyman Peygamberle ilgili bir kitap tasnif etmesini emreder:

2673. ‘Ömri harc itdüm *Süleymān-nāmesin*
K’oldı derc eylemedin bu nām sin
2675. Elli yılda rāst idüp dercin temām
Türki dilde söyledüm dürcin temām
2676. Zıll-ı Sübhān Hān Mehemmed tāt-dār
K’itdi düşmān re’sine ol tātı dār
2677. İtdi fermān bakma kıış u yaza sen
Bir Süleymān-nāme söyle yazasın
2681. Kıldı hizmet aña cümle cānavar
İtdi bī‘at her kim anuñ cānı var

2682. Bir kitābı niçün anuñ olmaya
Şah cevābı diñle gāfil olma yā

2683. Bir *Süleymān-nāme* söyle_iy nīk-rāy
Çünkü ‘irfān ehlinin kıl nīk rāy (Tecnīsāt, vr. 38b)

Firdevsi, ilk altı cildi yazıp Mehmed’e sunar ancak sonra Sultan Mehmed’e ölüm erişir. Yazdığı kısımları Mehmed’in çok beğendiğini, kendisine çokça mükâfatlar verdiğini söyler. Mehmed’den sonra tahta çıkan II. Bayezid döneminde de yazmaya devam eder. Ancak yine burada bahsettiği eser *Süleymān-name-i Kebīr* adıyla bilinen nazım-nesir karışık olarak yazdığı eseridir. Yeri gelmişken belirtmekte fayda var ki Firdevsi II. Bayezid’i Yıldırım mahlasıyla anmaktadır. Aslında bilindiği gibi Yıldırım lakabı I. Bayezid’e aittir (d. 1354, ö. 1403). I. Bayezid, “1386’da babasının Karamanoğlu Alâeddin Bey’e karşı giriştiği sefere katıldı, Frenk Yazısı Savaşı’nda gösterdiği cesaret ve atılganlık dolayısıyla Yıldırım lakabını” almıştır (İnalcık, 1992). Firdevsi’nin II. Bayezid’i neden dedesine ait lakabla anıyor oluşunun sebepleriyle ilgili bir bilgilendirme yoktur. Yedinci cildi yazdığı sırada II. Mehmed ölür ve eserin yedi ve sekizinci ciltlerini II. Bayezid’e sunar:

2689. Devletinde_altıncı cildi yazmışam
Himmetinde māl alup dil yazmışam

2690. Şāha teslīm itdüm aldum pāy u māl
Kıldı ta‘zīm eylemedi pāy-māl

2692. Cild-i sābi‘ yazmağa tıtdumsa yüz
Naḥs ṭālī‘ düşdi ḥāl oldu yavuz

2693. Ol mü’eyyed şeh dimezken men ölem
Ḥān Meḥammed ḥazretine irdi_elem

2696. Gitdi çün Sultān Meḥammed yirini
Tıtdı andan Bāyezīd Ḥān yirini

2697. Nevbet-ile çıkıdı her şāh tahta da
Nikbet-ile döşenür sin tahta da

2698. Rūm’a sultān olıcaḡ Ḥān ıldırım
Cinn ü şeyṭān üstine_inmez ıldırım

2701. Cild-i şāmin yazuban virdüm şaha
Luţf-ı tāmın medḥ idüp vardum şaha (Tecnīsāt, vr. 39b)

II. Bayezid de kendisini çok mükâfatla karşılaşmış hatta mükâfatların en yücesi olan hilatla ödüllendirmiştir. Firdevsi'nin eserinin tümüyle yazılması için kâtipler görevlendirmiş ve cesaretlendirmiştir. Ancak o arada ne kadar zaman geçtiğini söylemeden bu denli hüsn-i kabul gösterip eserini temize çekip saray kâtiplerinin elinden çıkmasını emir buyurmuş olan II. Bayezid bu süreç tamamlandığında artık “şiire raġbet etmez” olmuştur. Dolayısıyla bu himmet elinin eksikliğiyle Firdevsi de ne yapacağını bilemez. Bu durumu da II. Bayezid'in yaşlılığına bağlar ve bu denli yaşlılık derdiyle muzdarip bir padişahın saltanat sahibi olmaya devam etmesinin sakıncalı olacağını, dolayısıyla memlekete “nev-cüvan” şah gerektiğini söyler:

2702. Çün naẓar kılup kitābum okıdı
Sīm ü zer virüp ẓatına okıdı

Virdi kâtib külli nüṣṣa yazıla
Oldı ẓâlib göre gönli yazıla

Hil'at iḥsân eyleyüp virdi direm
İtdi fermân nüṣṣa âḫir kıl direm

2705. Hep beyāza çıkarup yazdur görem
Zerle fuḍḍa virüben kılam kerem

2708. İtdüm inṣā nüṣṣa'i aldum ele
Tutdum ol şāh ḥükmini gönlin ala

2712. Bir nice vaḳt oldı lîkin key çehân
Şi're raġbet itmez oldı şeh cihân (Tecnīsāt, vr. 39b)

Selim'in meşruluk zemini; çoğunlukla II. Bayezid'in yaşının çok ilerlemiş, kendi hastalık dertleri ile inlediği, halkından bî-haber olduğu, kendi verdiği emir ve hutbelerin beyler ve âlimleri tarafından dahi yerine getirilmediği dolayısıyla bir memleketin eli kılıç tutan nev-cüvan, söz ve sanattan anlayan bir sultan tarafından yönetilmesi gerektiği yoksa yitip gideceği üzerine kurulur:

2717. Pendüm iy cān diñle nedür imdi bir
Şāh Sultān Bāyezīd añla_ oldı pīr

Çün Sikender tutdı ger baħr ü beri
Pirlügi var andan oldı_ ammā berī

Nev-cüvān sultān gerek söz añlaya
Köhne hān n'itsün sözi derd-le_ inleye

Mübtelādur za'fı var pīrlık daħı
Hem belā pīrlık-le_ ider birlik daħı

Dirligüñ dadı gider mevtin eger
Pīrligüñ derd-le_ ādemüñ qaddin eger

Pīr ü fān dilden gidermez ğuşşasın
Her zamān çıkmaz göñülden ğuşşa sin

Derd-i pīrlık köhneye yiter elem
Gide dirlik dise nāgeh men ölem

2724. Her zemān pīr olana derd ol yiter
Nev-cüvān 'ömri_ arturur pīrlık yiter (Tecnīsāt, vr. 39b)

2738. Zīre sultān İldırım Hān oldı pīr
Zulm-i nīrān yaqdı ħalkı indı bir

Ehl-i takvā sürmez oldı 'ālemi
Virse fetvā yine tutmaz 'ālimi

2740. İtdi begler himmeti her cāhile
Kim Sikender oldı cāhil cāh-ile (Tecnīsāt, vr. 40a)

İleri yaşı ve dünyadan el çekip takva ehli olmaya yöneldiği için devleti yönetme kabiliyetini kaybetmiş olan II. Bayezid'in artık bir kenara çekilmesi, bozulup aksayan devlet düzeninin yeniden tesisi için I. Selim'in sultan olması gerektiği vurgulanır. Süleyman ve Davud kıssalarını anlatırken Süleyman için de kullanılan, rüyada Cebrail tarafından taç ile saltanatın müjdelenmesi imajını Selim için de kullanır: “Düşde tācı şāha şunmuş Cebre'ıl/ Ħalkı acı görmeye vü cebri il” (vr. 40a, b. 2737). Selim'in kılıç ehli, gözü kara bir hükümdar oluşu yanında ehl-i kalem için bir diğer önemli özelliği de kendisinin de bu sınıftan biri oluşu, divan sahibi bir hükümdar olmasına vurgu yapılır. Tenin gıdası yemek içmekken ruhun gıdasının söz

demek ve işitmek olduğu belirtilir. Nazma rağbet etmenin bir hükümdarlık gereksinimi olmasının altının çizilmesi de önemlidir. Yoksa bunca emek vermenin anlamı nedir:

2770. Nazma rağbet itmeyince şeh cihān
Bunca rahmet neye gerek bes çehān (*Tecnīsāt*, vr. 40b)

41a’da Selim’e bir medhiyeye yer verilmiş ve burada Selim’in gençliği, savaştaki cesareti, elinin kılıç tutması, kâmil insanlara rağbet etmesi, adaletle hükmetmesi, Gürcü ve Rus illerini fethetmesi, düşmanına karşı acımasızlığı gibi daha evvel de yer verdiği sıfatlarıyla anılır.

41b’de “*Der-naşihat-goften-i Firdevsī berā-yī pādīšāh-ı a ‘zam t̄āle beḳāhu*” bir bölüm bulunur. Bu bölümde Firdevsi bir padişahta bulunması gereken hasletleri sıralar. Bu kısımda cömertlik ve özellikle askere karşı hükümdarın eli açık olması gerektiği en çok vurgulanan özelliktir. Burada Selim’in iktidarını pekiştirmek için ulufe ve maaşları artırmış olmasına bir gönderme olmalıdır. Bunun yanı sıra adalet, cömertlik, bilgi ve hüner sahibi olma, salih amel etme de üzerinde durulan hasletlerdendir. Hz. Ömer’in “Dicle’nin kenarında bir koyunu kurt kapsa, koyunun hakkı benden sorulur.” vecizesine telmih yapılır, raiyyetin koyun, şahın da çoban olduğu, sürünün korunmasının çobanın görevi olduğu dile getirilir. Din kardeşlerine her durumda yardım edilmesi gerektiği, Hz. Yusuf’un Mısır Azizi iken yedi yıl süren kıtlıkta hem kendi kardeşlerine hem din kardeşlerine yiyecek yardımında bulunduğu hatırlatılarak öğütlenir.

43a’da “*Der-beyān-ı ta ‘rīf-i sūḥan-ı ber-güvār u niyāz-mendī kerd-i Şāh Selīm-rā t̄āle beḳāhu*” başlıklı bölümde Firdevsi kendi şairliğini över ve otobiyografik bilgiler verir. Burada özellikle asla tercüme yapmadığını, az olsa bile başkasının sözlerini tercüme etmenin hünersizlik olduğunu söyler. Kendi yazma serüvenini “tasnif ve telif” etmek olarak niteler:

2990. Kimseden söz almadum aldum selām
Tercüme az öz idene_urdum silām

Dercüme yazdum ḥadīs peygamberi
Tercümeden itmışem peygām berī

Kimse sözün men getürmedüm dile
Azın özin şāha gör iste dile

Her hūner-ver gerçi āteşde yazar
Böyle defter şanma kim kimse yazar

2994. Naẓma rağbet eyler olsa cümle kes
Böyle şan‘at ḥarc idemez sözi kes (Tecnīsāt, vr. 43a)

3031. Bir kitābı yokdur anuñ müstaķil
Faşl u bābı böyle_ola var fikr kııl

3032. İtdi te‘līf o kitābı ben de gör
Nice taşnīf olduğını bende gör (Tecnīsāt, vr. 43b)

İsminin Orhan, mahlasının Firdevsi ve Balıkesirli olduğunu belirtir. Bunların yanında büyük bir fakirlik içinde yaşadığını, hūnerlerinin karşılığını alamamış olduğunu da dile getirir. Burada aslında II. Bayezid’in yaşlılık nedeniyle şiire ilgisini kaybettiğini, kendisini başta hilat ve çokça altınla mükāfatlandırıdığı günlerin geride kalışına üzülmüşlüğünü dile getirir. Kendisinin fesahat ehli olduğunu, sözlerinin Hz. Mesih gibi ölüyü dirilttiğini tecnis ve tarsi‘ sanatlarında kimsenin yakalayamayacağı kadar hūnerli olduğunu dile getirir:

3018. Şol faşīhem disem inse cān sözün
Şan Mesīh‘em dirgürür söz cansuzın

3019. Müflisem ger bī-zerem kıymetsüzem
Buldı gevher mişli hoş kıymet sözüm (Tecnīsāt, vr. 43b)

2.1.6 Peygamber kıssaları

45a’da ikinci sebeb-i teliften sonra “*Bundan aḥsen kıṣṣa yokdur bilūñüz*” (b. 3153) diyerek Hz. Süleyman hikâyesine giriş yapar. Hz. İbrâhim’le başlayan bu bölüm; İshak, Yakub, Yūsuf, Yehudā, Fāris, Hasrun, Ārām, Aminādāb, Nassun, Selmūn, İnsān, Avīdā, İyşā, Menuçehr ve Nūzer ile babadan oğula silsile ile devam eden hükümdar/peygamberlere yer verilir. Buradaki vurgu aslında Hz. Süleyman’ın silsilesini çıkarmak ve konuyu Hz. Süleyman’a getirmektir. Babadan oğula geçen bu peygamberlere altı-on beyitlik kısımlar ayrılmış, “menâkıb, dâsitân, zıkr ve beyân” gibi başlıklarla bu on beş peygambere ait bölümler yer alır. Bunlar Hz. Musa’nın dini üzere ve Tevrat’a uygun işler yapan hükümdarlar olarak tasvir edilir. Ancak batılla hakkı ayırt edemeyip, kibir batağına düşen Naşsun zevk ve eğlence peşinde koşmuştur. Firdevsi, bu kısa bölümlerde ismi geçen peygamberlerin babalarının ölümünden sonra hükümdar olduklarını ve kaç yaşında öldüklerini söyleyerek ilgili bölümleri bitirir.

Davud’un Hz. İbrâhim’e kadar varan şeceresi *Kitâb-ı Mukaddes*’te ve İslâmî kaynaklarda şu şekilde verilmektedir: Davud, Yesse, Obad, Boaz, Salmon, Nahşon, Aminadab, Ram, Hetsron, Perets, Yahuda, Yaküb, İshak, İbrâhim (Harman, 1994). Davud’un İşā’nın on oğlundan en küçükleri olarak dünyaya geldiği, çobanlık yaptığı, sapan kullanmada oldukça maharetli olduğu ve sesinin çok güzel olduğu dile getirilir.

3241. Vardı on oğlu İşā’nuñ nām-ver
Yazmışam çün okı ismin nāmı var (Tecnīsāt, vr. 46a)

3246. Külliden Dāvud-idi gāyet kiçi
Kelleden qoyın güderdi geh keçi (Tecnīsāt, vr. 46b)

Davud 'un çocukluğunda hükümdar Menuçehr'dir. Musa dinini tutmayan, ilmi yok zulmü çok bir hükümdar olan Menuçehr 120 yaşında ölmüştür. Menuçehr'den sonra oğlu Nuzer hükümdar olur ve o da sapkınlık yoluna gider. Efrasiyab onu öldürür ve tahta Talut çıkar. Hz. Musa'nın emirlerine uyar ve hak yoldan gider. Zamanının sahib-kıranıdır ve düşmanlarına karşı hep galebe çalmıştır. Amâlikanın sapkın hükümdarı Golyat/Calut'u yenerek ve Allah'ın da ihsanıyla İsrail kavminin şahı olur.

Talut İsrail'e hükümdar olunca, Calutda Şam'ın hükümdarıdır. Tıpkı Şah İsmail gibi Calutda yoldan çıkmış, hakkı gözetmeyen, zulmü çok bir hükümdardır. Bu zalim Calut'a karşı ülkesinin selameti için savaş açan Talut'un ordusunda Davud, Calut'un ordusunda ise Keykubad vardır. Talut gayet yaşlı bir hükümdardır, yaşlılıktan dolayı da savaş meydanında sergileyeceği bir hüneri yoktur. Calut'un ülkesini kuşatma amacıyla gayet geniş bir orduyla yola çıktığını duyar ve endişelenir. Talut da hemen olabildiğince geniş bir ordu toplar ve bu iki ordu tıpkı Çaldıran'da Selim ve İsmail'in orduları gibi dehşetli bir savaşa girerler. Kan buharı göklere erişmiş, asker kafalarından tepeler oluşmuş, kılıçlar çok insan kesmekten testereye dönmüştür. Buradaki anlatımın Çaldıran Savaşı'yla aynı resmedilmesinin Firdevsi'nin Selim'in tahta çıkmasını meşrulaştırmada önemli bir yer verdiği hak-batıl çatışmasında Selim'i Talut'la, İsmail'i de Calut'la eşleştirmesinin katkısı vardır. Bu mesele yine bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

50a'da “*Der-münācāt-kerden-i Tālūt ve rezm-i Cālūt ve āheng-i Īşān*” başlıklı bölümde Talut, Calut ile olan savaşta yenilmek üzere olan taraftır. Kendisi yaşlılık derdiyle kuvvetsiz ve zayıftır. Dolayısıyla kendi başına düşmana galebe çalmak imkânsızdır. Savaşın bu sıcak anında Talut Allah'a yakarır ve ondan yardım ister. İçtenlikle münacat ettikten sonra tıpkı Selim gibi İhlas ve Seyf Surelerini okur, zırhını giyer, kılıç ve okunu kuşanır. Allah'a güvenerek savaş meydanına geri döner.

Allah duasını kabul eder ve Talut’a savaşma kuvveti verir. Savaşmaya devam edilir lakin Talut tek başına fethe yol bulamaz. Bir noktada galip olmak üzere olan Calut savaşın lehine sonlanmadığını aksine uzadığını görünce savaş meydanının ortasına gelir ve savaşı sonlandırmak için Talut’un ordusundan birini düello yapmak üzere karşısına çağırır. Bu düelloda galip gelenin tarafı zaferin sahibi olacaktır. Calut’un bu çağrısına Talut’un ordusunda nefer olarak bulunan Davud karşılık verir. Henüz çok gençtir ve Calut onu “ağzı süt kokan” bir çocuk olarak küçük görür. Calut’un ağzından şu sözler çıkar:

3716. Kõkar anuñ südi ağzuñda henüz
Akar anuñ kaymağı_ ağzuñda henüz
3717. Sen yaş oğlan kuzıcıksan kırıda
Men aç arslan benzemişem kırda
3718. Çok kuzı başın kemürdüm yidüm et
Tağ yazı_ akdum avladum eşekle at (Tecnīsāt, vr. 52a)

Calut’un bu küçümsemelerine rağmen meydana sadece sapanı ile yapıyalın bir şekilde giren Davud üç taş alır. Davud ’un ilk taşı Calut’un kafasını yarar. Bu ilk darbe ile kendinden geçen Calut aman diler ve ordusunun içine kaçar. Aldığı darbe o kadar ölümcüldür ki yarası ilaçlanıp sarılsa da başını yastığa koyduğunda canını teslim eder. Davud’un kahramanlığı ile Calut yenilince onun hükmü altındaki Mısır ve Şam da Talut’un idaresine girer. Talut da Davud’a bu yararlılığının karşılığında Şam, Halep, Tebriz ve Harezm’i verir. Burada yine bir hükümdarın askerine karşı olabildiğince cömert olması gerektiği vurgulanır:

3812. Oldı Cālūt anda çünkim pāymāl
Virdi Tālūt ol nebīye pāy-ı māl
3813. Virdi Şām’ı hem Hālep’le aña ol
Hāş u ‘āmı birle anı aña ol
3817. Oldı Dāvūd eyle çünki şehriyār
Oldı maḥmūd il yoldaş şehri yār

3820. Kıldı Dāvūd anda ‘izzetle Һo rezm
Oldı mev‘ūd aña Tebrīz ü H‘ārezm (Tecnīsāt, vr. 53b)

Talut öldükten sonra ise tüm mülkün meliki Davud olur (Tecnīsāt, vr. 53b) nice tekkeler, hanlar yaptırmış ve yeryüzünü adaletle yöneten bir peygamber- hükümdar olmuştur.

55a’da Hz. Süleyman’nın doğumuna yer verilir. Bir nevruz günü Davud eşrafiyla bezmde eğlenirken bir hizmetçi Davud’a oğlunun doğum müjdesini getirir. Tabiatın yeniden doğduğu, çiçeklerin açtığı bir zamanda Davud’un da gönlünü açan bu haber karşısında Davud kendisini bahtiyar eden müjdeciyi hediyelere boğar ve oğlunu görmeye gider. Bu müjdeyi kutlamak için büyük bir meclis kurulur. Lokman Hekim ve Āsāf da Davud’u kutlamak için bu meclise katılır. Kazan kazan nimetlerin piştiği, sofraların donatıldığı bu mecliste Davud oğlunun bahtını merak eder. Lokman Hekim de beraberinde getirdiği remil taşları ile Süleyman’ın geleceğine bakar. Davud’un Lokman’a hitaben:

3974. Didi Һān Loқmān’a iy şāhib-kemāl
Kıl beyān itme sūkūt-ile kem āl

Ṭālī’in oğlanumuñ tut gözle bir
Sāmi’in cān dili-y-ile gözle bir

Tā ki bilem o şabīnūñ Һālī ne
Şād kılam vāqıf olup Һālīne

3977. Remli Loқmān götürüpdı çün bile
Tā Süleymān ṭālī’in görüp bile (Tecnīsāt, vr. 55b)

Yıldızlardan bu oğlanın güzel talihini gören Lokman, Süleyman’ın isim babası olur. Rüzgârın onun atı olacağını, insanların, cinlerin, devlerin ve tüm hayvanatın ona tabii olacağını, Süleyman’ın ateşe, suya, rüzgâra ve toprağa hükmedecek bir hükümdar olacağını haber verir. Aynı zamanda Allah’ın peygamberi olacağını da müjdeler:

4019. Çün Süleymān ola Һaқ peygamberi
Olmaya_andan Һaқq-іçün peygām berī

Bād u āteş hāk-ile kim var bu şū
Qurı vü yaş içre kılmışdur pusu

Cānavardan ne ki var serkeş siñek
Cānı vardan mār u mūr u hem siñek

4022. Şeh Süleymān hūkm ider anlara bil
Cümle insān hizmete bağlaya bil

4029. Cinn ü insān her ki şordı adı ne
Didi Loqmān diñ Süleymān adına (Tecnīsāt, vr. 56a)

Süleyman’a bir sūtanne bulunur. İlim öğrenecek yaşı geldiğinde Lokman Hekim bizzat hocalığını yapar. Süleyman tıp, hadis, nahiv, sarf, riyazet, hendese, fesahat ve eşya ilimlerini haiz olur. Bu ilimlerin yanında özellikle okçuluk, ata binme ve avcılık gibi savaşçılık eğitimi de alır. Cümle fenni öğrenmiş, kemalât ve fazilet ile yetişmiştir.

Süleyman çocukluktan çıkıp hem ilim sahibi hem savaş ehli bir delikanlıya dönüştüğünde metinde yaş verilmesi de on- on bir yaşlarındadır. Böyle bir dönemde babasının hükümdar olarak verdiği bazı yanlış kararların doğru çözümünü babasına, onu incitmeden anlatan ve halk içinde bir ikilik yaratmadan düzeltmesine imkân veren âkil biri olarak çizilir.

Bu noktada *Tecnīsāt*’ta üç hikâye anlatılır. Bunlardan ilki üzüm bağı olan birinin tarlasına bir koyun sürüsünün dalıp meyvesine yaprağına varana kadar yemiş dolu bağı kurutmasıdır. Üzüm bağının sahibi bu ahvali görünce uğradığı zararın telafisi için Davud’un huzuruna çıkar. Koyun sürüsünün sahibi, verilen zararı tazmin etmese de Davud, bağa verilen zarara karşılık tüm sürüyü bağın sahibine, talan edilmiş bağı da koyun sahibine vermiş ve böylece hükmünü kesinleştirmiştir. *Kurān*’da Enbiya Suresi 76. ayette de geçen bu hikâyede üzüm bağı yerine ekin tarlası vardır. Ancak bu karar bağ sahibini çok mutlu etse de koyunların sahibini çok üzer.

4126. Virdi koyun ıssına bozuk bāğı
Dir bunı yon görme señ üzüm bağı

Virdi bāğuñ şāhibine koyunı
Toldı bāğuñ sīmi-ile koyunı

4128. Biri nālān birisi eyler nağam
Biri giryān birisi ider ne ğam (Tecnīsāt, vr. 57a)

Bağın sahibi yani sürünün yeni sahibi koyunların sütünü sağıp zararını fazlasıyla telafi ederken, sürünün eski sahibi yani bozuk bağın yeni sahibi bu boş tarladan hiçbir şey elde edemeyip açlığa sürüklenmiştir. Dolayısıyla açlıkla boğuşan sürünün eski sahibi hükmün gözden geçirilmesi için Süleyman'ın kapısına gider ve durumu anlatır. Süleyman işi anladıktan sonra sürünün sahibine bu karardan dolayı üzüntü duymamasını, şer'in gerektirdiğinin bir başka yol olduğunu söyler ama çözümünü orada dile getirmez. Süleyman sürünün sahibine babası Davud 'a gidip Süleyman'ın bu konuda bir çözümü olduğunu, dinlemek isterse huzura çıkıp beyan etmek istediğini iletmesini söyler. Sürünün sahibi Davud'a gider, Süleyman'ın başka bir hüküm teklifi olduğunu, huzura çıkmak istediğini iletir. Davud da oğlunu izzet ve ikram ile karşılar. Davud şer'e uygun karar vermediğinin ya da verdiği kararın içine sinmediğinin farkındadır ve oğlu Süleyman'ın kendisini bu huzursuzluktan doğru ve hak çözümün ne olduğunu söylemesiyle kurtarmasını diler. Süleyman'ın verdiği karar ise şudur: Bağ tekrar üzüm verecek kadar toparlanana kadar bağın bakımını sürünün sahibine emanet eder, bu sürede de koyunları bağın sahibine sütleri ve doğacak kuzularını kullanma hakkıyla geçici olarak devreder. Bu karar iki tarafı da mutlu eder. Aradan bir kış geçince bağ tekrar meyve verir ve koyun sürüsüyle bağ eski sahiplerine geri verilir. Her iki taraf da uğradığı sıkıntıyı aşmış ve mutmain olmuşlardır.

Tecnīsāt'ta yer verilen ikinci hikâyede fakirlik içinde yaşayan yaşlı bir kadın elindeki son parasıyla bir heybe un almıştır. Unu evine getirir ve heybenin ağzını

bağlayıp bir yere koyar. Ancak öyle şiddetli bir rüzgâr çıkar ki kadının evinde ağzı bağlı un heybesi açılır ve tüm un uçar. Bunu yapan Hz. Hud kavmini de yerinden eden Sarsar rüzgarıdır. Kadın çaresiz Davud'un huzuruna çıkar ve yelden ununu geri almak istediğini beyan eder. Davud çaresiz rüzgâra kimsenin hükmedemeyeceğini düşünüp dertlenir, bu durumun nasıl halledileceğini bilemez. Hatta akıllı olan bir insanın böyle bir talepte dahi bulunamayacağını, hiçbir insanın yele çöz geçiremeyeceğini, dolayısıyla kadının derdine bir çare bulamayacağını belirtir ve kadına boş yere ağlayıp sızlanmamasını salık verip huzurundan gönderir:

4220. Çünkü Dāvūd ol kelāmı ışıdır
Geldi ol cūd ıssı dişin ışıdır

4221. Didi devletle kişi biñ yıl yile
Kimse kudretle degül māni' yile

4224. Şad hezārān 'ömrüm ola yile men
Hükm ü fermān idemezven yile men

4225. Pes şikāyet eyleme andan baña
Ko hasāret şerhini andan baña

4228. Çekme miñnet gitdise _enbān-la unuñ
Virme zañmet itme efgān-la ünüñ (Tecnīsāt, vr. 58b)

Davud'dan bir çare bulamayan kadın oradan çıkıp Süleyman'ın kapısına varır ve derdini anlatır. Süleyman yine bir çare bulmuştur lakin kadına bunu söylemez. Ancak babası izin verirse onun huzurunda bu çözümü söyleyeceğini bildirir. Davud'a bu haber ulaşır ve Davud oğlunun hüküm vermede devrinin en akıllısı olduğundan gururla hemen huzura gelmesini diler. Süleyman'ı yine ikramlarla karşılayan Davud bu müşkil durumla ilgili fikrinin ne olduğunu sorar ve yapılması gerekenleri kendisine iletmesini diler. Süleyman burada muhatabın rüzgâr değil, rüzgârın da yaratıcı olan Allah olduğunu, şayet Allah'a münâcaat edip rüzgârı kendileriyle konuşmaya görevlendirmesine dair dua ederlerse her şeyin yaratıcısı kadirü'l-mutlak

olan Allah'ın bu duaya Süleyman'ın da amin demesiyle karşılık vereceğini söyler.

Davud bu fikri çok beğenir, oğlunun gözünü öperek Allah'a dua eder.

Davud abdest alıp Allah'a dua eder. Duası kabul görüp Allah ne dilediğini sorunca kadının derdini anlatır. Rüzgâra bunu neden yaptığını sormak istediğini söyler. Allah, Davud'un dileğini duyar ve Sarsar rüzgârını Davud'un huzuruna gönderir. Davud Sarsar'a neden böylesine fakir ve yaşlı bir kadının ununu aldığını sorar. Sarsar rüzgârı da emri Allah'tan aldığını söyler. Zira deniz içinde bir gemide Allah'ın iyi kullarından oluşan bir tüccar kafilesi çok büyük bir tufanın içinde kalırlar. Gemilerinde bir yarık oluşur ve gemi su alarak batmaya başlarlar. Tüccarlar da Allah'a münacat edip kendilerini kurtarmasını dilerler. Şayet buradan kurtulurlarsa mallarının büyük kısmını zekât olarak vereceklerini söylerler. Allah da Sarsar'a Kudüs şehri içinde yaşlı bir kadının bir heybe unu olduğunu, o unu alıp geminin yarığını ondan yaptığı hamurla kapatmasını emir buyurur. Sarsar 601 kanadını açıp, tüm gücüyle esip o unu alır, Hakk'ın buyruğunu yerine getirir. Gemi batmaktan kurtulup sahile çıkarlar. Gemide bulunan genç yaşlı her kişi ölmedikleri için tüm mallarını zekât olarak vermek için toplarlar. Bu miktarın bin garibe dağıtılsa hepsini zengin edecek bir miktar olduğu belirtilir. Allah bu toplanan malların o kadına verilmesini o topluluğa bildirir. Tüccarlar da toplanıp parayı Hz. Davud'un huzuruna gelirler ve tüm serencamı anlattıklarında bahsi geçen kadının o yaşlı kadın olduğu anlaşılır ve tüm miktar ona verilir. Davud, Süleyman'ın ne kadar aşkın bir hüküm verme zekâsı olduğuna, kadın da bu servete kavuştuğuna sevinir. 60a'nın sonunda “*Ender şıfat-ı temşîlât-ı dâsitân-ı mâzî*” başlıklı bölümde Firdevsi, bu hikâyedeki temsilleri şöyle açıklar: Gemi beden, deniz Arap ülkesi, tüccarlar hüner ehli, sahil ölüm, Kudüs şehri ise ahirettir.

Bağ hikâyesinde karar verdiğinde Süleyman 11 yaşlarındadır. Bir kış geçtikten sonra 12 yaşındayken yaşlı kadının hikâyesinde hükmü düzeltir ve yine bir kış geçip ilkbahar eriştiğinde *Tecnīsāt*'ta yer verilen son hikâye anlatılır. Bu hikâyede ise bir nehir kenarında çamaşır yıkayan kadınlar vardır. Kundaktaki bebeklerini biraz uzakta bırakmışlardır ve işleri bitip geri döndüklerinde birinin erkek bebeğinin bir kurt tarafından yendiğini fark ederler. Aslında kendi oğlu yenmiş olan anne, diğer çocuğu sahiplenir ve kadınlar anlaşmazlığa düşerler. Kucakta çocukla iki kadın Davud'un huzuruna çıkar. Durum anlatılır. Ancak Davud nasıl karar vermesi gerektiğini bilemez. Bebek de konuşamıyordur ve ona da annesinin kim olduğunu soramaz. Delil ve şahit yetersizliğinden çocuğun, şu an kucağında bulunan kadında kalmasına hükmeder. Davud verdiği kararın doğru bir karar olmadığını sezer ve o sırada orada bulunan Süleyman'a dönüp ne yapmak gerektiğini sorar. Süleyman babasına söz hakkını kendisine verirse bir çözümü olduğunu söyler ve Davud izin verir. Süleyman çocuğu kadının kucağından alır ve cellatlara teslim edip, bu bebeği ikiye bölüp birer parçasını kadınlara vermesini söyler. Bu elbette ki bir denemedir. Bu sırada çocuğu kucağında tutan kadın gayet mutlu durumu kabul eder ancak diğer kadın yani bebeğin gerçek annesi hemen itiraz edip bebeğinin ölmesine rıza göstermediğini, onunla olmasa da yaşamasını istediği için diğer kadında kalmasını kabul eder. Böylelikle bebeğin gerçek annesinin kim olduğu anlaşılmış olur. Yalan söyleyen kadın ise dayak cezasına çarptırılır. Bebek gerçek annesine kavuşmuş, yalancı kadın cezasını bulmuş, böylelikle bir müşkil mesele daha Süleyman'nın kıvrak zekası ile hallolmuştur.

Davud hüküm vermedeki eksikliğini görüp oğlu Süleyman'ın da hep doğruyu bulması nedeniyle hilafeti Süleyman'a devretmek gerektiğini düşünür ve bu fikrini Süleyman'a ve diğer devlet erkânına bildirir. Süleyman ise henüz çok küçük

olduğunu, yaşı dolayısıyla herkesin onu ayıplayıp küçük göreceğini ve kendisine saygı duyulmayacağını söyleyip bu teklifi reddeder. Burada Neml Suresi 16. ayet de iktibas edilir ve Süleyman'ın Davud'un mirasçısı/ veliahdı olduğu tescillenir. Cebrail bu hükmü bildiren bir sayfa ile gök katından inip Davud'a haber verir. Süleyman'ın itirazına rağmen Allah'ın hükmü de kendisine erişince Davud tekrar devlet erkânını ve on bir oğlunun hepsini toplar. Mahşeri bir kalabalık toplanmıştır. Bu geniş katılımlı toplantıda Davud Süleyman'ı bir teste tabii tutar. 62b-63a'da Süleyman'a yirmiye aşkın soru sorar ve Süleyman hep doğru cevapları verir. Cebrail de Süleyman'dan daha iyi bir hilafet adayı olacak oğlu bulunmadığını hatırlatarak Süleyman'ı varis yapmasının uygun olduğunu söyler. Ancak Süleyman'ın abilerinin hepsi de büyük bir hasetle dolarlar.

Bu törenden sonra Davud ölüm döşeğine düşer. Mevsim de kıştır. Süleyman'ın doğumu ilkbaharla müjdelenmiş iken ölüm sahnesinde mevsim de buna uygun olarak tabiatın solduğu bir arka planda anlatılır. Davud hasta yatağında iken vasiyetini kesinleştirir ve Süleyman'a tahtın sahibi olduğunu, ona layık işler yapması gerektiğini, adalet ve halka iyilik etmekten uzaklaşmamasını, namazını aksatmamasını, tatlı dilli olmasını, düzen bozmamasını, şarap ve işrete düşmemesini vasiyet eder. Dünyada iş bitirici üç şey olduğunu şöyle söyler:

4722. Üç dilâver bitürür dünyâda iş
Dürr ü cevher şâh u leşker yâr u iş (Tecnîsât, vr. 64b)

Özel olarak da Davud öldüğünde kendisini mezara beyleri ve Süleyman'ın kendisinin koymasını ve eksliğini gidermesini, sonrasında da kendisini yad etmesini diler ve ruhunu teslim eder.

4794. Sine beni begler-ile sen yatur
Cümlesini eksügümüñ sen yitür

4795. Yâ Süleymân bizi geh geh aña dur
Kim ten ü cân 'azmi dâ'im añadur (Tecnîsât, vr. 65b)

Süleyman, babasının vefatından sonra on üç yaşında sultan olur. Firdevsi, Davud'un akli Süleyman'ın ise canı temsil ettiği bu hikâyede nefse uymamayı salıklar. Dünyayı da insanı baştan çıkarıcı bir kadına benzetip, onun tüm hile ve ayartıcılığına rağmen dünya işlerine insanın kendisini kaptırmamasını öğütler.

66b'de "*Der-medh-i pâdişāhü'l-İslām ve'l- Müslimîn ve der-ḥatm-i kitāb-ı evvel*" başlığında Selim'in özellikle İsmail'e karşı kazandığı zafer, hak yol diyerek Sünniliğin uğradığı zulmün bitirilmesini, Gürcü ve Rus illerinin fethini, Selim'in "nev-cüvanlığını" över. Yine adaletten sapmadan yiğitlikle hükümdarlık etmesini öğütleyerek gençlik vurgusuyla birinci cildi tamamlar. Hâtime kısmında kendisinin büyük bir şair olduğunu ama dünyanın da geçiciliğini vurgulayarak kalıcı bir eser bırakmayı ve ardından hayırla yâd edilmeyi dileyerek birinci cildi bitirir. Bu başlıktan sonra "*Ender beyân-ı ḥatm-i kitāb-ı evvel*" başlığında kırk beyitlik Acem ve Türk fazılları ve şairlerini övdüğü bir kısımla eserini sonlandırır. Bu kısımda kendisinin beğendiği ve değerli bulduğu Acem fazılları ve Türk şairlerinin bir kısmını zikreder. Saydığı isimler alfabetik sırayla şunlardır: Adnî, Aḥmed Paşa, Aḥmedî, Atîkî, Bahārî, Cāmî, Cem, Cem Şāh, Çākerî, Enverî, Eşîrî, Evḥadî, Ezrakî, Ġāṣ, Ġıyāṣ, Ḥ'āce Selmān, Ḥ'ācū Kemāl, Hāfız, Ḥafî, Ḥākān, Ḥasan, Ḥassān, Hilālî, İmād, İmāmî, İzārî, Kāsım, Kemāl, Kūmrî, Luṭfî, Luṭuf, Nāşır, Nāşır-ı Tūsî, Nevāyî, Nizārî, Sa'dî, Şafāyî, Şerāyî, Sühāyî, Şākirî, Şāmî, Şemse'd-dîn Ḥamdî, Şevkî, Şeyḥî, Şeyḥoġlı, Ulvî, Vāḥidî, Vişālî, Zāḥîr, Ziyābî. Kendisinin de onlar gibi fazıl ve hüner sahibi bir şair olduğunu, adının unutulmaması dileğini söyleyip birinci cildi tamamlar:

4947. Zîkr idüñ Firdevsî Rûmî ba'zı sen
Fîkr idüñ ki sen de andan ba'zısın

4963. Bir eŖer koyan cihānda ölmez ol
Söz güherdür hīç tağayyür olmaz ol
4964. Ol eŖer turdukça turur dünyede
Pāk nazar kıl gerçi kıalmaz dünya de
4965. Bāğ-ı ‘ālem fānīdür bak yirine
Ol gider hem biri gelür yirine
4966. Bākī Ŗey yok durur *illā vechehū*
*Kūlli Ŗey’in hālikün_illā vechehū*⁶ (*Tecnīsāt*, vr. 67b)

2.2 *Tecnīsāt-ı Süleymān u Belķīs-nāme*’de I. Selim müdafaası

I. Selim’in henüz babası hayattayken Osmanlı tahtını ele geçirmiş olması, Selim’in meşruiyetiyle ilgili sorunlar doğurmuştur. Bu bölümde, bu sorunların halliyle ilgili bir meşruiyet zemini oluşturma gayretlerinin bir ürünü olarak *Tecnīsāt*’ın ne tür iddialarla ve gerekçelendirmelerle Selim’in taht mücadelesini meşrulaştırdığı tartışılacaktır.

Temelde Selim’in neden tahtı en çok hak eden Ŗehzade olduğu üç nedene dayandırılmıştır. Bunlar Teke isyanında sergilediğı cesaret ve düşmanı uğrattığı yenilgi, gençliğı ve İsmail’in Şii yayılcılığına karşı hak savunuculuğudur.

2.2.1 Teke/Şahkulu İsyanı’nın doğurduğu otorite boşluğu

Selim’in tahtı devralmasının gerekli olduğu ilk defa Teke/ Şahkulu İsyanı’nın ortaya çıkması ve bir türlü isyanın bastırılamaması ile ilişkilendirilir. Zira 1501’de İran coğrafyasından Antalya’nın Teke iline gelen Şahkulu lakablı bir Alevi derviŖinin zamanla bu bölgeye yerleşip kendine müritler bulması ile 1510 ve 1511’de zirveye çıkan ve Osmanlı tahtını ele geçirme arzusu taşıyan büyükçe bir isyana dönüşmüştür.

⁶ Kasas Suresi, 88. ayet: “Onun zatından başka her Ŗey helak olacaktır.” Ulama işareti olan heceler birleştirilmeli.

Şahkulu'nun on yıl gibi bir sürede Osmanlı tahtına tehdit oluşturabilecek bir kuvvete dönüşmesi, ayaklanma başladıktan sonra Osmanlı kuvvetlerinin bu isyanı bastırmadaki yetersizlikleriyle olayın büyümesinin doğurduğu otorite boşluğu Selim'e alan açmıştır. Dolayısıyla *Tecnīsāt*'ta Selim'in taht mücadelesine girişmesi meselesinde ilk anılan olay bu isyandır. Firdevsi'in sürekli tekrarladığı “nev-cüvan” ve “tig-zen” padişah vurgusuna ek olarak hak-batıl çatışmasında hakkın savunuculuğunu yapacak bir güçlü hükümdar portresi çizilir. Teke İsyanı'yla kendini gösteren ve Bayezid'in ileri yaşımdan kaynaklandığı savunulan otorite boşluğu ilk meşru sebeptir. Ancak tek başına yeterli olamayacak olan bu başarının yanına Selim'in tahtı Bayezid'den almasında başkaca engeller de vardır. Bu engellerin ilki babasının henüz yaşıyor oluşudur. Firdevsi yaşlılık illetinin Bayezid'ı her türlü devlet işinden alıkoyduğunu, devlet yöneticilerinin sultanın emir ve buyruklarını yerine getirecek kadar ciddiye almadıklarını, bundan kaynaklanan başıbozukluğun memleketin her yerine yayıldığını söyler. Babası Bayezid dışında abisi Ahmed'in de taht sırasında kendisinden önde olduğu hatta Bayezid'in bir mektupla veliahtlığı Ahmed'in kendisine müjdelediği ve bu fikrini devletin ileri gelen görevlileriyle de paylaştığı bilinir:

erkān-ı devlete hitāb idüp eyitdi ki... ba'de'l-yevm seccāde-i 'ibādet üzere tesbīh ve zikre meşgūl olmak tedārikinde oldum bi-ḥamdillāh evlād-ı emcādımuñ üçü bile sezāvār-ı serīr-i serverī ve lāyık-ı mesned-i kayserīdür lākin Aḥmed Ḥānımuñ keşret-i evlādı olup ve sinn-i sāl ciheti ile cümleden muḳaddem olmağın imdi iktizā ḥasebi ile anı ihzār tedārikinde olası ki şimdengirü pādīşāhuñuz oldur bu ḥuşūşda ihmāl itmeyesiz ihtimāldir ki bu ihtilāfāt arasında niçe āfāt zuhūr ide.
(Solakzāde, aktaran Çıpa, 2013, s.57)

Selim ve onun taraftarlarının Ahmed'in tahta layık olmadığını ispat için Teke İsyanı önemli bir olaydır. Zira isyanın bastırılması ile görevlendirilmiş olan Şehzade Ahmed Amasya'dan Konya'ya gelir. İstanbul'dan da Hadım Ali Paşa görevlendirilmiştir. Bayezid büyük ihtimalle tahtı miras bırakacağı şehzadesinin

yeteneğini görmek ve onu tartmak için Amasya'dan Ahmed'i görevlendirmiş olmalıdır. Aslında Antalya Şehzade Korkud'un 1491'de Saruhan'dan sonra 1502'de sancakbeyliğini yaptığı ildir ve Teke onun sorumluluğu altındadır. Lakin Korkud'un birtakım dünyevi eğlencelere vakit ayıran eğlence ve içki seven bir şehzadedir. Bu sebeple de on yılda bir Şii şeyhinin böylesi çetrefil bir meseleyi yaratmasından birinci derecede sorumludur. İsyanın ilerlemesi durdurulamayan bir hale gelmesinden sorumlu tutulup babası tarafından cezalandırılmış olmalıdır ki bu görev Ahmed'e tevdi edilmiş olsun. Hadım Ali Paşa ve Ahmed'in iki yıl süren bir mücadele ile hakkından gelemediği bu Şii şeyhinin Bursa'ya kadar ilerlemiş olması Ahmed'in de yetersizliğini gösteren en önemli unsurdur. Selim kendisine açılan bu yoldan daha evvel Trabzon Sancakbeyi iken de Tebriz ve Erdebil'deki Şii oluşumlarının farkında olan ve babasının dikkatini bu yöne çekmek isteyen kişidir. Selim, abisinin ve Osmanlı'nın sadrazamının üstesinden gelemediği isyanı bastırır ve rüşünü ispat etmiş olur.

Ahmed'in gözden düşmesi sadece isyanın bastırılmasındaki yetersizliği değil devamlı kaç göç ile bir türlü ele geçiremediği Şahkulu'nun dolaştığı Anadolu şehirlerinde masum halkı da sanki bu isyana katılmışlar gibi cezalandırmasından da kaynaklanır. Özellikle Konya'ya geri döndüğünde Konya halkına çok zulüm ettiği, suçlu-suçsuz, Şii-Sünni ayrımı yapmadan halkı kılıçtan geçirdiği *Tecnīsāt*'ta yer verilen büyük eleştirilerdendir.

1486. Çünkü Hādım düşdi begler hep sınır
Kaçdı sālīm sağ olan geçdi sınır

Bu tarafda Sultān Aḥmed itdi göç
Hep telef itdi_ādemo eyledi güç

'Asker-ile her ne milke_Aḥmed varur
Ḥançer-ile baş kesüp boynın vurur

Ḳāzī ta'yīn itmedi teftīṣ ola
Ḳavm-i mü'min ḳaluban mülhid ola

Sürh-serler diyü mü'min çoğ olur
Virdi serler sünnī ḥalkı yoğ olur

1491. İtdi zulmi k'anca Mervān ḳılmadı
Gitdi mü'min ol taña da ḳalmadı (Tecnīsāt, vr. 24b)

Ahmed'in bu denli saldırgan ve kendi halkına karşı acımasız davranmasının tek açıklaması Şahkulu karşısında etkisiz kalması ile değil babasının kendisine tahtı söz vermiş olmasına rağmen Selim'i İstanbul'a yakın üç Rumeli sancağına tayin etmesiyle yani Selim'i taht yarışında kendi önüne geçirmiş olmasına karşılık açılmış bir isyan bayrağı çekmesiyle de ilgilidir. Çıpa'nın (2013) alıntılardığı Ahmed'den Bayezid'e giden bir mektupta bu durum şöyle aktarılır:

egerçi üç sancakdur amma ma'nāda bir Rūmili külliye tevcih olunup hemān umūr-ı saltanatdan bir hutbe ve bir sikke ḳalmışdur... elbet ben daḥi tarīḳ-i 'isyāna yūriyüp varup Brusada oturup cemī-i ḥāşları bi'l-cümle deñüzden berüsini zabt idüp Anaṭolıdan Rūmilūne bir eḥad geçürmezem baña muṭī' olmayanların evlerin talanlatup kendüleri evlādı ve ensābıyla ḳatlı itdürürün vebāli bā'ış olanların zimmetinde ola. (TSMA E.6043, aktaran Çıpa, 2013, s. 43)

Ahmed, Selim'e Rumeli'nde verilmiş olan bu sancakların İstanbul'a en yakın sancaklar olduğundan, babasının tercihinin Selim'den yana değiştiğini anlamış, Selim'in saltanatını ilan için tek eksiğinin adına hutbe okutup sikke bastırması olduğunu dillendirmiştir. Nitekim mektubunda belirttiği tehditleri de Konya'da uygular. Anadolu halkını kırıp geçirmiş ve Yunan illeri sınırına kadar bu zulümleri yapmıştır:

1505. Ḳonya'ya Sultān Aḥmed de varur
Dünyeye şıgmaz üze boynın vurur

Ne müselmān şordı ne ḥod Sürh-ser
Ḥalkı yeksān ḳırdı kesdi nice ser

İtdi zulmı anda gāyet key çehān
Dutdı ya'nī mülk olur şāh-ı cihan

Tāc u tahtı virmeyince ol Huzā
'Ömr ü bahtı süremez olur hada

Aldı Yūnān milkini itdi sınır
Halka sultān kendüyi oldı şanur

Ne Firīdūn İrec olur ne Selīm
Rub'-ı meskūn içre olur Sultān Selīm

1511. Bunda Sultān Aḥmed iller vurmada
Halk-ı Yūnān mālın alup virmede

1512. Foça'da meclis kurup Korkūd hem
Fuç-ı öñinde mey içer korkuda hem

Her ne sultān dünyede mey-ḥor olur
Aña düşmān gālib özi ḥor olur

1514. Her ki demri çalup el bāda vurur
Bil ki 'ömri ḥāşılın bāda virür (Tecnīsāt, vr. 24b)

Ahmed'in bu yanlışları babasına ulaştırılır. Bayezid daha önce verdiği fikirden yani tahtı Ahmed'e bırakacak olmaktan vazgeçtiği için mutludur. Ahmed'in iyi bir hükümdar adayı olmadığı anlaşılınca ortanca şehzade olan Korkud zaten kifayetsiz ve eğlence düşkünü olduğu için Selim'in veliahtlığı öne çıkar.:

1519. Zulm-i Sultān Aḥmed'i kim diñledi
Milke ol ḥān mālīk olmaz deñledi

1520. Didi Aḥmed dahı beñzer Korkud'a
Korkdı mürtedden kalupdur korkuda (Tecnīsāt, vr. 24b)

1521. Milke bir sultān gerek āl qoriya
Göricek düşmān kanı_andan quriya

1522. Fikri_o sultān böyle_ider kalb-i selīm
Milkiñe ḥān ola Sultān Şeh Selīm

1523. K'ol şecā'at ıssıdur añlar bilür
Tāc-ı devlet aña lāyık baht bulur (Tecnīsāt, vr. 25a)

Ahmed ve Korkud'un kifayetsizlikleri devlet erkânınca Bayezid'e ulaştırılınca Bayezid'in Selim'den başka bir seçeneği kalmaz. Bayezid'in Selim'e tahtı

bırakacağını ilan etme sahnesi önemlidir. Ancak Bayezid Selim'i ilan etmeden evvel devlet erkânını bir *imtihana* tabii tutmak ister. *İmtihan* kelimesi burada oldukça önemlidir çünkü daha evvel resmi ve kesin niyeti olarak Ahmed'i veliaht ilan etmiş olmasını geri almak için böyle bir mazerete ihtiyaç vardır. Bayezid'in Ahmed'i veliaht olarak ilan ettiği meselesini unutturmak için kullarını ikna aracı olarak "imtihan" kelimesinin yer alması Firdevsi'in bulduğu önemli bir meşrulaştırma söylemidir.

1547. Fikrin ol hân böyle idüp olur selīm
K'ola sulṭān milkinge ol Şeh Selīm

'Ahdi hân dutup gözedür kavlini
İmtihān itmek dilerdi kılını

1549. Çünkü begler sözün ol şeh diñledi
Milk serversüz olunmaz deñledi (Tecnīsāt, vr. 25a)

Ahmed'in "*aḥmak*" ve düşmanından korkan biri olduğu dolayısıyla bu vasıfsızlıklarla memlekete sultan olamayacağı devlet erkânı tarafından dile getirilince Bayezid, Korkud'u namzet gösterir. Ancak Korkud da "fesat"çı, içki ve kadın düşkünü olduğu için tahta layık bulunmaz ve devlet erkânı da Bayezid gibi tahta layık olan şehzadenin Selim olduğunda fikir birliğine varırlar. Bunun üzerine Bayezid Rumeli sınırlarında konuşlanmış olan Selim'e önemli devlet adamlarını göndererek tahtı müjdeler. Burada Erdem Çıpa'ya göre Selim aslında bir nevi İstanbul'u kuşatma altına almış ve bu yönde askeri bir harekâta başlayacaktır ancak *Tecnīsāt*'ta bunlara hiç yer verilmez⁷ (2013: 64). 26a'da fikir birliği ile tahtı hak eden

⁷ Bu hususta *Solakzade Tarihi* (2016), Ali'nin *Künhü'l- Ahbar* ve Matrakçı'nın (2015) eserlerine bakılabilir. Selim'in Yeni Bahçe öncesinde Çukurçayır'da İstanbul'a girişine izin vermeyen babasına karşı savaşa hazır olduğu ile ilgili kısa bir alıntıya bakılacak olursa: "Hudavendigar Hazretleri (Selim) üzüngisi gibi olan (yani yanibaşında bulunan) askerlerin ellerinde yöneliş dizginini gevşek görünce, bulundukları "Çukurçayır" adıyla anılan yerde duraklamalarını buyurdu. Bu tarafta dağca oturaklı Şehriyar Hazretleri, ululuk ve ağırlıkla yüksek bir yerde durmuş, babasının askerini ibretle seyretmekteydi. Şöyle ki, askerinin davranışından cenge girişecekleri anlamını çıkardığı takdirde, Allah'ın yardım ve desteğine sığınıp, "En haksız olan işi başlatandır." deliline dayanan belgesiyle savaştan yüz çevirmemeye kesin bir kararlılıkla niyetliydi. Kapı halkı Dârâ'nınki kadar kalabalık

şehzadenin Selim olduğu kararlaştırıldıktan sonra “*pādiṣāhī dāden-i Sulṭān Bāyezīd Sulṭān Selīm-rā ḥalladallāhu mülkehu*” başlıklı bölümde Selim payitahta davet edilir ve devir teslim yapılır:

1617. Tāc āña erzān olur Sulṭān Selīm
Beglige lāyık durur ḳalb-i selīm

1630. ‘Ahd-ile_ol ḥān gözleyüben ḳavlini
Virdi fermān itdi ḥāzır ḳulını

Şāh Selīm’e didi_āğalar siz varuñ
Ol kerīme ḥizmet idüp yüz vuruñ

‘İzzet-ile bindirüp şāhı ata
Ḥizmet-ile yürüñ önce oḳ ata

Nīk-baḥtum yüzini ḳünkü görem
Tāc u taḥtum virüben idem kerem

Ḥizmeti ide ḳabül anda āğa
Devleti topı diker göge āğa

1635. Şāh Selīm’e ḥalk u a’yān vardılar
Ḥaḳ ‘alīme ḥulḳ idüp yüz vurdılar

(*Tecnīsāt*, vr. 26a)

Selim İstanbul’a gelip babasının huzuruna çıktıktan sonra gösterişli bir devir teslim töreni yapılır. Babasının elini öpüp hayır duasını alan Selim’e Bayezid, tahtı ve tacını teslim eder. Beline altın süslü kılıç takılır ve büyük bir kıvançla devlet mührünü teslim alır. Babası da Selim’i bu devir teslimden sonra alkış yani hayır dua ve övgü ile tebrik eder. Bu devir teslimden hemen sonra Bayezid Allah’ın rahmetine kavuşur. Aslında Dimetoka’da uzlete çekileceği bir tekkeye kapanacaktır ve yola çıkar. Ancak Çorlu civarında ölüm kendisine erişir. Bu noktada Bayezid’in zehirlenmiş olabileceği tarihi kaynaklar tarafından dile getirilir ancak *Tecnīsāt*’ta bunlara hiç yer verilmez. Unutulmamalıdır ki Firdevsi, *Tecnīsāt*’ı bir *Selim-nāme* olarak Selim tahta çıktıktan sonra yazmıştır. Yani Selim tahta oturduktan ve kendi hükümdarlığına gölge

İskender’e (yani Sultan Bayezid’e) gelince, o yaptığı işten duyduğu pişmanlıktan ötürü ne yaptığıı bilmezlik karanlığına düşmüştü...” (Matrakçı Nasuh, 2015, s.124.)

düşürecek tüm olası iktidar ortakları ortadan kalktıktan sonra yazılmış bir eserdir ve bu süreçlerin detayları Selim'in üstüne gölge düşürecek olası sebepleri anlatılmaz. *Tecnisât*'ın amacı Selim'in Osmanlı tahtına ne kadar uygun bir padişah olduğunu işlemektir. Bu uygunluğun da temel dayanakları onun gençliği, savaş yeteneği ve hak savunucusu oluşudur. Teke İsyanı'nı bastırmada gösterdiği yararlılık, onun dışında Osmanlı tahtının sahibi olan babası II. Bayezid ve veliaht şehzade olan Ahmed'in zayıflıklarından kaynaklanan tahttaki otorite boşluğu, Selim'in tahta geçmesindeki en önemli unsurlardır. Bundan sonra sadece Selim'in tahtı devralışının meşrulaştırılması kalır. Firdevsi bu meşruluğu da kılıç ve savaş becerisi dışında Selim'in nev-cüvanlığı ve hak-batıl savaşında hakkın savunuculuğunu yapmasına bağlar. Bu nedenle de bu iki unsuru somutlaştıracığı iki hikâyeye içine gömerek anlatır. Talut-Calut mücadelesinin varlığı hak savunuculuğunun, Davud ve Süleyman hikâyesi ise “nev-cüvanlığın” hükümdarda olması gerektiğini mücessemleştirdiği iki hikâyeye olarak yer alır.

2.2.2 Talut- Calut mücadelesi

47a-53b arasında yer alan Talut ve Calut mücadelesi bu metinde Selim'in hak-batıl savaşında hakkın savunuculuğunu yapan, dolayısıyla Şah İsmail ve Selim ikiliğini temsilen ikame edilmiş bir hikâyeye olarak karşımıza çıkar. Şah İsmail'in Şii inancı etrafında şekillenen yayılmacı politikasına karşın Selim'in Osmanlı ülkesini ve Sünniliği savunan tarafta zulme karşı bir hak savunucusu olduğu bu hikâyede Selim'in Talut ile özdeşleştirerek anlatılmasını gerektirir. Ancak bu hikâyenin yani Talut ve Calut mücadelesinin varlığı sadece hakkın savunucu olması üzerinden değil aynı zamanda Hz. Davud'un nev-cüvan bir savaşçı olarak Talut'un geriye düştüğü savaşta onu zafere taşıyan en önemli figür olması dolayısıyla da gençliğe bir övgü

olarak yer alır. Selim'in Teke İsyanı'ndaki otorite boşluğunu iyi değerlendirerek babası hayattayken tahtı devralmış olmasını meşrulaştırmak üzere bu hikâyeye yer verilmiş olmalıdır.

Kurân-ı Kerim (Bakara Suresi, 246-251. ayetler) ve *Ahd-i Atik*'te de geçen Talut ve Calut hikâyesi hatırlanacak olursa: İsrailoğullarının hükümdarı olan Talut'a karşı onlara düşmanlık edip ülkelerini fethetmek isteyen Amâlika halkının hükümdarı olan Calut'un mücadelesidir. Talut ve Calut savaş için karşı karşıya geldiklerinde iki ordu tıpkı Çaldıran Savaşı'nda olduğu gibi çok çarpışmalı ve şiddetli bir mücadeleye girer. Talut'un ordusu mücadelede geri kalır ve tam yenilecekken Talut abdest alıp Allah'a dua eder ve zafer ister. Allah Talut'un duasını kabul eder ve savaşta ileri geçerler lakin zafer bir türlü nasip olmaz. Çünkü Talut ne kadar Allah tarafından müjdelenmiş ve topluluğuna gönderilmiş olsa da düşmanına galebe çalacak çeviklik ve gençlikten yoksundur:

3466. Gerçi Tālūt olmuş-idi şeh cihān
Līki fertūt idi 'ömri key çehān

3472. Pīr ü bernā arasında bu yiter
Farq-ı dānā ol biter bu yiter

3473. Şol şecer kim gāyete_irmişse yiter
Ol şemer kim virmeye def'i yiter (Tecnīsāt, vr. 49a)

Dolayısıyla savaş uzayınca Calut savaşı nihayete erdirmek için Talut'un ordusuna bir düello çağırısı yapar. Bu ikili mücadelenin kazananı savaşın da galibi sayılacaktır. Kimi rivayetlere göre orduda görevli abilerini ziyaret için orada bulunun Davud, *Tecnīsāt*'ın aktardığına göre Talut'un ordusunda askerdir ve Calut'un düello çağırısına karşılık savaş meydanına o gelir. Yaşının küçüklüğü ve çobanlık yaptığı gerekçesiyle Calut, Davud 'u oldukça aşağılar:

3713. Sen ho çobān oğlın yoldan şapan
Merd-i meydān içre tatarsın şapan

Ben ki Cālūt ögümi sen yiresin
Cengi tîz tût öldirem geç yire sen

Niçe şapan içre şalasın taşuñ
Toldıram ƙan gürz-ile içüñ taşuñ

Ƙoƙar anuñ südi ağzuñda henüz
Aƙar anuñ ƙaymağı_ ağzuñda henüz

Sen yaş oğlan ƙuzıcıƙsan ƙurıda
Men aç arslan benzemişem ƙurda

Çok ƙuzı başın kemürdüm yidüm et
Tağ yazı_ aƙdum avladum eşekle at

3719. Çün o merdūd urdı lāfı yağını
Didi Dāvūd el açuban yā Ğanī (Tecnīsāt, vr. 52a)

Talut her ne kadar iyi bir hükümdar olsa da yaşlılık derdi onu savaş başarısı elde etmeden uzak tutan önemli bir kusurdur. Davud'un gençliği ve kuvveti sayesinde sapanıyla attığı bir taşla Calut'a karşı Hak zaferi müyesser kılar. Metinde zaferin halktan değil Hak'tan istendiğinde ancak müyesser olacağına da değinilerek bu hikâyeyi gençliğin ne kadar elzem bir hükümdarlık alameti olduğunu belirtmek için anlatmıştır Firdevsi. Davud'un bu başarısı nedeniyle Talut, Şam ve Halep'i Davud'a yönetmesi için verir. Talut öldükten sonra da tüm mülkün idaresi Davud'a kalır. Yani iyi bir hükümdar yaşı onu engellemeye başladığı zaman tahtını hak eden bir genç hükümdara devretmelidir.

2.2.3 Davud ve Süleyman kıssasının varlığı

Firdevsi, *Tecnīsāt*'ta Selim'in tahtı ele geçirmesini meşrulaştırıcı son hikâye olarak Hz. Davud ve Süleyman kıssasını anlatır. Aslında bu kısım *Süleymān u Belķis-nāme* hikâyesinin ana karakterine bir hazırlık yapmak gibi de okunabilir. Ancak Süleyman doğumu ile babasının verdiği yanlış ve eksik hükümleri, keskin zekâsı ve gençliği ile

düzelten âkil biri olarak anlatılmıştır. Dolayısıyla Firdevsi'nin bu hikâyeyi de Selim'in müdafaası için araçsallaştırdığı düşünülebilir.

Özet kısmında alıntılanmış olan üç dava ile Davud'un hükümlerinin eksikliğini tamamlayan bir Süleyman anlatısı kurulduğu aktarılmıştı. Davud olayların batın ve zahirindeki hikmetleri tam kavrayamayan, şer'î karşılıklarını tam bilemeyen ve verdiği hükümlerin kesinliğini savunamayan, iradesi zayıflamış bir hükümdar olarak çizilmişti. Bunların ana sebebi yine Davud'un yaşlılığına bağlanmıştı. Metin içinde Firdevsi'nin alıntıladığı bir kalam-ı kibar olan "İnsanlara dert olarak yaşlılık yeter." sözünden Bayezid de, Davud da nasibini almıştır. Süleyman babası Davud'un verdiği hükümlerin eksikliğini onun arkasından asla dillendirmeyerek bir saygısızlık yapmaz ama yanlış hüküm verildiğini savunan davalıların kendi kapısına gelip dertlerini dinledikten sonra ancak babasının huzuruna çıkıp ondan izin alır ve şer'î hükmün doğrusunu açıklar. Buradaki bu saygı ilişkisinin de altını Firdevsi bir gereklilik olarak çiziyor olmalıdır. Her genç hükümdar adayının halihazırdaki hükümdara karşı açık bir saygısızlık ya da isyan belirtisi göstermemesi gerektiğini de böyle ince bir şekilde sezdirir:

4157. Çün Süleymân vâkıf oldu emrüne
Didi kıandan böyle oldu emr aña

Şer' içre idem emr itse atam
Nâra hâşâ kim bu cānumı atam

Var atamdan bu dilegi sen dile
Derd ü ğamdan kurtıla düşme dile

Sözüm işit yûri var didüğüm it
Gözüm işit añaru didi kim it

Çün halîfe sözün işitdi ne dür
Zî laîfe bu güherden yeg nedür

Didi bârî izn virdüm eyle sen
Emr-i Bârî neyse itsün eyle sen

4163. Hüküm-i bî-ğill neyse gelsün yirine
Nite fâzıl oğlu olan yirine

(*Tecnîsât*, vr. 57b)

Davud'un hüküm vermede zorlandığı ikinci dava yaşlı kadının bir çuval ununun sert bir rüzgârla uçup yok olması hikâyesidir. Yaşlı kadın rüzgârdan şikâyetçi olmak üzere Davud'un huzuruna çıkınca rüzgâra hiçbir insanın söz geçiremeyeceğini, bu noktada çaresiz olduğunu dile getirilmesi şöyle yer bulur:

4220. Çünkü Dāvūd ol kelâmı işidür
Geldi ol cūd ıssı dışın işidur

Didi devletle kişi biñ yıl yile
Kimse kudretle degül māni' yile

Yile yüz yüz olmaz emr eyleye sen
İşide söz idesin eyle yā sen

Haşmı şarşar olan āhir yirine
Kalur ebter hüküm varmaz yirine

4224. Şad hezārān 'ömrüm ola yile men
Hüküm ü fermān idemezven yile men

(*Tecnîsât*, vr. 58b)

Davud'un bu çaresizliği Süleyman'a ulaştırılınca Süleyman yine babasına bu müşkül durumun nasıl çözüleceğini ondan izin alarak söyleyip yol gösterir. Bir insanın yeke söz geçiremeyeceğini, ancak Allah'tan yardım istenirse rüzgârın onun hükmüne râm olacağını, Allah'a niyaz edip rüzgârı huzuruna çıkarması aklını verir. Süleyman'ın verdiği akıl işe yarar ve Davud Allah'tan rüzgârı huzuruna getirip durumu anlatmasını dilediği duası kabul olur ve meselenin iç yüzü anlaşılmış olur:

4260. Hüküm kıldı tā Süleymān'ı gele
Geldi bildi şād olup didi gele

Āsmānla döndüğince meh mihir
İns ü cānla saña cānla_ide mihir

4262. Baña aşlın rāyuñuñ taqdîr kıl
Bāb u faşlın söyle mübhem koma kıl

(*Tecnîsât*, vr. 59a)

Davud ve Süleyman arasındaki üçüncü ve son hikâyede bir su kenarında çamaşır yıkayan çocuklu iki kadından birinin bebeğini kurdun yemesi üzerine sağ kalan

çocuğu paylaşamayan kadınların hikâyesidir. Bu sefer bu iki kadın kucaklarında bebekle Davud'un huzuruna geldiklerinde Süleyman da huzurda hazır bulunmaktadır. Durum Davud'a anlatıldığında Davud yine nasıl karar vereceğini bilemez. Bebek henüz konuşamadığı için gerçek annesinin kim olduğunu ondan da soramaz. Ancak bu çaresizlik anında Süleyman'a döner ve oğlunun bu meseleyle ilgili bir çözüm yolu olduğunu umarak ona sorar ve elbette Süleyman bu müşkülü de çözer:

4449. Çünkü Dāvūd oğlu sözün dinledi
Bildi ol cūd ıssı anı deñledi

Didi oğlum her sözün dürr-i yetim
Eyle ma'lüm anasın bula yetim

Bu mı mazlüm o mı zâlim bilmezin
Tıfl-ı ma'sûm acıduram bilmezin

4452. 'Aybı bî-hadd cismümüñ oldum hedâ
Ėaybı hîç ferd añlamaz illâ Hüdâ (Tecnîsât, vr. 60b)

4453. Yâ Süleymân bu nihânı bile dir
Olma nâdân yar-ısa 'aql bile dir

4454. Nuṭṭ-ı atasın ol dilâver çü işidür
Pes nidâsın dinleyüp diş işidur (Tecnîsât, vr. 61b)

Süleyman'nın çözümü bebeği cellatlara verip ikiye bölmeleri ve her bir parçasını iki kadına vermeleri yönündedir. Bunun çocuğun ölmesi demek olduğunu anlayan gerçek anne karşı çıkar ve çocuğun sağ kalmasını isteyerek o yalancı kadında kalmasını ister ve böylelikle mesele çözülmüş olur. Çocuğun gerçek annesinin kim olduğu anlaşılır ve çokcuk teslim edilir, yalancı kadın ise falaka ile cezalandırılır.

Sonuç olarak Selim'in taht mücadelesinin hak bir mücadele oluşunun temel zeminini Firdevsi, Teke İsyanı'nın ortaya çıkardığı otorite boşluğuna oturtur. Bu görece küçük isyan karşısında Bayezid ileri yaşı ve hastalığı nedeniyle bizzat müdahale edemez ve Sadrazam Hadım Ali Paşa'yı görevlendirir. Ali Paşa yetersiz

kalınca veliaht şehzade olarak düşünölen Ahmed de destek için gönderilir lakin Şahkulu yine kaçımayı başarır ve başarısız olunur. Korkud'un zaten en başından sorumsuzluğu kendi sancağında böylesi bir belanın ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği ve sonrasında da eğlence meclislerinden çıkmayan biri olarak tasvir edildiğı için Osmanlı tahtını hak etmeyen kişi olarak resmedilir. Selim ise bu süreçte doğru ve stratejik hamlelerle, bazen babası Bayezid'i de siyasi ve askeri olarak çıkmaza sokarak da olsa tahtı onun ve tüm devlet erkânının rızası ile babasından devralır. Selim'in müdafaası; kılıç hakkı, gençlik ve yiğitliği ve Şii-Sünni zıtlığında Hakk'ın savunuculuğunu yapan ve kılıcı ile aklı keskin bir hükümdar olarak resmedilmesi üzerine kurulmuştur. Firdevsi, bu hasletleri sade bir anlatı üzerinden sayıp dökmektense Talut-Calut mücadelesi ve Davud -Süleyman kıssaları üzerinden mücessemleştirerek *Tecnīsāt*'ı bir *Selim-nâme* metnine dönüştürmüş olur.

BÖLÜM 3

BİÇİM BAKIMINDAN *TECNİSÂT-I SÜLEYMÂN U BELKÎS-NÂME*

Bu bölümde öncelikle cinas sanatının tanımı yapılacak ve türleri anlatılacaktır. Cinas türleri tanıtılırken metinden örnekler de verilecektir. Metinde örneğine rastlanamayan cinaslara metin dışı örnekler verilecektir. Cinasla ilgili bölümden sonra metnin dil kullanımına odaklanılan bir bölüm yer alacaktır. Eserini baştan sona cinas sanatı ile yazan Firdevsi dil incelemesinde de örneklendirileceği gibi kelimeler arasındaki ses benzerliğini yazıya geçirmek için bazen kelimelerin imlâlarına da müdahale eder. Bu tür imlâ müdahaleleri cinasa görüntü bakımından uygunluk sağlamak için yapıldığı gibi bazen de veznin gerektirdiği tasarruflar olarak yer alır. Firdevsi'nin şairliği ve dil kullanımıyla ilgili inceleme de bu kısımda yapılacaktır. Son olarak da metin tespiti izlenen yöntem ve transkripsiyon alfabesine yer verilecektir.

3.1 Cinas sanatı ve metinden örnekler

Cinas; nesir ya da nazımda anlamları farklı, yazılış ve söyleyişleri benzer olan lafızların bir arada kullanılmasından doğan bir söz sanatıdır. Cinas, klasik söz sanatları içinde lafız ile ilgili sanatlar altında sıralanır ve cinasta tamlik “vücûh-ı erbaa”da ittifak şeklinde; harflerin türleri, sıraları, adetleri ve hareketleri bakımından aynı olmayı gerektirir. Ancak taşıdıkları benzerliğe göre cinas sanatının değişik alt türleri vardır. Burada cinas ile ilgili tanım ve sınıflandırmalarda Mauallim Naci'nin *İstılahat-ı Edebiyye* (2004), Cem Dilçin'in *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi* (2016) ve M. Yekta Saraç'ın *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belâgat* (2013) kitaplarından yararlanılarak bir tasnif yapılacaktır. Tanımları verilen cinas türlerine *Tecnîsât*'ın I. cildinden örnek

beyitler verilecektir. Cinasların tümünü bu kısımda ele almak mümkün olmadığından bu bölümdeki tanım ve sınırlı örnekler dışında altıncı bölümde müstakil olarak yer alan ve eserdeki tüm beyitlerin sonlarında kullanılan cinasları barındıran cinas sözlüğüne bakılabilir. Cinas sözlüğü hazırlanırken Steingass'ın (2005) *A comprehensive Persian – English dictionary*, S. J. W. Redhouse'un (2006) *A Turkish and English lexicon*, Ş. Sāmī'nin *Kāmūs-ı Türkî*, Dilçin'in *Yeni Tarama Sözlüğü* (2013), TDK *Güncel Türkçe Sözlük* (2009) ve online derleme sözlüğü, Mertol Tulum'un *17. Asır Türkçesi ve Söz Varlığı* (2011) ve Meninski'nin (2000) *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabico-Persicum Lexicon* adlı sözlükleri kullanılmıştır.

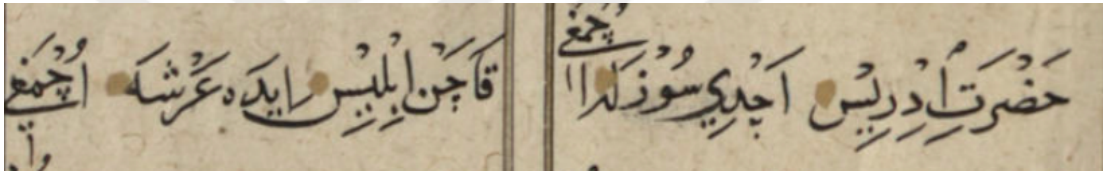
Cinas, temelde harflerin türü, sayısı, sırası ve harekeleri olmak üzere dört unsurdaki birlikten oluşmalıdır. Ancak bu unsurların her birindeki farklılık cinasın bir başka türünü ortaya çıkarır. Dört unsurda birlik olan cinas türü *cinas-ı tām*, bu unsurlarda farklılık varsa *cinsas-ı gayr-ı tām* olarak iki temel türe ayrılır. Harekelerin yeri, cinası oluşturan kelimelerin ek alması ya da birden fazla kelimedenden oluşması, kelimelerin türü, gibi unsurların farklılaşmasıyla bu temel iki tür altında cinas çeşitlenmeye devam eder. Kolaylık olması bakımından birbirinden türeyen cinaslar “cinas-ı tām” ve “cinas-ı gayr-ı tām” ana başlıkları altında sıralanacaktır. Her bir başlığa *Tecnīsāt*'ın I. cildinden örnek beyitler ve açıklamalar getirilerek cinas türleri gösterilmeye çalışılacaktır. Ancak Firdevsi eserini *tecnīs-i tām u tarṣī* ile yazdığı için cinas-ı gayr-ı tāmın örneklerinde metinde rastlanamamıştır. Mısraların sonunda mutlaka cinas-ı tām ve çeşitlerini kullanmaya çalışmıştır ancak bazı beyitlerde baş ve orta kısımlarda cinas-ı gayr-ı tām ve çeşitlerinin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Ancak cinas sözlülüğünde sadece beyit sonlarındaki cinaslara yer verilecektir.

3.1.1 Cinas-ı Tâm

Cinasın iki ana başlığından biri olan cinas-ı tâm harflerin türü, sayısı, sırası ve harekesi bakımından aynı olması temeline dayanır. Firdevsi'nin çoğunlukla bu cinası kullanmaya çalıştığı söylenebilir. Tam cinas, kendi içinde tek kelimedenden oluşan basit cinas ve cinası oluşturan kelimelerden en az birisinin ya da her ikisinin iki kelimedenden oluştuğu mürekkebe cinas şeklinde iki ana alt başlığa ayrılır.

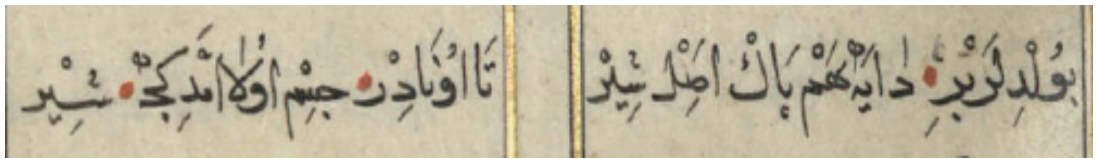
3.1.1.1 Cinas-ı Basît

Basit cinas, söylenişleri ve yazılışları bir fakat anlamları farklı yani eş anlamlı lafızlar (isim ya da fiil) arasında yapılır.

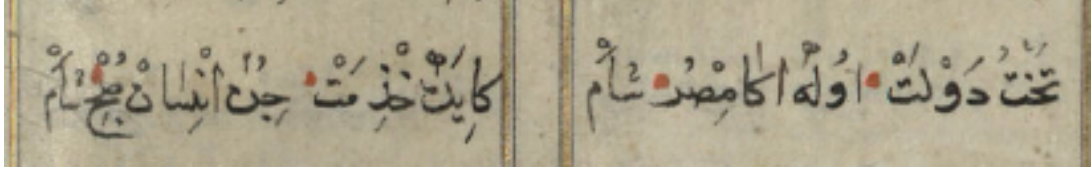
9. Hazret-i İdris açdı sözle uçmağı
Kaçan İblis ide 'arşa uçmağı (Tecnīsāt, vr. 3b)

“Hz. İdris cenneti söz ile açtı, İblis nasıl gökyüzüne ucsun.” Bu beyitte “cennet” anlamındaki *uçmak* ve havada yol almak anlamındaki fiil olan *uçmak* kelimesinin masdar halleri cinas olarak kullanılmıştır.

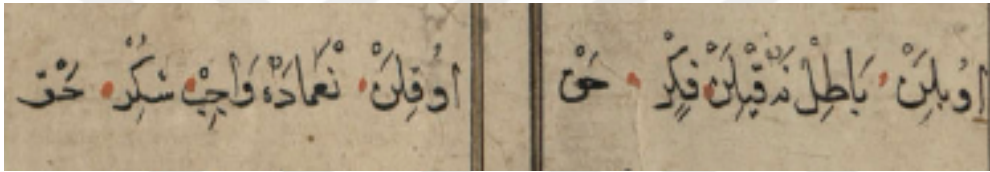
4030. Buldılar bir dāye hem pāk-aşl u şîr
Tā o nādir-cism ola emdükçe şîr (Tecnīsāt, vr. 50a)

“[Süleyman’a] temiz ve aslan yaradılışlı bir süt anne buldular, böylece o eşsiz bebek süt emdikçe büyüsün.” Bu beyitte, Süleyman peygamber doğduktan sonra kendisine hemen bir süt anne bulunmasına telmih yapılmıştır. Farsça *şîr* kelimesi ilk mısrada aslan, ikinci mısrada süt anlamında kullanılmıştır.

3984. Taht u devlet ola aña Mısr u Şām
K'ide hızmət cinn ü insān şubḥ u şām (Tecnīsāt, vr. 55b)

“Mısır ve Şam’ın tahtı ve devletleri onun olsun, böylece cin ve insanlar ona sabah akşam hizmet etsin.” Süleyman peygamberin doğumundan sonra falına bakan Lokman Hekim’in onun gelecekte tüm dünyanın, insan ve cin taifesinin hükümdarı olacağını müjdelediği kısımdan alınan bir beyittir. Bu beyitte ilk mısradaki şehir adı olan Şām ve akşam anlamına gelen şām kelimeleri ile cinas yapılmıştır.

362. O bilen bāṭıl ne kılan fikr-i ḥaḳ
O kılan na‘māda vācib şükr-i Ḥaḳ (Tecnīsāt, vr. 10a)

“O doğru olmayanı bilendir ve doğruyu fikir edinendir, o ihsanlarda bulunan Allah’a şükredendir.” Bu beyitte ilk mısradaki “doğru, gerçek” anlamındaki ḥaḳ ve ikinci mısradaki Allah anlamındaki Ḥaḳ kelimeleri arasında cinas yapılmıştır.

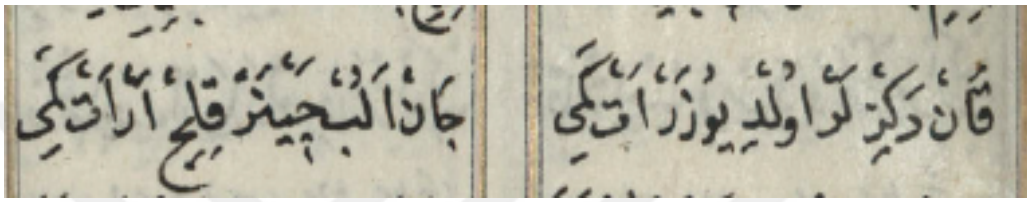
3.1.1.2 Cinaz-ı Mürekkep

Birbiriyle cinas ilgisi kurulan lafızlardan en az birinin veya her ikisinin mürekkep olduğu yani en az iki kelimeden oluştuğu cinas türüdür. Saraç’ın (2019) aktardığına göre “mürekkep cinas çeşidinde birbirini izleyen iki lafzın arasındaki sınırların değişmesi ve durakların kaldırılması ile ortaya çıkan farklı anlam, dinleyicide olumlu tesir bırakır.” (s. 246). Mürekkep cinas benzer kelimelerin yazılışları aynı olursa *cinaz-ı müteşabih*, kelimelerin yazılışlarında farklılık olursa *cinaz-ı mefruk* ve benzer

kelimelerin her ikisi de müstakil olmayıp biri diğer kelimenin parçası olursa *cinas-ı merfû* olmak üzere üç alt türe sahiptir.

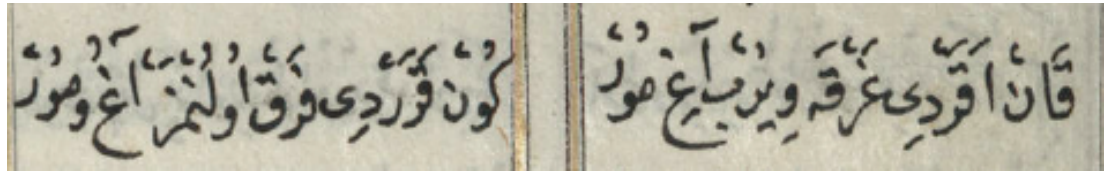
3.1.1.2.1 Cinas-ı müteşâbih

Müteşâbih cinas; cinası oluşturan lafızların yazılış ve okunuşlarının yani imlalarının aynı olduğu en az ikişer kelimelik cinaslardır. Lafızlardan birisi tek kelime de olabilir:

2270. Kān deñizler oldı yüzer et gemi
Cān alup çeyner kılıç er at gemi (Tecnīsāt, vr. 34a)

“Kandan denizler oluştu ve etler gemi gibi yüzdü, kılıçlar can alarak insan çiğner, atlar da gemlerini.” Çaldıran Savaşı sırasındaki sıcak çarpışmanın anlatıldığı sahneden alıntılanan bu beyitte cinası oluşturan kelimelerin her ikisi de iki lafızdan meydana gelir ve aynı imlâ ile yazılmışlardır.

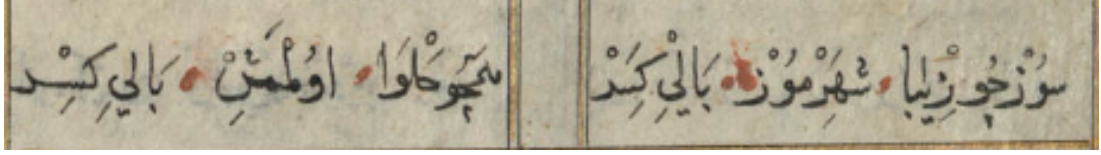

2264. Kān aḡardı ḡarḡa virüp aḡ u mūr
Gün ḡarardı farḡ olunmaz aḡ u mor (Tecnīsāt, vr. 34a)

“Karınca ve böceği boğacak kadar kan akardı, güneş [kan buharından] karardığı için beyaz ve mor ayırt edilemez oldu.” Yine savaş sahnesinin dehşetinin anlatıldığı bu beyitte ilk mısradaki böcek anlamındaki *aḡ* kelimesine karşılık ikinci mısradaki ak/beyaz anlamındaki *aḡ*, ilk mısradaki karınca anlamında kullanılan *mūr* kelimesine karşılık ikinci mısradaki renk olan *mor* kullanılmıştır.

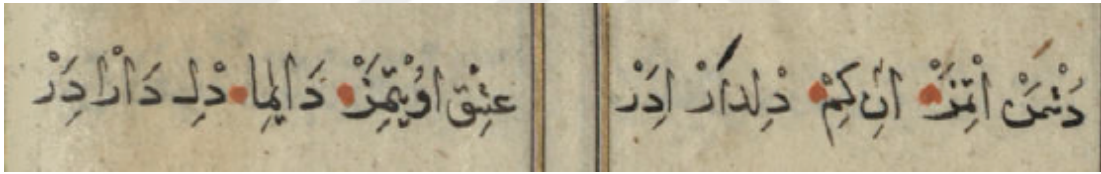
3.1.1.2.2 Cinas-ı mefrûk

Cinası oluşturan lafızlardan birisi tek bir sözcükten oluşurken, diğer lafız söz öbeği biçimindedir. Bir bakıma, lafızların yazılışı farklı ama okunuşları aynıdır.

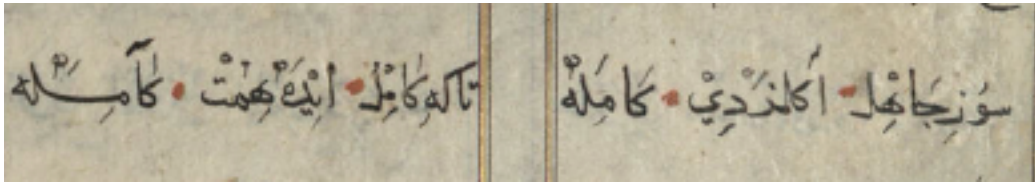
2490. Söz çü zībā şehrimüz Balıkesir
Hemçü helvā olmamış bāli kesir (Tecnīsāt, vr. 37a)

“Sözümüz de şehrimiz Balıkesir gibi güzeldir, [sözümüz] helva gibidir, gönül kırıcı olmamıştır.” İlk dizede il ismi ve tek kelime olan *Balıkesir* ile ikinci dize de iki kelimedenden oluşan gönül anlamındaki *bāl+i* ve kırık olma, rencide olma anlamındaki *kesir* arasında cinas-ı mefruk örneklenmiştir.

2544. Düşmen itmez anı kim dildār ider
‘İşk uyıtmaz dāyimā dil dar ider (Tecnīsāt, vr. 37b)

“Düşmanın yapmadığını sevgili yapar, aşk uyutmaz, gönlü daima dar eder.” Mahbuba methiye yazdığı kısımda Firdevsi ilk mısradaki gönül alan, sevgili anlamında *dildār*’ı kullanmış, ikinci mısradaki gönül anlamında *dil* ve geniş olmayan anlamında *dar* kelimesini kullanmıştır.

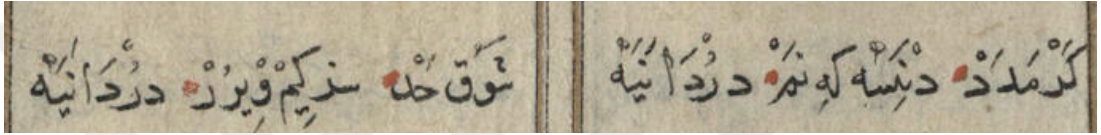
2486. Sözi cāhil añlamazdı kām-ile
Tā ki kāmīl ide himmet kāmīle (Tecnīsāt, vr. 37a)

“Cahil kişi sözün maksadını anlamaz, o yüzden olgun kimseler sözden anlayacak olgun kişilere söz söylemeye gayret etsin.” Birinci mısradaki maksat anlamında *kām* ve

bağlaç olan *ile* sözcükleri ile ikinci mısırada olgun, yetişmiş kimse anlamında *kāmil*+e kelimesi arasında cinas yapılmıştır.

3.1.1.2.3 Cinâs-ı merfû‘

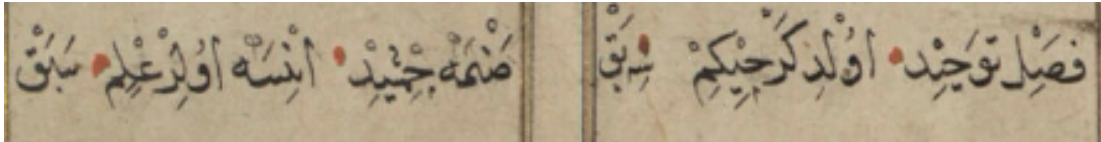
Bu cinas türünde, cinaslı kelimelerden birisi bir başka kelimenin eklenmesiyle meydana gelir. Cinâs-ı merfû‘, cinası oluşturan iki lafızdan birinin müstakil bir kelime olmayıp, başka bir kelimenin parçası olduğu cinas türüdür. Bir nevi tunç kafiye ile benzerlik gösterir.

444. Ger meded dinse ki nemdür dāneye
Şevki hadsiz kim virür dürdāneye (Tecnīsāt, vr. 11a)

“Tohuma yardım eden nemdir denildiği gibi, o inci tanesine kim sonsuz neşe verir.”

Birinci mısırada *-dür* bildime eki ve tohum anlamında *dāne* ile ikinci mısırada inci tanesi anlamındaki *dürdāne* kelimesi ile merfû cinas yapılmıştır.

270. Faşl-ı tevḥīd oldı gerçi-kim se bak
Şanma Cemşīd inse olur ‘ilm ü sebak (Tecnīsāt, vr. 8b)

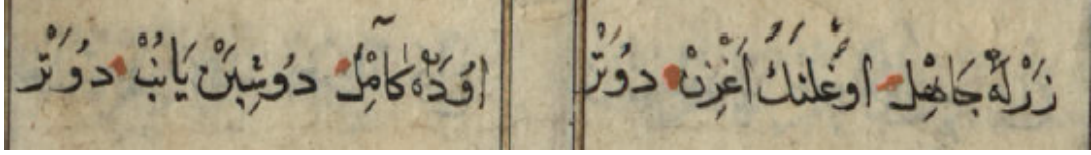
“Aslında tevhid faslı üç bölüm oldu, bak; Cemşid gökten inse bile ilim ve dersi olur sanma.” İlk mısırada iki kelimedenden oluşan üç anlamındaki *se* ve bakmak fiiline

karşılık ikinci mısırada ders anlamındaki *sebak* kelimesiyle merfû cinas yapılmıştır.

Mürekkebin cinası meydana getiren kelimelerin kelime türleri bakımından aynılığı da cinas türü sayılır. Yani kullanılan lafızların her ikisinin de isim veya fiil oluşlarına göre de iki türü vardır:

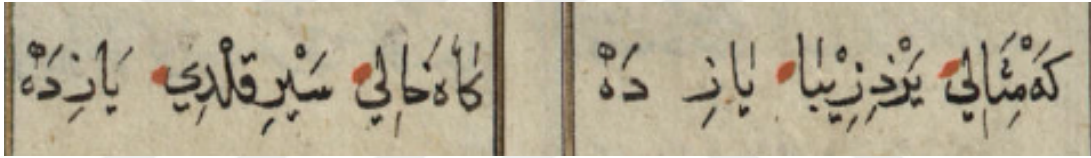
3.1.1.2.4 Cinas-ı mümâsil

Cinası oluşturan iki lafzın kelime türleri bakımından ortak olmalarıdır. İsimle ismin, fiille fiilin kullanılmasıdır.

2551. Zerle cāhil oğlanuñ ağzın **dutar**
Oda kāmīl düşüben yanup **düter** (Tecnīsāt, vr. 37b)

“Cahil, oğlanın ağzını altınla kapatır, kamil kişiler ise ateşte yanıp tüter.” Birinci mısradaki tutmak fiili ile ikinci mısradaki tütme fiili arasında cinas-ı mümâsil yapılmıştır.

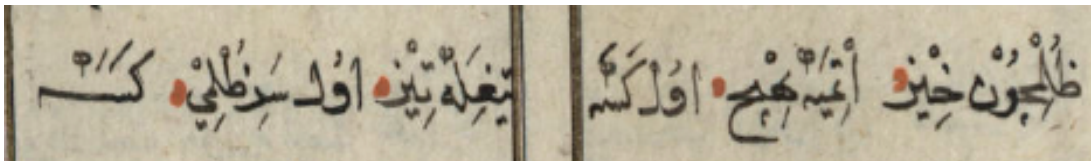
4050. Geh Mişālī yazdı zībā yazıda
Gāh hālī seyr kıldı yazıda (Tecnīsāt, vr. 56b)

“Kāh Misali gibi güzel yazı yazdı, kāh ovada boş boş dolaştı.” Bu beyitte de iki isim çeşidi örneklenmiştir. İlk mısradaki yazı kelimesinin yazı anlamı, ikinci mısradaki ova anlamı kullanılmıştır.

3.1.1.2.5 Cinâs-ı müstevfâ

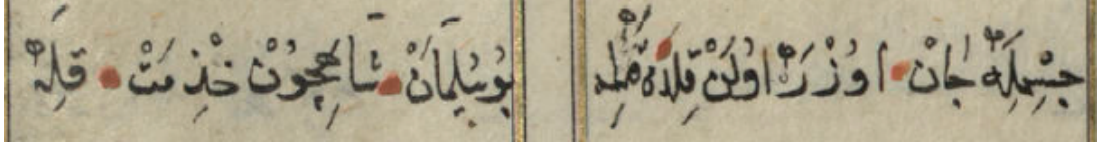
Bu cinasta söz konusu lafızların kelime türü bakımından farklı olması gerekir.

Örneğin birisi isimken, diğeri fiildir:

4016. Zūlm-içün hîz itmeye hîç ol kese
Tîğ-ile tîz ol ser-i zūlmi kese (Tecnīsāt, vr. 56a)

“Zulm etmek için kimseye baş kaldırmamalı, [O] kılıç ile hemen o zulmün başını keser.” Birinci mısırda kişi, şahıs anlamında isim olarak kullanılan *kes* kelimesine karşılık ikinci mısırda kesmek filli kullanılmıştır.

4002. Cism-ile cān üzre_olan kıldan kıla
Bu Süleymān Şāh-içün hizmet kıla (Tecnīsāt, vr. 55b)

“Vücudu ve canı olanlar inceden inceye Şah Süleyman için hizmet kılsın.”

İlk mısırda *kıl* kelimesi ince anlamında isim olarak, ikinci mısırda kılmak fiili olarak kullanılmıştır.

3.1.2 Cinās-ı Gayr-ı Tām

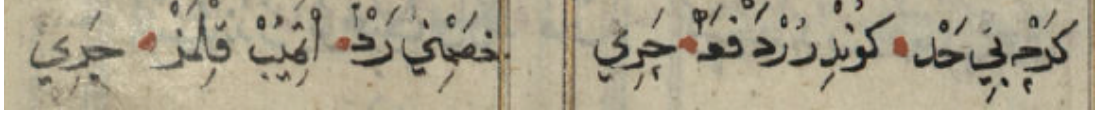
Gayr-ı tām cinas; iki lafız arasında harflerin türü, sayısı, harekesi ve sırası gibi unsurlardan birinin bile aynı olmaması durumunda ortaya çıkar. Cinas-ı gayr-ı tāmın da farklılığın kaynağına göre alt türleri vardır.

3.1.2.1 Cinas-ı mütekarib

Bu gayr-ı tām cinastaki farklılığın sebebi harflerin türlerinin farklı olmasına dayanır. Harflerin mahreçlerinin yani çıkış yerlerinin birbirine yakın ya da uzak oluşuna göre de iki alt türü vardır.

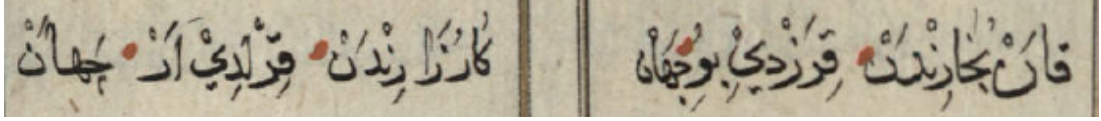
3.1.2.1.1 Cinas-ı muzâri‘

Cinas-ı muzâri‘; cinaslı lafızların harf türlerinin, nokta farklılığı da dâhil, birbirinden ayrı olup, mahreçlerinin birbirine yakın, yani benzer olması durumudur. Bu durum, ilk, orta ya da son harfte söz konusu olabilir.

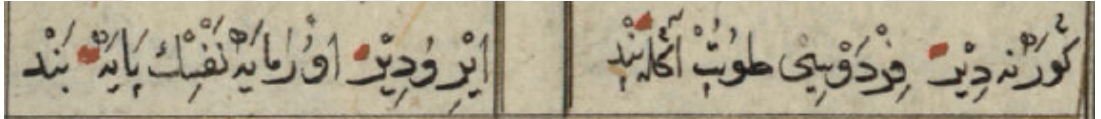
3815. Gerçi bî-ḥad gönderür def'e çeri
Ḥaşmını redd itmeyüp kılmaz cerī (Tecnīsāt, vr. 53b)

“Gerçi kovmak için sınırsız sayıda asker gönderir, düşmanını reddedip onu yüreklendirmez. Türkçe asker anlamındaki *çeri* ile ikinci mısradaki Farsça yürekli anlamındaki *cerī* ile c-ç farkıyla cinas-ı muzâri‘ örneği yapmıştır.

3536. Kān buḥārından kızardı bu cihān
Kārzarından kırıldı er çehān (Tecnīsāt, vr. 50a)

“Kan buharından bu dünya kızardı, bu çekişmeden çok asker can verdi.” *Cihān* ve *çehān* kelimelerindeki harf farlılığıyla cinas-ı muzâri‘ örneği yapılmıştır.

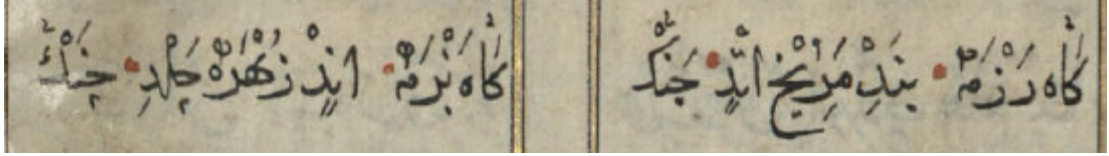
3414. Gör ne dir Firdevsī tūtip añla pend
İr ü dīr urmaya nefsūñ pāya bend (Tecnīsāt, vr. 48b)

“Firdevsi’nin ne dediğine bakıp, öğüdünü tut, er ya da geç nefsin ayağına bend vurmasın (seni kandırmasın).” İlk mısradaki öğüt anlamındaki *pend* kelimesi ile ikinci mısradaki bağ anlamındaki *bend* kelimesi arasında b/p değişimi cinas-ı muzâri‘ örneği yapılmıştır.

3.1.2.1.2 Cinas-ı lâhık

Cinası meydana getiren lafızlardaki harflerin türlerinin farklı olması ve mahreçlerinin de birbirinden uzak olmasıdır. Mütekârib cinasın alt başlığı olarak yer alan bu cinas türünde, sözcüklerden birindeki bir harfin farklı mahrece sahip oluşuna

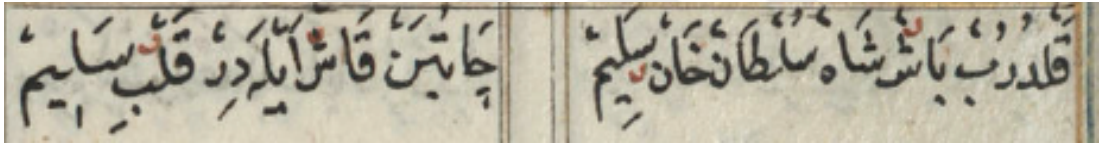
dayanır. Bu cinas, temeli ses benzeşikliğine dayalı olan cinas sanatının esasına uzaklaştığı bir cinas türüdür. Çünkü cinasta marifet olabildiğince yazı ve ses bakımından yakınlığı gerektirirken “cinas-ı lâhık”ta seslerin çıkış yeri birbirine uzak olan kelimeleri kullandığı için pek makbul sayılmaz.

3422. Gāh rezme bindi Mirrīḥ itdi ceng
Gāh bezme indi Zühre çaldı çeng (Tecnīsāt, vr. 48b)

“Kāh Mars, savaşa çıkıp kavga etti; kāh Venüs eğlence meclisine inip çeng çaldı.”

Dizelerin ortasında bulunan *rezm* ve *bezm* kelimelerindeki harf farlılıkları ile cinas-ı lâhık örneklenmiştir.

1699. Kaldurup baş Şāh Sultān Ḥān Selīm
Çatuban kaş eyle dir qalb-i selīm (Tecnīsāt, vr. 27a)

“Selim kalpli Sultan Selim başını kaldırıp, kaşlarını çatarak şöyle der.” Birinci dizedeki *baş* kelimesi ve ikinci dizedeki *kaş* kelimelerindeki harf farklılığıyla cinas-ı lâhık örneklenmiştir.

3.1.2.2 Cinas-ı nâkıs

Bu cinas, harflerin sayı bakımından farklı oluşuna dayanır. Kelimelerin birinin harf sayısı bakımından az/eksik oluşu nedeniyle “nâkıs” olarak adlandırılan bu cinasın da eksik harfin kelime içindeki pozisyonuna göre alt başlıkları vardır. Eksik harf başta, ortada ya da sonda olabilir. Bu cinas türünde sözcüklerin birisinde bir eksiklik

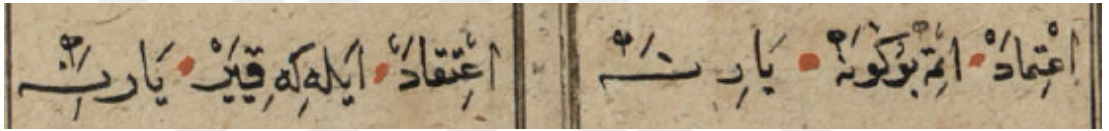
yani bir nevi araz bulunmakta, esasında diğ er s z    te de bir harfin fazlalığı s z konusu olmaktadır.

3.1.2.2.1 Cinas-ı merd f

Fazla olan harfin kelimenin başında bulunduğu nakıs cinas  eşididir. Aħad/ ĥad, d l/  l,  dem/ dem gibi. Metinde  rneğine rastlanılamamıştır.

3.1.2.2.2 Cinas-ı mutarraf

Fazla ya da farklı olan harfin kelimenin ortasında olduğu n kıs cinaslara denir. cem/ c m gibi. Fazla harfle oluşturulan duruma metinde rastlanılamamıştır.

4864. İ'tim d itme bug ne yarına
İ'tik d eyle ki kıyar y rine (Tecn s t, vr. 66b)

“Bug n ne yarınına g venme, [ona] g ven yoksa ki sevdiğine kıyar.” Dizelerin ilk kelimelerinde ortalarda farklı harfler kullanılarak cinas-ı mutarraf  rneklenmiştir.

3.1.2.2.3 Cinas-ı m knetif

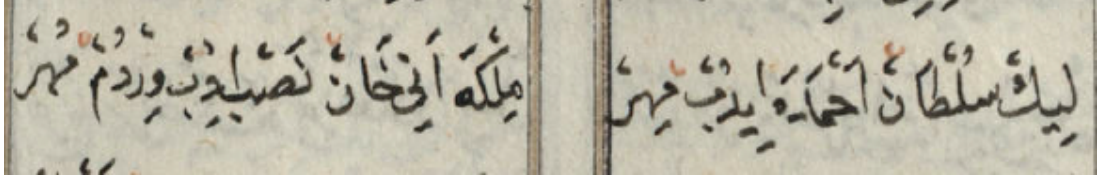
Fazla olan harfin kelimenin sonunda bulunduğu n kıs cinasa cinas-ı m knetif denir. d v n/ d v ne gibi. Metinde rastlanılamamıştır.

3.1.2.2.4 Cinas-ı m zeyyel

Bir değil birden fazla olan harfin yine kelime sonunda olduğu n kıs cinas t r ne de m zeyyel denir. Bel / bel gat gibi. Metinde rastlanılamamıştır.

3.1.2.3 Cinas-ı muharref

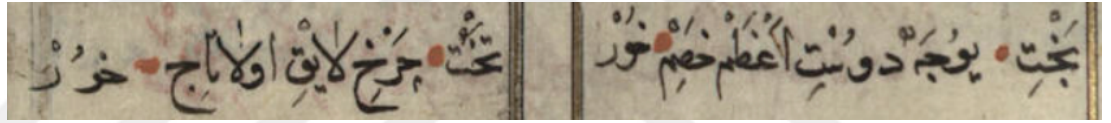
Kelimelerin hareke ve sükûn bakımından yani hey'et yönünden farklı olduğu cinas türüdür. Devr/dür, verd/vird, cennet/cinnet, ħor/ħur, mihir/mühür gibi.

1555. LĠk SultĀn Ahmed'e idüp mihir
Milke_anı ħĀn naşb idüp virdüm mühür (Tecnīsāt, vr. 25a)

“Lâkin Sultan Ahmed’e sevgi gösterip, onu mülke sultan edip mührü ona verdim.”

İlk dizede esreli olan ve sevgi anlamındaki *mihir* ile ikinci dizede hükümdarlık alameti olan damga anlamındaki ötreli *mühür* kelimesi ile cinas-ı muharref örneklenmiştir.

2817. Bahtı yüce dostı a‘zam ħaşmı ħor
Tahtı çarĦ u lāyık ola tācı ħūr (Tecnīsāt, vr. 41a)

“[Onun] bahtı yüce, dostu ulu, düşmanı zelildir; tahtı gökyüzü, tacı güneş olsa ona yakışır.” İki Farsça kelime olan *ħor* ve *ħūr* ilk dizede zelil, bayağı; ikinci dizede güneş anlamında kullanılmıştır.

3.1.2.4 Cinas-ı hattî/ musahhaf

Arap alfabesine göre kurulan bir cinas çeşididir. En basit ifadesiyle, mahreçleri benzer olmayan lafızlarda yer alan harflerde nokta farklılığı olması durumudur. Buna göre; cinaslı sözcükler arasında görünürde sadece bir nokta farkı olsa da, esasında lafızlar kendi aralarında harflerinin türü bakımından da farklıdır: bağ/yağ; ‘ākıl/gāfıl; ħā’iz/ cā’iz gibi. Metinde rastlanılamamıştır.

3.1.2.5 Cinas-ı kalb/Cinâs-ı ‘aks

Cinası meydana getiren lafızlarda harflerin sıralanışının farklı olması durumudur.

“Kalb” kelimesi sözlüklerde “çevirmek, dönüştürmek” anlamıyla karşımıza çıkar.

Metinde rastlanılamamıştır.

3.1.2.5.1 Kalb-i küll

Cinası oluşturan kelimelerin tersten okunduğunda birbirine tekabül ettiği cinas türüdür. Bu cinas türüne “cinâs-ı ‘aks” adını verenler de vardır.

Meh/ hem; felek/kelef gibi. Metinde rastlanılamamıştır.

3.1.2.5.2 Kalb-i ba’z

Kelimenin tersten okunması ile değilde içindeki harflerin rastgele sıralanışına dayanan cinas türüne verilen isimdir. ihmâl/ imhâl gibi. Metinde rastlanılamamıştır.

3.2 *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-Nâme*’de üslup ve mesnevi dışında kullanılan nazım biçimleri

Tecnîsât, Firdevsi’nin şairlikteki becerisini göstermek üzere yazılmış bir mesnevidir.

Firdevsi, sebep-i teliflerde ve yeri geldikçe mesnevinin değişik bölümlerinde söz

söylemedeki ustalığından sık sık bahseder. Özellikle *tecnîs-i tām* ile bir eser yazmış

olmasını vurgular, sözlerini hakka davet eden bir çağrı olarak tarif eder ve onları

okurlarına faydalı nasihatler barındıran kıymetli incilere benzetir. *Tecnîsât*’ın I.

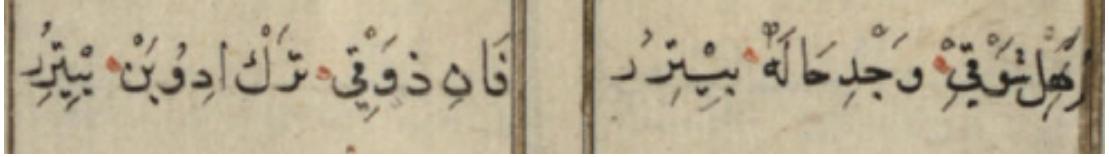
cildinde birtakım imlâ değişiklikleri ve vezin hatalarına rastlanır. İmlâsına müdahale

edilen kelimeler temelde cinas için sözcükler arasında benzerlik kurma ve vezne

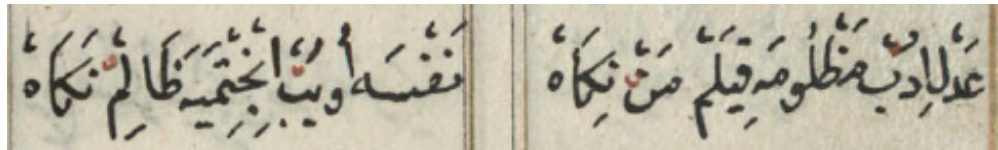
uyuma çabasıyla kaynaklanır.

Firdevsi daha çok nesir yazan bir müellif olarak anlattığı Süleyman peygamber kıssası ile tarihî içerikli, öğretici/aktarıcı metinler yazar. Dolayısıyla bu metinler yavan olamamakla birlikte derinlikli hayal ve imajlarla inceltilmiş ve çoklu anlam taşıyan metinler değildir. Düzyazılarında ve şiirlerinde eski Anadolu Türkçesi unsurları görünür. Arapça ve Farsça kelimeler kullanmakla birlikte aşırıya kaçmadığı söylenebilir. *Tecnīsāt*’ın I. cildi özelinde ikili Farsça ve Arapça tamlamaları sık kullanırken, üçlü-dörtlü tamlamalara çok az yer verir. Atasözleri ve deyimlerden sıkça yararlanmış, bunların yanında ayet ve hadislerden iktibaslar da yapmıştır.

Metnin mesnevi kısımlarının tümünde *fāilātün/fāilātün/fāilün* kalıbını kullanan Firdevsi’nin en sık yaptığı imlâ müdahaleleri ilk ve son tef’iledeki kısa hecelere denk gelen yerlerde kelimelerin asıllarındaki uzun sesleri yazmamaktır. Buralardaki zihafı okura bırakmadan kendisi uzun sesleri yazmayarak yapmıştır.

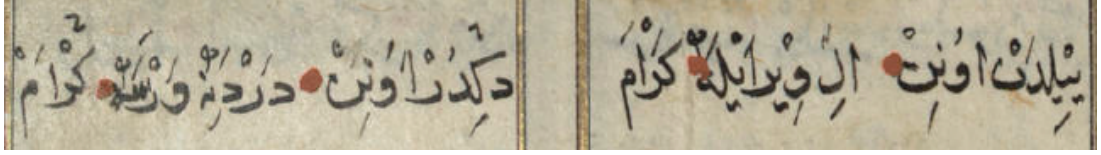
194. Ehl-i şevki vecd-i hāle yitürür
Fānī zevki terk idüben yitürür (Tecnīsāt, vr. 8a)

1701. ‘Adl idüp mazlūma kılam men nigāh
Nefse_uyup incitmeye zālīm nāgāh (Tecnīsāt, vr. 27a)

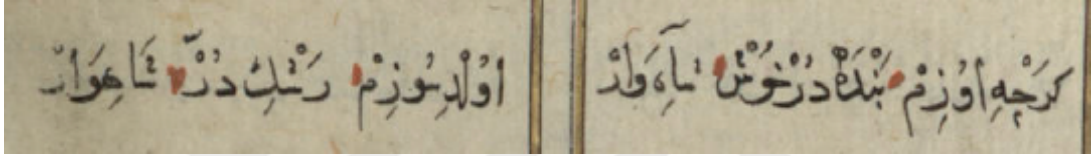
Bu tür durumlarda Firdevsi uzun sesin yerine hareke koyarak kelimeyi işaret eder. Metin içinde sıkça tekrarlanan bu durumdaki kelimeler, metin kurulurken tamir edilmiş, uzun vokaller gösterilerek yazılmıştır.

Vezin tasarrufunun gereği olarak kelimelerin imlâsına müdahalenin dışında cinaslarda göz benzerliği yaratmak için de kelimelere müdahale edilir. Bazen olmayan harfler eklenirken bazen var olan harfler yazılmaz.

4297. Yilden unın alıvir eyle kerem
Diñdür ünin derdine varsa ger em (Tecnīsāt, vr. 59b)

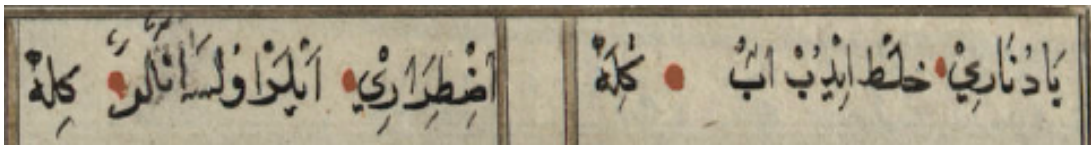
Burada ilk mısranın sonundaki *kerem* kelimesinde elif harfî olmamalıdır, ikinci mısradaki *ger em* lafzındaki *em* kelimesine benzetebilmek için böyle yazılmıştır.

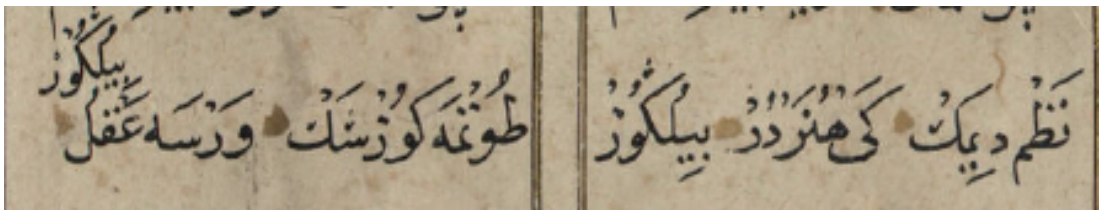
1031. Gerçi özüm bendedür hoş şāhı var
Oldı sözüm reşk-i dürr-i şāh-vār (Tecnīsāt, vr. 18b)

İkinci dizedeki “şaha yakışır inci” anlamındaki terkipte izafete ihtiyaç olmamasına rağmen kelimeye esre koyarak ilk mısradaki kelimeye benzetmek istemiştir.

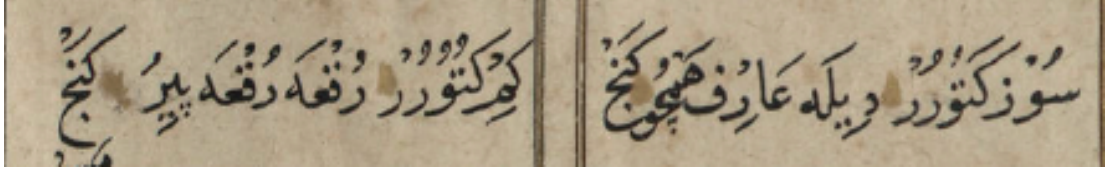
“Atıf vavı”nın metinde harf olarak yazılmayıp ötre ile gösterildiği durumlar da çoktur.

4292. Bād u nārı ẖaṭ idüp āb u gile
İẓtırārī eyler olsa anlar gile (Tecnīsāt, vr. 59b)

14. Nāẓm dimek key hūnerdūr bilūñüz
Ṭutmañuz şek varsa ‘aql u bilūñüz (Tecnīsāt, vr. 5a)

20. Söz götürür dile ‘ārif hemçü genc
Kim götürür ruḳ‘a ruḳ‘a pīr ü genç (Tecnīsāt, vr. 5a)

Tecnīsāt hacimli bir mesnevi oluşunun yanında, mesnevi biçiminin de el verdiği ölçüde içinde kısa parçalar şeklinde başka nazım biçimleri de bulundurulur. I. cilt özelinde 1b-3a arasında Farsça bir dibace barındıran eser, bu bölümde manzum-mensur karışık yazılmıştır. 3b ile başlayan ana bölüm ise beş bine yakın (4.966 beyit) beyitle mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Bu kısımda mesnevi dışında kullanılan dört kaside, bir gazel ve bir rübai incelenecektir. Bu farklı biçimler eserin içinde sıklıkla kullanılmadığı için beyitler numaralandırılırken bu bölümlerde yeniden numaralandırılmaya gidilmemiş, mesnevinin akışına göre numaralandırmaya devam edilmiştir. Beş bin beyte yakın olan eserde beş tane murabba, bir rübai ve yedi beyitlik bir gazel kullanılmıştır. Firdevsi bu biçimlerde de redif yerine cinas kullanımına devam eder. Zira redif yazılışları farklı olsa da anlam ve görev bakımından aynılığı gerektirirken, cinas tam tersi biçimde yazım ve söyleyişte birliği, anlamda farklılığı gerektirir.

Firdevsi’nin mesnevisinin içinde toplamda bir rübai, 68 dördlük de “kaside” başlığını kullandığı bölümlerde olmak üzere toplamda 69 dördlük kullanmıştır. Buralarda “kaside” başlığını kullanmasına rağmen beyit değil dördlük birimini kullanmıştır. Kasideyi bir nazım biçimi olarak değil de sözlük anlamınca “kast etmek, bir şeye yönelmek, doğru yolda bulunmak” (Saraç, 2019, s. 21) şeklinde kullanmış olmalıdır. Murabba “aaaa, bbba, ccca” ya da “aaaA, bbbA, cccA” kafiye düzenine sahiptir. 11, 11, 19, 27 dördlük sayısına sahip bu kısımların biçim olarak

kaside değil murabba şeklinde olduklarını Firdevsi ancak üçüncü sefer kullandığı murabba'nın başlığında “*be-ṭarāyıkı 'l-murabba*” ifadesiyle belirtir.

Murabba nazım biçiminin en önemli özelliği dörtlüklerle yazılması ve düz kafiye şemasını kullanmasıdır. Kafiye düzeni bakımından her bendde aynen tekrarlanan bir mısra varsa bu tür murabbalara “murabba-ı mütekerrir” denir ve tekrarlanan mısra kafiye düzeni gösterilirken “aaaA, bbbA, cccA”da olduğu gibi büyük harfle gösterilir. Bendlerin son mısrası aynen tekrarlanmıyorsa bunlara “murabba-ı müzdevic” denir ve kafiye şeması gösterilirken “aaa, bbba, ccca” gibi küçük harf kullanılır. Saraç, bend sayısı genelde 57 arasında olmakla birlikte, 4-21 bendlik murabbaların da bulunduğunu söyler (2019, s. 111). Firdevsi de normal bend sayısının üzerinde bendler kullanmıştır.

Saraç'ın (2019) belirttiği üzere “Murabbaların dili, nisbeten sade ve tabii bir söyleyişe sahiptir. Murabba, aşk dışında övgü, yergi, nasihat verici ve öğretici konularda da yazılmıştır.” (s. 111). Dolayısıyla Firdevsi, övgü niteliğinde yazdığı kısımlara “kaside” başlığını vererek murabba biçimini kullanmıştır.

Eserde kullanılan ilk “kaside” başlıklı murabba 7a'da “*Ḳaṣīde ender tevḥīd-i Ḥüṣṣā-yı Te'ālā 'azze ismehu*” başlığıyla 165-175 numaralı dörtlükler arasında yer alır. Mesnevinin de vezni olan *fâilâtün/fâilâtün/fâilün* vezni ile yazılmıştır. 11 dörtlükten oluşan bu murabbada Allah'ın yaratma kudretinden, rahmetinin genişliğinden ve hamdin ancak ona edilmesi gerektiğinden bahsedilir. Yalnızca bu kısımda “*El-ḥamdüli 'llāhi/ Rabbü 'l- 'ālemīn*” ibaresi vasıta beyti şeklinde kullanılmıştır ancak ne vezne ne de kafiye düzenine uyan bu ibarenin sadece hamdele kısmına atfen kullanılmış olduğu söylenebilir.

KAŞİDE ENDER TEVHİD-İ HÜZÂ-YI TE'ÂLÂ 'AZZE İSMEHU

165. Hamd aña kıl iy diyen men 'âlimin
Hamdnidebil⁸ on sekiz biñ 'âlemîn
Tevhîde dil açuban diñ 'âlimîn
Tā Ceber'îl⁹ âmin ide 'âl-i_emîn

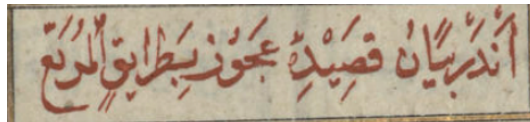
El-ḥamdüli'llāhi

Rabbü'l- 'âlemîn

(*Tecnīsāt*, vr. 7a)

Firdevsi'nin "kaside" başlığını kullanarak yazdığı ikinci kısım 9a'da 313-339 numaralı dörtlükler arasında bulunur. "*Kaşıde ender beyân-ı kelime-i tevhîd*" başlıklı 27 dörtlükten oluşan bu murabbanın konusu da tevhiddir. Her bir mısra da Allah'ın isimlerinden birinin verildiği bu murabba da mütekerrir türündedir ve her bendin sonunda aynı mısrayı - *Allāhu lā-ilāhe illā Hū-* barındırır.

Üçüncü murabba 14a'da 688- 698 numaralı dörtlükler arasında, "*Ender-beyân-ı kaşıde-i 'acüz be-ṭarāyıkı'l-murabba*" başlığıyla yer alır. Firdevsi kasideleri murabba biçiminde yazdığını da bu başlıkta belirtir. İlk iki murabba kafiye bakımında mütekerrir biçiminde iken burada müzdevic yani her bendde değişen bir mısra kullanılmıştır ve vezin de mesnevinin vezni olan "*fâilâtün/fâilâtün/fâilün*"dür. Bu kısım münacaat içeriklidir. Günahlarının çokluğundan, acizliğinden bahsedip Allah'ın kendisini affetmesini diler.

(*Tecnīsāt*, vr. 14a)

⁸ Hamdini idebil. Vezin için hece düşürülmüş.

⁹ Vezin tasarrufu.

16a'da naat türünde bir mütekerrir murabba daha bulunur. “*Fī-na ‘ti seyyidi ‘l-mürselīn ve ḥātemi ‘n-nebiyyīn ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*” başlıklı bölüm 836-839 numaralı dörtlükler arasında yer alır. On dört dörtlükten oluşan bu murabbanın vezni “*müstefilün/müstefilün/müstefilün/müstefilün*”dür. Hz. Peygamberin faziletlerinden, diğer peygamberlere olan üstünlüğünden bahsedilir.

21b'de “*Ḳaṣīde fī-medḥi sulṭān bin sulṭān Sulṭān Selīm bin Bāyezīd Ḥān azze naṣara*” başlığıyla I. Selim methiyesi olan bir müzdevic murabba vardır. 1275-1293 numaralı dörtlükler arasında yer alan 19 dörtlükten oluşan bu kısmın vezni ise “*fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün fâilün*”dür. Sultan Selim'in hükümdarlar zümresi içindeki üstünlüğü, fetihleri, adalet ve şecaati anlatılır.

Metindeki tek rûbai bir dörtlükten oluşur ve 35a'da yer alır. aaxa kafiye düzeninde ve mesnevinin vezni olan *fâilâtün/fâilâtün/fâilün* veznindedir. 2336 numaralı dörtlük kırmızı mürekeple “rübā‘ī” başlığı verilip yazılmıştır. Sonrasında mesneviye dönülür.

Tecnīsāt'ın I. cildindeki tek gazel ise 37a'daki ikinci sebep-i teliften sonra yer alır. Firdevsi, böyle bir eser yazmasının kendisine bir akşam evinde yemek yerken görünen “mahbub”un isteği olarak ortaya çıktığını anlattığı sebep-i teliften sonra mahbubun güzelliğini anlatan gazele yer verir. 2560-2566 numaralı dörtlükler arasında bulunup yedi beyitten oluşan bu gazelde sevgilinin güzelliği, Firdevsi'den başkasını sevmemesi, ona eziyet etmemesi dileği anlatılır. *Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün fâilün* vezni kullanılmıştır.

Firdevsi, I. ciltte özellikle tevhidlerin olduğu ilk kısımda ve metnin ikinci yarısında peygamberler tarihi ve Süleyman'nın doğumuyla ilgili kısımlarda yoğunlaşmak üzere ayet ve hadis iktibasları da yapmıştır. Burada ayetlerin anlamları

verilirken Firdevsi'nin metnine aldığı kısımların mealleri de verilmiştir. Eserde

kullanılan ayetler, eserin başından sonuna doğru sırasıyla şunlardır:

Bakara Suresi, 163. ayet: “Mabudunuz tek ilâh olan Allah’tır; O’ndan başka ilâh yoktur...”¹⁰ vr. 1b

Bakara Suresi, 31. ayet: “Adem’e isimlerin hepsini öğretti.” vr. 2a

İsrâ Suresi, 70. ayet: “Gerçekten biz, Âdemoğullarını üstün kıldık.” vr. 2a

Yâsin Suresi, 69. ayet: “Biz o peygambere şiiir öğretmedik.” vr. 2b

Alak Suresi 4 ve 5. ayet: “O, kalemle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir.” Burada عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ayetinde الْإِنْسَانَ kelimesini değiştirmiştir. vr. 3a

Rahmân Suresi, 26. ayet: “Yeryüzünde bulunan her şey fanidir.” vr. 6a

Bakara Suresi, 163. ayet: “Sizin ilahınız bir tek ilahtır. O'ndan başka ilah yoktur.” vr. 9a

İsrâ Suresi, 44. ayet’in bir parçası: “O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur.” vr. 10a

Sad suresi, 27. ayet: “Gökleri ve yeri ve onlarda olan her şeyi boş yere halk etmedik.” vr. 10a

İsrâ Suresi, 70. ayete telmih: “... biz çok ikram ettik...” vr. 10a

En’am Suresi, 76. ayet: “Ben batanları sevmem.” vr. 11b

İhlâs Suresi, 3. ayet: “O doğurmamıştır.” vr. 12b

Necm Suresi, 9. ayet: “...” daha yakın...” فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.

Kudsî hadis. “Eğer sen olmasaydın...” vr. 14b

Kalem Suresi, 4. ayet: “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.” vr. 15a

Kalem Suresi, 4. ayet “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.” vr. 15b

¹⁰ Metindeki tüm ayetler in çevirisi Diyanet İşleri Başkanlığının online *Kurân-ı Kerim* mealinden alınmıştır. (<https://kuran.diyaret.gov.tr>)

Kalem Suresi, 4. ayet: “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.” vr. 15b

Necm Suresi 9. ayet: “... iki yay arası kadar...” vr. 15b

Bakara Suresi, 34. ayet: “...secde edin!” vr. 16a

Bakara Suresi, 38. ayet: “İnin dedik...” vr. 16a

Zümer Suresi, 53. ayet: “... asla ümidinizi kesmeyin...” vr. 16a

Hicr Suresi, 95. ayet: “...şüphesiz biz yeteriz...” vr. 16a

Fetih Suresi, 1. ayet: “Şüphesiz biz fetih verdik...” vr. 16a

İnsân Suresi, 3. ayet: “Şüphesiz biz gösterdik...” vr. 16a

Kalem Suresi, 4. ayet: “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” vr. 16a

İnsân Suresi, 1. ayet: “... hel eta ...” vr. 17a

Saff Suresi, 13. ayet: “... yakın bir yardım ve yakın bir fetih...” vr. 22b

Hadîd Suresi, 25. ayet’ten: “...demiri indirdik...” vr. 26a

Sâd Suresi, 35. ayet: “Süleyman, ‘Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lâıyk olmayacak bir mülk (hükümrânlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!’ dedi.” vr. 42b

Enbiyâ Suresi, 69. ayet: "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol" dedik. vr. 45a

Yûsuf Suresi, 11. ayet: “And olsun ki, Yusuf ve kardeşlerinin olayında, soranlara nice ibretler vardır.” vr. 45b

Sâd Suresi, 18-19. ayet: “Kendisiyle birlikte tesbih etsinler diye biz, dağları ve toplanıp gelen kuşları Davud'un emrine verdik. Onların her biri Allah'a yönelmişlerdi.” Metinde evvâb yerine ebvâb yazılmış. vr. 46b

Bakara Suresi, 248. ayet: “...Musa ailesinin ve Harun ailesinin geriye bıraktığından kalıntılar vardır...” vr. 47a

A‘râf Suresi, 34. ayet: “Her milletin belli bir eceli vardır. Onların eceli geldi mi, ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler.” vr. 49b

Bakara Suresi, 249. ayet: "...Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok..." vr. 50a

Sād Suresi, 17 ve 20. ayet.: "Ey Muhammed! Onların söylediklerine karşı sabret. Güçlü kulumuz Davud'u hatırla. O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi. Biz Davud'un mülkünü güçlendirdik, ona hikmet ve hakla batılı ayıran söz (hüküm verme) yeteneği verdik. vr. 53a

Sād Suresi, 26. ayet: Ona dedik ki: "Ey Davud! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Allah'ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır." vr. 54a

Enbiyā Suresi, 70. ayet: " Biz hüküm vermeyi Süleyman'a kavratmıştık." vr. 56b

Enbiyā Suresi, 79. ayet: "... Zaten her birine hükümler ve ilim vermiştik..." vr. 60a

Rahman Suresi, 26 ve 27. ayet: " Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır.

Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacaktır. " vr. 60b

Bakara Suresi, 77. ayet: "Onlar bilmezler mi ki, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah bilmektedir!" vr. 61a

Haşr Suresi, 22. ayet: "O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Gaybı da, görünen alemi de bilendir. O, Rahman'dır, Rahim'dir." vr. 61b

Neml Suresi, 16. ayet: " Ve Süleyman, Davud'a mirasçı oldu." vr. 61b

Kalem Suresi, 4. ayet: "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin." vr. 62b

Nūr Suresi, 16. ayet: " Haşa bu çok büyük bir iftiradır." vr. 63a

Hadis: "Dünya müminin cehennemidir." anlamındaki bu sözün hadis olduğu rivayet ediliyor ancak sahih kaynaklarda yer almıyor. vr. 63a

Tîn Suresi, 4. ayet: "Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık." vr. 63a

Rahmān Suresi, 26. ayet: “Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacaktır.” vr. 64b

A‘rāf Suresi, 34. ayet: “Her milletin belli bir eceli vardır. Onların eceli geldi mi, ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler.” vr. 64b

Hadis: “Dünya bir leştir; onun talipleri köpeklerdir.” vr. 65a

Ankebūt Suresi, 57. ayet: “ Her canlı ölümü tadacaktır.” vr. 65b

Bakara Suresi, 48. ayet: “Öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse bir başkası adına bir şey ödeyemez. Hiçbir kimseden herhangi bir şefaak kabul olunmaz, fıde alınmaz. Onlara yardım da edilmez.” vr. 66a

Kalem Suresi, 4. ayet: “Sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin.” vr. 67b

Kasas Suresi, 88. ayet: “Onun zatından başka her şey helak olacaktır.” vr. 67b

3.3 Nüsha tavsifi

Çalışmanın temelini oluşturan yazma, Uppsala Üniv. Caroline Rediviva

Kütüphanesinde O St. 5 Fol. raf numarası ve 54714 online erişim koduyla kayıtlı

olan yazmadır. Yazma; şemseli ve miklebli, kahverengi deri cilt içinde ve tam

nüşhadır. Bazı yapraklarda az da olsa kurt yenikleri vardır, az da olsa tamir izleri

görülmektedir. Serlevhalar tezhipli, sayfalardaki cetveller altın yaldızlıdır. 224

varaktan oluşan eserin ölçüleri: 35,4x 24,3 x 5,0 cm’dir. Başlıklar celî nesih hatla,

diğer kısımlar harekeli nesih ile 4 sütun üzerine ve 21 satırlı olarak yazılmıştır.

Serlevhalardaki cilt başlıkları tezhip içinde yaldızla yazılmış olup eserdeki diğer tüm

ara başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin tümünde reddade kullanılmış

olup duraklar sürh mürekkeple yapılmıştır. Eserin girişinde iki varaklık Farsça

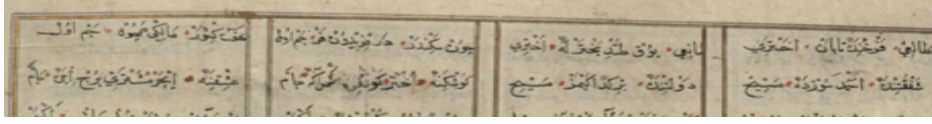
mensur bir dibace kısmı mevcuttur. Eserin 1b-3a yaprakları Farsça ve nazım-nesir

karışıkıtır, geri kalan kısımların tümü manzumdur.

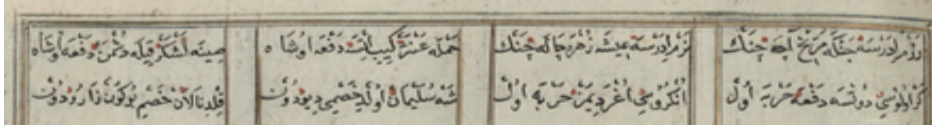
Eserin tümü aynı hattat elinden çıkmamış, 21a- 37b ile 114a- 145b yaprakları arası ayrı bir müstensih tarafından istinsah edilmiştir. Toplamda 224 varak olan 4 cilt üzerine tasnif edilerek oluşturulan eserin bu çalışmaya kaynaklık edecek olan ilk cildi 1b’de başlayıp 67b’de sona ermektedir ve zahriyesinde herhangi bir sahiplik mührü bulunmaz. Ancak eserin 1a yaprağına Arap harfleriyle “*min kütübi ’l-fakîr Adolf Friderik İsturtsanbeker fî Kostantiniyye şehr-i Âzâr sene 1783*” temellük kaydı düşülmüştür.

Uppsala nüshasının yazı stili, kelime ve eklerin yazılışı ve hareke kullanımında farklar da vardır. Eserin üzerinde bir mühür ya da içinde yazım ya da istinsahla ilgili düşülmüş bir tarih yoktur. Ancak Firdevsi ve eserleriyle ilgili yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde ve eserlerinin yazma nüshalarına bakıldığında 16. asrın ikinci yarısında olduğu tahmin edilen bir zamanda Firdevsi külliyyatının özellikle de *Süleymân-nâme-i Kebîr* ve *Münâzâra-i Seyf ü Kalem* gibi eserlerin aynı tezhip, kâğıt ve serlevha süslemeleriyle bir merkezde üretildiği düşünülebilir. *İslam Ansiklopedisi*’nde M. F. Köprülü ve başka araştırmacılarca Firdevsi’nin Selim’e ya da Bayezid’e muhalif bir tavır alıp gözden düşmüş bir müellif olması kanısı aynı yüzyılın ileriki dönemlerinde ancak saray nakkaşhânesinde üretilebilecek bir külliyyatı olması nedeniyle sorgulamaya açılmaktadır.

Dört ciltlik eserin ciltlerinin, müstensihinin, kullanılan kalem ve yazı stillerinin farklılığına bakılarak birden fazla müstensihin katkısıyla oluşmuş olduğunu gösterir. Eserin birinci cildi de birden fazla müstensihin elinden çıkmış görünmektedir. 21a-37b varakları arasında yazı farkını örneklemek için şu parçalara bakılabilir:

vr.20b

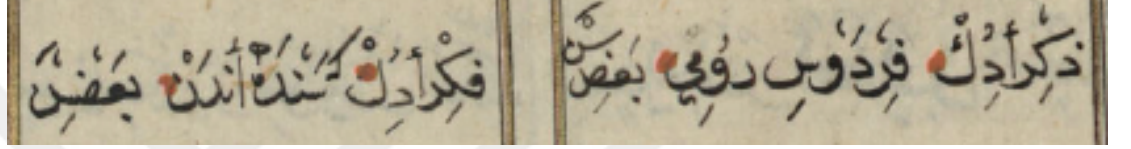
vr. 21a

3.4 Metin tespitinde izlenen yöntem

- Nüshada bulunan varak numaralarına riayet edilmiş, a ve b yüzleri köşeli parantez içinde [1a], [1b], [2a], vb. şeklinde kalın punto ile gösterilmiştir.
- Metindeki her bir beyte numara verilmiştir. Beyitle yazılmayıp dörtlükle yazılmış olan sınırlı sayıdaki bölümlerde de cinas kullanımı devam ettiği için bu numaralandırma devam etmiştir. Dörtlüklerle yazılmış kısımlar: 165-175, 313-339, 688-698, 836-839, 1275-1293 ve 2336 beyit numaralı bölümlerdir.
- Çeviriyazıda, metnin 16. yüzyılın başlarında yazıldığı temel alınarak yazmada düz olarak gösterilmiş olan eklerdeki yuvarlaklık korunmuş ve Eski Anadolu Türkçesinin imla özelliklerine uyulmuştur.
- Arapça ve Farsça eklerin yazımında İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" başlıklı makalesine bağlı kalınmıştır.
- Eserde yer alan ayet, hadis ve dua gibi Arapça cümlelerin metin içinde transkripsiyonları yapılmış ve dipnotta anlamları verilmiştir. Bu bölümler metin içinde italikle belirtilmiştir.
- Dipnotlarda yer alan ayet anlamları için Diyanet İşleri Başkanlığının ve Diyanet İşleri Vakfının *Kur'ân-ı Kerim Meali* referans alınmış, ayette kısaltma yapılmışsa atlanan bölümler [...] işareti ile gösterilmiştir. Ayetlerde değiştirilen kelimeler olmuşsa bunlar dipnotta belirtilmiştir.

- Hadis, kalam-ı kibar gibi Arapça ifadeler metinde transkripsiyon harfleri ile okunmuş, dipnotta anlamları verilmiştir.
- Metne tarafımızca yapılan eklemeler köşeli parantez “[]” içinde yazılmıştır.
- Vezin gereği metinden çıkarılan unsurlar olmuşsa dipnotta belirtilmiştir.
- Vezin bozuklukları ve düzeltmeler dipnotta belirtilmiştir.
- “ile”, “iken” ve “içün” edatları ile “imiş”, “idi” yardımcı fiillerinin kendilerinden önceki kelimeye birleşik yazıldığı durumlarda söz konusu edat ve fiiller kelimeye kısa çizgi (-) ile bağlanarak yazılmıştır.
- Kelimeler Sir James W. Redhouse’un *Turkish and English Lexicon* isimli sözlüğündeki telaffuzlara göre okunmuştur.
- Doğruluğundan emin olunamayan kelimelerin sonuna (?) konulmuştur.
- Tüm özel isimler büyük harfle yazılıp gelen ekler kesme işareti ile ayrılmıştır.
- Yazmada kırmızı mürekkeple yazılmış olan başlıklar büyük harfle ve kalın yazılmıştır.
- Yazmada, izafet kesresinin ötre ile gösterildiği yerler metin neşrinde (-ı, -i) şeklinde gösterilmiştir.
- Metindeki Türkçe fiillerde görülen “-ub/-üb” bağ-fiil eki “-up/ -üp” şeklinde okunmuştur.
- Metinde beyit sonlarında çift ünsüzle biten kelimelerin iki sessiz harfi de gösterilmemiştir (bırr/bir, dürr/dür, haqq/haq vb.). Ancak veznin gerektirdiği durumlarda mısra ortasında kendilerinden sonra vokal bulunuyorsa şeddeli yazılmıştır.
- Eserde vâv-ı ma‘dûle’ler (-v -) şeklinde gösterilmiştir.

- Vezne uygunluk için sık sık iki ünlünün vasl edilip tek ses olarak okunması gereken yerlerde (_) işareti ile heceler birleştirilmiştir: çü_Ahmedî, Tağca_ola, Hâzret-i_İdrîs, zinde_ölü gibi.
- Arap harfli metinde vezin gereği kısa heceye denk gelen uzun vokaller genellikle yazılmamış, zihaf yapılarak hareke ile gösterilmiştir. Sıkça tekrarlanan bu durumdaki kelimeler, transkripsiyonlu metin kurulurken anlam karışıklığını önlemek ve kelimelerin orijinallerine sadık kalmak amacıyla bu kelimeler tamir edilmiş ve uzun vokaller gösterilerek yazılmıştır.

- Yazmada bazı kelimelerdeki “پ/ب”, “چ/ج” harflerinin yazımındaki yanlışlar düzeltilerek okunmuştur.
- Cinas sözlüğünde aynı anlamda kullanılan kelimeler yeni madde olarak yazılmamıştır.

3.5 Transkripsiyon alfabesi

ا a, e, ā	ض ž, đ
ب b	ط t
پ p	ظ z
ت t	ع ‘
ث s	غ ğ
ج c	ف f
چ ç	ق k
ح ħ	ك k, g, ñ
خ ħ	ل l
د d	م m
ذ z	ن n
ر r	و o, u, ü, ö, ū, v
ز z	ه h, e
ژ j	لا lā
س s	ی ı, i, ī, y
ش ş	ء ‘
ص ş	

BÖLÜM 4

SONUÇ

Firdevsi-i Rûmî, kemiyet ve keyfiyet bakımından geniş bir yelpazede eser üretmiş ve 16. asrın başlarında hayatını kaybetmiş bir müelliftir. Büyük bir “himmet ve gayretle” ürettiği bu eserleri Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid ve I. Selim’e sunmuştur. Ancak hem *Tecnîsât*’ta hem diğer eserlerinde çok da “ihya edici” bir hâmilik göremememiş olduğu yönünde sitem ve şikâyetlerini dile getirmiştir. Döneminde nesirde ününü kabul ettirmiş olsa da nazımda iddialı olduğunu ispatlamak zorunda hissetmiş, dolayısıyla zorlu bir tercihle kendisinden önce kimsenin “kalem oynatmadığı” bir mecra olarak nitelediği tecnis sanatı ile *Tecnîsât u Süleymân u Belkîs-nâme* gibi 20.000 beyitlik hacimli bir eser kaleme almıştır. Beklediği himmetin nesirden değil de “dünyayı şiirle yönetmiş” olan Osmanlı elitinden “*tecnîs-i tâm*” bir nazım ile husule geleceğini, böylelikle tam bir paye, ikbal alabileceğini düşünmüştür.

Tecnîsât, yazarın baştan sonra nazımla ve tecnisle yazdığı yegâne eseridir. Bu bağlamda Osmanlı sahası edebî metinleri içinde müstesna bir yeri vardır. Zira tecnis sanatının baştan sona kullanıldığı bu tür eserler sayıca azdır. Üsküplü ‘Âta’nın *Tuhfetü’l-’Uşşâk*’ı ve Kâtibî’nin müstakil eserleri vardır. Klasik öncesi devirde daha çok gazelde söz ustalığını göstermek için kullanılan bir sanat olan tecnis, sonrasında bu denli tercih edilmemiştir. Firdevsi’nin dil ustalığını göstermek için özellikle tecnisle yazmasının sebebi, kendisi hakkında tezkirelerde de yer alan “kötü şair” olduğu yönündeki eleştirilere kendi döneminde de maruz kaldığı için bir karşı duruş ve aksini ispat ederek şiirde de başarılı olduğunu gösterme çabası ile ilgili olmalıdır.

Tecnīsāt’ın dört ciltten müteşekkil olan Uppsala Nüshası yaklaşık 20.000 beyit barındırır. Ancak Firdevsi bu nüshadan evvel 7.000 beyitlik bir *Tecnīsāt-ı Süleymān u Belkīs-nāme* yazdığını *Münāzara-i Seyf ü Kalem*’de dile getirmiştir. Bahsedilen yedi bin beyitlik versiyonun bugün Gotha’da bulunan nüsha olduğu düşünülebilir. Bu nüshada da tecnis sanatını kullanan şair bir başka manzum eseri olan *Ḳuṭb-nāme/ Kıssa-i Midilli*’de nazım-nesir karışık yazdığı *Süleymān-nāme-i Kebīr* gibi eserlerinde ve özellikle *Münāzara-i Seyf ü Kalem*’in manzum bölümlerinde de ara ara cinas sanatını kullanmıştır. Bunun yanında Firdevsi özellikle Şeyhī’nin *Hüsrev ü Şīrīn*’inden etkilenmiş, tevhid bölümünde bu eseri takip etmiştir. Cinas kullanma mecburiyeti birebir alıntı yapmasını engellemiştir. Yazarın *Cāmeşūy-nāme, Gülistān* gibi Farsçadan eserler çevirdiği bilinmesine rağmen kendisini asla “başkalarının sözlerini aktaran” biri olarak görmez. Mütercimlik yerine bu tür eserlerde “musanniflik” yaptığını belirtir.

Ömrünün elli yılını Süleyman kıssasını yazmaya adanmış olan Firdevsi aynı zamanda bir akıncı beyliği olan Genek ailesine mensuptur. Genek ailesi, Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubad döneminden beri Anadolu’da çeşitli fetihlere katkı sağlayan bir ailedir. Firdevsi’nin babası İstanbul’un fethinde Fatih Sultan Mehmed’in yanında bulunmuştur. Fetih sırasındaki yararlılıkları nedeniyle kendisine Edincik tımar olarak verilmiş, Firdevsi de burada dünyaya gelmiştir. Edincik/Aydıncık, Belkıs adına yapılmış efsanevi şehir olan günümüzde Kyzikos Antik Kenti olarak Belkıs harabelerini bulunduran Bandırma-Erdek civarındadır. Firdevsi’nin çocukluğundan itibaren Belkıs ve Süleyman peygamber anlatısına maruz kalması onun Süleyman peygamber kıssasına olan düşkünlüğünü açıklamakta kullanılır. Fatih Sultan Mehmed’in kendisinden bir Süleyman kıssası yazmasını istemesiyle başlayan serüveni 99 ciltte 366 cüzden müteşekkil olan *Süleymān-nāme-i Kebīr*’i kaleme

getirmesine sebep olur. Fatih döneminde ilk altı cildi tamamlamıştır ancak yedinci cilde başladığı sırada sultan ölür ve yerine II. Bayezid geçer. Bayezid de başlarda babası II. Mehmed gibi Firdevsi'nin yazdıklarını beğenir ve özellikle hilat ve para ile çeşitli mükâfatlar bağışlar. Lakin Firdevsi'nin ifadesiyle Bayezid yaşlandıkça şiirden ve sözden soğur. Bu dönemde Bayezid'in Firdevsi'nin eserini çok uzun bularak bir kısmının yakılmasını emrettiği rivayet edilir. Bayezid'in ilk hükümdarlık yıllarında Firdevsi'nin emrine eserlerini temize çekmek için kâtipler de verilmiştir. Sarayın bu denli önem verdiği bir şair olmasına rağmen Bayezid ile sonraları ters düşmüştür. Bu durumu *Tecnīsāt*'ta açıkça dile getirir. Bayezid'i; yaşlılık derdiyle inleyen, şiirden ve sözden ilgisini kesmiş, emir ve buyruklarını kullarına dinletemeyen, hükmü geçmeyen bir sultan olarak anlatır.

Tecnīsāt'ın I. cildinin bir "Selim-nāme" metnine dönüşmesi, Firdevsi'nin Bayezid'i yaşlılığı ve hastalıkları üzerinden eleştirmesi ile başlar. Bayezid'in devlet yönetimine hâkim olamamasının yarattığı otorite boşluğu, 1510'da Antalya'yı da kapsayan Teke sancağında bir isyan çıkmasına sebep olur. Şahkulu lakaplı Erdebil'den gelmiş bir Kızılbaş şeyhinin başlattığı isyana önce Sadrazam Hadım Ali Paşa müdahale etmiş, o yetersiz kalınca veliaht olarak ilan edilmiş olan Bayezid'in büyük oğlu Amasya Sancakbeyi Şehzade Ahmed de Şahkulu'nun üzerine gönderilmiş olmasına rağmen isyanı bastıramamıştır. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim Kefe üzerinden dolaşp Rumeli'den Anadolu'ya geçmiş ve isyanı bastırmıştır. Buradaki başarısı ile tahta en layık olan şehzade olarak öne çıkmış, yeniçerilerin desteğini de arkasına alarak tahtın en güçlü adayı haline gelmiştir. Bu başarıdan sonra babası Bayezid henüz hayatta olmasına rağmen Selim'in tahtı ne suretle devraldığı, *Tecnīsāt*'ın en önemli odağıdır. Daha evvel yazılmış olan Süleyman ve Belkıs hikâyesinin başına eklenen bir tarih kısmı olarak görülebilecek I. ciltte

Firdevsi, Selim'in gençlik ve şecaatiyle Osmanlı tahtına en layık şehzade oluşunu hem babasının hem devlet erkânının uygun görmesi ile tahta çıkmasına karar verildiğini anlatır. Bayezid, devlet adamlarıyla bu karara vardıldıktan sonra Selim'e bir heyet gönderir ve kendisine bu müjde iletilir. Selim'in İstanbul'a gelmesi ile bir devir teslim töreni yapılır ve Selim'in tahta geçişi anlatılır. Sonrasında bir fetih-nâme metni olarak devam eden *Tecnîsât*, Selim'in Doğu Seferi'ne ve Çaldıran Savaşı'na odaklanır. 1514'te Erzincan ve Erzurum'un fethi ile başlayan sefer Erdebil ve Tebriz'in hükme bağlanması ve Kemah Kalesi'nin fethi ile 1515'te Amasya'dan İstanbul'a dönüşle tamamlanır. Firdevsi bu sefere kendisi de bizzat katılmıştır. Sefer sonrası aslında yedi cilt olarak yazmayı planladığı *Tecnîsât*'ı takati kalmadığı için dört ciltte tamam eder ve ömrünün geri kalanını saray kütüphanesinde bulunan eserlerinin tashihiyle geçireceğini söyler.

Tecnîsât, Selim'in fetihlerinden sonra Hz. İbrahim'le başlayıp Hz. Davud'a kadar kısa bir peygamberler silsilesi barındırır. Burada amaç, sözü Davud ve Süleyman peygamberlere getirmektir. Bu kısım, Süleyman ve Belkıs hikâyesini anlatacak olan Firdevsi ana karakteri Süleyman'a geçişi kurguladığı gibi, bu kurguyu aynı zamanda Yavuz Sultan Selim'i ve onun taht mücadelesini de meşrulaştıracak bir biçimde planlamıştır.

Selim'in Osmanlı tahtını babası henüz hayatta iken devralışının yarattığı olumsuzluğu, onun gençliği ve cesareti ile devletin otorite boşluğunu gidermesi üzerinden haklı hale getirmeye çalışır. Selim'in tahta geçmesinin ne kadar elzem bir mesele oluşunu anlatmak için de Talut-Calut mücadelesini kullanır. *Kitâb-ı Mukaddes* ve *Kurân-ı Kerîm*'de de geçen bu mücadelede Talut İsrailoğullarının hükümdarıdır, Golyat olarak da bilinen Calut ise Tevrat'a göre dünyanın en eski milleti olan Amalika hükümdarıdır. Calut'un İsrailoğulları üzerine sefere çıkması ve

bu iki ordunun karşılaşması bir hak-batıl mücadelesi olarak resmedilir. Talut ve ordusu bu savaşta kesin bir zafer elde edemezler ama ordusundaki bir genç çoban olan Davud, Calut'un düello teklifine karşılık vererek meydana çıkar ve Calut'u bir sapan taşı ile öldürür. Böylelikle Talut ve İsrailoğulları kurtulur ve Talut ölümünden sonra mülkün idaresini Davud'a bırakır. Davud'un gençliği ve cesareti ile Talut'un mutlak zafere kavuşmasındaki katkısı vurgulanarak anlatılır. Zira buradaki hak-batıl savaşı, Şah İsmail'in Erdebil'de Safevî tahtına çıkması ile Osmanlı sultanı Bayezid ve Şah İsmail arasındaki ilişkiye benzetilir. Bayezid'in yaşlılık nedeniyle İsmail'e karşı bir mücadele yürütemeyeceği, dolayısıyla Kızılbaşların ileriye dönük olarak Osmanlı'nın varlığına bir tehdit olacağını düşünen Selim, gençliği ve "kılıcının keskinliği"yle bu sorunu ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle de Osmanlı tahtına oturması gereken esas hükümdar olarak Selim babasına karşı haklı bir mücadele yürütmüştür.

Zamanın akıp gitmesi ve Davud peygamberin de yaşlılık derdine düşmesiyle yine bir "nev-cüvan" sultan gereksinimi üzerinden Hz. Süleyman'ın doğumu ve onun tüm ilimleri haiz, kıvrak zekâlı bir genç oluşu anlatılır. Ardından Davud'un verdiği hükümlerde birtakım haksızlıkların ortaya çıkması ya da karar vermede çaresiz kaldığı durumlarda en genç çocuğu olan Süleyman'ın yardımıyla bu müşküllerin halledilmesini anlatan üç hikâyeye yer verilir. Firdevî, bu yolla yine Selim-Bayezid çekişmesinde Selim'in haklılığını savunur. Zira babası kendi ulemasına dahi sözünü dinletemeyen bir hükümdardır ve halkın derdi ile meşgul olamayacak kadar hastadır. Firdevsi kendisinin de bizzat katıldığı Doğu Seferi ve Çaldıran Savaşı sırasında Selim'in askerî ve siyasî dehasına şahit olmuştur. Bu nedenle Selim'i bu hasletleri bakımından edebî sahada da yüceltmıştır. Selim'in tahtı almada sadece kılıç hakkına dayanmayıp bir rıza üretme çabasına girmesi de metinde anlatılır. Bu rızayı da

yeniçeriye yüksek maaş vererek ve halkın derdiyle dertlenip adalet ve cömertlikle davranarak kazanmış bir padişah olduğu vurgulanır. Selim'in taht mücadelesinin haklılık zemini; gençliği, kılıç ehli, adaletli ve cömert oluşu üzerine bina edilmiştir ve metnin bu içeriği *Tecnīsāt*'ın bir “Selim-nāme” olarak okunmasına imkân verir.

Firdevsi-i Rūmī'nin şairlikteki iddiasını ispat için baştan sona tecnis sanatı ile kaleme aldığı *Tecnīsāt-ı Süleymān u Belkīs-nāme* adlı eseri hem barındırdığı sözcük hazinesi hem tarihî katkıları ile öne çıkan bir eserdir. *Tecnīsāt*'ın I. cildi üzerine yapılan bu çalışma ile Osmanlı ilmî, edebî ve tarihî dünyasına dair bir kaynak metnin ortaya çıkarılması hedeflenmiş ve böylelikle döneme dair farklı bulguların ortaya çıkmasına zemin hazırlaması umulmuştur.

BÖLÜM 5

TRANSKRİPSİYONLU METİN

[1b]

HĀZĀ KĪTĀBI SŪLEYMĀN-NĀME AN-CİLDİ EVVEL

[1] El-ḥamdü li'llāhi *ilāhuküm ilāhun vāḥidün Allāhu lā ilāhe illā hū*¹¹ İlāhun mālīkun el-melikü'l-vaḥidi'l-eḥad, el-evvelü'l-evveli illā hū. El-ḥamdü li'llāhi el-melikü'l-āllāmi el-vedūdü'l-muşşavviri's-selām. [2] El-ilāhü'l-meliki'l-aḥadi'l-vaḥidü illā hū, el-İlāhu *lā ilāhe illā hū* ve hüva'llāhu lā-ilāhe illā hū ve lehü'l-ḥamdü ve'l-'aṭā ve lehü'l-'ilm ü ve'l-esmā ve lehü'l-mülkü ve illā'llāh [3] ve İlāheküm ilāhun vāḥidün lā-ilāhe illā hüve'l-'ālim. Er-rāḥimu's-semī'i'l-ḥākimu hüve lā-illāhe illā'llāhü'l- maḥmūdu ve'l-ma'lūmu ve'l-i'lāmi ve müdrikü'l- maḥsūsi ve'l-mevhūmi lā ilāhe [4] illā'llāhu vaḥdehū. Lā-vālide ve lā-velede lehü'l-mülkü velehu'l- ḥamd ve lā-ilāhe illā hüve'l-'ālimi'l-'ādilu heme ümemi āl-i Ādem ve ervāḥ-ı mülke ve ikrād-ı 'ālem. 'Uṭārid-i [5] ü 'ālim ü 'allāmi sāmi'-rā ḥamd-kerde. Lā ilāhe illā hū lehü'l-mülkü ve lehü'l-ḥamd. Ve hüve'l-meliki'l-'allām ve-li'r-resūli ekmelü's-selām.

BEYT-İ TECNİS Ü MÜSECCA' EZ-NOĞTA ḤĀLİST

[6] Allāhu Vāḥidün mālīk-i mülk ü melik
Vallāhu ḥāmidün mihr ü meh rūḥ ü melek

Gümrāh-ı ḥāsīd der-der-i ü maḥrūm u red
Her-gāḥ dehed ü mülk-rā 'ömr-i mes'ūd u melek

[7] DER-NA'T-İ ḤAẒRET-İ RİSĀLET ŞALLA'LLĀHU 'ALEYHİ VE SELLEM EZ-NUĞŪT-I ḤĀLİST

Ve's-selāmü'l-imām el-imāmü'l-hümām, el-ma'sūmü'l-mükremi'l-ekrem, 'ālim ü 'allāmi [8] muvaḥḥid ü eḥad ü Aḥmed ü 'ulūm u Ādem-dem, Hümām-i 'Āşım u ma'sūm-ı ḥākīmü'l-ümem ü ehl-i kerem, 'ālim ü 'ilm-i Kirdgār, der-mesālik ü Rāḥim-i kam-kār, ḥākīm-i memālik, medd-i sedd-i server-i mülūk [9] ve's-şudūr-ı 'ālem, ser-dār-ı sülāle-i ṭāhir ü evlād-ı Ādem, server-i şudūr-ı 'ālem, ehl-i kerem-i

¹¹ Bakara Suresi, 163. Ayet: “Mabudunuz tek ilāh olan Allah’tır; O’ndan başka ilāh yoktur...”
Metindeki tüm ayetler Diyanet İşleri Başkanlığının online *Kuran-ı Kerim* mealinden alınmıştır.
(<https://kuran.diyanet.gov.tr>)

hümām Muḥammed, ism ü ‘ömr ü ‘adl ve uhde-i imām, mümeddid-āver-i sālār-ı ‘aşr.
 [10] Aḥrār-ı ‘adl-i ḥükkām, murād u merd-i dil-ārām, heme kemāl-i vidād ve sedād
 ve ḥilm ü kerem, heme semāh u şalāḥ u mekārım ve-sellem, tuḥūr u ṭāḥir ü ṭāḥher
 [11] u muṭāḥhar ü eṭḥar u ekmel, hümām-ı ‘Āşım u ma‘şüm, imām-ı ümem-i mürsel,
 muşliḥ u meşāliḥ u şalāḥ-ı ‘ālem ü ‘ādil, kerem ü mükārım ü mükrim ü ekrem ü
 kāmıl, medār-ı dārü’s-selām, [12] ve’s-selāmu dār-ı selem, ‘ulūm u ‘ālim ü ‘ilm ü
 mu‘allım ü a‘lem, heme ü şıraṭ-ı Hüdā-rāḥ-dār u her dü serā, maḥrem-i esrār-ı aḥz-ı
 ‘ālim ü ekmel-i kümelā, imām-ı sāmi‘u ilhām-ı murād-ı Mekke-i Ḥarem, [13]
 ma‘mūr u ‘āmır ü ‘umre-i himem, meh-i meṭālī‘-i evlād u mihr-i mā‘ide-i āl, küll-i
 külāle-i İslām, serv-i saṭḥ-ı İrem-i ‘āl, dil-i muṭāḥhar-ı ü, sürūr-ı esrār-ı
 muḥakkem[?], dem-i mu‘aṭṭar-ı ü, ehl-i ‘ilm-rā [14] maḥrem, sevād-ı ‘arşa-i ü
 devḥa-i sālīk-i milk ü milel, hevā-yı dergeh-i ü umūr-ı ḥuşūl-i merām-ı muḥavvel,
 dem-i mürevviḥ-i ü mülhim-i dil-i ma‘lūl, ‘aṭā-i ü meded-i ḥamd-i Kirdgār, selām-ı ü
 [15] ḥuşūl-i uşūl, mülūk-i ‘ālim ü emlāk-ı ü muṭā‘-i ‘ilm, şudūr-ı ṭāmi‘-i emvāl-i ü
 ‘adem-i ḥükkām, mesū‘d-ı ṭālī‘-i ü sa‘d-i su‘ūd-ı semā vü siḥām, esās-ı ḥükmi ve
 ‘imād-ı ‘adl-i

[2a]

[1] ü-rā mümeḥhid ü müvellid, mi‘mār-kerde-i müderris-i medrese-i vāşıl-ı ahd-kerd,
 ve ‘alleme ādeme’l-esmā’i külleḥ¹² elvāḥ-ı rāyiḥa-i ü-rā¹³ mülevviḥ ü ‘ālem-i esrār-
 kerd, der-i kerem-i vāsi‘ü’l-‘aṭā, der-i vera‘-i mesmū‘ [2] u’du‘ā, siḥām-ı ü der-
 ‘arşa-i ma‘ārik-rā süvār-kerd, heme müderris-i uşūl-i milel, heme mu‘allım-i resūl-i
 düvel, allāhümme şalli imāmü’l-hümām. Aḥmed ü Ḥammād u Maḥmūd-ı mürsel ü
 muvaḥḥid-i aḥad lā-ilāhe illa’llāh u Muḥammedin resūlu’llāh [3] ve medḥ-i ü levlāke
 ve ism-i maḥmūd-ı ü ve-mā Muḥammedin illā resūlu’llāh¹⁴ kerd-i ḥamd-i ü
 Muḥammedü’r-resūlu’llāh, Allāhümme şalli ‘alā ve evlād-i Muḥammedin şalli ālā āl-
 i Muḥammed.

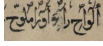
Nazm:

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

[4] Aḥmed ü Maḥmūd u Ḥammād-ı Muḥammed mürsel ol

Server-i ‘ālem muvaḥḥid ‘ālim ü i‘lām-ı ‘adl ol¹⁵

¹² Bakara Suresi, 31. Ayet: “Adem’e isimlerin hepsini öğretti.”

¹³ Silinmiş.

¹⁴ Āl-i İmrān Suresi, 144. ayet: “Muhammed yalnızca bir elçidir.”

¹⁵ Vezin bozuk.

Ṭāhir ü ṭahhir muṭahhir ḥāşıl-ı maḥşül-i ‘ilm
Medḥ-i Ṭāhā Şād ism-i kāmîl mükemmel ekmel ol

[5] FÎ'L-MÜNĀCĀTI MUŞANNİFİ KİTĀB

Allāhümme mālîkū'l-mülki ve ilāhe'l-'ālimü ve muḥillü'l-ḥavli ve muşavvirü's-
şuveri ve mürselü'r-rüsûli tavvil 'ömrehu ve sehîl emrehu ve aḥrasu aḥvālehu ve
ekremu evlādehu ve aşleḥu âmālehu [6] ve ṭahhir-i a'māluhu ve'l-ḥamd ü li-ehli'l-
ḥamd va'llāhi a'lemu ve aḥkemu

Beyt:

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Şad selām evlād-ı Aḥmed-rā müdām ü şad selām

Dād-ı Vāḥid āl-i ü-rā ḥür-ı ü dārü's-selām

[7] FÎ MEDḤİ SULTĀN BİN SULTĀN SULTĀN SELĪM BĀYEZĪD BİN
MUḤAMMED ḤĀN BİN ĠĀZĪ MURĀD ḤĀN ḤALLEDA'LLĀHU MŪLKEHU
VE EBBEDE DEVLETEHU

Ol melikü'r-Rūmi'l-mükerrem, şadr-ı şudūr-ı ekrem, Aḥmed-dil, 'Ömer-'adl, Dāvūd-
dem, [8] Dārāü'd-dehr, ḥākimü'l-'aşr, ser-i mülük-i selemü'l-hümām, melik-i dārü'l-
İslām, dil-i ü küh-ı ḥilm-rā emṭār, kilik-i ü mülk-i 'ilm-rā mi'mār, her-gerā ḥased-i ü
der-dil-i maṭrūd, her-gerā mihr-i ü der-gül-i [9] maḥmūd, dergāh-ı ma'ārik-i ü 'arşa-i
āmāl, südde-i a'lā-i ü muḥitt-i riḥāl, hem-derhem-i mālîk-i mülük-i 'aşr, hem-der-i
kerem-i ekrem ü şudūr-ı dehr, meḥāmid-i ü-rā 'aded-i emṭār-ı hilāl, [10] mekārim-i
ü-rā ḥaşr-ı a'dād-ı rimāl, şamşām-ı esed-i Kirdār-ı ü hādîm-i i'mār-ı hüssām, gevher-
dār-ı ü 'ālim-i esrār, mervāḥa-i hevā-yı ü rûḥ-rā hevā-yı dem-i mihr ve vālā-yı ü
derd-rā [11] devā, der-devr-i ü dilhā-yı mesrūr, der-'ahd-i ü a'dā-yı ḥaşūr, mülük-i
milk-i melek-i mālîkü'l-memālik-i küll-i 'ālem, sālār-ı 'aşr, serdārü'd-devr ü
mükrem-i ekrem, şu'ūd-ı şā'id [12] ü mes'ūd ü es'adü's-su'edā, server-i dārü'l-
İslām, dergeh-i ü dārü's-selām, a'lā-yı ḥasūs-ı muḥiss ü maḥsūs u müdrikü'l-iḥsās,
sa'd-i mesā'id mālîk-i mihr-i 'ilmü'l-mülk-i [13] esās, kemāl ü kāmîlü'd-dehr,
mükemmel-i ekmel-i 'aşr, devām-ı dāl-i düvel, dāver-i māl ü milel ve rāḥim-i erḥam-
ı devād-ı 'ilel ve derd-rā elem-i ehemmi külli murād-ı hümām, ṭur-ı himem,
melikü'l-mülük ü heme ümem, [14] kilik-i ü āmir ü milk-i ü me'mūr-ı ü şaḥḥāc-ı
'ilm-i semer ve mülük-i 'asker-i 'uşūr, a'dā-i ü-rā medāris-i ders-i medrūs, ḥassād-ı
ü-rā ma'ālim-i 'ālim-i muṭavves, der-'arşa-i ḥamle-i Sām ve der-ma'reke-i [15] Ṭūs,

dād-geh-i ‘adl ü der-mekārim-i Kāvus, ārā-yı dāmgeh-i çesūd der-dergeh-i¹⁶ ü maḥrūm, hem-vāre-i ḥiṣār-ı tārīm-i ü maḥrūs, dem-i ü mükemmel-i ehl-i kelām, der-i ü her şadr ü âmāl u [16] ‘arūs-ı memālik-rā, kilik-i ü mihr-i semā-i mekārim-rā, rūḥ-ı ü mihr-i sālār-ı Rūm, server-i serdārü’-d-dehr, edāmal’lāhu mülkehu revvāḥa’llāhu rūḥahu eṭāla’llāhu ‘ömrehu.

[17]

Beyt:

Leḥü’l-kemāl ve’s-sedād ve’s-şalāḥ

Leḥü’l-‘ulūvv ve’l-‘atā’ ve’s-semāḥ

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Mālik-i milk ü memālik server-i Rūm-ı ‘aşır

Kāmil ü ekmel mükemmel ‘ādil ü Dārā-i dehir

[18] Hem medār-ı dār-ı İslām mūhde-i ‘ālim ümem

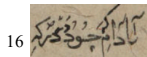
Hem murād-ı āl-i Ādem maṭla’-ı māḥ u mihr

DER BEYÂN-I ENDER SEBEB-İ TE’LİF-İ SÜLEYMÂN U BELKİS-NÂME ÇÂR-MÜCELLED KİTÂBEST İN CİLD-İ EVVELEST

[19] Ammā-ba’d aşḥāb-ı zevk ü kiyāset ve erbāb-ı şevk ü ferāset-rā ma’lūm-bāşed ki muḥarir-i in maḳālat ve muḥarir-i in risālet aḥḳar-ı ‘ibādu’llāh Firdevs-i faḳir derd-mend-i ḥaḳir [20] gūyed ki ma’lūm şod ki ḥazret-i ḳuds be-bendegān-ı ḥod kerāmet fermūde est: *veleḳad kerremnā li-benī Ādeme*¹⁷. Ānest ki der-dil-i iṣān-rā be-kesb-i güher-i ma’ānī ve dergeh-i dürer-i şāyegānī küşūde [21] ve kūnūz-ı medfūn neşr-i zīver-i mevzūn, nazm ki miftāḥ-ı ān der-i ḥazā’ine-i milk fetāḥ-est. Be-ḳadr-i isti’dād-ı her yekī keşf-kerde ve her yekī-rā ez-iṣān ki ḳuvvet-i istinbāt-ı

[2b]

[1] ma’ānī vü ez-ān genc-i nihānī, Yezdānī, erzānī dāşte-vār. Ḥayr-ı seyyidü’l-mürselin ‘aleyhi şalavātu Rabbü’l-‘ālemīn, bi-ḥasebi’n-naşş ve mā ‘allemnāhü’ş-şi’rā ve mā yenbağileh¹⁸ ve bāḳī-i ḥulefāyü’r-rāşidīn ve e’imme-i mühtedīn [2] ve meşāyīḥ-i mu’temedīn ve hükemā-i müteḳaddimīn rıdvānul’lāhi ‘aleyhim ecma’in. Bedān meşḡul ü meş’uf ve zamān-ı iṣān bedān ma’rūf-būde ve ḥ’āce-i aşḥāb-rā ez-isti’māl-i iṣān bedān şuḡl-i istinkāf-ı ne-nümūde. [3] Lā-cerem tettebbu’-ı iṣān kerdin

¹⁶

¹⁷ İsrā Suresi, 70. Ayet: “Gerçekten biz, Âdemoğullarını üstün kıldık.”

¹⁸ Yâsin Suresi, 69. Ayet: “Biz o peygambere şiir öğretmedik.”

tü ‘aql-ı rütbet-i ‘azîm ve terd ü şer’-i zînetî cîm-dâr-ı dünyâ, be-dîn-i fuşehâ-yı
‘Arab ve kâmilân-ı ‘Acem ve fâzîlânı’r-Rûm ‘arîfân-ı heme ümem der-zamân-ı hod
kitâb te’lîf- [4] kerdest. Ba’z-ı kümelâ manzûm vü ba’z-ı fuzelâ mensûr goft-est.
Hemçünân Hâssân-ı bülbül Sahbân-ı kaşayid-i mu‘allağa-goft-est. Ve Firdevsî-i
Dihkânî *Şâh-nâme* sâhte-est. Manzûm-ı dürer-[5] bâr goft-est. Ve Mevlânâ Şeyhî-i
Rûmî *Hüsrev ü Şîrîn* terceme kerd-est. Ez-zebân-i Pârîsi-ki ekmel-i kümelâ efşah-ı
fuşehâ emlahı’ş-şu’arâ Şeyh [6] Nizâmî gofte-bûd ki rahmeten vâsi’aten muhaşşıl-ı
kelâm çün Şeyh Nizâmî heme kâmilân ki nazm-râ nizâm-dâde-est. Suhan-ı îşân der-
cihân-yâdgâr mânde-est. Ve târîh-i rûzgâr şode-est.

Şi’r:

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

[7] Aḥmed ü Şeyhî Nesîmî reft îşân kām-kār
Mānd-ez ü emlah-ı kelām ender cihān u yād-gār

Reft-i Firdevsî ez-cihān *Şāh-nâme* bākî mând-ez ü
Kerd-i şāhān āferīn ebyāt-ı ü-rā şad hezār

[8] Sāl-i pencāh şod keşīdem derd ü renc-i bî-‘aded
Tā *Süleymān-nâme* te’lîf-kerdem āḥir şehriyār

Ez Hüdā dārem ümīd-i iḥsān koned Firdevsî-rā
Cennet ü firdevsî bâşed tā merā dāru’l-ḡarār

[9] Şeh Selīm Sultān-ı ‘ālem ger koned himmet merā
În kitāb āḥir-boved ebyāt-ı dürr-i şāh-vār

Neşir: Ba’demā ez ‘uḡalā pūşīde ne-bāşed ve ez-fuşehâ maḥfî ne-boved ki suhan-ı
büzg-vār, kelām-ı emlah-ı dürer-bār-ı [10] dü-ḡısm-est. Ḳısm-ı evvel mensûr ve
lü’lü’-i mensûr-est. Ve ḡısm-ı düvvüm emlahü’l-kelām manzûm-est. Ammā ki der-
miyānū’z-zurefā ve nezdik-i kümelâ mensûr bihterīn ān-est ki müsecca’-ı müselsil-
bāşed ki [11] gofte-end:

Şi’r:

Ve neşr izā istikrāhate ve ḡırā’at
‘İlmet-i yakīnen inneḥü maḥẓ ilhām

Neşr: Ve ammā ki nazm-ı dürrer-bār ebyāt-ı güher-bār, ez-neşr-i [12] bihter-est. Velī nazm-ı īn bāşed ki evzān-ı rāst ve elfāz-ı nāzik-ter bāşed çünān ki fuşehā-yı ‘Arab gofte-est:

Şi‘r:

Ve nazm-ı ke-nazmi’l-‘aḳd fī cīd-i kā‘ib

Ber-āsā vü ebr-āsā el-elemü [?] mine’d-dār

[13] Neşr: Çün ḥaḳīḳat ma‘lūm-şod ki suḥan-ı büzürg-vār neşr-bode ki kelām-ı Rabbānī, kitāb-ı Subḥānī neşr-est, lü’lü’-i menşūr goft-est. Pes faḳīr tā çihl-sāl renc-keşīdem tā neved nüḥ mücelled *Süleymān*-[14] *nāme* be-ḳavl-i ḥükemā menşūr u manzūm goftem ki ekşer-i neşr-i ü müsecca‘ u müselsel-est. Ba’d-ez-ān çün kışşa-i Süleymān be-ḳavl-i ḥükemā te’līf kerdem. Pes ḥvāstem ki heft mücelled nāme-i diğeri be-ḳavl-i ‘ulemā [15] ez-tefāsīr-i istiḥrāc konem. Velī īn kitāb-ı ebyāt heme tecnīs-i tām u tarşi‘, zū’l-ḳafiyetü’l-emlaḥü’l-kelām-bāşed. Belki fuşehā-yı ‘Arab ve kümelā-yı ‘Acem ve zurefā-yı milk-i Rūm çün-īn kitāb [16] manzūm-ı şīrīn peyām. Aḥsenü’l-ḥadīs, emlaḥü’l-kelām der ‘ālem-i ḥiçkesī ne-gofte bāşed. Egerçi Kātībī hezār beyt-i tecnīs goft-est velī mānend-i īn kitāb, ān risāle-i tecnīs-i [17] tām u tarşi‘-i aḥsen-i kelām-nīst. Pes şāh-ı cihān-rā ma‘lūm şod ki mānend-i īn kitāb-ı tecnīsīyyāt-ı der-cihān kesī ne-goft-est. Bi-ḥamdi’llāh ki be-eyyām-ı devlet-i pādīşāh goftenī ma‘ārif-i [18] Ḥüdā-yı Te‘ālā ecell-i Celālehu āsān-kerde. Ve şāh-rā ma‘lūm-şod ki bīst sāl şod ki rüz u şeb goften-i ebyāt-ı īn kitāb. Derd-i ser-kerdem ve renc-keşīdem tā ki tamām kerdem [19] tuḥfetü’l-ḥaḳīrī’l-faḳīr be-der-gāh-ı şāh hediyye āverde-em ki her beyt-i tecnīs yek cevher ü dürr-i semīn-est. Ve ma‘ānī-i metīn ü siḥr-i ḥelāl ve şerbet-i zülāl ve sırr-ı ḥāfī ve fa’ide-i şāfī, [20] tuḥfe-i cīm. Ve hediye-i ‘aẓīm ve lem‘a-i kerīm ve luṭf-ı ‘amīm be’l-cennāt-i ‘Adn ü Na‘īm ve her kelime-i baḥrī ve her ḥarf-i siḥrī ve her mışrā‘-ı cerā‘ī ve her beyt-i gülīstānī

[3a]

[1] vü bāğī ve her ğazel-i ‘ālem-i pūr ma‘ānī ve her faşl-ı meşnevī ez-tefsīr-i seb‘a’l-meşānī, līkin çün mişl-i nücūm-ı mütebeddid ü münteşir ve der-āfāḳ-ı müteferriḳ ü münteşir neved ve kesī [2] ‘uḳūd-ı cevāhir ān-rā Nizāmī ve nücūm-ı zevāhid-i nerā irtibāṭī ve iltiyāmī ne-kerdest. Ve cem‘-i şāmil ve te’līf-i kāmīl ne-yāfet. ‘Ale’l-ḥuşuş ki şāh-rā ma‘lūm est. Tūyī ki [3] müşterī ez-zamīr-i münīr ü ḥāṭır-ı ḥaṭīr-est. Çün māḥ ez-tāb-ı āfītāb bī-tāb māned ve Tīr-i debīr ki bār-ḳām-ı aḳlām ber şafaḥāt-i īn ecrām cevāhir-i ebyāt bāşed. [4] Kilk-vār be-ḥizmet-i kemer-beste levḥ-i ebced ḥvānd.

Şi'r:

Ebcēd-i na't-i to-h^vānd der-debīristān-ı çarḥ
Ki üstādeş 'alleme'l-*Qurān mālem ya 'lem*¹⁹

[5] Erā el-fuželāi 'indi fażlūke lev-cehennem [?]

İzā daḥalū'l-yevmi'l-mekātibi hevvez

Cenābüke maḳşūd u nazmuke Ka'betehu

Ve neşruke ḳudsūn ve fażluke mu'cizūn

Nesr: [6] Eger ez-şebīh-i fīkr-i enver ü zamīr ez-müddet-i rūzigār ḥurūf-ı devr-i
būḳalemūn-mānendī talebed veyā hemtā-yı cūveyd-i cūzd-i Rāb, bī-şekk ve der-
āyīne-i mütemeşşil ne-kerde.

Şi'r:

[7] Ebşer felīs berī nazīrūke nāzīr

Fuželā vü mişlūke fī'z-zamānı 'azīz

Nesr: Henüz der-'adem est ān-ki hem ḳarīn tū būd.

Şi'r:

[8] Ve mişlūke ma'dūmū'n-nazīr mine'l-verā

Ve şī'rūke ma'dūmū'n-nazīr mine'ş-şī'ir

Nesr: Ve mişl-i tū-rā rūzigār-ı 'adīl ne-dīde ve Perverdigār şebīh-ne-yāferīd

Şi'r:

[9] Teḳaddimet fuželā ān te'aḥḥaret müddeti

Hevādi'l-ḥayā ṭul u 'uḳbā vü ābil [?]

Ve ḳuddeḥā-i vitr fī'ş-ş-şalavātı mūi ḥarābe

Ḥatmet-i tilki'ş-şüfū' el-evā'il

¹⁹ Alak Suresi 4 ve 5. Ayet: "O, kalemle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir." Burada عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ayetinde الْإِنْسَانَ kelimesini değiştirmiştir.

[10] Neşr: Egerçi in za'îfçe hadd-ân bâşed ki neng-i tû-râ ez-dîde-i mûr ve târîk-ter ez-sîne-i mâr vaşf-ı hâzret-i Hüdâvendî koned ki şeref-i ü pây-ı ber-hâme, [11] zind ü devlet-i ü tınâb-ı der-gerdün-ı âfitâb efkend.

Beyt:

Hadîş-i mecânîş kûcâ-şod peydâ
Ki pertev-i pîş-i âfitâb-ı Sühâ

[12] Erâ her çend in kitâb-ı tecnîsiyyât lâyıķ-ı ân Celâl Hâzret ve muvâfıķ-ı ân kemâl nîst. Egerçi in kitâb lâyıķ-ı sultân nîst ve lîkin ümîz-vârem ki şâh kabûl koned. [13] Ki ruhşat dehende berrîn be-tecâsür ez-duhâm ân est ki Süleymân 'aleyhisselâm bâ haşmet-i nübüvvet ve maķâm-ı ihtîşâm tuhfе-i mürçe-i za'îf ü naķîf bâ-mezâ-râ be-nâm [14] kabûl fermûde.

Şi'r:

Ehedtü Süleymân-ı yevmü'l-'arz dîle
Recülü'l-baķr-ârâ li'lletî ķad kâne fî fihâ

Neşr: Ammâ ez-hâzret-i ekremü'l-kerremeyn [15] nîst ki in bizâ'atehu müzcât-ı be-der-gâh-ı hâzret-i şâh-ı hîz kabûl-şoved. İnşâ'allâhu Te'âlâ innehu 'alâ mâ-yeşâ'ü ķadîr ve bi-taķķîķi illâ niyet-i cedîr.

Beyt:

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

[16] İy Ferîdünü'z-zamân Sultân Selîm
Çâkerî tû'st İrec ü Tûr es-Selîm

'Ömr eger Firdevsî-râ yârî koned
Şeh cihân ki bende-râ bâşed sened

[17] *Heft Peyker-nâme* güyem gâh hıyâb
Tâ *Süleymân-nâme* bâşed heft kitâb

Külliyen tecnîs-i tām tarşî' boved
Nazm-ı hoş zü'l-ķāfiye tecmî' boved

[18] Her e der-tefs r b  ed  er  konem
R st g yem kizbi men [u]  ar  konem

S b kan  ihl s l ‘ mrem  arc  od
T  *S leym n-n me* cem‘an derc  od

[19] Gofte-em mens r u manz m b b b b
Tis‘a tis‘ n  od m celled  n kit b

Himmeti kon tecnisiyy t iy em r
Heft Peyker b  ed iy   h dil-pez r

[20]   h eger y ver koned b  ed tam m
Himmet  kon t  ne-b  ed n -tam m

T     r Sult n Sel m b    boved
Meh  adeh mihre  nedim s    boved

[21] ‘ mret efz n devlete  p yende b d
 alk -  ‘ lem   ker  t ’st bende b d

 ak nige -d r ‘ mr-i  eh b  ed d r z
T  cih n b  ed be-milke  ser-f r z

[3b]

HĀZĀ KĪTĀBI SÜLEYMĀN U BELKĪS-NĀME
TECNĪS-İ TĀM U TARŞĪ‘ MĪN KELĀMI FĪRDEVŚĪ

1. Zikr-i bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm
İdicek dil raḥmet ider ol Raḥīm
2. Her ne dil kim maḥremi ol Ḥaḳ durur
Nuṭḳı bil kim bāṭıl olmaz ḥaḳ durur
3. Sevdı tafḍıl eyledi Maḥmūd’ı çün
Vaḥyi tenzıl eyledi Maḥmūd-içün
4. Kudretinden virdi Ḥaḳ peygamberi
K’üm̄metinden olmaya peygām berī
5. Söz felekden geldi bes ehl-i dile
Söz melekden ehle_irer ehli dile
6. Meşnevīdür lafz-ı ġarrā ḥūb-naḳş
Ma‘nevīdür sırr-ı ‘ālem nerd-naḳş
7. Naẓm-ı tecnīs oldı dilber perdesüz
Yāre telbīs itse beddūr perdesüz
8. Söz dıgıl ki işi başa yitürür
Söz degıl ki diseñ ol baş yitürür
9. Ḥazret-i İdrīs açdı sözle uçmağı
Kaçan İblīs ide ‘arşa uçmağı
10. Sözi zībā söylemek düşvārdur
Söz ki ra’nā dinmedi düş vardur
11. Naẓm-ı zībā kıılmağa sözüñi düz
Eyle ġarrā itmege ḳalbüñi düz

[5a]

TE’LĪF ŞOD BERĀY-I SULTĀN SELĪM BİN BĀYEZĪD ḤĀN
BİN MEḤEMMED ḤĀN EBBEDE DEVLETEHU

12. Ḥüsrev ü Şīrīn sözüñ Şeyḫī sen
Ḥüsrevī şīrīn sözüñ şeyḫī sen
13. Hemçü Selmān söyle beyt-i Aḥmedī
Hemçü Selmān gözle beyt-i Aḥmed’i

14. Nazm demek key hünerdür bilünüz
Tutmañuz şek varsa ‘aql u bilünüz
15. Aça gözüñ kanı söz ehli diye
Göre sözün aňlaya ma‘nī diye
16. Būriyā-bāf aňlaya mı cevheri
Degme şarrāf ola mı yā cevherī
17. Gerçi cāhil olur ulu cāh ile
Līki kāmīl minnet itmez cāhile
18. Çün haqīkat sözlerüm yāķūt olur
Cāna kuvvet virür ol yā ķūt olur
19. Var begendür sözlerüñi kāmīle
Gel dağı sür ‘ömri baht u kām-ile
20. Söz getürür dile ‘arīf hemçü genc
Kim götürür ruķ‘a ruķ‘a pīr ü genc
21. Gerçi özüm bī-zer ü şāhib-mesīh
Līki sözüm oldı çün nuṭķ-ı Mesīh
22. Āb-ı hayvān oldı ṭab‘um söz dūrer
Baħr-ı ‘ummān içre lā-būd dūr dūrer
- [5b]
23. Pūr zehebdür sözümün yok kalbı gör
Luṭf-ı Rab’dur varsa keşfüñ kalbı gör
24. Şāf u pākem dūr sözüm deryā dilüm
Gerçi ḥākem dūr döker dā’im dilüm
25. Cevher oldı sözüme tut gūş var
Gevher oldı sözüm idin gūş-vār
26. Lafz-ı ednā komamışam beytde
Naķş-ı ġarrā mişli yazdum beyt de
27. Yūsuf’am söz aňlaram Ya‘ķūb-veş
Yūsuf’umsuz inlerem Ya‘ķūb-veş
28. Murgı nālān idem olsam nağme ger
Būlbūlem şan olmuşamdur nağme-ger
29. Gökde ‘İsā kulağ ursa beytüme
Gide uşşı ine düşe beytüme

30. Yirde sözüm irişürse zemzeme
Vire gözüm yaşı gibi zemzeme
31. Gözlerümden kim bulur deryâ sebîl
Sözlerümden Selsebîl olur sebîl
32. Ma‘rifetdendür sözüm âb-ı hayât
Her cihetden sâmi‘a virür hayât
33. Söze girdüm ‘âdet-i hoş hûy-ile
Ġavre irdüm kaçd u lafz-ı Hû-y-ile
34. Key za‘îfem yâ İlâhî men kemîn
Key naġîfem ġor u ‘âciz men kimin
35. Merkebum leng âh ki yolum kûh u deşt
Ĥâtırum teng âh ki menzil deşt ü düşt
36. Şems-i tâbânî yiründe zerreyem
Şeh Süleymânî deründe zerreyem
37. Zerre-vârî buldı kadrince vücûd
Şevk-i mihr-ile kılur Ĥakk’a sücûd
38. Kadr ü varı yok menem ki zerre nem
İ‘tibârı yok anuñçün çeşmi nem
39. Evvelâ vücûdum²⁰ boyunumda bu yük
Tağca_ola her zerresi gâyet büyük
40. Kıl ‘inâyet ger kadirsüz zerreyem
Bî-nihâyet baġr ola her kaġre yem
41. Kâlbümi pâk eyle yâ Rab mişl-i Kuds
Nefsümi çâk eyle gire Rûġ-ı kuds
42. Bu heyûlâ zulmetinden dür kıl
Nefsi Mevlâ nâ-za‘îf it mişl-i kıl
43. Her hevesden bu hevâyî nefsi kes
Vir nefesden sözle olam ben de kes
44. Eyle fikrûñle derûnum rûşenî
Göre fikrûñle birûnum rûşeni
45. Şaklaġıl sehv ü zeleden sen dilüm
Âri kıl ġaşv u ġalelden sen dilüm

²⁰ Metinde: cûdum

46. Vir feṣāhat eyle kāmīl çü _Aḥmedī
Kim belāḡat birle ögem Aḥmed’i
47. Vir zamān-ı Muṣṭafā’dan dem meded
Kıl revān-ı aşfiyādan hem meded
48. Çün bu maḥbūbı bezerven cān- ārā
Kudsī maṭlūbı kıl ins ü cān ara
49. Key mübārek ṭālī‘ it çün meh ü mihr
İy Tebārek zāyi‘ itme kıl mihir
50. Hurrem olup eylesün seyr-i cihān
Bī-ḡam olup bākī ṭursun key çehān
51. Her nedīmi olan ādem hemdemin
Kıl muḡīmi ma‘rifetle hemdemin
52. Yūsufī ḥüsnin görüp Ya‘kūb-ı dil
Āh u taḥsīn ide çün Ya‘kūb dil
53. Kim cemālin görse _ola ‘ışkın çeker
Haşr zülālinden şafā ṭola ciger
54. Hem sevādı cān gözin pür-nūr ide
Hem sevād-ı cān gözin pür-nūr ide
55. Kıla mesrūr ol semā’ī dil yüzün
İde ma‘mūr istimā’ı dil yüzün ²¹
56. Çün melek bulsun ma‘āniyle revān
Çün felek olsun maḡālīyle revān
57. O Süleymān-nāme mişli ola yād
Kıla çendān āferīn eşine yād
58. İy Hüzā dilde aduñ elde kalem
Reh-nümā yā himmet eyle _āḥir kılam
59. Yāduñ ile nazma dil urur binā
Aduñ ile ḡatmini kıl Rabbenā
60. Şeh Süleymān’dur derinde nemle men
Emre fermān ṭutmışam göz nemle men
61. Kādī el-ḡacāt özündür iy Revā
Luṭf ile ḡacātumuz eyle revā

²¹ O semai dil yüzünü mesrur etsin, o dili duyunca gönül yüzeyin mamur olsun

62. Āl-i ‘Osmān Han-ı ‘ālem Şāh Selīm
Bu Süleymān-nāme’i_ oқыya selīm

63. Şāha hemser eyle nazma ferruḥı
Zāt-ı dilber mişli vire fer ruḥı

64. Hüsrev olmaz şekker ü şirinsüz
Hüsrev al yaz gör nedür şirîn söz

[6a]

65. Nice eflāk özümü bī-zer kıla
Cismimi ḥāk ide_özüm bizer kıla

66. Mihri şeh iksir ider ḥāki de zer
Zehri şehd aḥcārdan gevher düzer

67. Ger kabūli ola bu nazm u dürer
Şeh ḥuşūli ire şanma yüz dürer

68. Hazret-i şeh kāmilūñ qadrin bilür
Hizmeti vallāh kılan ‘izzet bulur

69. Feth-i bāb it iy Kerīmā kıl kerem
Müstecāb it nāmemūñ ḥatmin görem

70. Di du‘ā Firdevsī dirseñ ‘ālimin
Kim revāsın kıla Rabbū’l-‘ālemīn

71. Kıl du‘āsın nazm-ı virdüñ ol emīn
Şıdķ-ıla āmīn ide Cibrīl-i_emīn

72. Çün ‘ināyet feyz ḥ‘ānı dökdi dür
Baḥr-i dür şat cevheriyye vaḳtidür

ENDER TEVḤİD-İ HÜZĀ TE‘ĀLĀ ‘AZZE İSMEHU

73. Fethi miftāḥ oldı bismillāh bil
Bāb-ı Fettāḥ açā Ḥaḳḳ’a bağla bil

74. Kufl-i Ḥaḳ tevḥīdinledür fātiḥe
Hoş sebaķū’l-ḥamdüli’llāh fātiḥā

75. Minnet evvel āhiri yok Ḥaḳḳ’adur
Ḥilḳat itdi kānda gevher şuda dür

76. Cümleñ Ḥaḳ evveli_ammā öñi yok
Bātıl u ḥaḳ seçmeyenüñ ögi yok

77. Mūcid ol ki *kūn* didi oldu_ ‘ālemi
Vāhid ol ki gilden itdi ‘ālimi
78. Hālīk ol kim halkı ol var eyledi
Rāzık ol kim mişli kim var eyle di
79. Mālik ol kim bendeye virür sürür
Sālik ister ‘āşīyi derden sürer
80. Kāşif ol kim şāhid aña cüz’ ü küll
‘Ātīf ol kim bitürür bāğ içre gül
81. Lā-yemūt u lā-şerīk añlaya sen
Lā-yefūt u lā-naẓīr añlayasan
82. Kudret anuñ kudretin her gāh ider
Heybet anuñ kūhı ister kāh ider
83. Rif’atiyle ol durur Hayy u Beḳā
Hikmetiyle bir neler eyler baḳa
84. Hāfız oldur ‘ālim ü ma‘rūf özi
Hāfız oldur añladı ma‘rūf özi
85. Vāhid ü Ferd ü Aḥad’dur aña nām
Vācid ü Vitr ü Şamed Rabbü’l-enām
86. Milk-i ‘ālem yoğ iken ol şāh idi
Nuṭṭ-ı ādem varlığınıñ şāhidi
87. ‘Ālim ol kim ḥamd aña_ ider ins ü cān
Ḳāsım ol kim ni‘metin yir cism ü cān
88. Hayy u Bāḳī kim özindendür ḥayāt
Hızr u sāḳī çıkarur yirden ḥayāt
89. Zātı bāḳī kāyinātı fānīdür
Āyet okı *men ‘aleyhā fān* dur²²
90. Var kemāhī ‘ilmi baḥr ü berre_ anuñ
Murğ u māhī zıkrin ider berre_ anuñ
91. Kāyinātın zerre zerre Ḥaḳ bilür
Pāk zātın zerre zerre ḥaḳ bilür
92. Sāmi‘ ol da‘vāt-ı maḥfi işidür
Şāni‘ ol şun‘ı ḳehāndur işidür

²² Rahman Suresi, 26. Ayet: “Yeryüzünde bulunan her şey fanidir.”

93. Zî-mubaşşır gicede mûrı görür
Yire kim bir ayağın başup girer
94. Hâk kelâm anuñ ki ‘âlem Kâfîdur
Kim temâm emrinde ‘âlem kâfîdür
95. Kıldı hilkat on sekiz biñ ‘âlemi
K’ide tã‘at ümmî birle ‘âlimi
96. O hevâda ‘arş u kürsî tûrıdur
Bu melâda ferş-i kürsî Tûr’ıdur
97. Geh hevâyı hadd ider gül-gün u hûb
Geh semâyı yirde_ider küll-kevn hûb
98. Geh şafak tasın felekde_ol hûn ider
Geh tabak-veş hâk için pür-hûn ider
99. Hınk-ı çarha na‘l-i zerrîni çaķar
Şemsi çarha koyar ol halka çaķar
100. Yürîdür her rûz u şeb mâh u mihir
Yürîdür çarha_atlası idüp mihir
101. Gûşvâre mâha_ider Pervîn’i ol
Geh diyâre şâh ider Pervîn’i ol
102. Geh duhâ gerdûna geh leylî virür
Geh gedâ Mecnûn’ına Leylî virür
103. Geh dücâdan sürme bulır aķteri
Geh ziyâdan ay sefidac aķteri
104. Âdem ider hâki şuya çün karar
‘Âlem ider dūd u buhârı karar
105. Çıķarur tûfân-aşıl tennūr-ı nâr
Bitürür bostân içinde tâze nâr

[6b]

106. Tîğ-i düşmen itdi_üvez nîşin bile
Geh felâhan atdurur ebâbile
107. Geh felek h‘ânında kılur ķurş-ı gün
Geh melek etmek bişürür dün ü gün
108. Gösterür geh levn-i eflâki duhân
Viribir geh Aķmed’e nūr-ı Duhân

109. Būsitānı sīm ü zer-efşān dūr
O ḥazān-ı la‘l ü zer-efşānidur
110. Verd-i aḥmer bitürür geh ḥārda
La‘l ü cevher itdi seng-i ḥārada
111. Bedr-i māhı gökde koyar ağıla
Murğ u māhī bend ider yirde_ağıla
112. Geh Süleymān çıkarur geh tahta cin
Geh Mihirbān zülfin ider tahta çīn
113. Geh ‘aşā-yı Mūsā_ider ejder ulu
Geh du‘ā-yı ‘İsā’la_ider zinde_ölü
114. Hoş tutar ġār içre niçe hemdem ol
Kelbi_ider aşḥāb-ı Kehf’e hemdem ol
115. Hikmetiyle murğa virür uçmağı
Hizmetiyle ‘abde virür uçmağı
116. Gökde_ider şakḳ Aḥmed-içün māhı ol
Yūnus’a_elḥaḳ mūnis ider māhī ol
117. Kudretidür bitirür yirden nebāt
Hikmetidür çıkarur neyden nebāt
118. Hāy u hūdūr heybetiyle tağ u taş
Toptoludur hikmetiyle iç ü taş
119. Nūh felekke yaradandur dün ü gün
Hem melekke dūridendür ay u gün
120. Düzdi gökde yüride ılduz müdām
Didi_o kökde emri tut il düz müdām
121. Bu hūnerler emr-i te’sīri-y-imiş
Kim şecerler üzre biter bu yimiş
122. Ḥayy u Kādir istedügin işledür
Dehri zāhır nūrı-y-ıla ısladur
123. Geh ḥacerden çıkarur āhenle nār
Geh şecerden bitirür engūr u nār
124. Zī-Aḥad kim yokdur aña iş ü kur
Zī-Şamed kim mūnkiri ḳor içre ḳor
125. Hem mu‘arrā yir-ile gökden o Ḥaḳ
Hem müberrā ağ-ile gökden o Ḥaḳ

126. İtdi pinhān şebde şubḥ u rūzı ol
Virdi yeksān ḥalkā rızq u rūzı ol
127. Kudretin izhār idüp en‘āmda
Ḥikmetin naql eyledi En‘ām’da
128. Ba‘zı şad sāl ider ol ba‘zını genç
Ba‘zına şāl eyler iḥsān ba‘za genc
129. Anı ḥān eyler düzedür taḥta cā
Bu fiğān eyler bulımaz taḥta cā
130. Geh murakkā‘ ḥırka virür ol güle
Geh muraşşa‘ tācı lāleye küleh
131. Kāndi ḥalkā virdi nūş u ola gūş
Dürr-i nuṭka ol şadefden vire gūş
132. Bu zeberced-şekl-i pür-tolābı gör
Kūze-i sīmā’-i pür-tül-i_ābı gör
133. Çarḥ-ı tolāb ağup iner gözede
Ḥalk sīrāb içmege yok kūzede
134. Bu ‘aceb dolābı içre ḥalkına
Teşne-lebken şu döker ol ḥulkına
135. Zerre ḥāki ḥūb ider zülfini tāb
Kaṭre pāki dūr kıılır virür o tāb
136. Kudretidür ḥikmet-āmūz iy debīr
Himmetidür kim ‘uḳūle_ögretdi bir
137. Tarlıḡ adı birle giñiş şāh-ı dīn
Varlıḡ anuñ birliğine şāhidīn
138. Nesne ‘arız olmadı_anuñ zātına
Ger mu‘arız ola diye zātı ne
139. Faşl-ı nisbet cins-ile olmaz aña
Aşlı var ‘ilmine hīç ḥad yok aña
140. ‘Aql esāsından durur ḡāyet berī
Naql ırak efkār-ı dilden dıl beri
141. O buṭūnınuñ beyānı nūr-ı cān
Bu zuḥūrınuñ nişānı ins ü cān
142. Ḥālık o itdi şeb ü rüz-ı cihān
Rāzık o ḥalkā virür rūzı çehān

143. Bilmedi māhiyyetin ‘aql-ile cān
Añlamaz keyfiyyetin ins-ile cān
144. Vaşf-ı Bîçün ehl-i dil virmez nişān
Sırr-ı maẓmūn urdı_ aña mühr ü nişān
145. Yok mekānı lā-mekān ol añlaya
Ko gümānı lā-şerīk ol añla yā
- [7a]
146. ‘Ālemindendür taḥayyür ‘ālimīn
‘Ālem andan pūr tehī hem ‘āl-i_ emīn
147. Zerreler çāk o celālinden vehim
İrmez idrāk eli şınık kıl vehim
148. Olsa rehber Cebre’īl-i reh-nümā
Yağa şehper dehşetinden reh-nümā
149. Rūḥ-ı a‘zam nuṭṭı biñ biñ ola_ eger
Derde ebkem ḥayretinden baş eger
150. Eyle ḥayrān yakīnī ‘ilminde bak
Ḥāke devrān mişlidür yapıla bak
151. Aña nisbet kurb u akreb bile sen
Pūr ‘ibāret bu‘d u eb‘ad bilesen
152. Ḥaḳ cenābında_ iki ‘ālem cüz’ ü kül
Baḳ türābında degüldür cüz’-i kül
153. Yok nihāyet bil ki baḥr-ı ‘ilmine
Var ne āyet okı dime ‘ilmi ne
154. Bī-nişāndur añla Rabbü’l-‘ālemīn
Lā-mekāndur bildi_anı her ‘ālimīn
155. Milki ḡāyet çok çehān baḥr u beri
Vardur āyet bu cihān öñ kim biri
156. Cūdı bā‘ışdür vücūd-ı ‘āleme
Bu ḥavādiş_ anuñ añlat ‘ālime
157. Şeş cihetdendür münezzeh ol Hüzā
Ma‘rifetden bilmeyen olur ḥudā
158. Külli fānī vechi bākī oldı bil
Ko gümānı tātine bağla bil

159. Ehl-i hikmet didi H^v acū hem Kemāl
‘Ayn-ı kudret oldu pes ‘acz ü kemāl
160. Bildi keşf andan haḳāyık ḥālī ne
Kıldı kesb dūrüş haḳāyık ḥālīne
161. Vaḥdetinden lezzet alan bilmiş ol
Ḥayretinden mā ‘arafnāke²³eydür ol
162. Haḳḳ’ı idrāk itse göz etmez nem az
Mā ‘abednāke²⁴ile kıldı o namāz
163. Kudret-i baḥrindedür hikmet dūrer
Kudreti yok ‘acizi incü dūrer
164. Her kemālī kesb iden cān bildi pes
‘Acz u ‘ālī ma‘rifetdür ‘ilmi bes

KAŞİDE ENDER TEVHİD-İ HÜZÂ-YI TE‘ÂLÂ ‘AZZE İSMEHU

165. Ḥamd aña kıl iy diyen men ‘ālimin
Ḥamdñidebil²⁵ on sekiz biñ ‘ālemīn
Tevhīde dil açuban diñ ‘ālimīn
Tā Ceber’ıl²⁶ āmin ide ‘āl-i _emīn

El-ḥamdüli’llāhi
Rabbü’l-‘ālemīn
166. Çün didi kün ḥaḳ oldu bu cihān
Ay-ile gün seyr ider devri çehān
Ḥaḳ-ı kevn ü zākiri gāyet çehān
Di dün ü gün bulasın raḥmet çehān

El-ḥamdüli’llāhi
Rabbü’l-‘ālemīn
167. Deryā-yı cūdında ‘ummān nemledür
A‘lā derinde Süleymān nemledür
Güyā durur baḥr içinde nemle dūr
Mevlā diyüp aç gözün hem nemledür

El-ḥamdüli’llāhi
Rabbü’l-‘ālemīn

²³ “Seni hakkıyla bilemedik.”

²⁴ “Sana hakkıyla kulluk edemedik.”

²⁵ Hamdini idebil. Hece düşürülmüş vezin için.

²⁶ Vezin tasarrufu.

168. Dīzār-ı ‘ışıkında cennet heşt berg
Ebḥār-ı ‘ilminde ‘ummān kıatre berg
Envār-ı rahmet çün eyle pāk berg
Esrār-ı tevḥīdi budur söyle berk

El-ḥamdüli ‘llāhi
Rabbü’l- ‘ālemīn

169. Ḥaḳ şeş cihetden münezzehdür berī²⁷
Baḳ tölı andan velī baḥr ü beri
Yaḳ gönül iste cihānda ol biri
Ḥaḳ diyüben zıkr ider ins ü perī

El-ḥamdüli ‘llāhi
Rabbü’l- ‘ālemīn

170. Āhū kanın misk ider Çın-i çerā
Tīhūsına uçmaḳ virür sünbül çerā
Hū hū diyüp zıkr ider yiyen cerā
Yā Hū diseñ kim diye çün u çerā

El-ḥamdüli ‘llāhi
Rabbü’l- ‘ālemīn

171. Cebbār-ı a‘zam Aḥad’dür zü’l-celāl
Settār-ı ‘ālem Şamed’dür hem Celāl
Edvār-ı ādem o yaratdı celāl
Envārıdur hem mihir meh di celāl

El-ḥamdüli ‘llāhi
Rabbü’l- ‘ālemīn

172. Kudret anuñ māhı ider bedr ü hilāl
Ḥikmet anuñ çarḥı döner çün hilāl

[7b]

Rahmet anuñ baḥr-ı havzında hilāl
Cennet anuñ zıkr iderdi iy hilāl

El-ḥamdüli ‘llāhi
Rabbü’l- ‘ālemīn

173. Cebre’ıl’e yitmiş iki cümle dil²⁸
Maḥrem degil sır-ı Ḥaḳḳ’a hıç dil²⁹
İdrāk-i küll nūra irişmez ehl-i dil
Ammā di gül açuban tevḥīde dil

²⁷ Vezin bozuk.

²⁸ Beyit şu şekilde idi, vezin için kelime çıkarıldı: “Cebre’ıl’e külli yitmiş iki cümle dil”

²⁹ Vezin bozuk.

El-ḥamdüli 'llāhi
Rabbü'l- 'ālemīn

174. Sübhān o kim zıkr ider ismini Tır
Ḥannān o kim māha virür nūrı tır
Deyyān o kim burc-ı Kavs'a virdi Tır
Sultān o kim şeh de andan buldı tır

El-ḥamdüli 'llāhi
Rabbü'l- 'ālemīn

175. Ḥaḳ rahmeti baḥr olur Firdevsī'ye
Ḳo ḥayreti ḳatre pes firdevsiye
Sen şübheti ḳoya dön firdevsiye
Di himmeti tutuban firdevsīye³⁰

El-ḥamdüli 'llāhi
Rabbü'l- 'ālemīn

DER-BEYĀN-I TEVḤİD-İ BĀRĪ 'AZZE ŞĀNEHU

176. Maṭlab-ı a'lā şorsañ iy dil bile sen
Maḳşad-ı aḳşā oldur iy cān bilesen
177. Çün maḳāmāt oldı a'lā vaşf-ı Ḥaḳ
Pes kerāmāt ehli bilür Ḥaḳḳ'ı ḥaḳ
178. 'Aḳlı irdükçe muvaḥḥid söyledi
Naḳli budur iy muvaḥḥid söyle di
179. İtdi tevḥīdi 'ayān her tā'ife
Gitdi Ka'be Ḳuds'e ba'zı Tā'if'e
180. Remz-içün vaşfında işāret key çehān
Ḥaddi yok envā'-ile pürdür cihān
181. Pür 'ibāret 'ilm-i edyān dñleye
Kim feşāḥat ehli ister deñleye
182. Līki Ḥaḳ tevḥīdine iy nīk-rāy
Kimse baḳ yol bulmadı ḳıl nīk rāy
183. Baḥr-ı tevḥīdüñ bilinmez 'umḳı bil
Dehri gerçi bilmege bağladı bil
184. Çün ḥaḳīḳat baḥri durur bī-ḳarār
Pes ṭarīḳat ehli bulmaya ḳarār

³⁰ Tüm dizelerde vezin bozuk.

185. ‘Aql-ı kāmīl dürişüp ‘ilme_irişür
Baħrī sāhil menziline irişür
186. Çün baħirden çıkup irer kıriya
O neħirden şanma ħalkı kıriya
187. Şeh Süleymān vaşfin itmez zerre ħiç
Cirm-i tābān şerħ ide mi zerre ħiç
188. Bu beyānı şanma ta‘yīn biline
Var nihānī ‘ilmi irmez bili ne
189. Dil ki_ider ger bu beyānı sözi dür
Bil ki Ĥaķ a‘yān u key mestürdur
190. Kim ziyāsı perdesi nūrın bile
Pes ħafāsı zāhirindendür bile
191. Līk ider keşf ehl-i tebyīne_añlaya
Ĥaķ nażar kılup mubaşşır añla yā
192. Tālībi menzilden ider aña ol
Bu nebīnün naķli durur aña ol
193. Çün işāret ola vicdān zevķ-i ħaķ
Kıla ġāret bātl ol irşād-ı Ĥaķ
194. Ehl-i şevķi vecd-i ħāle yitürür
Fānī zevķi terk idüben yitürür
195. Didi baħş eyleyene şābit-ķadem
Kim ħadeş nefis-ile işbāt-ı kıdem
196. Ol müveccehdür ķamunuñ ħāşılı
Ol münezzeh cümleden el-ħāşılı³¹
197. Ĥaķ ħavādişden münezzehdür beķā
Aña bā‘iş yok odur Ĥayy u Beķā
198. Kendü vāħid vaşfidur ġāyet ķehān
Aña sācid cümle ħalk-ı dü cihān
199. Ger işāret cümle ol ħüsn-i yüze
Yok ‘ibāret vaşfına_irer biñ yüze
200. Ĥaķ durur bir ħalkına yokdur ķü ħad
Ĥaķ durur münkir ere şer‘-ile ħad

³¹ Cinas için tükenip harfi cer koyması garip.

ENDER BEYÂN-I TEVHÎD-İ TAKLÎDÎ

201. Gerçi vahdet içre kısmet yok debîr
Lîki hikmet ehli nâdir sen di bir
202. Hak bilür kim didi bulan mertebe
Üç olur tevhide muṭlaḳ mertebe
203. Biri ‘ilm ü biri ‘ayn u biri hak
Ehl-i ḥilm ol bâṭılı ḳo söyle hak
204. Naḳlidür ‘ilm ehlinüñ bürhân-ıla
‘Aḳlîdur her söz ki_ola bürhânı lâ

[8a]

205. Lîki vicdân-iledür ‘aḳl ıssı bil
Bilmege cân-ile bağla Hakk’a bil
206. Vâhide maḥşûş olur tevḥîd-i Hak
Sâcîde şor kim bilür tevḥîdi hak
207. Ḳâbil-i Vâcid bulamaz yol aña
Kâmil-i sâcid bulur yolın aña

ENDER BEYÂN-I TEVHÎD-İ ‘AḲLÎ

208. ‘İlminüñ bir kısmı naḳlîdür di bir
‘İlm anuñdur söyle naḳlin ey debîr
209. ‘Aḳl-ı istidlâl olur bir kısım işit
Naḳl ü ‘aḳlı kendüziñe sen iş it
210. ‘İlm-i tevḥîd olsa taḳlîd aña ya
Şanma tecrîd ehli anı aña
211. Biri taḥḳîḳ oldu ḥaş ehl-i kelâm
Bulsa tevḥîḳ isteye ehli kelâm
212. Ḥaş-ı tevḥîde irende bî-gümân
Ḳalb tecrîde düşer zann ü gümân
213. Çok zamândan imtiḥân itdüm eri
Hiç gümândan eylemez ḳalbin arı
214. ‘Āḳilân ‘aḳlına irmez çâresüz
Nâḳilân naḳline bulmuş çâre söz
215. Çünkü taḥḳîḳ irdi taḳlîdi gider
Ki_irse tevḥîḳ aña taḳlîdi gider

216. ‘Ayn-ı tevḥīd olmaya ḥall ‘ilm-ile
Niçe tecrīd ehli bulur ‘ilmi lā
217. Var ta‘alluḡdan kesil iy merd-i pīr
Kim temelluḡla_olasın Vāḥid’le bir
218. Eyn-i keyfī def’ idüp pāk eyle dil
‘Ayn-ı tevḥīdī bulasın ehl-i dil

ENDER BEYÂN-I TEVḤĪD-İ TEFRĪDĪ GŪYED

219. Kim muvaḥḥid olsa sözüüm añlaya
‘Ayn-ı tevḥīd oldı tefrīd añla yā
220. Ol müşāhid tuta tevḥīd-i ‘ayın
Bula maḡşad var-ise nūr-ı ‘ayın
221. Gerçi maṭlūb ile ṭālib ola bir
Līki maḡbūb añla ne dir şeyḡ ü pīr
222. Üç merātib bula sālīk anda bil
Sen de ṭālib bulmasına bağla bil
223. Biri ef’āl ü şıfātdur iy debīr
Söyle dānā añlayana sen dī bir
224. Hem üçünci mertebe tevḥīd-i zāt
Buldı genci ‘ālim olan pāk-zāt

ENDER BEYÂN-I TEVḤĪD-İ EF’ĀLĪ

225. Dīnlegil tevḥīd-i ef’ālī de ne
Añlaḡıl şerḡını aḡvālī dine
226. Ḥaḡḡ’a ṭālib müttakī vallāhi bil
Göre ḡālib şeyde fi’lu’llāhı bil
227. Çün görür ef’ālī keşretde çehān
Bile_odur ef’āl-i Ḥaḡ ki_itdi cihān
228. Kābiliyyet ḡayrıdur nā-kābile
Fā’iliyyet ḡoya ancaḡ kābile
229. Ol zamān olur didigüm kethüzā
Şek gümān gide nazar kıla Ḥüzā
230. Şun’-ı Mevlā ḡulına ef’āl-ile
Ḥoş tecellī kıla dime_ef’ālī lā

ENDER BEYÂN-I TEVHÎD-İ ŞİFÂTÎ

231. Diñle tevḥîd-i şifâtî ‘arîf ol
Añla tevḥîd añlanupdur ‘arîf ol
232. Bu şifât ef‘âlîdür hoş diñleye
Bil ki zât-ı akreb oldur deñleye
233. Hâk bilen tevḥîdi sâlik ehl-i pîr
Dir bilen tevḥîd ü irşâd añla bir
234. Hâk şifâtı ğayrıdan ifrâd ide
Şeş cihâtı bilesen ifrâd ide
235. Her şifât-ı kâyinâtı ol bile
Şeş cihâtı ne ki var men‘i bile
236. Kâyinâtı fark idüp kıldan kıla
Her şifât Allâh‘ı sâbit ol kıla
237. Kes çü bâtıl terk idüben sevse hâk
Pes şifâtıyla tecellî kıla Hâk

ENDER BEYÂN-I TEVHÎD-İ ZÂTÎ

238. Diñle_üçünci faşl-ı tevḥîdi nedür
Hâk-ı genci iste nedür sîm ü dür
239. Bu durur tevḥîd-i zâtî_ıy bahtiyâr
Ol durur maşşûd-ı tâlîb baht u yâr
240. Ol Kādîm‘i zât ifrâd eyleye
Ol ‘Âlîm ü Hayy u Kâdir eyle yâ
241. Hem ‘ale‘l-ıtlâk Hâk‘uñ bile zât
Yok ‘ilel ortada hâkkuñ bile zât
[8b]
242. Muḥdeşâtı göre her şey‘i_añlaya
Her şifâtı şanma bu şey‘i_añla yâ
243. Zât-ı Bîçün ism-i Hâk anda olur
Câna maḥrûn işbu tevḥîd anda_olur
244. Ki_ide zâtıyla tecellî aña Hâk
Gide bâtıl nesne andan göre hâk
245. Vâşıl olsa tâlîb ol maşşûda_eger
Hâşıl-ı maşşûda_irüp gönlin añar

246. Vecd ü hālet bula zātında eyle kim
Halkı āletdür Müdebbir o yā kim
247. Bu zevātuñ vaşf u ef'ālî çehān³²
Maḥv oñat envār-ile olur cihān
248. Aldadurdan tende cāndan uşana
Eldedür tedbīr-i eşyā o şana
249. Göre maḥlūkātı a'zā kendüye
Göre mevcūdātı a'lā kendü yā
250. Olsa ḥākim ḥükmine maḥkūm o şer
Her ne şey kim irişürse ḥayr u şer
251. Kendü 'użvından kılur seyri şana
Buḥl-i 'użvından eşer olmaz şına
252. Farḳ-ı kuvvet zāt-ı cem'ıyyet duta
Nefsi şıyup kāmetin ide dü-tā
253. Nefs-i cūd içinde işbātın bile
Pāk-i cūd ıssı olup Ḥaḳḳ'ın bile
254. Pes ḥaḳīḳat kāmīl insān oldurur
Kim tarīḳat ehli içre ol durur
255. Ḥalka 'āmil ḥāle ola 'ālim ol
Nefs-i kāmīl ḳuṭb-ı cümle 'ālem ol
256. Her vazīfe naşb u 'azl-i devr anuñ
Kim ḥalīfe ḳuṭbı olur devrānuñ
257. Bākī tevḥīd oldı ḥāş aḥaş budur
Ḥaḳḳ'ı temcīd eyle imdi nuṭḳ-ı dūr
258. Pes beşer ḥaddinde ancaḳ dūr kemāl
Kim şaşar bunda Nizāmī'le Kemāl
259. Keşf olur tevcīh kime bilinür
Ol bilür Ḥaḳ ola 'aḳl u bili nūr
260. Nice cāhil dürişür ḥaḳ ehline
Vehm-i bātıl iremez Ḥaḳ ehline
261. Ma'rifetden ḡāfil er gevden durur
Her cihetden ḡāfil er gevden durur

³² Vezin bozuk.

262. Oldı tevḥīk ehl-i kā'il şeyḥ ü pīr
Bil ki taḥḳīk eyle dir bernā vü pīr
263. Pes ḥulūl-i ittiḥādun bī-gümān
Kes söz oldur kā'ili tutma gümān
264. Gözgüsin pāk idemez ol bilmiş ol
Ḥaḳḳ'ı idrāk itmez azher günden ol
265. Hīç gayrı göremez ol Ḥaḳḳ'ile
Bāṭıl ayrı ide mi ol ḥaḳḳ-ile
266. Deyr ü vādī bilmez ol eṭrāfı ne
Seyr ola mı ol ḥulūl eṭrāfına
267. Bu vücūd-ı gayra ḳomayan nişān
O da mevcūd aṅlaya mı bī-nişān

ENDER BEYĀN-I TEVḤĪD-İ ḤAḲ

268. Oldı Ḥaḳ tevḥīdī 'ālī-mertebe
Aṅla ḥaḳ bāṭıl nedür bul mertebe
269. Bu durur tevḥīd-i Ḥaḳ diñleyesen
Aṅlamaz ḥurşīdī baḳ deñleyesen
270. Faşl-ı tevḥīd oldı gerçi-kim se baḳ
Şanma Cemşīd inse_olur 'ilm ü sebaḳ
271. Bilmeye dānāya nice danıla
Olmaya bürhān-ile vicdān-ile
272. Didiler maḥşüş-ı Raḥmān ol durur
Kim diler maḥşüş-ı Raḥmān oldurur
273. Ol meşīyyet yok beşer ḥaḳḳında bil
Ḥaḳ hüviyyet bilmege bağlaya bil
274. Var 'alīm'i gerçi çok baḥş aṅlaya
Ol Ḳadīm'i nite ḥādiş aṅlaya
275. Şanma 'ilmin kimsene vallāh bilür
Tınma pes Allāh'ı ol Allāh bilür

*Vallāhu ya 'lemu zātuhu hüve ḥaḳḳuhu*³³

276. 'Ayn-ı ferdāniyyet-i ḥaḳ müstakīl
'İlm-i vaḥdāniyyeti hem fikr kııl

³³ "Onu hakkıyla ancak o bilir."

277. Hoş şehâdet eyler ol izhâr-ile
Var işâret şanmağıl izhârı lâ
278. Pür kıılır envâr-ile dü ‘âlemi
Hağ bilür hağğı bulur her ‘âlimi
279. Kudret-i ma‘bûda bakup vâkıf ol
Virdi her mevcûda bir hâşıyyet ol
280. İtdi Hağ mâhiyyetiyle bilesen
Añla bağ oldı mümeyyiz bile sen
281. Olmadı ğayrı müşârik hîç aña
Bilmedi ta‘yîn anı illâ_ol aña

[9a]

282. İşbu vağdetdür kamu şey’e sebîl
Girdi cennet içre içen Selsebîl
283. Oldı vağdâniyyete vağdet delîl
Buldı şem‘-i vağdete yağan delîl

ENDER BEYÂN-I VAĞDET GÜYED

284. Ehl-i dünye sözi budur ‘âlimüñ
Vâhidine her teferrüd ‘âlemüñ
285. Oldı vağdet mevcûdına key delîl
Yakdı kudret nîçe bî-şem‘ ü delîl
286. Keşreti-y-ledür mübeyyen gerçi hağ
Vağdeti-y-ledür mu‘ayyen girü hağ
287. Kim şehâdet sûretidür Hağ’dan ol
Vir şehâdet sen de ehl-i hağdan ol
288. Mâsivâya bağ şerîk yok araya
‘İsâ’ya bühtân idüp katma_araya
289. Hâş u ‘âma yok çü destûr añla yâ
Bu mağâma başa_ayağ ins añlaya
290. Berğ-i lâmi‘ mü kadar Hağ’dan ire
Nûr-ı şâtı‘ şala sırrına ire
291. Sür‘at-ile lîki zâyil ola ol
Hikmet-ile ‘ilm irişmez vâkıf ol

292. Dürişen şey' ehl-i sâlik şeyh ü pîr
İrişen berke odur yüz biñde bir
293. Şeyh 'Atţār ol emîrû'l-mü'minîn
Vâkıf-ı _esrâr oldu didi mü'minin
294. Ol velî bu sırrı buyurdu işit
Di belî sözine dil nûrın ısıt
295. Çün muvahhid çağıra Vâhid'dür ol
Cehd-ile cidd eyleye vâhiddür ol

*Ve ilāhüküm ilāhün vāhidün lā ilāhe illā hū*³⁴

296. Kim vire tevḥīdi cūd-ı nefis aña
Ehl-i dil tezṣīd ideler diñ aña
297. Kānı şāha sırr tıyan yā Hū diye
Lā İlāhe eyde illā Hū diye
298. Fānī dünyā bil ki bākī 'uḡbā-la
İki zībā şāha beñzer ḥarf-i lā
299. Tiz gider kim bite illā _Allāh u Ḥaḡ
Oldur er kim zıkr ide Allāh'ı ḥaḡ
300. Ma'nī bilmedüñ dime yā lā de sen
Ya'nī ḡalmaduñ şıfāt-ı lāda sen
301. Bu sarāy-ı sırra cārüb ol dile
Ketḫüzā iy şāh Allāh dime lā
302. Cār-ile pāk olmayınca ḡaşr u ḡān
Eyle idrāk ele girmez şāhā ḡān
303. Her ne insān ḡalbini pāk itmeye
Nūr-ı sulṡān aña pertev atmaya
304. Boş degül dil çün ṡolu kibr ü riyā
ṡolmaya bil cāna nūr-ı Kibriyā
305. Her kelāmuñ gerçi kim Firdevsī ḡaḡ
Ḳıl maḡāmuñ ref'i bul firdevs-i Ḥaḡ
306. Çün muḡallid itme bī-ḡad ḡıl ü ḡāl
Ol muvahhid söz ki ḡaḡdur anda ḡal

³⁴ Bakara Suresi, 163. Ayet: "Sizin ilahınız bir tek ilahtır. O'ndan başka ilah yoktur."

307. Bil maḳāmuñ ref* idesin tā maḳām
Yok kelāmuñ bu şadāya_olmaz maḳām
308. Ḳavl ü fi'lüñ olmayınca bir di bir
Nazm-ı la'lüñ kıymeti yok hā debīr
309. Emr uzakdur işlemekden fikr kııl
Bir tızaḳdur ortada_işbu ḳāl ü ḳīl
310. Bil demekden işlemekdür aşşı bil
İşlemekden kaçmaz olan uşşı bil
311. Var ta'alluḳdan kesil terk it hibel
Hıç temelluḳ itme nefis olur hibel
312. Ḳıl riyāzet olmaya nefsüñ celāl
Kim 'ināyet ide Ḥaḳ Celle Celāl

ḲAŞİDE ENDER BEYÂN-I KELİME-İ TEVHİD
Mef'ülü/ fā'ilātün/ fā'ilün [?]

313. Vallāhi hū dir-iken āh āhū
Lillāhi ḥamd ider-ken ol tīhū
Bi'llāhi di i'tiḳād-ile yā Hū
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
314. Sultān ki milkidür cüz'i vü küıl
Sübḥān ki 'āşī itdi ḥāki küıl
Raḥmān ki baḥş ider ḥāre o gül
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
315. Ḳahhār-ı bād ider tezelzül Ḳāf
Ebḥārı raṭb kıılur o teri Ḳāf
Muḥtār o kim kelāmdur şād u ḳāf
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
316. Ḳassām u kātibi felekde Tīr
Behrām u Ḥācib elde tutar tīr
Ḥuddām u tālibi buldı_andan tīr
Allāhu lā-ilāhe illā Hū

[9b]

317. Şāni' ki_ider ḳamuya cān iḥsān
Ṭālī'i mihr-ile meh kıılur iḥsān
Māni'-le ki yok şerik hem iḥsān
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
318. Ḥāmid melekke aña bugün gerdün
Sācid felekke ins bu ğin gerdün

‘Ābid diye olmaya bu gin gerdūn
Allāhu lā-ilāhe illā Hū

319. ‘Allām u Haḡ yaratdı sevr u nūn
Ahkām’dur ki ulaşdı kāfa nūn
Eyyām meh mihir yaradan nūn
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
320. Zikrindedür ḡalāyık ins³⁵ ü cān
Baḡrinde ider şükri şadef mercān³⁶
Fikrinde ‘ācizī ḡired dil cān
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
321. Bākī Aḡad şerīki yok hemdem
ḡayy u Şamed durur viren hem dem
Zikr eyle ḡadsüz anı iy hemdem
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
322. ‘Ummānı ḡatre dir yā ho nemle
Tābān ü zerre ider zikr nemle
İnsān niçün dimez çeşmi nemle
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
323. Allāh u Vāḡid emr idelden *kūn*
Allāh u Sācid zikrde ay u gün
Bi’llāhi şāhid eydūñ dün ü gün
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
324. ḡālık kim ol yaratdı insān u rūḡ
Lāḡık kılup ‘aḡl-ile virdi rūḡ
Rāzık ki rızḡını yir atyār u rūḡ
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
325. Dībāyı ‘arşına örten ol mīnā
Ġabrāyı sebz iden göḡi mīnā
Mevlā-yı mü’mine virür mīnā
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
326. Temcīd-i Haḡ ne bile bātıl dil
Taḡlīdi şaḡḡ idüp ḡılıc-ile dil
Tevḡīd-i Haḡ budur diye pāk dil
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
327. Raḡmet dile Çalab’dan iy yārā
Şirket gider dilden ir yāre
Cennet virür ḡüzā yā oḡı yara
Allāhu lā-ilāhe illā Hū

³⁵ İnsān yazılmış.

³⁶ Vezin bozuk.

328. Ol nūn ḥarfe ulařduran kāfı
Hem nūn şevr iden şuda kāfı
Dü kevn idendür emriyle Kāf'ı
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
329. Ma'būd u Ḥayy Kādir oldur bil
Mevcūd şey' zıkrde_uzata bil
Maķşūd key bu zikre kořan bil
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
330. Ḥāmid budur aşlda hem mezheb
Mescid mekān idüp yāḥud mezheb
Vāhid'dür ol Aḥad diye mezheb
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
331. Ḥallāk-ı ḥalkdan isterseñ teřrīf
Erzākı insden umma ne teřrīf
Rezzākı zıkr idüñ yiter teřrīf
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
332. Ḥākān Cem Kūbād Kāvus u Key
Fermān-ber ol Hüzā'ya ḥaķdur key
Yezdānı zıkr idüp dimeyüp key
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
333. Sultān o şem'ası meh cām gün
'Ummān u berre ḥalk-ı günā gün
Raḥmān o ni'meti virür her gün
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
334. İskender'i derindedür bende
Serkeşleri od içre urur bende
Ol zākiri kulaķ dutup pende
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
335. Rıdvān behişt umarsañ ehl-i imān
'İsyānı terk it ölme ehl-i imān
Yezdānı zıkr idüñ siz ehl-i imān
Allāhu lā-ilāhe illā-hū
336. Feyyāz u Ḥaķ cihāna viren tīg
İmāz ider tağ üzre meh tīg
İ'rāz iden muķallīde uruñ tīg
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
337. Çün Sāmīrī gözetmeyüp heykel
Añ Kādir'i ki ḥaķ durur heykel
Ol zākiri idüp zikri heykel
Allāhu lā-ilāhe illā Hū

[10a]

338. Tecrīd-i kes olup çü Firdevsī
Taqlīd-i nefis baş çü Firdevsī
Tevhīd-i Hāk di vire firdevsi
Allāhu lā-ilāhe illā Hū
339. Kulluk ‘amelle bir degül iy pīr
Tövbe eyle gel tutun şeyh ü pīr
Pāk it ezel dilün diye andan bir
Allāhu lā-ilāhe illā Hū

MAṬLA‘-I DĀSİTĀN DER-MEV‘İZE GÜYED

340. Rūh-ı kudsī va‘zına tut gūşı var
Nuṭk-ı ‘İsā iden iy cān gūş-vār
341. Aşl-ı tevḥīd añla nedür fikr kıl
Kim muvaḥḥid³⁷ sözde kımaz şübhe kıl
342. Gel ḥaḳīḳat ehli söyle ḥaḳḳı ḥaḳ
Kim ṭarīḳat ehli bulur ḳurb-ı Hāk
343. Dil tutaḳdur ḥaḳ söze iki cihān
Hāk ḳulaḳ dir diñlemez bâṭıl çehān
344. Ger sebelden nūr-ı bīniş açā göz
Göre dilden taşra ḥaḳ yok göze göz
345. Her ne kes kim dünyede buldıysa cūd
Her nefes cūd nice_ider Hākḳ’a sūcūd
346. Görme taḥḳīḳ ehli ḥor her şey’i sen
Oḳı taşdıḳ it *ve in min şey*’i³⁸ sen
347. Hāk sözini koyup uyma bâṭıla
Baḳ *fe innī mā-ḥalaktü bâṭılā*³⁹
348. Hāk naḳar kıl baḳma ḥor o zerreye
Ki_oldı ḳā’il Şeh Süleymān zerreye
349. Hāk müberrā ağıla gökden bu gün
Zīr ü bālā zıkr ider gökde_ay u gün
350. Bu muṭabbaḳ çarḥ-ı tis’a dün ü gün
Dönmez el-ḥaḳ kendüzinden güne gün

³⁷ ĩ olmamalı, ama y yazılmış.

³⁸ İsrâ Suresi, 44. Ayet’in bir parçası: “O’nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur.”

³⁹ Sad suresi, 27. Ayet: “Gökleri ve yeri ve onlarda olan her şeyi boş yere halk etmedik.”

351. Bu kevākib cümle ser-gerdān anuñ
Necm-i şākīb hūkmi-le gerdān anuñ
352. Kendüzinden olmadı māh u mihir
Hiç özinden göstere mi yā mihir
353. Gün kalur aḥşama gice ay taña
‘Aql olur vālih kalur ‘ākil taña
354. Hezl-ile urulmadı bünyād-ı yir
Cehl-ile diyenleri ‘aql-ile yir
355. İtmeye bāzīçe-ābād-ı cihān
Tutmaya bāzīçe hem devri çehān
356. Dūzah uçmak Ādem ü ‘ālemle ḥalk
Bil ki_oyıncaḳ olmadı olan ḥalk⁴⁰
357. Nefsi nādān gözedir gevden durur
Anı insān şanma kim gevden durur
358. Ehl-i idrāk ins olan herāyine
Nefsini pāk ider ol çün āyine
359. Görse şey’ māḥiyyetin def’i bile
Cümle key ḥāṣiyyetin ṭab’ın bile
360. Aḥmed ü ekmel nebī ḥayrū’l-beşer
Mürsel ü efḍal durur mennā’-ı şer
361. Dir İlāhī luṭf idüp eyle kerem
Kim kemāhī birle eşyāyı görem
362. O bilen bātıl ne kılan fıkr-i ḥaḳ
O kılan na‘māda vācib şükr-i Ḥaḳ
363. Didi şükr it zıkr-i Ḥaḳ’la müstaḳil
Turma zıkr it arasında fıkr kı
364. Fikretinden ırmayan dil pāk cān
Tā’atinden yeg kim ider ins ü cān
365. Bu behāyim anuñ içün ḥas durur
Yā ne‘āyim dā’imā iy kes durur
366. Hurd u ḥ’āb olup durur cümlesi bil
Ḥaḳ cevāb aña kuşan kulluḡa bil

⁴⁰ Vezin bozuk.

367. Hem muḳarreb olduğı_ervāh işide
Zıkr-i yā Rab ‘ilm-i ḥaḳdur iş ide
368. Her sıfātuñ mazharı_ādemdür Şafı
Kāyinātuñ zübdesidür key şafı
369. ‘Aklı ‘ilm-ile muvāfıḳ düşe ger
Naḳl-i ‘ilmi işide olmaya ker
370. Lāyık-ı teşrîf-i *kerremnâ*⁴¹ olsa
Lāyıkı teşrîf-i *kerremnâ* olsa⁴²
371. Yime_emek bu ḥāḳden raḥtuñ göçür
Nüh felekden ḳadr ü rif’atden geçür
372. Var taḳarrüble melekden ḳıl güzer
Kim ta’aşşub ehliden yig ḳıl güzer
373. Āh eger dünyā-yı ḡaddār aldaya
Sīm ü zerle diye ‘ālem aldaya
374. Bir ‘alef-ḥ’ār olısar çün gür-ḥar
Eylekim ḥ’ār ola hemçün kūr ḥar
375. Himmeti kemdür behāyim bile sen
Ḥil’ati *bel hüm aḳaldür*⁴³ bilesen
376. Bulduñ-ise nūr-ı enver zerrece
Olduñ-ise ‘ilme vāḳıf zerrece
377. Var ḥuzūru kesb idüp bul mihr-ile
Gözle nūr-ı Ḥaḳḳ’ı māh u mihr-ile
378. İt tefekkür añla dünyā işi ne
Gözüñ aç gör ḳıl naḳar çarḥ işine
379. Pır ü genç ol ḳıl birle ḳāline
Çāke renc ol dūzaḥ içre ḳalına

[10b]

380. Bu cihānda bulmayıncaḳ nūrı göz
Görem anda nūr-ı a’mā göze göz
381. Tā şanāyi’ saña ḳıla ḥāşılı
Ḥaḳḳ u Şāni’ bilesin el-ḥāşılı

⁴¹ İsra Suresi, 70. Ayete telmih: “... biz çok ikram ettik...”

⁴² Vezin bozuk.

⁴³ Araf Suresi, 179. “Onlar daha da aşağıdırlar.”

382. Şāni‘e bürhān-ı kâtı‘dur vücūd
Şāni‘e ‘ālimle_iden her pāk-cūd
383. Ger yed-i ğayb evce çekdi haṭṭı da
Halkı bī-reyb aıla şek yok haṭṭıda
384. Ferşe_olur ferrāş bernāya hū pīr
Naḳşa_olur naḳḳāş lā-būd aıla bir
385. Ehl-i erkān itmeye ḥayvān ins
Dimez erkān ehli_ider ḥayvānı üns
386. Çün ‘uḳūl u nefis çarḥ erkānıdur
Bü’l-fuzūl olmaz bu söz erkānıdur
387. Hikmetinde ‘āciz olup kalmaya
Kudretinde hıltı-ı ālet kılmaya
388. Vāhid ü Hallāk n’itsün āleti
Sācid ü kā’il ol_olma āleti⁴⁴
389. Pes ḥavālet⁴⁵ şanma tekvīn ālete
Tekvīn ālet diyüp uyma ālete
390. Gerçi toprak od u hem şu birle yıl
Zeyn-i yaprak k’anı_ider geh ay u yıl
391. Ger hidāyet birle tevfiḳ ola iş
Haḳ ‘ināyet kıla taḥḳīḳ oña iş
392. Koya bāṭıl şey’i haḳḳı gözle sen
Göre kāmīl ekmel ü haḳ gözle sen
393. Gel gözetme sırrı-ı tekvīn-i vücūd
Bu söz itme gör kimüñdür kevn ü cūd
394. Çün bedī‘ü’ş-şekl mevcūd oldı gör
Kūn diyen ma‘būd u mübdi‘ bile gör
395. Varlığı bil fāil-i vāhid Hüdā
Sehvden dil pāk idegör kethüdā
396. Var günāh itme kılup şekk ü haṭā
Rū-siyāh olmaya çün müşk-i Hıṭā
397. Köhne deyrüñ sırrına_irmez hīç kes
Sırr-ı devrüñ vāḳıfı yok sözi kes

⁴⁴ Vezin bozuk.

⁴⁵ havale kelimesinin sonunu vezin için kapalı yazmış olduğunu düşünüyoruz.

398. Niçe hāk ü āb u āteş yā hū bād
Niçe huşk u raṭb u ter germ-ile yād
399. Hāk vücūda himmetin viren yile
Od u şuda kıala varsun ol yile
400. Bād hākūñ şan vekīl-i hārcıdur
Yā meğākūñ mihteri yil sözi dūr
401. Oña virüp bundan alur yirine
Yir süpürüp şuyı şalar yirine
402. Zelzeleye gāh yağmur-ile yil
Meş‘aleyle seyl seyri ay u yıl
403. Devr-i eyyāmı güzēr kıılmağ-ile
Seyr-i hengāmı tağık kıalmağ-ile
404. Vādi tağlar oluban hoş mürğ-zār
Lāle tağlar bağrın ider mürğ zār
405. Çün bahāruñ faşlı geçse irse güz
Pes nehāruñ çeşmi açar bahre göz
406. Meyl tā ki merkezine eyler busu
Deyr-i hāki devr ider her sū-be-sū
407. Çün şitābān bir bulut kıoyup göçer
Deşt ü yābān tağ u vādiler geçer
408. Devre āhir meyl ider ol da dutar
Hāke dā’ir oluban gerdi dutar
409. Kıurılır hayme-mişāl itseñ nigāh
Urılır hāke tınāb u hem nikāh
410. Nakl-i nākıl n’ola itse hayli pes
‘Akl kimūñ devr ider bu hayli bes
411. Hayli nāgeh devrūñ içre ol bulur
Meyli buldı dāyiriyle ol bilür
412. Gör ne cevherdür basīt ü gāyet ol
Hūb gevherdür hafīf ü āgeh ol
413. Bellū merkezden muhītī gözedür
Hākka geñez müşkil işler naṭvdur
414. Bu cihānuñ hıffetindedür muhīt
Kim mekānuñ mümkinin itdi muhīt

415. Gözler evci ḥaff-ı ebsaṭ hem bile⁴⁶
Baḥr ü mevci yā ne nice kim bile
416. Zīr ü bālā_olmaz tefāvūt hīç aña
Ki_ oldı a‘lā bu felekden yan aña
417. Baḳsa a‘lā ol dīdeden çarḥa göz
Çeşme bālā oldısa görindi göz
418. Oldı bālālīg anuñ pes ḳaluñı
Dime lā lā ḳo bu ḳıl ü ḳālūñı

[11a]

419. Ger mürekkeb iy beşer terkīb-isen
Ḳo müretteb başt ile terkībı sen
420. Ger mücerred ola ‘ārif ura çarḥ
Tā ki mesned ola aña ‘arş u çarḥ
421. Nüh felek ḥaddinde ma‘lūm añlanan
İtme şek söz bu ḳadardur aña_inan
422. Görse ādem yüce tağ çün āsmān
Göze her dem görünür renk āsmān
423. Ğarb u ger şarḳ itse enver ay u gün
İdemez fark anı gözler dün ü gün
424. Bir ḳararur līki_ıraqdan görse göz
Ḳanca varur añlamasa göze göz
425. Bīñ taḥayyül ḳılsa ezber yā ḥo yüz
Bula_āḥir ol pes ḥilāfin yüz-be-yüz
426. Āsmān bu bu‘d-la ki evcin aña
Var gümān olmaz muḥīṭ efkār aña
427. Gel taḥayyül itme nüh gerdūnı sen
Ger tevekkül itmeseñ gerdūnı sen
428. Çarḥ mākil olmaya bilmek maḥal
İşbu müşkil ‘aḳl-ile ola mı ḥal
429. ‘Aḳl ihāṭa ide mi gök dehri yā
Var ḥaṭāda şek tutar kök dehri yā

⁴⁶ Allah hem evci gözler hem devenin yavrusundan ayrılmasından dolayı ağlamasından bile haberdardır. Her şeye kadir olması.

430. Ne semek bilür semā ne pīl üvez
Ne felek ‘ilmin beşer vire avaz
431. Çarhı idrāk itmez ādem bilesiz
Sırr-ı eflāk olmaya hāl bilesiz
432. İrmedi hīç ‘aql-ı ādem ‘āleme
Virmedi eşkāl ü āvāz ‘ālime
433. Nūr-bīniş olsa n’ola tīz ger
Āferīnīş sırrı nedür göre ker
434. Muḳteżā-yı ḥikmetu’l-lāh hem budur
Ketḥüzāyı işbu sırdan kıla dūr
435. Naql-ile bilinse nicedür cihān
‘Aql-ile düzmek olur-idi çeḥān
436. İrse nikbet şāḥ ucından şınsa berg
Ehl-i ḥikmet cem‘ olup kim duta berk
437. Emr-i dost olmayıcaḳ bir gün şına
Ten-dürüst itmeyiser berkin şına
438. Vāḥid o Ḥaḳ lā-şerik ü Ḳādir ol
Sācid o ḥalḳ aña sen de ḳādir ol
439. ‘Aqlı zāyi‘ itme ebter gibi sen
Kim ṭabāyi‘ buldı dir terkīb-isen
440. Şūrete geldi nazım terkīb-i bil
Ḳudrete münkirdür ol terkīb-i bil
441. İnfī‘ālī fi‘l-ile_itse işbu dörd
Pes kemālī görmeyedi naḳş u derd
442. Ger ḥayātuñ aşlı şu[y]sa yā ḥo yıl
Bu nebātuñ şekli kimden ay u yıl
443. Şekl ü şūret ḳande buldı yā nebāt
Şehd-i lezzet kimden aldıydı nebāt
444. Ger meded dinse ki nemdür dāneye
Şevḳi ḥadsiz kim virür dürdāneye
445. Her birinde gören od u yıl şu var
Di yirinde kim ider zībā şuver
446. Gerçi biter topraḡ-ile dāne pūr
Di kim ider ḳālebini ḥūşe-pūr

447. Nā-şeker toprakdan uğrar kand alur
Yā güher aşdāfı şudan kand alur
448. Şāḥa ger āb içirürse bād u nār
La‘li cüllāb ide kimden buldı nār
449. Cism ü cāna kim virür yā kūtı di
Zerle kāne kim virür yākūtı di
450. Kudret-i Hāk’dur kamosın işler ol
Hikmete bak la‘l ü mercān işler ol
451. Ger nebātuñ hālını şerḥ itse dil
Bu ḥayātuñ bergi kurur dil-be-dil
452. Yā ma‘ādin vaşfın itse dil ü cān
Her yañadın ala ‘ibret ins ü cān
453. Cān eriyē duymaya taqdīr ne
Cān eri yā diye mi taqdīr ne
454. Sen ko ḥayvān ins aña ki birisin
Biñde dil cān şerḥ idemez birisin
455. Çünkü süfliyyāt işinde bili ne
Şanma ‘ulviyyāt işinde biline
456. Kāyinātı küll bile mi ‘aql-ı cüz
Mümkinātı mümkün ammā ‘ilmi cüz
457. Kendü terkībünde ‘ācizsin debīr
‘Akl irer mi hergiz aña sen di bir
458. Kıl nigāḥ olmayuban gerdünī sen
Sāl u māḥ birle gözet gerdünı sen
459. Kim mu‘ayyen bir sebebdür ḥāl-i çarḥ
Kendüzinden bī-sebeb urmadı çarḥ
460. Katuñuzda olmadur ṭab‘-ı ‘azīz
Diñ ki siz de ol beyān olur ‘azīz

[11b]

461. Şanma taḥkīk o sebebler lafzıdur
Ki_ehl-i tevfiḳ ol müsebbib gizli dūr
462. ‘Ayn-ı ‘ālemdür tılsım iy pīr ü genç
İsm-i a‘zamdur İlāhī anda genc

463. Bu tılısmı cāna bozsañ dilde sen
A‘zam ismi bulduñ oķı dilde sen
464. Feth iden bu genci gözlemez dürer
Ma‘deni o ‘arz iderseñ yüz dürer
465. Olma bī-bāk olsa feth-i genc ü māl
Zehr ü tiryāk olur anda mālāmāl
466. Kim hāzīne fethini māl्ला umar
Pes defīne içre bulur māl्ला_o mār
467. Mār u zehri buldı bulan zerle dūr
Nīş-i qahrı nūş-ı lūtfı biledūr
468. Qahrını hoş gözle dirseñ saķın ā
Zehrini nūş itme gāyet saķına
469. Buldı Hārūn anca maṭlab mālāmāl
Bildı Qārūn andan aldı genc ü māl
470. Çün hilāfı virdi aşla līk aña
Nūş-ı şāfı buña oldu zehr aña
471. Ādem İblīs ikisi de buldı genc
Şanma mūnis oldılar ol pīr ü genç
472. Buldı rahmet oldu peygamber biri
Oldı la‘net birisi Hāķ’dan berī
473. Didi Aḥmed ol nebī ḥayrū’l-beşer
Ḥayra_idüñ cehd olmayasız tā be-şer
474. Kūl ne ki_ister nef_ ü zarr bātıl yā ḥāķ
Bula yekser zanna göre vire Hāķ
475. Tār olur vaķt imdi ṭur Firdevsī sen
Eyle tā‘at bulasın firdevsi sen
476. Kıt azık baķ gāfıl olma mişl-i lek
Menzil uzaķ merkebūñdür leng lek
477. Bu cihāndur aç gözüñ put-hānede
Key ṣehāndur bildi_öziñ put hānede
478. Put-perest-emşāli itme kāl u kıl
Mertebeñ pest eyle evce ‘azm kıl
479. Nefs-i putı şıyuban bī-pāk u ḥūb
Hāķķ beyti kıl ḥadeşden pāk u ḥūb

480. Cehl ü senni sevme dime ğāfilin
Okı_innī lā-uḥibbu'l-āfilīn⁴⁷

Fİ'L-MÜNĀCĀT VE 'ARZİ'L-ḤĀCĀT İLĀ REFİ'İ'D-DERECĀT

481. Kāyinātı düzdi Rabbü'l-'ālemīn
Kim şalātı kıla mü'min 'ālimīn
482. Hızmete yazdı berātı virdi Hāk
Ṭā'ate kā'im okuya vird-i Hāk
483. İstiṭā'at yokdur ol fi'le velī
Hoş 'ibādet Hākḫ'a kılam çün velī
484. Çok günāhum āh ki gözümde nem az
Pāziṣāhum 'acz-ile kıldum namāz
485. Ṭā'atüm nāçār ü key bī-çāre'em
Hızmetüm azdur dime_olmaz çāre em
486. İtmişem şer itmedüm hayrı niyāz
Saña düşer 'afvdur hayrını yaz
487. İy Ğanī şeh halkuñasın dest-gīr
Gel meni kıldur düşüpden dest gir
488. Ben bu za'f-ıla iderken ṭā'at az
Nefs 'unfı māni'-iken daḥı āz
489. Hāzretüñ-ken çünki Rabbü'l-ālemīn
Raḫmetüñden behre_umarken 'ālimīn
490. Hāşa luṭfuñ irmeye Firdevsī'ye
Düşe nāra girmeye firdevsiye
491. Gerçi 'āşī lāyık olmaz yarlığa
Vir ḫalāşı līki luṭf it yarlığa
492. Raḫmetüñle iki 'ālem kār-sāz
Himmetüñ kıl bendeñe iy Kār-sāz
493. Ṭā'ati men kılayım her kış u yaz
Raḫmeti sen kıl gerek yā 'āşī yaz
494. Bende küstāḫ olduğı luṭfuñ añar
Sen de raḫmet itmeseñ ḫayfā eger

⁴⁷ En'am Suresi, 76. Ayet: "Ben batanları sevmem." Hz. İbrahim kıssası anlatılırken gökteki cisimlere iman edilemeyeceğini, gün dönümlerinde ortadan kaybolduklarını, dolayısıyla bu cisimlerin Rab olmayacaklarını idrak etmesine telmih yapılır.

495. Kānkı āb-ı dest-ile pāk ola yüz
K'emr-i bāb-ı hıẓmete hāk olayuz
496. Rīsmāndan āsmān māhī-le māh
Hāk-i cāndan nūra nisbet sāl ü māh
497. Nūr-ı pāke hākden nisbet budur
Tā Simāk'e bu semekden sūz-ı dūr
498. Bīn bir ümmet yitmiş iki cümle dil
Tā kıyāmet tāt itse açsa dil
499. Bu hālāyık bir nefesde pīs ü pes
Hāk'ā lāyık tāt itmez hīç bes
500. Hāzretinden ğayrı kuluñ yāri yok
Tātinden ğayrı kula yārī yok
501. Gerçi kuli 'āciz ü bī-çāresi
Līki kavli gözleye bu çāresi
- [12a]
502. Hıẓmet-ile bile kendü kulluğın
Tāt-ile ide Hāk'ā kulluğın
503. 'Adl-i 'āşī cürme göre ola_eger
Baş hālāşı bulmayup boynın eger
504. Sebkat-i rahmet ğāzabdan cümleye
Lezzet aldurdu talebden cümleye
505. 'Umķı yok hādsüz durur baħr-i kerem
Luťfi çok derde ne var kılsa kerem
506. Rahmeti deryā günāhum nemle yem
Tāt-ı kılup umar bu nemle yem
507. Gerçi tāt itmedüm bir zerrece
Līki rahmet umaram bir zerrece
508. Ger 'ibādetle tola kevn ü cihān
Hīç ziyādet olmaya gencüñ çehān
509. Hılkatüñden olsa 'āşī cüz' ü küll
'İzzetüñden eksik olmaz berg-i gül
510. Bī-sebeb kılduñ 'atā evvel be_azel
Bī-ta'ab 'afv eyle āħir lem-yezel

511. Çün biḍā‘at yoklaya senden irer
Ehl-i ṭā‘at isteyüp tevfiḳ arar
512. Ṭā‘at-ile şükr kııl rûzî bize
Raḥmet eyle her şeb ü rûzı bize
513. Anda ki_ancaḳ cān kıılur bir daḥı Hû
Ben de îmān şaḳla diyem hû vü hû
514. Kııl kerāmet baña baḥşāyiş kerem
Gel ‘ināyet eyle baḥşāyiş görem
515. Gidicek dār-ı fenādan göz baḳa
İdicek menzil beḳā ḥayyü’l-beḳā
516. Māsivādan göz çevirdüp göze göz
O likādan enver eyle göre göz
517. Mücrimînüñ gözleri gözler ḥaṭā
Ehl-i Çîn’üñ hemçünān misk-i Hıṭā
518. Ehl-i ḥaḳ ‘ayn-ı ‘ināyet gözler ol
Ehl-i ḥaḳ ‘aynı ‘ināyet gözler ol
519. Yırde_o yapraḳ-ven ki yatur niçe yıl
Başa topraḳ alur esdügünce yıl
520. Her heves yilinde yiler serserî
Her hevā yolında ḡaltān ol seri
521. Derd-mend ü miḥneti çok kendü ḥor
Müstemend ü ṭā‘ati yok ki_ola ḥor
522. Yā İlāhî çāre kııl bî-çāreyüz
Yu günāhı yüz bula bî-çāre yüz
523. Yok diyānet zühd-ile sāmān hîç
Çok şekāvet itmedüm sāmān hîç
524. Mence müfsid görmedi kevn ü fesād
Kim muḳallid-ven işüm her gün fesād
525. Baḥş-i mantık içre_iderven ḳāl ü ḳāl
‘İlm-i taḥḳîḳ içre ‘āciz-ven çü kııl
526. Ma‘rifetden bî-ḥaber gevden benem
Her cihetden kııl nazar gevden benem
527. ‘İlm ü faẓl-ı zikre yok şālih ‘amel
Zulm ü cehl ü cebr-ile tutdum ‘amel

528. Ehl-i takvā olmadum tıtdum kibir
Dīn-i dünyāya şatarvan çün gebir
529. Vecde bir kılsam ider biñ lehvi yüz
Secde bir itsem kıılır biñ sehvi yüz
530. Yamadum dünyā kesüp dīni etek
Komadum anı_iskidi bu āh itek
531. Baħr-ı hayret çevrem aldı gitdi ög
Ėarķa şehvet şüyı_ider kim ardı öñ
532. Çün kanā‘at gözleyem sevdā irer
Ger ferāĖat izleyem ĖavĖā irer
533. Men tecerrüd umduğumca eyleyü berg
Ten eli cāndan tutar dünyāyı berk
534. Men ta‘alluķ terk iderdüm itse tek
Nā-ta‘alluķ nefsum itmez itdi tek
535. Ėamr-ı Ėod-bīnlikde mestem mişl-i mest
Cemr-i pür-kīn Ėod-perestem mişl-i mest
536. Ėod-perest olan kaçan Ėaķķa tıpa
Her ki mest olsa ider ‘āķil tıpa
537. Nefse yiter put-perestlik ola tıp
Nefsi yitür pāk-cān gel Ėaķķa tıp
538. İy Ėüzā eyle cüzā menden meni
Kethüzā oldu gerer göğsin meni
539. Cān huş-yār it gide ser-Ėoşlık
‘Aķlumu yār it bula ser Ėoşlık
540. ‘Aķl-ile bildüm seni tıa‘at kılam
Naķl-ile ‘ilmüñde ger ebkem kılam
541. Men ne_ene diyem enāniyyet senüñ
Ėo baña anı enāniyyet senüñ
542. Var Ėüñahumla sehiv cürm ü Ėatā
Rū-siyāhem āh ki çün müşk-i Ėıta
543. Fazluñ öķiş luţf-ile eyle kerem
‘Adlüñ eyle nefsi çārmıķa gerem

[12b]

544. Nefsümüz zālīm nice ‘adlūñ görem
Ḥazretūñ ‘ālim ‘ilimde_a‘mā kerem
545. Şehle bil luṭfuñ umar bende daḥı
‘Avf kıl cürm itmeyem ben de daḥı
546. Ger siriştüm oldu ḥāk ü gitdi üñ
Ser-nüviştümdür muḳadder līki öñ
547. Bitdi toprak içre cev gendüm daḥı
Ḳısmet el-ḥaḳ bildi_ölür kendüm daḥı
548. Çün ‘ademden bizi icād eyledüñ
Gel keremden raḥmetüñi eyle öñ
549. Fazl u cūduñ bildi yeksān ins ü cān
Her vüçüduñ ‘aḳlı senden buldı cān
550. Vir dilekle iḥtiyārı bārī sen
Çün melek pāk eyle bizi Bārī sen
551. Çünkü vāfir luṭf-ı ezel kılduñ revā
N’ola ki_āḥir raḥmet itseñ ger revā
552. Sā‘ati sa‘d eyledüñ çün rūzumı
Ni‘meti virdüñ şükür her rūzīmi
553. Şabrı key vir gelse miḥnetle belā
Şükri key vir zevḳ ü şevḳ-ile bi-lā
554. Her ne ḥarfüm şükri yok ‘āciz ḳalam
Aradan kem eyle aña çeküp ḳalem
555. Çün ‘atādur şükr-ile ḳavlūñ beli
Āḥ ḥaṭāsuz olımaz ḳuluñ belī
556. Her ne naḳl olırsa güftārum senüñ
Cān u ‘aḳl u her dü güftārum senüñ
557. Dutmışam yüzüm ḳapuña rehnümāy
İtmişem güm men tarīḳüm reh nümāy
558. O şafā berrinde cānum peykidür
Bu ṭavāf-ı Ka‘be’ye *lebbeyk* dir
559. Ger liḳā ‘ıydına_ola ḳurbān cān
Pes beḳā ile bulā ḳurb anı cān

560. Rabbenā hükmünle ser-gerdāniyüz
Ehl ü nā-ehle ururuz göz ü yüz
561. Hırşum ağzın yā İlāhī kılma aç
Çün ğanīsın bāb-ı lütfuñ baña aç
562. Ğayre muhtāc itme bizi yā Ğanī
Çeşm-i züccācuñ sızırma yağını
563. Her kapuya_itme havāle vir nevāl
Çün tapu ehli bulur senden nevāl
564. İşigüñde her kim ol merdūd ola
Öñ ü şöñda gebr ü nā-merdūd ola
565. Anı kovup hazretüñ bunı okur
Bunı da_ögüp ümmī_idersin anı_okur
566. O delīle la‘net itdüñ yiri nār
Bu Halīl’e rahmet itdüñ nārı nār
567. O semek batnında dīzāruñ görür
Bu felek kurbındaken nāra girür
568. O cemālünden ziyāde_envār-ıla
Bu celālün zulmetinde_envarı lā
569. O biri merhūm mağfūr oldı hūr
Bu biri maḥdūm maḥhūr özi hūr
570. O muḥalled bildi ḥaḳ gözler ḥaṭır
Bu muḳalliddür şefti ider ḥaṭar
571. Ne niyāzuñ ṭā‘atine var anuñ
Ne_ihtirāzuñ var günāhından anuñ
572. Buldı rahmet kıldığı-çün o namāz
Buldı lezzet bu namāzı onamaz
573. Āh bu korkı-y-ile az kaldı ölem
Ben de kanḳı fırḳadan yā Rab olam
574. Ahd ü peymān içre budur korku yā
Gidem imānsuz zebānī kor koya
575. Kahr iderseñ ḥalka kılsañ yā mihir
Zehr iderseñ nūş yā naḳş u mihir
576. İt ‘uḳūbet ‘afvı yā kılma cerā
Kim ḥuşūmet birle diriden çerā

577. Mihriñüñ milkinde bende Cümcüme
Qahrıñüñ hâkinde gildür cümcüme
578. Bir ilâhsın lâ-şerîk ü bî-bedel
Pâzişâhsın milküñ içre yok bedel
579. Yok nazîrüñ ulu sulţânsın Hüzâ
Yok müşîrüñ re'yüñe nâ-kethüzâ
580. Fâ'il ü Muhtâr u Qâdir'sin Celâl
Kâmil ü Cebbâr ü Qâhir zü'l-Celâl
581. Hem aḥadsin *lem yelîd*⁴⁸ yokdur işüñ
Hem şamedsin kendüziñden her işüñ
582. Çok şükür Allâh ü Rabbü'l-'âlemîn
Bu zikir 'ilminde Bârî 'âlimîn
583. Çok celeblik cehl-ile_itdüm 'Âd'e men
Bî edeblikle_öykünürem 'âde men
584. Yok katuñda 'özüñ ammâ her günâh
Ḥazretüñdedür şefî'üm her gün âh
585. Ver hacâletle şefî'üm bârî vâh
Ger 'inâyet itmez-iseñ Bârî vâh
- [13a]
586. Çeşme-i hûn olsa iki gözler âh
Nîl ü Ceyhûn akıdursa gözler âh
587. Tâ kıyâmet 'ömr-ile sürsem de yaş
Îl vilâyet ğarkâ varup itse yaş
588. Eyle takşîr itmişem men kendüme
Ki_anca ta'zîr itmez âsyâ⁴⁹ gendüme
589. Pür-ğamem bîmüñ-ile gerçi velî
Hürremem luţfuñ añup ammâ velî
590. Ḥande_ider nâdânluğumdan yüz çi ger
Kân yudar ḥayrânluğumdan bu ciger
591. Ger günâhum añup itsem çok ben âh
Diñer âhum luţfuñ añsam iy penâh
592. Çok günâhum ḥaddi yok hemçün kayır
Yok penâhum senden özge_işüm kayır

⁴⁸ İhlas Suresi, 3. Ayet: "O doğurmamıştır."

⁴⁹ Değirmen anlamındaki "âsiyâ" kelimesi vezin gereği hecesi düşürülerek okunmuştur.

593. Hāk kapuñ mihrāb u kıble secde-gāh
Hem tapuñdur tapum itsem secde gāh
594. Cümle yüzden baña sensin tapacak
Kurı sözden olmamışam tapacak
595. Baña benden ne kim itdüm yā Ganī
Saña senden sığınuram yağını
596. Dilde yakın hāzretüñ her cāna çün
Dilde_aduñ zıkr ider insān cāna çün
597. Pāzişehsin halk-ı ‘ālem bende geh
Hāk İlāh’sın rahmet itgil bendeñe
598. Vir ferāgat cümleden eyle berī
Hāk ‘ibādetle ögem sen Hāk biri
599. ‘Ālemüñ sevdālarından nefsi kes
Ādemüñ gavgāsına olmaya kes
600. Nefs-i ‘āşī hırşı azdı oldu it
Vir hālāşı bize derde hāş it
601. Ir ‘anāyı fānī iy Hayyü’l-Bekā
Vir bekā-yı cāvidān baña bağa
602. Şem‘ümi kıl şevküñ-ile zinde dil
Tab‘umı kıl mu‘tedil zıkr ide dil
603. Key hākīrem key zelīlem key kemīn
Key fakīrem dimezem ki men kimin
604. Çün kapuñdan özge yok bir yir baña
Pes kapuñdan gayrısını yir baña
605. Her düğüme diş ururam dāyima
İrdüğüme söylenürem dāyim ā
606. Yā İlāhī ide mādem her be-şer
Çün günāhı ider olur her beşer
607. Nefs-i kāfir bizi dāyim azdurur
Şerr-i vāfir itmedügi az durur
608. Urmışam dest elde sāğar hem humār
Olmuşam mest azmışam çün Zü’l-Humār
609. ‘İşrete yildüm cüvān ü şeyh-ile
Tā‘ate bil bağlamadum şeyh-ile

610. Emr-i Bārī eyleyelden beyni halk
İzīrārī benden ürker cümle halk
611. ‘İlm okuyup ider-iken halka pend
‘İlmi koyup ‘aqla urdum halka bend
612. ‘İlm-ile āh itmedüm bir lahza kār
Nefs-i gümrāh odı kıldı cāna kār
613. Gūşa demri itdüm içüp bāde hayf
Āh ki ‘ömri virmemişdür bāda hayf
614. Şāh-ı zālīm nefsüm ü ben çākerem
Zulmi dāyim iden ol ben çekerem
615. Ne ho açdum ağzum ögüp Hakk’ı ben
Ne ho seçdüm bātıl işden hakkı ben
616. Yavu kıldum ben şerī‘at yolını
Çünkü bildüm kaldum andan yolını
617. Hakkdan eger olmaz-ise çāre āh
Boynum eger cürm ider bī-çāre āh
618. Çünkim iy şeh hazretūñ Hādī bize
Oldı gümrēh kanı yol hādī bize
619. Gerçi müflis olmuşamdur bī-zerem
Nefse mūnis derde_ umaram bizerem
620. Her günāhum nidesinde bilmezem
Her gün āhum nide sinde bilmezem
621. ‘İlmümi ko katı nādānem Mehā
Nefsi her sū gözleyüp dirven meh hā
622. Ġāyet ahmaḳ olmayaydum harca men
‘Ömri nā-haḳ sürmeyeydüm harca men
623. Yā İlāhī hırşum öküş nefsüm it
Yu günāhı vir kanā‘at kānī‘ it
624. Bār-ı ğamdan kāmētüm oldı dü-tā
Ġarḳ-ı yemden yoğ elüm kimse duta
625. Ger ‘ināyet itmez-iseñ zerrece
Bende tāt‘at kalmayısar zerrece

626. Hemçü bülbul zıkrûn itsem ravzada
Kıla gulgul benim-ile ravza da
627. Ol Süleymân işigünde nemleyem
Cürm ü 'işyân oldu az az nemle yem
- [13b]
628. Cürmüm ile artururam şevke âh
Kabrüm-ile tolıcağdur şevke âh
629. Çünkü zâkir zıkrûn ider bu cenân
Eyle şâkir bula gülzâr-ı cinân
630. İdem ilkâ gönlüme niteki sehl
Görmeyem tâ zerre-veş cürmümi sehl
631. Şādum ol-ki şimdi şâhib-manşıbam
Yādum ol ki ola mevtüm manşıbum
632. Çok haṭā kıldum suçum bildüm bu dem
Kıl 'aṭā gözden niçe aṣsun bu dem
633. Çün kıyâmet oluban çalına şūr
Sen 'inâyet kıl bizi faḫluña sor
634. 'Adlûn umar cānum iy Ḥaḫ dād it
Yā kim ider senden özge dād it
635. Baḫr-ı luṭfuñ içre kaṭre yā neyem
Yok çü 'unfuñ oda atma yanayam
636. Hızmetüñde key za'îfem yarı kıl
Ḥazretüñde var şefi'üm yārī kıl
637. Hemçü Selmân olam eyle ehl-i beyt
Hemçü Selmân ölem eyle ehl-i beyt
638. Eyle kâdir tâ Süleymân-nāmesin
İdem āḫir olmadın cā nām-ı sin
639. Dil melāḫat lafzum-ile sözdeyem
Tā kıyâmet dūr nazîri söz diyem
640. Himmet-ile söz ki direm biñ ü yüz
Behcet-ile ḫaḫ içinde bula yüz
641. Çün-kim iy şeh ḫazretüñdür reh-nümāy
Oldı gümreh kuluña ol reh nümāy

642. Vir feṣāḥat cāna kudret bu dile
Tā melāḥat lāyiḥ ola bu dile
643. Ğaflet-ile virmegil bu çeşme kıl
Ḥikmet-ile ḥatırımı çeşme kıl
644. Çün-kim özüm eyledüñ ṣāḥā yetīm
Bārī sözüm eylegil dürr-i yetīm
645. Şehd-i fāyiḥ it sözüm şīrīn ola
Tā ki ‘āşık Ḥüsrev ü Şīrīn ola
646. Sözlerüm dür tab‘um eyle_āb-ı ḥayāt
Kim işidür tā ebed bula ḥayāt
647. Görse dadum sözde biliş birle yad
İde ādem tā ebed ḥayr-ile yād
648. Vir belāḡat işbu kuluñ kālīne
Tā kıyāmet okına söz kılına
649. Sen ‘ināyet eyle yā Rab kıl kerem
Söz nihāyet bula gögsümi gerem
650. ‘İzzetüñüñ satveti-çün Zü’l-Celāl
Kudretüñüñ ḥikmeti-çün iy Celāl
651. Ol ‘ināyet pertev-içün reh-nümā
Kim ‘ibādet ehlinedür reh nümā
652. Hem muḥarreb cānlaruñ tevḥīd-içün
Oldı akreb bildiler tevḥīdi çün
653. Baḥr-ı ‘avfuñ ḥaḳḳı-çün ḥalk-ı cihān
Dehri cürminden nemi anuñ çehān
654. Aşfiyānuñ pāk ṭāhir ḳalbi çün
Etḳiyā āgrāz-içün yok ḳalbi çün
655. Enbiyā ve mürselīnüñ ḥaḳḳı-çün
Bī-riyā bātıla seḫdi ḥaḳḳı çün
656. Şafveti-çün ādemüñ ki_oldı şafī
Da‘vet-içün Nūḥ’uñ iderdi şafī
657. O Ḥalīl’üñ ḥaḳḳı söynüp külle nār
O Ḥalīl’üñ ‘izzine_idüñ gülle nār
658. Hem zebīḥüñ ḥaḳḳı_idüp ḳurb ānı sen
O Melīḥüñ çün viren ḳurbānı sen

659. Şāh-ı hūbān ‘işmeti-çün çekdi çāh
Oldı sulţān Mışr’a buldı soñra cāh
660. Pīr-i Ken‘ān zārī-çün Ya‘kūb ol
İtdi efgān āh çün Ya‘kūb ol
661. Mübtelāñ Eyyüb’üññ Hāḡ şabri-çün
Muḡtezāñ üzere ḡalbidür şabr çün
662. Yūnus içün buldı ins ü hem demi
Mūnis-i nūn oldı zıkrūñ hem-demi
663. Hāḡ mūnācātı ḡaḡḡı kıldı Kelīm
Ṭūr-ı mīḡātı ḡaḡı geydi kilīm
664. Ol şafā genci ḡaḡḡı Hārūn’ı yir
Ol belādan māl-ı Ḳārūn oldı yir
665. Hāzret-i Dāvūd-içün virdūñ nevā
Vaḡdeti ‘ālem bulurdı_itse nevā
666. Şeh Süleymān ḡazretinūñ mūhri-çün
Urdı devrān içre bunca mūhri çün
667. Bī-gūneh Yahyā ḡaḡḡı ḡarḡ itdi hūn
Her gün āh şavm-iledi yimezdi hūn
668. Rūḡ-ı ‘İsā ḡaḡḡı-çün dinür Mesīḡ
Mürde iḡyā idüben geydi mesīḡ
669. Ḳāf u Yāsīn Aḡmed-i Maḡmūd-içün
Ḳāf u Yāsīn o ‘Aden Maḡmūd’ı çün

[14a]

670. O Resūlūñ çār-yārı ḡaḡḡı-çün
Hep ḡabūlūñ ki_itdi yārī ḡaḡḡı-çün
671. Şāh Hüseyin’nūñ ḡaḡḡı_o şāh-ı Kerbelā
Āh kim itdi oña o gör ger belā
672. Ḳurretü’l-‘aynuñ ḡaḡı mīrī ḡasan
Şems-i dü kevnūñ didi ḡulḡ-ı ḡasen
673. Hem şerīf ehl-i mūkerrem āl-içün
Hem zarīf ü şādıḡ ü bī-āl-içün
674. O maḡāmı rükn-i Beytu’llāh-içün
O kelāmı oḡınan li’llāh-içün

675. O h acer-esved ile zemzem h ak ı
Bu ba ardan nemle_olan zemzem h ak ı
676. ‘Ar -ı ‘ulv  mihr   m h  H akk’-ı-  n
Fer -i s fl   evr   m h  H akk-  n
677. Ger m cerred ehl-i n rem nefs m it
Gel Mu ammed ‘ı  ına sen ‘avfu  it
678. Mu tafa _izinden  a urma ‘a l u g z
Mu ted  yolından ırma g ze g z
679.   _old   mmet A med’e Firdevs _iy H ak
Eyle rahmet vir a a firdevsi_iy H ak
680. A med ’yem men de g lem  r meni
Yarlı a hem ‘afv k l d r  r meni
681. Enbiy  var  h ak -  n k l kerem
Evliy  s zine dimeyem gerem
682. P di  hum ol ki bize bendey z
Budur  hum oldu  ara bende y z
683. R -siy hem nite kim m  k-i H  t 
P r g n hem ‘afv k l ki_itd m  at 
684. Bu  ar b  n derdine verse ger em
Ol  ab b  n   rmeti-  n k l kerem
685. Y z urur her la  a Firdevs  a a
A dırur her la  a firdevsi a a
686. Var g n hum   lerem men neyleyem
Her g n  hum bu ki y  Rab neyleyem
687. P r g n huz hem d -t - ad hem   l 
  k-i r huz dimez z ‘afvu a l 

ENDER-BEY N-I  A  DE-  ‘AC Z BE-T R YI I’L- MURABBA’

688.  y H z  v h g mreh itd m ben ‘ac z
Reh-n m  ol a dıram l kin ‘ac z
- Bu hev y  nefse_uyup gezd m ‘ac z
Rabben  eyle ‘af vv ki_oldum ‘ac z
689. H zret  nd r   nk  Rabb ’l- ‘ lem n
Ra met  nd r umdu ı her ‘ limin

Mürvetüñdür kıl 'ināyet 'āl-i emīn
Ki_ olmaya rencide_ özüm mesken 'acūz

690. Şeh Süleymān hazretüñ ben nemleyem
Sehv ü 'işyān itmişem ben nemleyem
Baħr u 'ummān luṭfi cürmüm nemleyem
Hayf ola 'afv itmesüñ Bārī 'acūz

691. Pāzişāhum ben za'ifem yarı kıl
Her günāhum 'afv idüben yārī kıl
İy penāhum raḥmetüñi yārī kıl
Mübtelā_ olmayam olunca men 'acūz

692. Şāhid-ile sürmişem hem-dem n'idem
Zāhid-ile olmadum hemdem n'idem
Sāgar ile yanısar hem dem n'idem
İhtimā itdüm velī yaķar 'acūz

693. Zulmi zāhir itdüm añlar cümle halk
Bence cābir itmedi Hallāk-ı halk
Evvel āħir itmedüm maḥlūķa halk
İddi'ā ğavgā kılup itdüm 'acūz

694. 'Āķ ğāyet rū-siyāhem çün kalem
Kıl 'ināyet kıoma bī-çāre kılam
Vir hidāyet rūḥa tevḥīdūñ kılam
Ejdehā nefsi_ öldürem ki_ oldur 'acūz

695. Āh ki dil küstāḥ olup luṭfuñ añar
Vāh ki raḥmet itmeseñ hayfā eger
Şāh ki himmet itmese kul baş eger
Bendeñe luṭf eyle yaķmaya 'acūz

696. Men ki şāhum yirde yatur bir kılam
Var günāhum bilmezem men ne kılam
Pāzişāhum derdüme luṭf it kılam
Mübtelā oldum bulam şıḥḥat 'acūz

697. Feth-i bāb eyle müyesser biñ ü yüz
Müstecāb olup du'ā bulam u yüz
Bu kitāb elfāzın āħir kıla yüz
Ki_ okıya bir nāy-ile pīr-i 'acūz

698. Ma'rifet vir öykünem Firdevsī'ye
Mağfired vir luṭf idüp Firdevsī'ye

[14b]

'Āķıbet dāḥil olup firdevsiye
Muştafā'la kılam ḥaşır ölse 'acūz

DER-NA‘T-İ MUḤAMMEDİN RESŪLU‘L-LĀH ŞALLA‘LLĀHU ‘ALEYHİ VE
SELLEM

699. Ḥaḳ ḥabībī ki_ oldı faḥrī ‘ālemüñ
 Hem ṭabībī oldı ümmī ‘ālimüñ
700. Maḥzen-i esrār Ḳurān u Nübī
 Ma‘den-i luṭf ü keremdür ḥaḳ nebī
701. Ḥaḳ Allāh itdi_ anuñ-çün cüz ü küll
 *Lī-ma ‘allāh*⁵⁰ bāğ içinde oldı gül
702. Hem risālet şevḳi itdi māhı tāb
 Hem vilāyet milkine_ oldı māhitāb
703. ‘İşḳına ḥaḳ oldı baḥr u ber anuñ
 Şıdkına şāhid-durur Ḥayy Ber anuñ
704. Çü_ oldı ümmet ḥaḳ-ı Mısr u ehl-i Şām
 Penc nevbet urdılar her şubḥ u şām
705. İtdi şaḳ engüşt ile bedr ü hilāl
 Ṭutdı emrīn oldı ümmet her hilāl
706. Efzālū‘l-ḥaḳ itdi cūdın çünki_ o Ḥaḳ
 Bātlı fark itdi cāndan sevdi_ o ḥaḳ
707. Enbiyā-i mürselīnūñ serveri
 Etḳiyā_ anuñ pāyına ḳor ser veri
708. Ḳurb-ı Ḥaḳ‘da ‘izzet-ile ḳadr anuñ
 Rūz-ı ufḳda ‘ıyd u leyl-i ḳadr anuñ
709. Ol Muḥammed Muştafā‘dur şāh-ı dīn
 Sev mü‘eyyed anı cāndan şāh idin
710. Bu cihan fer‘ oldı aşlı özidür
 Meclis-i şer‘ o şadefdür özi dūr
711. Aşfiyānuñ küllisi_ itdi aña mihr
 Enbiyānuñ ḥatmine urdı mühür
712. Şüretā ferzendi ol Bū Ṭālib‘üñ
 Līki_ atası ma‘nide her ṭālibüñ

⁵⁰ Hadis. “Benim Allah’la öyle bir vaktim var ki, o vakitte bana ne mukarreb bir melek, ne de mürsel bir peygamber yaklaşabilir.” Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, C.II, s. 156, no. 2157.

713. Şāhibi mecmū‘-ı āl-i ġālibūñ
Ġālibidür mutlaķā her ġālibūñ
714. Çünki ‘arz itdi yüzi gül-nārını
Bī-ġaraż küfrūñ ider kül nārını
715. Fethi virür Haķ ġazā-yı Bedr’de
Mehdi_üğürür Mekke’de meh bedrde
716. Kıldı *ev ednāy*⁵¹ Haķ menzil aña
Oldı Haķķ’uñ raħmeti münzel aña
717. *Ve’đ- Duħā* ġün yüzidür Haķ and içer
Haķ aña raħmet kapuların açar
718. Gerçi_o cān kaldı cihān içre yetīm
Bu zamān aşdaf odur dürr-i yetīm
719. Hулķın öġüp dir Hudā_añlar ins ü cān
Haķķuñ olupdur murādı_ol pāk cān
720. İ’timād eyle_Aħmed’üñ fażlı çehān
Kim murād oldur tufeyl-i dü cihān
721. Didi *levlāk*⁵²aña Hālık bildi haķķ
Çarķ-ı eflāk anuñ-içün oldı haķķ
722. Evvel anuñ nūrı maħlūk oldı pes
Dü cihānuñ haķķı andan oldı pes
723. Sırr-ı ġaybı evvel andan zāhire
Şekk ü reybi tutma nūr-ı Zāhir’e
724. Küll-i meb‘ūs oldı_anuñ-çün yüzi gül
Var teħaddüs oldı andan cüz’ ü kül
725. Aşlı mevcūdāta zāhir oldı çün
Daħl iden her zāta zātı oldı çün
726. Himmetinüñ cümle millet haylidür
Ümmetinüñ cümle ümmet haylidür
727. İnse taķdīs itdi ta‘līm egleye
Cinne tedrīs itdi vaħy-i añlaya
728. Hażret_oldı haķ nebī_añlar ħāş u ‘ām
Devlet oldı niçe ‘asrān anca ‘ām

⁵¹ Necm Suresi, 9. Ayet: ...” daha yakın...” فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.

⁵² Kudsî hadis. “Eğer sen olmasaydın...”

729. İtdi bî‘at anuñ-ile kavm ü cān
Oldı ümmet aña olan ‘aql ü cān
730. Vardur āyet ki_ itdi münşak mähı da
Hem şehādet itdi murğ u mähı de
731. Kıldı şeytānını da‘vet gine hem
Oldı sünnı vü müselmān gitdi hem
732. İtdi fahrı fakr-ıla_ol hayru’l-beşer
Kıldı hayrı yürimedi ol be-şer
733. Kim ki yüzün görse dimez uşanam
Biñ ü yüzün yıkdı yüzün o şanem
734. Çün cemādāt itdi da‘vet iç ü taş
Pes şehādet viridi_aña avcında taş
735. Kıldı tahkik o nebı meyyiti hayy
İtdi taşdik anı āhū berre Hayy
736. Vahşı da‘vet itdise ol hūb-cemāl
Yüz şehādāt itdi yüz kez biñ cemāl
[15a]
737. Kıldı bî‘at kavmi Rūh-ı Kuds-ile
Ki_ oldı ümmet kavm-i Mısr’uñ Kuds-ile
738. Da‘veti zerrāt anuñçün diñledi
Söyledi her zāt anuñçün deñledi
739. Çünkim oldı zāhir ü bātını nūr
Şād geldi şānına geh nūn-ı Nūr
740. Hāk *lefı hulkin* ‘azīm⁵³ dir hulķına
Pes şafı şefkat iden ol halkına
741. Himmetidür çün hidāyet ümmet ol
Şefkatidür bî-nihāyet ümmet ol
742. Hāzretidür kurretü’l-‘ayn-ı cihān
Midhatidür ol habībūñ key çehān
743. O mürüvvet lutf u ahlak u kemāl
Çün nübüvvet anda hatm ü ber-kemāl
744. Dehrūñ añlardı şoñından öñine
Ardı deñlerdi bakınca öğine

⁵³ Kalem Suresi, 4. Ayet: “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.”

745. Devletinde iki demdür dü cihān
Da‘vetinde ümmetidür key çehān
746. N’ola Mūsā faḥr iderse Ṭūr-ile
Ögdi Mevlā Aḥmed’i ve’ṭ-Ṭūr-ile
747. Der-ber oldı vādīde na‘leyni_anuñ
Efser oldı ‘arşa çün na‘lını_anuñ
748. Ger Süleymān buldı kürsī vü serīr
Aḥmed’e_elān ‘arş u kürsī yüz sürir
749. İbn-i Dāvūd aldısa_ele ḥātemi
Oldı Maḥmūd enbiyālar ḥātimi
750. N’ola Dāvūd itse āhen-nerm eger
Seng-i dil ḥod Aḥmed’e hep baş eger
751. Ger Ḥalīl itdise azer azerī
Cebre’l işi_oldı gülzār āzeri
752. Gerçi İdrīs itdi göge uçmağ ol
Bu müderris açdı_edeble uçmağ ol
753. Hūd u Şālīḥ ümmet oldı aña bil
Çok mesāyiḥ emrine bağladı bil
754. Herze hezyān söyledükçe Bū-Leheb
Didi şādān itdigini bula hep
755. Gerçi Ādem sürdi evvel demde dem
Lākin o dem sürdi nūrı birle dem
756. Ādem evvel bildi olmadın be-şer
Ki_Aḥmed ekmeldür nebī faḥrū’l-beşer
757. Şems Aḥmed enbiyā_aḥter çekme hem
Şeh Muḥammed evliyādur bende hem
758. Rūḥ-ı ekmel Aḥmed’i şāḥib-ḳalem
‘Aḳl-ı evvel dinür aña hem ḳalem
759. O ḳalemde bir raḳamdur dü cihān
O ḳıdemden bir dem olur bu cihān
760. Nūr-ı a‘zam cismi kim buldısa cūd
Ḳıldı şol dem Ḥālīḳ’ına ol sücūd
761. Ḥaḳḳ’a sācid oldı niçe yıllar ol
Tā ki ḥāmid oldı Aḥmed bilmiş ol

762. Niçe müddet kim kıyām itdi delim
Çok ‘ibādet itdi vaşf itmez dilüm
763. Ol niyāzuñ eşerinden diñleye
Bu namāzuñ farzı düşdi deñleye
764. Açdı çün rāh o ḥaḳīḳat baḥre pes
Oldı āgāh sırr-ı Ḥaḳ’dan nūrı pes
765. Ol tarabdan baḥre itdi cūş kez
Ol sebebden devri kıldı yidi kez
766. Oldı zāhir tā yidi pergār-ı çarḥ
Hep mezāhir bir bir urdı gökde çarḥ
767. Her nazar kim itdi bu nūra Ḥüzā
Ser-te-ser encüm olupdur kethüzā
768. Pes idüp ārāmı ol nūr-ı cilāl
Key gidüp ferşi düzüp ‘arşı celāl
769. ‘Aks-i zātı ‘arş-ile kürsī vüçüd
Her şıfâtı ba‘zı ervāḥ-ı vüçüd
770. O güher-bār urduğınca her demi
Rūḥı envār oldı ‘ālem ol demi
771. Hep muḥaşşal andan oldı cem‘i bil
O mükemmel sünnetine bağla bil
772. Ḥaḳ ki ta‘zīm itdi ḥulḳına 2
Buyurur kim ol *leḳf ḥulḳin* ‘aẓīm⁵⁴

Ve inneke le-‘alā ḥulḳin ‘aẓīm⁵⁵

773. Şol ‘izārı Muştafā ki oldı Bedr
Bārī yārī kıldı aña rûzı bedr
774. Ḥazretidür her yöne erkān u şer‘
Sünnetidür ḳodı ol erkān u şer‘
775. İtdi tā‘at isteyüben ümmet ol
Vir şehādet aña sen de ümmet ol
776. Fikr-i Sübhān’ı getürürdi dile
Zıkr-i Raḥmān’ı yitürürdi dile

⁵⁴ Kalem Suresi, 4. Ayet “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.”

⁵⁵ Kalem Suresi, 4. Ayet: “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.”

777. Bir varakdur defterinde cüz' ü küll
Bir 'arakdur bağ-ı ruhsârında gül
[15b]
778. Kıldı tã'at tã ki Maḥmūd oldu nām
Sevdi ğāyet anı pes Rabbü'l-enām
779. Ol şeh-i nās itdi faḥrı faḥr-ile
Deldi pālās özin anuñ faḥr-ile
780. Nūḥ iderdi bed-du'ā küffār ola
Ġam yudardı _Aḥmed 'adūsı şād ola
781. Oldı tenzıl aña Ḥaḳ'dan Fātiḥa
Didi Cibrıl aña *ikrā'* fātiḥa
782. Āyet-ile itdi _itã'at ḳarnı ol
Tã'at-ile geçürürdi ḳarnı ol
783. Muştafã'dur ḥān-ı şer' ü şāh-ı dīn
Ḥoş şafādur cāndan anı şāh idin
784. Maḥfilini düzdi dilden sürdi hem
Menzilini *ḳābe ḳavseyn*⁵⁶ itdi hem
785. İtdi āsān ne ki varsa 'amrda
Zeyd'e Furḳān öğredürdi 'Amr'a da
786. Ḥūr u cennet anuñ-iken bī-ḳuşūr
Kıldı tã'at Ḥaḳḳ'a ḳomadı ḳuşūr
787. Faḥrı ol şāh eylemedi cāh-ile
Mihri her-gāh itmez-idi cāhile
788. Çāker-iken aña ḥaḳ-ı Mısr u Şām
Server-iken itdi tã'at şubḥ u şām
789. Ol nebīdür enbiyānuñ ḥātimi
Şāh velīdür faẓl u luṭfuñ Ḥātem'i
790. Her ne ḥācet diledi _itdi Ḥaḳ ḳabūl
Kıldı _itã'at emrine bād-ı ḳabūl
791. Oldı ḥāmid medḥ-i *levlāk* ol didi
Gine Vāḥid aña Ḥā Mīm ol didi

*Levlāke levlāke lemā ḥalaḳtü 'l-eflāk*⁵⁷

⁵⁶ Necm Suresi 9. Ayet: "... iki yay arası kadar..."

⁵⁷ Kudsî hadis. "Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım."

792. Geldi tenzîl âyet-i İsrâ okudı
İndi Cibrîl anı Hakk’a okudı
793. Hakk Te‘âlâ düzdi hür u uçmağı
Cümle saña isteşür dir uçmağı
794. Hür u rûhân diler ola hemdemün
Tür ki_o Sübhân ide a‘lâ hem demün
795. Nüh felekke ‘âşıkundur Müşterî
Meh melekke gün yüzüne müşterî
796. Kıl yarağı bātılı ko hakk’a git
Bin Burag’ı ol revâne Hakk’a git
797. Dem bu demdür koma bugün yarını
Dime nemdür bul muhabbet yârini
798. Çün Burakı viribidi ol saña
İttifakı vakte hazır olsaña
799. Kıl itâ‘at imdi bu dem oña sen
Tâ ‘inâyet ide Allâh oñasın
800. Hakk’a el-hakk diler Ahmed gönile
Bine Burak ol yüzi ay gün-ile
801. Şekli tāvūs idi insân-şüret ol
Didi Kıddūs aña var münkâd ol
802. İtdi hizmet hazrete virdi selâm
Didi cennetde yirün dârü’s-selâm
803. ‘Adlün içre görmemişdür cebri il
Fazlun içre şefkat umar Cebre’îl
804. Şol recâ kim işigünde bende var
Kıl ‘atâ kim geldüm uşta bende-vâr
805. Râm oldı çün Burak-ı ber-güzîn
Turıgeldi öpdı Kâsım bir gözün
806. Didi Ahmed şefkat idem iy Burak
Kibr olur bed ‘ucbı gönilden bırak
807. Dime ya‘nî ol Burak’uñ görki ne
Gördi ehli oldı ‘âşık görkine
808. Turdı sâke Muştafâ turmadı dek
Ol Burak’a bindi sürdi ‘arşa dek

FĪ-ZĪKRĪ MĪ‘RĀCĪ’N-NEBĪYYĪ ŠALLA’LLĀHĪ ‘ALEYHĪ VE SELLEM

809. Çün delâlet itdi Hakk’a rehberi
Pes haķıķat kıldı ğayrı reh-berī
810. İrdi bārī Sidre’ye ol nūr-ı Haķ
Virdi Bārī ‘arşına ol nūrı haķ
811. Kaldı Cibrīl anda varup seyrine
Refref’e bil aĝdı kaçan seyri ne
812. Ne üşendi yolda ne ho erdi ol
Bil kuşandı Hakk’a deĝin irdi ol
813. Çün melekler gördi yüzün utanur
Nüh felekler ister andan üte nūr
814. Hūr u Rıdvān bildi oldı ser-seri
Nūrın a‘yān görüp oldı serserī
815. Her ne maķşūd istediye kām-ile
Virdi Ma‘būd ol Nebī vü kāmile
816. Niçe esrār Aħmed’e fāş itdi Haķ
Bâtıl inkār itme Hakk’ı añla haķ
817. İrmez insān ‘ilm-i Haķ esrārına
Ehl-i irfān bilmez ol esrārı ne
- [16a]
818. Sırr-ı levlāk ol durur her āyine
Mıhr-i eflāk itdi ālini_ayına
819. Gördi Maħmūd ol İlāh’ı perdesüz
Buldı maķşūd oldı amma perde-süz
820. Aħmed’üñ Haķ oldı çünkü hemdemi
Buldı muṭlaķ hem-demiyle hem demi
821. İtdi Sübhān Aħmed’i efḍal Resūl
Oldı insān üzre Haķ’dan o resūl
822. Gerçi irsāliyle ‘İsā şāhidi
Lāki her ḥāliyle Aħmed şāh-idi
823. Rūz uşeb şavm-ile ol nūr-ı başar
Pūr taleb baĝrına dāyım taş başar

824. Her ne hācet Aḥmed ister virdi Ḥaḳ
İtdi tā‘at kıldı dāyim vird-i Ḥaḳ
825. Zāt-ı Bārī çün ğaraż dāyim aña
İ‘tibārı bu ki_anı kâyim aña
826. Hilm-ile olduĝına ol şāh-ı dīn
‘İlm-ile gösterdi ḥaḳa şāhidin
827. Varımı levlāke ıssı_eyle_işide
Seyr-i eflāk ola Cibrīl iş ide
828. Diñle gökçek sözlerümi ‘ākil ol
Varuma gerçek kûl u fi‘l ‘ākil ol
829. Pür-şafālular saḥunla şāh-vār
Muştafā misli kimüñ bir şāhı var
830. Ḥaḳ Muḥammed çün yaratdı ādemi
Kimse Aḥmed sözün adum ādemī
831. Ḥazretini bil emīrū‘l-mü‘minīn
Sünnetini tut dir-iseñ mü‘minin
832. Mihr ü mehden zāt-ı pāki āri nūr
Her güneḥden ümmet olan arınur
833. Bī-nihāyet o Resûl‘i ögerem
Kim kıyāmet kıla şefkat o kerem
834. Baḥr-ı dilden sevdüğüm-çün Aḥmed‘i
Na‘ti dilden söyledüm çün Aḥmedī
835. Olgıl ümmet ‘ākil-iseñ oñasan
Eyle ḥizmet diler-isen oña sen

FĪ-NA‘Tİ SEYYİDİ‘L-MÜRSELİN VE ḤĀTEMİ‘N-NEBİYYİN ŞALLALLĀHU
‘ALEYHİ VE SELLEM

- - . -/ - - . -/ - - . -/ - - . -/

836. Ta‘zīm idüp ma‘būdı dir ḥaḳkında yā sīnū‘r-Resûl
Ta‘līm idüp mevcūd-ı Furkān didi Yāsīnū‘r-Resûl
Teslīm idüp meşhūd dir iy kaşı yāsını resûl
Ḥā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāḥā vü Yāsīn ü Resûl
837. Sultānı-ken her dü cihānuñ geydi ol şāl u kilīm
Şübān-iken idindi ḥ‘āce ‘Īsā‘la Mūsā kelīm
Raḥmān-iken aña mu‘allim ümmī kor ad o Kelīm
Ḥā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāḥā vü Yāsīn ü Resûl

838. Hāk ki *üscüdū*⁵⁸ didi Ādem'ün alnında Aḥmed nūrına
Kulne *'hbiṭū*⁵⁹ itdi ḥiṭāb añlamayınca nūrı ne
Lā-taḳneṭū⁶⁰ oldı aña beşāret Seyf okı baḳ Nūr'ı ne
Hā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl
839. *Innā keḫeynā*⁶¹ 'askerin a'dāya çekse biñ ü yüz
*Innā feteḥnā*⁶² fetḥ-ile manşūr olup bulırdı yüz
*Innā hedeynā*⁶³ şacıdur ve'l-leyli anuñ ve's-şemşi yüz
Hā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl
840. Hāk'dan Muḥammed'dür cihāna rahmeten li'l- 'ālemīn
Ki oldı mü'eyyed dīn anuñ İslām-ile 'ālī emīn
Na'ti muḳayyed muşḥafın ḥıfz eylemiş her 'ālimīn
Hā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl
841. Taḳdīm idüp peygamberi maḳşad kılan Hāk ḥalḳına
Ta'zīm idüp didi *lefī ḥulḳin* 'aẓīm⁶⁴ ol ḥulḳına
Ta'līm idüp Furḳān Hāk'dan itdi farḳ o ḥalḳına
Hā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl
842. Bir demde fetḥ oldı hezārān-der-hezārān fen aña
Maḥremde ḥaḳ keşf oldı sır İsrā gicesinde⁶⁵ oña
'Ālemde anuñ çün oldı ḥalḳ iḥlāşla okuyup öge
Hā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl
843. Maḥmūd u Hāmid Muşṭafā oldur maḳşad-ı her dü cihān
Ma'būd u Vāḥid itdi ḥalḳ anuñ-içün ḥalḳı çehān
Mevcūd-ı mācīd şefḳatidür olıcaḳ ḥaşr ol cihān
Hā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl
844. Eflāk-i envār Aḥmed'i zeyn ider-iken key şaḫī
Hāşā ki ḥār içinde yatırdı ādemi ḥāk-i şaḫī
Levlāke dir ḥaḳḳında virmedi selām aña şaḫī
Hā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl
845. İy faḫr-i ḥalḳ ele almadın daḫı 'Uṭārid bir ḳalem
Vaşfuñı Hāk izniyle levḫ-i a'zama yazdı ḳalem
Mu'cizle şaḳḳ itdüñ ḳamer medḫūñde Nūn u ve'l-Ḳalem
Hā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl

⁵⁸ Bakara Suresi, 34. Ayet: "...secde edin!"

⁵⁹ Bakara Suresi, 38. Ayet: "İnin dedik..."

⁶⁰ Zümer Suresi, 53. Ayet: "... asla ümidinizi kesmeyin..."

⁶¹ Hicr Suresi, 95. Ayet: "...şüphesiz biz yeteriz..."

⁶² Fetih Suresi, 1. Ayet: "Şüphesiz biz fetih verdik..."

⁶³ İnsan Suresi, 3. Ayet: "Şüphesiz biz gösterdik..."

⁶⁴ Kalem Suresi, 4. Ayet: "Sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin."

⁶⁵ İsrā Suresi, 1. Ayet'te Miraç mucizesine telmih.

846. O ma‘den-i cūd u seḥā o maẓhar-ı eltāf-ı Ḥaḳ
O maḥzen-i ‘ilme’l-yaḳīn ayıra ol bātıla ḥaḳ
O mesken-i firdevs ü cennet ḳalb-i şāfī sūz-ı Ḥaḳ
Ḥā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl

847. Mi‘rācı taḥḳīḳ oldı_ anuñ şekden şaḳın mezḥeb budur
Sertāc idindi na‘lını ḳudsī diyüp mezḥeb budur

[16b]

Minḥāc anuñ şer‘i durur feth eyleyen mezḥeb budur
Ḥā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl

848. Aḥmed Muḥammed nūri-çün yā Rabbi bu Firdevsī’ye
Virgil muḥalled cennetüñ dāḥil idüp firdevsiye
Na‘tin mümecced mişli diyüp öykünüp Firdevsī’ye
Ḥā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl

849. Aşḥābına etbā’ına eşyā’ına hem āline
Ensābına eyle du‘ā bildüñ-ise ḥayr alına
Aḥbābına_öykin vir selām aldanma şeyṭān āline
Ḥā Mīm ü Maḥmūd Aḥmed ü Ṭāhā vü Yāsīn ü Resūl

DER-BEYĀN-I TEMSİLĀT-I DĀSĪTĀN-I MĀẒĪ

850. Dāsītān te’vīlini cāndan ışıṭ
Kim beyān ola ‘ayān gözüñ ışıṭ

851. Fi’l-meşel milk-i cihāndur tende cān
Bī-‘ilel māyil aña insān u cān

852. Ḥaḳ olur Furḳān-ı Ḥaḳ peygamberi
Naḳlidür Ḥaḳ itmegil peygām berī

853. Rūḥ ol Aḥmed oldı nefsüñ bu cehil
Nefs olur bed uymaḡıl çün Bū Cehil

854. ‘Aḳl-ile eyle ‘amel iy pāk dil
Cehl-ile ‘āşī olanı iki dil

855. Ger naşīḥat tutar-isen ‘āl-i_ emīn
Vire cennet saña Rabbü’l- ‘ālemīn

856. Cāhil ü nefse uyan bilmez Ḥaḳ’ı
Bātıl u nefis isteyen seçmez ḥaḳı

857. Ehl-i ‘irfān nuşhını her kim duta
Nār-ı sūzān içre itmez ḳad dü-tā

858. Nefsi ḡāret eyle düşme āline
Vir şalāvat Aḥmed’e vü āline

MAṬLA‘-I DĀSĪTĀN

859. İy ma‘āni gülşeninde murğ-ı cān
Kıl beyānı ki ide gūş ins ü cān
860. İbtidā düşmek-içün sözüm ġarīb
İntihāda üç faşıl dır bu ġarīb
861. Ḥamd-i Ḥaqqı eylemekdür biri yād
Bile ḥaqqı bātılı biliş ü yad
862. Aḥmed ü Maḥmūd ikinci ol aña
Raḥmet-i ma‘būd ire tā kim aña
863. Añsa aşḥābı üçinci bu eger
Olur aḥbābı muḥibb ü baş eger
864. Raḥmet anuñ āline evlādına
Miḥnet anuñ kim diye evlādı ne
865. Çün nübüvvet içredür ḥātım Resūl
Hem seḥāvet birledür Ḥātem Resul
866. O Muḥammed şer‘ine kim girmeye
Cennet ebbed ‘uqbīde_āḥir görmeye
867. Biñ bir ümmet birle yitmiş iki dil
Oldı ḥazret Aḥmed-içün ehl-i dıl
868. Kim muḥabbet itmez Aḥmed āline
Olmaz ümmet dīn ü imān āline
869. Her kim ögmez o Muḥammed ālini
Ḥaqqı añmaz kes başınla elini
870. Ḥānedānuñ men muḥibbiyem begüm
Medḥin anuñ kılmasam artar buñum
871. Ḥānedānı kim sever Firdevsī bil
Raḥmet anı bula hem firdevsi bil

ENDER ŞİFAT-I ÇĀR-YĀR RIDVĀNU‘-LLĀHU ‘ALEYHİM ECMA‘İN

872. Yāriedür efdal-i dūr çār-ı yār
Yarıdadur ekmelidür çār-yār
873. Çār-yāri sev ki_olur yār-i Resūl
İḥtiyārī itdiler yārī resūl

874. Efzal aşhâb anlar u dārā-yı dīn
Anca aḥbāb olmaz u Dārā-yı dīn
875. Yār-ı ġār-ı Muṣṭafā Bū Bekr-i pīr
Kıldı yārī ehl-i İslām’a_ oldı pīr
876. Olur evvel ol imām-ı pīşīn ol
Hem mufazżal kıldı Şām’ı pīşīn ol
877. Ber-Hüzā çün itdi mālın tār u mār
Muṣṭafā çün kıldı rüzın tār mār
878. İtdi bī‘at Aḥmed ile evvel ol
Sen de ḥızmet kıl ışiginde_ evvel ol
879. Hem ‘Ömer kân-ı vefa Fārūk odur
Dād-ger kân-ı kerem fārūk odur
880. Fazl-ı da‘vā eyledi kânūn-ile
Güş-ı muġnī itmedi kânūn-ile
881. Hāk kitābında seçüp bātıl ḥākı
İhtisābında gözetdi key ḥākı
882. H’āce ‘Oṣmān pūr-hünerdür nīk-rāy
Cem’-i Qurān kıldı idüp nīk rāy
883. Kıl-ile kāl itmemişdür ‘Amr’e ol
Māh-ile sāl itdi ḥacc u ‘umre ol
[17a]
884. Çünki ‘Oṣmān Muṣṭafā’ya oldı rām
Gerçi aşlan idi tutdı ḥūy-ı rām
885. Yār-ı rābi‘ Şeh ‘Alī’dür çü Erdeşīr
Didi Şāni’ aña Ḥaydar merd-i şīr
886. Geldi o Ḥaydar şānına çün *hel etā*⁶⁶
Kaşd-ı kâfir eyleyüp bindi ata
887. *Lā-fetā* didi peyember ḥaqqına
İy ġazā ehli okı bil ḥaqqı ne
888. Çün Tehemten taġıdurdı yaġı ol
Şadr-ı düşmāndan yaķardı yaġı ol
889. Zū’l-fikārı didi Hāk şalşāl-vār
Zū’l-ḥumārı kaḥr kıl Şalşāl-vār

⁶⁶ İnsan Suresi, 1. Ayet’ten parça: “Geçmedi mi...?”

890. Buldı şeyhi evliyāya şāh-idi
Tā ki lahmı lahmūñ oldu şāhidi
891. Şāh-ı ‘ālem ol Ḥasan sultān-ı Ḥaḳ
Māh-ı ādem eyledi ḥalḳ anı ḥaḳ
892. Şāh Ḥüseyn ol farḳ iden bātılla ḥaḳ
Ḳurretü’l-‘ayn Aḥmed-i muḥtār-ı ḥalḳ
893. Ol sa‘īde itdi gūrı ger belā
Bu şehīde vāḳi‘ oldu Kerbelā
894. Hemçü Ḥaydar mīr Zeyne’l-‘Abidīn
Aña çāker zāhidīn ü ‘ābidīn
895. Hem Muḥammed Bākır ol ḥüb eridür
Hemçü Aḥmed ḳalb-i pāk u arıdur
896. Ca‘fer-i a‘zamdur İmām Şādıḳ ol
Kāzım ol hem ancılayın şādıḳ ol
897. Ḥān-ı insān ol ‘Alī’dür Şeh Rızā
Virdi Sübhān emrine ol şeh rızā
898. Faḥr-ı sādāt ol taḳīdür şīr-dil
Ger işārāt ide bula şīr dil
899. Mihr-şüret hem naḳīdür māh-vār
Ḥüb-siret eyle kimūñ māhı var
900. Şāh-ı muḥtār ol Ḥasan’dur ‘Askerī
Çekdi küffār üzerine ‘askeri
901. Mehdi-i dīn ḥazret-i şāhib-ḳırān
Kāfire kīn ḳıla_ider āḥir ḳıran
902. Ḥamza’-i ‘Abbās olup İslām’a yār
Yıḳdılar ecyās olan küffāra yar
903. Hep temāmet buldı_olar dārü’s-selām
Bī-nihāyet rūḥları-çün vir selām
904. Ḳıl Yezīd’e cān u dilden la‘neti
Kör ü dīde key daḡaldur la‘neti
905. Seyd-i Ġāzī itdi Rūm’ı feth bil
Var niyāzı ṭā‘ate baḡlardı bil
906. Yār olur uyup enşārı aña
Var olur şıdkı anı her kim aña

907. Kuṭb-ı _imām Veyse'l-Ḳarānī olmaz kem er
Fahṛ-i _imām tā'atine bağlar kemer
908. Seyyid Aḥmed Bīdevī-çün vir selām
Halka merḳadden ider 'arz o silām
909. Mīr Seyyid ol nefis ü arıdur
Kim muḳallid yollarını arıdur
910. Hācı Bektāş ol erenler şāhı-dı
Hızr olur baş erlerinüñ şāhidi
911. Ḳarca Aḥmed gözcisidür 'ālemüñ
Monlādur sed ümmīye_añlar 'ālimüñ
912. Etḳiyāyı sev gönilden şekk biraḳ
Aşfiyā ser-çeşmesi olur berak
913. Ol Segirdim Baba_olur añla velī
Kim segirdim itse_alur himmet velī
914. Hem Temūrtaş Babadur hācı_evliyā
Ol durur baş kiçiye vü ulıya
915. Şaru Şaltık ğāziler seddi durur
Hakka taḥḳıḳ irdi andan er dūrür
916. Ḳara Tuña daḥı çavdur çağa hem
Feth-i deryā itdiler her çağa hem
917. Şeyḥüm İlyās ol erenler pīridür
Hızr u İlyās añlar erüñ biridür
918. İ'tiḳādum muḥkem olmışdur aña
İ'timādum var mūrīdin ol aña
919. Enbiyādan soñra_añılandur eren
Evliyādan irişür Hakka iren
920. Merd-i kāmīl olan eri añlaya
Yoḥsa cāhil erüm añlar añla yā
921. Evliyānuñ çākeri Firdevsī yüz
Mū-miyānuñ postını tīg-ile yüz
922. Vir selāmı anlara Firdevsī sen
Tā maḳāmı bulasın firdevsi sen

ENDER ŞİFAT-I RŪZİGĀR-I NĀ-MĪHR-İ BĀNĀN

923. Ol erenler kani n'oldılar bular
Kim erenler gönlini mevti bular
924. Kanda gitdiler kemāl-ile kamu
Şöyle yitdiler kem āl-ile kamu
[17b]
925. Kani Ahmed şāhib-i tāk u livā
Kim muḥalled münkerinüñ ḥālī vā
926. Ta't-i *levlāke* oldı hem Yāsın anuñ
Ḥalk-ı eflāk eyledi yāsın anuñ
927. Ne Sikender bildi ne Dārā felek
Anca kayşer çıkadur dāra felek
928. Anca Ya'kūb aşı Yūsuf gibi yüz
Zīşt ü maḥbūb urdılar toprağa yüz
929. Kani sultān ol Meḥammed bin Murād
Bunca insān içre bulmuşken murād
930. Şad-hezārān anca şehler ser-seri
Ḥāk-i devrān içre yatur serseri
931. Koydı bir gün kuruşığına yidi yir
Anuñ-içün dimişizdür yiri yir
932. Āl-i Selçuk ehlini gör kamosın
Eli açuk yirde kucar kamu sin
933. İsmi mutlak şeh yazılan yazıda
Cismi toprak oldu tozar yazıda
934. Tut ki Şeddād olasın yā hū Şedīd
Eyle feryād irişür mev-t-i şedīd
935. N'ola emlāk olsa Bursa Mısr u Şām
Nef'i ne ḥāk içre yatsañ şubḥ u şām
936. Niçe sultān niçe bende yidi yir
Şad-hezārān anca yidi anca yir
937. Kani Şeyḫī Ahmedī Ḥ'acū Kemāl
İşbu süflī aldadı kıldı kem āl
938. Tut ki ekābir Āl-i 'Osmān olasın
Aşşı ne āḫır tu'm-ı 'osmān olasın

939. Tut özün Hüsrev-nişân bir şehriyâr
Aç gözün üstüne yıkar şehri yâr
940. İttifâkı hûb olur sürmek hayât
Lîki bâkî kalmaz içseñ ger hayât
941. Niçe kim meh döndi döner yâ mihr
Kimseye_ıy şeh itmedi kaç‘â mihr
942. Kanı Kayşer kanı yâ Behrâm-ı Gûr
Gör ki yekser nice yir anları gûr
943. Çok vilâyet ehl-i şeyh ü şehriyâr
Kim vilâyet ehli ‘âşık şehri yâr
944. Sen gümâna varma niçe şâh u key
Kim cihâna hüküm iderken key ü key
945. ‘Âlim ahmaq ne ki varsa pîr ü genç
Cümle toprak içre defn olur çü genc
946. Kara yire şazılık nesine âh
İşbu tîre ketfi kor ne sîne âh
947. Yâd it iy hân kanı yâ mihr ü vefâ
Ki_aña devrân itmedi hergiz vefâ
948. Umma mihr bî-vefâdur çarh-ı dñn
Gör bu mihri nicesi_ıder günü dñn
949. Pes nazar kıl işbu çarhuñ hâline
Tâ ki kıl kıl añlayasın hâli ne
950. Devrini eflâk ider gündüz gice
Âdemi hâk ide rû kıomaz gice
951. ‘Ömr-i ‘âdem bist ü sî yâ çihl ola
‘Amr’e bir dem tekyelenmek cehl ola
952. Bu nizâmı gözle tâ kim göresin
Bu makâmı kimler itmiş göre sin
953. Her ki ‘ibret gözi birle ol baķa
Pes haķıķat çarhıda görmez beķâ
954. Hep tağayyürde bu ‘âlem iç ü taş
Hep tahayyürde ne kim var tağ u taş
955. Ba‘zı hurrem ‘ıyş ider düğünü var
Ba‘zı pür-ğam bağrınıñ döğünü var

956. Şehd-i dehri dime kim emsem begüm
İçme zehri aña yok em sem begüm
957. Ğuşsañ iy şeh cāna yiter hem elem
Kalbe nā-geh düşdügince ben ölem
958. Olsañ iy cān pāzişāhı nīm-rūz
Mevte devrān mehli virmez nīm-rūz
959. Tūalum yā Hüsrev'ün Çübīn'i ol
N'itmiş ola tācı bu çübīni ol
960. Kaṭre kaṭre bak ki yaşum kan durur
İrse bahre teşneligin kandurur
961. Cümle rāzī cısr-i dünyīden geçer
Şanma kāzī hüccetün men'e geçer
962. Niçe şā'ir sözi-ken kand ü nebāt
Aldı āhir bitdi sininde nebāt
963. Bu cihāndur kazılıpdur sīne sin
Ol ki hāndur hāke_urupdur sīnesin
964. Çarḥ-ı sāyir seyr ider gündüz gice
‘Ömr āhir tiz ider kıomaz gice
965. Mevt-i dünyā kim dil ü cāna yiter
Pīr ü bernā kıalmayup bir bir yiter
966. Çünkü gerdün ismidür kevn ü fesād
Göresin dün zulm ider bugün fesād

[18a]

967. Bunda ğāfil şād olur eyler neġam
Yoksa ‘ākıl dimedi bir gün ne ğam
968. Bu kıadar şeh yā Ferīdūndur ne Rāy
Sīni aña eyledüm var eyle rāy
969. Cümlesinden birisin tut sini sen
Fıkr-i aḥsen varsa aṅġıl sini sen
970. Fīl yā ruḥ oynaġıl yā şāhum at
Döndürüp ruḥ çarḥ kıılır şāh-māt
971. Ma‘rifetden her ne söz Firdevsī dir
Menfa‘atden hāli olmaz ir ü dīr

972. Tut mufaşsal ehl-i nuşhuñ añ sözün
Andan evvel ölmeyesin añsuzın
973. Hüb u ğarrā sözlerümdür saña pend
Tut ki dünyā urmaya pāyuña bend
974. Sözüñ işit ki_ol durur āb-ı hayāt
Pendüm iş it dāyim isterseñ hayāt
975. Gerçi şaldı hāke bu Firdevsī yüz
Līki kaldı nuşhı_anuñ çok bunca yüz
976. Bu günāhı çoğı luţf-ile_añasan
Di İlāhī rahmet eyle aña sen
977. ‘Ākıl-iseñ yarağuñı yokla sen
Fāzıl-iseñ varam anda yoklasan
978. Hubb-ı dünyā itmesün gönülde yir
Uşbu ğabrā menzilini ögme yir

ENDER-ŞIFAT-I RŪZİĠĀR-I CEV-FŪRŪŞ U GENDŪM-NŪMĀY

979. Key ‘acāyib ‘aksine döndi devir
Çok ğarāyib iş ider kılup devir
980. Dest-i kāmilde bulunmaz destimāl
Künc-i cāhilde yatur biñ desti māl
981. Çok cefāsı var cihānuñ iy debīr
Yā şafāsı var mı kaţ‘ā sen di bir
982. Ehl-i iķbālī iledür gūra çarĥ
Virür iclālī ker-ile köre çarĥ
983. Koca-zenler taķınur zerle dürer
Tīĝ-zenler dāmına başın dürer
984. Kāmilūñ yok bir haşīri tahtada
Cāhilūñ var mālı_ırer pāy tahta da
985. Rāy-ı zībā budur al yaz bitide
Bahtı şanma çarĥ ehle bitide
986. Raĝbet-ile bulmaz-iken tahta dīv
‘İzzet-ile geçdi ‘ālī tahta dīv
987. Bī-tekellūf dūnı yilter cāha çarĥ
Niçe Yūsuf-hüsni şalar cāha çarĥ

988. Çarḥ-ı atlas işi çok kim vazgeçe
Eşek atlas örtinür ‘ârif keçe
989. Geçdi devrûñ cāna zehr ağı nedür
Kim bu dehrûñ himmeti ağına dūr
990. Cilf ehliyle yürinen tã’ife
Ḥükm-i şāh-ile beg olur Tã’if’e
991. Āh ki n’idem baña bu kevn-i fesād
Böyle her dem itdi dün ü gün fesād
992. Çarḥuñ ehle luṭfı ġāyet az durur
Ehl-i cehle mālī virüp azdurur
993. Ehl-i ‘irfān andan oldı ḥo riyād
Maḥrem-i ḥāndur begüm her ḥor u yād
994. Künc-i zālīm genc-i māl ü incidür
Cān-ı ‘ālim kıllet-ile incidür
995. Genc ü mālında ḥasīsüñ yok kerem
‘Arz-ı ḥālinde saḥīnüñ zer görem
996. Her ḥasīsī çarḥ irürür nef’ine
Ol ḥasīyi añlamaz ki nef’i ne
997. Çarḥ-ı ġaddār aġladur gülmez yüzüm
Ne ḥo dīnār elde var begüm yüzüm
998. Kevn ü gerdün olmaz işi oldurur
Bizi maġbūn eyleyen āh öldürür
999. Gücüm eger bitirürse bu çoġa
Avcum eger alur ider buçuġa
1000. Dūn etrāk et yirine yir kozi
Virmez eflāk istesem çürük kuzı
1001. Merd-i meydān aç tokdur köfteḥor
Dūn u nādān aşī dāne köfte ḥor
1002. Döne döne uğradupdur güce çarḥ
Dāne dūna ehle virür güce çarḥ
1003. Cāhilüñ var manşıbı ḥadden aşā
Kāmilüñ bir pulı yok vire aşā
1004. Virmez ehle binmege yaḥşı atı
Geçdi āhla aç ü yok etmek eti

1005. Acı şoğan alsam u olsa yerüm
Anı devrân alup eydür ben yirüm
1006. Şabr idelüm çarh-ı ğaddâr işine
Cebr idelüm cāna gör kim işi ne
1007. Kıymet içre ol ki degmez kızıla
Halvet içre oğlan uyur kız-ile
[18b]
1008. Zülf-i dilber qarışurken müşk-ile
Niçe serverler düşüpdür müşkile
1009. Ay u yıl şüfî gözetmez yolını
Ehl-i dil yolınca gider yolını
1010. Her ki kāmın kendünün kıldı müdām
Neng ü nāmın ol yile virdi müdām
1011. Zāhid içüp olmadı mey-hānede
Şimdi küp küp içre ol mey hānede
1012. Kalbi şāfî olmayan şüfî geçer
Tāc-ı lāfı götürür şüfî geçer
1013. Buldı bed-baht aňlar-iseň bahtı yār
Ehl-i ‘izzet özine_olur bahtiyār
1014. Bülbülün zāğ aldı hayfā yirini
Kaldı gül bāğ içre andan yirini
1015. Kānde nā-kes varsa şāhuñ hem-demi
Sürdi kerkes tūfı birle hem demi
1016. ‘Aklı bütün olmayanuñ harca uş
Virür altun aña sürer harca uş
1017. Her gün ağlar āh idüben gül diken
Ki_ oldu bağlar içre cāy-ı gül diken
1018. Niçe ebleh ol söz eydür subh u şām
Olmaz aña Şāmiden şorulsa Şām
1019. İl dilinden incinüp şi‘ri kodus
Har dölinden kopar uş şā‘ir kodus
1020. Çeşm-i kāmil olmasun mı böyle nem
Zır ü bem dil bilmez okur ney-zenem

1021. Çarḥ-ı gerdān şanma āhuñ işide
Çarḥ-ı gerdān zālīm ü zūlm iş ide
1022. Nüh felek virür emānı yārine
Ne melek yüzlüler irer yarına
1023. Çün rakībe meyl idermiş o şanem
Men ġarībe lāzım oldu uşanam
1024. Yārüm elma şunar olsa ir ü dīr
Yarum elma çokdur eflāk alma dir
1025. Gül yirine n’olısar bundan biter
Gül yirine bāġ-ārā sirken biter
1026. Vaktehā bu çarḥ oñadına döner
Müntehā budakda kuş bir kez düner
1027. Nefse uyma kemḥa geysen yā keçe
Şabrı koyma bu daḥı gele geçe
1028. Eyü yatlu kalma dehrün ḥāline
Acı tatlu dime çarḥuñ ḥālī ne
1029. Sözüml al kim söyleyen Firdevsī’dür
Gūşa şal kim nazm olur firdevsī dür
1030. Gerçi bende ne zeheb var ne direm
Sözi sen de añla bir gör ne direm
1031. Gerçi özüm bendedür hoş şāhı var
Oldı sözüml reşk-i dürr-i şāh-vār

ENDER ŞIFAT-I MEV‘İZE-GÜNE

1032. Hakkā lāyık nuşhı her kim işide
Ola şādık Hakkā tāt at iş ide
1033. ‘Ārif-iseñ iç mā‘arif şerbetin
Vākıf-iseñ nefsiñüñ şı şerbetin
1034. Her ki töhmet birle nefis odın yaķar
Bil ki devlet burcınıñ dibin yıķar
1035. Pāzışāsın ger şaġır ü ger kebīr
Pūr-şafāsın ma‘rifetle gör ki pīr
1036. Kıl temelluķ ḥalkā ḥulķ-ile biliş
Bir daḥı yok kurbete budur bil iş

1037. Halka ihsân eyle harc it dirhemi
Tâ ki düşmân eylemeye derhemi
1038. Âhîr-endîş ol yarağın bunda gör
Tâ ki giñiş ola anda saña gür
1039. İşbu ‘âlem neye beñzer bir hayâl
‘Âkıbet hem gözde kalur çün hayâl
1040. Cennet olmak ister-iseñ saña yir
Hayrı bulmak iste dâyim şerri yir
1041. Şâh-ı Kısra gibi eyle ‘adl ü dâd
Kand-i Mısrî gibi vir ağıza dad
1042. Şad-hezârân saña didüm öñ saña
Ehl-i ‘irfân kapusını oñsaña
1043. Şeh kim ilin düşmeninden kırıya
Haşmı dilin tuta kanı kırıya
1044. Ehl-i ‘irfânın zamânı pâyidâr
Zulm iden cânın mekânı pâyı dar
1045. Kethüzâlık virme şâhâ ağına
Düşme balık bîgi sakın ağına
1046. Kim ağında fehm ü idrâk azdurur
Bucagında mâlı anuñ az durur
1047. Hakkdan iy cân ister-iseñ sen murâd
Tatlu çün şân ol urınmağıl murâd
1048. Çünki sultân ide zulmi iline
Halkı yeksân ur ki düşmen ilene

[19a]

1049. İtme ma‘şûm oğlına sen uzunı
Hakka ma‘lûm añlamaz ol özini
1050. Bâ y u dervîş olanuñ bak hâline
İtsün alkış aña vü şor hâli ne
1051. Hakkâ tâ‘at eylemege kâdir ol
Vir şehâdet kim Qadîm ü Qâdir ol
1052. Şeh sürüp yurd ilde ‘adli kılına
Degmeye kurd ol koyunuñ kılına

1053. Çünkü devlet fānidür yokdur bekā
Eyle himmet halka şefkatle baķa
1054. İtme şāhā bir za‘īfe güci sen
Kābre tenhā ideceksin göci sen
1055. Ol ki mazlūm ola şāhā şor gücin
Zulmi ma‘lūm olanuñ şıgıl gücin
1056. Zālīm evler yakmağa çaķmak çaķar
Ėaflet avlar adı_anuñ yavuz çaķar
1057. Yoķsul Allāh añup itse āhı gāh
Taķt u dergāh oda yana hemķü kāh
1058. Yıkma ķatır incidüben cān u dil
Çünkim āķır ķāk olur ecsām u dil
1059. Her seķer-geh ķayrı Ėaķdan dile sen
Sözle nā-geh dūşmeyesin dile sen
1060. Kimde ķāme gibi olsa iki dil
Hem-ķü nāme ķāk idüp çek iki dil
1061. Dāyim iķsān eyle şāhā servere
Tā ki dūşmān olsa_ōñüñde ser vire
1062. Nī‘met āña yidür erlik-ile yir
Bilmez olsa yirin anuñ eyle yir
1063. Bilmez ādem bildügince eylik it
Lāki mādem yavuza sen eylik it
1064. Yavuz ismi kendüzüñden yuya gör
Naķş-ı cismi levķ-i cāndan yuya gūr
1065. Sür zamānuñ sözüñi ķalka geķür
‘Āķ olanuñ gūşına ķalka geķür
1066. Ben o şāhı cān u dilden ögerem
Her günāhı ‘afv idüp kıla_o kerem
1067. Şer‘i icrā kılup ilet yirine
Şād u dānā ola Ėāfil yirine
1068. Her zelīli ķoş görüp zer viregör
Çün ķalīli Ėiñiş it ķayr-ile gör
1069. Kāpu yapma sā‘ile_eylūkle baķa
Māla baķma var-iken Ėayyu‘l-Beķā

1070. İtme sultān mālī leşkerden dirîğ
Tā peşimānlıkla dinmeye dirîğ
1071. Düşme düşmān haşmuña sen yār dime
Degme merdān dinse gelmez yardıma
1072. İtme kibri şāhum olma kīne-dār
Kılma cebri itme göñli gine dar
1073. Virme el-ḥaḫ yüzi hergiz nā-kese
Çünkü bıçaḫ etmegi yā ne kese
1074. Dosta ni‘met yidür eylücke aña
Līki minnet etmegil şoñra aña
1075. Kol şunanlar ni‘met-içün sīnīñe
Ölseñ anlar gelmeyiser sinüñe
1076. Olsa cāhil bilmesē tuz ekmegi
Yaralar dil añlamaz tuz ekmegi
1077. Ne ḥo cāhil añlar eylik itmegi
Ne ḥo ‘āḳıl unıdur tuz etmegi
1078. Görme eksik dime ḥaşsı artuğam
İre biñ biñ ḥaclet andan arta ğam
1079. Kem er olan diye düşmen ḥan çeri
Server olan ura ḥaşma ḥançeri
1080. Pendi ‘āḳıl dise_ aña tūt gūş var
Dürri kāmīl sözdür iden gūşvār
1081. Var kemāli ögren itme sen kem āl
Kim zevāli görmeye şāḥib-kemāl
1082. Ğarra olup ‘ömre germe sīne sen
Çünkim ölüp girisersin sine sen
1083. Virme nā-merd olana yüz acısın
Dime cömerd olana söz acı sen
1084. Her ki ni‘met bişüre ol ḳazana
Pes ne minnet eylik adın ḳazana
1085. Pīr ü bernā ḥısseti sevmez yirer
Virse dünyā ādemi ḥalka yerer
1086. İt niyāzı bī-niyāza günde_ i ḥān
Kıl namāzı eyle iḥsān yap ḥān

1087. Hoş u nā-hoş irişür āhîr ölüm
Vaqtüñi hoş eyle sür zevk yay ülüm
1088. Hışşe yiyen dünyede Zeyd ü ‘Amar
Guşşasuz geçirmedî bir gün ‘ömür
1089. Düzedüp bāğ içre hānum gül diken
Bağladı bāğ içre āhîr gül diken
1090. Her ki haşmın göre o hor üñine
Yiye cismin tırmaya mūr öñine
[19b]
1091. Kim ki özin gördi bağlar kīne ol
Görme yüzün erlik itmez gine ol
1092. Hūy u tündi beñzedürler yavaşa
Na‘l-bendi_aña urırlar yavaşa
1093. Kendü düşer haşmına kuyu kazan
İşi başar eylügüñ adın kazan
1094. Sen cevāb aña beri ko ötesin
Kim gurāb olmaduñ ādem ütesin
1095. ‘Ākıl a‘kalseñ ne_idersin ver hemi
Kāmil ekmel-mişl söz dir var hemi
1096. Sözüñ az öz söyle işüñ hayra yum
Yā ümîz üz şer sözi ko ağız yum
1097. Egri ādem toğrı olmaz ammā zergeri⁶⁷
İtse dem rāst ider zer zergeri⁶⁸
1098. Çünkü dilüñ vire lezzet ağıza
Eyle bil ki beñzemişdür ağıza
1099. İtme şāfî ehl-i dille kıl u kāl
Hemçü şāfî söz zerini kıl kāl
1100. Söyle ‘irfān ehliseñ ma‘nî sözün
Söyle nādān aşılseñ ma‘nîsüzün
1101. Sözi mevzūn eyle aña ötesin
Yoksa kuzgun olmaduñ kim ötesin
1102. Çāker itmek ister-iseñ kalbi gel
Yidür etmek olma ‘ālem kalbı gel

⁶⁷ Ammā kelimesi fazlalık.

⁶⁸ Vezin bozuk.

1103. Eyle cehdi ki_ola şāfī sende alb
Şıma ‘ahdi dimeyeler saña alb
1104. Çünki dirlik tīz gider irer ölüm
Eyle dirlik Hāa yarar iy ulum
1105. Cāhilūñ her dem gözi araıdır
Āilūñ hurrem yūzi ar aıdır
1106. Bāz gibi hāzır eyle engi sen
Elde sībi tıtma alma engi sen
1107. Hā belāsın kim diler tīz virile
Añlayasın ol yūrūr tezvīr-ile
1108. Nice uçmak hūba sürmek sīne sen
Aña tıprak olacauñ sine sen
1109. ‘Āil añlar anı kim mey hor olur
Ĝāfil ier dūn ū gūn mey-or olur
1110. Bir belādur iene ser-oşluk
Mūbtelādur görimez ser oşluk
1111. Hemū merdān ūrkek olma irkek ol
Tuta meydān her kim olsa irgeñ ol
1112. Yi unıtma key saın tız etmegi
Tız tıtma eylesen terk itmegi
1113. Virme bir dem kimseneye tataa
K’irer ādem ādeme_irmez ta taa
1114. Ādemī ol kūsmeye sevdūgine
Kim şunı şol diyeler sevdi gine
1115. Sözüñ egri olmasun dirseñ ū yāy
Söyle tırı ‘āleme avuñı yay
1116. Yola gitme key saın yoldaşsuzın
Hiddet itme tıtagör yoldaş sözün
1117. Çünki fırsat bulduñ eyle demdeme
Ehl-i ikmet bilūr irmez dem deme
1118. Rız-iūn āh itme ‘aluñ ise yār
Rızı Allāh eksik itmez şekki yar
1119. Saht oluban aldar aqlama gül
Vakti oş gör aılır mevsimde gül

1120. Var kanā‘at eylegil hemçün Mesīh
Hakka tā‘at eyle key bürün mesih
1121. Kāmil ol-kim harc ider sīm ü durer
Cāhil ol-kim dest-māline direr
1122. Mālī vāfir ol-ki harc ider yıgar
Varış āhir anı ecrinden yıgar
1123. Meyle mālī kaçan ağın terk ider
Lā‘ubālī ‘arīf olan terk ider
1124. Aşşı tācir gözler alup pāy-ı māl
Bilmez āhir olacağdur pāyimāl
1125. Sözi gūş it añla āgāz it neğam
Bāde nūş it dünyey-içün pes ne ğam
1126. Demdür o dem ire yārūñ yārīne
Niçe ādem ırmeyiser yārına
1127. Her kim itmek yidi bilmez hakkın ol
Terkin itmek yig ki bilmez Hakq’ın ol
1128. Lezzet ancağ üç olur üç de et
Hūbı kuçmak eti yimek binmek at
1129. Hakka tā‘at eyle dā’im ‘ābid ol
Tā cemā‘at diyeler ki ‘ābid ol
1130. Bu muşibet baña yiter hem belā
K’ola lezzet cism ü cāna hem belā
1131. Çünki hayydan soñra var-imiş ölüm
Küllī şeyden çekdüm el andan ülüm
1132. ‘Ömr yaşı ırgüricek kırka er
Niçe başı düze rīşin kırka er
- [20a]
1133. Mevtüñ andan özge dahı güci ne
Bağ mekāndan kabre giden göçine
1134. Cāhil ağa olsa n’ola cāh ile
Degmez aña dīnse bağ bu cāhile
1135. Hey nice bir zulm idesin bize sen
Ölüm āhir ire bizden bizesen

1136. Acı tatlu tatdı gitdi dün ölen
Eyü yatlu gün geçirür sağ olan
1137. Ten kafesdür üstüh~andan murğ o cān
Bir nefesdür biñ yıl uça murğ uçan
1138. ‘İsā olup ger kişi göge ağa
Âhır ölüp toprağa girür ağa
1139. Baksåñ âdem sünük [ü] etdür deri
Çoğı her dem dirlige yapar deri
1140. Bezm içinde şehlere olğıl yakın
Rezm içinde haşmuñuñ kanın yakın
1141. Yürüñ ırak avda begden sakınuñ
Bezm olıcağ sāğarın gör sākinüñ
1142. Senden üstün erle itme kārzār
Yoksa her gün eyleyesin kārı zār
1143. Müflis olan kişide dil dar olur
Genci bulan ‘ıyş ider dil-dār olur
1144. Akçesüzün rāmı olmaz o şanem
Akçe sözün bulsa dimez uşanam
1145. Dünya işi bitmez illā sīm-ile
Hayf o kişi kim elinde sīmi lā
1146. Mālı kaṭ‘ā istemez Firdevsī pes
K’ehl-i dünyā göremez fırdevsi pes
1147. Ben dimezem devr içinde kimse-ven
Çam yimezem haşmı dimen kim seven
1148. Zer nedür bil sözlerümüz dūr durur
Baħrdur dil kim içindedür dūrer
1149. Cism ü cāna söz durur āb-ı hayāt
İns ü cāna sözden irişür hayāt
1150. Gerçi vīrān oldu ġāyet beytümüz
Līki dīvān oldu zībā beytümüz
1151. Her ne söz kim bu kemīne söyledi
Yüz-be-yüz anuñ kimi ne söyledi
1152. Ben kelāmı şatmazam yā kem tere
Hağ kelāmı gözle bakma kemtere

1153. Ƙo kelāmı olmayan şatsun kelem
Dime ‘āmī derdümüz uşda gel em
1154. İki yüzlü olanuñ yüzini yüz
Degne gözlü şaḥşa hergiz virme yüz [?]
1155. Sözi zībā söylemek şanmañ geñez
Kim aña yā olır āsān saña gez
1156. Ger Nizāmī yā ḥo Sa’dī Çākerī
Bu nizāmı görse_olurđı çākeri
1157. Hey revāsın dimedüm itdüm ḥaṭā
Yüz ƙarasın göre çün müşk-i Hıṭā
1158. Ağara mı olıcak yüz ƙara āh
Bu ƙaramı beñzedem mi ƙara āh
1159. Nā-ümīzem gerçi ġāyet çāresüz
Müstefīzem andan oldı çāre söz
1160. Bu beyānı göricek biliş ü yād
Nazm ideni ideler ḥayr ile yād
1161. Şāh u sultān umaram nazmı_okıya
Ummazam ḥān nazmı elden o ƙoya
1162. Ḥān Selīm meddāḥıyam ki ögerem
Kim kerīm oldur ider luṭf u kerem
1163. Devletin ‘ömrin ziyād itsün Hüzā
Ḥazretin ḥaƙ ƙılmasun ez’af Hūda

FĪ-MEDḤİ SULTĀN BİN SULTĀN SELĪM ŞĀH BİN BĀYEZĪD ḤĀN BİN
MEḤEMMED ḤĀN EBBEDE DEVLETEHU

1164. Dil mükerrer şekker ezse şehd-ile
Ḥoş mükerrer sözle düşer şeh dile
1165. Medḥe lāyık olsa bir sultān eger
Bu ḥalāyık emrine_anuñ baş eger
1166. Ḥazretin bildüm güher ƙadrin bilür
Ḥizmetin ƙılan zer ü gevher bulur
1167. İşbu gevher ol şehe lāyık durur
Kim berāberdür ƙatında ḥāk dürer
1168. Kimdür ol ḥān dir-iseñ ƙalb-i selīm
Zıll-ı Sübhān āl-i ‘Osmān Şeh Selīm

1169. Kıldı_atası taht-ı şāhı çünki ‘arz
Toldı ‘adli birle ‘ālem tūl u ‘arz
1170. Gün ziyā-yı mihr-le_urdu şubhı dem
Pür-şafā ol şıdk-ile_oldı şubh-dem
1171. ‘Ādil oldur ‘ālem içre şehriyār
Kāmil oldur il rāzī şehir yār
1172. Şeh ki devlet içre oldur cem kazā
İtse heybet bula ol dem Cem-kazā
1173. Nice Cem Hān āfitāb-ı ‘ālem ol
Şāh-ı şāhān fāzıl u hem ‘ālim ol

[20b]

1174. Tāli‘i ferhunde tābān aḥteri
Māni‘i yok tutdı bahterle_aḥteri
1175. Çün Sikender-der Ferīdūn-fercem ol
Heft kişver mālīki hemçü Cem ol
1176. Şefkatinde Aḥmed sözde Mesīḥ
Devletinde bir gedā geymez mesīḥ
1177. Köşkine_aḥter künkire şems aña cām
‘Işkına_içer Müşterī burc içre cām
1178. Ser-te-ser şol od u toprak şu vü yıl
Ger mizāc olmadılar bir ay u yıl
1179. Çün ‘adālī hüküm irişse eger
İ‘tidālī bulıban hoş baş eger
1180. Düşına tutar rikābın gün yıl ay
Güşına şaklar atı na‘leyn-i ay
1181. Hemçü berķ a‘dāya şalsa tīg odın
Çün şafaķ kan eyleye bağrın ödin
1182. Nüş-ı cānı şunsa şuyı tīg ulu
Zindigānī anı bula her ölü
1183. O cihān-bān her ne milke yüz tutar
Tīg-i bürrān çekmedin milkin tutar
1184. Her ne serdār urmaya pāyında ser
Efser efsār ola ‘ömri günü ser

1185. Tîğ-i nuşret çekdise şeh şubh u şām
Aldı heybet halk-ı Mısr u kavm-i Şām
1186. Rūm ‘asker çekse_idüp haşma hışım
Heft kişver tolsar hayl ü haşem
1187. Takınıncağ çün hamāyil kılıcın
Müşriki şakḳ ide cismin kıl-için
1188. Hemçü hātem öpmege_elin ehl-i dil
La‘li her dem kıparur kāndan bu dil
1189. La‘l-i dūr-pūşı çü dökse şuya dūr
Halka-der-güş olsa lü‘lü’ tañ mıdur
1190. Fikretinedür ‘Uṭārid müşterī
Ṭal‘atine yüz sürer Meh Müşterī
1191. Pīr-i Keyvān bekçi_olaldan bāmına
Bebr-i devrān Rūm’uñ inmez bāmına
1192. Bezm iderse cāmın öper şems-i tîğ
Rezm iderse Mirriḥ urur haşma tîğ
1193. ‘Ālem-efrūz oldu-sa şem‘-i mihir
Buldı nevrūz enveri şehden mihir
1194. Olsa ‘ādet hayr Bercīs’e ne var
Kim sa‘ādet buldı odur her ne var
1195. Nāzı Zühre kodı sāza düzdi sāz
Ṭutdı behre bezm-i şehden düşdi sāz
1196. Rāy rāğından ‘Uṭārid hūşe-çīn
Fıkr bāğında olupdur hūşe çīn
1197. Düzdi şeklin hoş hilāl ü yıl u ay
K’atı na‘linden mişālī tuta ay
1198. Dört ana üç oğıl tokız ata
Dā‘ī hāna devlet-ile bine_ata
1199. Şeh bu karna olalı şāhib-kırān
Güne güne haşmina_uğradı kıran
1200. Saltanatla_olalı karnına_o şāh
Ma‘deletle_öykündi Zū‘l-Karneyn’e_o şāh
1201. Cism-i ‘ālem cān-ı şehledür diri
Neyyir a‘zam yüz süre_öper o deri

1202. Kısra Hâtem bendesin hizmet kılın
Kimdür ol kim dileyeye kem bir kılın
1203. Kayser ü sultân-ı Çin şâh-ı Hoten
Çâker ü Hüsrev kimi ba'zı hoten
1204. Mihr-ile meh aña cândan müşterî
H'âce vü şeh bende bende Müşterî
1205. Cümle 'âlem aña tâbi' bende hem
Cinn ü âdem aña bende ben de hem
1206. Hikmetidür sözleri kânûn-ile
'Âdeti hüküm itmedür kânûn-ile
1207. Hâme bigi her ki_ola iki dil er
Nâme mişli buluban iki diler
1208. Başılur şâha huşûmet kılıcı
Aşılur 'arş ayağında kılıcı
1209. Tutsa yâyı gökde Mirrîh incine
Ger 'atâyî ide dimez inci ne
1210. Nesl-i 'Osmân içre budur mehdde
Mehdî bundan korğa yatur mehdde
1211. Olsa her dem halka n'ola nâzıra
Halk-ı 'âlem içre oldur nâzıra
1212. Baħr-ı fazlı içre deryâ katredür
Cûd u bezli içre olar katre dūr
1213. Devletinde kalmadı 'âmir daħı
Himmetinde oldu hep 'âmir daħı
1214. Nice alkış itmeyevüz hâna hem
Buldı dervîş emni andan hâne hem
1215. Çekse hançer düşmene çübîn ile
İrse Şancer Rüstem'e Çübîn ile

[21a]

1216. Rezm iderse cenge Mirrîh açâ çeng
Bezm iderse 'ıyşa Zühre çala çeng
1217. Hamle 'anter gibi itse def'a_o şâh
Şına leşker kıla düşmen def'e_o şâh

1218. Ger ulusı dutsa def'e harbe ol
Üngürüs'ü uğradımağ harbe ol
1219. Şeh Süleymân oldu haşımı diyü dün
Kıldı nālân haşımı bugün zār u dün
1220. İtse hışmın tızcek hemçün 'aşab
Haşım cismin kıra kıomaya 'aşab
1221. Hayf yokdur mü'mine gerçi anuñ
Seyf odına yandı halk-ı Gürci_anuñ
1222. Deşt-i Kıfcağ emrini cāndan dutar
Çih ü Eflāk kılıcı_odında düter
1223. Bebr ü kaplan gelmez aña düdece
Çekdi düşmān cismine_okı düdece
1224. Çünkü leşker dire çeke şeh livā
Hāke yekser ola düşmen hālī vā
1225. Virdi çün Hāk aña feth-ile zafer
Kaşınacak kıomadı haşma zufer
1226. Çekdi 'asker şehir-i Tebriz'e_irdi bil
Surh-ser ser virdi zer kıavm-i_Erdebil
1227. Bahrı örter er kıoyup şalsa gemi
Hind'i dutar Sind'i_alur bir er kemi
1228. Çekse ol Şāh leşkerini şubh u şām
Geçmedin māh ide feth ol Mışır u Şām
1229. Heybet-ile düşmene çekse kılıç
Himmet-ile taşıra kıalmaz kııl iç
1230. Kime himmet eyler ise cevne dür
Zerre kıymet kıomaya bir cevnedür
1231. Buldı revnağ devlet ile 'ācile
Aña elyak tāk u taht ol 'āc-ile
1232. Nuşret ü baht olalı sultāna yār
Yıkdı bed-baht üzre dest-i kıahr-ı yār
1233. Haşma bī-bāk at süre çālāk ol
Düşmeni hāk ola dirse hāk ol
1234. Düşse h'ān ü şofra-i in'ām-ile
Niçe insān kıoyurur en'ām-ile

1235. Biñ ola hān aña hizmet kılıcı
Ola bī-cān haşma çekse kılıcı
1236. Cem‘-i leşker kılsa dirse hayli_o şāh
Tola kişver fetḥ bula hayli o şāh
1237. Yā Sikender yā Firīdūn ola_eger
Şāha yekser rām olup baş eger
1238. Kıpdi ‘ādil hemçü Sultān ıldırım
Cinnede bil inmez oldu ıldırım
1239. Heybet-ile ele alsa harbe ger
Nuşret-ile haşma olur harbe ger
1240. Gürcü Efrenk iline_itdi def‘a yol
Haşmina ceng içre virdi def‘e yol
1241. İstemez hān zulm ilinde kılına
Yā ḥo arslan ile āhū kılına
1242. Kıldı çāker ‘ālemūñ şāhını ol
Kebke hem-ser eyledi şāhini ol
1243. Kaza çün dād itdi toğan kıldı toy
Kodı şayyād itmez oldu kaşd-ı toy
1244. Fīl mağzına siñek açmadı bāl
Hırsuñ ağzına arular yaptı bal
1245. Gāve gurrān şīr itmez oldu yurd
Mūrçe evren pençesinde tutdı yurd
1246. Kır u arslan seyr ider āhū-y-ile
Birisinden kaçmadı āhū yile
1247. Gözle sultān ‘adlini ol sığını
Vardı kaplan pençesine sığını
1248. Halka tekye itmek-içün milke hān
Yapdı tekye düzdi cıs ü kıldı hān
1249. Padişāhī milk ü devr anuñ durur
Kim kemāhī şimdi devrānuñ durur
1250. Kendü her dem görmedi ğam kīn-ile
Halkı ḥurrem işi yok ğam-gīn-ile
1251. ‘İlme tursa ehli deryā-dil durur
Añagörse cümle deryā dil durer

1252. İmtihān idüp şeh-i ‘ādil gücin
Hānümān almadı kimseden gücin
1253. Leşker-ile bekledüp çevre ucın
Hañcer-ile aldı kâfirden öcin
1254. Devlet ile görüben dāyim özin
Töhmet ile kılmadı halka özin
1255. Ger bile zulm itdügin bir kulını
‘Adl-ile kesdürür anuñ kolını
1256. Hañceri şimşir-ile elmās inan
Cevheri nā-hağ yire almas inen
1257. Pādişāhdur dörd ana tokuz ata
Murtażādur ger süvār ola ata
- [21b]
1258. Kime Yezdān anca devlet bitide
K’ism-i sulţān yazılur her bitide
1259. Şeh Meħmmed gibidür yā Hān Murād
Kim virür hādsiz zer ü halka murād
1260. Yā hū Sulţān Bāyezīd oldı_ İldırım
‘Adli_ ucından cinne inmez ıldırım
1261. İşbu ‘ālem kim meşelde kırıdur
Anı her dem haşmdan şāh kırıdur
1262. Üngürüs iline kaçan iline
Lih ü Rus olanda lāhık iline
1263. Kānde haşmān varsa urdı kafā_o şāh
Çün Süleymān hükm idiser Kāf’a_o şāh
1264. Topı Rodos kal‘asın def’i yıkar
Tīgi urdı Rus ilüñ halkın yaķar
1265. Zūlm ehlin şanma kim bizer olur
Görse cehlin şeh bilür bī-zer olur
1266. Serserī bilme sözüm bil çīndür
Çākeri dirsem emīr-i Çīn’dür
1267. Şāha maķşūd olmayan her neyse pes
Misk ü ger ‘ūd olsa yansun oda pes

1268. Her ne-dem kim hâtırın kılur ğubār
Yıl ‘adem itsün ola müşk ü ğubār
1269. Aña mănend eyleyen da‘vā-y-la söz
La‘l ü ger qand olsa bulsun nāle sūz
1270. Hükmi gözinden yaşınan genc yüz
Hāke_ özinden geçe ölse genç yüz
1271. Her ne server emrine yüzün dürer
Olsa gevher baġrını del yā dürer
1272. Ay ile yıl ger dutam kâğıd qalem
Vaşfını dil dimeye ‘aciz qalam
1273. Hâk Tebārek itdüġince ay u ġün
Hoş mübārek ide şāha ayı ġün
1274. Sa‘d-ı ekber olduġınca Müşterī
Tuta kişver ola ‘ālem müşterī

KAŞİDE Fİ-MEDHİ SULTÂN BİN SULTÂN SULTÂN SELİM BİN BÂYEZİD
HÂN AZZE NAŞARA

---/---/---/---/---

1275. Çün Süleymân milke sultân olsa o qalb-i selīm
Aña fermāndur Firīdūn İrec ü Tūr u Selīm
Zerre nokşān saltanatda komadı emr-i selīm
Zıll-ı Sübhān hüsrev-i ‘ālem-penāh Sultān Selīm
1276. Şemsi tāli‘ bedri sātı‘ şem‘i şāri‘ pāk-dil
Nūrı lāmi‘ cānı ‘ālem bende yitmiş iki dil
Seyf-i kātı‘ çekse haşmı cismin ide dil-be-dil
Nesl-i_ Oġuz Hân mālîk-i Rūm u ‘Arab Sultān Selīm
1277. Kāmil ü ekmel mükemmel hulkı ahsen şeh-cihān
‘Âkıl ü dānā-yı ‘ālem qahrı kem mihri çehān
Fāzıl efḍal hayr-endiş ü idindi_iki cihān
Hân-ı hāqān mālîk-i_a‘zam kāmurān Sultān Selīm
1278. Ceddi Sultān Bāyezīd bin Meḥemmed bin Murād⁶⁹
İns ü cin cān çāker aña şimdi_odur Cem ta murād
Kıldı ihsān halk-ı ‘ālem devletinde ber-murād
Şāh-ı Keyvān-rif‘at oldur meh-qader Sultān Selīm
1279. Şeh Sikender-der Süleymân-mān emīr-i tāt-dār
Tutdı kişver itdi ‘aşīler başına tātı dar
Dosta ekşer ‘izzet itdi haşmı kıldı tāt-dar
Zāl-i Destān ma‘reke qal‘a-güşā Sultān Selīm

⁶⁹ Vezin bozuk.

1280. Kayşer ü Dārāb u Dārā hüsrev ü hākān o Cem
Sencer ü Fağfūr-ı Çīn ol şāha bende hayl o cem
‘Anter ü Destān-ı Rüstēm çākeri sultān o Cem
Merd-i merdān tīg-zen leşker-şiken Sultān Selīm
1281. Nūn u Kāf’a ulaşaldan gelmemişdür anca şāh
Hükmi Kāf’a ırgürü var beglerinden anca şāh
Atı şāfa sürse haşmın tuta ola māt şāh
Şāh-ı şāhān Kayşer ü Dārā-rā Sultān Selīm
1282. Milk-i ‘ālem mālīk oldur serkeşe virmez çerā
Nesl-i Ādem maṭbaḥından ni‘met alup yir cerā
Şāh-ı a‘zam ol ki kim dir emrine çūn u çerā
Mīr-i erkān kān-ı devlet ehl-i dil Sultān Selīm
1283. Baḥre ‘asker gönderürse büriye deryāyı tīr
Berre leşker kondurursa hāki örter tīg ü tīr
İtse defter kılmaya eri hisābın gökde Tīr
Kahramān-mān mesned-i İslām sedd-i dīn Sultān Selīm
1284. Rezme binse devlet-ile Merrīḥ ider bile ceng
Bezme inse meclisinde Zühre çalar ‘ūd u çeng
‘Azm idinse haşma düşmen yirin ider kabır-i ceng
Zī-cihān-bān baḥr u berre kufl uran Sultān Selīm
1285. Per döker Sīmurğ-ı Kāf alursa_ele şāhın eger
Dirse er tutar cihānı ‘ālemüñ şāhın eger
Virse zer ihsān idüp Mīkā’ilüñ şāhın eger
Maḫşad-ı cāndur murād-ı erkān-ı dil Sultān Selīm
1286. Şeh melekden yeg melikdür gerçi görmez kendüzin
Gün felekden öper elin yüz sürüp her gündüzin
Her belekden mālīkān virüp her gün dizin⁷⁰
Şāh-ı Ken‘ān Yūsuf-ı Mısr-ı ‘azīz Sultān Selīm

[22a]

1287. Kaşr-ı cennet saḫf-ı ‘arş on iki burc-ı güngüre
Dürle zīnet cāmın itmiş şubḥ u şāmı gün gire
Çūn ‘adālet itdi şāh-bāz inmez oldu künkire
‘Ayn-ı ‘ırfān ḫulḫ-ı aḫsen murtezā Sultān Selīm
1288. Zāl-i Destān-mişli raḫşa çıkdısa zerrīn hilāl
Māh-ı tābān eyleyüp iden ayā olur hilāl
Ḥalkı fermān itdi şādān devletinde her hilāl
Mīhr-i raḫşān ḫadr-i sātı‘ nevcüvān Sultān Selīm

⁷⁰ Vezin bozuk.

1289. Hüsni şem‘ine güneş pervâne yaqar o peri
İnsi cem‘ī çāker itdi hem müsahhar o perī
Şāha dā‘ī yüz Sikender biñ var elin öperi
Çeşm-i a‘yān mesned-i halk-ı cihān Sultān Selīm
1290. Tığ kuşanup daķınsa tır-keşle nīm-leng
Merrih utanup kaçır ra‘d-ı felekde nīm-leng
Kān kuşanup virür baş tığine Tīmūr-leng
Emrine_ākṛān oldı ākrān bī-bedel Sultān Selīm
1291. Tutdı kişver rub‘-ı meskūn içre şeh ‘āl-i emīn
Cāhile_ekşer qahr ide ol hoş tutar her ‘ālimīn
Çün Sikender itdi sultān anı Rabbū’l-‘ālemīn
Çün Süleymān çāker itdi ins ü cān Sultān Selīm
1292. Nūn Tebārek sūresi okıduğınca dün ü gün
Hāq-Tebārek emri birle toğduğınca ay ü gün
Şeh mübārek ola tahtuñ bahtuñ arta güne gün
Nūh u Loķmān mişli sür ‘ömr-i ebed Sultān Selīm
1293. Mihr ü meh şu‘le virür sürdükçe ‘arş u ferşe yüz
Pādişeh haşmına manşūr ola tuta fethe yüz
Hāq İlāhi_itsün ziyāde ‘ömr sürsün biñ ü yüz
Çarh-ı gerdān döndüğince görme_elem Sultān Selīm

Fİ-MEDHİ SULTĀN SÜLEYMĀN BİN SULTĀN SELĪM ṬĀLE BEKĀHU

1294. Şeh Süleymān ibn-i Sultān Şeh Selīm
Çün Süleymān-ı nebī kalbi selīm
1295. Şāh-zāde anca yokdur dād-ger
Varsa Ād’a ad virür dād ger
1296. Heybet-ile öldürür Behrām’ı gör
Şevket-ile anı gör Behrām-ı Gūr
1297. Ger seḥā vü fażl-içün açarsa kef
Baḥr aña gelmeye katṛe nice kef
1298. Ṭab‘ı ‘ummān nuṭķı elfāzı dürer
Āb-ı ḥayvān la‘li andan cān dürer
1299. Haṭṭı zulmet yañağıdur māh-tāb
Şems-i millet hüsni virür māha tāb
1300. Rüstem ü Sām erlik içre ol bayık
Gökde Behrām üşenüp yolar bıyık
1301. Bahtı teşrīķ ayına şu‘le virür
Çarḥa_uzaklık ol yidi meydān virür

1302. Nüş-ı cānı şunsa şuyı kılıcı
Zindegānī bula hīzmet kılıcı
1303. Hızr u Mūsā-la‘l sözi āb-ı hayāt
Nefh-i ‘İsā mürdeye virür hayāt
1304. Yazılı sancağına *naşrun karīb*⁷¹
Kazılı tığinde hem *fethun karīb*
1305. Āb-rüyın döküp içmez bāde ol
Müşk-büyın hīçe virmez bāda ol
1306. Zıll-ı Sübhān’dur penāhı ‘ālemīn
Şāhib-ihsān şākir andan ‘ālimīn
1307. Nev-cüvāndur kāküli tātār anuñ
Şeh-cihāndur bendesi Tātār anuñ
1308. Tursa rezminden kaçır Nüşinrevān
İde bezminde şeker-nüşin revān
1309. Kayd-ı rāhında melikler aña rām
Şayd-gāhında peleng ü şir rām
1310. Ger kemānı çıkarursa kışden
Ala cānı bir oķı biñ kişiden
1311. Çü itdi_o Sultān ‘adl serhān iline
Şanma k’o ān cinse ser hān iline
1312. Kankı zālīm uydısa ol korkıda
Şimdi sālīm oldu sākın korkıda
1313. O Süleymān olduğınca dilde yād
Bu Süleymān ‘abdi_ola biliş ü yad
1314. Zır ü bālā döndüğince ay u gün
Haķ Te‘ālā günin itsün ayı gün
1315. Ay ile gün gibi ol şadre kadir
Aña her gün ‘ıyd ola gice Kadir
1316. Baht-ile olsun mübārek aña rüz
Taht-ile virsün Tebārek aña rüz
1317. Baht u taht u raht-ile kılsun sa‘id
Raht u taht u baht aña olsun se ‘ıyd

⁷¹ Saf Suresi, 13. Ayet: “... yakın bir yardım ve yakın bir fetih...”

1318. Her Ayāz'ı ol Hüsrev'ün Maḥmūd ola
Kış u yazı āhiri maḥmūd ola

DER-BEYÂN-I TEMŞİLÂT-I DÂSİTÂN-I MÂZÎ

1319. Dâsitân-ı mâziden diñle mişāl
Bu beyânı okı vir ḥalka mişāl
[22b]
1320. Ten cihāndur Şeh Selīm oldı_aña cān
Hem zamān şemsidür añlar ins ü cāñ
1321. Neyyir a'zam ḥazretin bil nîk-rāy
Şāh-ı 'ālem oldur ider nîk rāy
1322. Mürdeye cān nuṭkı virür çün Mesîḥ
Müfside_ol ḥān geydürür köhne mesîḥ
1323. 'Ālimün ḳadrin bilür Mūsā-şıfat
Zālimün re'sin keser mūsā-şıfat
1324. Şāh-ı sultān ḥazreti ol baḥtiyār
Zıll-ı Sübhān mālîk oldur baḥtı yār
1325. Ḥaḳ-şināsuñ luṭfı bu şāhib-terek
Bu ḥavāşşuñ içre ḥiss-i müşterek
1326. Şāha maḥsūs oldı cümle añlaya
Oldı cāsūs ol ḳuvāya añla yā
1327. Ḥākim ol şeh cümlesine bile ḥüb
Sırdan aña olup añla bile ḥüb
1328. Şeh Süleymān ibn-i Sultān kıl ḥayāl
Fî'l-meşel şan 'aḳl olur vehm ü ḥayāl
1329. Ḳuvvet-i fikriyyedür lālā hemîn
Fikreti def' ider anuñ dil hemîn
1330. Ol Sinān Beg mişli idrāk oldı bil
Şeh cihān ḳulluḡına baḡladı bil
1331. Nefsi çāker eyler ise şeh-cihān
Ḥaḳ muẓaffer ide_ola 'ömri çehān
1332. Ma'nide hem ḥıfz olur düstür-ı şāh
Def' ider hem virse_aña destürü şāh
1333. Söz ki ḥaḳdur sem'üne kıl güşvār
Hoş sebaḳdur ḥaḳ söze tut güş var

1334. Her ne hiss-i müşterek gösterse pes
Var bu cān levhine naḡş it pīş ü pes
1335. Farz u sünnet gözle seç bātıla ḡaḡ
Eyle tā‘at kıla raḡmet saña Ḥaḡ
1336. İtme āzār incidüp her miskīni
Tā kim ol nār itmeyesin meskeni
1337. Tūtma kīni kimseye itme kibir
Saḡla dīni sūnni-veş olma kiber
1338. Fāni dünyā sevgüsün dilden gider
Tā ki ‘uḡbāda_olmaya dilde keder
1339. İtme cebri ḡaḡa alma pāy-ı māl
Aña ḡabr ü sinde_olursın pāyimāl
1340. Çü_ehl-i ‘irfān süfliye dünyī dimiş
Besle_azel cān cismini dün yi dimiş
1341. Çün zirā‘at yiridür milk-i cihān
Var ferāḡat itme_azık tūt az ḡehāñ
1342. Geçdi kārīvān menzilüñi alıḡor
Ola kārđān itmedin menzili ḡor
1343. Tūt Sikender yāḡū Dārāb olasın
Nef‘i ne_ebter ḡāke girüp ölesin
1344. ‘Ömri Loḡmān mişli sürseñ biñ ü yüz
Ḥāke yeksān ola ḡorsın sīne yüz
1345. Çün felekden geldüñ indüñ yire sen
Bu belekden geḡe yiri yiresen
1346. ‘Ulvī milki isteyüben oña var
Süflī milkden irişḡor oña var
1347. Berk idüp bil tā‘ate Ḥaḡḡ’a baḡa
Terk idüp dārü’l-fenāyı_iste beḡā
1348. Zikr-i Ḥaḡḡ’ı ḡāfil olma sen duriş
Şükr-i Ḥaḡḡ’ı ideḡor kim budur iş
1349. Şākir-içün itdi Allāh cenneti
Zākir ol şükr eyle olma cinnetī
1350. Zikri cāndan eyle olup şāf-ḡalb
Fikr-i dünyā işi terk it olma ḡalb

1351. Kim ḥaḳīḳat olıcaḳ zākir cenān
Ol ṭarīḳat ehli bulısar cinān
1352. N’ola aḥḳar olduñ-ise zerre-veş
Zikri ezber söyle dāyım zerre-veş
1353. Zikr ü ṭā‘at cān-ile Firdevsī kıl
Ḥaḳḳa_ıṭā‘at eyle terk it ḳāl ü ḳāl

MAṬLA‘-I DĀSİTĀN

1354. Mevsim-i güldür i bülbul ḳıl neḡam
Çekme ḡam gel fānī ‘ālem-çün ne ḡam
1355. Gūş-ı ney ḳıl eyle yārā demdeme
Nūş-ı mey ḳıl k’irmeyiser dem deme
1356. Nefḥ-i ‘İsā’dur sözün āb-ı ḥayāt
İtse Mūsā gūş anı bula ḥayāt
1357. Şemme sözüm irse āb-ı zemzeme
Hemçü gözüm yaşı ide zemzeme
1358. Söz-ile söz söyle_okı destān hezār
Faşl-ı nevrüz içre reşk ide hezār
1359. Sa’dī öñden reşk idelden beytüñe
‘İsā gökden inmek ister beytüñe
1360. Söz melekden dindi ‘ālim ḥaḳḳına
Söz felekden indi ‘ālem ḥaḳḳına
[23a]
1361. Söz yüce gökden inipdür yire_i şāh
Kim yire söz ehlini koy yire_i şāh
1362. Var tefāvüt sözde ammā şeh bilür
Sırça yāḳūt kıymetin kaçan bulur
1363. Söz şaḥīḥ olsa dinülür bār-ı nūr
İy faşīḥ sözüme baḳ gör bāri nūr
1364. Di feşāḥat ehliseñ söz kızbsüz
Kim belāḡat bulmaya hīç kızb söz
1365. Bir ḥikāyet diñle imdi nuṭḳ-ı dūr
Şaḥḥ rivāyet ol be-ḡāyet ḥūbdur
1366. Ḥāşa tecnīs oldu ol tersī‘ hem
Anı her cins okısa görmeye hem

1367. İşbu matla‘ pādişeh evşāfidur
Kışsa-ecma‘ cümle_anuñ söz şāf dūr

DER-BEYĀN-I EVŞĀF-I ŞECĀ‘AT Ü ‘ADĀLET-İ SULṬĀN SELĪM EBBEDE
DEVLETEHU

1368. Dinle Sulṭān Şeh Selīm nice olur
Milk-i ‘Osmān tahtını nice alur
1369. İtmese_ol hān haşmı şāha tēcı dar
Milke sulṭān olmaz-idi tēc-dār
1370. Çün Firīdūn tıfl-iken tīg aldı_ele
İtdi pūr-hūn rūḥ-ı Dahḥāk’i ala
1371. Dört yüz erle aldı Gürcistān ilin
Sīm ü zerle Bān gelüp öpdı elin
1372. İtdi aķın şehre kendi vurdı_o şāh
Tā ki yakın oldu sedde vardı_o şāh
1373. Çün Sikender binse Bulud atına
Haşmı cān ser vire kuş toya_etine
1374. Kuṭb-ı ‘ālemdür Bulud’a_olsa süvār
Nice Rüstem tıramaz Sām-ı Süvār
1375. Hizmetin insān-ile ider melek
Ni‘metin yir zabṭı idenler māmelek
1376. Şehde gerek kılıc-ile taht ala
Şehde yürek olsa tēc alur ele
1377. Dinle nice oldu sulṭān Şeh Selīm
Añla naķl ideyim iy ķalb-i selīm
1378. Ol zamān ki şāh-idi Hān Bāyezīd
Yok gümān ki dūr-idi ķavm-i Yezīd
1379. Çün ḥalīfe oldu şeyḥ-i Erdebīl
Bū-Ḥanīfe ķabrini yakdı_ırdı bil
1380. Cedдини ko itdi bu zulmi ķehān
Ḥaddini bildürmedi bir şeh cihān
1381. Līk Sulṭān Şeh Selīm iderdi ceng
Şīr-i gurrān mişli_urur cebbāra ķeng
1382. Çok ḥalīfe tutdı atdan yıkdı_o hān
Çok ḥarīfe itdi_‘azāb yakdı o hān

1383. Hâk Te‘alâ devletin itsün çehân
Ceddi a‘lâ hâzretidür şeh cihân
1384. Çünkim ol Şâh İsmâ‘îl zâlim kıpar
K’oldı gümrâh anca şeh tâcın kıpar
1385. Eyle bî-hâd dökdi sünniden kanı
K’anca mürted var mı dünyâda kanı
1386. Virdi çün yüz aña bu kevn-i fesâd
İtdi biñ yüz her düni günü fesâd
1387. Sevdî bâtıl gözlemedi hâkkı ol
Oldı gâfil añlamadı Hâkk’ı ol
1388. Kâyıl olmadı naşîhuñ pendine
Anı bilmedi düşer hân bendine
1389. Hân kim oldur âl-i ‘Osmân Şeh Selîm
Aña kıldur İrec ü Tûr u Selîm
1390. Tâc u tahtın hıfz idüben zü’l-Celâl
Nîk-bahtın söylesün nâtikca lâl
1391. Çünki_o mülhid itdi zulmı key çehân
Cehd-ile cidd itdi tuta ol cihân
1392. Geçdi devrân bunuñ üzre çün delîm
İçdi çok kan dimege varmaz dilüm

DER-BEYÂN-I HURÛC-I RE’İS-İ MÜLHİDÂN VE ĞÂRET-KERDEN-İ
MÜ’MİNÂN

1393. Ol Teke ilinde durur bir ışıķ
Bir teke postın geyüp taķar aşık
1394. Dîv İblîs anı yoldan azdurur
K’anca telbîs ehli_ışıķda az durur
1395. Kâlbi kôrķuda irer bir gün keder
Darbı kâķup milk-i ser-hâna gider
1396. Hâķ-ı ‘âlem taña kâlur kôrķuda
Hulķ idüp Kâhhâr’a_olurlar kôrķuda
1397. Milki hâlî göricek mülhid ışıķ
Hâķa eli irişüp baķar aşık
1398. Kânlu cimri kâlmayup aña varur
Zâlim uğrı cem‘ idüp iğvâ virür

1399. H  ret-i ŧ  h  bular  ldi ŧ nur
Milketi tutmak diler ge ip ŧ nur
1400. D rt y z er birle gel r ibn-i     r
S m   zer elden alup i di     r

[23b]

1401. Altı bi  yok erle t rur bu     
'Asker  n  ok ur nur ba a     
1402.  ki y z bi  'asker  n var t  -zen
  ma si  si  ger i urmaz t   zen
1403. N'ola Sult  n A med a a varmasa
Z  l-i Dest  n mi li k l   v rmasa
1404. Anda   yret yokm       ir a laruz
B   amiyyet oldu elinden i ler z
1405. ŧ  hda y rek olmasa olur  or uda
Veh ki tizrek ol da be  zer  or ud'a
1406. ŧ    ŧ      olmasa         temez
Kim bed      inde z    n  temez
1407. Bu h nerle milke ŧ     a an olur
Sur  -serler t   u ta t n t z alır

DER-TA'R  F-KERDEN-  SULT  N SEL  M-R   S  P    Y  N VE Z  MM-
KERDEN-  SULT  N A MED

1408. Milk-i 'O     n H  n Sel  m'e erz  ndur
K'itse i    ndur  at nda         d r
1409. G r z-ile alsa ele t     kefe
Feth  ola A  er R  s-ile de  t-i Kefe
1410. P    t-i p    alsa semek ba r n ezer
M    t urur- sa felek bend n azar
1411. G r zi     '   urd ider sır  a bigi
T   i  aff i ta   dur ser  e bigi
1412. Pehlev  n-  ceng ge  se    ine
Nerre-m  n  nerm ider g r     ine
1413. ŧ    S  ley   n beglerid r m  r anu  n
K  lli sult  n emrine me'm  r anu  n

1414. Himmet itse kim kılı_olur Cümcüme
Heybet itse Cümcüme_olur cemceme
1415. Hüsrev ü kayşer mişâli biñ ü yüz
Çün şeh İskender işige sürdi yüz
1416. Sözi_öliye cân bağışlar çün Mesîh
Sözi hışmı geydürür haşma mesîh
1417. Haşmeti kim kılı_ider Dārā bugün
Hışmı_iti kayşer çeker dāra bugün
1418. Baş keser cellādı on biñ kolu var
Kān döker başka çeri sır kulu var
1419. Begleri var haşmı_evin oda yakar
Segleri var mülhidı atdan yıkar
1420. Cehdi bu k'ola cihānda Mehdī_o şāh
Mehdī andan kōrka girdi mehde_i şāh
1421. Mihr ü māh encüm felek bu yidi çarh
Mihr idüp hizmet kılup urur da çarh
1422. Seyf hākkı seyfidür berķ-i revān
Kırdı hālk-ı Erdebīl'i_aldı Revān
1423. Kime devlet virse ol Hayy-ı Beķā
Haşmı zillet bula tīginden bıķa
1424. Şah-ı gāzī ol melikdür şāf-ķalb
Hāķķ'a nāzı geķe yıķar şāf-ı ķalb
1425. Tīg o Behrām atsa Mirrīh ķoķına
Burca Behrām ur ki ķaçup ķocına
1426. Kıl ucınca zulmi yok gerķi anuñ
Kılıcından ķorķar ol Gürci anuñ
1427. Milk-i 'Oşmān'dan özin hāķ ırmasun
Zerre noķşān gün yüzine ırmesün
1428. Bildüñ Aħmed dahı beñzer Kōrķud'a
Kālmadı bed-beñzi ķaldı ķorķuda
1429. Bunca yüz biñ erle bārī sen vara
Gōķme siñ siñ haşma kılıc sen vura
1430. Hāzretüñi 'askere_itdi şeh çü baş
Ġayretüñi gözedür er baĠrı baş

1431. Vara el bir eyle_ışığa sen paşa
Haḡ ne taḡdīr itdise gelür başa
1432. Ğālib oldı sen paşaya bir ışıḡ
Ṭālib oldı alnuña başa aşık
1433. Hāzretüñ şāha cevābı ne virür
Devletüñ düşer melik boynuñ vurur
1434. Āh ki ḡayfā hīḡ yoḡ imiş erligüñ
Veh ki_ ezelden gitmiş imiş erligüñ
1435. Böyle verhem itdise begler cerī
Pāşa pür ḡam oldı şād yiñiçeri

ĀĠĀH-ŞODEN-İ ‘ALĪ PAŞA EZ-GİRİHTEN-İ ‘ADŪ
VE REFTEN-İ DER-PEY-İ O

1436. Ğam-gīn āh vāh ider-iken ol paşa
İrdi nāḡāh bir kişi_urup el başa
1437. Didi kaçmış surḡ-serler paşa bil
Suyı geçmiş kaçmaḡa baḡladı bil
1438. Kendü gitmiş ordusu yirinde_anuñ
Hīle itmiş atını yirinde_anuñ
1439. Hādım Aḡmed bu kelāmı k’ışidür
Kaçdı_o mürted diyüben diş ışıdur
1440. İş başardı oldı ḡalka ya‘ni baş
Hep şaşurdı begleri_oldı baḡrı baş

[24a]

1441. Katı ḡam-gīn oldı Hādım soñra hem
Çeşmi nem-gīn ḡorḡdı şāhdan çekdi hem
1442. Bildi paşa olacaḡ iş ol durur
Ger şavaşa varmasa şāh öldürür
1443. Paşa ḡāli yatlu_olup bulmaz zafer
Çeynedi el yırtıdı yüz urup zufer
1444. Gāh etegin başdı paşa ḡāh yeñin
Ḥaşmina kīn dutup er seḡdı yigin
1445. On biñ er seḡdı atı kendü yerer
Şīr-i ner ki ḡaşmı ḡançerle yarar

1446. Çekdi leşker çār u nā-çār oldı_o dem
Yağdı ciger hışm odına öldi_o dem
1447. Tīg-zenler birle düşdi ardına
Şaf-şikenler içre_aña tā er dine
1448. Her yüreksüz mürdedür ger sağ ola
Er gerekdür kılıcı_üstünde ola
1449. Et ü etmek yimeyüp yürtür paşa
At nalından yir yüzün yırtar paşa
1450. Gitdi_o nādān paşa bakmaz önüne
Yidi meydān vardı_uzaklık ögine
1451. ‘Asker erdi gelmedin haşma yiter
Bağdı gördi kulların didi yiter
1452. İki yüz biñ erle haşma varmayan
Yolda siñ siñ göçe tīgi vurmayan
1453. Altı biñ erle_itmeyen ceng-i kıran
Heft kişverde_olmayan şāhib-kırān
1454. Gitdi geñsüz az çeriyle bağı baş
Geye yeñsüz bir kefen vire_anda baş
1455. Az çeriyle düşmene kim yetdi_o gün
Nökeri kılınla_orada yitdi_o gün
1456. İki düşmen birbirine yetdiler
Gözcü erden koyup andan yitdiler

DER-BEYĀN-I CENG-İ MÜLHĪDĀN VE ‘ALĪ PAŞA
VE HEZĪMET-ŞODEN-İ ‘ASKER

1457. Çün felekde yağdı şem‘-i_enver o gün
Nüh felekde gördi a‘dāyı o gün
1458. Şāh Hamza mişli gün gösterdi yüz
Māh-ı zūpīn kaçdı bulmadı_anda yüz
1459. Açdı burka‘ meh cemālinden mihir
Şaçdı şu‘le ‘āleme idüp mihir
1460. Çü_ol seher gün viridi dünyāya ışık
Yağşı er begter geyüp urdı ışık
1461. Hāzır itdi yarağın cümle çeri
Tüfek atdı düşmene yiñiçeri

1462. Kūs-ı harbī çalınup ötdi nefir
Şarkı ğarbı gümledüp oldı nefir
1463. Az eger çoĝ itdi_erenler anda ceng
Haşma Sîmurĝ oldı_ açuban tîĝ çeng
1464. Şaf-şikenler aldı_eline ok u yāy
Tîĝ-zenler ‘āleme bıraĝdı yay
1465. Her kime gürz urdı paşa mişl-i kâf
İtdi Elburz olsa kıddin mişl-i Kâf
1466. Tîĝ çeküp anca mülhid kırdı_o mîr
Şaffı geçüp hâki kana kırdı_o mîr
1467. Tîĝ-zenler ceng idüp çalışdılar
Şaf-şikenler toymayup çalış diler
1468. Ten defîne oldı kılıç çalmadan
Yir kefine girdi şemle çalmadan
1469. Ba‘zı kanlar dökdi kesdi ba‘zı baş
Ba‘zı cânlar virdi oldı baĝrı baş
1470. Kūs üni şaĝır ider gökde_o günü
Er zebûnı dirmez-idi öĝünü
1471. Merd-i merdân kırdı haşmı itdi ceng
Hemçü arslan içdi kanlar açdı çeng
1472. Kara bulud oldı atlar tozu_o gün
Kıldı mevcûd pus içinde gökde_o gün
1473. Yirde başlar yığılup oldı depe
Toldı leşker göge çıkdı_er at depe
1474. Tîĝ akıtdı kara kan oldı deñiz
Er düketdi ĝayret oldı dibdiñiz
1475. Niçe server elde_ayaĝda kodı baş
Çok dilāver yaralu_oldı baĝrı baş
1476. Debreşüp süĝü göĝüslerden geçer
Şarmaşup cânlar virüp er kef geçer
1477. Gerçi Hādım kılmayup cāna başa
Çekdi şārim cenge girdi ol paşa

1478. Lāk ṭālī‘ kılmadı yārī oña
Haşm-ı mānī‘ tır urur fırsat oña
1479. Var-idi zerrīn kemer biñ kılıda
Yokdı_ içinde bir kem er bu kılı da
1480. Nökeri_ üç yüz vardı hizmet kılıcı
‘Anter’i yıkardı şalsa kılıcı
1481. Buñ güninde oynamadı biri baş
Ceng öñinde itmedi_ oldu bağı baş

[24b]

1482. Degme server haşma karşı varmaya
Tığ ü hançer çeke düşmen vurmaya
1483. Düşdi paşa şındı begler bağı baş
Aşdı tağlar kaçdı leşker baş baş
1484. Devletine her ne nādān garrā_ olur
Zilletine çarhuñ uğrar yā ölür
1485. ‘Aklı yāver olmasa bir servere
Şına ‘asker haşm öñinde ser vire

DER-BEYĀN-I ZULM-İ SULTĀN AḤMED VE
ŞĀD-ŞODEN BE-MEVT-İ ŞEHEN-ŞĀH

1486. Çünkü Hādım düşdi begler hep sınır
Kaçdı sālīm sağ olan geçdi sınır
1487. Bu tarafda Sultān Aḥmed itdi göç
Hep telef itdi_ ādemi eyledi güç
1488. ‘Asker-ile her ne milke_ Aḥmed varur
Hançer-ile baş kesüp boynın vurur
1489. Kāzī ta‘yīn itmedi teftiş ola
Kavm-i mü’mīn qaluban mülhid ola
1490. Surḥ-serler diyü mü’mīn çoğ olur
Virdi serler sünnī halkı yoğ olur
1491. İtdi zulmi k’anca Mervān kılmadı
Gitdi mü’mīn ol taña da kalmadı
1492. Surḥ-ser diyüp müselmān öldürür
Sīm ü zerle hānümānın aldurur

1493. Paşa hālin dinleyüp ğam-gīn olur
Līk mālın zabt idüp cümle alur
1494. Hem şehen-şeh öldüğünü işidür
Yas dutup āh itmeyüp dış ışıdur
1495. Bilmez anı kendü dahı öliser
‘Ömri ānī dükenüp hāk olısar
1496. Dime düşmen öldi men milkin alam
Şāyed iy han ire nāgeh saña _elem
1497. Düşmenüñ mevtine ahmaq şād olur
‘Aql anuñ kāmīl olan añlar alur
1498. Hızr u İlyās olsa _içen āb-ı hayāt
Āhir İlyās tuta qalmaya hayāt
1499. Çün müsāvīdür cihānda bu ölüm
Dünye sevgisin gider dilden elem
1500. Şeh çü Kāvus olsa _eger göge ağa
Mevt-i cāsūs anı bulur iy ağa
1501. Hazret-i İdrīs olsañ uçmağa varup
Hemçü Cercīs ölisersin cān virüp
1502. Ni‘metüñ yirken şunanlar sīnūñe
Meyyitüñ gömince bakmaz sinūñe
1503. Ne uluya bu cihān bākī kalur
Ne ölüye diri _olan hīzmet kılrur
1504. Çün Şehen-şeh öldi arta kaldı genc
Kullar āh vāh itdi zārī pīr ü genç

DER-BEYĀN-I SİTEM-İ SULTĀN AḤMED VE ĞAFLET-İ KORKUD HĀN

1505. Konya’ya Sultān Aḥmed de varur
Dünyeye şıgmaz üze boynın vurur
1506. Ne müselmān şordı ne ḥod surḥ-ser
Halkı yeksān kırdı kesdi nice ser
1507. İtdi zulmı anda ğāyet key çehān
Dutdı ya’nī mülk olur şāh-ı cihan
1508. Tāc u taḥtı virmeyince ol Huzā
‘Ömr ü baḥtı süremez olur ḥada

1509. Aldı Yūnān milkini itdi sınır
Halka sultān kendüyi oldı şanur
1510. Ne Firīdūn İrec olur ne Selīm
Rub‘-ı meskūn içre_olur Sultān Selīm
1511. Bunda Sultān Aḥmed iller vurmada
Halk-ı Yūnān mālın alup virmede
1512. Foça’da meclis kurup Korkud hem
Fuç1_öñinde mey içer korkuda hem
1513. Her ne sultān dünyede mey-ḥor olur
Aña düşmān gālib özi ḥor olur
1514. Her ki demri çalup el bāda vurur
Bil ki ‘ömri ḥāşılın bāda virür

DER-BEYĀN-I ‘ ĀLEM-İ FETERĀT
VE PĀDİŞĀH ḤĀSTEN-İ ERKĀN-I MEMLEKET EZ- SULTĀN BĀYEZĪD

1515. Bu taraf Sultān-ı ‘ālem Bāyezīd
Hep telef itdi bilür kavmi_ol Yezīd
1516. Ḥādım Aḥmed de cevābı virmedi
Kaçdı_o mürted kimse karşı varmadı
1517. Çok siyāset itdi halka ol ışık
Tutdı zulmet ‘ālemi virmez ışık
1518. Düşdi gayret şāha gāyet inledi
Kim vilāyet şāhsuz olmaz añladı
1519. Zūlm-i Sultān Aḥmed’i kim diñledi
Milke ol ḥān mālīk olmaz deñledi
1520. Didi Aḥmed dahı beñzer Korkud’a
Korkdı mürtedden kalupdur korkuda

[25a]

1521. Milke bir sultān gerek āl koriya
Göricek düşmān kanı_andan kırıya
1522. Fikri_o sultān böyle_ider kalb-i selīm
Milkine ḥān ola Sultān Şeh Selīm
1523. K’ol şecā‘at ıssıdur añlar bilür
Tāc-ı devlet aña lāyık baht bulur

1524. Memleket zabt olmaz illā tīg ile
Saltanat ıssı gerek tīg ala_ele
1525. Tīg-i hārı çekmese gülşende gül
Bāğ u reyhān şāhı olmaz çün degül
1526. Şems-i hāver çekmese tīg ahtere
Nite server ola bahter-le_ahtere
1527. Kapu halkı_erkān-ı devlet vardılar
Şāha halkı idüp alkış virdiler
1528. Baş koyup erkān-ı milk öpdi serir
Tutdı şaf a'yān-ı millet yüz sürir
1529. Her biri_alkış itdi şāha bula yüz
Didi yakış yaşa şāhum biñ ü yüz
1530. Tā kıyāmet devlet ile_ol pāyidār
Tut vilāyet haşmı kılup pāyı dar
1531. Ol Teke ilinde kopdı bir ışıq
Her yañadan başdı halka zulm ışıq
1532. Ol pelid itdügi zulmı_iy şeh-cihān
Hiç Yezid itmiş degül kahırı çehān
1533. Her taraftan kopdı yağı bī-karār
Nā-halef mülhid müselmānı kırar
1534. Hazretüñdür key za'if ü hasta-dil
Kudretüñ yok hüküm idüp açmağa dil
1535. Hasta-dil şāh olsa dahı katı pır
Diye bi'llāh hāl-i milkün n'ola bir
1536. Nev-cüvān sultān olınca iline
Nerīmān nerm ola kaçan iline
1537. Üç sülāleñ kaldı bākī_iy nīk-rāy
Güç sülāleñ çekmesün kıl nīk rāy
1538. İhtiyār it birsin anuñ nīk-baht
Bahtiyār olup bula_ol şeh nīk baht
1539. Tahta bir hān naşb it ola key ceri
Haşmı talan ide çekse ol çeri
1540. Tīg-zen sultān gerek milki duta
Şaf-şiken kaddin ide tīgi dü-tā

1541. Kande düşmān varsa sultān göndere
Olsa destān dike başın göndere
1542. Bir melik-zād eyle mālīk milk oña
Bende āzād and içüp anı öge
1543. ‘Ādil olup duta neyse emr-i Hāk
Bātıl işi terk idüp gözleye hāk
1544. Milk-i ‘Osmān’ı_ol kılıçla qorıya
Kande düşmān olsa kanı qurıya
1545. Şehde gayret olmasa_olmaz şeh-cihān
Bī-hamiyyet düşmeni_olur key çehān
1546. Olmaz ābād aña şehsüz milk ü yir
Ādem ifsād ide ādem eti yir

‘ULEMĀ VÜZERĀ ÜMERĀ H^VĀST Kİ SULTĀN SELĪM ŞĀH ŞEVED
VE RĀZĪ ŞODEN-İ BĀYEZĪD HĀN

1547. Fikrin ol hān böyle_idüp olur selīm
K’ola sultān milkine ol Şeh Selīm
1548. ‘Ahdi hān dutup gözedür kavlini
İmtihān itmek dilerdi qulını
1549. Çünkü begler sözün ol şeh diñledi
Milk serversüz olunmaz deñledi
1550. Bildi_o sultān Şeh Selīm mālīk olur
Şāh-ı şāhān milkini qomaz alır
1551. Feth idüpdür tīgi Gürcistān ilin
Hep gelüpdür bānlar öpmege elin
1552. Şaf-şikendür nev-cüvān qal’a-güşāy
Tīg-zendür itdi çok qal’a güşāy
1553. Şāh Selīm’i gerçi hān isterdiler
Her nedīmi imtiḥān itmek diler
1554. Didi qaddüm itdi çarḥ iki dutam
Vara ‘ahdüm qulumuñ sözün dutam
1555. Līk Sultān Aḥmed’e idüp mihir
Milke_anı hān naşb idüp virdüm mühür
1556. Taḥt anuñdur himmetüm aña durur
Baḥt ol oḡluñ atasın aña durur

1557. Didi erkān devlet iy şeh egleye
Halk a'yān bildi zāhir añlaya
1558. Tīg-zen sultān gerek milki duta
Şaf-şiken haşmuñ kıla kaddin dü-tā
1559. Ejder-i çarh aña pençe vurmaya
Haşm eri tığine karşı vermeye
1560. Verhem itse şu ola katı demür
Derhem olup burc-ı _Esed ola da mür
1561. Çün göçe devletle binüp hān atın
And içe kelbe yidüre şāh etin

[25b]

1562. Surh-serden intikām ol şāh ala
Sīm ü zerden gencini ala ele

DER-BEYĀN-I ZEM-KERDEN-İ ERKĀN-I DEVLET SULTĀN AḤMED
VE SULTĀN KORKUD-RĀ

1563. Yok şecā'at Aḥmed'üñde nīk-rāy
Tāc-ı devlet tutmaz ol kıl nīk rāy
1564. Anca nādān görmedük aḥmaḳ hem
Görse düşmān korkusun çākerde hem
1565. İki yüz biñ erle haşma varmadı
Göçdi siñ siñ tīg haşma vurmadı
1566. Altı biñ erle gelürken bir ışıḳ
Tīg ü 'asker çekmedi geyüp ışıḳ
1567. Şeh secī' olmasa milki dutamaz
Hiç kaṭī' ol tīg odında dütemez
1568. Didi Aḥmed beklemezse iliñüz
Şāha maḳşad ola Korkud'ı _eyleñüz
1569. Emre _itā'at ide varuñ oña siz
Kim vilāyet zabtın ide oñasuz
1570. Çünki sultān itdi himmet Korkud'a
Kaldı erkān-devlet anda korkuda
1571. Külli begler sürdiler dergāha yüz
Didi begler yaşa hānum niçe yüz

1572. Gerçi sultān emrinüñ me'mūriyuz
Sen Süleymān ḥazretinüñ mūriyuz
1573. Līk mevcūd anı bilür şeh-cihān
Şāh Korkud itdi ifsādı çehān
1574. Bī-icāzet vardı Mısr'a kaçdı_ezel
Ne ziyāret Mekke hūbı kuçdı_ezel
1575. Ne tavāf-ı Ka'be kıldı ne Şafā
Ḥamr-ı şāfi nūş idüp sürdi şafā
1576. Misl-i müftī kendüzin fetvā yazar
Gice ma'nī içüben göñlin yazar
1577. İçdi hamrı komadı_elden bāde ol
Virdi 'ömri fisk-ıla āḥir bāda ol
1578. Çün Teke'den geldi ser-hān iline
Ol yañadan çıkdı_ışık milke_iline
1579. Çekdi leşker geldi ser-hāna ışık
Geydi begter urdı başına ışık
1580. İrdi aḥbār anda çünkim Korkud'a
Kıldı efkār içre 'āciz korkuda
1581. Gice_ayak götürdi kaçdı Foça'ya
Dutdı_ayak yakın varuban fuçıya
1582. Kıldı başsuz ayak altında_ol çeri
Erse başsuz olmaya ḥānum cerī
1583. Baş gidicek tayanımaz hīç ayak
'İyş idicek er gerek duta ayak
1584. Şehde gayret olmasa başar ışık
Aña devlet güneşi virmez ışık
1585. Şāha himmet itme hergiz korkuda
Yok şecā'at vardur anda korku da
1586. Milk-i 'Osmān'ı begüm ol şeh duta
Görse düşmānı ide kaddin dü-tā
1587. Halk özine bildirüp İslām'ı çün
Haq yolna baş koya İslām içün
1588. Vāhid-i Haq ḥazrete kurb ol bulur
Cāhidū fi'llāh ma'nīsin bilür

1589. *İnne fî mevtî hayâtî* diye hem
İtmeye fevt-i ğazā çekmeye hem

DER-BEYÂN-I ‘ULEMÂ VÜZERÂ TA‘RÎF-KERDEN-İ SULTÂN SELÎM-RÂ VE
H‘ÂSTEN Kİ ŞÂH-ŞEVED

1590. Rûm’a sultân naşb iderseñ bahtiyâr
Eyle bir hân ki şecî‘ ü bahtı yâr
1591. Şâha himmet eyle ol Sultân Selîm
Kim şecâ‘at işidür qalb-i selîm
1592. Milk aña erzânîdür kim ögerem
Beglige lâyıq ider halka_o kerem
1593. ‘Aql içinde feylesof Hurşîd olur
Bedl içinde zer-fişân hurşîd olur
1594. Surh-ser cengine kim bağladı bil
Kesdi ser kaçurdu İsmâ‘îl’i bil
1595. Seyf-i bürrân-la_açdı Gürcistân ilin
Bân-ı fermân oldı_öpüp sultân elin
1596. Geldi Aşfer’dan harâc u mâl ü genc
Virdi dilber kul hâlâyık hûb u genç
1597. Gin yüzden çekse kılıç sır yağı
Haşmı gözden şem‘ine yaqar yağı
1598. Çün diz urup ol melik yâsın kırar
Haşmı görüp kendünün yasın kırar
1599. Dâd ü ‘adli var o şâhuñ halkına
Kimse bedli birle toymaz hulkına
1600. Cenge sürse Karabulud adlu_atın
Çenge_alup gelse yidüre haşma_etin
1601. Şehr ü kend incitmez itse haşma göç
Devr içinde görmedi_andan kimse güç

[26a]

1602. Kebke dilkü itmez ili içre yort
Mürçe ayu ağzı içre dutdı yurt
1603. İstemez hân zulm-i zâlim kılına
Kurd u kaplan ire koyun kılına

1604. Luṭf it iy Ḥān Şeh Selīm'i begleye
Tā ki 'Oşmān milkin ol şeh bekleye
1605. Çün Firīdūn teslīm it taḥtī aña
Rub'-ı meskūn içre_aduñ ḥayr-ile_aña
1606. Ölmez ol şāh soñına oğlı qalır
Zīrā her gāh eylük ile yād kıılır
1607. Milk-i 'Oşmān'a olıcaḡ şeh Selīm
İre düşmāna vehim ola selīm
1608. Cümle ḥāndan gele tuḥfe māl u genc
Lih-i Bān'dan ḡul ḥalāyık ḥūb u genç
1609. Ḳuluñ iy ḥān bu durur maḡşūdı hem
Milke sulṭān ol olup gide vehim

PĀDİŞĀHĪ DĀDEN-İ SULṬĀN BĀYEZĪD SULṬĀN SELĪM-RĀ
ḤALLADALLĀHU MŪLKEHU

1610. Çünki_o sulṭān ḡul murādın diñledi
Şeh Selīm ḥān ister anlar deñledi
1611. Şeh Firīdūn ḡaşdı iy ḡalb-i selīm
Rub'-ı meskūn içre_ola Sulṭān Selīm
1612. Şād u ḥandān oldu şeh diş ışıdır
İtdi fermān ḡullara ḡükm işidür
1613. Ḥaḡ 'alīm oldur murādum dir hemīn
Şāh Selīm olup ıra ḡalbüm hemin
1614. Hem o sulṭān olmaḡa var ḡavlümüz
Olsa fermān aña_eger her ḡulumuz
1615. Men ki_o mürted ḡulmin añup iñlerem
Ḳorḡud Aḡmed er degüldür añlaram
1616. Milke ṭālibken urup başa ışıḡ
Oldı ḡālib ikisine bir ışıḡ
1617. Tāc aña erzān olur Sulṭān Selīm
Beglige lāyık durur ḡalb-i selīm
1618. Tīḡ ü ḡaṇçer fetḡ ider milk ü serīr
Ḥaşmı ḡorḡar dergehine yüz sürir
1619. Çün Muḡammed'dür ḡılıç peyḡāmberi
Medḡ-i bī-ḡad itmegil peyḡām berī

1620. Gül çü ḥandān tīgī ḥāra urdı_elin
Şāh-ı reyḥān oldı_alup gülzār elin
1621. Tīg ḥurma çekmeseydi güne gün
Mīve ra'nā bulmayadı gūnagūn
1622. Tīg-ile ḥān oldı necme uşbu gün
Buldı nūrān efser-i_enver uşbu gün
1623. Ḥaṇçer elmās almasa sūsen ele
Efser-i zer-bāfte ḥil'at ne ala
1624. Tāc-ı la'līn tīg-ile lāle alur
Kānd-i şīrīn tīg-ile ney de alur
1625. Çün Ḥüdā didi ki *enzelnā_el-ḥadīd*⁷²
Pes ġazā kılmak gerek şāh-ı cedīd
1626. Saltanat ıssı gerek kılıc duta
Memleket içre kıla ḥaşmı dü-tā
1627. Şāh melek-ḥū olsa hemçün Cebre'tīl
Āh idüp mazlūm göremez cebri il
1628. Dād u istād itse sultān ḥalkına
Adı dilde yād ola_aḥsen ḥulkına
1629. Çün Selīm Şāh ola_emīrū'l-mü'minīn
İtmeye āh ol ki dir men mü'minin
1630. 'Ahd-ile_ol ḥān gözleyüben kavlini
Virdi fermān itdi ḥāzır kullını
1631. Şāh Selīm'e didi_ağalar siz varuñ
Ol kerīme ḥizmet idüp yüz vuruñ
1632. 'İzzet-ile bindirüp şāhı ata
Ḥizmet-ile yürüñ önce ok ata
1633. Nīk-baḥtum yüzini çünki görem
Tāc u taḥtum virüben idem kerem
1634. Ḥizmeti ide kabūl anda ağa
Devleti topı diker göge ağa
1635. Şāh Selīm'e ḥalk u a'yān vardılar
Ḥaḥ 'alīme ḥulk idüp yüz vurdılar

⁷² Hadid Suresi, 25. Ayet'ten: "...demiri indirdik..."

1636. Hük-m-i şāhı söyleyüp söz açdılar
İsm-i _İlāh'ı yād idüp and içdiler
1637. Devlet-ile ata şāh olup süvār
Heybet-ile gitdi şeh Sām-ı Süvār
1638. Hazret-i hāna gelüp öpdi elin
'İzzet itdi öpdi atanuñ elin
1639. Tāc u tahtı teslīm itdi oña_o şāh
Nīk-baht u 'ömri artup oña_o şāh
1640. Tīg-i zerrīn kuşadup hān biline
Hamza-pür-zeyn ol melikdür biline
1641. Çok gönenç itdi sevüp kıldı mihir
Virdi genc aña idüp 'arz ol mühür
1642. Tahtı teslīm idicek sultān oña
Kıldı ta'zīm itdi alkış şāh oña

[26b]

DER-BEYĀN-I VEFĀT-I SULTĀN BĀYEZĪD HĀN NEVVERALLĀHU
KABREHU

1643. Tahtın ol Şāh Hān Selīm'e çün virür
Kendü Allāh rahmetine pes varur
1644. Ceddi a'lā gāzī-di ol şāh cihān
Haḳ Te'ālā rahmet itsün key çehān
1645. Cümle server itdiler yasın anuñ
Okıdılar rūhı-çün Yāsīn anuñ
1646. Tut ki sen Şāh-ı _Āl-i 'Oşmān olasın
Nef'i ne āh tu'm-ı 'oşmān olasın
1647. Hān Mehemmed ḳanı yā Sultān Murād
Hān 'imāret yapıdı bulmışken murād
1648. Çün Süleymān Şāh iken Ḳāf'dan Ḳāf'a
Hāke yeksān itdi _ecel urdı ḳafā
1649. Ḳanı Sultān Muştafā yā ḳanı Cem
Küllisi fān oldı añlar anı çem
1650. Yirde_o sultān yatduğınca az çehān
Şeh Selīm Hān milke ola şāh cihān

1651. Һayra rāci‘ olduğınca Müşteri
Yār-ı Şāni‘ ola devlet müşteri
1652. Nüh felekden toğduğınca meh mihir
Mehmelek yāver ola kılup mihir
1653. Çağladuğça baһr u arһ-ı āsumān
Bağladuğça reng-i esved āsumān
1654. Rub‘-ı meskūn şāh olup Sulţān Selīm
Şeh Firīdūn bende_ola şevr ü selīm

DER-ZİKR-İ ŞECĀ‘AT SEĖĀVET ‘ADĀLET Ü KEMĀLĀT-I SULţĀN SELĪM
TĀLE BEĖĀHU

1655. Zıll-ı Sübhān Āl-i ‘Oşmān’dur bugün
Māh-ı tābān şem‘-i āyīne bu gün
1656. Rezm içinde Һaşm rūbāh Şāh şır
Bezm içinde aķıdur şehd ile şır
1657. Şaldı kılıç aldı milk-i ‘ālemi
Kıldı kılın itdi rāzī ‘ālemi
1658. Ƙaşrınūn derbānıdur gökde Zuһal
Hükminūn fermānıdur Һāķān zuһal
1659. Ƙahramānlar Ƙahr idüpdür niçe Zāl
Nerrimānlar nerm eger baş hemçü zāl
1660. İsmā‘ıl’ūn kırdı Ƙavminle şoyın
Erdebıl’ūn Ƙoydı_ocağına şuyın
1661. ekse ‘asker baһre berre şubһ u şām
Şeh mużaffer ola feth-i Mışr u Şām
1662. Nev-cüvāndur tĀli‘i pīrüz key
Kerremāndur rezm-ārā Kāvūs u Key
1663. Rezm içinde Mirrīһ aña ceng-zen
Bezm içinde Zühre’dür bir eng-zen
1664. Zer-fişāndur her seher o gün de_aña
Her şebāndur şem‘-i meh öñünde_aña
1665. ekse Һaner Һaşma Һūn Sām-ı Süvār
Çün Sikender Bulud’a olsa süvār
1666. Rub‘-ı meskūn ala tutup Ƙarneyn
Ne Firīdūn ola şeh Zü’l-Ƙarneyn

1667. Çekdi ‘asker vardı çün Tebrîz’e_o şâh
Tartdı hançer haşımı itdi zîr o şâh
1668. Seyf-i bürrân çekse_ider haşmânı yir
Hayf-ı insân idene ne guşşa yir
1669. Şad-hezâr sâl ol melik sürsün ‘ömür
Kimse yok kâl ide aña Zeyd ü ‘Amr
1670. Bir ovada bebr ü âhû yir içer
Bir yuvada turna şâhin per açar
1671. Dilkü varmaz hîç horûsuñ üñine
Gürbe vurmaz pençe mûşe öñine
1672. Mûra ki_irer turur ayu ayağın
Mûr yalar şankim inde ayağın
1673. Yürür âhû ‘adl-i şâha sığını
Zîkr-i yâhû kurd uramaz sığını
1674. Üstühân yir ol hümâ gönli_avına
Hîç tufân inmez şikârı avına
1675. Kande zâlim varsa_anuñ kesdi başın
Kande ‘âlim varsa zer virdi peşîn
1676. İtdi ‘adli kıldı ma‘mûr ol cihân
Kıldı bedli virdi sîm ehle çehân
1677. Geh Süleymân mişli_ulu dîvân dutar
Geh çü Selmân nazm okur dîvân dutar
1678. Mûsâ müştâk ol emîrûñ beytine
‘İsâ gökden düşmek ister beytine
1679. Mişl-i Hâtem bedl-içün açsa aya
Genc-i ‘âlem olsa varmaz bir aya
1680. Ka‘be zemzem birle durdukça Şafâ
Şâd u hurrem Şâh Selîm sürsün şafâ

ENDER ŞİFAT-I RŪZ-I PERVĪN

1681. Bir seher-gâh şems-i hâver-ahterî
Çün Selîm şâh dutdı bahterle_ahteri
[27a]
1682. Çü_ol seher gün toğdı ay taña kalur
Çok ‘iber aldı gören taña kalur

1683. Hemçü gözüm kararırken gökde_o gün
Mişl-i yüzüm⁷³ şararur gökde o gün
1684. Nüş iderken ‘arîfân çeşm-i horûs
Cüş idüp nışf-ı leyl ötdi horûs
1685. Nevbet-ı hân çalınuben ötdi kûs
Gitdi dîvân eri şâha kôs kôs
1686. Murğ-ı şâhî tûfîler itdi şadâ
Sevr ü mâhî zîkr idüp Hakk’ı şuda
1687. Şubh cāmî‘de mü’ezzîn bekledi
Halk-ı cāmî‘ geldi şâhı begledi
1688. Çîn seher-gâh olduĝın sultân görür
Çün mihir mâh gögsi Keyvân’a gerer
1689. Bildi devlet günü doğmuş başa_ağa
Geldi hizmet itmege paşa_ağa
1690. Câme-h’âbdan turuban bîzâr olur
Pâk-âbdan ol melik âbdest alır
1691. Kıldı tâ‘at bî-niyâza_itdi niyâz
Çok münâcât itdi Rabb hayrını yaz
1692. Çün namâz âhîr idüp vird okıdı
Hem niyâz âhîr idüp vird okıdı
1693. Geydi hil‘at başına tâcın vurur
Çıkdı devlet tahtına fermân virür
1694. Geldi begler tutdı şaf dîvân eri
Şâh begler kalbi şâf vü key arı
1695. On biñ ola geldiler yiñiçeri
Sağ u sola turdı dîvâna cerî
1696. Hem vezîr a‘zam gelür Aḥmed Paşa
Öpdi yir elin urup gögse başa
1697. H’ân-ı şâhî geldi şofra tutdı yir
Her sipâhî başına biryân yir

FERMÂN-KERDEN-İ PÂDÎŞÂH ‘ASKER-İ ḤOD ḤÂZİR-BÂŞED
BERÂY-I ĞAZÂ-YI ERDEBÎL

⁷³ Arapçe ve Türkçe kelimedden terkip özel

1698. Yindi ni‘met itdi alkış şeyh u pīr
Diñle hikmet ehli ne dir aña bir
1699. Kaldurup baş Şāh Sultān Hān Selīm
Çatuban kaş eyle dir qalb-i selīm
1700. Halkı_emānet virdi çün Allāh baña
Bir ‘adālet idem irmeye bükā
1701. ‘Adl idüp mazlūma kılam men nigāh
Nefse_uyup incitmeye zālīm nāgāh
1702. Şāh-ı ‘ādilven gözedem emr-i Hāk
Kavmi bātıl qomayam līk ehl-i hāk
1703. Milki düşmāndan melik ki qoriya
Bilki haşmı qorka qanı quriya
1704. Bī-hamiyyet kimse olmaz şeh-cihān
Şehde gayret olsa_alur milki çehān
1705. Niyyetüm Şeyh İsmā‘īl üzre varam
Himmetüm ol boynını anuñ varam
1706. Çok halīfe ocağın yıkdı_ol pelīd
Bū Hanīfe ravzasın yaqdı_ol belīd
1707. Qoydı kāhir itdi zulmı key şedīd
K’anca cābir qoymadı Şeddād Şedīd
1708. Kāmili kem tıtdı geçdi manşıba
Cāhili irgürdi ‘ālī-manşıba
1709. İtdi rağbet mülhide vü müfside
K’oldı ümmet zındıka vü müfside
1710. Farz u vācib oldı kim aña varam
Tīg şalup kavminüñ boynın varam
1711. Er ki baş terk ide halka baş olur
Yüregi berk düşmen içre baş alır
1712. Kimse_ecelsüz ‘ālem içre ölmedi
Ger ecel gelse_aña çāre olmadı
1713. Yokdur ölüm olmasa ecel eger
İrse ma‘lūm ādemüñ qaddin eger
1714. Hāzır oluñ Erdebīl’e giderem
Nāzır oluñ mülhid ilden giderem

1715. Erdebîl'ün ocağın oda yaşam
İsma'îl'ün tâc u tahtını yıkam
1716. Didi Ahmed Lala sözüm işide
Baña maşad ol ki_anuñla iş ide
1717. Dîr-ile dutup anuñ kanın dökem
Tîrle cismine anuñ kefen dikem
1718. Bir nehengem şuda arslan tağda
Bir pelengem taşda haşmân tağda
1719. Kûh-ı âhenden ata_olsam süvâr
Haşm râhın yañılur dir bu Süvâr
1720. Tîr atsam ire Mirrîh koçına
Tîğ tutsam kaçâ Mirrîh kocına
1721. Na're-i arslan ursam busuda
Tağda kaplan ürke tinnîn bu şuda
1722. Rumhüm ejder mişlidür kim cân alur
Görse 'Anter korkıdan bî-cân olur
- [27b]
1723. 'Aql içinde Âşaf'um kuvvetde pîl
Bezî içinde iki_elümdür baħr bil
1724. Ger Süleymân tutdısa ser-hadd-i Kâf
Hükmüne hânlar eger baş mişl-i kâf
1725. Tıfl-ı gâv-perver Firîdün olsa_eger
Cümle ser-ver baña fermân baş eger
1726. Câm-ı Cemşîd itdise Dahhâk o mâr
Câmı Hurşîd eline şunmak umar
1727. Şâh u kayşer-mertebetven Cem-bezim
Heft kişver şâhıyam 'âlem bizüm
1728. Milküme bürhân-ı kâtı' bu yiter
Tîğüme cân virdi mâni' hep beter
1729. Haq Te'âlâ virdi çün şahlık baña
Kimse kaṭ'â irmeye zulm ü bükâ
1730. Seyf sultân çekmese çün tîğ-ħor
Hayf halkı görüp ola şâh ħor

1731. Yā ho varup İsmā‘īl’i ben dutam
Tīg vurup ƙaddini_idem bir dutam
1732. Yā ho ƙılıç ura şoyın ben ƙıram
Dirisin hīç ƙomayup ƙana ƙaram
1733. Tīz tut Aḥmed ḥāzır eyle sen çeri
Eyle bī-ḥad ‘asker er ola cerī
1734. Nāme gönder gele begler yegleri
Tuta gönder elde başda yükleri
1735. Şal ‘avārız ḥalka_azık ƙaydın ƙayır
‘Acz ü rākız çekmeye_olur ƙum ƙayır
1736. Ne ki fermān itdi-y-ise nīk-rāy
Ḥāzır āsān eyle ƙılup nīk rāy

DER-DU‘Ā-KERDEN-İ AḤMED PAŞA ḤAZRET-İ ḤĀKAN-RĀ
EBBEDE MEMLEKETEHU

1737. Ḥükm-i ḥānı dīñleyüp Aḥmed Paşa
Turdı ānī el urup gögse başa
1738. Pāy-ı taḥta baş ƙoyuban sürdi yüz
Nīk-baḥta_itdi du‘ālar bula yüz
1739. Dir felek taḥt ola tācuñ işbu gün
Meh melek dā‘ī beşer fermān bugün
1740. Ne ki sulṭān emr ider me’mūrıyam
Şāh Süleymān’dur derinde mūrıyam
1741. Var mı ƙışver ‘adlūñ ābād itmedi
Var mı ser-ver ‘adli diye itmedi
1742. Ḥazretūñdür ‘āleme şāḥib-ƙırān
Furşatuñ var eylesen ceng-i ƙırān
1743. Rub‘-ı meskūn içini şeh k’araya
Şeh Firīdūn mişli gelmez araya
1744. Binse sulṭān Ƙarabulud atına
Bebr ü arslan ƙandura_o şāḥ etine
1745. Her ne ḥāḳān ḥazretūñi k’ol yire
Ḥāke yeksān oluban geçe yire
1746. Zevƙ ide beglik idüp ‘işret ƙıluñ
Dünyede eksilmesün bir kem ƙıluñ

1747. Devletüñde cem ‘idem bî-had çeri
Hizmetüñde ceng ide olup ceri
1748. Gāv-ı gerdün çekmeye azık kele
Rub‘-ı meskûn içine tola kile
1749. Çünkim iy hân leşkerüñ hep dirile
Cümle düşmân şeh varınca dirile
1750. Yıprana at ayağından yirde kök
Gök sekiz kat ola tozdan altı gök
1751. Şāh-ı Cem çekince ‘asker şubḥ u şām
Ne ‘Acem kıla ‘Arab ne Mısr u Şām
1752. Ger baķa dīvāndağı halka felek
Tiz daķa kılağına halka felek
1753. İsmā‘īl’üñ ceddīdür şeyḥ ü ışık
Erdebīl’üñ şeyḥi geymedi ışık
1754. ‘Āṣī Haydar oldı vü ol çekdi baş
Haşmı hançer urdı idüp bağırını baş
1755. Şoñra hālī buldı bu da ‘ālemi
Aldı mālī katl idüben ‘ālemi
1756. İtdi gāret çok mezārı yakdı ol
Çok hasāret itdi halkı yıkdı ol
1757. Farz u vācib oldı aña hân vara
Tig şalup gerdenin anuñ vura
1758. Erdebīl’üñ fethine iy şeh pes ne gam
Bağla bilüñ ‘ıyş u nūşa_eyle negam

DER- ŞİFAT-I ‘AẒAMET-İ ‘ASKER-İ SULṬĀNĪ Kİ ḤĀZİR ŞODE BŪD

1759. İstimālet şāh idüp düstūr hem
Aldı icāzet virdi şeh destūr hem
1760. Hük-m-i hākān yazdurup şaldı çapar
İtdi fermān beglere ulaķ çapar
1761. Geldi az gün içre bî-had er çeri
Şeh Firīdūn begleriyle çok ceri
1762. Boyca boyca geldi begler yegleri
Hem tuca şokınurlar yünleri

[28a]

1763. Geldi illerden azuk ki tıldı yir
Geçdi yıllar halk-ı ‘âlem anı yir
1764. Tîğ-zenden kapu halkı her bölük
Şaf-şikenden götürür terkeş belik
1765. Mîr-i ‘âlem her biri kayser kadar
Tîr-i pür-tâb atsa uşanur kader
1766. Ejdehâdur yidi başlu kılıcı
Hîç rehâ bulmaya cengi kılıcı
1767. Ceng içün Mirrîh-veş olsa süvâr
Heng içün itse kaçâ Sām-ı Süvâr
1768. Hâşm etin biryân ider tîği odı
Şır betin beñzin şıduruban ödi
1769. Geldi begler tutdı şaf dîvân eri
Şâh begler her biri uşak iri
1770. Tîğ-zenler geydi begter elde yâş
Şaf-şikenler içre şaldı çav u yay
1771. Seyf ü hançer açdurup bilediler
Hâşma yekser dişlerin bilediler
1772. Hâzır oldu yarağınla ol çeri
Harbe aldı eline yîniçeri
1773. Tutdı leşker yazıyı hayme ‘âlem
Nîze_uci_Ülker degdi_irüp aya ‘âlem
1774. Tozdı_ayakdan yidi kat yir üzre kök
Gün nacağdan toğdı tozda kaldı gök
1775. Rub‘-ı meskûn oldu bir şâh añladı
Sevr ü hem nûn er götürmez inledi
1776. Hep sipâhî geldüğün bildi çehân
Şubh-gâhî göçmek ister şeh cihân
1777. Yüz kezin yüz biñ ere yitdi çeri
Tutdılar göz şubha_eren yetdi çeri

ENDER ŞIFAT-I RÛZ

1778. Çün felekde gösterür yüzini gün
Pul semekde görünür öküzde_o gön
1779. Burc-ı Esed'den çıkdı şems ol şîr-ile
İtdi red zulmet mihen şimşîr-ile
1780. Ildırım Şeh şemsi maşrıkdan kıpar
Cem bigi meh garba kaçup göz kıpar
1781. Şāh Selīm mişli toğınca gökde_o gün
Māh 'Acem şeyhî kaçır dirmez o gün
1782. Kulle-i Kāf'a virince şems ışıķ
Vardı şāfa urunup merdān ışıķ
1783. Kūs-ı harbî ötdi na're urdı bil
Şavtı ğarbı gümledür şark-ile bil
1784. Kerrenāy ötdi çalındı çün nefîr
Şaf alay bağlandı_olup 'āciz nefîr
1785. Na'reden yā cindi 'ālemde_ins ü cān
Zehre çāk itdi 'adūlar virdi cān
1786. Tutdı pâyānsuz çeri baħr u beri
Göge dūhān kaçurur Kāfa perî
1787. Şāh Firīdūnu'z- zamān Sultān Selīm
O hümāyūn-baħta bende_İrec Selīm
1788. Çün mü'ezzīn virdi ezān bañladı
Sūnnī mü'min bāb-ı mescid bekledi
1789. Çîn şehirle turuban ābdest alur
Başına zer-tāc urup hāzır olur
1790. Farz u sūnnet kıldı tā'at eyledi
Hāķķ'a hīzmet ide_ittā'at eyledi
1791. Çok münācāt itdi_oķur virdi çehān
Feth ü nuşret bula haşma şeh-cihān
1792. Geydi begter urunuban tünd ışıķ
Şems-i hāver tacına_anuñ kondı_ışıķ

'AZM-KERDEN-İ PĀDİŞĀH BERĀY-I FETH-İ 'ACEM
VE DER-'AZAMET-İ 'ASKER

1793. Bindi_o Sultān Kārabulud-nām atın
Atdı bu kelbe yidüre_ol şāh etin

1794. Gün rikābın aldı şāhuñ dūşına
Meh de na‘lın gūşa şaldı dūşine
1795. At na‘lından idüp reşk ol kamer
Zātı ğamdan bozarur mişl-i kamer
1796. Tīg balçak başdı şāh önce aşar
Kolda kolçak şu‘lesi gökden aşar
1797. Sağda Aḥmed Paşa aşar beglerbeyi
Solda bī-ḥad begler ü bañlar begi
1798. Önce şolaḳ yüridi_el urup yaya
Atlu_eren şarkı_aldı ğarbı ol yaya
1799. Tīg-zenler ḥān ile bile biner
Şaf-şikenler ata gem pīle biner
1800. Kūs o sultān çaldurup çekdi ‘alem
Merd-i merdān tıldı şahrā vü ‘alem
1801. Na‘re pīlān urduğınca at süheyl
Gökde Keyvān birle kórıardı Süheyl
1802. Er deminden gökde görünmezdi_o gün
At geminden yir köpüklendi o gün

[28b]

1803. Yıl sūñüden geçmeyüp gökde tırur
Mūr ayakdan göçmeyüp kökde tırur
1804. Bursa’dan Tebrīz’e dek tıldı eren
Tīg-zen ceng itdi ḥaşmına eren
1805. Bu ulusa tar gelüp ğiñiş yazı
Abanosa döndi tozdan gökyüzi
1806. Kūh u şahrā aşuben ‘asker geçer
Kāf’a ‘Ankā kaçdı cin yire geçer
1807. Merd-i merdān na‘re_urucaḳ busuda
Tağda kaplan añrar ejderhā suda
1808. Er güci debretti yiri bir kezin
Nīze_uci çıkardı Keyvānuñ gözün
1809. Tīg ü balçak şavkı_ider rüşen göği
Yırttı toprak içre_ayaḳ köki köki

1810. Şan demürden kal‘adur yiñiçeri
Haddi mürdan artuğ er cümle cerī
1811. Akça mantar bigi geyse borkini
Rüz-ı mahşerden koparur bir günü
1812. Yaya şunup tiz atarsa haşma tır
Yaya şınup atlu kaçā ürke Tır
1813. Tığ ü hañçer bilde tutar elde yā
‘Ömr ü bahtın hile-le şan aldaya
1814. Tob tüfek atsa_odi ‘ālem dutar
Nüh felek iħrāk olup dütn düter
1815. La‘l-reng itdi ‘azeb borki gögi
Na‘l ayak yırtıdı yiri kesdi köki
1816. Türk ü bernā başlarında borki de
Çıkdı göge er demi_oldı bürki de
1817. Merd-i merdān tutdı yir gögi ışık
Seyf-i bürrān göklere virdi ışık
1818. Toldı ‘asker bahter-ile ahtere
Çıkdı at er tozı_ayakdan ahtere
1819. Yir zirihden bağladı pülād sed
Şavt-ı zihden kaçdı burca Şems Esed
1820. Ötdi kūs eren göçer çün yirde mūr
Abanos oldı havā bu yir demür

RESİDEN-İ SULTĀN-I ‘ĀLEM BE-ĤADD-İ MİLK-İ ‘ACEM
VE FETHİ-KERDEN-İ ERZİNGĀN Ü EZRŪM

1821. Şāh gider kona göçe yürter çeri
Göge_irer toz yir yüzün yırtar cerī
1822. Çünkü Sultān şehr-i Sivas’a varur
Halkā iħsān kıldı sīm ü zer virür
1823. Tığ-zenler şād olup gögsin gerer
Şaf-şikenler dutdı_azık kaydın görür
1824. Bir niçe gün anda_ider Sultān qarār
Şeh Firīdūn oldı ammā bī-qarār
1825. Heybet-ile haşma tutup kīne_o şāh
Devlet-ile göçdi andan gine_o şāh

1826. Çün ‘Acem milkine_ irüp geçdi sınır
Çekdi ğam hınc İsmā‘īl kalbī sınır
1827. Feth idüp şeh kahr-ile _Erzingān’ı hem
Sīm ü zer aldı kılup çok kânı hem
1828. Hān Süleymān ‘askeri_ ins ü cān olur
Feth ider hān anı kim ter cān ölür
1829. Şāha tābī‘ oldı halkı buldı yüz
Kırdı māni‘ mülhidini biñ ü yüz
1830. Çün pusunla çekdi ‘asker Rūmı_o şāh
Bes pusunla feth ider Ezrūm o şāh
1831. Turmayup hān ol vilāyetden göçer
Vardı Çoban Köprüsin daħi geçer
1832. Kōndı_o sultān anda ‘asker diñlene
Haşmı elān kande durur deñlene
1833. Hayme hır-gāh kuruban kōndı çeri
Bār-ı büngāh indürür bende cerī
1834. İrdi_otağūñ kubbesi gök günine
Girdi hayme mīhı_öküzūñ gönine
1835. Hayme etnābı bürür gökde köki
Şukka ‘uqqābı dutar dersü gögi
1836. Şāh Kāvus itdi devletle qarār
Şaldı cāsūs ol diyāra bī-qarār
1837. Seyf-i bürrān kuşanup bile olar
Gitdi düşmān arayu bile olar
1838. Gitdi cāsūs anda qaldı pādişāh
‘Ömr-i Kāvus süre yüz yıl pādişāh

ĀGĀH-ŞODEN-İ ŞEYH İSMĀ‘İL EZ-ĀMEDEN-İ SULTĀN SELĪM
‘AZZE NAŞARAHU

1839. Erdebīl’e_irdi haber ki geldi_o Şāh
Bağma file māt ider diyince_o şāh
1840. Haddi yokdur ‘askerinūñ bī-gümān
Tīg ü oğdur yarağı hançer kemān
1841. Kāyinātuñ tutdı_ için er bölini
Yırtıdı atuñ mīhı balık pulını

1842. G r z erenler g t r r hem   n d ger
G z uranlar n ze_uci g ge deger
- [29a]
1843. Tozd _aya dan  almad  g k i re k k
G n naca dan  ond  toz g gi_ td  g k
1844. On kezin y z bi  ola atlu  eri
Hem g z n on bi  ola yi  eri
1845. Bilde  an er elde dutar  arbe de
Biri bi  er  ıya bir kez  arbeye
1846. B rki mantar gibi ba da hep se id
Ni e ‘Anter duramaz D v-i Sef d
1847. Her biri_ te  g t r p t fek dutar
Bi  eri bir dem ya up cismi d ter
1848. Ger i etden  al‘adur var erl gi
Her cihetden g ster rl r erl gi
1849. Nice etden  al‘a mu kem p r dem r
Memleketden  ı sa  ok  an yirde m r
1850.  alk   hen  al‘adur  ob _il yı ar
 ıf  o   h n ide  a m _oda ya ar
1851. Ger kem n da dutsa atsa  ar a t r
 sum nda  or a Mirr    rke T r
1852. Seyf-i b rr n  ı arup alsa ele
  l-i Dest n  a m olursa c n ala
1853. ‘Askerine yokdur anu  hi   ar r
N kerine   km iderse_er  n  arar
1854. Anca le ker dirmedi K vus u Cem
Anca defter idemez k tt b cem
1855. Bir se er g  di  erisi_All h  anu 
G ge_ rer toz g n y zi olur  onu 
1856.   h Fir d n bindi Bulud atına
Taz  ses n  andura  a m etine
1857.   n Sikender Bulud’a oldu s v r
Ni e ‘Anter  uramaz S m-  S v r

1858. Şāh bu dem oldu bil Zū'l-ķarneyn
Ne 'Acem milki dutısar ķarneyn

1859. Şāh Süleymān çākeri dīv ü perī
Zihī sultān zabt ider baķr u beri

DER-TA'RİF-İ DÜSTÜR-I A'ZAM AĞMED PAŞA

1860. Üç vezīri var durur Āşaf-mişāl
Ulu_emīr AĞmed Paşa virür mişāl

1861. Hersekoğlı_AĞmed Paşa ol şaf-şiken
Hīç beg oğlı anca itmez şaf şiken

1862. Mısr u Şām'ıñ 'askerine ol varur
Ėāş u 'āmuñ farkına gürz ol vurur

1863. Ėalk kaçdı kendü kaldı yapıyalıñ
İki biçdi cindi_idüp tīgi yalıñ

1864. Tīg çeküp cündiye sürdi atın
Ėanı döküp kelbe yidire etin

1865. Seyf-i bürrān şalduğınca aldı cān
Ėaldı Ėayrān erligine ins ü cān

1866. Cündi yıkdı bir niçe iri uşak
Şındı kılıç balçağından öldi_uşak

1867. Şındı kılıç elde balçağ kaldı bil
Dönmedi hīç ceng Paşa kıldı bil

1868. Balçağından götürüp atdı yire
Ėolçağından ķan aķar elde yara

1869. Aldı ele üç siñirlü yāsını
Kendü güle ķurdı Ėaşmı yasını

1870. Tutdı ķabza çekdi okla yāyı ol
İtdi erlik ķodı cā vü yāyı ol

1871. O bulud demrenlü ķara ķuş yūñin
Yā Vedūd diyüp atar Ėaşma yegin

1872. Tırkeşi de kaldı ok ķurbanda hem
Ok başında atdı er ķurbān da hem

1873. Girdi cindi_içine andan vurdı gürz
Cindi şındı ķaddı ķarbdan oldu gürz

1874. Depdi andan albe dutdı oyını
Zāl-i Destān mili gsterdi _oyını
1875. Grz arbından aup atlu yaya
Grz addi egilp dndi yaya
1876. Didi Sultān ulları ceng itmesn
atludur cān tehlkeye atmasun
1877. Zāl-i Destān didi bugn ben olam
āha urbān cān virp bugn olem
1878. n toğar erkek uzı urbān in
Cān ivez nite _itmeyem urbānı n
1879. Nze ancup am-ile _itdi yine ceng
Rze rze itdi _etin an yırtdı eng
1880. Oldı ‘āciz Paa āhir yaradan
ıldı hācet yār kıla Yaradan
1881. Yzden artu geldi cndi hā eren
Az eger o ortaya _aldı anda _iren
1882. Cmle sultān ulları hā cndiler
an Sleymān dvleri yā cindiler
1883. Her biri _atdan dutup indrdi yire
Er yigidi yire gesn kim yire

[29b]

1884. ‘Askere hān dikmi idi anı ba
İtdi talan amı _olınca bağrı ba
1885. Hā ındı adı gerçi ol eri
ırdı kendi ceng idp oldu cer
1886. Mır u ām’u hāına aru varan
Zāl  Sām’u farkına grzi vuran
1887. Ol Bahādur Paa eh’le biledr
Cenge ādir tğ  hāner biledr
1888. Er kiidr etmegn erlikle yir
Her kim erlik itmez eyle anı yir

DER-TA‘RİF-İ VEZİR-İ ŞĀNĪ SİNĀN PAŞA

1889. Hem vezîr-i şānîdür Sinān Paşa
Tîgi sır a‘dāy1_anuñ başdan başa
1890. Bezm içinde_in‘ām ider altun ayak
Rezm içinde baş keser şıyup ayak
1891. ‘Anter’i mantar dutar Zāl’i kabağ
Ejderi_alur sır kâfâsın çün kabağ
1892. Ceng-i evrân itse_alur haşmı bıkar
Seyf-i bürrân çekse düşmānı bakar
1893. Terkeşine bağılu anuñ kurbanı var
Ok başına biñ bir er kurbānı var
1894. Çarh-ı gerdāndan yaña atarsa tîr
Burca Keyvān düşe Kāf’a kaçā Tîr
1895. Tîg ü hançer götürür biñ kulu var
Başka yüz er yıkmāsına kavli var
1896. Ne ‘Acem dir ne ‘Arab ne Türkî’ye
Çok kılām baş kese bağlar terkiye
1897. Kulları_Aşfer milkini açdı anuñ
Kırdı kâfir kelb kanın içdi anuñ
1898. Kursa_eger Semendire’de yāsını
Ne ki var Kodor’da banlar yasını
1899. Dört yüz erle on biñ Aşfer şıdı ol
Şîr-i ner oldı_avlayup har şaydı ol
1900. Şimdi Şāh-la ol Paşa dahı bile
Çok sipāh var bilesince hem bile

DER-TA‘RİF-İ VEZİR-İ ŞĀLİŞ MEHĒMMED PAŞA

1901. Gine defterdār paşa pîri odur
Key dilāver ser-firāzuñ biri_odur
1902. ‘Ömri nev-baht ‘aql içinde bir özi
Kān-mürüvvet mürşid ü hem pîr özi
1903. ‘Ākil a‘kal itmiş anı Zü’l-Celāl
Kāmil ekmel ceddi a‘lā vü celāl

1904. Bir raqamla zabt ider milk-i cihān
Bir qalemle gösterür ma'nī çehān
1905. Hāzreti her fendedür şāhib-kemāl
Hizmetine yüz süren bulur kemāl
1906. Her ne tedbīr itse gelür yirine
Līk taqdīr emrine kim yirine
1907. Luṭf u ihsān mürvet anuñ işidür
'Unfı yok mazlūmuñ āhın işidür
1908. Bir müdebbir Paşa'dur iy nīk-rāy
Bir mubaşşır anca itmez nīk rāy
1909. Feylesof Āşaf durur dānişde bil
Re'yi bozar şaff-ı düşmen sır da pīl
1910. O müdebbir dahı bile irdi bil
Ol mubaşşır açā göz Şeyh-i_Erdebīl

DER-TA'RİF-İ MALKOÇ-ZĀDE VE BA'Zİ MÜBĀRİZĀN-I RŪM

1911. Üç vezīridür şehūñ şimşīr-gīr
Her emīri şaf-şikendür şīr-gīr
1912. Bī-'adeddūr leşkeri gāyet çehān
Bir meded kıl başuñā_irdi şeh-cihān
1913. Gün sipehden tozda kalur çün göçer
Yir zirihden yidi kat yire geçer
1914. Şāh Süleymān begleridür mūr anuñ
Küllī ḥaḳān emrine me'mūr anuñ
1915. Çün Sikender berr ü bahri_ol şeh dutar
Ḥaşmı yekser tīgi odında düter
1916. 'Askerine ḥod nihāyet yok durur
Ḥükm erine bir vilāyet yıkdurur
1917. Malkoçoğlu Bālī Beg de biledür
Er koçoğlu ḥaşma kılıç biledür
1918. Yab yelik yüz biñ ere ṭap durur
Tīgi yalıñ itse şāhı ṭapdurur
1919. Hem Miḥaloğlu Meḥemmed şaf-şiken
Mişl-i Zāl ider cerīdür şaf şiken

1920. Aña hemtā kulu çok zerrin kemer
Tigi a'da tağıdur yok bir kem er
1921. Şāh-ı Behrām mişl urursa_el yayına
Gökde Behrām uşşı gide yā yine
1922. Āl-i 'Oşmān'dur gelen bak aşlına
Zıll-ı Yezdān haşmı olmak aşlı ne
- [30a]
1923. Men nedīmüñ dutmasañ güş pendine
Şeh Selīm'üñ düşisersin bendine
1924. Ne Firīdūn İrec ü Tūr u Selīm
Rub'-ı meskūn içredür Sultān Selīm
1925. Ceddüñ elān şeyh olur sen bir ışıķ
Halka fermān itdüñ oturdı aşık
1926. Bir aşık sultān-idüñ geçdi oyun
Var ışıķ tekyede_otur bekle öyün
1927. Bir aşık oturdısa sultān bil
Başa_ışıķ urduñ dutup bekleyebil
1928. Şimdi_aşık düşüp durur yüzün koyı
Çün ışıķ hālūñ uyuz başuñ kayı
1929. Dost düşmān şanma sizi begleye
Post alup arkaña tekyeñ bekle
1930. Şir-i ğurrān Şāh Selīm anı oña
Çarh-ı gerdān uramaz pençe oña
1931. Düşme rence dirşür ögüñ uşlana
Gürbe pençe ura mı hıç aşlana
1932. Şimdi_o Sultān hazretidür devr anuñ
Milke hākāndur bugün bu devrānuñ
1933. Hıç gedā sultān-ile olmaya bir
Kaç gedā tekyeñe_ışıksuz tuta pır
1934. Fetḥ u nuşret bulmaya sultāna_ışıķ
Şems-i devlet virmeye_aña ışıķ
1935. Kılıcından kan kaşanur halk-ı Şām
Hışmı_ucından uyumazlar şubḥ u şām

1936. İns ü cān dā'ī du'ā ider melek
Halka hān ola ziyāde māmelek
1937. O ḥalīfe tīg alup geldi ele
Bū Ḥanīfe intikāmını ala
1938. Ḥayf o šāhdan gelmedi misli kanı
Bī-günāhdan sen akıtduñ çok kanı
1939. Ger beşerdür yāhu cin anı bilür
Ḥayr u şerden işleyen anı bulur
1940. Şoñ naşīhat bu durur gözüñi aç
Var kanā'at eyle olma şusuz aç
1941. Eyle ḥizmet var Selīm Şāh'a tapa
Çekme töhmet itmesün begler tapa
1942. İy 'Acem ḥıncı dime sen saķın ā
Şāh Cem'dür gelen andan saķına

TERSİDEN-İ ŞEYḤ İSMA'İL EZ-'AZAMET-İ ŞEVKET-İ 'ASKER-İ ŞĀH

1943. Bu ḥaber Şeyḥ İsmā'īl'e k'irdi bil
Guşşadan şeyḥ oldı bernā-yı Erdebīl
1944. Āh idüp kuşāğına şokdı elin
Vāh diyüp döñdi yire baş u alın
1945. Şeh ḥümāyūn leşkeri çok añladı
Gāv-ı gerdūn götürimez inledi
1946. Bildi gālib aña Sultān olısar
Cenge tālīb begleri hep ölıser
1947. Didi düşmān leşkeridür bī-ķarār
Ḥadd ü pāyān aña yokdur kim ķarār
1948. Bir ķadem Sultān Selīm geķse_o sınıur
Bu 'Acem milkin alur şanma_uşanur
1949. Ne 'Acem Mısr'a dutarsa daḥı yüz
Biñde hem bir ķalmaz ādem niķe yüz
1950. Geķse baḥrı ķekse 'asker ķuruda
Tuta berri kōki_ayaķda ķuruda
1951. Tağ u taşı tuta_erenler sū-be-sū
Kese başı ķan aķıda ķün busu

1952. Zîrâ_o server halkı haddi yok durur
Küllî kişver gider elden yıkdurur
1953. Uşanup kaçmak diler şâhdan ışıķ
Kuşanup tîğ urmadı başa ışıķ
1954. At binüp cenge diler ki varmaya
At başın âhen tarağa vurmaya
1955. Kim kazāya karşı varmaz ‘aklı_olan
Her belāya mübtelā_olandur ölen
1956. Kaçmak ister olıcak pes gice_o şeyh
Çekdi leşker tîz komaya giçe_o şeyh

DER-BEYÂN-I İĞVÂ-DÂDEN-İ ŞEYH-RÂ MÜBÂRİZÂN-I ERDEBÎL

1957. Geldi vecde cem‘ olup er yir yirin
İtdi secde öpdî_ayağınıñ yirin
1958. Sürh tâcı urınup mîşl-i horûs
Tatlu acı nûş idüp çeşm-i horûs
1959. Tutdı şâfı vardı begler öñine
Urdı lâfı hâdsüz anda ögine
1960. Didi n’ola gelse saña Şâh Selîm
Sâkin ola kalbünü tutup selîm
1961. Anaıollı halkı_eger bize tıpa
Erdebîlli kavme kim ider tıpa
1962. At sürelüm Rûm ilinüñ halkına
Tîğ uralum farkına vü halkına
[30b]
1963. Kapu halkı kalıcak yiniçeri
Tıpa halkı anda olmaya cerî
1964. ‘Askerünü çok eyle fermân dirile
Ser-keşin yok eyle koma dirile
1965. Sen de şâhsın n’ola ceddünse ışıķ
Bin de_atuña urınup başa ışıķ
1966. Devletünde hep ganîdür halk-ı_ilün
Hâzretünde çarha_irer şunsan elün
1967. Bir siñekdür gözleründe zende-pîl
Nüh felek[dür] bir kelek o gökde bil

1968. Tağda kaplan yatağı evüñ senüñ
Mîşede_aşlan kör olur avuñ senüñ
1969. Heft-ser 'ifrît-ile dīv ü perî
Ceng iderseñ karşı tırmaz hîç biri
1970. Gürz tartsañ yüce tağ yire geçer
Tîr atsañ er degül taşa geçer
1971. Şeh Selîm binse ne var Bulud ata
Her nedîm irse ne var milke_oğ ata
1972. Tozlu yollar koparup sür buluda
Rûm iller aş 'alem dik Bolu'da
1973. Bolu'dan kalkup otur Burusa'da
Yalıdan Lih'e_it hüküm bu Rus'a da

KEŞİDEN-İ ŞEYH 'ASKER-İ ERDEBİL BERĀY-I CENG-İ SULTĀN SELĪM
EBBEDE DEVLETEHU

1974. Kavm-i bî-dîn emrin İsmā'îl dutar
Kibr-ile kîn odı içinde düter
1975. Gerçi şāhdan korkar ol dem ol bayık
Öz sipāhdan 'ār idüp burar bıyık
1976. Devlete ġarrā olup anda ışıķ
Zilletine bakmayup geydi ışıķ
1977. Fî'l-i şeytāndur bilimez ol ġurūr
Didi er-Raḥmān aña_anuñ çün ġarūr
1978. Ġarre olan devlete mezmūm olur
Āḥîr uğrar miḥnete nāgeh ölür
1979. Pes o dem fermān ider geldi çeri
Hep 'Acem kavmi bahādur key cerî
1980. Kavm-i mürted cem' oluban dirilür
'Ömr-i bî-ḥad süre ya'nî dirilür
1981. Bilmez anı kim hezîmet olısar
Tîġe ānî cān virüben öliser
1982. O ḥorosî tēc-ile göġsin gerer
Rûm ulusu gözine şanma girer
1983. Kavm-i ḥod-bîn urdı lâfî o gine
Şandı mü'min sünnî tırmaz öñine

1984. Halk-ı mülhid cem‘ olunca bî-şümār
Hiç ‘Uṭārid itmedi anı şümār
1985. Tırdı üç gün yokladı_ergürdi cebe
Sürdi andan gitdi uçup at çepe
1986. Şehr-i Tebrîz’e gelüp itmez karar
Çıkdı pes tîz önce gidüp bî-karār
1987. Sürh-serden la‘l-reng oldu o gün
Nîzelerden gök de görünmezdi_o gün
1988. Çok menâzil kaṭ‘ idüp kavm-i_Erdebîl
Çekdi_o maḥfil Çaldırân’a irdi bil
1989. Hemçü nev-māh ğamdan idüp kıdd dü-tā
Kondı_idüp āh anda_otāğını duta
1990. Hınc-ı şahne k’itdi menzil Çaldırân
Korıdı ammā şandı_anı çaldı eren
1991. Gönderür cāsūs semîc olup kalak
Dönderür yüz şāha tutup göz kulak

ĀĠĀH-ŞODEN-İ SULTĀN-I RŪM ZĪDE KADREHU
EZ-ĀMEDEN-İ ŞEYḤ İSMA‘İL

1992. Bu taraf Sultān-ı ‘ālem Şāh Selīm
Çün gülef şādān-iken kalup selīm
1993. Geh güzel sākî elinden mey içer
Geh ğazel bünyād idüp kalbin açar
1994. Pādişeh ğam çekmez ammā hūb-içün
Kim siyāh ḥattḥ duta ḥadd-i hūbı çün
1995. Derd-i Eyyūb olmaya andan beter
Ḥadd-i maḥbūb üstine kim ḥatḥ biter
1996. Geldi cāsūs urdı ḥāke baş u yüz
Şāh Kāvūs’a_itdi alkış bula yüz
1997. Cem‘iyet dutdukça dir bu ḥāk bād
Saltanat sür ‘ālem içre bākî-bād
1998. Rūşen o gün itdügince āsumān
Rengi dün gün olduĝınca_aĝ āsumān
1999. Devlet-ile pādişāh ol tēc-dār
Zillet-ile fark-ı ḥaşma_it tēcı dar

2000. Şāh yüz biñ ola kavm-i Erdebīl
Geldi siñ siñ kona göçe irdi bil
2001. Līk āhen-pūş olupdur ol çeri
Hemçü şāhin hūnī cebbār u cerī
2002. ‘Avret oğlan ordusunda biledür
Merd-i merdān tīg ü hançer biledür
[31a]
2003. Çaldırān’a kondı düşmen dūne gün
Āsumāna çıkdı toz tondı o gün
2004. Hayme otağ tablası tutdı köki
Yırtdı_ayak yirde köki ditdi göñi
2005. Çünkü cāsūs sözin ol şāh işidür
Kalb-i Keyyūs şād olup diş işidur
2006. Dir şafā geldi idüp el-ḥaḳ kerem
Çün şafa çıkup anuñ yüzün görem
2007. Ḥaḳ baña yārī kılursa_anı dutam
Tīg-ile ḳaddin idem iki dutam
2008. Şuda māhī olsa dutam ağ-ile
Gökde māhı olsa koyam ağıla
2009. Sevr-i ferşüñ girse yirde ḳarnına
Mār-ı ‘arşuñ çıkısa varup ḳarnına
2010. Ḳāf’da ‘Anḳā binse nice ḳartala
Şafda_elümden şanma anı ḳurtıla
2011. Seyf-i bürrān çeküben başın kesem
Merd-i merdān añlaya men ne kesem
2012. Ehl-i Ḥaḳḳ’am oldı_o mürted çün yağı
Şem’e yaḳam gözlerinden men yağı
2013. Zıll-ı Yezdān eyle diyüp pes hemīn
Oldı ḥandān giderüp ḳalbi hemin

DER-‘AẒAMET-İ ‘ASKER-İ SULTĀN
VE RĪZE-PŪŞ ŞODEN-İ MŪBĀRİZĀN-I RŪM

2014. Hüküm ider ḥān leşkeri geydi cebe
Merd-i merdān düşmen arar at çepe

2015. At kecim kendi cebesin er geyer
At demürlendi tağa döndi key er
2016. Şan Sikender seddidür her şaf-şiken
Tîğ ü hançer şokdı ide şaf şiken
2017. Kûl temāmet başına_aldı borkini
Şan kıyāmetden koparur bir günü
2018. Tōb atarsa nüh felek bendin yıkar
Od düterse top-ile ‘ālem yaķar
2019. Ger tūfek atsa geyūben borki de
Gāv semek ürke olup gōk berkide
2020. Tîğ-zenden tōldı şāfa t̄ā’ife
Tā Yemen’den şāf uci_irdi Tā’if’e
2021. Kūh u şahrā gürz-ile şimşir olur
Mîşe ova tîğ-zenler şir olur
2022. Seyf ü hançer şu‘lesinden tōndı gün
Hāki leşker kapladı toz gōkde gün
2023. Çün peleng er na‘ra ururdı sū de
Şan neheng añrar-idi baħrī suda
2024. Rūmī ‘asker ol gice gördi yaraķ
Gōzedürler kim ola tañ yiri aķ

ENDER ŞIFAT-I RŪZ

2025. Ol dün iltüp getüren günde günü
Ol gün iltüp dün viren dünü günü
2026. Çarĥ-ı rābi‘den zuhūr itdise_o gün
Kıldı đāfi‘ zulmet-i māhı o gün
2027. Şāni‘ūñ şun‘ıyla zāhir oldı_o gün
Balıguñ pulı görindi_öküzde_o gün
2028. Zāt-ı māhīden güneş nūrın üter
Murġ u māhī Hāķķ’ı zıkr idüp öter
2029. Zıkr-i Hāķķ’ı yād idüp vaĥş u tuyūr
Dir ki ĥalkı ni‘mete yā Rab toyur
2030. Yirde insān şükr ider gōkde melek
Saña_o Sübhān virdi cān ü māmelek

2031. Bĩn bir ümmet ne ki var h̡alk-ı cihān
H̡aḡḡ'a_ıtā'at kıla_ıder şükri çehān

2032. Zākir olup sen de tā'at idegör
Şākir ol h̡aḡḡ ola giñiş h̡āk-i gūr

DER-ŞEVKET-İ ZĪNET Ü ŞECĀ'AT Ü SALTANAT Ü
'AẒAMET-İ SULTĀN SELĪM EBBEDE DEVLETUHU

2033. Şubḡ-gāhī olıcaḡ ötdi nefır
Kūs-ı Şāhī çalınup oldı nefır

2034. Ötdi borı ceng eri uyandılar
Tırdı öri ata_eyer oyandılar

2035. Kahramān-mān begleri oldı süvār
Nerrimān-mān begleri Sām-ı Süvār

2036. Cāme-h̡ābdan tırdı_o şeh bīzār olur
Pāk-ābdan sünnet üzre_ābdest alur

2037. H̡aḡḡa tā'at idüp oḡur nūr-ı Seyf
Bula nuşret ḡaşma_özin kesmeye seyf

2038. Urdı_ışıḡ şāh şevḡı virdi güne_ışıḡ
Gördi_ışıḡ bildi başar sultān aşıḡ

2039. Geydi cevşen girdi ḡān āhen ḡona
Eyle rüşen şu'lesinden gün ḡona

2040. Seyf-i bürrān ḡuşanur tır biline
Merd-i merdān şāh kimdür biline

2041. Kīş ü ḡurbān aḡzına dizince tır
Mirrīḡ āmān istedi şāh vire Tır

[31b]

2042. Virdi Behrām eline tır ü se-per
Vurđı Keyvān farkına zerrīn siper

2043. Şeh Sikender bindi Bulud adlu_atın
ḡaşma ḡançer çeke yiye kelb etin

2044. Gün rikābın aldı_o şāhuñ dūşına
Meh 'ıḡābın tıtdı aldı dūşına

2045. Gördi Zühre Şeh 'Acem'le itdi ceng
Urdı na'ra itdi medḡ ü çaldı çeng

2046. Ser 'Uṭārid dergehine k'o ḳodı
Şāh Mācid medḥin eyle oḳıdı

KAŞİDE DER-TA'RİF-İ SULTÂN SELİM EBBEDE DEVLETEHU

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

2047. Ser-firāz u tîr-endāz ol melik ḳabẓa_alsa tîr
Kebk ü bâzı şayd idüp ögüde Sîmurḡ atsa tîr
2048. Devlet-ile bezme inse meh ḳadeh sākî Zuḥal
Heybet-ile rezme binse feth ü nuşret ola tîr
2049. Kûh u deşti tuta 'asker berre ḳondursa çeri
Bahre keşfî şalsa erle büriye deryâyı tîr
2050. Milket-i dünyâyı virür kem mülûke_itse 'atā
Himmeti Keyvân'a_irürür kem ḳulına virse tîr
2051. Ḳaşruña mi'mār devletdür mühendis 'aḳl-ı küll
Mihr ü mehdür cāmı ḥaṭṭ-ı istivā üstünde tîr
2052. Himmetüñ mi'yārına bir ḥabbedür toḳuz felek
Ḥaşmetüñ genci_üştürine çarḥ-ı atlas ola tîr
2053. Mihrüñ ābı ravzasıdur Tûbi-i firdevs anuñ
Ḳahruñ odı ḳıṭ'asıdur gökden inen ḥāke tîr
2054. Çekse 'asker kevkebeyle kevkebe_irer nîze_uci
Şems-i ḥāver ṭona_ışıkdan at na'lından ola tîr
2055. Nev-bahār-ı ḥüsnüñe_iy meh irmesün bād-ı ḥazān
Nev-bahārı mevsimüñ şoñında irdügince tîr
2056. Çarḥ-ı çārumdan ṭulū' itdükçe gökde āfitāb
Gökde ḳā'im dutduḡınca ḥāme defter elde tîr
2057. Ḥaşmıñuñ kessün ecel mıḳrāzı re'sin şem'-veş
Ḥāsidün sıḳsun cānın dest-i ḳazā çü_engür tîr

REFTEN-İ SULTÂN -I 'ĀLEM 'AZZE NAŞARAHU VE
KEŞİDEN-İ 'ASKER Ü 'ALEM VE ĀMEDEN-İ BE-REZM-GĀH

2058. Şeh Sikender Bulud'a k'oldı süvār
Geldi begler itdi ṭapu her süvār
2059. Kûs-ı ḥarbî dögilüp ötdi nefir
Şarḳ u ḡarbı gümledüp oldu nefir
2060. Göçdi Çoban Köprüsi'nden gine_o şāh
Açdı sancaḳ şukḳasın pür-kîne_o şāh

2061. Çıkıdı bayraq göklere şāhī ‘uḳāb
Kaçdı tozdan ürküben göge ‘uḳāb
2062. Göçdi kayşer hüsrev-i cumhur-ile
Aşdı begler şaff-ile cumhur-ile
2063. Şeh Firīdūn aşuben çünki gider
Baht-ı meymūn komayup dilde keder
2064. Çaldırān’a geldi_o şāh kondı o gün
Āsumāna çıkıdı tozlar tondı_o gün
2065. Vardı yüksek Çaldırān’da bir depe
Şeh tīzirek aña çıkıdı at depe
2066. Şeh çü arslan haşm-ıdı anuñ baķar
Mişl-i kaplan haşmına sultān baķar
2067. Bildi belli konmış anda Erdebīl
Kūlli elli biñ ola kim irdi bil
2068. Sürh-serden la‘l-reng olmış o gün
Gök siperden gök demür olmışdı_o gün
2069. Didi Ahmed Paşa’ya_andan Şeh-cihān
Gerçi bī-hād geldi düşmān key çehān
2070. Līk gayret ıssı şeh dutan dūne
Haşma nuşret bula tīg ursa dōne
2071. Şehde gayret olsa fırsat vire çarh
Bī-hamiyyet mişl-i ‘avret ura çarh
2072. Bu halīfe kopdı zālīm il yıķar
Bū Hanīfe türbesin urup yaķar
2073. Bū Hüsām’ı çeküp irgürüp elem
İntikām-ı evliyāyı men alam
2074. Sürh-ser kavmin nite kāha şayam
Bir teberle cümlesin tīgsüz şıyam
2075. Tatlu acı tatduğın ādem bilür
Eyü yatlu itduğın āhır bulur
2076. Zıll-ı Yezdān eyle diyüp ḳalb-i şāf
İtdi fermān çavuşa bağladı şaf
2077. Sağ taraf Rūm ili ḳalkı ḳaş eren
Tutdı şaf bağlar alay cenge iren

2078. Şol kolda tırdı_Anatolulu hem
Dil-güşāda ceng-zen çekmezdi hem
2079. Kapu halkıyla_ortada Sultān Selīm
Cenge şevki var velī kalbi selīm
2080. On biñ ola var idi yiñiçeri
Sağ ü şola tutdı yüz cenge çeri
2081. Er yigitler kolçağın kola şarar
Tutdı kılıç balçağın düşmān şorar

[32a]

2082. Kırk biñ ola kapu halkı şaf-şiken
Tigin ele aldı kıla şaf şiken
2083. Yüz kezin biñ var idi ser günide
Esbi zīn ester tutupdı günü de
2084. Er çuçalından hevā geydi demür
At ni‘ālinden göçemez yirde mūr
2085. Çünkü düşmān cānībine vardı_o şāh
Kahramān-mān al kılıca vurdı_o şāh
2086. Kerrenāy ötdi çekildi er ‘alem
Şaff u alay tıldı şahrā hem ‘alem
2087. Er deminden kızdı gökler yandı_o gün
Gitdi gökler nīze_ucında yandı_o gün

TERSİDEN-İ ŞEYH İSMA‘İL EZ-ŞEVKET-İ ‘ASKER-İ SULTĀN-I RŪM

2088. Bu taraf meclis kurup içerde_o şeyh
Nā-halef ğamdan olupdı köhne şeyh
2089. Sāğarın içince elden sākīnūñ
Cengi_erinden didi_o şāhuñ saķınuñ
2090. Ben hezīmet olacağum añlaram
Hamr u şöhet birle göñlüm eglerem
2091. Ehl-i hikmet buña dir def‘-i melāl
K‘ehl-i şöhet meyle_ider def‘i melāl
2092. Şer‘ virmez hīç rızā meydür harām
Nūr görmez devride Beytū‘l- Harām

2093. Ehl-i ‘irfān līk anuñ çün mey içer
Qalbi hāndān idüben gül-veş açar
2094. Men ki ğayret idüp adum gözledüm
Haşma niyyet ide seyrüm gizledüm
2095. Bu nidāyı itdi ceddüm şeyh pīr
Kim gedā sultān ile olmaya bir
2096. Hāşa sultān eline şimşīr ala
Döke haşmān kanını ger şīr ola
2097. Ne Firīdūn u İrec Tūr u Selīm
Baht-ı meymūn bulmadı çün Şeh Selīm
2098. Dört yüz erle feth idüp Gürci _ilin
Sīm ü zerle öpdürüpdür bāna _elin
2099. Bunca yüz biñ leşker-ile key çehān
Yüz-be-yüz olsağ bizi sır şeh-cihān
2100. Līk çāre ne kılalum çünki biz
Yok sitāre n’idelüm āh cengi biz
2101. Her ne takdīr itdise ceffe’l-kalem
Anı tedbīr redd idemez ne kılam
2102. Çünki Hāk takdīrine bağludur iş
Aşşı halk itmez ne ho derd yoldaş iş
2103. Bu muşībet başumızdan ger geçe
Tekye’i _oñat bekleyem geyüp keçe

DER-BEYĀN-I İĞVĀ-DĀDEN-İ MÜLHİDĀN ŞEYH-İ ERDEBİL-RĀ

2104. Böyle diyüp va‘z iderken ol ışıq
Geldi _el öpüp Ustac’oğlı başda _ışıq
2105. Didi rezmūñ günü geldi ko bezim
Soñra bezmūñ bulasın ‘ālem bizüm
2106. Geldi tācir Rūm ilinden key çehān
Var ekābir erde ammā şeh-cihān
2107. K’ol durur sultān-ı ‘ālem Şāh Selīm
Kuldur aña Şeh Firīdūn u Selīm
2108. Ger hezīmet ider-isek anı biz
Rūm milkin feth idevüz ānī biz

2109. Haşmuñ ejderdür velî andan sakınuñ
İçme sāğar olma mesti sākīnūñ
2110. Yüz kezin biñ ola geldi uş çeri
Hep güzīn leşker-şikendür key cerī
2111. Yir demür mıhdan nefesden gök bakır
Sen de tır ata binüp çaldır bakır
2112. Korkarım itdüklerūñ başa gele
Şeh kırım oldu şıya düşmān gele
2113. İşbu sözi gūş idüp şeyh-i_Erdebīl
Çıkdı gözi ağlamağdan ardı bil
2114. Līk ğayret itdi nāçār ol ışıķ
Tırdı şöhetden geyüp başa_ışıķ

REFTEN-İ ŞEYH-İ ERDEBİL BERĀY-I CENG-İ ŞĀH

2115. Çün bakır ötdi ata geldi key er
Cim çağır ilduz bigi cevşen geyer
2116. Sürh tācı urınup kavm-i_Erdebīl
Taht-ı ‘ācı kuşadup şeyh irdi bil
2117. Pür yaraķ olup kamu bindi ata
At yaraķ idüp çeper okın ata
2118. Ustac’oğlı geldi_o şeyhūñ öñine
Kılıcı bilinde_urup lāf öğine
2119. Anaṭollı cengine dir men varam
Halka belli uğrayam tıği vuram
2120. Sen Rūm illi üstine var eyle ceng
İlet elli nerre dīv ol aça çeng
[32b]
2121. Yaluñuz şāh kalıcak yinīçeri
Gelūñuz itmez savaş olmaz cerī
2122. Anaṭollı Rūm ilin-le çün şına
Rūm’ı belli fetḥ idersen söz şına
2123. Urdı lāfı öginüben şaldı baş
Düzdi şafı bilmez olur bağı baş
2124. Kend’özinden her kim ol lāfı vurur
Kend’özinden tatlu cānı tiz virür

2125. Her ne leffâf öginüp gögsin gerer
Yıkmadın şaf sînesin sine girer

DER-BEYÂN-I ŞECÂ‘AT-İ SÎNÂN PAŞA VE ÂHENG-İ SÎPÂHÎYÂN-I
ANATOLI

2126. Gün yüce tağ başına virince_ışık
Bindi_ata iki çeri urındı_ışık
2127. İki leşker oldu ol dem yüz-be-yüz
Turdı yekser bire bir ü yüze yüz
2128. Şaf-şikenler şokdı bile hançeri
Tîğ-zenler gördi kıanda hân cerî
2129. Tîr-endâz aldı deste kabz u şest
Haşm az öz akıdurdı ulu şest
2130. Bulud atı binmiş ol Zü'l-karneyn
Kâyinâtı tutmuş öte karneyn
2131. ‘Askeri_âhen-püş urunmuş başa_ışık
Enveri_öñce gün bigi virür ışık
2132. Baħr-i zulumât ‘asker ardından kıopar
Dehri dutmuş tozdan er gözin kıpar
2133. Gök bakır demden kecimden yir demür
Köki_ayağ ditmiş geçemez yirde mür
2134. Şeyh o sultân ‘askerine çün bakar
Şanki kıaplan şâh durur kendü bakar
2135. Çeşmi nem-gîn oldu def’i bağı baş
Göñli ğam-gîn oldu şaldı anda baş
2136. Çok peşîmân oldu geldüğine şeyh
Pes perîşân dil idüben gine şeyh
2137. İtdi âhın çekdi ‘acz-ile_at başın
Urdı âhen tarağa ol at başın
2138. Döndi tâli‘ naħsına anda bilür
Zulm-i şâni‘ itdügin añlar bulur
2139. Çâr u nâ-çâr oluban cenge varur
Halkına ‘âr itmeyüp fermân virür

2140. Düzdi_alayın anda ol dem iki şaf
Yir kolayın gözledi_olan kalbi şāf
2141. Ustacıoğlu varur Paşa_üstine
Anatollı ala ola üstine
2142. Şā‘ika kopardı_anuñ tīgi odı
Balıka darb urdı şırdı gāv ödi
2143. O Sinān Paşa idi beglerbegi
Kahramān-mān pehlüvān bekler begi
2144. O Sinān Paşa urınca gönderi
O Sinān haşmın komaz bir gün diri
2145. Biñ kulu var başına şokmış yüñin
Bir kulu_açuk kolçağa şokmış yiñin
2146. Vurdu düşmān leşkerine yapyalıñ
Seyf-i bürrān şaldı_olup od u yalıñ
2147. Kūs-ı harbi çaldurup eyledi ceng
Şīr-i ğarbī_oldı bahādur açdı çeng
2148. Anatollı tīgi virdi çarha tāb
Erdebīllide komaz fer ne ho tāb
2149. Şanki tīg elmas-ıdı mercān döker
Ceng-i merdān ser kesüben cān döker
2150. Akdı kanlar oldu ırmağ azmağı
Çıkdı cānlar yokdı göge azmağı
2151. At ayağı_altında yir olmışdı zār
Zahm-ı yağı er yiyüben oldı zār
2152. Kızdı gökler er deminden gökde_o gün
Ditdi kökler kökde_ayağda yirde_o gün
2153. Biçdi kılıç çok kefen ecellü_ere
Geçdi yirden kan sızup öküze_ire
2154. Zenberekle atılurdu çarha tır
Derd-i mergle_inüp çıkardı çarha Tır
2155. Ağdı topuñ taşı göge ol kadar
Yağdı kazā Ustac’oğlu’na kadar
2156. Top dokundu kellesin aldı hemān
Cān şıkılup çıkdı_o dem göge hem an

2157. Lāfı bî-ḥad ura şalarken o baş
Öldi_o mürted bağı āḥir oldı baş
2158. Anaṭollı ceng idüben bî-ḳarār
Erdebīllı ḳavmini ṭurmaz ḳırar
2159. Ḥaşmuñ etin yi kemügin de kemür
Ḳoma bütün şehri yaḳar kem kömür
2160. Çarḫa nāle çıḳdı aḳdı ḳan yaşı
Ḥāki lāle dutdı gögi ḳan yaşı
2161. Er yaturdı ḳanda olup lāle zār
Ḳan bitürdi yirde nu‘mān lāle-zār

[33a]

2162. Yirde_erenler başı oluben na‘l ata
Yirdi leş beş toyum olup ḳuş ete
2163. Yan ṭopı kim ‘arabadan atılır
Şan felek bendi_üzilüp yirde_atılır
2164. Ḳanda yatur yaralu_er yalman o gün
Tende gizlendi ḳılıç yalman o gün
2165. Ḳan yaḡar yaḡmur olup gökden köke
Baş aḡar zenbūr olup kökden göge
2166. Destere_oldı tīg ḡāzī kesmeden
Yeksere cān virdi düşmān kesmeden
2167. Tīg-i Paşa’dan ‘Acem ḳavmi şınur
Ṭaḡ u mīşeden aşup geçdi şınur
2168. Geyse begter alsa_ele bir gönderi
Ḥaşmı ḳırar ḳomayup bir gün diri

DER-BEYĀN-I CENG-İ ĠĀZĪYĀN-I RŪMĪ VE ĀHENG-İ MALḲOÇ-ZĀDE

2169. Bu ṭaraf şeyḫ ḡāzīlere ṭutdı yüz
Nā-ḫalef ister bula feth ile yüz
2170. Bilmez ışıḳ kim hezīmet olısar
Çok münāfıḳ cān virüben ölisar
2171. Rūmī ḡāzī gördiler geldi_Erdebīl
Kār-sāzī itmege cümle_irdi bil

2172. Ol H̄asan Pařa-y-idi Rūmluya bař
Tĩġ-zendi şeh yolına şodı baş
2173. Kūs-ı ģarbı řaldurup řekdi ‘alem
H̄açma şarbı urdı dıtreği ‘alem
2174. Rūm ilili dūřmene řarřu varur
Erdebīlli şavmine kılıç vurur
2175. İki[si] birbirin-ile itđi ceng
Rūmlu arslan oldı ģařma açdı řeng
2176. Řanlu_otak řurđı sūñüler ģokde_o ģün
Bir řabaķ la‘l oldı şandan yirde_o ģün
2177. Şardı merđān ģařm şavm oģlan ata
Řaģda şaplan mīřede_arslan şoydı_ete
2178. Top tūfek kim řarb-zenle atılır
Nūh felek dıtrer ģok ü yir atılır
2179. Niçe mūrted öldürüp dökđi_er řanı
Ceng-i bī-ģad ider er var mı şanı
2180. At yüzinden şara burķa‘ tıtdı_o ģün
Ģökyüzinden ģāke āhen yaģdı_o ģün
2181. Tĩġ ucından uçdı cān yirđen ģöģe
H̄aşm içinden aķdı şan yirde kōke
2182. At sūheyl urduķça na‘ra daģı pīl
O Sūheyl ūrküp felekde řorķdı bil
2183. Ol demūr řomak tōķıřdan hep řınur
Şol ki şarbın yir anuñ ol dem şınur
2184. Ģerçi ģāzīler ider cengi yavuz
Ser-firāzı virmez idi ģařma yüz
2185. Līk āhen-pūř-idi řavm-i_Erdebīl
Bařķa řāhin nide biñ būm irdi bil
2186. Oldı ģālib bu zamān ol sūrģ-ser
Cenge řālib kesđi_erinden sūrģ ser
2187. Ģerçi āhen-pūř mūrted řaģıdur
‘Ār-ı řāhin serçe ģařmın řaģıdur
2188. Ol H̄asan Paşa dutuban ģönderi
Çok kefen ģeydūrđı ģařma ģön deri

2189. Sürh-serden her kime şaldı kılıç
Kesdi ser kıomadı tende hıç kıl iç
2190. ‘Ākıbet şāhı yolına virdi baş
Ahıret milkinde_olur gāzīye baş
2191. Her bahādur tīgi kim bağlar bile
Kān bahādur yidügi şāhdan bile
2192. Şeh yolına baş virendür tīg-zen
Yohsa_eline er de_alur hem tīg zen
2193. Malkoçoğlu Bālī Beg irdi_ānī hem
Er koçoğlu Erdebīl’i_urdi_ānī hem
2194. Hemçü ‘izzet girdi meydān içine
Hāşmuñ ister döke kânın içine
2195. Ğayret ehli er gerek ki_ide ceng
‘İşret ehli zen gerekdür çala çeng
2196. Çün Kızılbaş içine ol beg girer
Hāmza-veş baş açuban gögsin gerer
2197. Urdı na‘ra itdi çāk er zehre de
Turdı Mirrīh kaçdı burca Zühre de
2198. Na‘rasından çıñladı_ötdi taş-ı çarh
Turdı sinden Kehf-i Aşhāb urdı çarh
2199. Tutdı yāsın atdı gökden yaña tır
Tutdı yasın gökde Keyvān’uñ o Tır
2200. Atdı bir ok itdi_o yiri şak bayık
Yoldı Behrām ak sakal tırdı bıyık
2201. Urdı cevālān çün bebr haydar-mişāl
Tīg-i bürrān oynadur Haydar-mişāl
2202. Depdi atın diş bileyüp yapyalıñ
Hāşm etin kesmege tīg odı yalıñ

[33b]

‘ARZ-I HÜNER-KERDEN-İ MALKOÇ-ZĀDE
VE TA‘ACCÜB-KERDEN-İ MÜBĀRİZĀN-I ERDEBİL

2203. Didi ben-ven Malkoçoğlu Bālī Beg
Merd-i merdān ceng yüzinde seyf-i bek

2204. Şanma düşmāndan beni sen qorqarım
Zāl-ı Destān olmaya baña qarīm
2205. Gürz urursam hürd ola taş tağıla
Qalbe girsem haşm u ‘asker tağıla
2206. Üngürüs’ün yasmışamdur yāsını
Lih ü Rūs’ün qurdururam yāsını
2207. Qāf-ı ‘Anqā per döker dutsam kemān
Yüz biñ a‘da qarşu tırmarz bī-gümān
2208. İbrahīm’ün qoçıyam qurbān olam
Şāh Selīm’ün ‘ışkına qurbān olam
2209. Cān diler Haq cānibe qurb anı çün
Kim toğar erkek qızı qurbān-içün
2210. Her bahādur yidigüdür qan bahā
Qan bahādur zer gelür olur bahā
2211. Erlik-ile bildürüp ol kendüzin
Şīrlık-ile cenge girdi_ol kendüzin
2212. Kırdı key er cān buhārı_irdi göge
Kesdi ser key çıkmadı_et başdan köke
2213. Tīr cān-ı haşmı göge yağıdurur
Tīg qanı yirde köke yığıdurur
2214. Sürh-serden kesdi ol hādsüz kafā
Küştelerden çıqdı başup er Qaf’a
2215. Erdebīl’ün dükedi yazdı şoyın
İsma‘īl’ün koydı_ocağına şuyın
2216. Tīg ü hançer dörpi oldı kesmeden
Erde begter kirpi oldı kesmeden

TERSİDEN-İ ŞEYH İSMA‘İL EZ-MEHĀBET-İ ŞECĀ‘AT-İ MALQOÇ-ZĀDE

2217. Malqoçoğlın göricek şeyh-i_Erdebīl
Arslan elin bildi_erine irdi bil
2218. Hamza mişli geldi bir şāhib-kırān
Rüstem aşlı leşkere_uğratdı kıran
2219. Şekl-i evrān ādem amma_elin açuq
Düşde gören çıkarur qorqup uçuq

2220. Kahramān-veş cenge girse ögine
Nerrīmān baş indüre irse_öñine
2221. Kırdı yāsın tutdı haşma sīnesin
Haşmı yāsın kırdı kazdı sīne sin
2222. Çünkü Şeyh İsmā‘īl erini kırar
Atı mihı yırttı yiri bī-karār
2223. Eyle korkar görüben anı ışıķ
Şanki başar alnına Malkoç aşık
2224. İtdi fermān araya aldı eren
Seyf-i bürrān şaldı_aña yir yir iren
2225. N’ide şāhin üşdi karga sürh-ser
Kesdi āhın tīg-le andan pā vü ser
2226. Şāh-ı gāzī-ken irüp va‘de ecel
Ser-firāz-iken olur mīr-i ecel
2227. Er gerek ki şāh için kılıç vura
Her kazāsına begün karşı vara
2228. Şanma_ecelsüz iy muhannet kimse_ölür
Tınma_olacak nesne hod lā-büd olur

DER-ŞİFAT-I ŞECĀ‘AT-İ SULTĀN-I RŪM HĀLLEDALLĀHU MŪLKEHU VE
HĀST Kİ HODEŞ CENGKONED

2229. Zıll-ı Yezdān Āl-i ‘Osmān Şeh Selīm
Kalb-i düşmān gözedürken o selīm
2230. Gördi Malkoçoğlu’nı düşürdiler
Gāzī er koç aşlını divşürdiler
2231. Çekdi tīgi urdı mehmīz şeh ata
Çala_ışığı etini ite ata
2232. Hışm o sultān itdi dir var mı_er kanı
Cān-ı düşmān ala_aķıda ol kanı
2233. Āl-i ‘Oşman haşmı olmak bir ışıķ
Gürbe arslan mişli urunmak ışıķ
2234. Baña gāyet güç gelür lālā bugün
Haşm kanat kan vire lāle bugün
2235. Çün Sikender taht idem Bulud atum
İbn-i Haydar etini yiye itüm

2236. İntikāmum almayınca kıomazam
Kaça kıerüm birle ammā kıovmazam
2237. Kim zebūnı kıomadı ‘ālemde_eren
Ben de bunı kıomayam tıra iren
2238. Kīne_odı içinde_olup şāhuñ yalıñ
Gine ister ceng ide varup yalıñ
2239. Zıll-ı Yezdān bu ğāzabla depdi_atın
Seyf-i bürrān çala kese kıaşm etin

MEN‘-KERDEN-İ AĦMED PAŞA NAŞİĦAT VE DU‘Ā GOFTEN-İ ŞĀH-RĀ

2240. Kıomadı_AĦmed Paşa_öpüp şāhuñ elin
Didi ħān sedd olur ü bekler ilin
- [34a]
2241. Çün Sikender göge_irişür kıollaruñ
Ħadd-i leşker yok çeĥāndur kıollaruñ
2242. Ba‘zı ‘Anter ba‘zı Rüstem ba‘zı Zāl
Emre çāker boyun egmez mişl-i zāl
2243. Yir tolusı eri tozca tağıdur
Baĥr ulusı buzca sır şarp tağıdur
2244. Yüz kezin yüz biñ ola vardur çeri
Bergüzīn on biñ ola yiñiçeri
2245. Ger tüfek atsa biri dünyā yaķar
Nüh felek bendin şıyup seddi yıķar
2246. Kerrenā[y] çaldur şavaş itsün eren
Şaff-ı alay tağıda düşmāna_iren
2247. Nüh felekden yücedür şāhum tıpuñ
Gāv semek beliñler atılsa tıpuñ
2248. Çün ra‘iyyetden saķınduñ zulm elin
Biñ bir ümmet baş kıoyup sürer alın
2249. Bebr u āhū tağıda tıtdılar oyun
Bāz u tihū bāğda yir bir yirde_öyün
2250. Bir şuvaddan şu içer kıurd u kıoyun
Her zevāddan tıldurur sā’il kıoyun

2251. Ger sinānuñ gösterürse yalmanı
Düşmenānuñ vire cānın yelmeni
2252. Seyfün ağıtdı kanı oldu deñiz
Haşmuñuz dutdı dilini dipdiñiz
2253. Bir aşık sultān-içün şāhum ne ğam
Başup aşık dök kanın eyle neğam
2254. Hükmi tizrek eyle ceng ide çeri
Top u tüfek ata hem yiñiçeri

DER-ŞİFAT-I CENG-İ SULTĀNĪ VE EVŞĀF-I DİLĪRĀN-I RŪMĪYĀN

2255. Şāh vezīrūñ nuşhını anda dutar
Līk emīrūñ kīne_odi_ içinde düter
2256. Ceng idūñ diyüp şalar şāh kolların
Hengi nice ide göre kulların
2257. Sedd-i İskender-mişāl itdi qarār
Haşmı yekser göre nice kul karar
2258. Hükmi ider hān çalınur sultānī kūs
Gitdi düşmān kırmaĝa_eren kös kös
2259. Velvele düşdi cihana_ötdi nefir
Zelzele ditretti yiri_öldi nefir
2260. At na‘lından kân-ı āhen oldu yir
Merd elinden tīg-i ejder haşmı yir
2261. Yük ağır oldu götürmez yirde mūr
Oldı vāfir at nalından yir demür
2262. Çıkdı_ayağdan er boğazın toz dutar
Kan ufukdan aşuban dütin düter
2263. Yir demür oldu ayakdan gök kara
Gök bakır oldu buhardan kök kara
2264. Kan akardı ĝarka virüp aĝ u mūr
Gün qarardı fark olunmaz aĝ u mor
2265. Şaf-şiken tīgi virür göge ışık
Şaf şiken itdi çalup cevşen ışık
2266. Top kovanı_evren bigi aĝzın açar
Halka ānī od saçup kanın içer

2267. Ol hevāyī ٲop  ı up yirden g ge
Bu semāyı d t n  boyar g ge
2268. Cism-i c ndan o  ge  p y rek deler
T  -i b rr n er kes p iki diler
2269. Her t fek kim atılır  te  ya ar
N h felek b ny dını  arbı yıkar
2270.  an de izler oldu y zer et gemi
C n alup  eyner kılı  er at gemi
2271.  urdu _ota  er n zelerden g kde _o g n
Dutdu _aya   almadı yirde g kde _o g n
2272. Bulı up ba suz yatar o ul ata
Bula up  ana yatur ayak ete
2273.  ar a n le  ı dı itdi  an ya ı
  ki l le t tdı k ki  an ya ı
2274. Yirde _akup  an  a ladı kızardı g k
G kde Keyv n a ladı k k geydi g k
2275.  an de iz oldu depe k  te  af 
  n bende p  teden  ı dı  af a
2276. T r peyk ndan siyeh  o al geyer
T r'i g kden  a urur t ri key er
2277. Ba da kılı  oynadı ber -i rev n
 almadı h   c nlu virdi _anda rev n
2278. K h u   hr  oldu  andan l le-z r
 ı dı g ge yiry zinden n le z r
2279. K rz rı  ı dı g ge _ol g ni hem
 an bu  rı t tdı dersu g ni hem
2280.  an koyuna _urdu satır  arbın  a ab
Her  y ne kesdi et t  rar  a ab
2281. Er deminden ba ıra d nmı dı g k
At geminden  an k p k-di yirde k k
[34b]
2282. K  telerden   f a d ndi yir depe
P  telerden g ge  ı dı _er at depe

2283. Gökden āhen yağdurur peykān-ı tīr
Görđi āhın irgürür Keyvān’a Tīr
2284. Şu‘le-i şimşīr-ile tıldı cihān
Gökde Mirrīh Şīr-ile kórķar ķehān
2285. Açdı zaķmı tīg-zenler itđi ķan
Geķđi yirden girdi_öküz gözine ķān
2286. Yir demür na‘l oldı_ayakdan gitđi kök
Gün kıızıl la‘l oldı ķandan kök de gök
2287. Tıldı pūlād demren-ile er teni
K’oldı ĥaddād örs demürden artanı
2288. Ĥāki başlar tıtdı cān ağdı göge
Başdı leşker başmadı ayak köke
2289. Sem‘i Keyvān’a zaķam ün irgürür
Ĥaşmı merdāna urur đarb er görür
2290. Yağdı peykān oldı āhen yirde kök
Ağdı pes cān ķarķa ķandan kıızdı gök
2291. Tīg-zenler şalduğınca ĥaşma tīg
Bahri ķanlar tıtdı kelle farkı tīg
2292. Tīg keķ-gīr itđi tās-ı ķarķı_o gün
Nīze ġal-bīr itđi_öküz farkında gün
2293. Tağ yıķıldı na‘ra_urup er ki_itđi ün
Baş ķaķıldı beyni döküldi ķü un
2294. Kara tozdan er gözi oldı tınuķ
Yaralu_erden tıldı yir eren tınuķ
2295. Şems-i eflāk irgürince ġarba tāb
Ĥaşmı ġam-nāk itđi sultān tıtdı tāb
2296. Şeyĥüñ oldı anda başı ķayısı
Ĥasta oldı tıtmaz elma ķayısı
2297. Feth ü nuşret buldı Sultān şındı_ışıķ
Kındı devlet tācı şāha virdi_ışıķ
2298. Şād u ĥurrem oldı sultān tēc-dār
İtdi Rüstem mişli ĥaşma tēcı dar
2299. Bildi miķdārını şeyĥ açdı gözün
Kıldı feryād itđi zārī biñ kezün

HEZİMET-ŞODEN-İ ŞEYH-İ ERDEBİL VE
MANŞÜR U MUZAFFER-ŞODEN-İ PÂDİŞÂH ‘AZZE NAŞARAHU

2300. Sürh-ser kaçdı ‘Acem kavmi şınur
Kesdi ser Rūmlı geçüp hadd ü şınur
2301. Cān-ı düşmān aldı_akıtdı er kanı
Hayme merdān görmedi kılıç kını
2302. Yağı ardın başa halkın kırdılar
Tağı şahrāyı kan-ile kardılar
2303. Kanlu toprak tıldı-sa şahrā ‘alem
Kana bayrak boyadı nīze ‘alem
2304. Kara bulut oldu toz karardı gök
Kandan aıt oldu yir kızardı kök
2305. Tūg eren turup kazāya baş açar
Tīg eri virüp fenāya kan içir
2306. Tut u çal bir üni tıldı gögi
At u çılbr tolaşup yırtı köki
2307. Kuş havāda uçamazdı_ünden göge
Müş ovada çıkamaz kandan köke
2308. Toz siyāh bulut olup tıtdı cihān
Mihr ü māh tīg odına yandı çehān
2309. Ceng alur cān oynayup anda eren
K’az kalur ölmez kaçandan anda_iren
2310. Yırtı _atūñ mīhı yiri tıtdı köki
Örtı kanuñ mevcı bürür bu gögi
2311. Çok münāfık kırdı Rūmlı anda_o gün
Kanda balık yüzdi tozda kaldı_o gün
2312. Zaḥm açup er yaralu dirmez ögin
Kan içüp kavs er dutar ḥaşma o kin
2313. Şan kıyāmet koptı maḥşer günü_olur
Sağ selāmetken ‘Acem kavmi ölür
2314. Nūh tūfān koparup dökdi_er kanı
Lāle nu‘mān bitdi yirde yaş kanı

2315. Er kılıcı eyle kırdı ins ü cān
Cān alıcı yorılup almazdı cān
2316. Cān çekişüp inleşürdi yaradan
Kān döküşmek-çün yaratmış Yaradan
2317. Gün çü Cem ğarba kaçınca iki sü
Cān ‘Acem halkı virür kan oldu su
2318. Er figānından felekde_ağlar melek
Er ho cānından geçer ne māmelek
2319. Hep ‘Acem kavmini Rūmlu kırdılar
Küllü_o dem toprağa cismīn kırdılar

GİRİHTEN-İ HAṬĀYĪ DĀNİSTEN Kİ HAṬĀ-KERD PEŞĪMĀN U PERĪŞĀN-
ŞOD

2320. Zıll-ı Yezdān haşmina buldı zafer
Şeyh-i nādān ğuşşadan çeyner zufer
2321. Pes Haṭāyī bildi kim itdi haṭā
Bed-likāsı_oldı siyeh mişl-i Haṭā
- [35a]
2322. Şāh Maḥmūd anı_ider kırkuḳ siñek
Kaçdı uğrın er degül ḳodı señek
2323. Naḥs ṭālī‘den acıyup yirine
Dökdi darı‘ kaçdı gitdi yirine
2324. Sürh-serler kaçuban tutdı yolu
Sīm ü zerler er döker atlar yeli
2325. Dökdi mīh at dutdı_ayak yiri köki
Çıkdı on kat toz havāya_örtđi gögi
2326. At kaçardı na‘lını taşā çağup
Od aşardı göklere taşdan çağup
2327. Dökdi begter er libāsın geymedi
Kaçdı ‘asker yār u yoldaş küymedi
2328. Şefḳat idüp bakmadı_oğlına ata
Kaçdı urup mahmızını ol ata
2329. Cevşen ışık döküben şeyh-i_Erdebīl
Kaçup ışık şehir-i Tebrīz’e_irdi bil

2330. Sürdi andan kaçuban tırmadı hem
Vardı şahdan havfı gâyet yirdi hem
2331. Darb-ı sultāndan olup kaddi dü-tā
Kaçdı lerzān nökeri elin duta
2332. Devletine garra olup çün fir‘avn
Zilletine uğradı yok ferr-i ‘avn
2333. Kesdi sancağ şukkasın yırtar kaçır
Er yalıncağ at binüp yürter kaçır
2334. Duttı rāhı kaçdı Şeyh añar suçın
Her günāhı ağlayup yolar saçın
2335. Şāh cihāndan ağlayup beyt okıdı
Şan kemāndan çıkdı kaçır ok-ıdı

RÜBĀ‘Ī

2336. Men ki anı itmişemdür kendüme
İtmez anı āsiyāb da kendüme
Hānümānı aldı elümden Şeh Selīm
Hük-m-i hānī itdi şehir ü kendüme

MESNEVĪ

2337. Çok dürişdi irmedi ocağına
Tā ki irişdi Erdebīl ocağına
2338. Komadı üste cevşen ü başda ışık
Geçdi posta tekye bekler ol ışık
2339. Şāha ışık bolmaz zafer gürbe aşıllana
Tīgi ışık terk itdi irişdi aşlına

DER-AHVĀL-İ GERDİŞ-İ ÇARĤ-I ĞADDĀR

2340. Çarĥa ‘ādet cevze yāhū gül dūrür
Gāh muşibet çekdürür gāh güldürür
2341. Her ne sultān zabt ider milk ü şınur
Gāh düşmān fetĥ ider gāhī şınur
2342. Āl-i ‘Osmān Hān Muhammed bin Murād
Olmadı ol hān dünyeden hiç ber-murād
2343. Gāh hil‘at geydi zerrīn geh cebe
Buldı nuşret gitse haşma at çepe

2344. Şāha nisbet ne_i'tibār ol bir ışıķ
Tutmasa taht urmasa başa ışıķ

2345. Tālī'-i sultān gedā olmaya bir
Mānī'i çok ger olursa şeyh ü pīr

REFTEN-İ SULTĀN SELĪM 'AZZE NAŞARAHU ŞEHR-İ TEBRĪZ BE-DEST
ĀVERDEN-İ ĦAZĀYİN-İ ŞEYĦ

2346. Çün muzaffer oldu Sultān aldı genc
Kırdı yekser hāricīyi pīr ü genç

2347. Göçdi hākān vardı Tebrīz içine
İtdi seyrān gördi taşī içi ne

2348. İtdi 'adli kimseye itmedi güç
Kıldı bedli leşkere idince göç

2349. Çok hazīne buldı aldı pāy-ı māl
Çok defīne yıkdı itdi pāyimāl

2350. Halk-ı şehriñ taydı şāha pīr ü genç
Halk ta'zīm itdi virdi māl ü genc

2351. Zıll-ı Yezdān tutıcaķ milk-i cihān
İtdi kurbān kıldı şükri key çehān

2352. Bir niçe gün itdi seyrān hayli şāh
Çün Firīdūn göçdi kılup hayl-i şāh

2353. Bindī_o sultān Karabulud at aşar
Şems-i tābān tondı toz gökden aşar

2354. Kūs-ı harbī gümleyü aḥbāb-ı kehf
Şavt-ı darbı kaldurur Aşḥāb-ı Kehf

2355. Yirde sancaķ şukḳası bürür köki
Nīze_ucı_el-ḥaḳ deldi Ülker-le gögi

2356. Geldi pā-bürd öñine kondı çeri
Tapdı her Kürd öpdī_elin olan cerī

2357. Geldi İrān birle Tūrān begleri
Oldı fermān dergehine begleri

2358. Virdi_icāzet 'askere ol şeh-cihān
Şan kıyāmet kopdı cem' oldı_az çehān

2359. Tut giyāh-i hāk bī-ḥad yazıda
Her sipāhī defter olup yazıda

[35b]

2360. Gitdi leşker kaldı kapu halkı_o şāh
Virdi sīm zer itdi ihsān halka_o şāh

PÜRSİDEN-İ ŞĀH EZ-ĶAL‘A-İ KEMĀH VE DER-TA‘RĪF-İ ŪST

2361. Çok hazāyin cem‘ idüp Sultān Selīm
O Medāyin şehrine geldi selīm
2362. Geh Sikender-veş kırar dīvān o şāh
Gāh ezber okıdı dīvān o şāh
2363. İtdi rezmi terk o dem şāh-ı cihān
Kıldı bezmi sürdi_‘ālem key çehān
2364. Şāh Kemāh’ı istedi kim alına
Tā kemāhī birle gire eline
2365. Şeh hisār ahvālını cāsūsa_añar
Şehriyāra alkış idüp baş eger
2366. Didi hīç hān bulmadı aña zafer
Oldı peşmān çeynedi engüşt zufer
2367. Burc-ı Keyvān’dur kılel evcine_anuñ
Uçsa murgān iremez ucına_anuñ
2368. Çarh-ı ejder taşın almaz açsa çeng
Rūmī ‘asker almaz itse yille ceng
2369. At batır kıtır kıalur azmağı var
Saz biter ādem yiter azmağı var
2370. Kıpusında burcı beñzer Kıāf’a_anuñ
Yapısı yüksek urur el kıafā_anuñ
2371. Kıandaķı kıa‘rında yatur sevr ü nūn
Burca_oķını atsa_irürmez gökde Nūn
2372. Bünyādı dīvārdur elli arış
Nuşreti bulmaz kimesne biñ arış
2373. Kıan döker cellādı var başlar keser
Cān alıcı düşmeni başlar keser
2374. Şehrinüñ maħbūbesi maħbūb olur
Mıhr ü ‘aşķı ādemüñ gönlin alur

2375. Mest ü ser-keş olur anuñ dilberi
Hüb u dil-keş gören itmez dil berī
2376. Top u çevgān oynaşur begleri var
Zāl-ı Destān mişli _eren begleri var
2377. Kocası dānā durur vāfir zeri
Hocası bernā durur yokdur zeri
2378. Müşk ü ‘anber dinse olur yirine
Seng ü gevher geçse _olur dūr yirine
2379. Tağlarından şehrine _açar buzlu göl
Bāğlarından hūbı taşur gonce gül
2380. Kal’a āhendür alınmaz zūr-ile
Şayd-ı şāhin olmaya zurzūr-ile
2381. Zıll-ı Yezdān kaşd idince _ammā alur
Kal’a ‘Osmān nesline fermān olur
2382. Bu diyārı feth ider şāhum tapuñ
Çok hışārı yıka _alup hānum topuñ
2383. Şāha cāsūs eyle diyüp vurdı yüz
Hān Kāvus ide himmet bula yüz

REFTEN-İ İSKENDER PAŞA BE-ĞAL’A-İ KEMĀH VE KEŞİDEN-İ ‘ASKER

2384. Çün Kemāh aḥvālın añlar şeh-cihān
İtdi şeh aña ğaḏab ğāyet çehān
2385. Didi iy gör ger anı dir oña sen
Tut dilüñ ger ister-iseñ oña sen
2386. Burcı Keyvān olsa _eger Ye’cüc sed
Çarḥ-ı gerdān olsa yā burc-ı Esed
2387. Devlet-ile üstine varsa tapum
Nuşret-ile feth ide bir kem topum
2388. Kal’a gerdün olsa _anı dutsam topa
Halkı meymün ola ‘āciz hep tapa
2389. Şol koyunum ağılınca _ol yok durur
K’ol hışārı kem kulum da yıkdurur
2390. Bu ğaḏabla hüküm ider çıka çeri
Biñ ‘azab beş biñ ola yiñiçeri

2391. Şāh Süleymān hūkm ider İskender'e
Kal'a'i _elān al erin ur göndere
2392. Zıll-ı Yezdān emrini paşa dutar
K'oldı fermān hūkmine yanup düter
2393. Çekdi 'asker vardı kal'a üstine
Bağdı İskender içine üstine
2394. Ol hışārı gördi _olur dārū'l-melek
Kūh-sārı yüce _içi pūr māmelek
2395. Nesr-i Tāyir biñ yıl eger uçına
'Āciz āhır ölüp irmez ucına
2396. Kūh-sārı seng-i hāre yüce key
K'o hışārı alamaz Kāvūs u Key
2397. Bildi sultān gelmeyince oñmaz iş
Kal'a'i _elān alıamaz yoldaş u iş

FETH-ŞODEN-İ KAL'A BE-DEST-İ SULTĀN-I RŪM A'ZALLĀHU
ENŞĀRUHU

2398. Çün Sikender eyle itdi nīk rāy
Vardı haber şāha bildi nīk-rāy

[36a]

2399. Çekdi leşker kaldurup tūğ u 'alem
Toldı kişver erle şahrā vū 'alem
2400. Kūs-ı harbī çalınup ötdi nefir
Şark u ğarbı gümledüp oldı nefir
2401. Kıldı efğān kal'a _eri āgāh olur
Bild_i o sultān kal'a'i def'i alur
2402. Gelmedin hān irişüp yiñiçeri
Cengi çendān itdiler olup ceri
2403. Ceng idüben kal'a'i aldı bular
Heng iden düşmān erin iki böler
2404. Feth ü nuşret buldı sultān tēc-bağş
Virdi hil'at itdi himmet tēc bağş
2405. Koydı _azık yarağ kodı beg bekleye
Kodı bī-had halk emīrin begleye

2406. Hâk Tebârek milkini itdi çehân
Hoş mübârek vaqte_irişdi şeh-cihân

FETH-ŞODEN-İ MEMLEKET-İ BÎ-DEVLE Kİ ÂL-İ MERVÂN-YEZİD BÛD

2407. Bir hikâyet dahı vardur diñleye
Hoş rivâyetdür kerem kıl deñleye
2408. Vardı Bozok māliki mürted yezîd
Dîni bozuk mülhid ü nesl-i Yezîd
2409. İki dillü rû-siyehdi çün qalem
Bu fi‘illü şerhini men ne kılam
2410. Ceddi_anuñ Mervân’idi mekri çehân
Haddini bildürmedi bir şeh-cihân
2411. ‘Aql u ne dîn vardı anda ne başar
‘Asker ardın varuban nāgeh başar
2412. Ne yazuk bilürdi ol ne hod günāh
Aldı_azık halkı kıruban bî-günāh
2413. Çünkü sultân işidüp anı bilür
İns eger cān itdüğün didi bulur
2414. Çekdi leşker didi aña giderem
Hāke ebter idüp anı giderem
2415. Geldi devlet birle Devle iline
Buldı nuşret milkine_anuñ iline
2416. O Sinān Paşa k’odur Rüstem cerî
Koşdı hân-ı_a‘zam aña bî-had çeri
2417. Kesdi başın Devle’nüñ aldı elin
Geldi pîşîn öpdî sultānuñ elin
2418. Virdi hil‘at paşaya Sultān Selīm
İtdi himmet oldı şeh kalb-i selīm
2419. Virdi_o hāyin iklîmin bir kem kula
Resm ü āyîn idüben ‘adli kıla
2420. Feth u nuşret birle dönüp şeh-cihân
Yümn ü devlet birle_ider ‘ıyşı çehân

DER-BEYÂN-I MANŞÛR U MUẒAFFER-ŞODEN-i SULTÂN-I ‘ÂLEM
VE ÂMEDEN-İ BE-TAHT-I RÛM EBBEDE DEVLETEHU

2421. Devlet-ile hân dahı andan göçer
‘İşret-ile yiye_ içe tahta geçer
2422. Bū Hanīfe intikāmın şāh alur
Ne hālīfe ‘ālemüñ sultānı_ olur
2423. Bu bahādırlık k’idüpdür Şeh Selīm
Cenge kâdir itmedi_ Efrîdûn Selīm
2424. Küll-i ser-keş şāha fermān oldılar
İndürür keş her ne yirde ol diler
2425. Heybetinden ditrer anuñ halk-ı Şām
Hāzretinden korka yatur şubḥ u şām
2426. Kān kaşanur hançerinden rīg-i bāb
Cānı_üşenür bula dir şeh fetḥ-i bāb
2427. Hiç mişāli yok cihān içinde hem
Var ‘adāli Çīn ile Māçīn’de hem
2428. Tāc u tahtı devlet-ile var serīr
Baht u ikbāl ü sa‘ādet yüz sürir
2429. Himmeti yüce durur devlet ulu
Heybeti korkutdı düşmen oldu_ alu
2430. Gönlü alçağdur velī üstün eli
Rāzıdur halk alkış ider milk eli
2431. Fetḥ u nuşret dā’im olsun işi_ anuñ
Baht u devlet kutb ola işi_ anuñ
2432. Nüh felek itdükçe seyrān meh melek
Gāv semek götürmese_ arta māmelek
2433. Dā’ī insān ola fermān-ber perī
Tuta_o sultān zabt idüp baḥr ü beri

DER-TA‘RİF-İ PĀDİŞĀH-I İSLĀM VE’L-MÜSLİMİN
VE ‘ARZ-I HĀL-İ FİRDEVSİ-İ DĀ’İ

2434. Bu hikāyetden ne maḫşūd añlaya
Şah rivāyet nakli_ odur sen añla yā
2435. Ol hümāyūn-baht Sultān Şeh Selīm
Çün Firîdûn bende_ aña Tūr u Selīm

2436. Kāhramān'dur erlik içre bilesiz
Nerrimān'dur 'aşr içinde bilesiz
2437. Bu ġazāyı eylemişdür şeh-cihān
İtmeye bir hān döne devrān çehān
[36b]
2438. Tāc ile taht erlik-ile aldı bil
Eyle hizmet hāzrete_emre bağla bil
2439. Ne o sultān mişli gelür 'āleme
Vire düşmān āhen ü zer 'ālime
2440. Ne Süleymān-nāme mişli var kitāb
Mihr idüp hān virse eger buña tāb
2441. Tecnisiyyāt eyide kim söyledi
Küllü ebyāt ola tarşī' söyledi
2442. Cāhil ol leffāf olup göğsin gerer
Kāmil ol munşif olup ma'nī görür
2443. Varsa nokşān eyle işlāh bilmezsin
İrdi nisyān didüm olabilmezsin
2444. Pür-hüner sultān olur şāhib-kemāl
Çün nazar kıla bilür nedür kemāl
2445. Çün sözüñ Firdevsī düşdi yirine
Aç gözüñ söz ehli kaçan yirine
2446. Şāh Süleymān itse_eger zerre nazar
Men sühan-dān mür olam ehl-i nazar
2447. Tā kıyāmet devlet-ile_ol şāh-cihān
Tut vilāyet Hāq vire 'ömri çehān
2448. Ne 'Acem zabt eylegil Mısr-ile Şām
Şāh Cem'sin 'ıyş u nūş it şubh u şām
2449. Sa'da ric'at bulduğınca māh ü mihr
Haşma nuşret bul idüp dostu mihir
2450. Kim cihanda_eksük diler bir kem kılūñ
Kessün anda başını bir kem kılūñ

DER-BEYĀN-I TEMŞİLĀT-I DĀSĪTĀN-I MĀŽĪ

2451. Men ki cāndan nüşā'i itdüm mişāl
Saña senden nakl idem diñle mişāl

2452. Milk-i devrân cism olur gözüñ ışıt
Şāh-ı sultān rūhuñ aña key ıřıt
2453. Nefs-i emmāre durur şeyh-i_Erdebīl
Def‘a çāre_eyle dimāğa irdi bil
2454. Fi‘l-meşel ‘aqluñ durur Hoca Halīm
Bī-‘ilel ‘āqıl gerek ola halīm
2455. ‘Āqıl olan ‘aqlınuñ pendin dutar
Cāhil olan nār dibinde düter
2456. Nefsi çāker eyle kıl kaddin dü-tā
Tā musahhar ola emrūñi duta
2457. Nefsi ebter eyle_özüñ bil kim nedür
Baħr-ı gevher mi durur ol yā ho dür
2458. Bile ta‘yīn añlaya neydi ezel
Bile kimdi kendüle neydi ezel
2459. Ne ‘aceb geldüm diye ben bu dile
Bī-sebeb düşdüm diye ben bu dile
2460. Nefs-i şūmuñ āh elinden şad-hezār
Nefs-i būmuñ bendine düşdi hezār
2461. Nefsi kāmīl eyleyen Hakk‘ı bilür
Terk-i bātıl idüben hakkı bulur
2462. Bir daħı nefsin bilen er bu-y-imiş
Kula āhī Hakk‘dan irer işbu yimiş
2463. Bū-yı şevki ne ki var Hakk‘dan bile
‘Işk zevki var-ıdı hakkdan bile
2464. Kul gerekdür bile kendü neydügin
Kavli fi‘li hoş şadāsı neydügin
2465. Ney-neyistāndan cüzā düşdi_añlar ol
Ehl-i ‘irfāndan bilen dil egler ol
2466. Kāle gelüp ney şekerler dökiser
Nāle idüp neyşekerler dögiser
2467. Bir şadā virür nidā-yı_elest aña
Dil-güşā olur nidāsın kim aña
2468. Bir menīden Hakk seni var eyledi
Mā menīden geç niyāzuñ eyledi

2469. Nuṭfe nehrinden beşer gevher durur
Luṭf baḥrinden çıkar gevher dürer
2470. Bir meniden gevher iden Ḥaḳḳ'ı gör
Sen seni bātıl-da koma ḥaḳḳı gör
2471. Çün beden olinca_arı ol cānı pāk
Pes neden bāk ide daḥı_ol cānı pāk
2472. Ādemi ṭon itmeye iden arı
Ādemī ṭonla er olmaz Ḥaḳ eri
2473. Taş içine ādemüñ kılma nazar
Ḳalbi_ içine kıl nazar ehl-i nazar
2474. Ehl-i 'irfān az durur şanma çehān
İns ile cān gevheridür şāh-cihān
2475. Ḥoḳḳ'a-i sābi' felek gevher melek
Mihir ü meh ṭālī' dūr ü gevher belek
2476. Ḥaḳ Tebārek 'ömr ü baḥtın ırmasun
Ġām mübārek ḳalb-i şāha ırmesün

MAṬLA'-I DĀSİTĀN

2477. İy suḥan-dān söz di kim ol dūr durur
Baḥr-i ummān içre lā-büd dūr dūrür
[37a]
2478. Nazm-ı zībā olsa elfāza ḥasen
Görse ḳoya şī'r ü dīvānın Ḥasan
2479. Hemçü bülbül söze gel gül ravzada
K'ide ḳulḳul āb-ı kevşer ravzada
2480. Dürr ü gevher sözlerüñ zihnüñ çü genc
İdüp ezber yazup okur pīr ü genç
2481. Ol zebāna āferīn eyle hezār
Tā beyāna vire lezzet çün hezār
2482. Böyle zībā nazm-ı tecnīs ü ḥasen
Gördi şanma sen Kemāl-ile Ḥasan
2483. Ḥaḳ kelāmuñ dūr güher gibi 'azīz
Ḥās u 'āmuñ göñli mısırında 'Azīz
2484. Nefḥ-i 'İsā'dur kelāmum işidüñ
Ḳılma da'vī ma'nisiyle iş idüñ

2485. Yok kitābum nazmınuñ kaç‘ā kemi
Faşl u bābum ‘āşıkı halkuñ kemi
2486. Sözi cāhil añlamazdı kām-ile
Tā ki kāmīl ide himmet kāmīle
2487. Sözi kāmīl dise itme kāl ü kıl
Līki cāhil sözlerine kāl kıl
2488. Nazm-ı zībā kim diyem men sāde-çalb
Ehl-i hercā gūş iderler çalbi çalb
2489. Gerçi ādem içre akdur şa‘rımız
Līki ‘ālem içre yok kem şī‘rimüz
2490. Söz çü zībā şehrumüz Balıkesir
Hemçü helvā olmamış balı kesir
2491. Bu cihāndan eylemedin naqlüñi
Hoş beyāndan eyleyügör naqlüñi

ENDER SEBEB-İ TE’LİF-İ KİTĀB VE
EVŞĀF-I CEMĀL-İ MAĤBŪB-I ŞĪRĪN-SŪĤAN

2492. Gice tenhā itmiş-iken beyti men
Hüb u hūsnā fikr iderken beyti men
2493. Bu hevesde neşr iderken müşki biz
Her nefesde olur-iken meşki biz
2494. Bu kitāba göz şalurken dün ü gün
Geldi bāba nāgehān bir yüzi gün
2495. Hüb-hāndur kim oturdı şadruma
Şanki cāndur kim oturdı şadruma
2496. Kāmetin şan bir elifdür yazıda
Yā hırāmān servi bitmiş yazıda
2497. Alur-idi göñlümi didükçe söz
Şalar-idi od urup cānuma sūz
2498. Dili bülbul hāli fülful müşki bŷy
Zülfi sünbül yañağı gül servi boy
2499. Gün felekden gördi yüzün yüz-be-yüz
Meh melekden pāyına ol urdı yüz

2500. Halk u dünyāya viren envār-ı hūr
Hüsn ü zībāsı katında oldu hōr
2501. Hüsni dehre virse pertev çarha tāb
Māh ü mihre düşe lerze duta tāb
2502. Kaddi bālā kadri key vālā-y-idi
‘İşkı bālā ‘ahdi ho vālā-y-idi
2503. Şaçı Leylī kim odur Mecnūn’a bend
Çeşmi kühlī sāhire geçerdi pend
2504. ‘Āşıkını zār ider āh ki_işide
Şādıkını gözler ü mihr ışıda
2505. Yarı kıl teşbīh idenler biline
Yārī kıl eydür İlahī biline
2506. Şāh-ı hūbān kendü bende halk aña
‘Āşık efgān itdügi_ol ma‘şūk aña
2507. Olıcağ maḥbūb-ı ‘ālem şemsi yüz
Cümle halk ister diler biñ bula yüz
2508. Şāh-ı hūbān bendesi dīvāne biñ
Kursa dīvān şaf tutar dīvāna biñ
2509. Hūb cemālinden zevāle_irmiş mihir
Meh hilālinden hilāl itmiş mihir
2510. La‘li yakdı lālenün bağrında dāğ
Zülfi tağdı sünbüle bağırını dāğ
2511. Āfitāba hüsn olmuş āyine
Māh-tāba ta‘n ider herāyine
2512. Sürmesi şīve ki çeker ‘aynına
Nergisi şehlāyı almaz ‘aynına
2513. Nazmı dürri o ḥamāyil eylemiş
İns ü perī_o rūḥa māyil eylemiş
2514. Nakşı hoşter şan Hıṭā-yı Çīn-idi
Zülfinüñ her çīni bir Māçīn-idi
2515. Her ki dirdi saçına müşk-i Hıṭā
Hışm iderdi söyledüñ diyü ḥaṭā
2516. Hüsn ü iḥsānı var-idi hulkı hem
Yūsuf’u’ş-şānī şanurdı halkı hem

2533. Cāzū gözi girür-idi kıana hem
Şanma_özi kıan idüben kıana hem
2534. Şol ‘izārı üzre olan kıara beñ
İztırārī cān kıuşına oldu beñ
2535. Her beyānda bir kıılı iki yarar
İns ü cānda eyle zībā kim yarar
2536. Çār-deh ‘ömri ruķı lāle daķı
Mihr ü meh gün yüzine lālā daķı
2537. Ay yüzinden güneş anuñ utanur
Dil özinden özin ırmaz kı_ötünür
2538. Mū-miyānı tāze kıldan ince-di
Gözle anı varım andan ince-di
2539. Ağzı bir mīm iki zülfi iki dāl
Görmedüm kim ide_ola baķtuma dāl
2540. Baş u cān virürdi iller pīr ü genç
Ĥānümān virürdi şehir māl ü genc
2541. Yüzi ağ ol kıaşı kıara yañığı_al
İşi lāğ ü şan‘atı mekr-ile āl
2542. Yār ü ‘āşıķ idiniceķ ģam-ģüsār
Şād bayıķ bulur andan ģam-ģüsār
2543. Her kıi dilber sevdi yatup uyımaz
Şehd ü şekker daķı virseñ o yimez
2544. Düşmen itmez anı kim dildār ider
‘İşk uyıtmaz dāyimā dil dar ider
2545. Ol kıi bir kez yār ile ‘işret kııla
Dehre şıģmaz dönmiş olsa ger kııla
2546. Zevķi sürer ādemī dildār ile
Her kıi dilber söz geķer dil darıla
2547. Bilin irden kıuçmaķ ister kime er
Ol kemerden özge aña kim irer
2548. İr ü ger geķ andı içdi gül diken
Virmeye hıķ ancılayın gül diken
2549. Kıo kebābı ocaģa kül nār-iken
İç şarābı bāģa var gül nār-iken

2550. Oldı mâyil cān ile Firdevsī_ aña
Görse her dil hūrı firdevsi aña
2551. Zerle cāhil oğlanuñ ağzın dutar
Oda kāmīl düşüben yanup düter
2552. Dil-rübā kim ola hem-dem türk ile
Vay aña kim aña dest-i Türk ile
2553. Ol dil-ārā kim bilişken yād olur
Anı şanma eylük-ile yād olur
2554. Aña müştāk-idi gökde Müşterī
Cümle ‘uşşāk-idi yirde müşterī
2555. Serv-i yek-pā secde idüp boyına
Verd-i hamrā reşk iderdi bûyına
2556. Çün görüşdi kōdı keffe elin ol
Pes sorışdı itdi mekr ü ālin ol
2557. Degme kişi hūb u yahşı kuçamaz
Kuçsa yahşı biñ yaşarsa kōcamaz
2558. Çün nihānī vākıf oldum aşlına
Didüm anı sevmemenüñ aşlı ne
2559. O gāzāle yazdum okuyup gāzel
Dür makāle dizdüm ammā yok gāzel

GAZEL-GOFTEN-İ FİRDEVSİ MAHBŪB-I HOD-RĀ

[38a]

- . - - / - . - - / - . - - / - . -
2560. İy perī-peyker melek-tal‘at meh-i tābān-ı yüz
Müşterī şems ü felek olmazız ü geh yüz-be-yüz
2561. Bir hadeng ile gözüñ gamzeñ kılur biñ cāna kaşd
Yüz pelengi şayd ider āhū-la alur bebr ü yüz
2562. Hātem-i yākūta hattıñ dāyire ki bağlamış
‘Ālim-i mūr-ı Süleymān’dur ki tutdı Rūm’a yüz
2563. Sen habībūñ kaşın ‘ıydına kılām kurbān-ı cān
Dek rakībūñ cānın alup postını kapuñda yüz
2564. Lem-yezeldür ‘āşık-ı şādık murād āhir ezel
Ger güzeldür gözledügi büt-perest ü biñ ü yüz

2565. İy nigār-ı dil-rübā sīmīn-beden nāzik şanem
Baña yārī kı l u yār ol virmegil ağıyāra yüz
2566. Nazmı dūr Firdevsī'nūñ tab'ı durur ğayrū'l-hayāt
Baħrıdur cevher ararsañ ma'nī-i baħr içre yüz

DER-BEYÂN-I ELFÂZ-I DÜRER-BÂR-I MAĤBÛB
VE MAĤÂLÂT-I FİRDEVSÎ

2567. Çün okudum āħir itdüm beyti men
Başı kıodum zīnet itdüm beyti men
2568. Hoş kenāra geldi didi o şanem
Şanma yāre ĥazretūñden uşanam
2569. Didüm iy ĥūb özūñ olur mihr ü bān
Sence maĥbūb anca yokdur mihr-bān
2570. Gün 'izāruñ mīĝ-i ĥať tıtmış iyād
Şan bahāruñ kıplamış dest ü eyād
2571. Baĥť şāhum yürür-iken ben yire
Şükr māhum indı gökden uş yire
2572. Ben saña kıul oldum uş sen ĥānum ol
Didi maķbūl oldı imdi ĥānum ol
2573. Oda ĥalvet otur imdi yanuma
Ben de ĥızmet idem eydem yā neme
2574. Mihrūñ-ile yavu kıldum kendümi
Ķahruñ-ile cevle seçmen gendümi
2575. Cümle zībā köklere düşen aĝa
Sence ra'nā düşmeye hergiz aĝa
2576. Ķuşşa andan olmaya daĥı biter
Ķadd-i ĥūbān üstine ĥaťlar biter
2577. Bu şehirde kıopalı hercāyī sen
Çün mihr devr eyledüñ her cāyı sen
2578. Cüst idüp kūyuñda her arayı men
Süst oluram ĥazretūñ arayı men
2579. Dil viren bulmasa dil-ārāmını
Didi_eren bulmaya dil ārāmını
2580. Ķalk u cem'ūñ ivene ĥapuñ varur
Ķüsn-i şem'ūñ meclise nūrı virür

2581. Hüsni ü zîbâ hûb olursan ber-kemâl
Saña hemtâ olmaya sözde Kemâl
2582. Didi ol hûb uşda geldük yanuña
Eyle maḥbûb imdi hîzmet yanana
2583. Çünkü geldüm lutfuñ uma odaña
Şâye şaldum neyse deyni ödeñe
2584. Baña ta‘nı kılma itme verhemî
Mence ya‘nî hûb u ra‘nâ var hemî
2585. Sen mü‘ellif sevme hercâyî bugün
Kim müşerref ide her câyî bugün
2586. Zabta kâdir ola şanma dilberi
Sîmî vâfir görmese_ider dil berî
2587. Dille dirhem virmeyince dilbere
Ğuşşa derhem çekiser cân dil bere
2588. ‘Ahdümüz vardı senüñle düne gün
Andımız şındı ne bilem döne gün
2589. Saña miḥmân olmışamdur hîzmet it
Kim ne insân bilür aḥz-ı hîzmet it
2590. Lîki yanma şerm idüben oda sen
Ya‘nî_uyanma girme sakın oda sen
2591. Çü_aldı ḥatır yâr eline öğine
Şofra ḥâzır oldu çekdüm öñine
2592. Çün ta‘âmı yidi içdi şerbet ol
Bu kelâmı diñle şâfî şerbet ol
2593. Didi yârâ sözümi añla nedür
Hûb u zîbâ reşk-i cevherdür ne dūr
2594. Sözlerüm bu varduğınca fikre dil
Murğ-ı hoş-gû mişli ol ferḥunde-dil
2595. Gel füsürde olma it nefsinî germ
Olma mürde zinde kıl aduñ görem
2596. Ad kıyan cân cāvidān kalur diri
Tendür ölen çüriyen et ü deri
2597. Yaḥşî key ad ıssı görmez derd elem
Söze bünyād uran er dimez ölem

2598. Cismi o kim yiyiser sinde yılan
İsmi gözet ayrısıdur ün yalan
2599. Liki ad ol olına ayr ile yād
Sözle yād ol oa biliş daı yād
2600. Pür hūner ‘alı olan uş ög-ile
Yādiger söz or aılup ögile

[38b]

2601. Echel ādem cismini tīg sōkiser
Ekmel a‘zām ismine kim sōgiser
2602. Adı yavuz bu cihānda üni de
Bulmaya yüz adını alk unıda
2603. Yidür etmek tuz eküp sōgūlmeye
Eylük itmek eyle tek sōgūlmeye
2604. Yoğ-ısa zer almadusa pāy-ı māl
oğ-ısa derd olmaya ay pāyimāl
2605. N’ola faru olsa geyse ger kee
Far u faru var ‘ārif oş gee
2606. N’ola elde ger yoğ-ısa milk ü māl
Vara dilde nazm u ma‘nī mālāmāl
2607. ‘Āilān āni‘ geerler zer sözün
Cāhilān şāni‘ aarlar zersüzün
2608. ün cevāhir ātırū tolu durur
Kim gevāhir nazm-ı ab‘undan dūrür
2609. Sīm ü zerden yoğ-ısa am nedür⁷⁴
Yeg güherden nazm elmāsı ne dūr
2610. Zī cevāhir ki_ol durur ün nūr-ı pāk
ār ‘anāşırdan degildür ekme bāk
2611. İtse terkīb ala cevher od u yıl
Nazm tertīb ola yidi ay u yıl
2612. Kānıdur söz cevherinū dil ü cān
Cānıdur söz alar anı ins ü cān

⁷⁴ Vezin bozuk

2613. Ol cevāhirden nişār it ‘āleme
Tā gevāhirden⁷⁵ ire her ‘ālime
2614. Var mecālūñ söze depret imdi dil
Tā kemālūñ bile yitmiş iki dil
2615. ‘İşk-ı sūza sāzuñı dem-sāz kıl
Sāzı düze sāzuñı hoş sāz kıl
2616. Söyledūñ kıt‘a kaşīde çok ğazel
Eyledūñ ma‘nī dūr-ile pūr ğazel
2617. Mūsā taḥsīn itdi dilden beytūñe
‘İsā gökden düşmek ister beytūñe
2618. Dürr-i ra‘nā söyler olsañ meşnevī
Şana monlā söyledi_ oldur Meşnevī
2619. Ḥazret-i_üstād eyleyüp nakş u nigār
Beyti bünyād idüp öger bir nigār
2620. Bu hüner bünyādı şehr ābād ider
Kim naẓar ehli hezār ābād ider
2621. Söyle her bir beyti ma‘mūr ola hūb
Beyti yir yir beyt-i ma‘mūr ola hūb
2622. Hemçü cennet zeyn idüp beyt ü kuşūr
Naẓm-ı dūr şeb̄t eyle yaz koma kuşūr
2623. Dimez üstād aña ammā bir hüner
Beyti bünyād ide ‘arz-ı pūr-hüner
2624. Şehri bünyād eylemekdür pes kemāl
Beyti ābād ide çün Ḥ‘acū Kemāl⁷⁶
2625. Hūb u ḥandān dime yay u güz ü yaz
Bu Süleymān-nāme’i maḥbūb yaz
2626. İrgürüp toḳsan toḳuz cilde_anı hem
Şeh görüp vire saña cülde_anı hem
2627. Meşnevī dimekte bulduñ sen kemāl
Ḥüsrevī sözde_itmedūñ hīç sen kem āl
2628. İbtidā kıl bir dinilmedük kelām
Tā şifā bula_okuyan her kilām

⁷⁵ Kendisi türetmiş, Cevahir gibi

⁷⁶ Hace Kemal’i de üstat şairlerden sayıyor.

2629. Sa‘di Selmān dimemiş ola_anı hem
Nazm-ı Hāssān māt ola görse_anı hem
2630. Söyle *Belkīs u Süleymān-nāme* pes
Cümle tecnīs ola tarşī‘ pīş ü pes
2631. Her feşāhat ehli_olan uş ög-ile
Bir hikāyet nazm ider sözle_ögile
2632. Şad-hezārān āferīn tahsīn āña
K’ehl-i ‘irfān hayr-ile adın āña
2633. Cümle tecnīs ola yaz bir hoş kitāb
Hüsni Belkīs āña vire tā ki tāb
2634. Hoş zeheb kıymet bula her beyti hūb
Müntehab menkūş ola çün beyti hūb
2635. Līki her bir beytini tarşī‘ kııl
Eyle nāzır ol arada kıoma kııl
2636. Gerçi yazmışdur bu resme Kātībī
Şanki kıazmışdur demüre kātibi
2637. Līki zībā dimemişdür anca ol
Söyle ra‘nā saña dimen anca ol
2638. Hoş ‘alāmet eyle söze sikkede
Kim be-nāmet urılır zer sikkede
2639. Hıttbe-i devrān adına okınur
Sūre-i Raḥmān’la_adına okı Nūr
2640. Āteşi yak sözde līk it āb-dār
Lezzet el-ḥaḳ vire çün nār āb-dār
2641. Gel yıl ölçenler hevāsın ḥāk kııl
Kim söz açanlar saña_itmez kāl ü kııl
2642. Nazmı āsān şanma düşvār oldu bil
Nazm-ı Hāssān söylemege bağla bil

[39a]

2643. Çün Nizāmī beyt-i ma‘mūr eylegil
Ver nizāmı beyti ma‘mūr eyle gel
2644. Mağz sizer yakup endīşe odın
Nağz söz di çekme kimsenüñ udın

2645. Mağz endîş odına yakmasa cān
Nağz sözün diñlemez insān ü cān
2646. ‘Aql ğavvāş ol deñiz cān söz dūrūr
Gevher-i hāş āb-ı ṭab‘īden durur
2647. Bir ḥaṭarlu cevheri biñ dinse al
Aña uşlu almağa urım[az] el
2648. Dest-i ḥakkāk urmaz incü şına ger
Zühresi çāk olur urma şına ger

DER-NAŞİḤAT VE BEYĀN-I ḤĀL-İ PĪR VE AḤVĀL-İ CÜVĀNĪ

2649. Çünki tutdum nağme-i cānāna gūş
Çāşni ṭatdum leblerinden ide gūş
2650. İstimā‘ından feraḥ kesb itdi dil
Kim semā‘ından ḥurūş itdi _ehl-i dil
2651. Ol talebden buldı _işāret ins ü cān
O ṭarabdan raḥsa girdi dil ü cān
2652. İzṭırābı sākin oldı-sa o dem
Pes cevābı virdi ṭutmayup o dem
2653. Göz naḫar kim itdi dilber vechine
Dir ḥaber kim didüñ anuñ vechi ne
2654. Tercümānısın lisān-ı ḫudsīnūñ
Pāsubānısın ma‘ānī ḫudsīnuñ
2655. Ne naşīḥat virdüñ-ise ‘ayn-ı Ḥaḫ
Yok faşīḥat bāṭıl olmaz cümle ḥaḫ
2656. Sem‘-i tā‘at gerçi toludur dilüm
Var ‘ibādet key faşīḥ olur dilüm
2657. Sālik oldı bu sebeble her kim ol
Mālik oldı ma‘rifetle bilmiş ol
2658. Ḥikmet-i şer‘ ü belāğatle aña
Şıḫḫat emn ister emānı _anı aña
2659. Çün bulardan behre mevcūd ola _eger
Pür-hüner nazmına anuñ baş eger
2660. Ger ḥuzūrı vaḫt-ile bulmasa dil
Gözi nūrı bulmaya fer ehl-i dil

2661. Çok melek-şüret geyür gördüm keçe
Kim felek evcine _anuñ sözi geçe
2662. Rif'at esbābı müheyyā olsa çün
Hikmet aşhābı dimez sözine çün
2663. Bā-gedā 'ārif söz eyüsin arar
Söz şuradan tā şura yaya irer
2664. Men ğarīb ü haste-dil zār olmışam
Tende cāndan āh u bızār olmışam
2665. Çarh elinden yaralandı āh ciger
İl dilinden cevır çok cānum çeker
2666. Fark kılamaz hastasından şaġını
Şorsa bilemez şol-ile şaġını
2667. Gerçi yilden artuğ ola ac-idüm
Lāki ilden incinüben acıdum
2668. Ger şikeste olam u kolum şaram
Kimse haste dimeye disem şoram
2669. Nice şādān olam āh ğuşsa yirüm
Kim bu devrān od idüpdür vāh yirüm
2670. Yok durur munşıf bilür halk-ı cihān
Çok durur müfsid ider kahrı çehān
2671. Hıç vefā 'ālemde yokdur nām-ver
Kim sehā ehli görünmez nāmı var
2672. Bu Süleymān-nāme'sin-kim yazaram
Sözle sultān kalbini men yazaram
2673. 'Ömri harc itdüm Süleymān-nāmesin
K'oldı derc eylemedin bu nām u sin
2674. Çün taleb kuşaġına bağlandı bil
Küllü hep toğsan toğuz cild oldı bil
2675. Elli yılda rāst idüp dercin temām
Türkī dilde söyledüm dürcin temām
2676. Zıll-ı Sübhān Hān Mehemmed tāt-dār
K'itdi düşmān re'sine ol tātı dār
2677. İtdi fermān bakma kış u yaza sen
Bir Süleymān-nāme söyle yazasın

2678. Şeh Süleymān k'oldı çāker ins ü cān
Kıldı fermān cümle hālka yār ü cān
2679. Gökde tahtın götürürdi yıl anuñ
Cin rahtın taşdı ay yıl anuñ
2680. Bĩn bir ümmet hizmet itdi şubh u şām
Dutdı milket aldı_aķālīm Mısr u Şām
2681. Kıldı hizmet aña cümle cānavar
İtdi bĩ'at her kim anuñ cānı var
2682. Bir kitābı niçün anuñ olmaya
Şah cevābı diñle gāfil olma yā
2683. Bir Süleymān-nāme söyle_iy nĩk-rāy
Çünkü 'irfān ehlinin kıl nĩk rāy
[39b]
2684. Gerçi_özüñdür key za'İf eyle ki kıl
Dür sözüñdür nüşha'i taşnĩf kıl
2685. Söz demekde yok mişālũñ diñledüm
Çek emek de söyle söz ki deñledüm
2686. Cāna teşrĩf ister-iseñ nĩk-rāy
Eyle te'lĩf ol kitābı nĩk rāy
2687. Çü_itdi fermān Hān Mehemmed bin Murād
Kıldı ihsān şehden ol dem ber-murād
2688. Emre fermān oluban tutdum kalem
Tā Süleymān-nāme'sin āhır kılam
2689. Devletinde_altıncı cildi yazmışam
Himmetinde māl alup dil yazmışam
2690. Şāha teslĩm itdüm aldum pāy-ı māl
Kıldı ta'zĩm eylemedi pāyimāl
2691. İtdi ahsen sözlerüme şeh cihān
Hem mu'ayyen virdi cāh altun çehān
2692. Cild-i sābi' yazmağa tutdumsa yüz
Naḥs tālĩ' düşdi hāl oldu yavuz
2693. Ol mü'eyyed şeh dimezken men ölem
Hān Mehemmed ḥazretine irdi_elem

2694. İtdi rıhlet fāniden buldı beḳā
Tāc ile taht arta ḳaldı sen baḳa
2695. Dünye ḥāndur kim ḳonarsa_āḥir gider
Mülk fānīdur sevgüsın dilden gider
2696. Gıtdi çün Sultān Meḥemmed yirini
Tutdı andan Bāyezīd Ḥān yirini
2697. Nevbet-ile çıḳdı her ṣāḥ tahta da
Nikbet-ile döşenür sin tahta da
2698. Rüm'a sultān olıcak Ḥān ıldırım
Cinn ü şeytān üstine_inmez ıldırım
2699. Ḳopdı 'ādil itdi 'adli ḳıldı dād
Kim ḳabā'ilden biri dimezdi dād
2700. Ehl-i 'irfān ne ki var bernā vü zer
İtdi iḥsān cümlesine sīm ü zer
2701. Cild-i ṣāmin yazuban virdüm ṣaha
Luṭf-ı tāmın medḥ idüp vardum ṣaha
2702. Çün nazār ḳılup kitābum okıdı
Sīm ü zer virüp ḳatına okıdı
2703. Virdi kātib külli nüṣṣa yazıla
Oldı tālīb göre göñli yazıla
2704. Ḥil'at iḥsān eyleyüp virdi direm
İtdi fermān nüṣṣa āḥir ḳıl direm
2705. Hep beyāza çıkarup yazdur görem
Zerle fıdḍa virüben ḳılam kerem
2706. Bu cevābı gözleyüp tutdum ḳalem
Pes kitābı istedüm āḥir ḳılam
2707. Künc-i ḥalvet içre diz çökdüm hemīn
Nazma fıkret birle sürdüm dil hemin
2708. İtdüm inṣā nüṣṣa'i aldum ele
Tutdum ol ṣāḥ ḥükmini göñlin ala
2709. Māl-ı vāfir birle dil yazar-idüm
Cem'-i ḥātırla kitāb yazar-idüm
2710. Cevheri fāzla şatardum fāzıla
Server-i 'ālem dir-idi fāzla

2711. Zāda ‘uqbā virmiş-idüm ‘āk-ıla
Yāda rāzum açmaz-idüm ‘ākile
2712. Bir nice vakt oldu līkin key çehān
Şi‘re raġbet itmez oldu şeh cihān
2713. İşbu ġayretten düşüben ayaġa
Baña himmet n’ola bilmez iy aġa

ENDER ŞİFAT-I KEMĀLAT-I SULṬĀN SELĪM DĀDU’LLĀHİ Lİ-VAḲṬ

2714. Çünki_o dildār işbu sözüm añladı
İtdi dil dar āh idüben inledi
2715. Didi şāh pīr olup aġarsa şa‘ar
İder āh vāh okımaz olur şi‘ir
2716. Bir naşihat kılam ammā işide
Eyle himmet pendüm ile iş ide
2717. Pendüm iy cān diñle nedür imdi bir
Şāh Sulṭān Bāyezīd añla_oldı pīr
2718. Çün Sikender tutdı ger baħr ü beri
Pirlüġi var andan oldu_ammā berī
2719. Nev-cüvān sulṭān gerek söz añlaya
Köhne hān n’itsün sözi derd-le_inleye
2720. Mübtelādur za‘fı var pīrlık daħı
Hem belā pīrlık-le_ider birlik daħı
2721. Dirligüñ dadı gider mevtin añar
Pīrligüñ derd-le_ādemüñ qaddin eger
2722. Pīr ü fān dilden gidermez ġuşşasın
Her zamān çıkmaz göñülden ġuşşa sin
2723. Derd-i pīrlık köhneye yiter elem
Gide dirlik dise nāgeh men ölem
2724. Her zemān pīr olana derd ol yiter
Nev-cüvān ‘ömri_arturur pīrlık yiter

[40a]

2725. Mübtelādur şāha cānı kayısı
Söz devā kılmaz ne elma kayısı
2726. Çünki vardur derdi dilde sūz anuñ
Girmeyedür sem‘ine_olsa söz anuñ

2727. Söz kelīme di kemāli birle var
Şeh Selīm'e 'arza kı l ki_ 'ilmi var
2728. Hüb dīvān bağladı kāmīl durur
Sözde Hassān oldu nazmı dūr dūrūr
2729. Hāk te'ālā 'ömrin itsün pāyidār
Zīr ü bālā haşmını_itsün pāyı dār
2730. Fāzıl oldur 'ākıl oldur kāmīl ol
Kābil ol tūr hīzmetinde kāmīl ol
2731. Her dü kevne_itdi beyān necm-i kırān
Kim bu karna şāh olur şāhib-kırān
2732. Ger Sikender gezdi 'ālem tıtdı Kāf
Şāh-ı kışver hān eger baş mışl-i kāf
2733. Tahtı yıl tıtsa Süleymān'la_ay u yıl
Raht-ı şāhı şu götürüp tartdı yıl
2734. Kimse zahmet göremez gerçi begüm
Çekdi mişnet kāfirī Gürci begüm
2735. Feylosafān kodı tārīḥ aňlaya
Rūm'a sultān ola dir şeh aňla yā
2736. Şeh Selīm alup kitābuñ çü_okıya
Vire sīm elden dimezem o kıya
2737. Düşde tacı şāha şunmış Cebre'ıl
Halkı acı görmeye vü cebri il
2738. Zīre sultān İldırım Hān oldu pīr
Zulm-i nīrān yakdı halkı indı bīr
2739. Ehl-i takvā sürmez oldu 'ālemi
Virse fetvā yine tıtmaz 'ālimi
2740. İtdi begler himmeti her cāhile
Kim Sikender oldu cāhil cāh-ile
2741. Dūn u nādān şād ü handān kām-ile
Hāke yeksān kimse bakmaz kāmīle
2742. Vaşfa kābil derd degül bu yirine
Geçdi cāhil ümmī 'ālim yirine

2743. Ger delīm ider felek cevri ehān
Şeh Selīm olsa velī şāh-ı cihān
2744. Rāstına döneydi bu māh u mihir
Dostına şāhuñ kılaydı çok mihir
2745. Dem geçer kırır beden devrān döner
Hind’e _uçar kuş Rūm’a _inüp talda düner
2746. Kıo zemāne hālını Firdevsī sen
Gel lisāna söyle çün firdevsi sen
2747. Söyle Sultān Şeh Selīm için kitāb
Hüsni-ile_o Hān vire āna tā ki tīb
2748. Çün nāzar ehli durur şāh-ı cihān
Pür-hünerler dergehinde key ehān
2749. Kılı kıldan fark ider şāhuñ kılı
Ehl-i dilden yüz yarar bir kem kılı
2750. Cümle sultān dergehinde bende bil
Küllü ‘irfān ehli āker ben de bil
2751. Kıālī kıldan fark iden şāha yarar
Kıālī kıldan ayırup yüz biñ yerer
2752. Fikri cāsūs eyle söz esrārına
Peyk-i Kıuddūs ol u ānla _esrārı ne
2753. Söze gir şeh ismin eyle dilde yād
Şāha her geh söyle _āna biliş ü yād
2754. Söz melekden dindi _içerüm andı bil
Söz felekden yir yüzine indi bil
2755. Bu cihān oldu şādef gevher peyām
Di beyān eyle yiyüp şekker payām
2756. Yimek içmekdür ğıdā-yı ins ü cān
Dimek işitmek ğıdāsı tende cān
2757. Besleseñ ten göre senden cebri il
Besleseñ cān sözle _olasın Cebre’ıl
2758. Söz gerek zer şāfi olmuş ola kıal
Yoħsa bizer sözlerüñden ehl-i kıāl
2759. Bir degül ‘ālim begüm nādān ile
Cüz’ ü küll bilmez āna ne denile

2760. Yazı yazup her ki tefsîr okıya
Şuda yüzüp elde tutsa ok u yâ
2761. Aña kâmil dise_olur halk-ı cihân
Zîre kâbildür hüner anda çehân
2762. Baña dilber pend idüp çün söyledi
Didi gevher sözlerüñdür söyle di

ENDER ŞIFAT-I ‘ACZ-İ ŞÂ‘İRİ FÎ- İ‘TİBÂRI CEHL

2763. Hoş du‘â kılup didüm iy yâr-ı cân
Çok cefâ çekdüm bilür ins-ile cân
2764. Yâ kerem ehli kimi olmuş durur
Yâ kerem gözden nihân olmuş durur
2765. Dünyede_inşâf ehli yokdur añlaram
K’oldı şarrâf buriyâ-bâf inlerem
[40b]
2766. Hakk’içün ger söyler-iseñ yüz sözi
Şanur ebter kim yiniser yüzüsü
2767. Her ki gümrâh olsa_özini öger ol
Olma bî-reh ko şöñ var ön er ol
2768. Nazm-ı hûb eydile mi kolayına
Bî-‘uyûb ol câhili kula yine
2769. Söz ki tecnîs olsa_i şeh maḥbûb olur
Mâh u Bercîs okı-sa lezzet alur
2770. Nazma raġbet itmeyince şeh cihân
Bunca raḥmet neye gerek bes çehân
2771. Müstemi‘ cüst itmeyince fehm söz
Pes teba‘ süst ola cân kazana sūz
2772. Çünki cāndan pür-hüner meydāna_irer
O süḥandān söz topun urup arar
2773. Devr eli_ölçermez çerāġum cān sizer
Fıkr odı eritdi yaġum uş sizar
2774. Çün güher ḥar mihirden fark olmaya
Pür-hüner baḥr-ı_endîşe ġark olmaya
2775. H̱āce Selmān olsa kişi yâ Kemāl
Nazm dīvān bağlasa bulup kemāl

2776. Nuṭḡı cevher kendü_eger bî-zer ola
Şanma anı_añar kimse hep bizer ola
2777. Dürr ü gevherdür sözüm gerçi direm
Kimse yâver kılmaz elde yok direm
2778. Başda devlet olmasa sözde_aşşı yok
Kurı gayret çekenün ‘aql u_uşşı yok
2779. Kâdr ü kıymet kalmadı söze nidem
Derd ü zaḥmet içre gördüm âh ne dem
2780. Añla kâmil ehl-i ‘irfân cevheri
Nazm-ı kâmil beñdeş olmaz Cevherî
2781. Her ne direm gözle bir dem yüzümi
Katı pîrem gözedürem yüzümi
2782. Bak yüzüme ak saḡalum göresin
Kim özüme yaklaşupdur göre sin
2783. Nazmı iy şeh ḥûb demek bilmezsin
Düşe nâgeh sözde yañlış bilmezsin
2784. Gerçi zîbâ dimege diş biledüm
Zişti kat‘â dimez-idüm biledüm
2785. Her ki bî-reh oldı söze azar ol
Olma güm-reh şı putı tap azar ol
2786. Kimse cānum zersüz irmez yârine
Bu zemānum daḡı küymez yarına
2787. Cevr ġaddār işi çok nice_unıdam
Kimseye var eylemez raḥm o nidem
2788. Çarḡ-ı gerdān gerdişini ögerem
Derde dermān eylemedi o kerem
2789. Çünkü miḡnet ocaġa çarḡı karar
Renc ü zaḥmet cāhil ider bî-ḡarār
2790. Başa ‘aqlum nicesi bir dem direm
Gerçi naḡlüm var elümde yok direm
2791. Gerçi sāmî‘ baña dir Sa‘dî nidem
Düşdi ṭālî‘ naḡsa yok sa‘dı nidem
2792. Çü_ol ḡabîb efgān ü zārum işidür
Bu ġarîbi_esirgeyüp diş işidur

2793. Didi ‘ālem hāli bu çarh iş ide
Diñle her dem pendümüzü işide
2794. Kimse dostı irmedi düşmensüzün
Dostı iste diñleme düşmen sözün
2795. Hüsni Yūsuf zeyn iderken ‘ālemi
Çok te’essüf itdi ihvān ‘ālimi
2796. Pāk ü cūdı nūr-ı maḥz-iken Mesīh
Her vücūdı itdi ḥased geydi mesih
2797. Çün ‘Arab’dan nūr-ı Aḥmed barķıdı
Bū-Leheb’dan nār irer çün barķıdı
2798. Mārsız olmaz cihānda gizlū genc
Ḥārsız gül bitmez añlar pīr ü genç
2799. Mihr ü meh itdükçe devrān dün ü gün
Gāh geh nokṣān görürler güne gün

RĀM-ŞODEN-İ FİRDEVSĪ DİL-ĀRĀM-RĀ

2800. Çün naṣīhat itdi ol serv-i revān
Pes muḥabbet oldı su bigi revān
2801. Sözüni redd itmedüm geldüm dile
Tīg-ile kedd ide dilüm ger dile
2802. Nuṭṭ-ı maḥbūb ādemi yāre yarar
Sözi ma’yūb olan er yara yarar
2803. Ol münevver yüz döküp şekker sözün
Ol mükerrer söz dimez şekkersüzün
2804. Söylese ger remz-ile sözi taşā
Ḳatı mermer daḥı olsa ol taşā
2805. Şāh adın gūş idicek cān kulağı
Didi ḥāmūş olma medḥ it ḳo lağı
2806. Bāzīden cān geçdi ḳodı o lağı
Tāzīden geçdi ḳıvanup ulağı

[41a]

2807. Secde İlāh’a ḳıldı Ḥaḳḳ’a dutdı yüz
Medḥ-i şāha açdı dil kim buldı yüz

2808. Vaşf-ı hākān dimege bağladı bil
Şāh u sulṭān-ı ‘ālem oldur şimdi bil
2809. Çünkü cevher sözle düşdi şeh dile
Şan mükerrer oldı şeker şehd-ile

FĪ-MEDHĪ SULṬĀN BĪN SULṬĀN SELĪM BĪN SULṬĀN BĀYEZĪD ḤĀN ṬĀLE
BEḲĀHU

2810. Hāḳḳ’a minnet geçdi tahta Şeh Selīm
Milk ü millet devletinde_ oldı selīm
2811. Mālik-i_a‘zām pāzişāh-ı baḥr u ber
Milk-i ‘ālem hāmıdur bālā vü ber
2812. Şeh Süleymān bendesi_ İskender durur
Emr ü fermān çāker İskender dūrür
2813. Var mı sulṭān anca ‘ālem içre bir
Re’s-i düşmān üstine_ indirdi bīr
2814. Heft kişver ki_ oldı Hāḳ’ dan aña tīr
Berre ‘asker çekse ‘ālem tola tīr
2815. ‘Ālimi ḳomaz ayakda_o dest-gīr
Zālimi ḳılur hebā_idüp dest-i gīr
2816. Şeh hüdāvend ü melikdür sāz-kār
Hem hüdāvend-i cihāndur sāzı kār
2817. Baḥtı yüce dostı a‘zām ḥaşmı ḥor
Taḥtı çarḥ u lāyık ola tācı ḥūr
2818. Ḳayşer ü Cemşīd ü Cem sālār anuñ
Sencer ḥūrşīdi vü cem sālār anuñ
2819. Ḥaşm-ile ceng itse_ulusı ser seri
Ḳılur Efreng olsa ‘āciz serserī
2820. Şāh-ı server ṭālī‘i māh-ı sipihr
Kendü cevher ḥoḳḳası toḳız sipihr
2821. Tīg-i çāker çün Sikender urasar
Ḥaşmı kaçup çün Sikender ura ser
2822. Taḥt u devlet ıssı hāndur şāh-vār
Hāḳḳ’a minnet Rūm’uñ eyle şāhı var
2823. Ḥaşmı Daḥḥāk olsa yā Behrām-ı Gūr
Tīg ile çāk ider olur yiri gūr

2824. Kāmīle ider ‘atā zer çün mihir
Cāhile kıılır cefā kıılmaz mihir
2825. Kayd ider murğānı elden şalsa bāz
Şayd ider kaplanı tazī alsa bāz
2826. Şāh-ı a‘zam hāzret-i pīrūz anuñ
Tutdı ‘ālem devleti pīrūz anuñ
2827. Haşma āheng itse çekse tīg-i tīz
Mirrīh’i ceng ide kanlar dōke tīz
2828. Kāf’ı yıka ger kafāsına_ursa gürz
Tobı çıka göklere kaddi_ola gürz
2829. Rūs-ı aşferden alupdur māl ü bāç
Heft kişverden gelüpdür tuhfe bāç
2830. Tutdı ‘ālem çekdise sancağ direfş
Yırtdı haşmuñ sancağın hemçün direfş
2831. Māt ider Leclāc’ı dirse şāh kīş
Kan yudar haşmı taķınsa tīr ü kīş
2832. Zāl-i Rüstem mişli biner yaḥşı Raḥş
Neyyir-a‘zam şüretidür boynı raḥş
2833. Harb içinde çaldırursa kūs u zinc
Darb ucından tola Mirrīh özi zinc
2834. Hışmın Efreng işidüp oldu kadīd
Haşmı dil-teng itdi_atın kıldı kadīd
2835. Neyyir-a‘zam olalı şāh aḥteri
Tutdı ‘ālem aldı baḥter-le_aḥteri
2836. Dirse leşker emr idüp ile boya
Tola ber er kaplaya baḥri bu yā
2837. Tīg çeküp binse ger Sürḥāb o şeh
Kanı saçup haşm ider sürḥāb o şeh
2838. İtse_işāret haşma tīg engüşt-ile
Yana gāyet kahr odına_engüşt-ile
2839. Çāker anuñ hükmine sultān-ı Deşt
İçer anuñ ‘ışķına mey teşne-deşt
2840. Bende şāha Efrāsiyāb-la Pişeng
Şaldı çāha haşmı taḥtına pişeng

2841. Geyse cevşen başına urınsa terk
Haşmı Behmen olsa başın kıla terk
2842. ‘Āqılān taḥsīn ider ferhengine
Kāmilān vālih anuñ ferhengi ne
2843. Tutdı_elinde cümle şehden aldı milk
Haşm elinde kıomadı_illā urdı mülk
2844. Bezmi kıursa ‘ıyş ider Behrām-veş
Rezme gırse ceng ider Behrām-veş
2845. Kıuşanup takınsa ger tıġı haşem
Uşanup Mirrīḥ açar yumup haşem
2846. Kīş ü kıurbān nūh felekdür yāyı sām
Kīş ü kıurbān okına biñ mişli Sām
2847. Ġāzī sultān şehlıġı Haķ’dan sehim
Haşmı lerzān göñline virdi sehim
- [41b]
2848. Çekse tıġı geyse cevşen birle lām
Bī-dirīġī haşmı kıaddin ide lām
2849. ‘Ālemi zābt itdi tutdı māmerek
Ādemi dā‘ī du‘ācı_oldı melek
2850. Şāha Allāh vireli taḥt-ile_erec
‘Ālemi şeh hoş tutar bilür erec
2851. Çün ‘adl taḥtına çıkup geydi tāc
Oldı il bāz-ile ördek dāġ u tāc
2852. Bāz ile kıardeş olupdur curd ü cuġd
Kāz ile ḫaldeş olupdur curd ü caġd
2853. Yarışıpdur ördek ü şahbāz u kıaz
Yarışıpdur tırna sunkıur ürdi kıaz
2854. Hırşuñ aġzı içre zenbūr ezdi bal
Kıldı bāzī tūtī şahin açdı bāl
2855. Kimse ‘üryān yok velī şekker hemān
Tır-i bārān yok ider şekker hemān
2856. Niçemā defter yazar burc içre Tır
Niçemā irer geçer nevrüz tır

2857. Rūh-ı kudsī ravzaya verdikçe milk
Cinn ü insī çāker ola baķ melik

DER-NAŞİHAT-GOFTEN-İ FİRDEVSİ BERĀY-I PĀDİŞĀH-I A‘ZAM
TĀLE BEĶĀHU

2858. İy cihānuñ şāhı [o] Sultān Selīm
Sūr zemānuñ devlet-ile sağ selīm
2859. Heft kişver şāhısın iy nīk-rāy
Çün Sikender tut cihān kıl nīk rāy
2860. Milketüñde kim kuluñ Zü’l-ķarneyn
Hizmetüñde bende halk-ı ķarneyn
2861. Pāzişāhısın bu halk-ı ‘ālemüñ
Hem penāhı seddi ümmī ‘ālimüñ
2862. İy hümāyün-manzar u Sultān Cem
Şeh Firīdün efgenuñdür bende Cem
2863. Saltanat ki_ itdi müyesser saña Hāk
Memleket içre_itme bāıl gözle hāk
2864. Şeh hümāyün-ı zamān mālīk Hıṭā
Cem Firīdün okısam düşe ḥaṭa
2865. K’aldı Daḥḥāk aña Cem’dē cām umar
Ejder-i_ eflāk aña cān virmege_ umar
2866. Ki o perver Şeh Firīdün öldi pes
Şāh-ı server şīr-i bālīg oldı pes
2867. Hod-bīn İskender-ise ayn-ile
Şems-i dīn Maḥmūd özüñ ayn-ile
2868. Ger Süleymān aldısa_ele ḥātemi
Şāh-ı şāhān içre_ özüñdür ḥātīmī
2869. Şāhib-i tāk olduġuñ şehirler bilür
Tāca muḥtāc olanı senden bulur
2870. Sen güher-çün yidi ḥoķķa yidi çarḥı
Sen ķamer-çün şems-i eflāk urdı çarḥı
2871. Rezme binseñ tutasın ‘ālem çü Cem
Bezme inseñ nüş idersiñ cām-ı Cem
2872. Şalsañ āhen mūm olur mermer saña
Alasañ ḥāk ola zer mermer saña

2873. Luṭf-ı şāhın gören ider kīne hem
Elde āhen tuta gāh ābgīne hem
2874. Şeş cihāna luṭfuñ ābıdur ḥayāt
Kāyināta ḥāk-i pāk virür ḥayāt
2875. Egse şāhān emrüne baş mişl-i kāf
Lāyık iy Ḥān ḥükm idesin Ḳāf u Ḳāf
2876. Ger şehinşeh virse_icāzet deñleye
Lafz-ı kūteh anca ḥikmet diñleye
2877. Gerçi devlet baht-ile pīrüz çün
Hoş naşihat saña_ider Pīrüz çün
2878. Līki ‘ākıllar sözün añladı bir
Nuşhı kāmiller tutar dir odı bir
2879. Çün vefā kılmaz bu devir ḥayra bil
Dil beḳāya bağla düriş ḥayra bil
2880. Gör ne şehirlerden ḳalupdur bu cihān
Pāzişehlerden yimişdür key çehān
2881. Şad hezārān Kisrī-i Nūşīnrevān
İçdi devrān nūşı çün nūşīn revān
2882. Kisrī özi gitdi adı dilde yād
Ḳaldı sözi yād ider biliş ü yād
2883. Tāc u devlet bize_iren elden ele
Deyr ne minnet veriser elden ala
2884. Ḳayşer ü Dārāb ü Dārā Cümçüme
Sencer ü Ḥākān olupdur cümçüme
2885. Çok Süleymān’la Sikender yidi yir
Anca şāhān yidi dahı anca yir
2886. Gider ādem ademīlıkdur ḳalan
Vallāh a‘lem ādem ādemlik ḳılan
2887. Şeh ‘adāletle_olıcak Nūşīnrevān
Tā ḳıyāmet yād olur dilde revān
2888. Fazl-ile şeh beñzedi-y-se Ḥātem’e
‘Adl-ile luṭfuñ gören dir ḥātime

[42a]

2889. Kisrī ‘ādil olduğı-y-çün nām-ver
Şāh-ı kāmīl añla nice nāmı var
2890. Hātem-i Tay oldı-sa cömerd ol
İsmi hoş key añılur cömerd ol
2891. Şeh Süleymān vā‘izi ol mūra bak
Milk-i ‘Oşmān fetḥ iden Tīmūr’a bak
2892. Çün felek ‘ömri günin şahşuñ gider
Ger melek ādem gelen ḥarca gider
2893. Cehd idüp dillerde ol ḥayr-ile yād
Kaşd idüp tā oña biliş aña yād
2894. Rūh-ı Maḥmūd olısar ḥayr-ile yād
Būḥ-ı Nemrūd’a söger biliş ü yād
2895. Şeh ki sem‘in tuta ‘ākıl pendine
Deyre cem‘in düşmez echel bendine
2896. Gerçi āgāhuñ şāh-vār her işi de
Var nigāhuñ gözle sözüñ işide
2897. Ger nihāyet ‘adlūne yok key çehān
Līki gāyet arta yegdür şeh cihān
2898. İy şehāvet ıssı_uran şehirler adın
Kıl şecā‘at ol şehī yiriñ idin
2899. Şeh şehāvet itse Hātem mişli_eger
Halk u millet dā‘i_olup başın eger
2900. Şeh kim ihsān itmeyüp virmez direm
Şāh-ı şāhān olamaz ḥalka direm
2901. Haşmı şāha_itmek dilerseñ pāy-māl
Vir sipāha dost idinüp pāy-ı māl
2902. Kan-behā şehden sipeh ki_almaya_eger
Çün hebā cengden kaçup mevtin añar
2903. Çün sipeh almaya şehden pāy-ı māl
Haşmı şeh çün itmeye vü pāyimāl
2904. Bu ḥadīşi dimiş ol ḥayrū’l- beşer
Er ḥabīşi nākes olur hem be-şer

2905. O seḥāvet cennet içre Ṭūbi'dür
Kim temāmet mīvesi la'l-ile dūr
2906. 'Arşı tutmuş budağı kögi dağı
Ferşi örtmiş şevre dek göki dağı
2907. O dıraḥtuñ şāḥibi cömerd ola
Varsa baḥtuñ sen dağı cömerd ol ā
2908. Buḥl olur ağaç tamuda bilesen
Yayılr 'ālem içine bile sen
2909. Gökleri kaplamış anuñ budağı
Kökleri kaplamış anuñ bu dağı
2910. Kökine_el kim şunsa āḥir yirine
Bī-'ilel varur tamunuñ yirine
2911. Künc-i ni'met ṭolsa 'ālem key çehān
'Ömre kıymet bir dem olmaz şeh cihān
2912. Şeh ki sā'ilden tuta mālın dirīğ
Cevre 'ākilden diyeler zī-dirīğ
2913. 'Adl ü iḥsān emr-i Ḥaḳ'dan bildi ḥaḳ
Mālı Sübhān şehler için itdi ḥaḳ
2914. Baḥşış āsān olur iy şeh her bege
Kılsa iḥsān birden irer on biñe
2915. Bir nefes 'adl itse sultān zıll-ı Ḥaḳ
Seçse pes bātıl nedür gözlese ḥaḳ
2916. İre biñ yıllık 'ibādet müzdine
Nola cāhil dise 'adlūñ müzdi ne
2917. 'Adl ü dād itmege ḥānum sen dūriş
Milki ābād eylemek ḥoş budur iş
2918. 'Adli sultān kılmayınca 'āleme
'İlm-i Ḳur'ān hıfz olunmaz 'ālime
2919. Şeh şerī'at gözlese kānūn-ile
Sevse ḥikmet ehlini kānūn-ile
2920. Milkin ol Baḡdād-veş ābād ider
Ḥaḳ u ḳul ulusını_ābād ider
2921. Ger cemāl ü 'adli_ikiden tutdı nūr
Zü'l-Celāl emrin okı Ṭāhā vü Nūr

2922. Sūz-ı ğamdan olınan āmāndur
Milk-i īmān dīn-ile āmāndur
2923. İki kardeş mişli_olur hemser geçer
İşi yoldaş içre_olur hem ser geçer
2924. Dīn ider çāk ol küfür çün virdi berk
Milk-i emlāk ol diyānetle_ola berk
2925. Şeh çü çobandur ra'ıyyet kele de
Ten bu erkān ehlidür şeh gele de
2926. Halk-ı 'ālem cism olur şeh cān aña
Dā'i ādemdür du'acı cān aña
2927. Zālimūñ hūn eyle bağrın kurdada
Şakla koyun sen yedirme kurdada
2928. Hāzretūñden sorılır bāṭıl-la hāk
Tā'atūñden olma ğāfil seve Hāk
2929. Kıl hāzer mazlūmuñ āhından begüm
Kim geçer mermerle āhenden begüm
2930. Mūsi rağbet koyna_idüp geydi kilim
Pes nübüvvet virdi Hāk oldu Kelīm

[42b]

2931. Ger ra'ıyyet mer'i_ola şāh rā'i bil
Baht u devlet dā'i_olup bağlaya bil
2932. Hīç kazānuñ reddi yokdur bilesiz
Şah du'ādur aña kalkan bilesiz
2933. Ma'deletle şeh 'Ömer'ken bahtiyār
Saltanatla devlet iken baht-ı yār
2934. Zıllı geçürmişdi şeytānı yire
'Adli kaçurmuşdı şeytānı yire
2935. Çün görürler ol halīfe gitdi tīz
Gün mişāli elde tutar tīg-i tīz
2936. Ğarķa varmışdı 'araķdan yile_ol
Gögsi virmişdi irāķdan yile_ol
2937. Şordı 'irfāndan diyen bir mü'minin
Didi ki_ıy cān yā emīre'l-mü'min

2938. Kuşanup tīg el urup ok u yaya
Zāğ-ile zeyğ içre yilmek ne yaya
2939. Didi hālī bir koyun ki_eti yinür
Beyt ü mālī müslimīnden yayınur
2940. Sa’y emekde itmeyüp uşda dirīg
İstemekde yürüdem olmaz dirīg
2941. Şordı ‘izzetle emīrū’l-müslimīn
Kim diyānet içre dırsin müslimin
2942. Bu hilāfet içre şeh-ken ber-güzīn
Koyna rağbet pes ne hācet bir kezin
2943. Saña hizmetkār iken ulu kiçi
N’ola ğaybet itse_aradan bir keçi
2944. Dir bir oğlağ yinse Şām içinde_eger
Şorısar Hāk anı yarın bende_añar
2945. Her ki rāhat istese Hāk’a bağa
Çeke zaḥmet fāyide bula bekā
2946. Pāzişhlıkdur ḥatarlu bilesiz
Kim bu şehlik özge işdür bilesiz
2947. Her kula lāyık göremez anı Hāk
Bāṭıla mūnis olamaz ‘ayn-ı Hāk
2948. Şeh ki bu yolda çeker zaḥmet çehān
Bulısar ol ni‘meti her dü-cihān
2949. Hāk Süleymān’a kılıcağ baḥtı yār
Yıl-i Qarman’a göricek baḥtiyār
2950. Yā İlāhī virdigün bu mülk-i deyr
Hiç şāha daḥı vırme ir ü dır

Qavlehu Te‘ālā: *Rabbü veheb lī-mülken lā-yenbaği li-eḥadin min ba’di inneke ente’l- Vehhāb*⁷⁷

2951. Buḥl iden olmaz Hāk’ın peygamberi
Buḥl-i ten dilden durur peygām berī
2952. Dīn qardaşın şaḳınur gine_o şāh
Sin aṇup dutmaya dilde kīne_o şāh

⁷⁷ Sad Suresi, 35. Ayet: “Süleyman, ‘Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lâıyk olmayacak bir mülk (hükümrānlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!’ dedi.”

2953. Gördi Yūsuf kızlığı çün şubh u şām
Çok te'essüf itdi halk-ı Mısr u Şām
2954. Şāh-ı Ken'ān ağlayup Ya'küb-veş
İtdi efgān inledi ya'küb-veş
2955. Ğonce-leb yüzi gülerken mişl-i gül
Bu ta'ab odında _ağardı hemçü kül
2956. Halka kaht olduğına acıdı ol
Halka almadı ta'ām ac-idi ol
2957. Didi ni'met var dükenmez kim yiye
Çekme zahmet olma aç u var yiye
2958. Didi kim tok anlamaz aç nice
Ni'metüm çok toyıram aç nice
2959. Kavmi koğıl yā emīre'l- mü'minīn
Kahrı kılğıl dimeyeni mü'minin
2960. Niçemā _añılur Süleymān milki bād
Sen şehe [bu] tāt-ile taht bāki-bād
2961. Gökde şāhid Zühre _ele aldıkça 'ūd
Yirde mescidde buhūr olduğça 'öd
2962. Şems-i eyyām itdügince _efşān tīg
Çarh-ı Behrām elde tutduğınca tīg
2963. Zer-le kānda düridükçe müşteri
Āsumānda _itdükçe seyrān Müşteri
2964. Düşmenān kaddin idüp hunyā begüm
Hāsīdān itsün ebed hunyā begüm
2965. Ferş-i süflī kaşruñ içre pür-huvā
'Arş-ı 'ulvī maṭbaḥuñda pür-havā
2966. Rūm milkin ideli ābād u hūb
Saña taḥsīn itdi halk ābād u hūb
2967. Sen Süleymān Hüdhüd'i vernā durur
Saña fermān kebk-ile vernā durur
2968. Devletüñde bī-nevā alur nevā
Milketüñde medḥ okur murğ-ı nevā
2969. Hāk kılupdur devletüñ vālā begüm
Halk olupdur emrüne vālā begüm

2970. Nuşhı çendān virmişem servā-y-ile
Pendi pinhān itmedüm servā-y-ile

2971. Virdi şehlik saña Hāk gördi revā
Pāzışehlik ‘adl-ile kılsañ revā
[43a]

2972. Hāsidiñ kaddin idüp hānum dü-tā
‘Ābidüñ kılsun du‘ā Hāk hoş duta

DER-BEYÂN-I TA‘RÎF-İ SÜĞAN-I BER-GÜVĖR U NİYĖZ-MENDĖ KERDEN-İ
ŞĖH SELĖM-RĖ TĖLE BEĞAHU

2973. Zıkr ider medhüñ girüp bülbül bâga
Şükr ider şekker yiyüp kebk ü bâga

2974. Himmetünden zerrece_irse mäh-ı tĖb
TĖl‘atünden pertev ura mäh-tĖb

2975. TĖgi ‘ālem yüzine virdi-y-se tĖb
Gürzi efgam hāsmı kaddin itdi tĖb

2976. Mekteb evrāk ‘adline_irse Kisrā da
Zamm-ile_el-hāk bula fetĖ ü kesre de

2977. Virdi fer şāh ‘āleme çün meh mihir
Tez ider gāh avda Ėargūşa mihir

2978. ‘Arşa nūr u pertevin kındurdı_o şāh
HĖlkı varı ni‘mete kındurdı_o şāh

2979. Ėşiyānı ‘arş ü kürsĖ oldı bil
Sāyebānı zıll-ı Hāk bağla_emre bil

2980. Hem celāli ‘ālemüñ ser-māyesi
Hem cemāli genc ü dūr sermāyesi

2981. Oldı_o şāh ferruğ-nijād eflāk-tağt
Mihr ü mäh kaşrına cām eflāk taĖt

2982. HĖlk itā‘at şāha kılr her müdām
Yok şenā‘at ider ammā mey müdām

2983. HĖlkı ‘adli itdi_‘imāret añlaya
Milki bedli itdi_imāret añla yā

2984. Rezm iderse bağr leşker sır çü cām
Bezm iderse Cem şunar zerrĖn cām

2985. Mihr bezminde_olmayan olursa ‘ūd
Kahr odına yansun olsa müşk-i ‘öd
2986. Şeh Süleymān mürçe Firdevsī’dür
Medh-i hākān içre oldu nazmı dür
2987. Söz gerek zer şāfī olmuş ola kāl
Yoksa bizer sözlerüñden ehl-i kāl
2988. Niçe cāhil var ki_özin kāmīl dutar
Görse kāmīl nazmını yanup düter
2989. Gerçi iy cān söylerem çok tül u ‘arz
Hak-ı Yezdān līki bu tapuña ‘arz
2990. Kimseden söz almadum aldum selām
Tercüme az öz idene_urdım silām
2991. Dercüme yazdum hadīs peygamberī
Tercümeden itmişem peygām berī
2992. Kimse sözün men getürmedüm dile
Azın özin şāha gör iste dile
2993. Her hüner-ver gerçi āteşde yazar
Böyle defter şanma kim kimse yazar
2994. Nazma rağbet eyler olsa cümle kes
Böyle şan‘at harc idemez sözi kes
2995. Bakma leffāf olanuñ sen diline
Ehl-i inşāf olup añla dili ne
2996. Merd-i kāmīl sözidür āb-ı hayāt
Mürde cāhil diñlese bulur hayāt
2997. Şanma nādān şāddur eyler düğün
Cehl-ile cān üstine urur dögün
2998. Koya leffāf olanı_evvel öñine
Soñra inşāf ider āhır öñi ne
2999. Sözde nādān öz tuşına kıl yarar
Ehl-i ‘irfān sözine dir ne yarar
3000. Nerm-ile söz söyleseñ katı taşā
Bu iki göz gibi cūş idüp taşā
3001. Līki hak söz cāhile itmeye kār
Gice gündüz çün haseddür aña kār

3002. Cāhili men dimezem ki soyladuñ
Söylese sen di ki yiter söyleduñ
3003. Bāb-ı hānda halk-ı ‘ālem bendedür
Her beyānda söz olupdur bende dūr
3004. Her ne şeb ki söz diyem qalup taña
Bu ‘aceb ki gūş iden qalır taña
3005. Nuṭṭ-ı kāmīl gūş idüp iy yüzi gül
Baḳma cāhil sözine hā diñle gül
3006. Nazma özüm girse düzüp zenzeme
Vire sözüm lezzet āb-ı zenzeme
3007. Baḥr-ı ‘ummān ṭab‘um u nazmum dūrür
Ḥaṭmi iy cān niçenüñ dercin dūrür
3008. Şanma iy şeh ben beni ögdüm saña
Līki her geh bu durur ögdüm saña
3009. ‘Ālemüñ sözine gerçi gūş-isen
Her kimüñ sözine ṭutma gūşı sen
3010. İsmüm Orḥān cismüm etsüz üstüḥān
Beyt-i_ābādān altı bağ u üsti ḥān
3011. Şehrümüz Balıkesir sultān bilür
Baḥr-ı ṭab‘um pür-güher ṭālib bulur
3012. Şāh-ı ‘ālem kāmīl ü men bendeyem
Şāha ḳulam men nice kim bendeyem

[43b]

3013. Oldur o sultān-ı ‘ālem Şeh Selīm
Ḳuldur Efrīdūn İrec Tūr u Selīm
3014. Gerçi lāgar hey’etüm hemçün qalem
Böyle şekker söz-ile niçün qalam
3015. İtme yārā baña ṭa‘nı ver hemi
Bunca ere kimde lafzī var he mi
3016. Şöyle tecnīs eyide kim söyledi
İtme telbīs imdi varsa söyle di
3017. Şanma bizi Aḥmedī yā ḥo Ḥüsām
Başma izi ki_eldedür nazm-ı ḥüsām

3018. Şol faşîhem disem inse cān sözün
Şan Mesîh' em dirgürür söz cansuzın
3019. Müflisem ger bî-zerem kıymetsüzem
Buldı gevher mişli hoş kıymet sözüm
3020. Māl nihāyet bulur ehli dükedür
Baña gāyet hoş bu dilüm dōke dūr
3021. Mālı key çok ehl-i 'irfān az durur
Zîre şek yok ādemî māl azdurur
3022. N'ola yaprak tonı geysen yā kilīm
Sözle muṭlaḳ olmışam Mūsā-kelīm
3023. Ğam ne elde zer yoğ-ısa yā direm
Her meşelde dūr gibi sözler direm
3024. Sözi bilendür irenler aşlına
Sözi yalandur dimek pes aşlı ne
3025. Şāhibin söz kim düşirmez müşkile
Siz yazuñuz ter gülāb u müşk-ile
3026. Eyle inşāf ehli ol Hāḳ dinile
Sözüñi şāf eyle kim ḥāḳ dinile
3027. Dime ta'rîf itdi sözi söyledi
Eyle taşnîf imdi sen de söyle di
3028. Ehl-i 'irfān gibi ol olsañ ger er
Ya'ni nādān öginür göğsin gerer
3029. Baña gözde beñzemez deryā ne yem
Ṭatlu sözde lîki çün mısır ne yem
3030. Şeh Süleymān k'oldı çāker aña yıl
Sürdi devrān saltanatla ay u yıl
3031. Bir kitābı yokdur anuñ müstaḳıl
Faşl u bābı böyle_ola var fikr kııl
3032. İtdi te'lîf o kitābı bende gör
Nice taşnîf olduğımı bende gör
3033. Zıkr iderse sözlerümde genc ü dūr
Fıkr iderse bil ki gevher gencidür
3034. Ehl-i dilden itmezem ben söz dirîğ
Ehl-i dilden kim geçer bensüz dirîğ

3035. Şeh demine içerem hoş andı men
Her demine dem direm ü andı men
3036. Söz ki haḳdur söylegil kulaḡa sen
Hoş sebaḳdur söze tut kulaḡı sen
3037. Söz ki gevherdür işiden barınur
Sözde cevher nūrını gör bār-ı nūr
3038. Söz zebūnı görse sözsüz o şanur
Görse bunı ol sözinden uşanur
3039. Hey ne yañlış söz didüm ki ben kimem
Yād u biliş içre ya‘nī ben kemem
3040. Yok feşāhat anca ma‘nī bilmezin
Çok cehālet itdüm olabilmezin
3041. Di sözi sen ehli anı düzedür
Hüb u aḡsen ḳanı kim var düze dür
3042. Kendü ḡālinde dürişüp gül diken
Gördi ḡalında biledür gül diken
3043. Cāhilūñ söz söylemek işi degül
Göstere yüz ḡārı da işide gül
3044. Cān-ile dil fikr odına yakılır
Nazma ḳābil tā ki bir söz yā kıılır
3045. Rāh-ı derde olmaduñsa pāyimāl
Düşme derde gel süḡandan pāyum al
3046. Kızb sözler ḳatmamışam araya
Kızbsüzler sözlerümdür araya
3047. Şem‘-i da‘vī tāb içün dil ü delīl
Lafz-ı ma‘nī aña ḡüccetdür delīl
3048. Gerçi göze söz içün ḳurdum kemīn
Līki söze ḳatmamışam söz kemīn
3049. Gern-i beytüm yoḡ yapmadum ḳaşūr
Līki beytüm içre yok ḳaḡ‘ā ḳuşūr
3050. Söz ki maḡbūb ola ḡāyet hüb u ḡāş
Diye merḡūb anı görse ‘ām u ḡāş
3051. Sözūñ aşlın bilmeyince söyleme
Bāb u faşlın bildüñ-ise söyle me

3052. Şanma iy şeh gözdeyem men hūr-i yād
Olsa her geh sözledür her hūri yād

[44a]

3053. Güle hārı yok diyü kim and içer
Yā humārı yok şarābı kim içer

3054. Söz demekde düşmezem ben korkuya
Gam yimekte koynuma ger kor kıoya

3055. İsmüm Orhān maḥlasum Firdevsī'dür
Sözle iy hān tılduram firdevsi dür

3056. Misl-i Selmān söylesem ra'nā vü söz
Güş iden cān kıoparur dilinde sūz

3057. N'ola kāmıl olsa ger ginciye söz
Çünkü 'ākıl didi_olur genciye söz

3058. Sözle Mūsā 'uqbaya_uçmağa yarar
Sözle 'İsā 'ulviye_uçmağa yarar

3059. Söz bāğında bağılu olur kıoḥular
Kim çağında 'ārif anı kıoḥular

3060. Sözümi güş itse Keyvān Müşterī
Güşını kıoş kıutup olur müşterī

3061. Çün Nizāmī nazm okudum 'ālime
Dir nizāmı virseñ olur 'āleme

3062. Aḥmedī'yem men muḥib Selmān-veş
Aḥmed'i medḥ iderem Selmān-veş

3063. Bu beyānī H^v ācū yā Hüsrev benem
Bu me'ānī milkinge hüsrev benem

3064. Cevheriyem tolu cevher şandugum
Müşterī yok budur iki şandugum

3065. Söze sāmi' olsam u Sa'dī n'idem
Naḥsa tālī' düşdi yok sa'dı n'idem

3066. Şā'irān deryā kıatında men neyem
'Ārifān cevher düzedür men ne yem

3067. Kıanda şā'ir kıanda men ya'nī kimem
K'evvel āḥir cümle kemden men kemem

3068. Beyti taqṭī‘ itmezem yokdur düzen
Sözi tercī‘ ide benden yeg düzen
3069. Nice kāmīl diyem iy şeh men meni
Bildi ‘ākīl kim menem mā’-i menī
3070. Gerçi kim beytümde elfāz önerem
Oturup beytümde bir ehl ögerem
3071. Şol sözi ki anda maḥlaş itmişem
Ol şeh ismine_anı maḥlaş itmişem
3072. Şeh Süleymān men süḥandān nemleyem
Āb-ı ḥayvāndur sözüm nā-nemleyem
3073. Çün Hızır Şeh nūş idüp āb-ı ḥayāt
Virsün Allāh ‘ömr-i kudsī_olmaz ḥayāt
3074. Rūz u şeb itdükçe rūşen meh mihir
Şeh ğazab düşmāna_ide dosta mihir
3075. N’ola men ḥāk oldum ise aḥsuzın
Eyle idrāk ol ḥaḳīrūn aḥ sözün
3076. Sözüni yād eyleseñ yā sen aña
Rūḥını şād it okı Yāsın aña
3077. Cān u dilden şıdḳ-ıla iḥlāş-ile
Okıgıl hoş Fātiḥa İḥlāş-ile

DER TEMSİL-İ VAḤĀMET-İ DĀSİTĀN-I MĀZĪ

3078. Ger tarīkat ehli-y-iseñ pāk-dil
Söz ḥaḳīkat dimeyenı iki dil
3079. Dāsītān esrārı ne diñle işit
Sır nihān aḥlamağa gözün ışıt
3080. Her sözüñ ma’nısı vardur biñ ü yüz
Aç gözün ma’nāyı diñle yüz-be-yüz
3081. ‘Aḳl olur Firdevsī ‘ilmi key çehān
Naḳl odur ki rūḥı_olur mīlk-i cihān
3082. ‘Aḳl-ı kāmīl nefsinı te’ḏīb ide
Eyle ḳābil nefsünü te’ḏīb ide
3083. Cümle aḥlāḳuñ eger maḥmūd ola
Cānuña cā cennet-i Maḥmūd ola

3084. Vir haḳīkat rūḥuña ‘aql-ile pend
Tā ki şehvet ‘aḳluña urmaya bend
3085. Haḳḳ'a lāyık sālih a‘māl idegör
Saña Ḥālīḳ giñiş ide cāy-ı gür
3086. Tīg-i tevḥīd elde tut şāhib-kırān
Nefs-i taḳlīd özine uğrat kıran
3087. Eyle t̄a‘at cān ü dilden gel aña
Tā ‘ināyet eyleyüp ol Haḳ aña
3088. Ger vücūduñdur şerīf ü yārī kıl
Kıl sücūduñ diye yā Rab yarı kıl
3089. Cāna cennet isteyen şeh meskeni
Ol haḳīkat hoş tutısar miskini
3090. Şeh ki şefḳat birle mazlūma baḳa
Kıla rahmet Mālīk ü Ḥayyü’l-beḳā
3091. Nefs-i levvāme_eyleyen şeh pāyimāl
Nefsi dünyāda_istemez hīç pāy-ı māl
3092. Ḳo Süleymān milkini geç mişl-i bād
Ḳurb-ı Sübhān iste milk ābād-bād
3093. Gel bu ‘irfān nuṭḳına tut gūş var
Dürr ü mercān sözün iden gūş-vār

[44b]

3094. Ehl-i ‘irfān cām-ı ma‘nī kim içer
Rāzı pinhān itdiler şanma açar
3095. Vācib-i muṭlaḳ nedür mevcūdı bil
Ṭālib-i Haḳ olmasına bağla bil
3096. Var vücūduñ ḥilḳatini fikr kıl
Kim sücūduñ bile_ider cism üzre kıl
3097. Mūsā ḳadrüñ oldı Ṭūr eflāk hūr
Ḳudsī şadruñ var-iken olmaya ḥor
3098. Aḥter-i sa‘d-i felek burcuñ durur
Cevher-i ma‘nisi dürcüñden dūrür
3099. Bu hevā-la itme jeng[ī] ḳalbi sen
Bu ḳova-la olma ‘ālem ḳalbı sen

3100. Kālbūñi pāk eyle mişl-i āyine
 Hāḡḡ'ı idrāk eylegil herāyine
3101. N'ola iy şeh geyse Firdevsī mesīḥ
 Nuṭḡı vallāh oldı_anuñ nefḥ-i Mesīḥ

MAṬLA'-I DĀSĪTĀN

3102. Çün Nizāmī şekker ezdüñ sözde sen
 Vir nizāmı sözlerüñe söz di sen
3103. Sözde bülbül gibi eyle hoş neḡam
 Cūşa gelgil dünya niçün pes ne ḡam
3104. Çekme devrān içre ḡuşsa gülebak
 Bu gülistān içre ḡonce güle bak
3105. Çün özüñdür ḡüb-ı 'ālem ḡüb çün
 İmdi sen ṭur bezme sāz it ḡüb-içün
3106. İy müsahḡhar saçlarıña milk-i Çīn
 Müşk ü 'anber kıldı bŷyı müşk-çīn
3107. Gün cemālūñ görmeḡedür āyine
 Meh hilālūñ beñzedür 'ıyd ayına
3108. Yüzüñe gül öykünürse anı yol
 Sözine gül kim toz ider anı yol
3109. Āb-ı zemzem leblerüñ 'aynü'l-ḡayāt
 İbn-i Meryem mişli baḡışlar ḡayāt
3110. Mest ü ayık baksa dilber vechine
 Dir ki 'āşık olmamaḡuñ vechi ne
3111. Ma'rifet Hāḡ ḡodı zātuñda bile
 Maşlaḡat budur ki ehli_anı bile
3112. Ay geçer uş yıl gelür devrān döner
 Çoḡ uçar ḡuş şāḡda bir kez düner
3113. Olsa ḡāzır cümle meclis āleti
 Evvel āḡır kişi neyler āleti
3114. Mey ma'ānī ḡüb nazm u söz bizüm
 Yār u cānı idelüm gel hoş bezim
3115. İtme vaḡti fevt söz buyıra sen
 Girisersin mevt irüp bu yire sen

3116. Gerçi iy şeh añmazam zer guşşasın
Lîki her geh albe virür guşşsa sin
3117. Guşşasından hişşe arhuñ bu yiter
Hişşesinden gûlsitānuñ bû yiter
3118. Göre iy hān işbu hāki kellede
Anca sultān pāyı yatur kelle de
3119. Bildi kimde var ise ‘aql ü başar
Her adımda bir melik farkın başar
3120. Bahre yeksān gözler-ise bir dağı
Hākūñ insān olmadu yok ber dağı
3121. Nie biñ şāh adını gūr gözede
Hāk-ile gāh oldu āhır kûzede
3122. Çünki yitmez bildūñ iy hān dem deme
Niçün itmezsin söz içre demdeme
3123. İy sūhan-ver itmedin cā guşşasın
Söyle hoş-ter gel Süleymān kışşasın
3124. Hāk tanıdur sözlerūñde torusın
Kizb yokdur sözlerūñ di torusın
3125. Söz ki gerçek olsa varur yirine
Kizbi bī-şek tarh idenler yirine
3126. Nazm-ı tecnīs olsa sözüñ hūbdur
Gūş idersin olsa şalar hūb dūr
3127. İy şeker-hā tūtī-y-iseñ anda var
Böyle helvā luf-ı şīrīn ande var
3128. ‘Aql avvāş cān deñizdür söz dūrur
Gevher-i hāş isteyen dūrden dūrür
3129. Tab‘-ı ‘ummān üzre sürsem şāhum at
Haşmum āsān idem ol dem şāh-māt
3130. Her ne dānā sözümüzi kılsa gūş
ayruñ aqlā tutmaya sözine gūş
3131. Hām sözüm yok kelāmum puhtedür
Şanma özüm rind özüm puhtedür
3132. Her peyām içinde düzmedin kem āl
Uş kelām içindeyem şāhib-kemāl

3133. Bu kelāmı şor ne dir ehl-i dile
Vir niẓāmı söze vir ehl-i dile

3134. Key fakīrem gerçi yok elde direm
Līki mīrem dürr ü cevher söz direm

[45a]

3135. H̱āce mālī dem düşer kim dükedür
Nīk hālī var dilün kim döke dür

3136. Gerçi özüm key muhaqqardur çü zīr
Līki sözüm qadri bālā yok ki zīr

3137. Sözüñ altun fikr odında kıl kāl
Tınma her dün eyler ise kīl ü kāl

3138. Nazm-ı ğarrā bezm-i tab‘uñ şāh-ıdı
Lafz-ı zībā haq sözümün şāhıdı

3139. Key zarīfem isterem zībā sözi
Hem harīfem sevmezem zībāsuzı

3140. Sözde her dem eyle kıldum ‘ömri şarf
Oldı epsem okıyanlar naḥv u şarf

3141. Nazm-ı zībā yazmağa tutsam kalem
Şanma cānā ‘āciz ü muḫtar qalam

3142. N’ola gencüm yoksa yapmağa kuşūr
Var güvencüm kim sözümde yok kuşūr

3143. Sözde deryā tab‘um u nazmum dürer
Lü’lü’-i lālā_ışbu sözümnden dürer

3144. Dimedüm men söz kolayına var
Zāhıdı men şöyle kolayı ne var

3145. Anca aḥsen naql ü naqş itdüm oña
Tā ki ne sen işidenler hep öge

3146. Hüb u ra‘nā didigüm çün beyti de
Pīr ü bernā yazup okur beytide

3147. Çeşm-i gerdān bence şā‘ir görmedi
Hemçü Selmān okı şī‘rüm görme di

3148. Gerçi telbīs itmez ādem azdurur
Nazm-ı tecnīs eydici līki_az durur

3149. Dime tašnīf içre kendüm ögerem
Sözde ta‘rīf eylemez yok önerem
3150. Key fakīrem hem haķīrem çāresüz
Katı pīrem derdimedür çāre söz
3151. Yiyeyüm ger vire baña guşşasın
Diyeyüm bārī Süleymān kışşasın
3152. Sözde destān ister iseñ üstüvār
Di Süleymān kışşasını iste var
3153. Fehm kıl sen ger var ise biliñüz
Bundan ahsen kışsa yokdur bilüñüz
3154. Gerçi cānā olmışamdur men yetīm
Līki deryāyam sözüm dürr-i yetīm
3155. Nazm-ı ğarrā isteyen itmege guş
Dürr-i deryā sözlerüme tuta guş

FĪ-TĀRĪHĪ ECDĀD-I DĀVÜD DER-FAẒĪLET-İ İBRĀHĪM ‘ALEYHİSSELĀM

3156. Dinle tefsīr ehli ne dir sen ışıt
Deñle taķrīrīn ‘aķıl nūrın ıřıt
3157. Çün peyember İbrahīm ü ol Ħalīl
Ħalīķ ekber öĝdi didi ol Ħalīl
3158. Mürsel ekberdür Ħalīlu’llāh nebī
Şuĥf-ı münzel çü _Aĥmed’e Muşĥaf nübī
3159. Gerçi Nemrūd aña yakdı külle nār
Kıldı Ma‘būd odın anuñ gülle nār

Kemā ķāle’llāhu Te‘ālā: *yā nāru kuni berden ve selāmen ‘alā İbrāhīme*⁷⁸

3160. Sürdi devrān ‘azm idüp dārū’s-selām
Şad-hezārān rūĥına vir gel selām

DER-MENĀķIB-I İŞĦĀķ PEYĠĀMBER ‘ALEYHİSSELĀM
VE BĀREKNĀ ‘ALEYHĪ VE ‘ALĀ İŞĦĀķ
VE MĪN ZÜRRĪYYETEHUMĀ MUĥSĪN VE ZĀLĪMUN LĪ-NEFSĪHĪ

3161. Tutdı İşĥāķ oĝlı anuñ yirini
Kıldı ‘İmlāķ aşı zārī yirini

⁷⁸ Enbiya Suresi, 69. Ayet: "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol" dedik.

3162. Halkı da‘vet itmek itdi ‘āde ol
Çün huşūmet itdi nesl-i ‘Ād’e ol
3163. İtdi bey‘at aña Sultān-ı Yemen
Kıldı hizmet yahşı olmadı yaman
3164. Tā‘at-ile çünki sürdi ‘ ömri yüz
Raḥmet-ile Haḳ cināna kodı yüz

FĪ-ZĪKRİ YA‘KŪB ‘ALEYHİSSELĀM

3165. Yādigārı ol nebī Ya‘kūb-idi
Āh u zārı kārı çün ya‘kūb-idi
3166. Oğlu Yūsuf ḥasretinden zār-idi
Kim te’essüf çekdi anca zār-idi

Kāvlehu Te‘ālā: *leḳad kāne fī Yūsūfe ve ihvetihi āyātun li’s-sālīsīn*⁷⁹

3167. Beyt-i ḥüzni düzedüp ser-ḥadd-i Şām
Dün ü günü nevḥa_ iderdi şubḥ u şām
3168. İy faşīḥ itmeyelüm kışsa dirāz
Kim şaḥīḥ ol bu kadar kışşadur az
3169. Mısra sultān oluban Yūsuf çehān
Geldi Ken‘ān milkinge şāh-ı cihān
3170. Oğlu maḥbūbuñ görince yüzini
‘Ömri Yaḳūb’uñ geçerdı yüzini
[45b]
3171. Gördi Yūsuf yidi yıl çün atasın
Pes te’essüfle_oğla kızdurdı_atasın
3172. Öpdı koçdı Yūsuf’uñ çok sīnesin
Rūḥı uçdı kodı andan sīne sin

ENDER ŞİFAT-I MÜDDET-İ SALṬANAT-I YŪSUF VE YEHŪDĀ

3173. On iki_oğlı vardı Ya‘kūb’uñ da bil
Yūsuf a‘lā emrine bağlardı bil
3174. Gerçi Yūsuf cümlesinden idi genc
Bī-tevaḳḳuf tutdı emrin pīr ü genç
3175. Meh çü Yūsuf’dur ḥalāyık encümān
Şeh o peygamber kalanı encümen

⁷⁹ Yusuf Suresi, 11. Ayet: “And olsun ki, Yusuf ve kardeşlerinin olayında, soranlara nice ibretler vardır.”

3176. Emrine me'mūr idi çāker kamu
Emrine kim olsa_ider çāker kamu
3177. Hem Yehūdā cümleden-di key ulu
Hükmine_ammā Yūsuf'uñ di key alu
3178. Devr-i Yūsuf geçdi anlar öldiler
Hep te'essüf birle merķad oldılar
3179. Nice Ya'kūb anca Yūsuf yidi yir
Şanma beyt ü halkı toyar dağı yir

DĀSĪTĀN-I FĀRĪS BĪN YEHŪDĀ

3180. Çün Yehūdā 'azm ider dārū'l-beķā
Kaldı şāhā oğlu Fāris göz baķa
3181. Kāmil ekmel-di mükemmel ehl-i dil
Bildi efďal anı yitmiş iki dil
3182. 'İzzet iderdi melik Fāris temām
Hizmet iderdi yapa fāris temām
3183. 'Ömri āķir altmışa çünkim irer
Çarķ-ı dā'ir cismini hāke urar

DER-BEYĀN-I HAŞRŪN BĪN FĀRĪS

3184. Kıldı Haşrūn oğlu anuñ soñına
Baķ bu gerdūn evveline soñı ne
3185. Oldı Haşrūn ehl-i 'ilmüñ 'ālimi
'İlmi efzūn oldı tıtdı 'ālemi
3186. 'Ömri yitmiş oluban va'de yiter
Sinde yatmış mürde-veş cismi yiter
3187. Hāl-i 'ālem bu durur añlayasın
Cāy-ı ādem olısar añlaya sin

KIŞŞA-İ ĀRĀM BĪN HAŞRŪN

3188. Hāk-i süflī içre_idüp ārām pes
Kodı oğlu yādigār Ārām pes
3189. Kıldı tā'at oldı şāfi zāhid ol
Çek riyāzet ancılayın zāhid ol
3190. Kuţbu'l-aķtāb oldı halka şeyķ-i pīr
Çarķ-ı dolab itdi āķir anı pīr

3191. Elli yaşı girdi-se _ol mîr-i ecel
Derdi başa çıkdı irişdi ecel
3192. Oldı ebter tıtdılar yasın anuñ
Oqıdılar rûhi-çün Yāsın anuñ
3193. Çarh-ı gerdân işi budur sen bağa
Fâniden hân el çeküp iste beğā
3194. Şemse şāfî virse çarh ānī gider
Şādkāmı yok dile virür keder

DER-MAKĀLĀT-I ‘AMĪNĀDĀB İBN ĀRĀM

3195. Fānī dünyā idicek Ārām’ı yir
Pes ‘Amīnādāb oğlu dutdı yir
3196. Kıpdı _ābid tā‘atine bağladı bil
Oldı zāhid itdi zūhdi añla bil
3197. Her günāhın añup iñler ehle ol
Her gün āhın ırgürürdi ehle ol
3198. Bātılı fark itdi gözler çünki hāk
Terk idüp hāk ol gözetdi emr-i Hāk
3199. Şāyim oldı dimeyüp hīç ü nem az
Kāyim oldı dīn ile kıldı namāz
3200. Hākka _itā‘at kıldı _idüben terk-i hāk
Hākka tā‘at çün olupdur hāk-ı hāk
3201. Sürdi dünyā içre çünki ‘ömri yüz
Pes ‘Amīnādāb urur hāk içre yüz
3202. Ger Süleymān ola yā Behrām-ı Gūr
Hāke yeksān olısdur ehl-i gūr

FĪ-ZİKRİ NAŞŞŪN BİN ‘AMĪNĀDĀB

3203. Kıldı Naşşūn oğlu kıpdı bī-nevā
Çaldı kânūn erğānūn idüp nevā
3204. Çünki bātıl birle fark itmedi hāk
Kıldı gāfil olmadı maqbūl-i Hāk
3205. Pend-i ‘ākıl tutmadı _uydı cāhile
Milki zā’ıl itdi māl ü cāh ile
3206. Çekdi seyfi tıtdı kibr ü kīne hem
İtdi hayfı zulm ü bid‘at gine hem

[46a]

3207. Çün uzatdı anı kibr u hırş u āz
Yitdi gitdi hāke ‘ömri oldı az
3208. ‘Ömri vāfir isteyen gözlemez āz
Nesr-i t̄ā’ir çok yaşar u şāhin az
3209. Z̄ulm iden kes yaşamaz Zeyd ü ‘Amar
Hemçü kerkes sürmeye şāhin ‘ömür
3210. Z̄illet-ile oldı soñra bağı baş
Miḥnet-ile h̄āk-dāna ḳodı baş
3211. Bu fenā maḳşūdı ol kim öliser
Bā-gedā bu h̄āke yeksān olısar

ENDER TĀRĪḤ-İ SÜLEYMĀN BĪN NAŞŞŪN

3212. Kıldı Selmūn oğlu oldı nīk-baḥt
Kıldı t̄ā’at buldı H̄āk’dan nīk baḥt
3213. ‘Āḳil a’ḳal ḳopdı ‘ālim ehl-i dīl
Kim muḥaṣṣal sevdi yitmiş iki dīl
3214. İrdi Mūsā ḥazretine ānī bil
Girdi dīni şer’ine baḡladı bil
3215. Hem rızāyı virdi ne dirse Kelīm
Hem fenāyı terk idüp geydi kilīm
3216. Çün ‘amel şālih ḳılup sürerdi_ ‘ömür
İrdi_ ecel yasın t̄utup Zeyd ü ‘Amar
3217. Öldi Selmūn anı daḡı yidi yir
Olma Mecnūn ola ‘āḳil yir yir
3218. Kāmīl ekmel ‘ālim-i dūnyī dimiş
Besle evvel ādemi dön yi dimiş

ENDER BEYĀN-İ İNSĀN BĪN SELMŪN

3219. Yādigār oğlu ḳalur İnsān adı
Baḥtiyār ol kāmīl ü insān-idi
3220. Oldı t̄ecrīd ehli terk eyledi genc
Ki_ ehl-i tevḥīd ögdi anı pīr ü genç
3221. Çün ḥaḳīḳat ehlini idindi iş
H̄aḳḳ’a t̄ā’at itmek oldı aña iş

3222. Hiç mühimmāt-ile tutmadı ‘amel
Hükm-i Tevrāt-ile kıldı hoş ‘amel
3223. ‘Ömri çün kim elliden añun geçer
Hamr-ı mevti nüş idüp hāke geçer
3224. Gerdişi böyle ider çarh ay u yıl
Her kişi cismin kıla toprakla yıl

DER-TAKRİR-İ ‘AVĪD İBNİ İNSĀN

3225. Pes ‘Avāyid oğlu kaldı yirine
Oğlu dānā kopsa_ata ne yirine
3226. Kāmil ekmele kopdı ‘ilmi key çehān
‘Āqıl efdāl oldı terk itdi cihān
3227. Āhır-endiş oldı gāyet nīk-rāy
Tā‘atı iş itdi kılup nīk rāy
3228. Çün riyāzetle ‘Aveydā dirilür
Her kanā‘at ehli aña dirilür
3229. Bātılı terk itdi tutdı neyse hāk
Hāşılı ‘āqıl olup istedi hāk
3230. İtdi terk ola ta‘alluḡ çün Kelīm
Gütüdi koyın arḡaya alıp kilīm
3231. Ger ta‘alluḡdan iderseñ dil berī
Ne ta‘alluḡ olasın cān dilberi
3232. Ger ‘Aveydā komadı dilde keder
Līki dünyā ‘ömr ayını gider
3233. Ger muvaḡḡid yā muḡallid cümle kes
Hāce tecrīd ehli olur sözi kes

DER-FAẒİLET-İ İYŞĀ BİN ‘AVĀYİDĀ

3234. Çün ‘Aveydā dār-ı dünyīden göçer
Oğlu İyşā yirine anuñ geçer
3235. Oldı zāhid itdi nefsin pāyimāl
Buldı vahdet key idüben pāy-ı māl
3236. Hemçü taḡlīd ehli dimezdi nem az
Ehl-i tecrīd oluban kıldı namāz

3237. Hâk katında bulmağ için kâdri yüz
Tâ'atinde secdeye sürerdi yüz
3238. Hazret-i İyşâ nakl-ile mûsâ-y-idi
Şanma 'İsâ-y-dı anı Mûsâ-y-idi
3239. Hük-m-i Tevrât-ile_ iderdi tâ'at ol
Oldı âyât-ıla 'âmil vâkıf ol
3240. Tâ'at-ile 'âbid ur dergâha yüz
Raḥmet-ile bulasın Hâk derde yüz

ENDER EVŞÂF-I FERZENDÂN-I DÂVUD

3241. Vardı on oğlu İşâ'nuñ nâm-ver
Yazmısam çün okı ismin nâmı var
3242. Biri İlyâ Lâla Haduv nîk-rây
Biri_ Adunyâ'dur bilüp kıl nîk rây
3243. Hem Neşâyıl Zâd-ile Uçem adı
Cümle kâmil 'aql-ile o Cem-idi
- [46b]
3244. Añla_ Üniyâz birisi Şem'a hem
Diñle pervâne_ oldı halk ol şem'e hem
3245. Gine_ o Sâlivum daḥı [o] Dâniyâl
Kîne bilmez 'ilm içinde Dâniyâl
3246. Külliden Dâvud-idi gâyet kiçi
Kelleden koyın güderdi geh keçi
3247. Kışsa-i Dâvūd'ı imdi diñle sen
Hişse-i maḥşūd o oñat deñle sen

ENDER FAZİLET VE ŞECÂ'AT-İ DÂVÜD 'ALEYHİSSELÂM

3248. O sühandân fâzıl u ehl-i debîr
Böyle destân itdi diñle sen di bir
3249. Hey'et-i Dâvud-idi gerçi-ki ḥor
Tâl'ati ferḥunde tâbân-idi ḥür
3250. Gerçi çoban-idi itmez kimse göç
Dest ü destân yirdi ammâ itse güç
3251. Kaddi kûtâh hemçü nâzûk budagı
Lîki çün gâh tutsa_ irerdi bu dağı

3252. Taşda kaplan görse tağda bebr ü şîr
İrkegi kan kaşanurdu dişî şîr
3253. Ger öñine uğrasa çarh ejderi
Niçe_öğine kan döker çok az deri
3254. Heybetinden üstine_uçmazdı perî
Kuş katından ürke dögerdi peri
3255. Görse evrân anı dökerdi deri
Yüzüp aşlandan çıkarurdu deri
3256. Çün şapana koysa atsa haşma taş
Kara kana yogururdu iç ü taş
3257. Bebr-i gurrân aña varsa yâ yüz er
Seng-i şapanla_öldürüp postın yüzer
3258. Taşı koyup haşmına atsa şapan
Başı leş koyup olurdu cân şapan
3259. Elde şapan taşla dolu koyını
Oldı çoban tağda gütdi koyını
3260. İtdi terk ü ol kabā geydi kilîm
Tutdı berk deste çü Bîçün u Kelîm
3261. Kelle gütmek idüben maşşûd u kām
Şayd itmek birle_olurdu şādkām
3262. Hāk aña virmişdi elhān u nevā
Çün şadā kırup maķām itse nevā
3263. İdicek gūş anı vaḥş u ins ü cân
‘Aklı bî-hūş oluban virürdi cân
3264. Her faşîḥ āvāzına dirildi_anuñ
Çün Mesîḥ üni-y-le_öli dirildi_anuñ

Ḳavlehü Te‘ālā: *innā saḥḥarne’l-cibāle me‘ahu yüsebbihne bi’l- ‘aşıyyi ve’l-işrāk ve’ṭ-tayre maḥşûraten küllün lehu evvāb*⁸⁰

3265. Vardur āyet bu ḥuşūşa okıya
Hāk ‘ināyet ide her kim okıya

⁸⁰ Sad Suresi, 18-19. Ayet: “Kendisiyle birlikte tesbih etsinler diye biz, dağları ve toplanıp gelen kuşları Davud'un emrine verdik. Onların her biri Allah'a yönelmişlerdi.” Metinde evvāb yerine ebvāb yazılmış.

3266. Gūş idüp elhānını her cān-ver
Hoş iderdi vaqtını her cānı var
3267. Tā‘ate kāyim tutardı kendüzin
Hizmete şayim yürürdi gündüzin
3268. Tā‘at-i Hakk’ı mükemmel kılagör
Raḥmeti Hakk giñiş ide saña gör
3269. Tā‘at-ile Hakk’a_irişdi her iren
Hizmet-ile Hakk’a_irişdiler eren
3270. Raḥmet-i Hakk’la_isteseñ firdevsi sen
Tā‘at el-hakk kılagör Firdevsī sen

DER-BEYĀN-I MĪLK-İ PĀDİŞĀH MENŪÇEHR BİN EFRĪDŪN

3271. Naql-ile sözde yiyen şekker payām
‘Aql-ile itdi fikir işit peyām
3272. O hūner-mendān ki yir şekker nuḳul
Çün hezār destān ider eyle naḳil
3273. İy faşih itmeyelüm sözi çehān
Kim melih az söz durur şah-ı cihān
3274. Çünkü Mūsā hizmetine şāha bil
Bağlar oğlu kavm-i İsrā’il’i bil
3275. Şeh Menūçehrī melikdi dutdı milk
Berle bahrı dutdı çü engüşt melik
3276. ‘İlmi yokdı tutdı ammā ‘ālemi
Zulmi çokdı katl iderdi ‘ālimi
3277. Mūsā’ya getürmedi imānı ol
Her suya sü çeker-idi_eymānı ol
3278. ‘Ömri ki_irdi yüz yigirmi yıla hem
Tācı vardı sīle tahtı yile hem
3279. Hakk u bātıl seçmeyüp küll nārına
Girdi gāfil o cehennem nārına

FĪ-MŪDDETİ SALṬANAT-I NŪZER BİN MENŪÇEHR ŞĀH

3280. Oğlu Nūzer tutdı tahtı cāh-ile
Koparup şer fitne urdı cāhile

3281. Şāh Nūzer ‘aşr içinde diñleye
Hāk peyember Zū’l-Kifil’di deñleye

[47a]

3282. İtdi da‘vet ol emīri hākka bil
Şeh hākīkat bağlamadı_emrine bil

3283. Gitdi kāfir dīnden merdūd olup
Girdi āher dīnine ol ‘āk olup

3284. Virdi kiçiye ulular yirini
Çekdi_acı kaldı ulular yirini

3285. Behmen’i şafdan giderüp çün ırar
Düşmen-i Efrāsiyāb aña irer

3286. Gerçi Nūzer itdi ceng o terk-ile
Līki server vay aña ki Türk ile

3287. Nūzer’i_Efrāsiyāb anda öldürür
Ahter-i gerdiş felek işi_oldurur

3288. Anı cāh-ile çıkarur tahta çarh
Buña cāh-ile virür bir tahta çarh

3289. Çünkü Nūzer ‘ömri oldu tünd-bād
Tutdı kişver oldu mālīk Keykubad

3290. Kōpdı kāmīl ol emīr ü şehriyār
Hālķı kıl il oldu milk ü şehri yār

3291. Dādı Kisrī-miśl idince şubh u şām
Adı ‘aşrı dutdı ‘adli Mısr u Şām

3292. Oldı çāker aña her bir tā’ife
Tutdı kişver itdi hūkmi Tā’if’e

3293. Ol zamān peygamberi_İşmūyīl idi
Yok gümān ki ‘ömri altmış yıl idi

3294. Keykubad’ı itdi da‘vet key çehān
Çok ‘inādı itdi ammā şeh-cihān

3295. Ne behiştūñ bildi kadrin dīni ne
Zerdiheştūñ girdi ammā dīnine

3296. Gerçi İşmūyīl iderdi çok t̄apa
Līki bed-h̄āy yıl yürür oda t̄apa

3297. Bilmeyen dīn añlaya mı odı ne
Gire Siccīn içre āhīr odına
3298. Bātılı fark idüp añlamasa hāk
Hāşılı bilmeyiserdür dīn-i Hāk
3299. Hākķ'ı bil bir ola mü'min dīn-dār
Bū Cehil-veş olma cāhil dīni dar
3300. Aħmed-i Maħmūd bilgil hāk nebī
Vāhid-i Ma'būd aña virdi Nübī
3301. Cāy-ı cennet dileseñ dārü's-selām
Vir hākīķat şāhına biñ biñ selām

ENDER ŞİFAT-I TĀBŪT NĀZİL-ŞODEN-İ MŪSĀ PEYGĀMBER-RĀ
'ALEYHİSSELĀM

3302. İy faşīh añla müfessir gör ne dir
Söz şarīh olsa digil sen ir ü dīr
3303. Hāzret-i Mūsā peyember o Kelīm
Tā'at idüp geyer-idi o kilīm
3304. İndirür Hāk'dan sekīne Cebre'ıl
Gönderür görmeye hālķı cebr-i il
3305. Vardur āyet Ādem'e inmişdi ol
Şah hikāyet budur ammā vākıf ol
3306. Kıldı medfūn o_ 'aşā Mūsā_ anda dir
Kodı Hārūn o imāma ir ü dīr
3307. Levh-i Tevrāt anda-y-ıdı bile hem
Vardur āyet oku gör ü bile hem
- Kavlehu te'ālā: *mimmā terake āl-i Mūsā ve āl-i Hārūn ilāye.*⁸¹
3308. İhtilāfı hey'etinde var çehān
Naķl-i şāfī āb-dār ol şeh-cihān
3309. Aşlı şimşād üsti naķş-ı zerle hāl
Müşkil üstād ider olur cümle hāl
3310. Naķl-i Tābūt ol kim olur şāha 'arz
Yok tefāvüt üç zirā' u tūl u 'arz

⁸¹ Bakara Suresi, 248. Ayet: "...Musa ailesinin ve Harun ailesinin geriye bıraktığından kalıntılar vardır..."

3311. Mūsā'ya Hāk emr idüpdür bilesen
Götür el-hāk bu sekīneñ bile sen
3312. Her ne leşker içre bu Tābūt ola
Ol muẓaffer düşe haşmı hep öle
3313. Şāhib-i Tābūt'a virem men ẓafer
Ġalibi maġlūb ola çü_elde ẓufer
3314. O nebī_Allāh emrini-kim işidür
Secdeye_iy şeh yüz sürer kim işidür
3315. Pes sekīne-y-le varup halka Kelīm
Ne hazīne komadı_örtüne kilīm
3316. Kesdi düşmen re'si Mūsā mūsā çün
Başdı pāk itdi 'adūsın Mūsā çün
3317. Kopardı Mūsā ol zamān şāhib-kırān
Kesdi re'si kāfire_uġratdı kıran

FĪ-ZĪKRĪ TĀBŪT REFTEN EZ-DEST-İ BENĪ- İSRĀ'İL

3318. Çün Kelīm'ün devri geçdi ir ü dır
Pes 'Alīm'ün naqli bu_añla gör ne dır
3319. Hep Benī_İsrā'ıl kavim azar tamām
Cümle İsrā'ıl'de_azar çü_Āzer tamām
3320. Zūlm ü bid'at kōdılarsa 'Ād'a pes
İtdi hıẓmet cümle kavm-i 'Ād'a pes
[47b]
3321. Tutdı kīne ekşer oldı_ehl-i kibir
Pes sekīne ğitdi_alur elden kebir
3322. Ol 'Amālik ehli Tābūt'ı alur
Bu halāyık üstine ğālib olur
3323. Mihr idüp seçmeyicek bātılla hāk
Kahr idüp kınar Benī_İsrā'ıl'i Hāk
3324. Ger sa'ādetle kişi men hūr ola
Hāk diyānet gözlemese hūr ola
3325. Hāk'a tā'at eyle görüp iş ü kūr
Kim hıyānet ehli kōr kōynına kōr
3326. İtme kibr ü tūtma kīne çekme od
Hemçü gebr yanma gine vü çekme od

3327. Hakk'a t̄a'at eyle çü İsrā'ıl sen
Azma gāyet çün Benī İsrā'ıl sen
3328. Pendin işit māyıl ol Firdevsī'ye
T̄a'at iş it k̄ābil ol firdevsiye
3329. Eyle himmet rūhumuz-çün vir selām
K'ide rahmet Hakk vire dārū's-selām

ĞĀLİB-ŞODEN-İ KAVM-İ 'AMĀLİKA NESL-İ BENİ İSRĀ'İL-RĀ

3330. Kāmil ekmel nākilān ferheng-i hūb
Fāzıl efḍal 'ākılān ferheng-i hūb
3331. Pes şahīh eyle didi aıla debīr
Söz şarīh olur cūvān olunca pīr
3332. Dört yüz altmış yıla dek Gebr-i cihān
Sünniye_itmişler kahr gāyet çehān
3333. Hep Benī İsrā'ıl elinden gitdi milk
Tāc u tahtla ilde yokdı līki er melik⁸²
3334. Kalmadı ādem yıkdı şehir ü karye hem
Ādemi dem itdi ġarḳ u karye hem
3335. Yandı tīgūñ āteşine tağ tağ
Şanki tīgūñ harrı yakdı tağ tağ
3336. Kül olup gül-zār-ı gül yanmış dimāğ
Gıl kalıp şoğuldı şu kalmadı mağ
3337. Kalmadı ilde bezm-ile ceng ü tereng
Toldı milke rezm-ile çeng-i tereng
3338. Tek binüp düşmen geyüp başına terk
Tek kalup dost ider-idi hūna terk
3339. Gitdi er at kalmadı_ammā köyde seg
Tul u 'avrat ağlaşup tutardı seg
3340. Memleket milket olur olmasa milk
Tāc u taht elden gide_olmasa melik
3341. Şeh çü çobandur ra'ıyyet kele bil
Tünd-rāy han milke_olur şeh gele bil
3342. Koyunı_il olur vilāyet kurddur
Şeh-i 'ādil kurduñ kanın kurıdur

⁸² Vezin bozuk.

3343. Şāh-ı gāfil ilini yağı yıkar
Şem‘ine bil haşmı_anuñ yağı yaķar
3344. Dört yüz altmış olıcak tārīḥ pes
Ġavre yitmiş o zulüm añla vü pes
3345. Çün devri_İşmū‘ıl’uñ āḫir olur
Pes Gebir Tābūt’ı sünniden alur
3346. Mu‘cizātı zāhir anuñ bī-ķarār
Mü‘minātı cem‘ idüp Gebr’i kırar
3347. Olıcak İşmū‘ıl Allāh’dan resūl
Bildi Ḥaķ virdi anı ḥalka resūl
3348. Didi ḥvābı içre ķudsī Cebre‘ıl
İztırābı çekmesün hem cebri il
3349. Milke Tālūt’ı melik kıl şehriyār
Ala Tābūt’ı ola il şehri yār
3350. Ḥaķ te‘ālā emri budur añla bil
Emr-i Mevlā ḥizmetine bağla bil
3351. Tālī‘-i Tālūt oñar çün şems-i tīg
Şāni‘i Tābūt’la aña virdi tīg
3352. Pes Benī İsrā‘ıl’i dirüp ir ü dīr
Lafzı Cebra‘ıl añlara çü dir
3353. Cāhilān ider ‘inād ammā velī
‘Āķilān ider ķabūl olan velī
3354. Muḥtaşar emlaḥ durur kışşa çehān
İtdiler Tālūt’ı āḫir şeh-cihān
3355. Bir gedā debbāğ iken Tālūt’ı gör
Pāzışāḥ oldı çü şeh Behrām-ı Gūr
3356. Kula çün Ḥaķ luṭf ile yārī kılrur
Devlet el-ḥaķ ‘aķl ile yārī kılrur
3357. Postı boyamağa bulmazken tağar
Dostı şādān oldı gün başa toğar
3358. Ḥaķ ‘ināyet itse ķul işi oñar
İl vilāyet ḥizmetin gözler öñer
3359. Ḥayf añadur Ḥaķ anı oñarmaya
Yüz añadur gözleye öñer mi yā

3360. Mihr iderse bende_olur Han Cümçüme
Kahr iderse Cümçüme_olur cümçüme

3361. Bād-ı ‘İsā hākini Mūsā kılur
Seng-i ‘İsā āhını mūsā kılur

[48a]

3362. Kahr-ı Nemrūd özini küll nār ider
Mihr-i İbrāhīm odın gülnār ider

3363. Zecr-ile geh Yūsuf ol Hāk virdi cān
Mısr-ıla gāh Şām ilinde virdi cān

3364. Kimse māni‘ olmaz Allāh işine
Neyse Şāni‘ bilür añlar işi ne

3365. Kādir oldur kudretinde ber-kemāl
Kādir oldu emrine hemçü Kemāl

FĪ-ZĪKRĪ ZULM-İ CĀLŪT Kİ ŞĀH-I ‘AMĀLĪKA BŪD

3366. O viren bir harfe ma‘nā biñ ü yüz
Didi āhır lafzı böyle yüz-be-yüz

3367. Ol zamān Cālūt idi haķan-ı Şām
Halk inan hizmet kılurdu şubh u şām

3368. Hemçü cellād ol melik key ‘Ād-idi
Cedd-i Şeddād ol şedīd ü ‘ādī-di

3369. Pes ‘Amālīk ehline_olup bahtiyār
Hep münāfık oldu ilī bahtı yār

3370. Keykubad’a oldu çün beglerbegi
Key ziyāde begligi bekler bigi

3371. Pehlevāndan her kim ata çarha tīr
Ol kemāndan ırgürürdi çarha Tīr

3372. Şavleti nice_olına fikr ü vehem
Heybeti Behrām’a virürdi vehem

3373. Rezme haşmına vursa gönderi
‘Azme vehm-ile bulmaz gön deri

3374. Taşına geyse zirih farkına hūd
Başına haşmuñ ögüdürdi nohūd

3375. Geh Benī İsrā'īl'le iderdi günde ceng
Geh mey-i hāmṛā içüp çalardı çeng
3376. Büt-perest olmuşdı mīsl-i Zū'l-humār
Gāh mest ol oldu ayık geh humār
3377. Tursa Ken'ān milkinge eylese göç
Halka yeksān ol iderdi zulm ü güç
3378. Her ne milke gönderürdi biñ yüz er
Halkı öyke-le tutup postın yüzer
3379. Kīne-dār u kibr-idi ol hulkı hīç
İtdi dār ü gīr kıldı halkı hīç
3380. Şanki Kābil 'āṣī-di vü ṭāgī hem
Yıkıdı şehir il ol yakup bağ ṭağı hem
3381. Kesdi geh baş itdi çāk ol geh yağa
Kurı ger yaş istedi 'ālem yağa
3382. Hışmı çün od aşlı bed hūn-h'ār idi
Mīsl-i Nemrūd ol pelīd ü h'ār idi
3383. Çün kılurdu Kudsi ilinde kārzār
Yā kılurdu düşmen idüp kārı zār
3384. Ne ho leng ü ger kılupdı ne ho kör
Hāk ü seng-i Kudsi şahrā oldu gör
3385. Zulm ü bid'at olup aña iş ü güç
Halka āfet olmuş-idi nice güç
3386. Kırdı ādem kaşr-ıla yağıdı sarāy
Tutdı mātem sünnī terk itdi ser ey
3387. Kırmadık komadı bernā pīr ü genç
Urmadık komadı milk ü ne ho genc
3388. Elde yā tutup atarsa çarha tīr
Çün kazā ol irgürürdi çarha Tīr
3389. Harbe girse ceng iderdi güne gün
Garba şarka kan akardı günāgün
3390. Harķ olurdu baħr-i haşma çekse nūn
Garķ olurdu şevr dītrer şuda nūn
3391. Gāh bezme kurdı otak Keyvān-veş
Gāh rezme kurdı er Keyvān-veş

3392. Gerçi erlik içre ol Destān-idi
Līkī dirlik içre_ıss-ı destān-ıdı
3393. Zūlm-i Cālūt añladuñsa böyle-di
Levh-i Tābūt anuñ-ile bile-di
3394. O sebebden kavm-i İsrā'ıl pes
Luṭf-ı Rab'dan nā-ümīd olmış-dı bes
3395. İstedī Kāhhār anı ki kahr ide
İste di Cabbār şāhum kahr ide
3396. Dīñle Cālūt imdi nice öliser
Deñle fertūt āhırı ne olısar

ENDER ŞİFAT-I 'ADL Ü DĀD-I ṬĀLŪT

3397. Gūş it iy ḥān bir hikāyet hoş naķıl
K'ehl-i 'ırfān görse_ıder her söz naķıl
3398. Çünkü Ṭālūt oldu milke şehriyār
Şeyḥ-i fertūt oldu il ü şehri yār
3399. Halka her dem bulmış-ıdı feth ol
Sen de bul zam kısır olma feth ol
3400. Şeh hümāyūn tāli'i-ydi nīk-rāy
Mişl-i Me'mūn ol ıderdi nīk rāy
3401. Ehl-i kibrūñ çekmez-ıdı odını
Kavm-i kibrūñ şıdırırdı ödini

[48b]

3402. 'Ālime_ıḥsān eyledi biñ destī māl
Zālime vırmezdi_ala bir destimāl
3403. Dād u 'adlīn gördi begler begledi
Luṭf u faẓlın umadur ki bekledi
3404. Hep Benī_İsrā'il ölüken dirilür
Pīr ü bernā işigine dirilür
3405. Āl-i Ya'kūb'a_olıcaķ Ṭālūt baş
Haşm-ı mağlūbuñ çıkardı bağı baş
3406. Yırde şalık şaldı göge atdı tūr
Ferşe balık 'arşa siñdi def'-i Tūr

3407. Oldı İşmüyil özine hemdem ol
Buldı baht u sürdi ‘ömri hem dem ol
3408. İtdi t̄a‘at gözleyüben şubh u şām
Hem münacāt ider anuñ ola Şām
3409. Kibr ü kīne kodı urdı sīne el
Gebri gine sine koyup itdi āl
3410. Hakk’a t̄a‘at itdi okuyup vird-i Hak
K’oldı hacet pes kabul u virdi Hak
3411. Ehl-i t̄a‘at hacete ahir irer
Kim şenā‘at kılsa ahir maşşud irer
3412. T̄a‘at-ıla irdi Allāh’ma iren
Hizmet-ile buldı hacatı eren
3413. Secde eyle Hakk’a çün Ādem Şāfi
Zikri söyle şukr idüp adem şāfi
3414. Gör ne dir Firdevsī tutup aña pend
İr ü dir urmaya nefsuñ pāya bend
3415. ‘Ākiluñ pendine tut sen güş var
Kāmiluñ dür nuṭkın idin güş-vār

FĪ-ZİKRİ KEYKUBAD ‘ASKER CEM’-ŞODEN
VE FİRİSTĀDEN-İ CĀLŪT BERĀY-I İSTĀDEN-İ MĪLK-İ TĀLŪT

3416. Dinle cāndan bir hikāyet yār-ı cān
K’ehl-i ‘irfān naklı bu añlar ins ü cān
3417. Keykubad ol şeh kim oldı şehriyār
Bay u yoḥsul aña hem-dem şehri yār
3418. Pehlivān-ı Rüstem ü Dastān-ı Zāl
Her zamānī baş egüpdı mişl-i zāl
3419. Şaf-şiken kopdı be-gāyet nīk-rāy
Tīg-zen içre idici nīk rāy
3420. Çekdi leşker tutdı kişver aldı il
Urdı hañcer olmayana dostı il
3421. Zerre ‘ömri virmeyüben bāda ol
Güş demüri itdi içüp bāde ol
3422. Gāh rezme bindi Mirrīh itdi ceng
Gāh bezme indi Zühre çaldı çeng

3423. Bir kemîne baht tutar olsa yüz
İşigine pâdişâhlar süre yüz
3424. Müşkil âsân olur iy şeh devlete
Düşse insân devletinden devlete
3425. Kime devlet bir nazar yârî kıla
Devlet elbet bağlanur yarı kıla
3426. Gelse rif‘at âdemün bahtı uzar
Gitse devlet ṯālî‘i zencîr üzer
3427. Keykubad’a eyleyicek yârî baht
Pes ziyâde oldu anda yarı baht
3428. Devleti cüst oldu gördi bahtı yâr
Devleti süst olan olmaz bahtiyâr
3429. Her ki maqşûd olanı dâ‘im arar
Bulıban sūd ol murâdına irer
3430. Hâş u ‘âmı çün getürdi ele ol
Mısr u Şâm‘ı kaşd kıldı ala ol
3431. Baht-ile raht arta çünki cāh-ile
Nefs-i bed-baht aza döne cāhile
3432. Leşkerine yoğ-ıdı uran had
Kişverine yoğ-ıdı pâyân ü had
3433. Keykubad âteş-perest olmışdı bil
Key ziyâd oda tapup bağladı bil
3434. Milk-i dünyâ içre olup şeh cihân
Kırdı a‘dâ eyleyüp cengi çehân
3435. Gâh Tālût ile itdi harb ü ceng
Gâh Cālût ile içdi çaldı çeng
3436. Zecri bî-had itdi halka şubh u şâm
Kahrı bî-‘ad çekdi andan halk-ı Şâm
3437. İstedi şâh gine kıla kârzâr
Haşmı âh u vâh ide_ola kârı zâr
3438. Düzdi ‘asker yoğ-ıdı hadd ü qarâr
Biri biñ er kanını hâke karar
3439. Kaygurup Cālût virdi pây-ı māl
Ya‘ni kim Tālût kıla pâyimāl

3440. Şeh eri dirse virüp sîm ü dürer
Defter-i haşımı hebâ kılup dürer

3441. Devlet-ile kıldı anı server ol
Himmet ile didi ceyşe ser ver ol

3442. Şāha Tālūt oldu çokdan tāk-dār
Anı var tut it başına tācı dar

[49a]

3443. Tāk u tahtın zabt idüp geç yirine
Raht u bahtın al ki düşmen yirine

3444. Şāh sözini çünkü Cālūt işidür
Bağlar özin cenge hizmet işidür

3445. Didi Cālūt yüz ura ol servere
Anı hoş tut kim öñünde ser vire

3446. Nice kim meh yüzini düzer keder
Şād ol iy şeh kıoma göñülde keder

3447. Himmetüñle şāha bendeñ çün varam
Nuşretüñle haşma çıkardam verem

3448. Zerse vāfir ‘askerüm gāv gūrıdur
Başdıgum yir cümle düşmān gūrıdur

3449. Taht u rāyet leşker ü düstür-ile
Yümn ü himmet server ü düstür-ile

3450. Bend-i Cālūt anda şıçrayup ata
Döndi Tālūt iline okın ata

3451. Bindi leşker atlarını yildürür
Şankim uçar kuş eser yā yıl durur

3452. Nāy-ı rüyin ötdi çün çalındı kūs
Birbirine başdı leşker oldu kūs

3453. Çekdi leşker çün dimedi şubḥ u şām
Ol dilāver kıldı ‘azm-i milk-i Şām

3454. Şāh-ı Şām’ı itmek çün çāker ol
Şubḥ u şāmī şāha leşker çeker ol

3455. İrdi Cālūt’uñ çerisi bī-ķarār
Ya‘ni Tālūt’uñ yire kıanın kıarar

3456. Ne ho ‘avrat kaldı oğlan ne ata
Cümle gâret itdi başdırdı ata

3457. Utmuş evrân anı ‘âkıl fikr it
Yokdı vîrân içre cânlu lîk it

ÂGÂH-ŞODEN-İ TÂLÛT ŞÂH EZ-ĞÂRET-İ CÂLÛT-I GÜMRÂH

3458. ‘İyş-ile Tâlût ider-iken düğün
Geldi bir fertût ura cāna dögün

3459. Didi bezmi kıya çalma sâz u çeng
Eyle rezmi kim ‘adûlar açdı ceng

3460. Çünkü düşmân leşkeri geldi yakın
Tîğ-i bürrân çek ‘adû kanın yakın

3461. Bî-nihâyet geldi_o şehle çok çeri
Çok vilâyet yıkdı_eridür key cerî

3462. Dimedi bu yağı mıdur yâ ho il
Yağdı dersü komadı ma‘mûr il

3463. İmdi gâfîl olma şāhā ir ü dîr
K’oldı nâzil uşda düşmen irüdir

3464. Gûş ider Tâlût çün düşmen sözün
Cûş ider dir kimse yok düşmensüzün

3465. Bildi bahtı döndi t̄ali‘ oldı kem
Tâc u tahtı alısardı merd-i kem

3466. Gerçi Tâlût olmuş-idi şeh cihān
Lîki fertût idi ‘ömri key çehān

3467. Keykubad u şeh ‘Acem ol tâc-dâr
‘Adl ü dâdı kıldı haşmı tâcı dar

3468. Çār deh sâle ‘ömür sürerdi genc
Pāzişeh anı bilürdi pîr ü genç

3469. Nev-cevāndı itdi zabt ol ‘ālemi
Her zamān maḥbūbla sürdi ‘ālemi

3470. Zevkı sürer er yigit ḥūbı koçar
Şevkı gider koçamaz er key kocar

3471. Dāniş ü ḥikmetde nev-ḥatt-ıla pîr
Devlet ü nuşretde olmaz bilki bir

3472. Pîr ü bernā arasında bu yiter
Farq-ı dānā ol biter ü bu yiter
3473. Şol şecer kim gāyete_irmişse yiter
Ol şemer kim virmeye def'i yiter
3474. Genç ağaç ger vîrse mîve kim keser
Çürise er kesmege urur keser
3475. Baht-ile mîr ola ger Behrām-ı Gūr
İşşı ne yir olıcağ Behrām'a gūr
3476. Nef'ine bağ olsa mîr-i Nîmrûz
'Ömr olıcağ pîrlik-ile nîm rûz
3477. Aç yürise cism olur zār u nizār
Çok yir-ise öleyazar ol ne zār
3478. Pîrlik irse âdemî tîzcek ölür
Dirlik itse Rabb'ine yakın olur
3479. Hemçü kerkes iricek yüz yaşa sen
Kes sözi kes dimesün yüz yaşa sen
3480. 'Ömrin insân irgürince altmışa
Cism-i bî-cân oldı sine iltmişe
3481. Geçse altmış irse 'ömri yitmişe
'Ömri altmış âhîrine yitmişe
3482. Geçse yitmişden irişse seksene
Sinde yatmış mürdedür ne seksene
3483. Çünkü toksan yaşar ola yā ho yüz
Hāke yeksān ola kıya sine yüz

[49b]

3484. Çünkü fānî o da kişi pîr ola
Kim dir anı kim yigitle bir ola
3485. Her zamān pîr rāḥat olmaz mişl-i genç
Nev-cevān olmaz bulursa yirde genc
- Kefā bi'ş-şeybi dā'en.*⁸³
3486. Gerçi Tālūt aḥladı yıķup ilin
Geldi Cālūt eyleye yağı ilin

⁸³ "Dert bakımından yaşlılık yeter." Kelam-ı kibar.

3487. Lîki ğayret kıldı adın gözledi
Ger ħamiyyet ola sen de gözle di
3488. Tîġ-i bîdād üzre yeg ki olasın
Kim yavuz ad idinüp sağ ola sen
3489. Ehl-i in‘ām ol bürinme tahta gör
Taht-ı bed-nām âdemedür tahta gür
3490. ‘Adl-ile dād eyle pāke ol alum
Kim yavuz ad ehline yegdür ölüm
3491. Bî-ħamiyyet kimse server olmaya
Eyle ğayret bî-ħamiyyet olma yā
3492. Haşma ‘Anter gibi her kim ser vire
Hamza Sencer mişli dirler servere
3493. Kim ki baş terk eyler āhir baş alur
Yüregi berk ol ‘adūya baş olur
3494. Dirdi Tālūt anda leşker bî-girān
K’ide Cālūt ile bir ceng-i girān
3495. Kim cihānda çarhı dā’im ura çarh
Her zamānda yādigār idine çarh
3496. İy ‘amelsüz neydüğün bildünse_eger
Şanma_ ecelsüz kimse kıddin mevt eger
3497. Yokdur ölmek çünkim ecel olmaya
İrse bî-şek kim durur kim ölmeye

Qavlehū Te‘ālā: *izā cā’e ecelühüm lā yesta’ħirūne ve lā yestaqdimūn*⁸⁴

3498. Ol ‘adūyı çünki Tālūt işidür
Şehr ü kūyı ki_urmağ anuñ işidür
3499. Sīm-ile zer dökdi yokdı hîç qarār
Düzdi leşker çekse tîġi er kırar
3500. Ol çeride yād olurdu tîr ökiş
Şol diride kıavs-keş hem tîr-keş
3501. Hemçü aşlan cüst ü tîz at ergirür
Zāl-ı Destān mişli hep gögis gerer

⁸⁴ Araf Suresi, 34. Ayet: “Her milletin belli bir eceli vardır. Onların eceli geldi mi, ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler.”

3502. Ursa Һaңçer sīne-i Һarhı dile
Düşdi yekser tīg-zenlikle dile
3503. Eyle leşker dirneşir bī-‘add u Һad
Heft kişver taldı yok pāyān u Һad
3504. ‘Azmdе leşker-şiken līki yarar
Rezmde tīr-ile eflāki yarar
3505. Bildi ol baht ıssı olur kārzār
Düşdi key saht oldı her gün kārı zār
3506. Kuşanup kılıç şokındı Һaңçeri
Leşkere taş iç ‘adū dir Һan çeri
3507. Geldi bir raḥş araya Aşkar mişāl
Müntehā naḳş olmaya resmi mişāl
3508. Kaçsa қolan irmez idi қоşıda
Olsa perrān ger geçерdi қuşı da
3509. Anca raḥşa binmemişdi Dāsītān
Anca naḳşa gerçi_idindi dāsītān
3510. Çün biniden bindi Tālūt ol ata
At güniden diler üstünden ata
3511. Çekdi leşker yoğ-idi Һadd ü қarār
Yığdı at er şaf tutup bağlar қarār
3512. Gerçi Tālūt olmuş-idi köhne zāl
Līki fertūt itdi ğayret mişl-i Zāl
3513. Kuvvet-ile gerçi yokdı anda güç
Ğayret ile līkin itdi Һaşma güç
3514. Key er iseñ gözle dā’im ad u şan
Server iseñ adı şaқla şan şan
3515. Eyle şādān olmağıl ğam-Һor hem
Tā ki düşmān ğülmeye her Һūr hem

CENG-KERDEN-İ TĀLŪT VE ĀHENG-İ CĀLŪT VE KİŞŞA-İ İŞĀN

3516. Çün sipāhī birbirin giç gördiler
Na‘r u āhı göklere irgürdiler
3517. Oldı mīr ü bende cümle yüz-be-yüz
Bire bir ü biñe biñ ü yüze yüz

3518. Ceng-i ħarbī çalıban kūs urdılar
Ṭabl-ı đarbı ötdürüp boru_ürdiler
3519. İki leşker cenge çünkim açdı çeng
Mirrīḥ ürker Zühre ħorħup şıdı çeng
3520. Anda bir çeng oldı kim kevn ü fesād
Eyle āheng eylemez dün gün fesād
3521. Ķan ‘aķīķe döndi ħandan yirde_o gün
Ķan buħārından ħarardı gökde_o gün
3522. Toz çıkardı göklere tozduķça yir
Meh ħaçardı bulmayup Keyvān’la yir

[50a]

3523. Ḥaşmı yıķar er ki şancar gönderi
Çarħa çıkar bulımayup gün deri
3524. Cenge ārām itmeyüp urur çök er
Vehme Behrām uğrayup dizin çöker
3525. Hemçü ‘ummān oldı leşker çalķanı
Dost u düşmān eydür-idi çal ķanı
3526. Çün muķābil dökdi ķātil ķanı yüz
Hemçü Ķābil dökdi ķātil ķanı yüz
3527. Ṭoldı devrān içre ceng-āşüb-ıla
Virdi ħaşmān anda cān āşüb-ıla
3528. Ṭiġ-i bürrān virdügince çarħa tāb
Mirrīḥ āmān istedi vü ṭutdı tāb
3529. Esdi_ecel yili yaġar yaġmur u ķan
El-‘acel ider ħazā ķanluya ķan
3530. Ḥaşma Ḥüssām urduġınca şīb ü şīb
Gökde Behrām egne aldı ķanlu şīb
3531. Birbirine urdı đarbı key ķatı
Gök yirine tozdı_ayaķdan bir ķatı
3532. Đarb erenler ki_urdı muħkem şarķa şarķ
Ġarbı ķan seyl itdi leş baş ṭutdı şarķ
3533. At nalından yir yüzi_oldı gök demür
Ṭiġ elinden geydi Keyvān gök demür

3534. Baħr-ı ‘ummān oldu akdı yirde ħūn
Kalmadı _insān içre hergiz yirde ħūn
3535. Ĥāki leş baş tıtdı gök yüzini cān
Da‘ī serkeş öldi çāker ins ü cān
3536. Kān buħārından kızardı bu cihān
Kārzārından kırıldı er çehān
3537. Küşteler oldu yazı tağlar kafā
Püştelerden çıkdılar kūh-ı Kāf’a
3538. Destere olmışdı kılıç çalmadan
Yeksere baş ayru yatur çalmadan
3539. Çünkü Cālūt itdi gāyet kārzār
Şāh Tālūt oldu pūr ġam kārı zār
3540. Haşmı ġālib olduğın kim añladı
‘Acze varup cān u dilden inledi
3541. İndi _atından kodı yirde kān yaşın
Ġayretinden çeşm akıtdı kān yaşın
3542. Didi tākāt bende yok şayma yağı
Yandı ġayret odına cismi yağı
3543. Diñle Furkān içre ne dir añla Hāk
Okı Qur’ān fark idüp bātılla hāk

Kavlehu Te‘ālā: *lā tākate lena ’l-yevme bi-Cālūte ve cünūdihi.*⁸⁵

DER-MÜNACĀT-KERDEN-İ TĀLŪT VE REZM-İ CĀLŪT
VE ĀHENG-İ İŞĀN

3544. Hāk’ā tā‘at itdi sürdi ĥāke yüz
Çok münacāt itdi ol dem biñ ü yüz
3545. Didi iy Hāk ĥazretüñdür reh-nümāy
Ĥālūme bağ gümreh itdüm reh-nümāy
3546. İy gün ayı gice gündüz ışıdan
Her şadāyı nāliš-ile işiden
3547. Luṭf-ı künden kāyinātı ĥalk iden
Mā ü tinden cism ü kāmı ĥalk iden

⁸⁵ Bakara Suresi, 249. Ayet: “...Bugün bizim Cālūt’a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok...”

3548. Hikmet-ile şem‘ ü necm uyanduran
Tā‘at-ile ‘aql u cān uyanduran
3549. Hazretüñ Hallāk-ı ‘ālem Kādir’i
Tā‘atüñde halk-ı ‘ālem kadirī
3550. Yaradansın döndürensın gerdişi
Var idensin irkek-ile ger dişi
3551. Geh felek burcında meh kıavsın kıurar
Geh melek ‘ışkına ol insi kıarar
3552. Şems-i tābān çıkaransın puşuda
Dürr ü mercān bitürensın bu şuda
3553. Ay dün iltüp gün getüren her taña
Fikre batup ben dañı kıaldum taña
3554. Ol didüñse buldı varlık bu cihān
Öl didüñse fāni olur halk çehān
3555. Hāki gūyā itdüñ ü bīnā gezin
Münzel a‘lā virdüñ ü kılduñ güzīn
3556. O dem-içün halk itdüñ ādemi
Ādem-içün oldu ğamdan adımı
3557. Hazret-i İdrīs’üñ hākı uçmaķdadur
Rūh-ı Cercīs’üñ hākı uçmaķdadur
3558. Şīt-i ğārī hāķķı Kābil öldürür
Kār-sāzı emre kābil ol durur
3559. Zecr ü kahrūñ hāķķı virdüñ Nūh’a da
‘Irķ u mihrüñden kılupdur Nūh’ı da
3560. O peyember hāķķı İbrāhīm Halīl
Kim muķarrer oldu saña ol halīl
3561. Oña bostān itdigüñ küll nār-içün
Gül gülistān birle_olan gülnār-içün
3562. Şālīh’üñ çün ki_ oldu maķbūb-ı Cemāl
Tālīhüñ çün çıkarup taşdan cemāl

[50b]

3563. Tutdı Hāķķ’a yüz nazar kıldı taşā
Çıķdı nāķa cūş idüp bağrı taşā

3564. Hazret-i Mūsā ḥaḳı ki_oldur Kelīm
Şöhret-i dünyā koyup geydi kilīm
3565. Mu‘cizī şaḳḳ itdi_aña yol virdi Nīl
Haşmını ğarḳ itdi şu beñz oldı nīl
3566. Germ iden çün çarḫı itse āhını
Nerm iden çün mūm-veş elde āheni
3567. Şeh Süleymān ḥātemi mūhri ḥaḳı
İns ü cin cān itdüġi mihr-i Ḥaḳ’ı
3568. Feth ü nuşret yārüm olsun baḫtı ḳur
Baḫt u devlet ḥānum ola baḫtı ḳur
3569. Yā Ğanī luṭfuñ öküş eyle kerem
Yā Ğanī yürimesün a’dā görem
3570. Günde tā‘at saña_iderem şına_i Ḥaḳ
Vir hezīmet düşmenüme şına_i Ḥaḳ
3571. Kudretüñdür olmaz işi olduran
Ḥikmetüñdür her diriye öldüren
3572. Bende kuvvet yok za‘īfem yarı ḳıl
Feth u nuşret vir ḳuluña yārī ḳıl
3573. Enbiyānuñ ḥaḳḳı luṭf it ḳıl kerem
Etḳıyānuñ şınuġın tā ki görem
3574. Çün münācāt eylediyse_ol biñ ü yüz
Ḥaḳ icābet ḳıldı buldı derde yüz
3575. Bu du‘āyı kim okur İhlāş-ile
Biñ ḳazāyı ol şavar ihlāş-ile
3576. Geydi begter atına şaldı eyer
Şoḳdı ḥançer biline tīġe ayar
3577. Ḳodı el-ḥaḳ başa Sīmurġ o taġa
Başdan ayak gök demir döndi_otaġa
3578. Ḳuşanur Rüstem ḳuşaġın biline
Ki_uşanur ḥaşm erligi çün biline
3579. Geydi cevşen farkına_urdu ḳondı_ışık
Ki_ışığından mihr ü māha ḳondı_ışık
3580. Okur āyetle du‘ā-i Nūr u Seyf
Ḥaşma nuşret bula_özin kesmeye seyf

3581. Tırkeşine şokdı yā kurbanı var
Ki_oğ başına biñ kişi kurbānı var
3582. Şaldı bāzūsı_üstine zerrīn siper
Aldı başına_atmağa tır-i se-per
3583. Çünkü Tālūt o zamān bindi atın
Kırdı Cālūt erlerin yidi etin
3584. Hemçü Rüstem rahşı bindi Bozkır'a
Gīv-i zayğam mişli kan dökdi kıra
3585. Şehper açup tır uçardı çün 'ukāb
Kanlar içüp cānlara kıldı 'ikāb
3586. Kabza_urup dest eyledi Mirrīh aña
Gökden ahsent eyledi Mirrīh aña
3587. Sencer-idi hūy u hāyı üni de
Şancar-ıdı nīzeve biş onı da
3588. Çıkarup āhen çomağdan yalıñ od
Hep kırup kōmaz hāsımda ervāh öd
3589. Şalığmdan kırılup atlu yaya
Şaldığından бүkilüp döndi yāya
3590. Ne iri didi çalar ne hōd uşak
Niçe_eri çalup kıldı tīg o şak
3591. Şındı kılıç balçığı atdı yire
Er dime hīç er yigidi kim yire
3592. Tutdı_eline üç siñürlü yāy ol
İtdi erlik kōdı çav u yay ol
3593. Ol bulud demrenlü kara kuş yūñin
Çün 'amūd elde tutup kabza yegin
3594. Gez kulağa getürüp peykān ele
Atdı_oçağa hāşm idüp kandan ala
3595. O gümüş çoğal-ile altun ışık
Bu cihāna gün gibi virdi ışık
3596. Burc-ı_Esed'den ağmadın güneş Kāf'a
Her cesedden kesdi baş deldi kafa
3597. Yıkıdı şāfı kırdı a'dā şoyını
Yakdı tīg er koydı_oçağa şuyını

3598. Kān buḥārī seyf gökde yığıdırur
 Kārzārī ḥūn bārān yağıdırur
3599. Āteşine tīḡinüñ cān yağıdı ol
 Bir başına atdan er biñ yığıdı ol
3600. Cengi aşup itdi ḡāyet bī-ḡarār
 Kim şavaşup ol ‘adū ḡavmin ḡırar

DER-BEYĀN-I ĀHENG-İ BEHRĀM U TĪḡ-ZEN

3601. Tīḡ-zenden ḡördi bir köse ḡır er
 Şaf-şikenden ḡomayup kimse ḡırar
3602. Ḳurdı yāsın tutdı ḡabza tīr-ile
 Virdi Behrām’a nuḡūset Tīr-ile
3603. Ḥaşma tīr atsa ḡözedüp sīnesin
 Ḥaşmı yir ölçüp ḡazardı sinesin
- [51a]
3604. Ḳahramān-mān irdi _adı Behrām-ı Ḡür
 Tīr-bārān itse _ider Behrām’ı köḡ
3605. Bezm içinde Cümcüme Sencer idi
 Rezm içinde nīzeye _er sancar-ıdı
3606. Raḡşına zīn urdı çekdi zīr ü teng
 Çeşm-i berzīn özin ider çarḡ teng
3607. Tīḡ-zen ki ḡaşma _ider ḡahr u ‘ikāb
 Ḡürkden meydāna sürdi çün ‘uḡāb
3608. Çün diz urup ḡatı yāsını ḡurar
 Ḥaşmı ḡörüp o da yasını ḡurar
3609. İtdi berrān atdı tīrin yidi kez
 Def’a tīrān atdı şıdı yidi gez
3610. Gökde Behrām añlasa ḡūm u hemin
 Hemçü sersem ola vālih ol hemīn
3611. Yüz biñ erden tīḡ-le özin ḡorıya
 Ḥaşm aña cān vire ḡanı ḡurıya
3612. Pehlevān-veş ḡürz alup uçup Ḳāf’a
 Bir ḡirān ḡürz ursa ḡurd ider ḡafā

3613. Urdı lāfı döne döne o gine
Bozdı şāfı vardı haşmuñ öñine
3614. Didi Behrām adum elümde ‘aķab
Haşm-ı endām ayıram kılup ‘aķab
3615. Gez kirişe koyup atsam göge tır
Cān virişe çarḥ-ı Behrām ile Tır
3616. Seyf ü şalık şalıcaķ bürrānı men
Ḥayf u şānı‘ kıla_ idem pūr anı men
3617. Çarḥ-ı şu‘bān gözlerümde bir siñek
Şems ü Arslan heybetümdendür Siñek
3618. Avcum içre yir ü gök iki tutam
Öcüm almağa_ejderi_istesem tutam
3619. Gürz ü şalık haşm-içün alsam ele
Cismi bayık ola kızıl kan ala
3620. Rezm-i meydān içidür yurdum yirüm
Ḥün-ı haşmān dökiben etin yirüm
3621. Tīg ü tır-keş kuşanup geysen cebe
Haşm u serkeş öldürem atam çöpe
3622. Rüstem arķam olsa baña ger yağı
Şem‘e yaķam gözlerümden ben yağı
3623. Kahramān irgürmeye baña elem
Nerrimān’dan öcümü tīg-le alam
3624. Şuda tinnīn tağda kaplan taşda şır
Ola ‘innīn heybetümden döke şır
3625. Gökde Keyvān na‘ramuzdan uyanık
Yirde düşmān tīgüm odına_o yanık
3626. Merrīḥ’e_ursam göge yirden gönderi
Ola sersem olmaya bir gün diri
3627. Düşmenüm şāf içre kılam men yegin
Korkuban Kāf’da döker Sīmurg yūñin
3628. Cenge tīgi çün çeküp bürrān idem
Şafda yağı tağıdup perrān idem
3629. Kāf káfāsın gürz urursam men yıķam
Haşm ovasın tīgüm odına yaķam

3630. Yüz biñ erden kımayup birin kıram
Baħr u berden kum kıayır kana kıaram
3631. Ger rikāba başup itsem ata göç
O ħarāba vire a‘dā kıla göç
3632. Yirde ħaşmān cengin itsem güne gün
Gökde ħayrān ola Mirrīħ Ay u Gün
3633. Ħaşma ānī şancar-isem gönderi
Def‘-i cānı çıķa kıala gön deri
3634. Ceng ider baña muķābil er kıanı
Kim döker çeksem kıılıç erden kıanı
3635. Böyle diyüp itdi tīgi yalıñ ol
Nefse uyup ceng ider yapyalıñ ol
3636. Çü_ oldı bī-ħad ol zamān ceng-i kırān
K’ola bī-‘ad bende şeh şāħib-kırān
3637. Her dü leşker kıanların kana kıarar
K’ehl-i defter mürdeye bulmaz kıarār
3638. Ħayf görüp kim yapışsa çilesin
Seyf urup pehlevān dir çalasın
3639. Ceng ü ħavġā günini görüp key er
Kutnī dībā yirine cevşen geyer
3640. Zülfiķarı çekdi Behrām ol görür
Kān buħārı göklere perde gerer
3641. Kāhramān gördi ki Behrām işidür
Kāhr āmān virmeyüben dış işıdur
3642. Şavlet-ile elli batman aldı gürz
Kuvvet-ile urdı ħarb u dest-i gürz
3643. Ħarbı ditretti yiri muħkem kıatı
Ħarb u şarķuñ tozdi gitdi bir kıatı
3644. Aldı yāsın dikdi ħaşmı oķına
Kura yāsın o da Yāsīn oķına
3645. Attdı tiri gözedüben sīnesin
Kazdı yiri ħaşmı ġamġīn sine sin

[51b]

3646. Aldı tîġi eline yalıñ bular
Bî-dirîġî cevşen-ile_iki böler
3647. Çün temāmet kırdı er irdi_ucına
Gitdi tākāt çıķdı cānı uçına
3648. Qahramān'dan kırtılup Behrām-ı Gūr
İster andan ceng-içün Behrām'ı gör
3649. Gürzi Kāf'ı çekdi vardı öñine
Urdı lāfı gerdi göġsin o gine
3650. Çün Tehemten haşmina sürer atın
Haşmuñ andan yimege umar etin
3651. Çaldı kesdi Qahramān'ıñ ol başın
Aldı cānın gövdesinden ol peşin
3652. Gerçi cinnî tıtdı kalkan Qahramān
Derd içini aldı virmez qahr amān
3653. Qahramān ölincegiz şındı çeri
Pehlevān olur 'adū ġāyet cerī
3654. Gördi Tālūt anda şındı leşkeri
Kırdı Cālūt eri şındı leşkeri
3655. Şındı Tālūt'ıñ kamu varca eri
Hind'i kılıç toġradı uşak iri
3656. Dörpiye döndi kılıçlar kesmeden
Kırpiye er cismi döndi kesmeden
3657. Er kılıçlar takınup her sü-be-sü
Er kılıçlar kanlar akar sü-be-sü
3658. Destere tîġ oldu bî-cān er teni
Yeksere başlu olupdı artanı
3659. Kana ġarķ öñürdi_olup şukķa 'alem
ġarb u şarķ içi olur başdan 'alem
3660. Tîġ-i bürrān k'ol demür örsi keser
Haşm-ı cismān kesmeden oldu keser
3661. Dökdi er at kanını 'Anķā-şifat
Düşdi zulmet 'āleme 'anķā-şifat

3662. Kana ğarķ oldu cihān kaşr-ı fenā
Cümle halk oldu şavaşdan hep fenā
3663. Tīġ-i balçak virdügince çarha tāb
Kol u kolçak kadd-i haşmān oldu tāb
3664. Ol şavaşda yokdı bī-ġam er halā
Taġda taşda kan akup tıldı halā
3665. Virdi baş cān şeh yolına er kemi
Baħr-ı ‘ummān oldu kan leş baş gemi
3666. İġne ok arşun süñi şındı kılıç
Biçdi çok ecel tonın şındı kılıç
3667. Kirpi Keyvān oldu gökde kesmeden
Dörpi balık pül kılıç kesmeden
3668. Tīġ öküzi balıġı iki diler
Mirrīh özi aġlayup āmān diler
3669. Kan buħārından güneş virmedi_ışık
Kārzārından iriñ kan oldu_ışık
3670. Şāh Tālūt’uñ çerisi çün şınur
Rāh tutdı gözleyüp hadd ü şınur
3671. Şındı leşker akdı yire seyl-i hūn
Kılmadı at er yir ‘alefden nāhūn

KISSA-İ DĀVŪD BİN İŞĀ VE ĀMEDEN-İ BEZM-GĀH-RĀ
VE ŞECĀ‘AT-I O EST

3672. Dinle tefsīr ehlini iy sāde-dil
Nice taķdīr itdise virdi_eyle dil
3673. Andadı Dāvūd peygamber bile
Cānadadı mihri velākin kim bile
3674. Koynına koymış-ıdı bir niçe taş
Oynına doymazdı Rüstem iç ü taş
3675. Ceddi Ya‘ķūb aşlı şeh Sālār-ıdı
Taş-ıla hūb o şapan salar-ıdı
3676. Yār u yoldaş kendü-le bile-y-idi
Cümle kardeş saġış bile-y-idi
3677. Key tüvānā ‘āķil-idi ehl-i rāy
Ehl-i dānā fikrine_irmezdi ne Rāy

3678. Hemçü Destân olsadı cenge süvâr
Anda âmân isteye Sām-ı Süvâr
3679. Çünkü bine haşm cengine ata
Haşm ine yarağın yire ata
3680. Bir kağan aşlan bigi_eger adı yüz
Zāl-i Destân mişli haşma dutdı yüz
3681. Kārzārı ider olsa Haq tanık
Kān buhārı gök yüzün ider tonuq
3682. Tīg ü hañcer çekse tutsa haşma_oyun
Kān cigerler yidürürdi haşma_öyün
3683. Heybetinden yatmaz-ıdı tağda şîr
Hey'etinden korkdı kaplan dökdi şîr
3684. Gerçi koyun güder-idi kırıda
Lākin öyin virmez-idi_ol kırıda
3685. Ejdehā katındadı_anuñ bir Siñek
Kim rehā bulamayup öldi siñek
3686. Cem'ine kim kaşd iderdi yā Ğanī
Şem'ine yakdı gözi yağını

[52a]

3687. Bir şebān-dı gerçi gelmezdi_ol ava
Nev-cüvān-dı pür-heves ammā eve
3688. Gökde_uçandan şayd idüp murğ ü geyik
Kökde göçenden ider kayd ügeyik
3689. Bebrî berde tinnîn avlar suda hem
Kendüce_er de yoğ-ıdı ol sü de hem
3690. Ceng anuñla_itmez piyāde ne süvâr
Şanki el-hağ kendüdi Sām-ı Süvâr
3691. Tağı dirdi urşa el oğ u yāya
Tağıdurdı leşkeri atlu yaya
3692. Gürz ki ura haşma hañcer seyf-ile
Şanma tura yā ho ala seyf ele
3693. Çünkü Dāvūd irdi cenge tutdı göz
Yüregün od itdi ğayret hemçü köz

DER-BEYÂN-I MUḲÂBİL ŞODEN-İ DÂVÜD
VE KÜŞTE ŞODEN-İ CÂLÛT-I LA‘ÎN

3694. Şâh Câlût istedi bine ata
Vara Tâlût ehline oğın ata
3695. Geydi cevşen girdi tîz âhen tona
Şu‘lesinden ay u gün nûrî tona
3696. Tîz-serkeş nefsi tab‘ı atışı
Urur âteş çarha yüzden âteşi
3697. Bindi ol-dem Pîl-ten [ol] Bozkır’a
Olsa Rüstem ol sipeh düpdüz kıra
3698. Takdı ketfine muşaykal bir siper
Şokdı hem biline çok tîr-i se-per
3699. Kaddi hemser yücelikte Kâf-ile
Aña leşker gelmez-idi kâfile
3700. Hışm odı düşmene kımaz karar
Od u düdi gök nîline karar
3701. Gürz kim hemser idi ol tağ-ıla
Tağa bir kez ger urursa tağıla
3702. İtdi heng tutduğı yâ vü ok-ıdı
Def‘-i ceng itmege Dâvüd okıdı
3703. Didi irseñ ol muḳâbil Tîr’a sen
Server-isen kaçmayuban tırasan
3704. Bu cihânda bence var mı er kıanı
Her zamânda akıdur erden kıanı
3705. Yâyı tutup vire Rüstem oka gez
Haşmı _ütüp halkı idem engüşt gez
3706. Kuvvetümden yirde gâv itmez geviş
Heybetümden kökde mâr itmez geviş
3707. Bir degül yüz biñ eri kıram direm
Halka düpdüz ceyş ola virem direm
3708. Tîğ çeksem şadr-ı Behrâm’ı dilem
Nice merhem kim aña doymaz dilem
3709. Bu demür gürz elde kafâñ tağıdur
Kûh-ı Elburz olsa Kâf’uñ tağıdur

3710. Ceng-içün pā başuban bu resm berūd
Vire deryā mevc cūşını bürūd
3711. Ben ki meydān umageldüm yā Ğanī
Ķanı merdān şem'e yaķam yağını
3712. Hāşşa yayan olasın ben ho sūvār
Baña bī-cān baş ura Sām-ı Sūvār
3713. Sen ho çobān oğlısın yoldan şapan
Merd-i meydān içre tūtorsın şapan
3714. Ben ki Cālūt ögümi sen yiresin
Cengi tīz tūt öldirem geç yire sen
3715. Niçe şapan içre şalasın taşuñ
Toldıram ķan gürz-ile içüñ taşuñ
3716. Koķar anuñ südi ağzuñda henüz
Aķar anuñ kaymağı_ ağzuñda henüz
3717. Sen yaş oğlan kuzıcıķsan ķurıda
Men aç arslan benzemişem ķurda
3718. Çok kuzı başın kemürdüm yidüm et
Tağ yazı_ aķdum avladum eşekle at
3719. Çün o merdūd urdı lāfı yağını
Didi Dāvūd el açuban yā Ğanī
3720. Her ki saña şıdķ-ıla tūtarsa yüz
Düşmen aña birce gelmez olsa yüz
3721. Gördi Cālūt ite beñzer kim ürer
Didi fertūt olanuñ sözi ürer
3722. Çünkü şapan üç taş-ıla bileği
Hün-ı düşmen dökmege diş bileği
3723. Girdi meydān içine yapıyalñ ol
Yaķdı düşmān āteşe_ olup yalıñ ol
3724. Yapışuban şapan-ıla üç taş
Apışuban didi aña iç ü taş
3725. Men ho Dāvūd ehl-i haķķam baķma şaş
Sen ho Nemrūd aşlısın var oñma şaş
3726. Men Halīl'üñ aşılyam od oldı gül
Yaķup ilik cismüñ idem ķara kül

3727. Darķ-ı eflāka atar olsam se-per
Yıkıla hāke dutamaya siper

[52b]

3728. Tāb-ı tīgüm düşürürdi yāya od
Eylesem hem şayd vire Mirrīh öd

3729. Baħr-ı āteş kılıcumdan bir şerār
Sām-ı serkeş leşkerümden bir şer er

3730. Vehm-i bāzumdan döker ‘Anķā peri
Raħş-ı tāzumdan kaçır dīv ü perī

3731. Kuvvet itsem kafā süden ıraram
Himmet itsem her murāda irerem

3732. Tağdan evrān ine ger varam aña
Çekme dermān dise ger varam aña

3733. Hūn-ı düşmān içmesem kanda kanam
Ceng ü cevlan itmesem kanda konam

3734. Tīg ü hançer alsam avcuma duta
Gökde ejder ola vehminden dü tā

3735. Dergehümde bende şāh-ı Nemçe’dür
Āgehümde yidi deryā nemçedür

3736. Oķ çeküben haşmuñ açsam yarasın
Diz çöküben def’i kaza yarı sin

3737. Yāy kara atar olırsam yirde tır
Yaykara itmeye kaçır burca Tır

3738. Bizdürürem şimdi cāndan sini men
Kazdururam kāmētümce sini men

3739. Saña birkaç atmak isterven kaya
Dimezem kaçır hem dahı gelme kaya

3740. Tā ki Dāvūd er idügin göresen
Baña maķşūd ol ki_ıresin gūra sen

3741. Baña beñdeş ya’nī er var mı kanı
Kim keser baş aķıdur erden kanı

3742. Gerçi çobān oldum atarven şapan
Līki iy hān olmazam yoldan şapan

3743. Bir taş uram başuña virem elem
Şanki kıram başuñı bugün alam
3744. Faır idinme cenge gelseñ at-ile
Dağı tınma tā ki taşum atıla
3745. Didi Cālūt aña iy merd-i sītız
Di becid tut çünkü naqdūñ varsa tīz
3746. Gerçi Nemrūd aşlı kâfir gözi ne
Bār-ı Dāvūd az göründi gözine
3747. Tutdı kalkın ya‘nī özin korıdı
Ser-be-ser kın gövdesinde kırıdı
3748. İrdi Dāvūd urdı birkaç na‘reler
Heybete sūd olmağ-ıçün na‘reler
3749. Kıla şapan ipini şaldı revān
Tā ki düşmen hoş revān ide revān
3750. Didi şalam çün şapan taşın atam
Cānın alam ger ölür-ise atam
3751. Çünkü perrān eyleyem bir nice taş
Bağruñı kın ide zağmı iç ü taş
3752. Pehlevān sen leşkerūñdesin çü bān
Bu zamān nider saña gözle çobān
3753. Tutdı Dāvūd elde taş pes alına
Bu ki maqşūd ura haşmı alına

ZAHER BĀFTEN-İ DĀVŪD ‘ALEYHİSSELĀM
BE-CĀLŪT HELĀK ŞODEN BED’ Ū SŪST

3754. Merd-i meydān içre her kim olsa baş
Ola düşmān bağına her lağza baş
3755. Kın behādur ne ki yise tīg-zen
Kim bahādır erce şalmaz tīg zen
3756. Çünkü Cālūt anda Dāvūd’ı deñer
Er ki fertūt olıcağ diñler dek er
3757. Urdı ol dem kīnle elin kendü de
Haşmı ursam sīne ister kündede
3758. Gerçi Dāvūd[un] kolu kalkın tutar
Varma ol avda_egri kulu kın tutar

3759. Şapana taş şaldı aldı deste ol
Ta ki_ide leş Cālūt üzre deste ol⁸⁶
3760. Karşudan kim eyle_urar Cālūt'a taş
Tende kıyım kalmadı yir iç ü taş
3761. Gördi Dāvūd aldı bir darb-ile cān
Oldı maḥmūd itdi tahtın ins ü cān
3762. Didi Cālūt aña baña kıyma sen
Sözümü tut itme cismüm kıyma sen
3763. Ata maḥmīz urdı tutdı oyanı
Kaçdı çün tīz elde tutar o yanı
3764. Kodı Dāvūd atuban şapan taşın
Şanki bir od oldı yaqdı_için taşın
3765. Didi_elümden şanma kırtıla özüñ
Halı idem ben toprağa taşuñ özüñ
3766. Taşla mülzem olacağuş añaña
İmdi epsem çün tokındı eñseñe
3767. Bağladılar gerçi ol şeh yarasın
Ağladılar kazup anda yāre sin
3768. Yidi çün taş zaḥmın eyle oldı naql
Yaşdığa baş kodı ider rūhı naql
[53a]
3769. Çün süñügi taşla Cālūt'uş sınır
Ard u öñi leşkerüñ düpdüz sınır
3770. Her ki Dāvūd özine ḥaşm oldılar
Feth-i Ma'būd ile_elinde öldiler

Kavlehu Te'ālā: ve 'zkur 'abdenā Dāvūde el-eyd innehu evvāb ve şedednā mülkehu⁸⁷

3771. Çarḥ-ı gerdün işi budur iy ulum
Olur uzun pes soñı āḥir ölüm
3772. Çünkü Cālūt oldı taşdan sīne-puş
Düzdi tābūt irdi ammā sine boş

⁸⁶ Vezin bozuk.

⁸⁷ Sad Suresi, 17 ve 20. Ayet.: “Ey Muhammed! Onların söylediklerine karşı sabret. Güçlü kulumuz Davud'u hatırla. O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi. Biz Davud'un mülkünü güçlendirdik, ona hikmet ve hakla batılı ayıran söz (hüküm verme) yeteneği verdik.

3773. Cām-ı fānī şunsa _ecel saḥṣa müdām
‘Ömr ānı kimseye olmaz müdām
3774. İşfāhān’dur bu Hirā vü ol fener
Kim cihāndur bu ḥayālī çok fener
3775. Hāl-i ‘ālem budur imdi kış u yay
Halka her dem urur ok kabzında yāy
3776. İns ü ger cān cān virüp ölse gerek
Hāke yeksān ‘ākıbet olsa gerek
3777. Hāke zāhir it nazar ki işbu yir
Evvel āḥir ādemi yir daḥı yir
3778. ‘Ālemüñ ḥālin şor aḥī eylemiş
Ādemüñ ḥākin şor aḥī eylemiş
3779. Çarḥ-ı devrān olmayaydı kûze-ger
Hāki insān itmiş-idi kûze ger
3780. Çarḥa dā’im ḥükm iden dünyī dimiş
Andan kim toğdısa dön yi dimiş
3781. Aça ‘ibret gözini tā göre pes
Niçe devlet ıssını yir güre pes
3782. Gerçi mağrūr eyledi Cālūt āz
Cümleden dūr itdi çün ‘ömr oldı az
3783. İtdi def’i ol emīre özini
Yidi ef’i gūr içinde özini
3784. Adı sultān yazılurken yazıda
Oldı bī-cān ḥāki tozdı yazıda
3785. Şāh Cālūt olmuş-iken manşıba
Taḥtı tābūt oldı köşki manşıba

Fİ-ZEMMİ’D-DÜNYĀ VEFĀ’EN

3786. Nice Cālūt’ı ḥikāyet idelüm
Diñle Tālūt’ı rivāyet eydelüm
3787. Çok dürişdi gerçi halk-ı Mısr u Şām
Çok urışdı ay u hafta şubh u şām
3788. Çünki ol Hāk virmeye fetḥ u zafer
Bulmaya _el-ḥāk kaşınacak şeh zufer
3789. Gerçi nuşretle _istedi pīrüz o şāh
Līki gāret oldı _eren pīrüz o şāh

3790. Fethi Hāk'dan iste nāsır ol durur
Naşrı hālkdan isteyeni öldürür
3791. Çarḥ o Cālūt özini şokdı yire
Taht u tābūt itdi yirini yire
3792. Döndi bahtı olmadı Hāk yarıcı
Gitti rahtı geldi devlet yarıcı
3793. Ne hazīne kaldı māl ü ne ho genc
Çok define kıldı gāret pīr ü genç
3794. Çarḥ-ıla meh kim döner bile mihir
Kahr ider geh kişiyē gāhī mihir
3795. Pīr ü genci yir dimez ü renci ne
Dünye genci bil-ki degmez rencine
3796. Bāda urdı taht-ı zer Tābūt-ıla
Yire girdi kendüzi tābūt-ıla
3797. Öldi Cālūt arta kaldı Mısr u Şām
Tutdı Tālūt emri hālkı şubḥ u şām
3798. Diri kalan ol çeride pīr ü genç
Oldı yeksān boynı baḡlu vire genc
3799. Çekse her sü eyler-iken çākerī
Oldı kamu ol emirūñ çākeri
3800. Kim vefā itdi uluya dünyede
Tā ki aña_ide vefāyı dünyē de
3801. Sağlıḡuñ honında şunan sinege
Ölicecek yönin de dönmez sinüñe
3802. Oldı kısmet Tālūt'a çün Mısr u Şām
Kıldı 'izzet Dāvūd'a ol şubḥ u şām
3803. Bildi Dāvūd er nazīri azdurur
Anca mevlūd anasından az durur
3804. Her kişinüñ şeh gerek hālın bile
Tā işinüñ himmeti ola bile
3805. Şāh himmet kılsa_eger ehle kıla
Halle şeh hizmet ider ol ehl kıla
3806. İr ü ger geç añmaz eyülik bu cehil
Ahmed'i hīç isteye mi Bū Cehil

3807. Naqd-i cāmı himmet itme cāhile
Yoksa ‘āmmī olur āhır cāh-ile
3808. Gen demürden olmaya elmās tīg
Kem kömürden çıkmaya envār-ı tīg

[53b]

3809. Ol bir ebleh kurd enügin besledi
Yırttı nāgeh anı dimen besledi
3810. Yüz yıl ılan besleyüp virseñ şeker
Şokup ılan incidür hemçün şıkar

DER BEYÂN-I HİLÂFET-DÂDEN-İ TÂLÛT HAZRET-İ DÂVÛD-RÂ
‘ALEYHİSSELÂM

3811. Sözi bünyād eyleyen Firdevsi pîr
Ağıza dad eyle virdi didi bir
3812. Oldı Cālût anda çünkim pâyimāl
Virdi Tālût ol nebîye pây-ı māl
3813. Virdi Şām’ı hem Halep’le aña ol
Hâş u ‘āmı birle anı aña ol
3814. Keykubād’a didi Cālût öldüğün
Key ziyāde itdi kibr ü tutdı kîn
3815. Gerçi bî-had gönderür def’a çeri
Hâşmını redd itmeyüp kılmaz cerî
3816. Her ne server çekdi leşker bî-çarâr
O peyember kırdı ki_olmadı çarâr
3817. Oldı Dāvūd eyle çünki şehriyâr
Oldı maḥmūd il yoldaş şehri yâr
3818. Er başından devlet ırak olmaya
Serkeşinden kimse_ecelsüz ölmeye
3819. Başını terk itmeyen baş olamaz
Hâşminuñ berg içine baş olamaz
3820. Kıldı Dāvūd anda ‘izzetle ḥo rezm
Oldı mev‘ūd aña Tebrîz ü H‘ārezm
3821. Dāyim iy ḥān her bahādur yidügi
Müşkil āsān ḫan behādur yidügi

3822. Mālī bir şeh virecegiz leşkere
Haşmı her geh eyleyende leş göre
3823. Zerdür āhır cem‘ idüp diren çeri
Sîmi vāfir virmek olmaz cerī
3824. Bezm içinde mālī yidür servere
Rezm içinde tā yoluña ser vire
3825. Himmet-ile şeh viricek māl ü genc
Furşat-ile başın oynar pîr ü genç
3826. Ehl-i ihsân olsa şeh şaklar ilin
Dost u düşmân öpiser cömerd elin
3827. Halka şeh zer virse yā ho tatlu dil
Aña çāker ola yitmiş iki dil
3828. Şimdi bir er yok durur şāhib-kerem
Mālī ister sâ‘ile_eydür men görem

DER VEFĀT-KERDEN-İ TĀLŪT VE MUṬĪ‘ ŞODEN-İ ESBĀṬ-I DĀVŪD-RĀ

3829. Ol ki dillerden kopardı sözi sūz
Didi illerden işit iy şāh söz
3830. Çünkü Tālūt oldu milke bahtiyār
Tıfl u fertūt oldu çāker bahtı yār
3831. Dilegüñce gördi māh u mihri ol
Devr öñince kıldı halka mihri ol
3832. Kıldı mey nūş aluban şeh cām ele
İtdi ney gūş ala zerrîn-cām ele
3833. Elde şāğar tutup iy şeh gül çü gül
Bādesüz berbād olur bu ‘ömr-i kül
3834. Aldı çün hān bāde cāmını kefe
Hemçü ‘ummān geldi cūd-ile kefe
3835. Bakmadı dîr dehr-i dūn aḥvāline
Bilmedi_āhır mihr ü meh aḥvāli ne
3836. Dehri dehrüñ nite ḥālin añlaya
Māh u mihrüñ ehli_olan iş egleye
3837. Bildi insān olabildiyse iç er
Çarḥ-ı şu‘bān kimlerüñ kanın içer

3838. Kişi göz yumup açınca işbu çarh
Niçe yüz yüz dürlü urur raksı çarh
3839. Dehr-i zālīm kim virür cāna keder
‘Ömr dāyīm ay bigi tūrmaz gider
3840. Öldi Tālūt arta kaldı māl u genc
Tutdı fertūt aña mātem dahı genç
3841. Şāh Dāvūd ol hālīfe bahtiyār
Buldı maqşūd oldı aña bahtı yār
3842. Nevbet-ile şāh olur hem tāt-dār
Miḥnet-ile olsa olur tātı dar
3843. Gāh ider [bir] şahşı mālīk tahta ol
Gāh bī-der yirin ider tahta ol
3844. Böyle kim gerdān olur māh u mihir
Halka bu devrān ider kahr geh mihir
3845. Budur iy hān çarh-ı gerdān gerdişi
Oldı nālān andan erkek ger dişi
3846. Söz zülālī olmasa āb-ı hayāt
Bir hayālī h’āb-idi işbu hayāt
3847. Bu cihānda var mıdur ola bekā
Bir zamānda gözüñi aç da baķa
3848. İşbu tīre hāk ya’nī kara yir
Ögme yire besledüğün gine yir

[54a]

3849. Kanı Fağfūr ol Şeh-i Behrām-ı Gūr
Eylemiş gūr içre hep ārām gör
3850. Dün-kim aña çāker-idi Tārumār
Varam aña ānī yatur tārumār
3851. Hān Meḥemmed gibi nice biñ ü yüz
Hūb u ter-ḥad iken urdı hāke yüz
3852. İldırım Hān kanı yā ‘Osmān-ıla
Yidi mūrān etlerin ‘osmān-ıla
3853. Her ki bilür ‘ākıbet uzun olur
Fehm kılur ğafleti özin ölür

3854. Baħr-ı cānuñ ol ki ğıllın arıdur
Ƒalbi anuñ arı şudan arıdur
3855. Ol ölincek ger bilişdür yā ho yād
Añılıncek idiser ħayr-ile yād
3856. Ħayrı vāfir kazanan Firdevsī bil
Bulur āħir cennet ü firdevsi bil
3857. Kim ki ħaħ dir pendini tut añ sözün
Menzilüñ yir olmadan apañsuzın

DER BEYĀN-I ‘ADL Ü DĀD-KERDEN-İ DĀVÜD ‘ALEYHİSSELĀM

3858. Ol süħandān añla ħānum ir ü dir
Bu Süleymān-nāme içre şöyle dir
3859. Bir ħikāyet itdi diñle sözi bu
Ħoş rivāyet dir qoparur sūzı bu
3860. Çünki Dāvūd oldı ol dem milke ħān
Buldı maqşūd açdı tekye yapıdı ħān
3861. Oldı ‘ādil ħalka itdi ‘adl ü dād
Virdi her dil ağzına bir dürlü dad
3862. Cümle esbāt oldı andan rāzı hem
İtdi iqsāt ol komadı zulm ü hem
3863. Ādeme güç bu ħaseddür tağca sed
Anı soñ uç idiser cānsuz cesed

Veyl li ‘l-ħūdi min ħasedin

3864. Alsa zālīm Türk elinden ter göçe
Anı ħākim uğradurdı ter güçe
3865. Ƒaz u şahbāz oldı birbiriyle yār
Keklik ü bāz aşiyān idindi yar
3866. Ħalka yā düz oldı iden señligi
Bulmayup yüz yoz iden seg segligi
3867. Kişi nāgeh girse ğayruñ bāğına
Düşdi ol şeh ħışm bend ü bağına
3868. Kesr-i mīzān eksük itse yañıla
İtdi bī-cān itmeye kimse gile

3869. Kim ki yağı naķş bey‘ ide vü bal
Ol yasağı itdi olmaya vebāl
3870. Kurd u koyun qarışık bile kuzı
Bulmaz öyin cimri bir çürük kozı
3871. Çünkü ‘ādil ola ğāyet şehriyār
Aña her dil dost olur şehri yār
3872. İtdi hizmet Dāvūd’a kiçi ulu
Milk ü millet buldılar andan ulu
3873. Yir yüzine_ itdi halife anı Haķ
Didi_ özine sevme bātıl gözle haķ
3874. ‘Adl ü dād it halkı hoş tut kıl kerem
Halkı şād it hük-m-i Haķ’la men görem

Qavlehu Te‘ālā: *Dāvūdu innā ce‘alnāke fi ‘l-‘arzi halīfeten faḥkūm beyne ‘n-nāsi bi ‘l-ḥaķ*⁸⁸

3875. İşbu āyet birle kıldı ‘adl ü dād
İl vilāyet rāzı_ olur dimez vedād
3876. Nice devlet içre şāh-ı ber-güzin
Zulm ü bid‘at itmez-idi bir kezın
3877. Varma öñden kendüzinden tut dilüñ
Çıka gökden yüce āhın bī-dilüñ
3878. Hūr u cennet dileseñ dārü’s-selām
‘Adl ü ‘ādet eyle halka vir selām

DER-BEYĀN-I TEMŞİLĀT-I DĀSĪTĀN-I MĀẒĪ

3879. Sözümi gūş eyle qalbüñ şāf kıl
Göñlüñi hoş eyle kılma kāl ü kıl
3880. Bu hikāyetden murād iy nuṭķ-ı dūr
Var ‘ibāret aña ḥānum vaķtidūr
3881. Nefs-i emmāre çü Cālūt-ı kiber
Mişl-i ‘Anķā fi ‘l-i ‘ucb-ile kibir
3882. Bu cesed milk-i ‘Arab’dur diñleye
Şeh sened Tālūt cāndur deñleye

⁸⁸ Sad Suresi, 26. Ayet: Ona dedik ki: "Ey Davud! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Allah'ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır."

3883. Naql-i kāmīl baħr olur ma'nī dūrer
'Aql u göz Dāvūd peygamber durur
3884. Şuħf-ı tenzīl o nebī_İşmūyil'i bil
Tuta ta'cīl emr-i Haqq'a bağla bil
[54b]
3885. Şaħ 'amel tenzīl-ile kılsañ eger
Bī-'ilel Cālūt nefsūñ baş eger
3886. 'Aql-ı 'ālim nuşhını cānuñ duta
Nefs-i zālīm qaddini kılrur dū tā
3887. Her kim ol Cālūt-nefsi öldürür
Vākıf ol Tālūt-nefsi ol durur
3888. Tīg-i tevħīd oldı Dāvūd ehl-i dil
Nefs-i taqlīd it helāk ü iki dil
3889. Nefs kāfirdür muqallid key bilūñ
Eyle çāker var-ısa 'aqlūñ bilūñ
3890. Nefs şeytāndur meşelde yā ho it
Var müselmān olmasına cehd it
3891. Didi Ca'fer ol emīrū'l-mū'minīn
Nefs-i çāker eyle dirseñ mü'minin
3892. Nefs-i çāker itmeyen ādem degül
Nefs āzār birle_olur ermede gül
3893. Çek ħumārı 'ıyş-ı mül çün cüz' ü kül
Zaħm-ı ħārı görmeyen dirmeye gül
3894. Maħmilūñ bil cehdle itme kıl ü kāl
Menzilūñ al dime rāh içinde qal
3895. Kim sefersüz menzilinden qala pes
Ĥām zerdür gelmeyiser qala pes
3896. Bu hevāyī nefse uyma mişl-i kec
Qo fenāyı bāki milke şāhā geç
3897. Qo Süleymān milki_elinden aldı bād
Cāvidān ħān milki gör ābād-bād
3898. Berkidüp dil haqqı bekle künc-i ħūb
Terk idüp mālı gözetme genc-i ħūb
3899. Cehd idegör kim olasun şāf-ķalb
Qaşd kılr kim olmaya ķalbūñde ķalb

3900. Hāzır ol kim var haţar düşvār yol
Kādir olmazsañ yola şaçuñı yol
3901. Tut faķīri hoş görme şāhā ħor
Kim ħaķīrī mīre virür şu‘le ħur
3902. Mişl-i şem‘ī ta‘n-ile uzatma dil
Halk cem‘i hoş tut olğıl ehl-i dil
3903. Hızr olur Firdevsī söz āb-ı ħayāt
Haķ bilür nūş eyleyen bulur ħayāt

MAṬLA‘-I DĀSITĀN

3904. Söz kim efđal ola anı söylegil
Andan evvel ki_olmayasın suyla gil
3905. Dür kelāmuñ aña tab‘uñ oldı genc
Vir niżāmuñ tālīb olsun pīr ü genç
3906. Zer‘-i ‘aql-ile kelāmı ölçdüñ
Keyl-i naql-ile peyāmı ölç dök
3907. Puĥteyem kim dimemişem ħām söz
Suĥteyem kim yimemişem ħām sūz
3908. Baĥr-ı ‘ummān tab‘umuz sözdür dürer
Kim firāvān ol deñizde dür dürer
3909. Aĥmedīyem söz-ile Mūsā-şıfat
Kāṭı‘am hem ħāsidī mūsā-şıfat
3910. Mürdeye cān virdi sözüm çün Mesīĥ
Gerçi iy ħān arķamuzda var mesīĥ
3911. Kıymetīdür sözlerüm şeksüz direm
Kıymetī dür almağa ķanı direm
3912. Kızıl altun olsa sözüm ħalbde
Anı her dūn ħālīş-iken ħalb ide
3913. Şoñına söz kıopan ölmez dirilür
Halkı düpdüz ol söz-içün dirilür
3914. Ben gidem çün kıala sözüm yādigār
Halkı her gün aña ide yādı kār
3915. Yüzüm üzre bitmeyince aķ şa‘ar
Sözüm üzre dimedüm ġarrā şı‘ir

3916. Çün kelāmum okıya biliş ü yād
Bu peyāmum kim ide hayr-ile yād
3917. Olsa hüsna sözlerüñ üstadı ol
Sen de zībā sözlerüñ üstadı ol
3918. Toğrı direm zer sözümdür ki_ oldu kāl
Var mı dirhem al elüñe itme kāl
3919. Toğrı dirse nola ger sözde yalan
Ki_ine girse toğrılur egri yılan
3920. Şaḥş-ı tündi beñzedem mi yavaşa
Esb-i tündi tutup urğıl yavaşa
3921. Egri sözdür ādeme bend ü talāk
Egri söz dir kaḥbe zendür vir talāk
3922. Pür melāḥatdür kelāmuñ deñledüñ
Hoş rivāyet nice olur diñledüñ
3923. Sözi gerçek eydürem men kızbsüz
Hüb u gökcek olmaz olur kızb söz
3924. İy süḥandān nice bir sözde kalam
Uş Süleymān-nāme’ye tıtdum kalem

DER VİLĀYET-İ SÜLEYMĀN ‘ALEYHİSSELĀM
VE NEŞV Ü NÜMĀ-YI O EST
[55a]

3925. Şerḥ idem bir hüb kışsa deñledi
Şanma_ekābir kimse mişlin diñledi
3926. Bir seḥer-geh kim meger nevrüz idi
Hoş müvecceḥ ol seḥer nev rüz idi
3927. Sāz-ı bülbül düziş-idi söz-ile
Bāğda şalşal nāle_iderdi sūz-ile
3928. ‘Ömrinüñ gül gördi hoş biş günlüğün
Kırdı gül-gün kıızıl atlas gönlegün
3929. Yüzini düzmişdi nerges al-ile
Gözini süzmişdi nerges āl-ile
3930. Gün şerefde murğ-zār olmuş-ıdı
Her tarafda murğ zār olmuş-ıdı

3931. Gülsitānda eyle virdi gül diken
Bir zamānda görmemişdi gül diken
3932. Her yaña cennet-şifat gül-zār idi
Cā-be-cā ol zīnete gül-zār di
3933. Tağ u şahrā toptolu gülşen idi
Rūy-ı zībā gibi her gül şen idi
3934. Ğonceler rāz açmış-ıdı bülbüle
Çenge dem-sāz olmuş-ıdı bülbüle
3935. Bāğ-ı ‘ayna gülsitān beñzer idi
Sīm sīne üzre her beñ zār idi
3936. Murğ-zārı idinüp muṭrib maḳām
Murğ zārı gibi tutmuşdı maḳām
3937. Hızır-idi şan cāme-i sebz-ile bāğ
Bülbül-i cān pāyına olmuşdı bağ
3938. Oldı gonce hem-nefes lāle bile
Geldi gonce şanki şeh lālā bile
3939. Āb-ı Kevşer gibi çağlayup şular
Bāğ-ı yekser hoş reşāş-ile şular
3940. Köhne ‘ālem nev-cüvān olmuş-dı şan
Şād u hürrem bulmuş-ıdı ad u şan
3941. Vaḳti hoş ider şadā-yı bülbüle
Hāşşa gūş urmaḳ nevā-yı bülbüle

MÜJDE-KERDEN-İ HĀDİM BE- HAZRET-İ DĀVŪD-RĀ
VİLĀDET-İ SŪLEYMĀN ‘ALEYHİMŪSSELĀM

3942. Ol ki yazdı bu kitābı kıldı naḳş
Böyle kazdı nerd-i hāna kıldı naḳş
3943. Bezme Dāvūd otururken baḥtiyār
Geldi pūr-sūd anda hādīm baḥtı yār
3944. İtdi hizmet virdi Dāvūd’a selām
Didi cennet otaḡuñ dārü’s-selām
3945. Bāğ-ı ‘ālem içre açılduḡça gül
Görmegil ḡam şād olup her laḡza gül
3946. Saña Bārī bir sülāle virdi hūb
Oḳı bārī anuñ-içün vird-i hūb

3947. Bu haber ki Hâk sözümüñ şahidi
O püser ki toğdı ‘anber şah-ıdı
3948. Yüzi gündür alnı ay ruhsarı gül
Şacı dündür sevmeyen gözlere gül
3949. Humretinden beñzi şan elma yâ nâr
Hasretinden cânı_anuñ oda yanar
3950. Göz her anda kim cemâline bağa
Ol cihânda bulısar ‘ömr-i beķâ
3951. Serv kıaddinden çemenden utanur
Mâh kıaddinden umar kim üte nûr
3952. Kıaddi güyâ nârvendür yazıda
Yâ ho zîbâ bir elifdür yazıda
3953. Ağzı mercân hoķkadur dişî dürer
Defterin şan oldurur sözün dürer
3954. Müşk ü ‘anber reşk iledür saçına
Nâfe-i ter üstinedür saçına
3955. Şol dehânı üzre var şâme dağı
Virmez anı Mışır’a şeh Şâm’a dağı
3956. Ne püser ki şan melekdür o şanem
Göz nażar ki ide dimez uşanam
3957. Hâk Te‘âlâ ‘ömrin itsün pâyidâr
Haşmuñ ola başı yiri pâyı dar
3958. Dâvûd oldem işbu sözi ki_işidür
Şâd u hürrem oldı dışın işıdur
3959. Ol melik-zâd olduğına bahtiyâr
Oldı kim şâd olısdur bahtı yâr
3960. Virdi bî-had müjde_idene mâl ü genc
Bile bî-‘ad kıl kıaravaş cümle genç
3961. Eyle ihsân görme şahâ kimse hor
Halka yeksân gör ne virür nûr-ı hûr
3962. Şeh deminde kıulına itse kerem
Bûñ deminde emrine dimez ger em
3963. Pîr ü ger genç ister emvâli beşer
Künc açıp genc eyle vir işün başar

3964. İ'tikāda dāl-i Firdevsī yiter
Her murāda māl-ile ādem yiter

GİRİFTEN-İ LOĞMÂN HEKİM TĀLİ'-İ SÜLEYMÂN
VE ŞERH-KERDEN-İ AĦVĀL-İ SÜLEYMÂN 'ALEYHİSSELĀM

[55b]

3965. Çünkü Dāvūd ol Haḡ'ıñ peygamberi
Eylemez cūd andan peygām berī
3966. Hüküm kıldı oldu çün dīvān sevā
Cümle bildi il süyü kıldı sevā
3967. Pīr ü bernā ne ki var geldi çeri
Kimi dānā kim saḡī ba'zı cerī
3968. Geldi Loğmān anda bile hem Āşaf
Oldı dīvān tırdı begler şaf-be-şaf
3969. Kāzünāşen şādık Evyāser bile
Her gelen ten adlu adın kim bile
3970. Mīr ü müflis irdiler bir araya
Oldı meclis igne şıgmaz araya
3971. Dürlü ni'met urdılar her qazana
Kimde ġayret var-sa eylük qazana
3972. Bişdi sığır koyun ördek qaz u toy
Yindi vāfir toydı maḡlūk oldu toy
3973. Yindi ni'met şofra götrüldi revān
Nūş-ı şerbet itdi şād oldu Revān
3974. Didi ḡān Loğmān'a iy şāḡib-kemāl
Qıl beyān itme sūkūt-ile kem āl
3975. Tāli'in oğlanumuñ tıñ gözle bir
Sāmi'in cān dili-y-ile gözle bir
3976. Tā ki bilem o şabīnūñ ḡālī ne
Şād kılam vāqıf olup ḡāline
3977. Remli Loğmān götürüpdı çün bile
Tā Süleymān tāli'in görüp bile
3978. Seyr-i seyyāre nāzar kim eyledi
Ne ki sālāra didise eyle dī

3979. Gördi ıldızlar kırānātını ol
Gice gündüzler düriş sen de_eyle ol
3980. Didi Loḡmān şāha kim iy şehriyār
Saña devrān yarıcı vü şehir yār
3981. Her beyāndan gör nücūmı sözi ne
Diñle cāndan tut ḡulaḡuñ sözine
3982. İşbu oḡlan ṭāli‘ini göresen
Kim Süleymān olısar bu göre sen
3983. Merkebi bād ola binmeye ata
Zī melik-zād aña kim sensin ata
3984. Taht u devlet ola aña Mısr u Şām
K’ide ḡizmet cinn ü insān şubḡ u şām
3985. Ön ucında ire tāt u devlete
Devr içinde bağlaya ol devlete
3986. Devlet-ile olıcaḡ ata-süvār
Ḥizmet-ile faḡr ide Sām-ı Süvār
3987. Ḥaḡ Te‘ālā vire aña bir serīr
Naḡşı zībā ṭāḡı yüce çün serīr
3988. Cümle şehden ṭāli‘i fīrüz ola
Bed-nigehden ḡamsuz u fīrüz ola
3989. Mü’mine_il hem ola küffāra yaḡı
Şem‘e her dem yaḡa düşmenden yaḡı
3990. Bula bālā ḡaldıra çün ser-be-ser
Yāyı a’dā üzre oḡı serpisir
3991. Bu Süleymān devri ola ay u gün
Ḳala ḡayrān ruḡlarına ay u gün
3992. Dīv ü cinden ādem oḡlın ḡoriya
Ḡül ucından ḡorḡa ḡanı ḡuriya
3993. Olsa fāḡir alsa deste ḡātemi
Evvel āḡir ola şehir ḡātemi
3994. ‘Ālem için ṭoldıra şimşīr-ile
Ādem ü cin çāker ola şīr-ile
3995. Dīv ü cinnī dergehinde ḡul ola
Ṭura sünnī öñ şafa ḡol ḡol ola

3996. Ola sultān hūkm ide āb ü gile
Kimse andan itmeye ıat'ā gile
3997. Aña hı̄zmet ide kim dā'im oña
Bula devlet āsitānında oña
3998. Bahtını gör binmeye ata yile
Tahtını dā'im götirdiser yile
3999. Nesli_ola cümle anuñ şeh tāt-dār
Kıla a'dā başına ol tātı dar
4000. Ol Süleymān devlet-ile kim yiter
Anca sultān istemeklükde yiter
4001. Her ne cinse cānavar kim oldı var
Cinn ü inse böyle buyruk süre var
4002. Cism-ile cān üzre_olan kıldan kıla
Bu Süleymān Şāh-içün hı̄zmet kıla
4003. Cümle millet devletinde diñlene
Süre devlet meclisinde deñlene
4004. Bunca devlet içre olmaz ğarra ol
Ger mezellet ister-iseñ ğarra ol
4005. Dü cihānda sevmeye devletsüzi
Her beyānda sözidür devlet sözi
4006. Hāş u 'āma hūkm ide her bāb-ile
Mısr u Şām'a dağı vara Bābil'e
- [56a]
4007. 'Adl-ile dād ola aña iş ü güç
Kul u āzād olmaz ola işi güç
4008. Faḥr idüben görmeye hergiz özin
Dost u düşmen dimeye itme uzın
4009. Ger beşerdür 'ālem içre ger perī
Pür-ḥazerdür ol döker dür bu peri
4010. Necm seyri bu kim anuñ yapısar
Köhne deyri taze kılop yapısar
4011. Ola sultān cümle ḥānlar iline
Şanma düşmān dostı aña ilene

4012. İde şoḥbet çeng-ile kânûn-ile
‘Adl u ‘izzet eyleye kânûn-ile
4013. Cümle murḡân olısar fermân-beri
İde andan dīvlere fermân berī
4014. Tuta sözün fāḥte vü baykuş-ile
İtme özin kim қоша baykuş ile
4015. İde tã‘at ola ḥaḳdan o resûl
Ḥalkı da‘vet ide ḥaḳқа o resûl
4016. Zûlm-içün ḥız itmeye hıç ol kese
Tīg-ile tız ol ser-i zulmi kese
4017. Çünki şāh-ı milk devr anuñ ola
Mihr ü māhı birle devrānuñ ola
4018. Bī-dirīg ol ura dīve kılcın
Şalsa tīg er kırtarımaz kıl ucın
4019. Çün Süleymān ola Ḥaḳ peygamberi
Olmaya_andan ḥaḳq-içün peygām berī
4020. Bād u āteş ḥāk-ile kim var bu şu
Qırı vü yaş içre kılmışdur pusı
4021. Cānavardan ne ki var serkeş siñek
Cānı vardan mār u mūr u hem siñek
4022. Şeh Süleymān ḥükm ider anlara bil
Cümle insān ḥızmete bağlaya bil
4023. Māh-ı tābān çarḥda urduḳça çarḥ
Ol Süleymān Şāh’a münḳād ola çarḥ
4024. Tāli‘i key remlde bu bilesen
Kāvus u Key ola çāker bile sen
4025. Pes kevākib ḥükmi bu iy ehl-i dil
Hep menākıb neyse şerḥ eyledi dil
4026. Özgesini Ḥaḳ bilür iy baḥtiyār
Bu yaḳinī k’oldı saña baḥt yār
4027. Nitekim nār ola āb u ḥāk ü bād
Baḥt-ıla yār ol soñuñ maḥmūd-bād
DER BEYÂN-I ‘İLM ÂMUḤTEN-İ SÜLEYMÂN
EZ-LOḲMÂN ḤEKÎM ‘ALEHİMÜSSELÂM

4028. Böyle dir çün anda Loḳmān Hekīm
Oldı müşkīn-dem turur ol rīḥe kim
4029. Cinn ü insān her ki şordı adı ne
Didi Loḳmān diñ Süleymān adına
4030. Buldılar bir dāye hem pāk-aşl u şır
Tā o nādir-cism ola emdükçe şır
4031. Virdi behcet dāyesi-y-le aña bes
Buldı zīnet māyesi-y-le ḥüsni pes
4032. Çün mürebbā oldı şır ü şehd-ile
Düşdi bala bağlayup ol şeh dile
4033. Serv-ḳaddi tūbi gibi uzanur
Lāle-ḥaddi gören anı özenür
4034. Şāh u çākerdür bugün sābāş aña
Yaraşur ger cümle ursa baş aña
4035. Çünki ol baş çıkarurdu yakadan
Şanki güneş baş çıkarur yakadan
4036. Anca ra'nā görmemişdi ehl-i dil
Anı her cā şerḥ iderdı ehl-i dil
4037. Aña beñzer kanı tıfl u yā püser
Ol dilāver yıkduğın kim yapısar
4038. Baḥt-ı pīrüz ol ki itdi şayd oğul
Kim oğulsuzları yoğa şaydı_oğul
4039. Ana_öñinde ḳomasa_oğlan yirine
Çün şöñinda añarı yok yirine
4040. Ger ḳalasuz n'ola_oğulsuz ḳız-ıla
Şāliḥa ḳız da_aña yüz biñ ḳız-ıla
4041. Oğlan u ḳız olsa şanmañ yād olur
Kim ata tīz anuñ-ile yād olur
4042. Ata_oğulsuz hicr odına dil ḳarar
Dā'imā göz şularına ḳan ḳarar
4043. Çünki Dāvūd aındı farz u sünneti
İtdi maḳşūd oğul-içün sünneti

4044. Pes diledi oğlan ögrene kemāl
Tā bileli h̄ile ne yā h̄od kem āl
4045. Oldı Loḳmān çün Süleymān’a h̄vāce
Ḳaldı hayrān fehmine mīr ü hoca
4046. ‘İlme māyil istedi üstādı ol
Oldı kāmīl harfinüñ üstādı ol
4047. ‘İlmi maṭlūb idinüp açdı dili
Yazdı mektūb oḳıdı cümle dili
[56b]
4048. Yā rebī tarḥ anda idi her ḳalem
Her nice şerḥ eylesem ‘āciz ḳalam
4049. ‘İlme meşḡūl oldı ol şeh h̄vācede
Bay u yoḥsul oldı rāzī h̄vāce de
4050. Geh Mişālī yazdı zībā yazıda
Gāh ḥālī seyr ḳıldı yazıda
4051. ‘İlm-i ābdān oḳuyup tıb aḥladı
Sen de nādān olmaduñsa aḥla dı
4052. ‘İlmi Şānī‘den ḥaber çün aḥlar ol
Gel ṭabāyi‘den ma‘ārif aḥlar ol
4053. Geh ḥadīş ol naḥv oḳurdı gāh şarf
Çün ḥabīs itmez ‘ömrin cürme şarf
4054. Cümle eşyā ‘ilmine kim ṭutdı gūş
Oldı dānā aḥl u fer‘in itdi gūş
4055. Çün riyāzet ‘ilmin aḥlar ol kem āl
Ehl-i ḥikmet oldı vü şāḥib-kemāl
4056. Varuban ol hoca-i öḡünce pes
Oldı meşḡūl oturup öñince pes
4057. Ḳıldı andan hendese ‘ilmini ‘arż
Bildı devrān içre nedür ṭūl ü ‘arż
4058. Her feşāḥat söz ne açsa hem-zebān
Bī-melāḥat olmaz-ıdı hem zebān
4059. Her ki ḥācet olanı dā’im arar
Pes ne minnet ol murādına irer

KĀNŪN U RĪYĀSET ĀMUḤTEN-İ SŪLEYMĀN EZ-PEHLEVĀNĀN

4060. Çün Süleymān oldı kāmīl yazıda
Kıldı cevālān ata binüp yazıda
4061. Çünki taḥṣīl itdi ‘ilmi oḡudı
Soñra her yıl işi yāy u oḡ-ıdı
4062. Pes sīlah-şör olmasını ister ol
Her hūner-ḡor olmaz anı ister ol
4063. Tīr-endāz idi eyle kış u yay
Güz eger yaz elde-y-ıdı oḡ u yāy
4064. Tob u çevgān içün olduḡda süvār
Niçe Destān egdi baş Sām-ı Süvār
4065. Çünki şayda bindi ol şehbāz-ile
Koydı ḡayda ṡurnayı şeh bāz-ile
4066. Her nazarda kāmīl oldı hemḡü Rāy
Her hūnerde fāzıl oldı nīk-rāy
4067. Her ki şākird ola üstād olur ol
Bu sözi vird eyle üstād olur ol

DER KEMĀLĀT VE FAZĪLET-İ SŪLEYMĀN ‘ALEYHİSSELĀM

4068. Çün Süleymān cümle fenni tutdı yād
Cümle insān anı eyler oldı yād
4069. İtdi tā‘at giceler ḡalup ṡaña
Halkı ḡāyet ṡañladı ḡalup ṡaña
4070. Hemḡü Dāvūd anı sevdi cümle ḡalk
ḡalka mevcūd olmaḡ-içün oldı ḡalk
4071. ḡalk-ı mevcūd ol Süleymān’ı öger
ḡükmi Dāvūd aña danışup oñar
4072. ḡalka aḡkām eylese ḡaḡḡ’ın aña
Oḡlana_i‘lām eyleyüp danışdı_aña
4073. Fehm ü ‘ilmin oḡlanuñ gördi ḡehān
Bildi ḡilmin istedi_ola şeh cihān

Kemā ḡālā’llāhu Te‘ālā: *fe fehhemnāhā Süleymān*⁸⁹

⁸⁹ Enbiya Suresi, 70. Ayet: “ Biz hüküm vermeyi Süleyman'a kavratmıştık.”

4074. Hızır'dı özi sözi hod āb-ı hayāt
Dise sözi mürdeye virür hayāt
4075. 'İlm içinde oldı [ol] müşkil-güşāy
Hind ü Çin'de anca yok müşkil-güşāy
4076. 'Adl-ile şāh olmuş-ıdı nīk-nām
Zulmden āh eylemez-idi enām
4077. Ol hālīfe otururken bir seher
Bu laṭīfe dilde söz elde seher
4078. Geldi nāgeh anda bir kimsene zār
Cismi çünki za'f-ile olmuş nizār
4079. Haşm u 'aşī bilesince tünd ü tiz
Muḳtezāsı bu ki kanın dōke tiz
4080. Dir şikāyet iderem sözüm işit
Kıl 'ināyet yā nebī beñzüm ıştır
4081. Baña gāyet hayf olupdur eyle dād
Var se'ādan ağzına dād eyle dad
4082. Ağlayarak gelmişem şanma güle
Hālūmi bak beñzümi beñzet güle
4083. Didi şerh it sözüñi işideyüm
Anca bī-ṭarh işidüp iş ideyüm
4084. Emr-i Bārī neyse anı ben kılam
Tende bārī Haḳḳ-ıçün toğrı qalam
4085. Didi şahrā içre var bāğum benüm
Özge şanma var daḫı bağum benüm
4086. Var bāğı bunuñ daḫı asmaludur
Ur bağı ayağına asmaludur

[57a]

4087. Bu le'imüñ var daḫı çok koyunı
Ḥaddi sīmüñ yok tolu hem koyunı
4088. Şaldı koyun bāğumı kıldı ḫarāb
Geçdi _öyin ki _otlamaz ot bulmaz ḫar āb
4089. Ne ḫo yaprak kıldı bāğda ne üzüm
Geysi yaprak aḳçesüz 'āciz özüm

4090. Tıtdım ırğad akçe-y-ile urdı bil
Dād ü feryād it işit hālūmi bil
4091. Yoğsa bāğum içre yaşlar dōke göz
Bend bağum o kaçırupdur cānda kōz
4092. Kara kanlar akıduram çün kalem
Kaldı anlar hayf ben mağbūn kalam
4093. Zülme dād eyle iy şāhib-kerem
Dime feryād eyledükçe ben görem
4094. Himmet-ile ‘adlūñi tıtgıl oña
Hasret-ile düşmesün hayret oña
4095. Çünkü işüñ añladı Dāvūd öñin
Didi dişüñ oldu haqqūñ var ögün
4096. Didi koyın ıssına iy bende bil
Böyle oyun iden uğrar bende bil
4097. Gör koyunuñ yoğ-ısa böyle bāğı
Ger boyunuñ urmayam uram bağı
4098. Bilme misin ol Hāk’uñ korhısını
Bāğı koyun yirine kor ho seni
4099. Çekdi zahmet başladı bāğ işledi
Gördi miñnet ay u yıllar işledi
4100. Bile ādem tıtdı akçe virdi bil
Urdı her dem bil tıtmaz oldu bil
4101. İtdi hizmet omcalardan kesdi göz
Ya’nī ni‘met vire bāğı yay u güz
4102. Nice şefkat itmesün aña özüm
Çekdi zahmet yimedi bāğdan üzüm
4103. Gördi bāğı bāğūñ ıssı acıdı
İrdi çağı ni‘metine ac-ıdı
4104. Sen dimezdüñ zulmi Dāvūd işide
Gam yimezdüñ saña böyle iş ide
4105. Yüri şulh it koma mühmel işüñi
Sözüm işit kılma nādān işüñi
4106. Zülmi iden kimse āhır yirinür
Hāk iş iden ölse tolar yiri nūr

4107. Bāguñ içi toluken üzüm yimiş
Tağuñ otın koyuban koyun yimiş
4108. Yaz u yansuz ol virüp bāğı o da
Yā gümānsuz Hāḡ atar cānuñ oda
4109. Eyle verhem eyledi Dāvūd aña
Oldı mülzem eyle kim dā'im aña
4110. Öpdi bābı dergehine urdı yüz
Kim 'ikābı_itdi aña Dāvūd yüz
4111. Gerçi ġāyet pehlevān key er-idi
Düşdi tōhmet āteşine eridi
4112. Koyın ıssı işidüp geldi dile
Bildı ıssı od eşer eyler dile
4113. Oldı Dāvūd üstine çok medḡ-h^vān
Didi ma'būd itdi bize sini ḡ^vān
4114. İşbu dünyā turduğınca şöyle tur
Hemçü Mūsā cāyuñ olsun 'arz-ı Tūr
4115. Gerçi var bāğı virür her dem yimiş
Bu ki söz sağı anı yoḡdur yimiş
4116. Koyun iy ḡān girdi yidiyse üzüm
Anı çoban itmedi göynür özüm
4117. İr ü ger geç eyle dir baña yakın
Olmadı hıç ol yaña koyunum yakın
4118. Gerçi iy ḡān zulm ider ekşer beşer
Lāki çoban itmedi itdüm be-şer
4119. Sen şerī'at emri neyse anı kıl
Cān ḡaḡīḡat ancılaydur hemçü kıl
4120. Hükme-i kāzī neyse kıl iy şehriyār
ḡaşmı rāzī ola tā kim şehri yār
4121. Oḡ atuban gezlemedüm yāyı ben
Hem yolumdan yürimezem yayı ben
4122. Ben ziyānına olam zāmin bāguñ
Sen emānına düriş ref^ı it bāguñ
4123. Hükme münḡād oldum ayrıḡ ne direm
Redd-ise dād eyle direm ne direm

4124. İřidicek bunı Dāvūd-ı emīn
Gōñli bī-şek ğuşşadan oldı emīn
4125. Elde berk eylemek-içün etmegi
Kodı terk itdi siyāset etmegi
4126. Virdi koyun ıssına bozuk bağı
Dir bunı yon görme señ üzüm bağı
4127. Virdi bāğuñ şāhibine koyunı
Toldı bāğuñ sīmi-ile koyunı
4128. Biri nālān birisi eyler neġam
Biri giryān birisi ider ne ğam

[57b]

4129. Bāġ-ı ‘ālem tolı hār u gül durur
Şaḥşı bir dem aġladur hem güldürür

DER BEYĀN-I AḤKĀM U ‘ADL Ü DĀD-I SÜLEYMĀNÜ’N-NEBĪ
‘ALEYHİSSELĀM

4130. Kışsa bünyād eyleyen şāhib-kemāl
Böylece yād itdi bī-ḥīle kem āl
4131. Kaldurur nazm-ı cihān-ārāsını
Dürle pür itdi cihān arasını
4132. Çün bulur bāġ ıssı koyun-ıla dād
İşini şaġ itdi aġzı buldı dad
4133. Bāğuñ ıssı koyun alup şaġdı sūd
Görđi aşşı yok ziyān olmadı sūd
4134. Līki koyun şāhibi girdi bāġa
Berg-ile ben var üzüm yok var bāġa
4135. Süde muḥtāc oldı karnı aç-idi
Kelle tārāc olduġına acıdı
4136. Südi bāġda bulmuş-iken aşşıyı
Kuru bāġda kaldı dinmez aşşı yi
4137. Vardı andan Şeh Süleymān bābına
Tā Süleymān bile faşl u bābı ne
4138. Didi şāhā bende ola māh mihir
Baña māhā raḥm kıl eyle mihir

4139. Gitdi koynum uğradum gāyet güce
Ne ho öynüm kaldı azık ne güce
4140. Bāğı baña virdi koynumu buña
Uşda saña geldüm uğradum buña
4141. Var halīfe hazretine yārī kıl
Ben za‘īfe çekmesün sed yarı kıl
4142. Çün Süleymān koyun işin işidür
Kaldı hayrān hükme ‘aqlın ışıdur
4143. Didi ol-dem iy kişi var olma zār
Yiyüben gam yirüñi kılma mezār
4144. Var halīfe katına yine söz aç
Kıl laṭīfe olma gönli gözi aç
4145. Di Süleymān hükmüñi çün tutdı yād
Kaldı hayrān kıldı Haḳ hışmını yād
4146. Baña atam dirse diñleyem sözi
Komayam hem yüregüñüzde sızı
4147. Līki sözüñ söylemegil añsuzın
Şaḳla özüñ ulularuñ añ sözün
4148. Her ki sözün söylemedi yirine
Bulmaz özin tā kıyāmet yirine
4149. Çün Süleymān sözün ol er işidür
Oldı handān gözlerini ışıdur
4150. Bu söz ile vardı Dāvūd’a ol er
Hoş yüz ile dimedi geç dur ne er
4151. Dise Dāvūd’a Süleymān rāyını
Zāt-ı maḥmūda elif tek rāyını
4152. Geldi Dāvūd’a selām itdi ol er
Didi maḳşūda iriş ger geç ü er
4153. İns eger cān biliş ola yā ho yād
Cinn ü insān eyler eylügüñi yād
4154. Sen halīfe eyleyelden ‘adl ü dād
Bir za‘īfe uğramadum diye dād
4155. Saña maḥlūk oldı rāzī şubḥ u şām
Az u ger çok oldı dā‘ī halk-ı Şām

4156. Bu yasağı k'eyledüñ baña buña
 urı bāğı virdüñ uğradum buña
4157. ün Süleymān vāıf oldu emrüñe
 Didi andan böyle oldu emr aña
4158. er' içre idem emr itse atam
 Nāra hāā kim bu cānumı atam
4159. Var atamdan bu dilegi sen dile
 Derd ü ğamdan urtıla düşme dile
4160. Sözüñ işit yürü var didüğüm it
 Gözüñ işit añaru didi kim it
4161. ün hālīfe sözin işitdi ne dūr
 Zī laīfe bu ğüherden yeg nedūr
4162. Didi bārī izñ virdüm eyle sen
 Emr-i Bārī neyse itsün eyle sen
4163. Hük-m-i bī-ğıll neyse gelsün yirine
 Nite fāzıl oğlı olan yirine
4164. ünkü bāğı olan anı işidür
 oynı yağı añuban göz işidur
4165. Pes Süleymān hāzretine tīz irer
 ād u hāndān hüzni ğöñülden ırar
4166. Dir hālīfe her ne didise aña
 Ger laīfe ger ğara bir bir aña
4167. Pes Süleymān bu söz üstine urur
 Atasından yaña varmağa urur
4168. İrdi girdi atasına urdı yüz
 Girdi virdi alkış adr ola yüz
4169. Dir cihānda urduğınca ğöreur
 Her zamānda bat u iclāl-ile ur

[58a]

4170. Ğördi Dāvūd oğlın ikrām eyledi
 Sen de mamūd oğla ikrām eyle di
4171. Didi gözüñ nūrısın iy nūr-ı 'ayn
 Bil ki yüzüm şuyısın iy nūr-ı 'ayn

4172. Olmasun o sensüzin gerdānda arĥ
Bulmasun uramasun devrānda arĥ
4173. İşbu da‘vā aşlı neyse şerĥ kıl
Sırr-ı ma‘nā içre müphem oma kıl
4174. Sözde bebgā gibi di şekker yigil
Dinmesün tā yir-iken şekker yi gil
4175. Çünkü Bārī ĥazretine toğrusın
Eyle bārī şer‘e ĥükmüñ toğrusın
4176. Bu ĥaĥādan bini urtargıl oğul
Ben atadan pend al urdisa o ĥıl
4177. Pes Süleymān didi_aña iy şehriyār
İl nighbān ĥazretüñe şehri yār
4178. Devlet-ile eyle buyruk ins ü cān
Rağbet-ile vireler tā saña cān
4179. Ol zamān virdi rızā Dāvūd aña
İmtihān ide rızāsını aña
4180. Emr-i Yezdān neyse yirine yite
Ĥükm-i Sübhān istemezven kim yite
4181. Ma‘daletle tutilur ĥalk-ı cihān
Ma‘rifetle añlanur ‘ilmi ehān
4182. Çün Süleymān ĥükm-i Dāvūd işidür
Şād u ĥandān oluban diş işidur
4183. Didi bāguñ issına gel koyun al
Bu yaşıguñ arasında yokdur āl
4184. Sen bağıña ĥizmet it bu koyuna
Tā bāğ oña üzüm ire o yine
4185. Tā temāmet irişince berg-i bāğ
Bī-ĥasāret olmaya ayağa bağ
4186. İztirārī aña diñ olduĥça şağ
Emr-i Bārī bu ki var o sini şağ
4187. Bil seilüp eyleye koyun bahā
Bāğ açılup bula ĥoş ĥüsn ü behā
4188. Aña bāğı virüp algıl koyınuñ
Sīme bāğı şat da tıldur koyınuñ

4189. Hük-m-i kâzî olıcağ bu resme yād
Haqq’a rāzî oldu biliş iki yād
4190. Çün zemistān gitdi irişdi bahār
Şan gülistān buldı şüret çün bahār
4191. Buldı revnağ bāğ irişdi üzüm
Mişlin el-hağ görmemiş-idi özüm
4192. Virdi şeh aña koyunı bāğ buña
Şanki aşlā uğramadılar buña
4193. Ol sevindi gördi bāğı sağını
Bu övindi gütdi koyun şağını
4194. Hoş tesellā oldu ol iki bile
Sen bir aña sözi ol iki bile
4195. Sen de eyle kıl iderseñ şer’e rāy
Eyle eyle reşk ide rāyuña rāy
4196. Çünki toğru hük-m-içün geldi dile
Oldı hoş-gū sevgisi düşdi dile
4197. Şeh Süleymān hazretine halk-ı Şām
Oldı fermān alķış itdi şubh u şām
4198. Şefkat idüp kıldısa halka mihir
Rağbet idüp sevdi anı māh mihir

KIŞSA-İ PİR-ZEN VE KIŞSA-İ KEMĀLĀT U
MA‘DALET-İ TAQVİYET-İ SÜLEYMĀN ‘ALEYHİSSELĀM

4199. Bir hikāyet diyeyim saña hasen
Diñle rāhat virgil anda rūha sen
4200. Çün Süleymān kışsasıdur zıkr-i cān
Vird-i insān ola di hem zıkr-i cān
4201. Bu ma‘ānī şāhibi Firdevsī’dür
Her beyānı söz yirine şaçdı dür
4202. Bir şehir-geh Bārī Dāvūd o nebī
Hağ’dan aña ol Zebūr’la oğur bunı
4203. Şevk-i Rab’dandı içi taşı tolu
Ol talebdendi başı hemçün tolu
4204. Girdi giryān içerü bir pīre-zen
Zār u nālān muştıllarla sīne-zen

4205. Gerçi kerkes bigi yaşamış hezār
Līki herkes dir zağandur ne hezār
4206. Qalmamış et şarılur qalmış deri
Şan yimiş let qanlara batmış deri
4207. Bir qarıdur kim burışmış yüzi_anuñ
Bir qurı ten ‘ömri irmiş yüze_anuñ
4208. Nūr gözinde qalmamış yüzinde güç
Fer yüzinde yoğ u var nefsinde güç
[58b]
4209. Didi çendān eyledüm fikr-i daķıķ
Buldum enbān içi töluban daķıķ
4210. Elde beş on aķçe yok olam güşād
Aldum-ısa_un ola fermān cān-güşād
4211. Dağar ağızın bağladum açuķ başum
Fikr-i nağzın itdüm anca da başum
4212. Şād u handān irdüm evime ive
Bād-ı bī-cān gibi yügürdüm ive
4213. Öñce gidüp baķmaz-idüm arda men
Şād kı lup sevinürdüm arda men
4214. Nāgehānī esdi yiller katı saħt
Gör zamānı nice eyler binı saħt
4215. Sen şimāli қо esen şarşar idi
Kim cibāli kāh-veş şarşar-idi
4216. Oda eflāk añlamadum yaķasın
Ne bilem çāk ide devlet yaķasın
4217. Şanki devlet üstüme қаpu қаpar
İrer āfet tağarumı yil қаpar
4218. Yırtup enbān tağıdur şarşar unum
Eyle efgān eyledüm boğuldı_ünüm
4219. Gerçi hayrān qalmışam men ‘ācize
Eyle ihsān sen za‘īfe ‘ācize
4220. Çünkü Dāvūd ol kelāmı işidür
Geldi ol cūd ıssı dışın ışıdur

4221. Didi devletle kişi biñ yıl yile
Kimse ¼udretle degül mñni‘ yile
4222. Yile yüz yüz olmaz emr eyleye sen
İşide söz idesin eyle yā sen
4223. Haşmı şarşar olan āhir yirine
¼alur ebter h¼kmi varmaz yirine
4224. şad hezārān ‘ömrüm ola yile men
H¼km ü fermān idemezven yile men
4225. Pes řikāyet eyleme andan baña
¼o řasāret şerhini andan baña
4226. Ne ho tutdum elde cām u bāde men
Ne ho itdüm h¼km hergiz bāda men
4227. ‘Ākil olan yok yire nite yile
Yā ho fermān ide mi insān yile
4228. Çekme miħnet gitdise _enbān-la unuñ
Virme zaħmet itme efgān-la ünüñ
4229. Ol ‘acūze döndi nāçār evine
şanma yüze gele daħı avına
4230. Ona maħzūn oldu gāyet acıdı
Gördi maġbūn oldu zīrā ac-idi
4231. İrdi ol-demde Süleymān nīk-rāy
řāh-ı a‘zam ne Ferīdūn u ne Rāy
4232. Başda nevbet itdi ‘aql içinde bir
Gördi kim saħt oldu giderken de pīr
4233. Didi ata gitmegi koġıl ive
Ol tesellā itmegi tutma ive
4234. Dön yine var aña ¼al gitme gele
Nesne izhār olmaya gitmek-ile
4235. Baña fermān eylese dermān kılam
Varını _ol hān h¼kmine bir kem kılam
4236. Yilden unuñ şer‘-ile cümle alam
Bī-şek unuñ çekmeye öcün alam
4237. Çün Süleymān sözün işitdi ¼arı
¼aldı hayrān döndi yine bu ¼arı

4238. İtdi alkış Şeh Süleymān'a çehān
Didi biliş Hakk'a olup şāh cihān
4239. Hoş süvār ol devlet-ile bin ata
Pāyidār ol şād kılsun ol ata
4240. Medh itdi döndi varsuz odaya
Dād gitdi unı Dāvūd ödeye
4241. Bir pulı yok niçe akçe biş ü on
Acıgı çok aç olısar gitdi un
4242. Ac u muhtāc aındı yine unı ol
Urdı bir kaç acıyuban üni ol
4243. İtdi efgān āh-ile fıkı-i daķık
Gitdi hayrān vāh-ile zıkr-i daķık
4244. Tıg-zen-veş ne uşanur ne irer
Pırezen yaş dōke Dāvūd'a irer
4245. Ol za'ıfe virdi şāhib yolını
Pes halıfeye gider saç yolını
4246. Virdi Dāvūd özine çün öñ selām
Çāk-ı ma'būd ide der dārü's-selām
4247. Dilde ögildükçe dā'im kāf u nūn
Elde ańıldukça kā'im gāv u nūn
4248. Nūh yaşın sürüp olgıl pāyidār
Haşm başın kes kılp it pāyı dar
4249. Çün daķıkı fıkı idüp gitdüm yile
Kim daķıkı nice_ödedüm men yile
4250. Şeh Süleymān nālemi çün işidür
Şād u handān oluban dış işidur

[59a]

4251. Ger icāzet vire varam bile men
Ödeye_oñat diyem unuñ bile men
4252. Bād-ı Şarşar yā şimāl ü cümle yil
Hep musaḥḥar emr-i Hakk'a ay u yıl
4253. Ol halıfe eylesün fıkı-i daķık
Sen za'ıfe yil öder bilsün daķık

4254. Böyle diyüp itdi āhı pīrezen
Hükme küyüp derdi olup sīne-zen
4255. Çün ḫalīfe işbu sözi diñledi
Ol şerīfe ḫālin el-ḫaḫ deñledi
4256. Benzi şoldı ḫayretinden dengi zār
Gözi töldi ḡayretinden zār u zār
4257. Kimse dāḫil olmamışken ḫükmine
Gördi ‘ākıl bilmek ister ḫükmi ne
4258. Çün taḫayyür dişi oldı_engüşt-i gez
Pes tefekkür ḫabzasına ḫodı gez
4259. Didi bālā ḡālib olur zīre key
Oldı zīrā oḡlum ehlüñ zīreki
4260. Hüküm kıldı tā Süleymān’ı gele
Geldi bildi şād olup didi gele
4261. Āsmānla döndügince meh mihir
İns ü cānla saña cānla_ide mihir
4262. Baña aşlın rāyuñuñ taḫdīr kıl
Bāb u faşlın söyle mübhem ḫoma kıl
4263. Buña niçün idesin çekme elem
Olma maḫzūn unuñı yilden alam
4264. Çünkim unı taḡıdan yil yildürür
Bunda bunu maḡlaṭañ ne yıldurur
4265. Yoḡsa unı vir evüñden ilteyin
Yoḡsa anı çāre nedi ilteyin
4266. Bād-ı şarşar ala andan unı da
Kime çāker oldı yil var unıda
4267. Olmaduñ mest içmedüñ ḫo bāde hīç
Kimsene dest urdı mı di bāda hīç
4268. Dir Süleymān yā ḫalīfe ser seri
Ḥalk-ı Yezdān ḫilḫat itmez serserī
4269. Ḥālīḫ ol ki ḫalk itdi ay u yıl
Rāzıḫ ol ki çāker aña cümle yıl
4270. Şāh-ı muṭlak ol anuñ milk-i cihān
Kim muḫaḫḫaḫ Vāḫid ol ḫalkı çehān

4271. Cümle ‘âlem ‘arş u ferş u ay bu gün
Zerreden kemdür kemâlinde bugün
4272. Kudret-i kabzında anuñ cüz’ ü kül
Cenneti bağ içre_ider zıkrını gül
4273. Kıldı halk ol on sekiz biñ ‘âlemin
Bildi Hâk ol mürselîn ü ‘âlimîn
4274. Fâ’il u Muhtâr u Hâlık Kâdir ol
Ġâfil olma kudretine kâdir ol
4275. Hilkatidür âb u bād u hâk ü nâr
Kudret-i kabzında hokka mişl-i_enâr
4276. Hayy o Sâni‘ ‘abdine rüzî virür
Halk-ı câmi‘ besleyüp rüzî virür
4277. Bil bu gün bātıl degüldür hâk odur
Yile un ödet ki_ödedür Hâk odur
4278. Baır ger küh içre çekse kulı hem
Komaz andan içre_ebed Hâk anı hem
4279. Sen münâcât eyle diyem men âmîn
Tâ şikâyet eyleyen ola emîn
4280. Kimseye cebr eylemez ol luṭfı çok
Eyleyen şabr añlar anuñ luṭfı çok
4281. Cehdüñ oñat eyle düşme dile sen
Pes münâcât eyle Hâk’dan dile sen
4282. Hâkim-i bād emr-ile gele yile
Olasın şād ide ol hükmi yile
4283. Şeh ki handân böyle didi ol güzîn
Öpdi andan Dāvūd ol şāhuñ gözin
4284. Didi yaşı bu cihân turduḡça tur
Hemçü Mūsā menzil ola küh-ı Tūr
4285. Düşe düşmen kahruñ od-ıla köze
Açma ahsen şüretüñ yavuz göze
4286. Şeh Süleymân sözi itdi aña kâr
Emr-i Yezdân tutmak oldu aña kâr
4287. İtdi alkış Şeh Süleymân’a çehân
Didi yakış olasın şāh-ı cihân

4288. Bildi Dāvūd aña_irişdi_ilhām-ı Hāk
Seçdi mevcūd anda bâtil bildi hāk

DER MÛNĀCĀT-I DĀVÛD VE SÛLEYMĀN
VE MU‘CİZĀT-I İŞĀN ‘ALEYHİMÛSSELĀM

4289. Tırdı Dāvūd aldı ol-dem ābdest
Urdı ol cūd ıssı yüze āb-ı dest
4290. Geldi vecde çün degül gözde nem az
İtdi secde kıldı şıdķ-ile namāz
4291. Didi yā Rab sen de yaratduñ güci
Kıllaruñ hep rāzī yok senden güci
[59b]
4292. Bād u nārı hālť idüp āb u gile
İztırārī eyler olsa anlar gile
4293. Yirine yiter kamu ‘adlũñle dād
Yirine kıalmaz durur ağzına dad
4294. Yā İlāhī kapuña geldi karı
Yok günāhı odına urma karı
4295. Nūr-ı Ahmed hākķı içün yarı kıł
Nālışüm redd itme ol-dem yārī kıł
4296. ‘Arş-ı a‘lā mihr ü māhı hākķ-ıçün
Berr ü deryā sevr u māhī hākķ-ıçün
4297. Yilden unın alıvir eyle kerem
Diñdür ünin derdine varsa ger em
4298. Ol ferişte kim müvekkeldi yile
Ol sirişte söz-ile geldi yile
4299. Didi ol Hāk hācetũñ itdi kabūl
Oldı muṭlak bende şarşar hem kabūl
4300. Uş getürdüm hāzretũñe şarşarı
Hoş yitürdüm şol zemīni şarşarı
4301. Şordı hālī pes hālīfe şarşara
Şol cibālī kāh gibi şarşar a
4302. Niçün alduñ ol ‘acūzuñ sen unın
Yire şalduñ göge çıkarduñ ünin

4303. Bir arıdur almama yeg āhını
Kim eridür āh odı āheni
4304. Böyle iy bād olmaduñsa rāh-zen
Nite feryād ide senden pīrezen
4305. Böyle miħnet pes neden itdũn buña
Derd ü zaħmet ılup uęratduñ buña
4306. ũnki şarşar szın anuñ diñledi
Didi_i server ben diyem sen deñle di
4307. Baħr-ı ‘ummān içre vardı bir gemi
Ėalkı yeksān nīk-baħt u yok kemi
4308. şanma kii ol gemi uludı key
aş u ii gibi görmemişdi key
4309. Oldı tũfān mevc-ile tldı köke
Oldı efgān eyle kim irdi göge
4310. Geşt ü bī-cān yũzer-iken gāh gāh
Bād-ı bī-cān oynadurdı hemũ kāh
4311. Az alupdı ol sefīne ġar ola
şu tlupdı ii şuda Ėalk la
4312. şan geñince yũriyũp şuda aşar
Yil ñince şu gemi ũzre aşar
4313. Key avādan fara ıkmışdı bu şu
Her yañadan miħnet amışdı pusu
4314. Baħr-ı ‘ummān ii grinmez kenār
Oldı yeksān Ėalkına ol şu kenār
4315. Ėa te‘ālā bizi yokdan ki_itdi var
Didi aña ben ulına yũri var
4316. Bir arı var uds’ũñ içinde nizār
Serserī var ii pũr āteř ne zār
4317. Bir ağarcu unı var başda dutar
Baş au arın a yanup dũter
4318. Tũt geminũñ yaruğın ol un-ıla
Ėādeminiñ āhı diñe ũn-ile
4319. Ėarba şara rāst eylerken kemi
Tā ki ġara varmaya şuya gemi

4320. Gerçi unsuz kalısardı ol qarı
Dökmesün köz üstine berd-i qarı
4321. Lîki âhir ol gemi halkı oña
Mâl-ı vâfir vir kim dâ'im aña
4322. Altı yüz bir kanadum açdum revân
Uşda hâzır eyledüm cismüm revân
4323. Tîz irişdüm gördüm işde bu qarı
Çok dürişdüm odına katam qarı
4324. Gerçi o ne şād-idi qarı ğarîb
Döne döne rakş ururdu key ğarîb
4325. Unı alup pâreledüm zenb-ilen
Zâri kılup iki bükdi zen bilin
4326. Kaldı qarı gögsin ü başın döge
Ben yukarı per açup uçdum döne
4327. Unı alup mürtefi' oldum göge
Bâli şalup indüm ü gördüm köke
4328. Ol geminüñ olmış-idi halkı zâr
Eñ kemînüñ işi-y-idi âh u zâr
4329. Añladılar varacağın ğarğa cân
Tañladılar nâlelerin ins ü cân
4330. Un-ıla ol yarığın kıldum çü berk
Şağ-la şol kalmadı gire âb-ı berk
4331. Ol geminüñ yarığın tutdum çü men
Âdemînüñ gönli şâf oldu çü men
4332. Bād-ı şarşar esdi oldu yıl günü
Çekdi lenger açdı keştî yelkeni
4333. Çünkim âhir sâhile irdi gemi
Kul u tâcir ne ki var nîk ü kemi

[60a]

4334. Olmayıncağ ğarğa varup pâyimâl
Cümle el-hak çıkup eyler pây-ı mâl
4335. Didiler dün bizi almadı deñiz
Nedi bugün Hakk-ıçün virüñ diñiz

4336. Hep zekātın virdi yok Һayrı yığar
Cān necātın isteyüp mālın yığar
4337. Buña şek yok k'añladı Zeyd ü 'Amar
Kıl taşadduk arturur rüz-ı 'ömür

Kale'n-Nebiyi 'aleyhisselām: *Eş-şadaqatü tereddü'l-belā'e ve tezīdü'l-'ömre*⁹⁰

4338. Gerçi çoğdı diyici kim nedrüm al
Līki yoğdı bir alıcı neдр-i māl
4339. Dir içinden 'ākili kim yarasız
Şehr-i Çīn'den gitdüñüz kim yāre siz
4340. Çün geçesüz tağ u şahrā şubḥ u şām
Göz açasuz görine tā şehr-i Şām
4341. Hemçü Dāvūd olmaya bir Һağ resül
K'anı mağşūd itdi Һalka Һağ resül
4342. MüsteҺağ yok andan özge deñledüm
Kim az u çok şuḥfın anuñ diñledüm
4343. Pīr ü bernā çün sözi söze karar
Dūn u dānā kıldılar eyle karar
4344. Һoca vü kul itmeyüp lu'bet-le āl
Bay u yoḥsul cem' ider mālını al
4345. Ol gemi içinde olan pīr-le genç
Eñ kemi virmiş-idi nezr māl ü genc
4346. Biñ ğarībe virseler ol zer yiter
Serserī yā yürise қаşda yiter
4347. Toptolu eyle çehān Һātūn ola
Hep ulu zerle cihān Һātūn ola
4348. Nite қarı düşe bārī ele pes
Emr-i Bārī bu ki қarı ala pes
4349. Ol Һüzā kim oldurur Һācet revā
Қamuya kıldı revān Һācet revā
4350. Böyle söz naql eyler-iken ol melek
Baḥt-ı rüz anda getürdi māmelek
4351. Nāgehān tācirler irdi niçe yüz
Urdı Һān dergāhına mecmū'ı yüz

⁹⁰ Hadis: "Sadaka belāyı def eder ve ömrü uzatır." Heysemi, Mecmaü'z-Zevaid, III/63

4352. Kıldılar Dāvūd’a medh-ile tapu
Buldılar maqşūd pes dinmez tap o
4353. Vaşf-ı hālî didiler birbir aña
Cem’-i mālî ‘arza kıldılar aña
4354. Bildi Dāvūd ol Süleymān özi ne
Kıldı mevcūd alkış anuñ özine

Kāla’llāhu Te‘ālā: *ve küllen āteynahu hükmen ve ‘ilmen ilāye*⁹¹

4355. Anda hāzır-dı qarî ümmiz-vār
Māla nāzır-dı meger ümmizi var
4356. Virdise_aña ne ki var Dāvūd genc
Kaldı taña ser-be-ser köhne vü genç
4357. Gördi mālî qarî çok buldı güşād
Oldı hālî guşşadan bî-bāk ü şād
4358. Diye ni‘met gitdi ben kaldum başa
Yine devlet günü toğısar başa
4359. Ni‘metüñ kim olsa dime vā nidem
Çünkü her-dem bākî qalmaz bu nedem
4360. Bu cihānuñ cevriñi çekmek gerek
Bu zamānuñ giline çökmek gerek
4361. Dime nedür şüretā gelür қоşı
Konar āhîr başuña devlet quşı
4362. Bî-zer olandan kişi bî-zār olur
Server olsa işine bizer olur
4363. Lîki Allāh oñarıcaq ola bay
Bahtı her-gāh aña dir uş māl u pāy
4364. Vā muhaqqaq Haq anı oñarmaya
Devleti Haq virmese oñar mı yā
4365. Ger kelāmın tutasın Firdevsî’nüñ
Pes maqāmın ütesin firdevsinüñ

ENDER ŞIFAT-I TEMŞİLÂT-I DÂSİTÂN-I MÂZÎ

4366. İy ma‘ānî haţtını kalbe yazan
Dāsîtânı okıyup gönli yazan

⁹¹ Enbiya Suresi, 79. Ayet: “... Zaten her birine hükümrânlık ve ilim vermiştik...”

4367. Her kelāmı ‘ārifūñ yāķūt olur
Haķ peyāmı cāna_anuñ yā ķūt olur
4368. Baħr olur řab‘um řehā sözüm dūrer
Baħr olur cevher řadefden dūr dūrer
4369. Tālib işit saña senden bir mişāl
Kātib ol yaz çalb-i levħa_iden mişāl
4370. Fi‘l-meşel řāhā ceseddūr o gemi
Çün şulel a‘zam müretteb yok kemi
4371. Bu ‘Arab milki durur baħr-ı muħīt
Luşf-ı Rab‘la ‘ālemi itdi muħīt
4372. Tācirān ehl-i hünerdür keştide
Hem-çünān a‘māl olur ten keşti de
- [60b]
4373. Baħr-ı sāhildūr meşelde çün ölüm
Şehr-i ķudsī āhiretdūr iy ulum
4374. Hem ‘alāmet maħşeri anda durur
Hem kıyāmet kıpıcaķ anda durur
4375. Müsteħaķdur pīrezendūr pāy-ı māl
Vire Haķ ecritmeye vū pāyimāl
4376. Mişl-i cūhhāl olmaduñsa ħarca sen
Şālih a‘māl eyle māluñ ħarca sen
4377. Bu havā‘ī meyle olma nīm-mest
Ko güvāhı ğulğul itme mişl-i mest
4378. Uyķu ħadden geçdi sensin mişl-i ħvāb
Korķusuz yatup görürsin ħod ħvāb
4379. Heft ü nūh-ser ejdehādur çünki çarķ
Ĥāzır ol var yutmağ-içün urdı çarķ
4380. Reh dırāz āh nāķe ammā nīm-leng
Azığı_az āh yok yarağı nīm leng
4381. Çekdi maħmil saruban göçdi gider
Aldı menzil ķomadı dilde keder
4382. Kalduñ uş ħāk içre sen menzilsüzün
Nice şūĥ-nāk idesin menzil sözün

4383. Ger Sikender ola yā Nūşinrevān
Mevt-i sāğardan ider nūşın revān

Ḳavlehu Te‘ālā: *küllü men ‘aleyhā fān ve yebkā vechü Rabbike zü’l-Celālī ve’l-kirām*⁹²

4384. Cām-ı Cem noldı kanı yā Cümcüme
Bu ‘adem milkinde_olındı cümcüme
4385. Çarḥ-ı ejder devri mişl-i ḥalkadur
Yutmağa_ekşer meyli ādem ḥalkadur
4386. Ḥāk-i cūduñ olmadın Şāni‘ beşer
Ḳıl sücūduñ Ḥālīḳ’a işüñ başar
4387. İtme mül-veş meyl dā’im bāde hem
Virme gül-veş berg-i ‘ömrüñ bāda hem
4388. Diñle rāzı remz kılma ḳāl ü ḳıl
Bī-niyāzī çün namāzı şāha ḳıl
4389. Tut naşīḥat gör ne dir Firdevsī_ışıt
Ḥ‘āb-ı gāfletden uyan gözüñ ışıt

MAṬLA‘-I DĀSİTĀN

4390. Yāre hürrem ol kim irdi nev-bahār
Köhne ‘ālem içre oldı nev bahār
4391. Ḳıl nigāhı zeyn olupdur murğ-zār
Eyle āhı nevḥa_ider her murğ zār
4392. Bāğı tezyīn eylemişdür gül diken
Gör ne zengīn virdi Bārī gül diken
4393. Şoḥbet-i ḥāş idelüm içüp müdām
Raḳşı raḳḳaş ursun açsun dil müdām
4394. Eyle ‘işret cāmın içüp sākīnūñ
Fevt-i furşat eylemeñüz sākīnuñ
4395. Meyle maḥbūb alışur ol hem-demi
‘İyş-ı mergūb eyle hoş gör hem demi
4396. Kim yaşarsa ḥūb yaḥşı ḳuçar ol
Biñ yaşarsa şanmağıl kim ḳocar ol

⁹² Rahman Suresi, 26 ve 27. Ayet: “ Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacaktır. ”

4397. Gerçi mihri ‘āşıkā dildār ider
Līki kahr u derd-ile dil dar ider
4398. Bu zamāne hūbdur hercāyi āh
Bī-behāne geşt ider her cāyī āh
4399. Zer kadehden nūş iden la‘līn süci
Ger teraḥdan āh ider vardur suçī
4400. Her ki cismin bildi āḥir ola yir
Gözler ismin zer kıomaz şoñına yir
4401. Tāciri ur düşe mālā māl-ile
‘Ömr-i hoş gör cām-ı mālāmāl-ile
4402. İy riyā-ḥor irke irke genci sen
Kābil’i gür içre tıtuñ künci sen
4403. Çünkü ḥānuñ yok şunılmaz sinege
Gele günün sögeler hā sinüñe
4404. İy eli tar akçe çün ağlama gül
Beklegil ḥār eksük olmaz tāze gül
4405. İçme ḥāmı içer-iseñ iç ayaz
Koma cāmı gel ḥumārı iç ayaz
4406. Şanki mey-ḥoram añarven mey sözün
Ya ḥo maḥmūram degülven meysüzün
4407. Mey sözünden niçe şöḥbet açā sen
Şāh özünden bir ḥikāyet açāsan

DĀSĪTĀN-I DĀ‘VĀ-YI ZENĀN VE ZĀHİR-ŞODEN-İ KEMĀLĀT-I
SŪLEYMĀN ‘ALEYHİSSELĀM

4408. Nākılān ki her beyānı nākl ider
Yok gümān ki çarḥa yirden nākl ider
4409. Ol ḥalīfe ya‘nī Dāvūd ehl-i dil
Kim za‘īfe medḥini farz itdi dil
4410. Çün cihāna ‘adl-ile virdi düzen
Āsitāna gördiler geldi dü zen
4411. Biri ma‘şūm oğlını elde dutar
Biri mazlūm āh ider yanup düter

[61a]

4412. Çünki efgān birle eyler āhını
Āh odından şu iderdi āheni
4413. Yüregi od içi yanmış bağı baş
Geldi Dāvūd öñine çün egdi baş
4414. Didi tut gūş eyle derdümi simā‘
Göñlümi hoş idüp ururken semā‘
4415. İşbu hātūn geysi yurken bu şuda
Varmış ol gün cānavarlar pusuda
4416. Birer oğlu ikimüzüñ bile di
İrer andan kurd dışın bile di
4417. İtdi heybet geldi nāgeh yidi kurd
İşbu ‘avrat oğlanını yidi kurd
4418. Aldı nāgeh oğlumı baq eline
İşbu gümreh bir nazar kı l āli ne
4419. Didi kurduñ yidügi oğlan senüñ
Dāmı kurduñ çünki yüri var sen öñ
4420. Gözle gördi yirken oğlın kurdı bu
Yolum urdı mekr ü hīle kurdı bu
4421. Delle midür bu ‘acūze hāline
Zelle midür yā oğul baq hāli ne
4422. Oğlum andan alıvir eyle kerem
Kıla iy hān derdüme varsa ger em
4423. ‘Ābide çün böyle diyüp ağladı
Dāvūd ol gün şanasın-kim ağla di
4424. Didi oğlan getürene_ iy gende pīr
Sence fettān olmaya ‘ālemde bir
4425. Niçün oğlın bunuñ elden alasın
Böyle bī-dīn olduñ uyduñ āle sen
4426. Görmüş-iken yir-iken o kurdı_ özüñ
Dām-ı düşmen pes neden kurdı özüñ
4427. Ol ‘acūze geldi dile söz size
Didi yüze zulmı kıo direm size

4428. Ƙo gũmānuñ ol yaƙīnũñ šāha di
 Oğlın anuñ ƙurd alur Ƙaƙ šāhidi
4429. Almaƙ ister oğlanum uş and-ile
 Baña göster aña iy Ƙaƙ andı_ala
4430. Anca sâhir olmaya k'öldi oğul
 Oğlın âhir yidi ƙurd eydür o gũl
4431. Fi'l-i bâtil gerçi bilür Ƙaƙ nedür
 K'oldı câhil añlamaz ki haƙ nedür

Ƙavlehu Te'âlâ: *inna 'llahe ya 'lemu mâ yüsirrûne ve mâ ya 'linûn*⁹³

4432. Çün ħalīfe sözün anuñ diñledi
 Zî-laťife bilmedi söz deñledi
4433. Tıfl bilmez ƙanƙısına ħükm ide
 Yarı ƙılmaz 'aƙlı 'âciz ħükmi de
4434. Didi oğlan tütana oğluñı al
 Bu ħo yalan da'vâ eyler ider âl
4435. Oğlan anuñ olısar elde dutar
 Bu yalanuñ ıssıdur yanar düter
4436. Tıfl oğlan dimez ü budur anam
 Da'vâ yalan fehmi eylemez enâm
4437. Çün ħalīfe da'vî'i böyle keser
 Ol za'ťife dil keser hemçün keser
4438. Tıfl-ı ma'sûm anasını gözedür
 Kendü mazlûm oğul olmış göze dūr
4439. Şeh Süleymân ol zamân bile-y-idi
 İster oğlan anasın bile-y-idi
4440. Didi Dāvūd özine iy reşk-rây
 Bunda maƙşûd üzre bulunmadı rây
4441. Bir šāhidsüz tutilmaz aña güş
 Bir zâyid sözdür olmaz sözi güş
4442. Bu yalanuñ baħri sizi ƙandurur
 Oğlan anuñ gözi yaşı ƙan durur

⁹³ Bakara Suresi, 77. Ayet: “Onlar bilmezler mi ki, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah bilmektedir!”

4443. Bu za'ife cismi durur yarı kıl
Yā ḥalīfe kıl 'ināyet yāri kıl
4444. Ol 'acūze kim ider saña gile
Yüz yüze kara kanını dök gile
4445. İşbu ma'sūm anası bu işide
Gerçi mazlūm oldu zālīm iş ide
4446. Şaçı dökük guşşasından ğam degül
Bil buñuñ yir-ise ğam ol ğamda gül
4447. İşbu yüzüz kaçā durur kes saçın
Saña bu söz pes ögüt 'ıtrın saçın
4448. Baña fermān eyleseñ iy reşki key
Bilem oĝlan ḥālin idem ḥükmi key
4449. Çünkü Dāvūd oĝlı sözün diñledi
Bildī ol cūd ıssı anı deñledi
4450. Didi oĝlum her sözün dürr-i yetīm
Eyle ma'lūm anasın bula yetīm
4451. Bu mı mazlūm o mı zālīm bilmezsin
Tıfl-ı ma'sūm acıduram bilmezsin
4452. 'Aybı bī-ḥadd cismümüñ oldum ḥadā
Ġaybı hīç ferd añlamaz illā Ḥüdā

[61b]

Ḳavlehu Te'ālā: *hüva 'l-lāhü 'llezī lā ilāhe illāhü 'ālimü 'l- ğaybı ve 'ş-şehādeti
hüve 'r-Raḥmanu 'r-Raḥīm*⁹⁴

4453. Yā Süleymān bu nihānı bile dir
Olma nādān yar-ısa 'aql bile dir
4454. Nuṭṭ-ı atasın ol dilāver çü işidür
Pes nidāsın diñleyüp diş işidür
4455. Virdi cellāduñ eline tıflı ol
Didi şan aduñ sözüme vāḳıf ol
4456. Ḳılıc-ile oĝlanı sen iki dil
Ḳıl ucıyla olmasa ḳın iki dil

⁹⁴ Haşr Suresi, 22. Ayet: “O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Gaybı da, görünen alemi de bilendir. O, Rahman'dır, Rahim'dir.”

4457. İkisine virgil iki nîmesin
İki sîne için olmaz nîme sîn
4458. Çünkü cellād aldı destine kılıç
İtdi feryād anası yok kez kıl iç
4459. Didi mazlûmam şataşdum buña men
Lîki ma‘şûmam kıo virdüm buña men
4460. Oğlanuma gelmesün tek bir haṭā
Düşmenüme nola Çîn olsun Hıṭā
4461. Oğlum aña virün idün siz kerem
Gerçi baña güçdür ol güce girem
4462. Var-ısa sağ olıcağ oğlum bulam
Nola ger bağ olsa pâyuma bulam
4463. Bilür ol Hâk ben anayam ol oğul
Baña muṭlağ cevır ü zûlm eyler o gül
4464. Ğarğ olam ben gözlerümüñ yaşına
Degsün oğlan isterem biñ yaşına
4465. Rû-siyehsem nola çün müşk-i Hıṭā
Kıo ol epsem degmesün oğla haṭā
4466. Ana ağlar oluban zār u ne zār
Yaş çağlar Nūḥ’a idüp zār nizār
4467. Ol ‘acûze öldürün oğlanı dir
Arda yüze olsun olan ir ü dîr
4468. Nîmesini baña virün ola dād
Kıymesını kıy ire ağzuma dad
4469. Ol ‘acûze böyle didi yüz sözi
Geldi söze çün bilindi yüzsüzi
4470. Şer‘-ile let urdılar muḥkem aña
Tā kıyāmet ol leti ‘avrat aña
4471. Virdi oğlın anasına baḥtiyār
Kıodı alın yire didi baḥtı yār
4472. Hazretüne yaraşur iḳbāl kader
Devletüne rûz-ı ‘ıyd leyl-i Kadir
4473. Müşkili ḥall eyleyüp ol nîk-rây
Dānişi el virdi oldu nîk rây

4474. ‘Adl içinde kimse dimezdi mişāl
Fazl içinde naķşına yoķdı mişāl

4475. ‘Aķl ü ‘adli olsa şāhuñ bī-ķuşūr
Tola fazlı birle iķlīm ü ķuşūr

DER BEYĀN-I DĀVŪD U SŪLEYMĀN-RĀ ‘ALEYHİMŪSSELĀM
HŪST KĪ HĪLĀFET BED-HED

4476. Bu hıķāyet nākili Firdevsī pīr
Dir rivāyet aşlın işit diñle bir

4477. Çünki Dāvūd ol nebiyyi baħtiyār
Gördi Ma‘būd itdi_özine baħtı yār

4478. Çokluk oğul ister okur vird-i Hāk
Oldı maķbūl istediğın virdi Hāk

4479. Şeh Süleymān cümleden kāmīl durur
Cinn ü insān bildiler kāmīl durur

4480. Pes hīlāfet virmek istedi aña
Hākķ’a tāt at ide atasın aña

4481. Añsa her bār oğul atasını bil
Bāğ u gūlzār olur ata sini bil

4482. Çün hīlāfet virüp itdi nuş u pend
Dir temāmet dehri tūt ur haşma bend

Ķavlehu Te‘ālā: *ve varise Süleymānu Dāvūde.*⁹⁵

4483. Hākķ’a tāt at it özin maħmūd ķıl
Eyle hīzmet Ayaz’uñ Maħmūd ķıl

4484. Hālķı hoşnūd eyle ‘adl ü dād-ile
Bula maķşūd ola ağzı dad-ile

4485. Añ İlāh’ı alma mazlūm iñisin
Ķıl nigāhı sen daħı pūr igisin

4486. ‘Adl ü dādı eyleyen il yapısar
Çıķar adı ‘adl ü dād it yā püser

4487. İy Süleymān okı ‘ilmi kāmīl ol
Ehl-i ‘irfān diye oldı kāmīl ol

⁹⁵ Neml Suresi, 16. Ayet: “ Ve Süleyman, Davud’a mirasçı oldu.”

4488. Okı hikmet eyle hıfz itme kem āl
‘İlme kudret bul olup şāhib-kemāl
4489. Bāki oğlan bu sözi kim diñledi
Şeh Süleymān kim olısar deñledi
4490. Ol gücendi himmete ceng itdi bu
Cümle şandı müşk-i dem yok liki bû
4491. Meh Süleymān idi anlar Müşterī
Cümle sultān olmağaydı müşterī

[62a]

4492. Dir Süleymān iy atam kiçi yaşum
Baña düşmān ta‘n ider aķar yaşum
4493. Bu naşihatdur temām devlet sözi
Yā fazīhat redd kıl devletsüzi
4494. Bir ķarındaş olmaz emrüm çākeri
Baķuban şaş ister ide çāk eri
4495. Ger hilāfet baña senden kim dege
Bī-sa‘ādet ta‘n u ķanazı diñe
4496. Şāh ölüp kim hilāfet ıtıtsa yüz
Şāh olup hüzñ elemeler göre yüz
4497. Halka kim baş olam ayakda ķalam
Yürüyem baş üzre nite kim ķalem
4498. Baña server dir ki ser ol hükñ kıl
İstemezler gözde olam diyü kıl
4499. İste saña nāzik ola Cebre’ıl
Tā ki baña kılmayalar cebri il
4500. Hālīķ ol kim görmez andan halk acı
Rāzīķ ol kim ıoyurur dā’im acı
4501. Halk ilāhı ol durur hem şāh-sāz
Nāyı gāhī ķand kıılır gāh sāz
4502. Hāzır ol Hāyy ü Tüvānā bīr ü bār
Ķādir ol virür ağacda berg ü bār
4503. Çünki nūna eyledi zāñ kāfı ol
Bu ne o ne dime işde kāfı ol

4504. Ol yaratmışdur felekle encümān
Ol yaratmışdur melekke encümān
4505. Hāk mu‘arrā yir-ile gökden dahı
Hem müberrā aḡ-ıla gökden dahı
4506. Gözleyen şeb içre şubḥ u rüzı ol
Virici hep ḥalka rızḳ u rüzı ol
4507. İns eger cān vahş u ṭayr en‘ām-ile
Bulur andan rızḳını in‘ām-ile
4508. Pes münācāt idüp o dergāha yüz
Gör sa‘ādet ṭutısar mı baña yüz
4509. Emr-i Bārı her niçe olsa işit
Ṭurma bārı aña göre bir iş it
4510. Hük-m-i Hālik nedür imdi ara gör
Aña lāyık ara iş it ere gör
4511. Gözle Bārı buyruḡını iy beşer
Añma bārı ḥalk ḥalk olur be-şer
4512. Çünkü Dāvūd oḡlı sözün añladı
Kıldı Ma‘būd emrin aña inledi
4513. Kıldı ṭā‘at Hālik’ine urdı yüz
Buldı ‘izzet ḳadri oldu anca yüz
4514. Geçdi çün māh oldu niçe rüzigār
Zıkr-i Allāh oldu_aña her rüzı kār
4515. Ṭā‘atin kıldı revā Bārı anuñ
Ḥācetin virdi revān bārı anuñ
4516. Rūḥ-ı Ḳudsı indi göklerden yire
Ḳoya insi Dāvūd’ile bir yire
4517. Didi Allāh eyledi saña selām
Saña her ḡāh ola cā dārü’s-selām
4518. Didi eḡān niçün ider yiri ne
Kim Süleymān’dur ḥalife yirine
4519. Bir şaḥıfe şundı Dāvūd’a revān
O ḥalife şadımān itdi Revān
4520. Didi Allāh emri bu kim bilesen
Ḥalk āḡāh ola ḳamu bile sen

DER ĀVERDEN-İ ŞAHİFE-İ CEBRE'İL 'ALEYHİSSELĀM
EZ-CĀNİB-İ HAZRET-İ DĀVŪD-RĀ BERĀY-I SŪLEYMĀN
'ALEYHİMÜSSELĀM

4521. Dest-i kudret böyle yazmış bitide
Aña hikmet birle devlet bitide
4522. Ya'nī kim ola Süleymān tahta hān
Memleket bula 'imāret yapa hān
4523. Līki cem' it on bir oğluñı bile
'Ayn ü sem' it şüret ü ma'nī bile
4524. Sen maḳāle çek buları kıl su'āl
Kim zülāle irse teşne dir su al
4525. Hikmetüm tā kim temāşā idesen
Minnetüm andan idesen ide sen
4526. Gerçi eṭfālūñ olısar bile hep
Līki aḳvālūñ Süleymān bile hep
4527. Ne sözi_ola ne ḥo yüzi kimsenüñ
Ne ḥo bula eksügüñ kimse senüñ
4528. Halk u a'yān bilmeye esrārı ne
Pes Süleymān ire Haḳ esrārına
4529. Şāh-ı 'ālem ola ire devlete
Nice ādem bağlaya ol devlete
4530. 'Ālem içre tuta ola tāc-dār
Kışver-i Çīn şāhına_ide tācı dar
4531. Kışver-ile raḥtını artura yıl
Leşker-ile taḥtını götüre yıl
4532. Hışmı gāyet ola vü halkı 'azīm
Nite ki_āyetdür *leḫi hulḳin* 'azīm⁹⁶

[62b]

4533. Çünkü Dāvūd urdı Haḳ emrine gūş
Kıldı ol cūd ıssı bir bir anı gūş
4534. Geldi Loḳmān Kāzināten hem Āşaf
Oldı dīvān hem bu tutdı hem o şaf

⁹⁶ Kalem Suresi, 4. Ayet: "Sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin."

4535. İrdi tırdı on bir oğlu ol yire
Çökdi urdı her birisi yüz yire
4536. Çünkü Dāvūd anda çıkdı tahtına
‘Arşa maḥdūd çarḥı ne vü tahtı ne
4537. Göz erimi deñlü bir meydān yiri
Söz erimi kıldıdı dīvān yiri
4538. Geldi bir bir taht u dīvān begleri
Çekdi yir yir birbirini bekleri
4539. Şol bahādurlar kim olsalar süvār
Murtażādurlar nice Sām-ı Süvār
4540. Geldi tıldı ser-be-ser dīvān eren
Şadrı buldı kadr-ile kadre iren
4541. Söze tırup şol kıatanlar şehde şır
Pençe_urup yire otırdı hemçü şır
4542. Kıldı kamu yirlü yirinde karar
Ol döker bu kanı toprağa karar
4543. Geldi düpdüz bañlar ü begler temām
Urıban yüz birbirin bekler temām
4544. Şanki maḥşer oldı vü urıldı şır
Geldi leşker ol kıadar ne gör ne şor
4545. Dā’ire tahtı kuşatdılar bu kez
Tā’ire ol yā tıtar-ıdı bu gez
4546. Tıg ü ḥançer şavkı-y-ıla ḥıre göz
Delķ u begter tābı ile tıre göz
4547. Çarḥ-ı gerdān ḥalk olalı cemm-i cān
Böyle dīvān görmemişdi ins ü cān
4548. Zır ü bālā hep otırdı yir yirin
‘Arş-ı a’lā birle tıtdı yir yirin
4549. Ehli sürdi ḥatm idüben nūna bī
Söze girdi anda Dāvūd-ı Nebī
4550. Emr-i Bārī neyse taķdır eyledi
Sen de bārī ger diriseñ eyle di
4551. Şordı ‘ālem içre ādem kim durur
Söyleñ ādem içre efđal kim durur

4552. Şeh Süleymān didi bilür ins ü cān
Cism-i insān içre efḍal oldu cān
4553. Şordı fikret kıl ki Ḥaḳ eyledi var
Ya‘nî ḡāyet kemter ādemde ne var
4554. Didi kemter ol durur ki_olmaz emīn
Şirret ider andan olmaz dil emīn
4555. Şordı acıraḳ ne var ādemde yā
Söyle_acıraḳ bilüñi kılma vü yā
4556. Didi yoḥsullıḳ durur key acıraḳ
İtmese ḳullıḳ diyeler acıraḳ
4557. Şordı tatlu nesne ne iy görke bay
Dime yatlu ol hemīşe görke bay
4558. Didi_ağızda ḡinā dadı durur
Andan ağıza şıfād adı durur
4559. Şordı yavuz nesne ne iy reşk-rāy
Söyle az öz eyle zībā fikr ü rāy
4560. Didi serkeş hem selīta pīre-zen
Şanki āteşdür dili-y-le tīg-zen
4561. Şordı_ādemden ıraḳ ne şerḥ kıl
Ḳoma ‘ālemden arada tarḥ kıl
4562. Didi ādemden cihāndur dūr bil
Baḡla ‘ālemden ıraḡ olmaḡa bil
4563. Şordı insān olana ne var yaḳīn
Söyle ‘irfān var-ısa sende yaḳīn
4564. Didi ḥaḳ sözdür ki dinür ḥaḳḳ-ıçün
Şükri yüz yüz eyle bildüñ Ḥaḳḳ-ıçün
4565. Şordı yirden gökden ulu ne olur
Ol ne öñden gider ü ne ḥod ölür
4566. Didi ‘adlidür şehüñ ol baḥtiyār
Olsa fażlı ‘adl-ile_olur baḥtı yār
4567. Şordı esḥā baḥrden ‘ālemde ne
Tā kim aña muḥsin ü ‘ālem dine
4568. Dir ḳanā‘at aşlı azdur ol bugün
Kim riyāzet çekmedi_anca işbu gün

4569. Şordı mermerden atı bārī nedür
Söyle gevherden sözüñ zībā ne dūr
4570. Didi kāfir göñlidür kim adı alb
Evvel āhır andan oldu böyle alb
4571. Şordı oddan ıssı ne var dī revān
urtar oddan ser fidā urbān revān
4572. Didi hırş ol oddur īmānı yaar
Aña bul yol dāfi‘ olmaz şı ya ar
4573. Şordı ağdan gāyet ağır yā ne bil
Düşse āhen āteşine yana bil
4574. Didi būhtān kim ağırdur ağdan
Cinn ü insān direngiyi [?] ağıdan

[63a]

avlehu Te‘ālā: *haa būhtānu ‘azīm*⁹⁷

4575. Şordı çok vīrān yā ma‘mūr di
Dime yok vīrān o bu ma‘mūr-idi
4576. Didi vīrān çok ‘imāret daı hem
K’ola yeksān bil arāb arturma hem
4577. Şordı diri çok ya ölü eyle yād
Uşaq iri tā bile biliş ü yād
4578. Didi ölü çok diriden iy ulu
Çünkü amu diri de olur ölü
4579. Şordı çok dünyāda ‘avret mi yā er
Dime yok bildür bize ger giç ü er
4580. Didi çok zen ger iletdüñse yaın
‘Avrete_uyan daı ‘avretdür yaın
4581. Şordı Bārī k’itdi yokdan alkı var
Söyle bārī şovuk āhenden ne var
4582. Didi girmeye ümiz olan yire
Pāyı dirmeye göre_il anı yire
4583. Şordı zāyi‘ olan a‘māl aşlı ne
Tā ki sāmī‘ ire sözüñ aşlına

⁹⁷ Nur Suresi, 16. Ayet: “Haşā bu çok büyük bir iftiradır.”

4584. Dir ‘amel kāfir ide zāyi‘ durur
Ez-ezel tā-be-ebed zāyi‘ durur
4585. Şordı dünyā yeg midür yā āhiret
Söyle zībā sözüñ evvel āhir it
4586. Didi mü’min dünye-y-içün yirinür
Şevk-i mü’min yaķar ola yiri nūr
4587. Līki kāfir āhiret-çün yirine
Gitse āhir vara duzaķ yirine

Ḳale’n-Nebiyi ‘aleyhisselam: *ed-dünyā siccīnū mü’minün*⁹⁸

4588. Şordı bu ay ola mı_efdal yā ḥo gün
Kim yıl u ay devr ider her dün ü gün
4589. Didi tābān gerçi_olur māh u mihir
Līki insān andan efdal kıl mihir

Ḳavlehu Te‘ālā: *leḳad ḥalkenā’l-insāne fī aḥsen-i taḳvīm*⁹⁹

4590. Neyyirīnūñ nūrı var-ısa bilūñ
Nūr-ı ‘aynuñ Aḥmed’ūñ nūrı bilūñ
4591. Şordı ṭonlar içre ṭonuñ görki ne
Zü-fünūnlar diye taḥsīn kürkine
4592. Didi Aḥmed ṭonıdur ḥūb u ḥasen
Key idüp ked çün Ḥüseyn-ile Ḥasan
4593. Enbiyāyı idiserdür ümmet ol
Vır rızāyı aña sen de ümmet ol
4594. Çün sözün ḥatm itdi Dāvūd-ı Nebī
Şanma kim ketm itdi_elif sırrın ne bī
4595. Çünkü ‘irfān dest kıldı keşf ider
Pes Süleymān müşkilātı keşf ider
4596. Didi milllet cümle idüp āferīn
Virdi devlet saña ‘ālem-āferīn
4597. Her kelāmuñ dūr bigi yirinedür
Bir peyāmuñ şanma kim yirince dūr

⁹⁸ “Dünya müminin cehennemidir.” Anlamındaki bu sözün hadis olduğu rivayet ediliyor ancak sahih kaynaklarda yer almıyor.

⁹⁹ Tın Suresi, 4. Ayet: “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.”

4598. Her sözüñ yüzüñ bigi hûb u hasen
Hem yüzüñ özüñ bigi hemçün Hasan
4599. Didi pes Dāvūd'a andan Cebre'ıl
Koma bu pür-cûda ide cebri il
4600. Bu Süleymân kim sözinde yok haṭā
Tuta yeksân dehri ne Çîn ü Hıtā
4601. Vir hilâfet aña koma serserî
Kim temâmet ol olısar ser-seri
4602. Andan efḍal şâh ola mı yâ püser
Kim mükemmel beyt-i kudsî yapısar
4603. Hâk Tebârek emrini başlaya ide
Ol mübârek yir binâsın bu ide
4604. Sözi şâfi zerdür olmuş ola kâl
Haşm-ı cāfi n'ola itse kıl ü kâl
4605. Kıl halîfe anı bilsün düpdüz il
Milk-i Rîg'e ola hem yağısı il
4606. Keşf-i sırdan tırup ol reşk-i perî
Göge yirden açdı bâl-ile perî
4607. Cebre'ıl oldı çü perrân şadrına
Nûr tıldı inşirâh-ı şadrına
4608. Şeyḥ ü zâhid 'ahdüñe iderlerdi berk
Çeşm-i hâsid ditrer-idî hemçü berg
4609. Yok hilâfı sözümüñ Hâk hakkı-çün
Sen gör ahî görme var Hâk hakkı çün
4610. Fikr-i fâsid itme ko giryânı gül
Cism-i hâsid hâridur yaq eyle kül
4611. Sözde meydâna çıkup her kardeşi
Tâ Süleymân'a uralar kardeşî
4612. Eyle tıldılar hased kardeşleri
Şanki oldılar hased-kardeşleri
4613. Kıldılar bildüklerini bî-kuşûr
Bildiler menzillerini bî-kuşûr

[63b]

4614. Var hışım ki itdüğün itmeye yād
Var haşım ki_itseñ qahır kılmaya yād

HASTE-ŞODEN-İ DĀVŪD TEKYE-KERDEN Bİ-ECEL-İ BĀLĪN
ĀGĀH-ŞODEN-İ SŪLEYMĀN

4615. Bir zemān ki faşl-ı tāb-idi i yār
Yok gümān ki irmiş-idi māh-ı_Eyār
4616. Mīvesüz bāğ ağacı ki berk idi
Lālesüz bāğ arası bī-berg idi
4617. Gülsitāndan zā'il olmuş-idi gül
Bülbül andan gonceye dimezdi gül
4618. Bād u bārān yir yüzün kılmışdı buz
Levn-i devrān andan olmuş-idi boz
4619. Kaddini qar egmiş-idi dikenüñ
Zār-ile zār itdi işin dikenüñ
4620. Zevkī 'uşşāk idemezdi yār-ile
Toldı āfāk āh yürek yarıla
4621. Gül talından bergi de_iderdi gile
Serd elinden bülbül eylerdi gile
4622. Āh nidem diyü kumrı zār-idi
Pür gam u hem işi āh u zār-idi
4623. Yāda kılup yile vardı mergzār
Pes yıkılup āh iderdi murğ zār
4624. Gül yirini tutduğı-çün gül diken
Pes yirini nāle_iderdi gül diken
4625. Yirde aşfer-levn-idi cümle nebāt
Sengi şekker-reng-idi hemçün nebāt
4626. Levn-i haḍrā bulmuş-idi zergeri
Ya'ni dünyā olmuş-idi zergerī
4627. İns-ile cān dimedi gerçi neci
Anca tūfān görmedi Nūḥ-ı Necī
4628. Tutmuş-idi şems cirmi hemçü zāğ
Konmuş-idi tūtinüñ yirine zāğ

4629. Kõdi odi girdi insân odaya
Buydı odi yakmayan okla_odi yâ
4630. Hadden aşdı çünkü kahr-ı çarh-dâr
Hasta düşdi o Nebî gönli_oldı dar
4631. Dil-şikeste kendü hâlin ağladı
Yatdı hasta tâbi'ini ağladı
4632. Bildi bayık âhiridür öliser
Tahta lâyıķ Şeh Süleymân olısar
4633. Çünkü bahtı döndi_olısardur kuşûr
Oğlı tahtı tutısar yapup kuşûr
4634. Pes kayırdı 'âkıbet işin dahı
Kim kığırdı haşımı kavmi_işin dahı
4635. Çünkü urdı mevt yaşduğına baş
Geldi tırdı karşı begler baş baş
4636. Geldi Āşaf hem dahı Lokmân bile
Bağladı şaf özgesini kim bile
4637. Hem Süleymân ol emîn-i ins ü cân
Kıldı lertzân atası üstine cân
4638. Pehlevânlar mîri hem Sām-ı Suvâr
Kahramânlar kahr ola olsa suvâr
4639. Cinn ü insân hâzır oldı zerre hem
Mâh-ı tâbân âfıtâb u zerre hem
4640. Az u özi bu sözün bekler gelür
Biñ ü yüzi her biri begler gelür
4641. Cem' oluban 'âkıl ü dîvâne pes
Cümle yek-ten irdiler dîvâna pes
4642. Ol Nebî İsrâ'il'ün a'zam begleri
Şol bahâdurdur gehî şâh bekleri
4643. Bende vü şâh irişür destûr-ile
Girdi dergâh içine düstûr-ile
4644. Bâr u yeksân girdi bir bir biñ ü yüz
Urdılar hân dergehine cümle yüz
4645. Girdi pür dūd anda begler beste-dil
Gördi Dāvūd olup inler haste-dil

4646. Nātüvān ten āh idüben iñiler
Tolmuş andan kaçır u dergāh iñiler
4647. Mevte_iletmiş çıkmağa cānı yakın
Fevte olmuş rûh u cismānı yakın
4648. Bu ecelden özge yok ‘ālemde güç
Ten ‘amelden kıla biden gide güç
4649. Benzi aħmer olmuş-iken gül-şıfat
Yüzi aşfer-reng olmuş kül-şıfat
4650. Gözi kıra kıan akıdur çün midād
Mevte çāre yok ola tā kāmı dād
4651. Bildi yeksān halkı kim Dāvūd ölür
Şāh Süleymān yirine sultān olur
4652. İşbu devrān k’oldı bī-mihr ü vefā
Görmedi_andan bir vefā mihr ü vefā
4653. İldırım Hān milkin alur gāh Temūr
Geh Süleymān birle çıkar tahta mūr
4654. Gāh Sikender Şāhı ider tāk-dār
Gāhi Kayzer farkına_ider tacı dar

[64a]

4655. Hemçü ben de itme dirsem nāle ger
Şāh u bende yok kim olmaz nāle-ger
4656. Mevt cellād uracağın yāre āh
Āh u feryād it cigerler yara āh
4657. Çün halife hātırın begler şorar
Ger şerife ger vazife var şorar
4658. Geldi Loqmān diz çöküben açdı söz
Ya‘ni dermān ide diye açdı söz
4659. Pes mizācı gördi gitmiş çāre ne
Kim ‘ilācı neyse ide çāre ne
4660. Ğālib emrāz olıcağ ez‘af kıova
Şıhhat i‘rāz eyleyüp olam kıova
4661. Şıhhate çün bulmadı māyil mizāc
Bildi_olar hūn hāk-ile māyil-mizāc

4662. Mevt irincek fevt olur tenden hayāt
İçse bî-şek nef'i yok āb-ı hayāt
4663. Cisme cānı itdi_ışāret mevt-içün
Bildi fānī olur irer mevti çün
4664. Murğ-ı cānı ıalır ister uçmağa
Bu cihānı kıoya vara uçmağa
4665. Tutdı çok yol irmedi dermānına
Bilmedi ki_ol hastanuñ dermānı ne
4666. Nabzı kodi oldu eşk-efşān revān
Yağdı odi kıomadı cism-i revān
4667. Gördi Dāvūd ol hekīm eyledi zār
İçi pür od āh ider çün murğ-ı zār
4668. Dir i Lokmān çāre_idüp yārī kıla
Yoksa bu cān degme mi yarı kıla
4669. Līki dermān mevte yokdur vā nidem
Āh u efgān elf hayf u şad nedem
4670. Çünkü mihmān oldu bugün cān bize
Kışı kıaçan kendü cānından bize
4671. İtmeñüz hayra şovuğ u ıssı ne
Yaraşur ire emānet ıssına
4672. Böyle 'ādet üzre bünyād oldu hān
Anda rāhat olmayalar bende hān
4673. Kār-bān ön öz maķāmından geçer
Cisrden şon kıonmağa hāna geçer
4674. Ten kafesdür murğ-ı cān kıudsī geçer
Ol hevesdür Ka'be'ye Kıuds'i geçer
4675. Āşiyānuñ yād idüp uçmak diler
Bu mekānuñ yād idüp uçmak diler
4676. Her ki süflīden bulur a'lā yiri
İnüp a'līden mekān itmez yiri
4677. Çün kıarışup rūhum irmez aşlına
Sen dürişüp tır didüğün aşlı ne
4678. Cān maķāmı kodi vardı yirine
Pes revā mı hāzretün kı yirine

4679. Çünkü süflî milkin almışdı ele
Vardı ‘ulvî ‘âlemin dağı ala
4680. Ger ilâcî eyleyen Loḳmân ola
Çün mizâcî gide bî-dermân öle
4681. ‘Âḳil-iseñ ğirre olma ‘ömre sen
Kâmil-iseñ bil ki ḳalmaz ‘ömr esen
4682. ‘Ömre niçün ğirre her şâh olısar
Çünkü bir gün ḥâke ğirüp öliser
VAŞİYYET-KERDEN-İ DÂVÜD SÜLEYMÂN-RÂ ÂLEYHİMÜSSELÂM
4683. Aldı Dāvūd oğlınuñ elin ele
Didi iy cūd ıssı şâh ol sen ile
4684. Hem vaşıyyet itdi aña söyledi
Çok naşîḥat itdi anı söyle di
4685. Didi ki_olğıl sen esen ben ölürem
Ḳoma sen ğıl dilde ben ḥâḳ oluram
4686. Atduk okı biz yûri ḳur yâyı sen
Begler okı sin ḳaza_olma yâyı sen
4687. Her ki geldi dehre gitdi yirini
Oğlı ḳaldı tutdı_atası yirini
4688. Şekl-i tûlâbî durur bu çarḥ-ı dūn
Zîre kim âbı bugün ‘ulve_itdi dūn
4689. İşbu dolâb eskidüpdür yiñümüz
Mevt-ile âb ısladupdur yiñümüz
4690. Şundı sâḳî oluban mevt ayağı
İttifâḳî şıdı başdan ayağı
4691. Gerçi öñde bu ecel dügin durur
Lîki şoñda sînede dögin durur
4692. Her civân bulsa zemânı pîr olur
Ol zemân bulınca nâgeh pîr ölür
4693. Gözle her dem bu cihânda yok beḳâ
Ṭoğrı âdem ol aña egri baḳa
4694. Âḥ nidem irecegüz bu ecel
Laḥza bir dem kimseye virmez ecel

Küllî men ‘aleyhâ fân¹⁰⁰

Qavlehu Te‘âlâ: izâ câ’e eceluhum lâ yestâhirûne sâ‘aten velâ yestakdimûn¹⁰¹

[64b]

4695. İy ekâbir olma ğirre câha sen
Çünküñ âhir girisersin çâha sen
4696. Dost u düşmen şadr u tahtuña geçe
Yatasın sen yaz kış üstüñden geçe
4697. Pîr-ile genç âhirî bundan gider
Koma sen genc isteme dilden keder
4698. Gerçi cânsın gelme cânım fakra sen
Nükte-dânsın sine kırsın fakra sen
4699. İstesen Hâk oñara dâ’im işüñ
Göñli alçaq tut namâz idin işüñ
4700. Çek elüñi tutma kimse yaqasın
Tut dilüñi añ oda cân yaqasın
4701. Gör bilüñi bakma yañlış halka sen
Çek elüñi bozma bâb u halka sen
4702. Şerri çokdur hamra mâ’il olmaya
Hayrı yokdur ehl-i şirret olma yâ
4703. Öñ şenâ‘at idenüñ şor şuçı ne
Kıl şefâ‘at kılma anuñ şuçına
4704. Şâh-ı ‘âdil bulmasa erde günâh
Çâhı menzil idüp almaz her gün âh
4705. ‘Âdil ol ki tâ olasın ehl-i dil
Câhil ol ki uzadur dostına dil
4706. Bî-delîl olma halâyık azarı
Gel halîl ol şı putı kı azarı
4707. Şırçadur dil katı söz sengi şınur
Söyle añıl şırça taşdan çün şınur

¹⁰⁰ Rahman Suresi, 26. Ayet: Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak.

¹⁰¹ Araf Suresi, 34. Ayet: “Her milletin belli bir eceli vardır. Onların eceli geldi mi, ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler.”

4708. Her ki od-b n olsa o lum k ne-d r
 zse ipin iple eyle gine d r
4709. Mevt-i  sid eyleyince r  a sed
Fikr-i f sidle ider alk a ased
4710. Ehl-ise n var eyle  zmet ‘ kile
Kend  ni y r itme  lfet ‘ k-ile
4711. Her ki ‘avret sevdi_ ider kend  zina
Bildi ra met olmaz ol kend zine
4712. Olsa L  f  ider olur her g n h
Ger i t  t  gibi k lur her g n  h
4713.  h vall h dimek olur bil yak n
L -i g mr h iden  n kan n yak n
4714. Kim ker m oldu v  ider o kerem
Ben delim an  g   lden  gerem
4715. Kim ter z  t tsa eks k y  kile
Virse az u elin itse ya  la
4716. Y  S leym n k l siy set o a sen
T  ki Yezd n ide ra met o asan
4717. Virme bed-ba t olsa sen   ha y z
K l siy set post n anu    h  y z
4718.   nki  o ndan arta d  men sen ka    
K  u    nden kimse g rmedin ka u 
4719. Y r ki bu ge  i re gelmez yard ma
Div  r  g  n o ‘ad dur y r dime
4720. H k ’  a a i legil i i o ul
T  ki sa a dimes n kimse o  ul
4721. Her bir i  n vardur i inde kem l
 ak l  i  n eyleme  ak n kem  l
4722.    dil ver bit r r d ny da i 
D rr   cevher   h u le ker y r u i 
4723.  o bet  zre sen yid r t z etmegi
Mi net  zre ide pes terk itmegi
4724.   zmet ehli k ll  n d ’im o ar
Sehv   cehli olan a l n   ger

4725. Bu nesebden kimse ulu olmadı
Fażl-ı Rab'dan dağı alu olmadı
4726. 'Āķil olan gözedür her neyse pend
Ġāfil olan hā buğūr ider sipend
4727. Rāstı koyup söylese kişi yalan
Nefse uyup koyına koyar yılan
4728. Döndiresin añ felek senden yüzi
Günderesin sence bil biñ ü yüzi
4729. Oķ atup zūlm-ile gizleme yāy
Fażlı katup 'adlūñe aduñı yay
4730. Ne ho 'ādil 'adl kapusın kapar
Ne ho cāhil ādemūñ göñlin kapar
4731. Eyle müşkīn-dem ol eyle milki Çīn
Ġo hoş-āyīn hūrrem eyle milk için
4732. Dimezem kürk ādeme görki gerek
Olmasa görk atlaş u kürki gerek
4733. Hāķķ'a cāndan 'āķil-iseñ tāt it
İtmeyenden bilgil oğul yigdür it
4734. Taht u tēcı fahr kılup gözleme
Görseñ acı eyleme cān gözleme
4735. Kem kiřinūñ kemligine qalma sen
Her iřinūñ keyligine kılma sen
4736. Tōhmet-ile kimse qaşrın yıķmağıl
Miħnet-ile cevri aña yaķmağıl

[65a]

4737. 'Ahd idegör rāst ola sağı iřūñ
Cehd idegör rāst ola sağısuñ
4738. 'Ömrüñi ger biñ göresin yā ki yüz
Mevt irer bil ki qorsın hāke yüz
4739. Göge būnyād eyleyüp çıkānı gör
Niçe feryād itdürür tengīn-i gūr
4740. Bī-gūnāhī ursa nāgeh bendesin
Añ İlāh'ı Hāķķ'a sen de bendesin

4741. Çün hatāsuz olmaya kaç‘ā beşer
Dime bed söz lutf-ile işin başar
4742. Hayruñı şer işe itme eşleme
Yide şekker kamışını aşılama
4743. ‘Adli koyup itme zulmī işi sen
Cehle uyup cebrle itme işi sen
4744. Bu cihānuñ rāhına_iniş yokışı
Başsan anuñ cümlesidür yok işi
4745. Kimseye hîç itmedi_eylük işbu çarh
İr ü ger geç urmadı eylüge çarh
4746. Cism-i insān toprağ u şu od u yıl
Didi ‘irfān aña rāhat olma yıl
4747. Rāhatı koşadurur miḥnet bile
Miḥneti ‘ākıl olan miḥnet bile
4748. Renc ü miḥnet birle tolu genc bil
Gördi āfet girdi pīrī genç bil
4749. Dostuñ olmak ister-iseñ cümle il
Göñlüñ alçağ tut yağußı eyle il
4750. Zevk-ile geç kıl şafāda hemdemüñ
Gözüñi aç eyle kāmīl hem demüñ
4751. Faḥr kılma işbu dünyā cāhına
Turma yılme dime dünyā cāhı ne
4752. Dehr muṭlağ bir yaşamış kızdur
Gelse aylak almağıl kim kızdur
4753. Yüzi esfidāc u gözi sürmelü
Sevmeyüp tur kaç özi sürmelü
4754. O tarīkat ehli bil söz bilesin
Tā ḥaḳīkat kimdür aña bilesin
4755. Zīnet-ile yüzüñe_urmazsa qarı
Şüret-ile göresin gāyet qarı
4756. Yakmağıl dil ehl-iseñ hergiz aña
Biñde bil ‘ayb ola qarı aña
4757. ‘Āleme her kim bugün düni dimiş
Besle biçer hem girü dön yi dimiş

4758. İy Süleymān olma ġāfīl gözüñ aç
Yoksa devrān qahr ider şusuz u aç
4759. Dünya fānī qarıdur yüz görmiş ol
Unut anı mihri yokdur bilmiş ol
4760. Sen ‘imāret şanma vīrāndur bu yir
Gel tahāret birle bakma anı yir
4761. Sen nazār pāk itme_aña kim bakma yā
Başına hāk ol ki şoña bakmaya
4762. Çatsa aġyār ebrū açma sen elin
Şunsa el yār uyagörgil sen elin
4763. Bu cihānuñ vaz‘ı beñzer ive āh
Bābın anuñ iki gördüm ive āh
4764. Birisinden girdüm irdüm cāha uş
Birisinden çık dum indüm cāha uş
4765. Şanma dünyā terk iden dīvānedür
Hayf aña meyli anuñ dīvānadur
4766. Ol yüzünñ çeşmi nem-gīn ü gül-āb
Cīfedür ol dünya dir ehl-i kilāb

Ḳāle’n-Nebiiyi ‘aleyhisselām: *Ed-dünyā cīfetün ve tālibihū kilābun*¹⁰².

4767. Bende sultān ‘āqıl ü dīvāne yüz
Gül olur fān koyup āhır hāke yüz
4768. Açma gözüñ yiri saķın öġme yir
Āhır özüñ bil ki nāgeh sinde yir
4769. İtme āsān işlerüñ düşvār sen
Eyle ihsān ehline düşvārı sen
4770. Sözi zībā di ki düşe yirine
Sözi hüsna dimeyenler yirine
4771. Hāş u ‘āmı eyle rāzī halkuña
İhtimāmı kıl düzile halk oña
4772. Sözi ra‘nā söyle çün āb-ı hayāt
Mürdeler tā diñlese bula hayāt

¹⁰² Hadis: “Dünya bir leştir; onun talipleri köpeklerdir.” Aclūnî, Keşfü’l-Hafā, C.I, s. 409.

4773. Geçdi seksen ‘ömrümüzden belki yüz
Mevt düşmen gibi uş gösterdi yüz
4774. Sürhum oldu zerd levn-i karam ağ
Verdi şoldı gülşenine düşdi ağ
4775. Şanma Bārī emrini ben unıdam
Kılsa bārī ğaflet-ile unıdam
4776. Tuḥfe yiter ehl olana destimāl
Lāki yıkar cāhil er biñ desti māl
4777. Çünkü bābuñ birisinden girmişüz
Ol ḥarābuñ cümle naḫşın görmişüz
[65b]
4778. Birisinden kapunuñ girdük yola
Cebr-i sinden saç-ıla saḫal yola
4779. İ‘tibārı kılma saḫın dama sen
Düşme bārī murğ bigi dāma sen
4780. Rif‘at-ile ‘ömr dürmiş-ken ecel
Sür‘at-ile geldi irişdi ecel
4781. Tāc u taḫt ıssılar-iken anlar alum¹⁰³
Raḫt u baḫt alındı urdı yol ölüm
4782. Ol ki ḫıl‘at virdigümi gözleye
Gitse devlet gizleye yüz gözle yā
4783. Ḥūb ni‘met gelse şunan sīnīme
İde nefret gelmeyeler sinime
4784. Ḥānümāndan dūr olmuşam nizār
Bil ki cāndan ayru nālānem ne zār
4785. Göñlümi ğam tutdı içüm tıldı dem
Dildeki dem aḫdı tıladı_āh bu dem
4786. Bu felekler ḫahrını çok gördi baş
Çok emekler çıkarupdur cānda baş
4787. ‘Ömrüm āḫir oldu ḫayfā vā nidem
Ḫahr-ı vāfir cānda arturđı nedem
4788. Ḫahra şabrum çok ğamum kim ola yir
Bārī ḫabrüm içre vāşī‘ ola yir

¹⁰³ Vezin bozuk.

4789. Terk-i nāmūs eyleyüp yırttum yağa
Hemçü kaçnūs od içümde yağa
4790. Gitdi bende ‘aql yok bilüm benüm
Bārī sen de bükmeğil bilüm benüm
4791. Ni‘metüm yi qol şunuban sīnīme
Dek du‘ā dī geldigünce sinüme
4792. Toğrı ʔalumsın boyum kılma dü-tā
Çün ‘ıyālūmsın sözüm işit duta
4793. Servi tābūt it kefen zībā bezi
Müştehā lūt it ışıt zībā bizi
4794. Sine bini begler-ile sen yatur
Cümlesini eksügümüñ sen yitür
4795. Yā Süleymān bizi geh geh aña dur
Kim ten ü cān ‘azmī dā’im añadur
4796. İns ü cinni qavm u ibn ü nesl-i cān
Halk-ı sünnī yā ho kāfir vire cān

Qavlehu Te‘ālā: *küllī nefsin zā’iḳatü’l-mevti*¹⁰⁴

4797. Oğul ata sözini-kim işidür
Tā Süreyyā yanmağa od işidur
4798. Gitdi şabırı çekdi çāk idüp yağa
Qodı cebri cānına_odi ten yağa

ENDER MÜNACĀT-I DĀVŪD DER-VAQT-İ HĪN-İ MEVT

4799. Çün vaşıyyet itdi şāha yüze yüz
Kim naşīhat ʔuta bir baht üte yüz
4800. Gördi cünbiş itdi tende bu revān
İtdi nālīş Hālīḳ’a dutdı revān
4801. Dir Kerīmā eyle Dāvūd’a kerem
Vey Raḥīmā derde kıl varsa ger em
4802. Ger ḥalīfe oldum olmadum ho ‘Avn
Ben za‘īfe eyle iy luṭf ıssı ‘avn
4803. Zālīm olup itmedüm emre ḥilāf
Servi yolup dikmedüm yirne ḥilāf

¹⁰⁴ Ankebut Suresi, 57. Ayet: “ Her canlı ölümü tadacaktır.”

4804. Çok cefâlar itdüm eyledüm kuşūr
Kim binâlar yapdum eyledüm kuşūr
4805. Cümleden el çekmişem çün yok beķā
Müşkilüm ĥall eyle ĥâlûme baķ ā
4806. Kāra kan yaşı aķıdur göz çün kalem
Kan özin yaşı tākāt itmege kılām
4807. Nola bilsem cürmümü çün ‘āşiyem
Nola kılsam eşkümi ben ‘āşiyem
4808. Sen Süleymān ben kapuñda nemleyem
Yiri giryān gözüm itdi nemle yem
4809. Yā İlāhī ĥazretüñdür reh-nümāy
Kıldı rāhi kim ĥired ol reh nümāy
4810. Ĥazretüñdür cümleye ĥacet revā
Raĥmetüñdür ĥacet it ĥacet-revā
4811. Eyle raĥmet cümleye vü baña hem
Virme sākāt ġayrına ġam baña hem
4812. Rū-siyāhem hemçünān müşk-i Ĥıtā
Pāzişāhem ‘afv kıl ki_itdüm ĥatā
4813. Olma bī-zār özümi kendüñe yaķ
İtmegil nār anda yirüm bunda yaķ
4814. Yanmağ-ıçün öğrenen pervāneden
Yanmağ-ıçün şem‘ine pervā neden
4815. Kōma ġamdan gül bigi göñlüm şola
Gel keremden lūtfuñ āb-ile şula
4816. İşbu fānī ĥāneden oldum revān
Ĥānümānı ķodum uş bilki revān
4817. Ol zemān ki nefis ü nefsī dinile
Var cinān ki gidem imān dīn-ile

[66a]

Ķavlehu Te‘ālā: *ve’t-teķū yevme’n lā teczī nefsi’n ‘an- nefsi’n şey’e ‘n ve lā yukbelu minhā ‘adlū’n ve lā tenfe‘ahümā şefā‘atü’n*¹⁰⁵

¹⁰⁵ Bakara Suresi, 48. Ayet: “Öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse bir başkası adına bir şey ödeyemez. Hiçbir kimseden herhangi bir şefaât kabul olunmaz, fide

4818. Tā‘atüñden çün olup mehcūr ölem
Raḥmetüñden umaram me‘cūr olam
4819. ‘Ömrüm āḥir oluban dükendi yaş
Dīde vāfir ḳan doker dükendi yaş
4820. Menzil uzak yok yaraḳ ger bendeyüz
Derdüm el-ḥaḳ bu ḳaradur bende yüz
4821. İşbu ḥāṭır milkinüñ yok düzgini
Zār u zāḥir ḳıluram her düzgini
4822. Derdüm ökiş yüregüm yanup düter
Merg eli uş yaḳamı elde dutar
4823. Her gün āhum çok günāhumdan nedem
Pāzişāhum ‘avfuñ olmazsa nidem
4824. Tōḡru yola başmamışam pāyı düz
Nice ola dimeyem yolumı düz
4825. Ḳıl mükerrer dilde tevḥīdi yine
Hemçü şekker cümle ağızda yine
4826. Her ki sürdi şıdḳ-ile ḳapuñda yüz
Buldı sürdi ḥācetin ‘ömrini yüz
4827. Ḥaḳḳ’a lāyık nicesi ṭapu ḳılam
Çünki bayık za‘f-ile bir kem ḳulam
4828. Ḥvān-ı luṭfuñ birle toyur men acı
Ḳılma ‘avfuñ çekmeyem tā kim acı
4829. Çok cefā itdüm Ḥüzā’ya bilmezsin
Bu belā andan mı baña bilmezsin
4830. Cāna irdüm niçe kez yürek yaḳa
Şimdi virdüm merg destine yaḳa
4831. Şāh-ı vālā olmış-iken manşıba
Geçdi derdā mevt derdi manşıba
4832. Gerçi ḳıldum saç ḳarasın aḡ ḳıl
Līki bildüm yüz ḳarasın aḡ ḳıl

alınmaz. Onlara yardım da edilmez.”

وَانْقُؤُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ

4833. İy Yezdān yir ü gök ü ins ü cān
Bir aradan cisme viren ‘aql u cān
4834. Şefkatüñ şūma irer kıl gelmiş em
Raḥmetüñ uma kapuña gelmişem
4835. Çün fedā kıldum saña cism-i revān
İy Hüzā īmān-ile eyle revān
4836. Hakk’a Dāvūd özini ısmarladı
Andan ol cūd ıssı cān ısmarladı

DER-BEYĀN-I BE-TEĞAYYÜR-İ AḤVĀL-İ CĪHĀN

4837. Çü_ol peyember kıldı dünyādan naķil
Bu mükerrer naķli oldı_eyle naķil
4838. On üçine girmiş-idi şāh-ı genç
Yir içine girdi_atası hemçü genc
4839. Şeh Süleymān tıtdı ata yasını
Oķur andan Fātiḥa-la Yāsīn’i
4840. Kazdılar tiz atasınuñ yirini
Kaldı_atasız Şeh Süleymān yirini
4841. Gitdi Dāvūd oğlı kaldı yirini
Oğla hoşnūd ata kaçan yirini
4842. Bağ u yaprakda çıkarken tahta ol
Kaldı toprakda yirini tahta ol
4843. Aç bu ‘ibret gözini tā göresin
Niçe devlet şāhibini göre sin
4844. Hān Meḥammed olsañuz ‘Osmān-ile
Mürçe yir ḥad leb kımaz ‘osmān-ile
4845. Şehlik āḥir dünyede aña deger
Niçe cismi yir ḥāk ehli deger
4846. Pīr ü bernā dir ne ḥo karı ne genç
Yir yir aşla şaklamaz yirin çü genc
4847. Nice Dāvūd anca Mūsā yidi yir
Zīre maķşūd aña budur cümle yir
4848. Zūr-ı bāzū neylesün yā beg paşa
Kara yazu çün gele işbu başa

4849. Anca derd āh ola mı yā Rab aña
 Ḳalbe nāgeh ire mevtini aña
4850. Bu cihān kim bī-vefā ‘avret durur
 Di kaçan bu resme bir ‘avret durur
4851. Hāḳ ki bu zen evine dūnyā didi
 Gösterürken yüzine dön yā didi
4852. Geh boyun gösterse gāhī açsa sāḳ
 Sen oyun geç aña ol hālūñde saḳ
4853. Bakma yüze geldüğine ol saña
 Böyle söze dā’im uyar olsaña
4854. Dir mülāzım irdüğine bini al
 Kārı dā’im ḥalḳa mekr ü fitne āl
4855. Kimse dimez hīlesin düzmiş yüzün
 Bire şaymaz ādemūñ biñin yüzün
4856. Bu fenā kim öñ ü soñıdur ḥarāb
 Bir binādur içmege bulmaz ḥar āb
4857. Baḡlama dil bu fenānuñ yirine
 Kim gelen bil yine gider yirine

[66b]

4858. Anca derd āh olmaya mīr-i ecel
 Ḳalbe nāgāh iricek derd-i ecel
4859. Şeh Sikender ḳanı yā Behrām-ı Gūr
 Niçe ḳuçar bād u āb u ḥāki gūr
4860. Ḳanı ni‘met-çün düzen zer sīnīsin
 İrdi rıḥlet aldı ḥāki sīnesin
4861. Mihr ü māhuñ dilde mihrin ḳomaḡıl
 Öñ soñ āhuñ ḥāṭıruñda ḳoma ḡıl
4862. Ḳudreti gör ‘ibret-ile gözüñ aç
 Menzilūñ gūr iken itme gözüñ aç
4863. Bu felekler kim aḡar iner müdām
 Kime şunar zehri kimine müdām
4864. İ‘timād itme bugüne yarına
 İ‘tikād eyle ki kıyar yārine

4865. Göge bünyād urıban çıkanı gör
İtdi feryād oldu kaşrı yirde gūr
4866. Kānı Rüstem Güstehem Gīv ü ya Zāl
Yire epsem qodı başın hemçü zāl
4867. Çünkü ‘ālem cismi toprağa karar
Nice ādem eyleye bunda qarār

ENDER-ŞIFAT-I TEMŞİLĀT-I DĀSİTĀN-I MĀZĪ

4868. İy ma‘ānī fehm idüp metni yazan
Vey revānī şād idüp göñlin yazan
4869. Dür dizerseñ söze al bu cevheri
Dür ararsañ cevheri gör cevherī
4870. Sırr u esrār imdi nedür añlaya
Ma‘nī izhār oldu kāmīl añla yā
4871. Dāsītān temşīlin işit diñle ne
Kıl beyān mābeyni ‘ārif deñlene
4872. Milk-i dünyā bu ceseddür key işit
Nefs o dünyādur gözet gözüñ işit
4873. ‘Aql Dāvūd o Süleymān mişl-i cān
Naql-i maqşūd ol ki bile ins ü cān
4874. ‘Aqluñuñ cān nuşını tutarsa_eger
Nefs fermān olup ana baş eger
4875. Nefse uyup halka kılan kārzār
Nāza koyup cānı olur kārı zār
4876. İtmeyen kibr ü riyādan dil berī
Cānumın olmaz sülūkuñ dilberi
4877. Her ne kes şāhib-kemāl emrin duta
Qadd-i nefsi _emmāre’i ider dü-tā
4878. Gerçi sermest olasın mey-ğor-isen
Nār-ı şiddet içre _olasan ħor sen
4879. Qo fenāyı bākīye virgil göñül
Qo qabāyı çekme zahmet çün göñül
4880. Cübbe vü destārı terk it ol yalıñ
Ĥabbe çün çekme ‘azāb od u yalıñ

4881. H^vāb-ı ğafletden olan çeşmi_ uyanık
Nār-ı şiddetden ola mı o yanık
4882. Māyil-i māl olma terk it zer dürer
Hāşılı dünyā çü bir sâ‘at durur
4883. Hakk’a tã‘at eyle kılop her gün āh
Kim temāmet ‘afv oluna her günāh
4884. Kanı süflī milki ko_andan gönli yar
Cennet-i_a‘lā hūr-ı Rıdvān ola yār
4885. Eyle tã‘at āhiret rāhını sāz
K’ide rahmet hāzretüñe Kār-sāz
4886. Ğafleti ko terk idüp kibr ile āz
Şevketi redd eyle dime nefse az
4887. Nefs-i emmāre_ekşer ādem azdurur
İns-i dünyā āşī olmaz az durur
4888. Çün hakīkat ‘aql olur rüşen delīl
Var tarīkat yolın olmağıl delīl
4889. Nefs şerrin itmeseñ cāndan dirīg
Diyessin sin içre hayf u āh dirīg
4890. Kāmilān firdevs-içün pendı dutar
Cāhilān nār-ı caħīm içre düter
4891. Ger sa‘ādetle_isteseñ dārü’s-selām
Vir şalāvatla_Aħmed’e bī-ħad selām

DER-MEDH-İ PĀDİŞĀHÜ’L-İSLĀM VE’L- MÜSLİMİN VE
DER-ĤATM-İ KĪTĀB-I EVVEL

4892. Men ki cāndan sevmişemdür şāhı çün
Didüm andan bu kitābı şāh-içün
4893. Baħr-i ‘ummān tab‘umuz söz cevheri
Şāh u sultān oldı cevher cevherī
4894. Şeh Selīm sultān olur şāhib-kırān
Hak ‘Alīm uğratdı_özi haşma kıran
4895. Hak Te‘ālā ‘ömrüñi iy şeh cihān
Kıla dünyā turduğınca key çeħān
4896. ‘Aql ‘āşirdür mülāzım tapuña
Hakk’a vāfir şükr idüben tap oña

4897. Memleket halkı dimezem yiri ne
Saltanat emri gelüpdür yirine
[67a]
4898. Kahruñ odı kıt‘ası Veyl’inde nār
Mihrüñ ābı fażlası cennetde nār
4899. Nevbetüñ kaşırında Zāl bulmadı yir
Devletüñ cāme kesin kayşer de yir
4900. Buladı hem göge mihrüñ yıgdurur
O cehennem üzre bārān yaǵdurur
4901. Şavletüñ Şeyh İsmā‘ıl ki irdi bil
Hāzretüñden havf-nāk oldu _Erdebıl
4902. Haşmı bī-cān eyledüñ Burusa’da
Halka fermān eyledüñ bu Rūs’a da
4903. Engürüs’i zabt idersin şehriyār
Al Rodos’ı ola milk ü şehri yār
4904. Kankı sultān sence ‘adlī kılına
Koynuñ iy Han kurd iremez kılına
4905. Nev-cüvān sultān özüñdür yigile
Kahramān düşmānuñ olsa yiñile
4906. Şāh-ı şāhān hāzretüñi begledi
Hemçü derbān dergehüñi bekledi
4907. Çün Sikender seri olduñ ‘ālemüñ
Mişl-i Ca‘fer efđalisin ‘ālimüñ
4908. Her ne kişver kaşdına çekseñ çeri
Sen muzaffer olasın halkuñ ceri
4909. Bu cihān bir hoşka şeh gevher durur
Āb-ı hayvān tab‘uñ andan dūr dūrür
4910. Her ne tād-dār ayaǵuñ urnur seri
Efser efsār eyle olsun serseri
4911. Milki_i sultān aldıǵuñ begler bilür
Saña fermān olanı devlet bulur
4912. Koma_elüñden ‘adl ü dādı yā emir
Var yoluñdan çıkma_olasın tā emir

4913. Kim ḥalāyık içre ister ola şāh
Ḥaḳḳ’ a lāyık dirlik it ger er ü şāh
4914. Murtaẓā-veş şāh dirlik it belī
Lā-fetā-veş diyeler *ḳālū belī*
4915. Beglik itmege kişi lāyık gerek
Dirlik itmek ḥaḳḳına lāyık gerek
4916. Şāh-ı ‘ādil Ḥaḳḳ’ a lāyık ider iş
Ḳande kāmīl varsa_ ider kendüye iş
4917. Tāc u taḥtuñ şāhibisin şehriyār
Memleketüñ ḥalkı dostuñ şehri yār
4918. Çarḥ-ı keyvān birle döndükçe Zuḥal
Ḥalk-ı devrān dā’ī_ ola bende zuḥal
4919. Nüh felek anca ki nā-hem-vār ola
Meh-melek-veş dostı hem var ola
4920. Niçe bir Firdevsī_ idersin ḳīl ü ḳāl
Ṭut emir fermān-ber ol sözinde ḳal
4921. Nushı āḥir eyle alkış şāha ḳıl
Medḥi vāfir eyle ḳoma ḳāl ü ḳīl

ENDER BEYĀN-I ḤATM-İ KĪTĀB-I EVVEL

4922. Cild-i evvel oldı āḥir çek ḳalem
K’oldı efḍal muḥtaşar söz nāḳilem
4923. Farz idelüm ölesin Firdevsī sen
‘Arz idelüm bulasın firdevsi sen
4924. Baḥtuñ olsa tāc-ı mihr-i enverī
Taḥtuñ āḥir taḥta_ olur çün Enverī
4925. Olsañ Aḥmed Paşa yā ḥo Aḥmedī
Cāy-ı merḳad idinesin Aḥmed’i
4926. Nāşır-ı Ṭūsī olursañ sözde_ eger
Āḥirī mevt irişüp ḳaddüñ eger
4927. Her süḥan-ver idine ger şeyḥi_ özüñ
Nazm-ı cevher diseñ olsañ Şeyḥi_ özüñ
4928. Dest-i_ ecel ḥırḳañ alur o tācı hem
Mā-ḥaşal def’ idemez otacı hem

4929. Şad-hezarān geldi şeyh oğlu dağı
Hāke yeksān oldu Şeyhoğlu dağı
4930. Kānı Hāssān ol *lefi hulkīn* ‘*azīm*¹⁰⁶
Küllī_ olur fān kūçek olsan ger ‘*azīm*
4931. Zerķ idüp yüz ger yürirseñ ezrakī
Çarķ ider toz mişl-i şā‘ir Ezrakī
4932. Olasañ pāk eşref-i çarķ-ı eşīr
Menzilūñ hāk olısar mişl-i Eşīr
4933. Bu zamān ger sen İmāmī olasın
Yā cihān halkı imāmı olasın
4934. Soñ demūñ mişl-i Nizārī olısar
‘Ālemūñ zerd ü nizārı olısar
4935. Şad-hezār kām kām diseñ Kūmrī bigi
Çün hezār āh idesin kumrı bigi
4936. Mihr-i nazmuñ hūb ola ‘ayn-ı Luṭuf
Kahr ide_āhīr saña kalmaya luṭuf
4937. H̄‘āce Selmān olsañ u yā ḥo Kemāl
Ehl-i ‘irfān içre bulsañ biñ kemāl
4938. Şi‘r-i pākūñ olsa cārī çün ‘İmād
Dīr-i ‘ömrūñ āhīr olsa çün ‘imād
[67b]
4939. Sözde nāzıklük iderseñ çün Hāsan
Gözde pinhān olasın ḥulk-ı ḥasen
4940. Hemçü H̄‘acū_ olısar-iseñ naḥl-bend
Saña dil-cū dünyā geçe naḥli bend
4941. Sözde cehd itseñ ‘Atīķī olmağa
Vara kaşd it Hāk ‘atīķi olmağa
4942. Kānı Hākān n’oldı Kāsım yā Zāhīr
Ġayrı Yezdān bulmadılar hīç zāhīr
4943. Kānı Cem Şāh Hāfız u Nāsır kani
Ġayrı Allāh Hāfız u Nāsır kani
4944. Yār-ı Ġāş u Vāhidī kani Ġıyāş
Yā Ġıyāşe’l-müstegīşīne’l-Ġıyāş

¹⁰⁶ Kalem Suresi, 4. Ayet: “Sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin.”

4945. Bu degil ancak ‘Acem Fāzılları
Cüz’ ü küll yüz biñ ola fāzılları
4946. Yā Nevāyī kandedür Luṭfī ḳanı
Yā Şerāyī n’oldı yā Luṭfī ḳanı
4947. Zıkr idüñ Firdevsī Rūmī ba‘zı sen
Fıkr idüñ ki sen de andan ba‘zısın
4948. Ḳanı Aḥmed Paşa mīr-i nazm idi
Kim muḥalled kıldı emīr nazm idi
4949. Ḳanı ‘Adnī k’ismidür Maḥmūd anuñ
Cānı ‘Adnī içredür maḥmūd anuñ
4950. Evḥadī ḳanı ‘İzārī oldı ḥāk
Aḥmedī ḳanı ‘izār-ile_ oldı ḥāk
4951. O belāgat ma‘deni-kim Şeyḥī’dür
Her feşāḥat ehl-i nazmuñ şeyḥidür
4952. Yā Hilālī Ḳāsım u ‘Ulvī ḳanı
Yā Vişālī ḳadr olan ‘ulvī ḳanı
4953. Ḳanı Cem Sa’dī ile Şevḳī daḥı
Geçdi dem görmediler şevḳi daḥı
4954. Çākerī n’oldı Şafāyī’le Ḥafī
Şākirī’le oldılar yirde ḥafī
4955. Yā Ziyābī Şemse’d-dīn Ḥamdī ḳanı¹⁰⁷
Yā Sühāyī Ḥaḳḳ’a_ iden ḥamdī ḳanı
4956. Cāmī n’oldı yā Bahārī Şāmī de
Şubḥı kıldı ḥāk içinde şāmı da
4957. Ḳanı bunca ehl-i ‘irfān n’oldı pīr
Fānī dünyādan geçüpdür bir bir
4958. Bu dehir bāğında çün güller biter
Çün baḥır keştisi_ āḥır şuya batar
4959. Bu zamān bāğumda nesrīn açılır
Çün zamānı geçse gider açılır
4960. Bir nice dem güler oynar şalınur
Añsuzın hem bir yere daḥı şalınur¹⁰⁸

¹⁰⁷ Vezin bozuk.

¹⁰⁸ Vezin bozuk.

4961. Çāk olur gül çıkarur gülden gül-āb
Hāk olur gül bākī kalur o külli āb
4962. Ger haqīkat gözleseñ ol ne bu kalur¹⁰⁹
Pes tarīkat içre andan bu kalur
4963. Bir eșer koyan cihānda ölmez ol
Söz güherdür hīç tağayyür olmaz ol
4964. Ol eșer turdukça turur dünyede
Pāk nazar kııl gerçi kalmaz dünya de
4965. Bāğ-ı ‘ālem fānīdür bak yirine
Ol gider hem biri gelür yirine
4966. Bākī şey yok durur *illā vechehū*
*Külli şey’in hālik illā vechehū*¹¹⁰

¹⁰⁹ Vezin bozuk.

¹¹⁰ Kasas Suresi, 88. ayet: “Onun zatından başka her şey helak olacaktır.”

BÖLÜM 6

CİNAS SÖZLÜĞÜ

A

āb-dār: Nükteli söz. / āb-dār: Sulu meyve. (b. 2640)

āb-ı hayāt: Efsâneye göre yalnız Hızır'ın içtiği, içeni ölümsüz kılan su, ebedî hayat suyu, bengi su / hayāt: canlılık. (b. 32, 1149, 1303, 1356, 1498)

ābād: Bayındır, mâmur, âbâdan. / ābād: Şen, neşeli. (b. 2620, 2920, 2966)

‘Abidîn: Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in iki oğlundan birinin adı (Zeynelâbidîn). / ‘abidîn: Kullar. (b. 894)

ac-idüm: -idüm Yiyecek bulamayan. / acıdum: -dum Eziyet görmek, canı yanmak. (b. 2667, 2956)

acı: +1 Yiyecek bulamayan. / acı: Merhamet etmek. (b. 4828)

acırağ: Daha acı, eziyetli. / acırağ: -ak Acımak, üzülmek. (b. 4556)

acısın: -sın Eziyet görmek, canı yanmak. / acı sen: acı: Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü olan; sen: 2. tekil kişi zamiri. (b. 1083)

‘ācize: Zavallı, bîçâre, hakir (kimse), zebun kadın. / ‘ācize: +e Güçsüz, kudretsiz, zayıf (kimse). (b. 4219)

aç: Bahsetmek. / aç: Bir şeye karşı çok istekli, çok arzulu olan: (b. 4144)

aç: Yemek yeme isteği ve ihtiyâcı duyan. / aç: Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek. (b. 561, 1940)

açar: -ar Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek. / içër: -er Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. (b. 2266, 2305)

açdı: -dı Fethetmek. / içdi: -dı Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. (b. 1897)

açdılar: -dılar Bir konu üzerine konuşmaya başlamak (söz ile). / içdiler: -diler Yemin etmek (and ile). (b. 1636)

açılur: -ur (Çiçek için) Büyüyüp gonca hâlimden çıkmak, açmak. / açılur: -ur Ortadan kaybolmak. (b. 4959)

açuğ: Açılmış, kapalı olmayan. / uçuğ: Ateşli hastalıklar, ruhsal bunalımlar veya korku sonucu genellikle dudakta beliren kabarcık. (b. 2219)

‘Ād’e: +e *Kuran*’da adı geçen eski bir Arap kavmi. / ‘āde: Adet. (b. 583, 3162)

Ādem: Hz. Adem. / ādem: İnsan, beşer. (b. 3413)

ādemo: +i İnsan, beşer. / adımı:+ımı İsim. (b. 3556)

ādemo: +i İnsan. / ādemī: İnsanlıkla ilgili. (b. 830)

adın: +ın Şöhret, nam, şan. / idin: Elde edip hazırında bulundurmak, araştırıp ele geçirmek, sağlamak, temin etmek, iktisap etmek. (b. 2898)

ağ u mūr: ağ: Böcek; u: Ve; mūr: Karınca. / ağ u mor: ağ: Ak, beyaz; u: Ve; mor: Kırmızıya çalan menekşe rengi, mâvi ile kırmızının karışmasından meydana gelen renk. (b. 2264)

ağ-ile: ağ: İplik, sicim, tel vb. ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü; ile: İsimlerin sonuna gelerek berâberlik, refâkat, vâsita, araç, hal, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar. / ağıla: +a Evcil küçükbaş hayvanların barındığı çit veya duvarla çevrili yer; arkaç. (b. 2008)

ağa: -a Yükselmek, toprakta bitmek. / ağa: +a İplik, sicim, tel vb. ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü. (b. 2575)

ağa: -a Yükselmek. / ağa: Halk arasında saygı değer kimselere hitap ederken bey, beyefendi yerine kullanılan ve daha çok ismin sonuna getirilen hitap sözü, aga. (b. 1500)

ağa: -a Yükselmek. / ağa: Halk arasında sayılan ve sözü geçen erkeklere verilen unvan. (b. 1138, 1634)

ağa: -a Yükselmek. / ağa: Osmanlı Devleti'nde bazı kuruluşların başında bulunanlara verilen resmî unvan. (b. 1689)

ağı nedür: ağı: Zehir; nedür: +dür Soru edatı. / ağına dür: ağına: +a Pinti; dür: İnci. 989)

ağıla: +ile Ak, beyaz renk. / ağıla: +ile İplik, sicim, tel vb. ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü. (b. 111)

ağına: +a Hasis, pinti. / ağına: + ina Tuzak. (b. 1045)

ağıza: +a Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk. / ağıza: +a Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü. (b. 1098)

āhından: +ından Feryat, inilti. / āhenden: +den Demir. (b. 2929)

Ahmedī: Özel isim, 14. yy.da yaşamış şair. / Ahmed'i: +i Hz. Peygamber. (b. 46, 834, 4925)

ahteri: +i Yıldız. / ahteri: +i Baht, talih. (b. 103, 1174, 1526, 1681, 1818, 2835)

āhū-y-ile: āhū: Ceylan; ile: Bağlaç. / āhū yile: āhū: Ceylan; yile: -e Aceleyle, telaşlı bir biçimde koşmak. (b. 1246)

Hū: Allah. / hū: o. / āhū: Ceylan, karaca, gazal. / Tihū: Çil denen kuş. (b. 313)

aḥvāline: +ine Durum, vaziyet. / aḥvāli: +i Durum, vaziyet; ne: Soru edatı. (b. 3835)

āk-ıla: Dik başlı, âsî, serkeş; -ıla: İle, birlikte. / 'ākile: +e Akıllı. (b. 2711)

‘āl-i _emīn: ‘āl: Yüce; emīn: Güvenilir. / ‘ālemīn: Âlemler. (b. 855)

āl: Aile, efrad. / āl: Hile. (b. 673)

al: Kırmızı. / āl: Hile. (b. 2541)

al: Satın almak. / el: Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü; dest, pençe. (b. 2647)

ala: -a Öc almak (intikām ile). / ele: +e Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü; dest, pençe. (b. 1562, 1937)

alam: -am İstila etmek. / elem: Keder, üzüntü. (b. 1496)

aldaya: -ya Aldatmak, kandırmak. / aldaya: -ya Kanmak, aldanmak. (b. 373)

‘alem: Bayrak, sancak. / ‘alem: Dağ. (b.1800, 2086, 2173, 2303, 2399)

‘alem: İşâret, alâmet, nişan, sembol. / ‘alem: Sancak, bayrak. (b.1773)

‘ālem: Kâinat, evren. / ‘ālim: Bilgin. (b. 156, 278, 284, 432, 699, 911, 1173, 2439, 2613)

‘ālemi: +i Kainat, evren. / ‘ālimi: +i bilgin. (b. 77, 95, 1360, 2739, 2795)

‘ālemi: +i Yeryüzü, dünya. / ‘ālemi: +i Herkes, insanlar. (b. 1657, 1755, 2861)

‘ālemīn: Âlemler, evrenler. / ‘ālīmin: +in Âlim, bilgin. / ‘āl-i _emīn: Güvenilir. (b. 689)

‘ālemīn: Âlemler. / ‘ālī emīn: Güvenilir. / ‘ālimīn: Âlimler, bilginler. (b. 840)

‘ālemīn: Âlemler. / ‘ālimīn: Bilginler. (b. 154, 481, 489, 582, 1306)

ālet: Bir işi yapmak için kullanılan nesne, araç, makine, aygıt. / ālet: Maşa. (b. 388, 389)

āleti: +i Bir sanatın icrâsına mahsus araç. / āleti: +i Bir işi yapmak için kullanılan nesne, araç, makine, aygıt. (b. 3113)

alına: -a Almak, kavramak. / alına: +a Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü; cebin. (b. 3753)

alına: -ına Bir yeri ele geçirmek. / eline: +ine Ele geçirmek, sahip olmak (girmek ile). (b. 2364)

‘ālīmin: Ben bilginim diyen. / ‘ālemīn: Âlemler, evrenler. / ‘ālīmin: Âlimler, bilginler. / ‘āl-i _emīn: Güvenilir. (b. 165)

‘ālīmin: Ben bilginim. / ‘ālemīn: Âlemler. (b. 70)

‘ālimīn: Bilginler. / ‘āl-i _emīn: Emniyetli. (b. 146)

āline: +ine Aile, efrad. / alına: -a kendisi için iyi dilekte bulunulmak (hayır ile). / āline: +ine: Hile. (b. 849)

āline: Hile. / āline: +ine: Aile, efrad. (b. 858)

āline: Sülale. / āline: Aile. (b. 868)

ālîni: +ini: Aile. / elîni: +ini Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü; dest, pençe. (b. 869)

altmışa: +a Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı. / iltmişe: +e Ulaştırmış. (b. 3480)

alur: -ur Öç almak (intikam ile). / olur: -ur (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. (b. 2422)

‘ām: Avam tabakası, halk tabakası. / ‘ām: Yıl, sene. (b. 728)

āmāndur: +dur Korku, endişe. / āmāndur: +dur Emniyet. (b. 2922)

‘Amar: Eski fetva metinlerinde erkeği temsil etmek için kullanılan umumi isimlerden birisi. / ‘ömür: Hayat. (b. 1088)

‘amel: Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil. / ‘amel: Dînî emirleri yerine getirmek için yapılan iş, fiil, hareket. (b. 3222)

‘amel: Dînî emirleri yerine getirmek için yapılan iş, fiil, hareket. / ‘amel: Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil (tutmak ile). (b. 527)

āmîn: Duâlardan ve hayır temennîlerinden sonra, “Allah kabul etsin, öyle olsun!” anlamında kullanılan söz. / emîn: Güvenlik içinde olan, tehlikeden uzak, emniyetli. (b. 4279)

‘āmîr: İmar edilmiş, mâmur, harap olmayan. / ‘āmîr: Devlete âit. (b. 1213)

‘Amr’e: +e Eski fetva metinlerinde erkeği temsil etmek için kullanılan umumi isimlerden birisi. / ‘umre: Hac mevsimi dışında Kâbe’yi ve Mekke’deki mübârek yerleri ziyâret etme. (b. 883)

‘amrda: +da Ömür. / ‘Amr’a da: ‘Amr’a: +a Eski fetva metinlerinde erkeği temsil etmek için kullanılan umumi isimlerden birisi; da: Bağlaç. (b. 785)

añ sözün: añ: Yad etmek, hatırlamak; sözün: +in Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi. / añsuzın: Birdenbire. (b. 972, 4147)

aña: Ona, kişi zamiri. / aña: -a Yad etmek, hatırlamak. (b. 139, 206, 281, 296, 416, 426, 470, 825, 862, 906, 918, 1074, 1556, 1605, 2467, 2506, 2658)

aña: Ona. / oña: Ona. / öge: -e Methetmek. (b. 842)

anam: +m İnsanın ve hayvanın yavru sâhibi olan dişisi, anne, vâlîde. / enām: Yaratılmış olan bütün mahlûkat, halk. (b. 4436)

añar: -ar Hatırlamak, akla getirmek, yâd etmek, tahattur etmek. / eger: (Düz duran bir şeyi) Biraz öne veya bir yana doğru meylettirmek, çevirmek, eğik duruma getirmek, bükme. (b. 2721)

- añar: -ar Sormak, bahsetmek, söz açmak. / eger: -er Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak (baş ile). (b. 2365)
- añar: -ar Yad etmek, hatırlamak. / eger: Şayet. / eger: Saygı göstermek (baş ile) (b. 695)
- añasan: -asan Yad etmek, hatırlamak. / aña sen: aña: Ona; sen: 2.tekil kişi zamiri. (b. 976)
- anca ol: anca: Onun kadar; ol: 3. tekil şahıs zamiri. / anca ol: anca: O kadar, öyle; ol: Olmak fiili. (b. 2637)
- andı: +ı Allah'ı veya mukaddes bir varlığı şahit tutarak verilen söz, yemin, kasem. / andı: +ı Teşekkür. (b. 3035)
- anı: Onu. / ānī: Bir anda oluveren, birden, apansız. (b. 2108)
- ‘Ankā: Kaf dağında bulunduğu inanılan, ismi olup cismi olmayan efsânevî kuş, zümürdüankā, sîmurg. / ‘anķā: Felaket. (b. 3661)
- añlanan: İdrak edilen, öğrenilen. / añla_inān: añla: İdrak etmek, kavramak; inān: Bir şeyi doğru olarak benimsemek. (b. 421)
- añlaram: -ram Kavramak, idrak etmek. / eglerem: -rem Geçici bir ilgi ve sevgi göstererek hoşça vakit geçirmek (gönül ile). (b. 2090, 2465)
- añlaram: -ram Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak / iñlerem: -rem Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak. (b. 27, 1615, 2765)
- añlaruz: -ruz Kavramak, idrak etmek. / iñlerüz: -rüz Acı ve üzüntü ifâde eden kesik kesik sesler çıkarmak. (b. 1404)
- añlaya: -ya Kavramak, idrak etmek. / añla yā: añla: Kavramak, idrak etmek; yā: Çekimli fiillerden sonra gelerek anlamı güçlendirir. (b. 145, 191, 210, 219, 242, 274, 289, 920, 1326, 2434, 2735)
- añlayasın: -yasın İdrak etmek, kavramak. / añlaya sin: -ya İdrak etmek, kavramak; sin: Mezar. (b. 3187)
- añsaña: -saña Anlamak. / eñseñe: +ñe Boynun arka kısmı. (b. 3766)
- anuñ: - uñ Yad etmek. / anuñ: Onun. (b. 571, 2826)
- ārā: Süsleyen (Ek şeklinde) / ārā: Fikirler. (b. 48)
- ārām: Rahat, huzur, sükûn,istirâhat. / Ārām: Özel isim: Peygamber adı. (b. 3188)
- arar: -ar Yoklamak, araştırmak. / irer: -er Ulaşmak. (b. 2663, 2772)
- ārāsını: +sını Süs, ziynet. / arasını: +sını İç. (b. 4131)
- araya: -ya Bir yerde bir şey bulmak için bakmak, araştırmak. / araya: +ya Mahal, mevki, mekân, yer. (b.1743)

araya: -ya Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak / araya: +ya Orta, beyn. (b. 288, 2526, 3046)

arda: +a Arka. / arda: Arada sırada. (b. 4213)

ardına: -ına Peş. / er dine: er: Yiğit; dine: -e Söylenmek, öyle anılmak. (b. 1447)

arıdur: +dur Saf, temiz. / arıdur: +ur Temizlemek, kirliliğini gidermek. (b. 909)

arış: Eskiden kullanılan, elin orta parmak ucundan dirseğe kadar olan mesâfe miktârındaki uzunluk ölçüsü. / arış: Topluluk. (b. 2372)

âri nûr: âri: Pak, temiz; nûr: Kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, maddî olmayan hususlarda basîret gözüyle görülen ve gerçeği görmeyi sağlayan mânevî ışık. / arınur: -ur Temizlenmek. (b. 832)

artuğam: +am Fazla. / arta ğam: arta:-a Şiddetlenmek, fazlalaşmak, daha etkili duruma gelmek; ğam: Keder, üzüntü. (b. 1078)

‘arz: Sunmak. / ‘arz: Yeryüzü, dünya. (b. 1169)

‘arz: Yeryüzü. / ‘arz: Sunma, bir büyüğe takdim etme, sunu. (b. 2989)

Āşaf: Özel isim: Lokman Hekim’in arkadaşı, Süleyman’ın veziri. / şaf-be-şaf: Sıra sıra. (b. 3968)

Āşaf: Özel isim: Lokman Hekim’in arkadaşı, Süleyman’ın veziri. / o şaf: o: 3. tekil kişi zamiri; şaf: Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra. (b. 4534)

‘āşiyem: +yem Günahkar. / ‘āşiyem: Çatlak damar. (b. 4807)

‘Askerî: Özel isim, Ali evlâdından biri ve on iki imamın onuncusu. / ‘askeri: +i Ordu. (b. 900)

aşlana: +a Afrika ve Batı Asya’da yaşayan, dört ayaklı, yırtıcı, çok kuvvetli, kedi cinsinden memeli hayvan. / aşlına: +ına Kaynak, kök, başlangıç noktası, mebd, menşe. (b. 2339)

aşlına: +ına Bir şeyin esas olan kısmı, ayrıntı olmayan tarafı, temel. / aşlı ne: aşlı:+ Gerçek, hakîkî, sebep; ne: Soru edatı. (b. 2558, 3024)

aşlına: +na Soy. / aşlı ne: aşlı:+ Esas, sebep; ne: Soru edatı. (b. 1922)

asmaludur: +lıdur: Üzüm ağacı. / asmaludur: +dur Asılmak işi. (b. 4086)

āsmān: Gökyüzü. / āsmān: Gök rengi. (b. 422)

aşşı: Fayda, kâr, mefaât. / uşşı: +ı Akıl. (b. 310, 2778)

aşşıyı: +yı Fayda, kâr. / aşşı yi: aşşı: Fayda, kâr; yi: Yenecek bir şeyle karnını doyurmak. (b. 4136)

āsumān: Felek. / āsumān: Gökyüzü. (b. 1653, 1998)

aşa: -a Belli bir sınırın ve haddin üstüne çıkmak, ölçüyü geçmek, fazla olmak. / aş: +a Yenilmek üzere pişirilmiş yiyecek, yemek, taam. (b. 1003)

aşar: -ar Görünmeden kaçmak. / aşar: -ar Yüksek, uzak veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçmek. (b.1796, 2353)

āşūb: Sonuna geldiği kelimelere “karıştıran” anlamı katıp birleşik sıfat yapar. / āşūb: Karışıklık. (b. 3527)

ata: +a Binek hayvan. / ata: -a Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak. (b. 1971, 2117, 2231)

ata: +a Binek hayvan. / ata: -a Kurşun, gülle, ok vb. şeyleri hedefe fırlatmak. (b. 1632)

ata: Baba. / ata: +a Binek hayvan. (b. 1198, 1257, 2328)

ata: Baba. / ete: +e İnsan ve hayvan vücûdunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı. (b. 2177, 2272)

ata: Ced, soy. / ata: +a Binek hayvan. (b. 3456)

atasın: +sın Baba. / atasın: +sın Cet, dede, büyük baba ve aynı soydan daha önce yaşamış olan kimse. (b. 3171)

atı: +ı Binek hayvan. / eti: +i Hayvan vücûdunun yiyecek maddesi olarak kullanılan kas kısmı. (b. 1004, 2162)

atılır: -ur Silah patlatılmak. / atılır: -ur Saldırmak, hücum etmek. (b. 2163)

atum: +um Binek hayvan. / itüm: +üm Köpek. (b. 2235)

atına: +ına Binek hayvan. / etine: +ine İnsan ve hayvan vücûdunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı. (b. 1373, 1561, 1600, 1744, 1793, 1856, 1864, 2043, 2239)

atışı: +ı Atmak işi ve tarzı. / âteşi: +i Coşkunluk, ihtiras, şiddetli arzu. (b. 3696)

‘Atıķī: Özel isim. / ‘atıķi: +i Azat edilmiş. (b. 4941)

ava: +a Karada ve havada yabânî hayvanları, denizde balıkları tutma veya vurma işi, şikâr. / eve: -e Acele etmek. (b. 3687)

avına: -a Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak; aldanmak, teselli bulmak, müteselli olmak. / avına: +ına Bir hayvanın yemek üzere diğer bir hayvanı yakalaması işi, şikâr. (b. 1674)

‘Avn: Süleyman’ın cininin adı. / ‘avn: Yardım. (b. 4802)

ay: Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri. / ay: Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyamızın tek uydusu olan gök cismi, kamer, mah. (b. 1180, 1197)

aya: avuç içi. / aya: +a Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri. (b. 1680)

ayağa: İlgisiz ve yetkisiz kimseler karışmak (düşmek ile). / iy ağa: iy: Seslenme ünlemi; ağa: Halk arasında saygı değer kimselere hitap ederken bey, beyefendi yerine kullanılan ve daha çok ismin sonuna getirilen hitap sözü, aga. (b. 2713)

ayağın: +ın Basamak. / ayağın: +ın Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü. (b. 1672)

ayağ: Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü, mecazen: kul, köle. / ayak: Kadeh. (b. 1583, 1890)

‘ayın : Pınar, kaynak. / ‘ayın: Göz. (b. 220, 4171)

āyine: Ayna. / ayına: +ına Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyamızın tek uydu olan gök cismi, kamer, mah. (b. 818, 3107)

‘ayn-ı: Göz. / ‘aynı: Birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı: (b. 518)

‘aynına: +ına Göz. / ‘aynına: +ına Bir şeyin aslı, kendisi, tâ kendisi, zât. (b. 2512)

az: Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan. / āz: Aç gözlülük, hırs, tamah. (b. 488, 3207)

azdurur: -ur Kötü davranış veya alışkanlıklara sürüklemek, yoldan çıkarmak. / az durur: az: Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı; durur: Bildirme eki. (b. 607, 992, 1394)

azērī: Ateşle veya ateşperestlikle ilgili. / āzeri: + Ateş. (b. 751)

‘azīm: Büyük. / ‘azīm: Yüce, şerefli. (b. 772)

‘azīz: Maddî ve mânevî hayâtı insanlığa örnek olabilecek kerâmet sâhibi erkek eren, ermiş, velî. / ‘azīz: Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes, muazzez. (b. 460)

‘azīz: Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes, muazzez. / ‘Azīz: Mısır’ın ulusu, güçlüsü anlamında bir unvan. (b. 2483)

azmağ: + Bataklık. / azmağ: Bir sudan ayrılan kol, ark. (b. 2369)

azmağ: +ı Bir nehir veya dereden ayrılan kol. / azmağ: +ı Taşkınlıkta ileri gitmek. (b. 2150)

B

ba‘zı sen: ba‘zı: Bazen, zaman zaman; sen: 2. tekil kişi zamiri. / ba‘zısın: +sın Bazılarını. (b. 4927)

bāb-ile: bāb: Husus, mesele, konu; ile: Bağlaç. / Bābil’e: +e Eski Mezopotamya’nın en büyük ve en ünlü şehri. (b. 4006)

bāb: be: İle; āb: Su. / bāb: Kapı. (b. 2426)

bābına: +ına Kapı. / bābı ne: bābı: +ı Husus, mesele, konu; ne: Soru edatı. (b. 4137)

bāç: Vergi. / bāç: Büyük ve kuvvetli bir devletin tâbiyeti altında bulunan devlet, beylik vb.nden aldığı para ve hediyeler. (b. 2829)

bād: Övgü, methiye. / -bād: sonuna geldiği kelimelere “öyle olsun” anlamı katar. (b. 2960)

bād: Rüzgar, yel. / -bād: sonuna geldiği kelimelere “öyle olsun” anlamı katar. (b. 3092)

bād: Rüzgar, yel. / yād: Hatırlama, anma. (b. 398)

bād: Rüzgar. / -bād: Bâzı kelimelerin sonuna gelerek “olsun, ola, olaydı” temennîsini taşıyan cümlecikler yapar. (b. 1997)

bāde: İçki, şarap. / bāda: +a Rüzgar. (b. 613, 1305, 1577)

bāğa: +a Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan. / bağa: Kaplumbağa. (b. 2973)

bāğına: +ına Bahçe. / bağına: +ına Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi birbirine bağlamaya yarayan ip, sicim, tel gibi şeyler, bent. (b. 3867)

bahā: Paha. / bahā: Güzellik. (b. 2210)

bahādur: Usta savaşçı, cengâver, yiğit, kahraman, cesur. / behādur: +dur Değer. (b. 3821)

bahār: İlkbahar. / bahār: Meyve ağaçlarının bu mevsimde açan çiçekleri. (b. 4190)

baḥtī yār: baḥtī: +ı Talih; yār: Dost. / baḥtiyār: Talihli, mutlu. (b. 1013, 1324, 1590, 2933)

baḥtiyār: Talihli, mutlu. / baḥt u yār: baḥt: Talih; u: Ve; yār: Yardımcı. (b. 239)

baḥ: Bakışı bir şeyin üzerine çevirmek. / baḥ: Bir şeyi yapagelmek (Birleşik fiillerde). (b. 150)

baḥar: -ar Bakışı bir şey üzerine çevirmek. / baḥar: İnek. (b. 2134)

baḥar: İnek. / baḥar: -ar Beklemek, intizar etmek. (b. 2066)

baḥır: Çorak ve sıcak bir yeri niteler; mec. şartların zor, imkânların kısıtlı olduğu durumlarda söylenen bir söz (yer demir gök bakır şeklinde). / baḥır: (Yiyecekler için) Bir kaptaki bakır tuzlarının bulaşmasından dolayı zehirli duruma gelmek (çalmak ile). (b. 2111)

bal: Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi beyazdan esmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı madde, asel. / bāl: Kanat. (b. 2854)

bāl: Kanat. / bāl: Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi beyazdan esmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı madde, asel. (b. 1244)

Balıkesir: Marmara bölgesinde bir şehir. / balı kesir: balı: +ı Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi beyazdan esmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı madde, asel; kesir: Ezilmiş, kırılmış, çiğnenmiş. (b. 2490)

bāmına: +ına Çatı, dam. / bāmına: +ına Gökyüzü. (b. 1191)

baña: + a 1. tekil kişi zamiri. / bükā: Ağlama, ağlayış. (b. 1700, 1728)

bañladı: -dı Ezan okumak. / bekledi: -di Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak. (b.1788)

bār-ı: Yemiş, meyve. / bāri: Keşke. (b. 1363)

barınur: -ur Bir yerde yerleşip oturmak. / bār-ı nūr: bār: Yemiş, meyve, mahsul, ber; nūr: Gözle görülen aydınlık, maddî şeyleri görmeye yarayan ışık, ziyâ. (b. 3037)

bārī: Hiç olmazsa. / Bārī: “Her şeyi takdir ettiği şekle uygun olarak yaratıp varlığa çıkaran, yaratan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır. (b. 550, 585)

barķıdı: -dı Parlamak, ışık saçmak. / barķıdı: -ı Salıvermek. (b. 2797)

başar: Anlayış, idrak, iz’an, basîret. / başar: Ansızın saldırmak, gâfil avlamak, bir yere baskın yapmak. (b. 2411, 3119)

başar: Görme yetisi. / başar: Koyup, bastırmak (taş ile) (b. 823)

baş: Kafa, ser. / baş: Reis, önder. (b. 2190)

baş: Kafa, ser. / baş: Yara. (b. 1469, 1475, 1481, 2123, 2135, 2157)

baş: Karşı gelmek, isyan etmek (çekmek ile). / baş: Yara. (b.1754)

baş: Reis, önder. / baş: Bir şey uğruna ölümü göze almak (koymak ile). (b. 2172)

baş: Reis, önder. / baş: Yara. (b. 1430, 1440, 1454, 1884)

baş: Yara. / baş baş: Teker teker. (b. 1483)

başın: +ın Kafa, ser. / peşin: Çalışmadan verilen (ücret, aylık). (b. 1675)

başlar: +lar Kafa. / başlar: -r Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek. (b. 2373)

bāṭıla: +a Doğru ve sahih olmayan, gerçeğe ilgisi bulunmayan şey. / bāṭilā: Boş, esassız. (b. 347)

bay: Bey. / bay: Kibar. (b. 4557)

bay: Zengin. / pāy: Hisse. (b. 4363)

Bāyezīd: Özel isim: Osmanlı sultanı II. Bayezid. / Yezīd: Özel isim: Zâlimliğiyle bilinen ikinci Emevî halîfesi. (b. 1378, 1515)

bayık: Aşık, görünür. / bıyık: Üst dudakla burun arasında çıkan kıllar. (b. 1300, 1975, 2200)

bedel: Benzer, eş. / bedel: Değer, fiyat. (b. 578)

Bedr'de: +de Hz. Peygamber ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaş (2/624). bedrde: +de Ayın on dördüncü gecesindeki şekli, dolunay. (b. 715, 773)

beg: Türk devletlerinde asılzâdelere, ileri gelen devlet adamlarına verilen unvan. / bek: Sağlam. (b. 2203)

bege: +e İleri gelen nüfuzlu kimse, eşraf. / biñe: +e Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra, bin birden önce gelen sayının adı. (b. 2914)

beglerbegi: Osmanlı Devleti'nde eyâletlerin başında bulunan mülkî ve askerî en büyük âmir. / bekler begi: bekler: -er Bekçilik etmek, yanında bulunup gözlemek, korumak, muhâfaza etmek, begi: +i Türk devletlerinde asılzâdelere, ileri gelen devlet adamlarına verilen unvan. (b. 2143)

beglerbeyi: Osmanlı Devleti'nde eyâletlerin başında bulunan mülkî ve askerî en büyük âmir. / bañlar begi: bañlar:-lar Bağırmak; begi:+i Amir, nüfuzlu, ileri gelen, sözü geçen, zengin adam. (b.1797)

begleri: +leri Türk devletlerinde asılzâdelere, ileri gelen devlet adamlarına verilen unvan. / begleri: +leri İleri gelenler, izzetli olanlar. (b. 2357, 2376)

begleye: -ye Emirliğe, beyliğe kabul etmek. / bekleye: -ye Muhafaza etmek, korumak, esirgemek. (b. 1604, 1929, 2405)

begüm: +üm Amir, nüfuzlu, ileri gelen, sözü geçen, zengin adam. / begüm: +üm Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü. (b. 2734)

begüm: +üm Efendi, sâhip. / buñum: +um Sıkıntı, darlık. (b. 870)

Behrām: İran mitolojisinde yolcuları, misâfirleri karşılamakla görevli bir melek. / Behrām: Merih yıldızı, Mars. (b. 2844)

Beķā: Allahü teâlânın sıfatlarından. Allahü Teâlâ'nın varlığının sonsuz olması, hiç yok olmaması. / bıķa: -a İstemez duruma gelmek, ondan usanmak, bezmek, bîzar olmak, gınâ gelmek. (b. 1423)

beķā: Ebedilik, ölümsüzlük. / baķa: -a Gözleri bir şey üzerine çevirmek. (b. 2945)

beķā: Ebedilik, ölümsüzlük. / baķa:-a İlgilenmek, meşgul olmak. (b. 83, 515, 601, 953, 1347, 2694)

beķā: Ebedilik, ölümsüzlük. /Beķā: Allahü teâlânın sıfatlarından. Allahü Teâlâ'nın varlığının sonsuz olması, hiç yok olmaması. (b. 197)

beķā: Geleceğe doğru varlığını koruyarak devam etme, devamlılık. / baķa: -a Geçimini sağlamak, beslemek, geçindirmek, yetiştirmek. (b. 1053, 1069)

bekledi: -di Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak. / begledi: -di Ululamak, beyliğe kabul etmek. (b. 1687)

belā: İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, bâdire, dert, gam, keder. / bi-lā: bi: İle; lā: Yok. (b. 553)

belā: İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, bâdire, dert, gam, keder. / belā: Büyük sıkıntıya ve zarara sebep olan olay, âfet, musîbet, felâket. (b. 1130)

beli: +i İşaret. / belī: Evet, peki. (b. 555)

ben āh: ben: 1. tekil kişi zamiri; Feryat. / penāh: Sığınma yeri. (b. 590)

beñ: Çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı. / beñ: Hayvanları avlamak için tuzağa konulan yem. (b. 2534)

bende geh: bende: Kul, köle; geh: Vakit. / bendeñe: +ñe Kul, köle. (b. 597)

bende var: bende: Kul, köle; var: Mevcut olma. / bende-vār: bende: Kul, köle; -vār: Gibi, benzer. (b. 804)

bende: Kul, köle. / ben de: ben: 1. tekil kişi zamiri; de: Bile. (b. 545, 1205, 2750)

bende: Kul, köle. / bende: +de 1. tekil şahıs zamiri. (b. 3032)

bende: Kul, köle. / bende: +e Bağ (urmak ile). / pendē: +e Öğüt, nasihat. (b. 334)

bendedür: +dür Kul, köle. / bende dür: bende: +de 1. tekil şahıs zamiri; dür: İnci. (b. 3003)

bendeyem: +yem Mensup. / bendeyem: +yem Kul, köle. (b. 3012)

bendeyüz: +yüz Kul, köle. / bende yüz: bende: +de 1. tekil kişi zamiri; yüz: Surat, çehre. (b. 682)

beñzer: Başka bir şeyle ortak nitelikleri bulunan, başka bir şeyi andıran, müşâbih. / beñ zār: beñ: Çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı; zār: İnleyen. (b. 3935)

ber-güzīn: Beğenilmiş, makbul. / bir gözīn: bir: Sayı; gözīn: +in Görme organı. (b. 805)

ber-güzīn: Beğenilmiş, makbul. / bir kezin: Bir defa. (b. 2942)

ber: Kara, toprak parçası. / Ber: “İhsan eden, hatâları bağışlayan, kullarına kolaylık ve rahatlık veren” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır. (b. 703)

ber: Kara, toprak parçası. / ber: Üst. (b. 2811)

berg: Meyve. / berk: Sağlam, kuvvetli. (b. 436)

berg: Yaprak. / berg: Şimşek. / berg: Meyve. / berk: Sağlam, kuvvetli. (b. 168)

berg: Yaprak. / berk: Sağlam. (b. 533)

beri: + Kara, toprak. / biri: Bir tanesi. (b. 155)

beri: +i Kara, toprak. / berī: Bir şeyden ârî, kurtulmuş. (b. 2718)

beri: +i Kara, toprak. / perī: Tabiat üstü bir güce sâhip bulunduğu inanılan cin tâifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim. (b.1786, 1859, 2433)

berī: Bir şeyden ârî, kurtulmuş. / beri: +i Kara, toprak. / biri: Bir kimse, şahıs. / perī: Tabiat üstü bir güce sâhip bulunduğu inanılan cin tâifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim. (b. 169)

berī: Bir şeyden ârî, kurtulmuş. / biri: Bir kimse, şahıs. (b. 598)

berī: Uzak. / beri: Yakın. (b. 140)

berre: +e Kara, toprak. berre: +e Yemiş, meyve. (b. 90)

berūd: Soğuk. / berūd: Fırtına. (b. 3710)

beşer : İnsan. / be-şer: be: İle; şer: Kötülük. (b. 473, 606, 732, 756, 2904)

beşer : İnsan. / şer: Kötülük. (b. 360)

beşer: İnsanlar. / başar: Bir işi istenilen şekilde sonuçlandırmak, muvaffak olmak. (b. 4386)

beter: Daha kötü. / biter: -er Saç, tüy, kıl vb. bedende çıkmak. (b. 1995, 2576)

beyt-i Ahmedī: Ahmedī'nin beyti, şiiri / beyt-i Ahmed'i: Hz. Peygamberin evini. (b. 13)

beytde: +de Şiirde nazım birimi. / beytde: +de Ev (b. 29, 1150, 1678, 2492, 2567, 2617, 2621, 2634)

Beytu'llāh: Allah'ın evi, Kabe. / li'llāh: Allah için. (b. 674)

beytümüz: +ümüz Ev, hane. / beytümüz: +ümüz Şiirde nazım birimi. (b. 1150, 1359)

bezim: İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi. / bizüm: +üm 1. çoğul kişi zamiri. (b. 1727, 2105)

bıkar: -ar İstemez duruma gelmek, ondan usanmak, bezmek, bîzar olmak, gınâ gelmek. / baçar: -ar Seyretmek. (b. 1892)

bıraç: Gidermek, def etmek. / beraç: Bulanık olmayan, temiz, arı, saf. (b. 912)

bī-çāre'em: +em: Çaresiz. / çāre em: çāre: İlâç, devâ, tedbir; em: İlâç, devâ, çāre, derman. (b. 485)

bī-çāresi: +si Çaresiz. / bu çāresi: +si Çaresi budur. (b. 501)

bī-çāreyüz: Biz çaresisiz. / bī-çāre yüz: Çaresiz yüz. (b. 522)

bī-gümān: Şüphesiz, zansız. Bī: Olumsuzluk eki; gümān: Şüphe. / gümān: Zan, şüphe. (b. 212, 263)

bī-zer: Altınsız, parasız. / bīzer: (bīzār'dan) Bezmiş, usanmış. (b. 65)

bī-zerem: bī: Olumsuzluk eki, yok; zerem: +em Altın. / bizerem: Usanmak, bıkmak. (b. 620, 2776)

bil: Bile, birlikte. / bil: İnsan vücûdunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer. (b. 366)

bil: Bir şeyi öğrenmek, idrak etmek. / bil: Bel (bağlamak ile: güvenmek). (b. 73, 158, 183, 205, 222, 273, 753, 771, 905, 1330, 1437, 1594, 2438, 2642, 2674, 2808)

bil: İdrak etmek. / -bil: Birleşik fiil yapmaya yarar. (b. 1927)

bil: Öğrenmek, idrak etmek. / bil: Yapabilmek birleşik fiili. / bel: İnsan vücûdunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer. (b. 329)

bile sen: bile: İle; sen: 2. Tekil kişi zamiri. / bilesen: -sen Öğrenmek, idrak etmek. (b. 375, 2908)

bile: -e Bilmek, öğrenmek. / bile: Dahı anlamında bağlaç. (b. 106, 190, 235, 253, 359, 415, 1327)

bile: +e Bel. / bile: Birlikte. (b. 1837, 2191)

bile: Birlikte, beraber. / bile: -e Bilmek. (b. 1900)

bile: Birlikte, beraber. / pīle: +e Fil. (b.1799)

bilediler: -diler Kesici aletlerin ağzını çark, zımpara, ege, bileği taşı vb.ni kullanarak keskinleştirmek, keskin duruma getirmek; bileğilemek, bileylemek. / bilediler: -diler Kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir bir durum almak (diş ile). (b.1771)

biledür: +dür Birlikte, beraber. / biledür: -ür Kesici aletlerin ağzını çark, zımpara, ege, bileği taşı vb.ni kullanarak keskinleştirmek, keskin duruma getirmek; bileğilemek, bileylemek. (b.1887, 1917, 2002, 2784)

bilesen: -esen Bir şeyi öğrenmek, anlamak. / bile sen: bile: Birlikte; sen: 2. tekil kişi zamiri. (b. 280)

bilesiz: -siz Bilmek, idrak etmek. / bilesiz: +siz Birlikte, beraber. (b. 431)

bilesiz: -siz Bilmek, idrak etmek. / bilesiz: +siz Eş, denk, benzer. (b. 2436, 2946)

bili ne: bili: akıl; ne: Soru kelimesi. / biline: -e Anlamak, idrak etmek. (b. 455)

biline: +ine İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm, bel. / biline: -ine Bir şeyi öğrenmek, idrak etmek. (b. 1640, 2040, 2505)

biline: Bilinsin, öğrenilsin. / bili ne: Bilgi nedir? (b. 188)

- bilinür: -ür Öğrenilmiş olmak. / bili nūr: bili: Zihin, fikir; nūr: Cenâbıhakk'ın bütün mahlûkâtı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edilebilecek, hissedilebilecek, görülebilecek duruma getiren ilâhî tecellîsi. (b. 259)
- biliş: Bildik, tanıdık, dost, aşına. / bil iş: bil: Bir şey hakkında bilgi sahibi olmak, öğrenmiş bulunmak; iş: Davranış, hareket, fiil. (b. 1036)
- bilmezin: -mezin Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak. / olabilmezin: -abilmezin: -e zarf-fiil eki almış bir fiilin sonuna geldiği zaman bu fiilde belirtilen işi yapma gücünde olmayı ifâde eder. (b. 2443)
- bilmezin: Bilmem, -mezin geniş zamanın olumsuzu. / bilmezin: Bilmeden, -mezin zarf fiil eki. (b. 2783)
- bilünüz: -ünüz Bilmek fiili / bilünüz: +nüz Akıl (b. 14)
- bilür: -ür Bir şeyi anlamak, onun farkına varmak, gerçeğine ermek. / bulur: -ur Yaptığı kötü davranışın karşılığını görme (ettiğini ile). (b. 2138)
- bilür: -ür Bir şeyi öğrenmiş, anlamış olmak. / bilür: -ür Tanımak. (b. 275)
- bilür: -ür Değerlendirmek, takdir etmek. bulur: -ur Sağlamak, tedarik etmek. (b. 68, 1166, 1362, 1523, 1588, 2075, 2413, 2868)
- bilür: -ür Tanımak. / bulur: -ur –e ermek, elde etmek, kazanmak. (b. 2461)
- binā: Eser. / Rabbenā: Ey Rabb'imiz. (b. 59)
- bir gün: bir: Belirsiz sıfat olarak herhangi bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir; gün: Zaman, vakit. / bergin: +in Yaprak. (b. 437)
- bir: Belgisiz sıfat. / ber: Toprak, kara. (b. 3120)
- bir: Bir kere, bir defa. / pīr: Yaşlı. (b. 2717)
- bir: Eşit, denk. / bīr: Yıldırım, şimşek. (b. 2813)
- bir: Eşit, denk. / pīr: Adamakıllı, iyice. (b. 1933, 2095)
- bir: Eşit, denk. / pīr: Bir tarîkatın kurucusu. (b. 2345)
- bir: Sayıların ilkinin adı. / pūr: Başına geldiği kelimelere “dolu, çok” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar ve zarflar yapar. (b. 2623)
- bir: Yegane. / pīr: Bir konuda baş durumunda olan, önder denmeye lâayık, tecrübeli ve üstat kimse. (b. 1902)
- biri: İki kişiden diğeri. / berī: Uzak. (b. 472)
- birisin: +sin Herhangi biri. / birisin: Bir sayısı. (b. 454)
- biter: -er Yetişmek. / batar: -ar Gark olmak, suya girmek. (b. 4958)

- biter: Daha kötü, çok kötü. / biter: -er Tohum filizlenerek topraktan çıkmak. (b. 1025)
- bitide: -e Nasip etmek, mukadder kılmak. / bitide: +de Alın yazısı, kader. (b. 1258)
- bitide: +de Yazgı, kader. / bitide: -e Yazmak. (b. 985)
- bize sen: bize:+e 1. çoğul kişi zamiri; sen: 2. tekil kişi zamiri. / bizesen: -esen Bezgin duruma gelmek. (b. 1135)
- bizer: Bezgin duruma gelmek. / bî-zer: bî: Olumsuzluk eki; zer: Altın. (b. 1265)
- boya: +a Aynı soy ve âileden sayılan, bir başa bağlı olarak aynı düzen içinde bir arada ve göçebe olarak yaşayan insanların meydana getirdiği küçük topluluk, bir aşîretin kollarından her biri, kabîle. / bu yâ: bu: İşaret sıfatı; yâ: Yay. (b. 2836)
- Bozkır'a: +a Rüstemin atının adı. / kıra: +a Şehir ve kasaba dışındaki işlenmemiş geniş, boş arâzi. (b. 3584)
- bölini: -i Belirli bölümlere, parçalara ayrılmak. / pulını: +ını Balıkların, sürüngenlerin ve bazı kuşlarla memelilerin vücudunu kaplayan boynuzsu, sert levhacık. (b. 1841)
- bölük: Takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik. / belik: İşaret, nişan. (b.1764)
- börki de: börki: +i Genellikle hayvan postundan yapılan başlık; de:Bağlaç. / berkide: -e Sağlamlaştırmak, pekitmek, tahkim etmek. (b. 2019)
- börki: +i Kadife, çuha, keçe ve özellikle hayvan postundan yapılmış kürksüz başlık. / Bürki: +i Külah. (b. 1816)
- börkini: +ini Kadife, çuha, keçe ve özellikle hayvan postundan yapılmış kürksüz başlık. / bir günü: bir: Belirsiz sıfat olarak herhangi bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir; günü: +i Dünyânın kendi yörüngesi etrâfında bir defa dönmesinden ibâret 24 saatlik zaman parçası. (b. 1811, 2017)
- böyle: Bunun gibi, bu türlü, bu tarzda. / bile: Birlikte, beraber. (b. 3393)
- bu çoğa: bu: İşaret zamiri; çoğa:+a Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyâde. / buçuğa: +a Yarım. (b. 999)
- bu su: bu: İşaret sıfatı; su: Deniz, akarsu. / sü-be-sü: Her yana, her yöne. (b. 406)
- bu yük: Bu ağırlık. / büyük: Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha yüksek olmak. (b. 39)
- Bü-Leheb: Hz. Peygamber'in amcası ve en azılı düşmanlarından biri. / bula hep: bula:-a (Arayarak veya rastgele) Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak; hep: Her zaman, daima. (b. 754)
- bu-y-imiş: bu: İşaret zamiri; imiş: Bildirme eki. / işbu yimiş: işbu: Bu işâret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu; yimiş: Meyve. (b. 2462)
- bu: İşaret zamiri. / bū: Koku. (b. 3117)

budağı: +1 Dal, ince dal, filiz. / bu dağı: bu: İşaret sıfatı; dağı: +1 Orman. (b. 2909, 3251)

budur: Bu işaret zamiri ve ek eylem. / dür: İnci. (b. 257)

budur: Bu: İşaret zamiri; +dur: Ek eylem. / dür: Uzak. (b. 434)

bugün: İçinde bulunulan çağ, zaman. / bu gün: bu: İşaret sıfatı; gün: Güneş. (b. 1643)

bular: Bunlar. / böler: -er Yarmak. (b. 2403)

buluda: +a Gökyüzünün yüksekçe katlarındaki görülebilir duruma gelmiş su buharı kütlesi. / Bolu'da: +da Özel isim: Türkiye'de bir şehir. (b. 1972)

bulur: -ur Bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak. / bilür: -ür Tanımak. (b. 411, 1939)

buña: +ña İşaret zamiri. / buña: +a Sıkıntı. (b. 4140)

Burāk: Hz. Muhammed'in, üzerine binerek mîrâca çıkması için emrine verilen semâvî binek. / bırak: Çıkarmak, salıvermek. (b. 806)

Burusa'da: +da Özel isim: Türkiye'de bir şehir adı. / Rus'a da: Rus'a: +a Rus toprakları; da: Bağlaç. (b. 1973, 4902)

busuda: +da Pusu. / bu suda: bu İşaret sıfatı; şuda: +da Deniz, akarsu. (b. 1721)

busuda: +da Pusu. / suda: +da Deniz, akarsu. (b.1807)

büy: Koku. / boy: İnsanın tabanı ile tepesi arasındaki yükseklik, kâmet, endam. (b. 2498, 2555)

buyıra: -a Söylemek, demek. / bu yire: bu: İşaret sıfatı; yire: +e Kara toprak. (b. 3115)

buz: Soğuktan donarak katı duruma gelmiş su. / boz: Açık toprak rengi, kül renginin adı. (b. 4618)

bülbüle: +e Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş. / bülbüle: Şarap. (b. 3934)

bürhân-ile: bürhân: Delil, kanıt; ile: Bağlaç, ile. / bürhânı lâ: Delili kanıtı yoktur. Bürhânı: +1 Delil, kanıt; lâ: Yok. (b. 204)

bürrân: Keskin, kesici. / perrân: Uçan, uçucu. (b. 3628)

bürrânı: +1 Keskin, kesici. / pür anı: pür: Hepsi; anı: Onu. (b. 3616)

C

cāh ile: cāh: Makam; ile: Bağlaç. / cāhile: +e: bilgisiz. (b. 17, 787, 1134, 2740)

cāha: +a Makam, mevki. / çāha: + a Kuyu. (b. 987)

- cām: Silisli kumun soda ve potas katılarak ateşte eritilmesiyle elde edilen şeffaf, sert ve çabuk kırılır madde, sırça. / cām: İçki. (b. 1177)
- cām: Silisli kumun soda ve potas katılarak ateşte eritilmesiyle elde edilen şeffaf, sert ve çabuk kırılır madde, sırça. / cām: Kadeh. (b. 2984)
- cān: Beden. / cān: Cin taifesi. (b. 859)
- cān: Cin taifesi. / cān: Dost. (b. 2678, 2763)
- cān: Cin taifesi. / cān: Ölmek (vermek ile). (b. 1785)
- cān: Cinler. / mercān: Kırmızı renkli ve denizde yaşayan hayvanın iskeletinden elde edilen ve süs eşyalarının yapımında kullanılan kırmızı madde. / cān: Yaşama, hayat. (b. 320)
- cān: Kişi, kimse, fert. / cān: Ruh. (b. 729)
- cān: Öldürmek (almak ile). / cān: Cin taifesi. (b. 1865, 2315)
- cān: Ruh. / cān: Cin taifesi. (b. 87, 141, 143, 364, 452549, 596, 719, 851, 1320, 2612, 2645, 2651, 2757)
- cān: Ruh. / cān: Dost. (b. 2926)
- cānavar: Çok eskiden yaşadığı düşünülen ve masallarda adı geçen, kan dökücü, cana kıyıcı, korkunç mahlûk. / cānı var: cānı: +1 İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh; var: Mevcut olan. (b. 2681)
- cānı: +1 Ruh. / cānı: +1 Beden. (b. 2471)
- cebe: Zırh, silah. / çepe: -e Üzerine sürmek. (b. 1985, 2014, 2343)
- cebe: Zincir veya halkadan örülerek yapılmış zırh. / çöpe: +e Faydasız veya pis olduğu için atılan ufak tefek artık şeyler, süprüntü. (b. 3621)
- cebri il: cebri: +i Zorlama, zor kullanma, zor; il: Memleket. / Cebre’îl: Dört büyük melekten biri, Allah’ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melek, Cibril. (b. 803, 1627, 2737, 2757)
- cehil: Bilgisizlik, bilmezlik, cāhillik, cehâlet. Cehil: Özel isim, Hz. Muhammed’in ve İslâm’ın azılı düşmanlarından biri, Ebu Cehil. (b. 853)
- Celâl: Allah’ın kahredici sıfatı ile tecellîsi. / -ca lâl: -ca: Eşitlik eki; lâl: Dilsiz. (b. 1390)
- celâl: Kibir, büyüklük / Celâl: Esmâü’l-Hüsna’dan Allah’ın kahredici sıfatı. (b. 312, 580, 650, 1903)
- celâl: Yücelik, azamet. / Celâl: Esmâü’l-Hüsna’dan Allah’ın kahredici sıfatı. / celâl: Büyük. / celâl: Şan. (b. 171)
- cem każā: cem: Topluluk; każā: Dâvâları görme ve hükme bağlama işi, kadının ve hâkimin görevi, yargı. / Cem-każā: Cem kaderli. (b. 1172)

- Cem: Özel isim: Efsanevi hükümdar. / cem: Toplamak, biraraya getirmek (etmek ile). (b. 1854)
- Cem: Özel isim: Osmanlı şehzadesi. / çem: Ruh. (b. 1649)
- Cem: Özel isim: Şarabı da bulan efsanevi hükümdar. / Cem: Özel isim: İskender. (b. 2862, 2871)
- cemāl: Güzel yüz. / cemāl: Güzellik. (b. 736)
- cenān: Yürek, kalp. / cinān: Cennetler. (b. 629, 1351)
- ceng: Savaş. / çeng: Pençe. (b. 1381, 1463, 1471, 1663, 1879, 2045, 2120, 2147, 2175, 2195, 2368)
- cenneti: +i İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nîmetlerle dolu yer. / cinnetî: Delirmiş, çıldırmış. (b. 1349)
- cerā: Sürekli. çerā: Niçin? (b. 576)
- cerî: Yürekli, cesur, gözü pek. / çeri: Asker. (b. 1435, 1539, 1582, 1695, 1733, 1747, 1761, 1821, 1833, 1885, 1979, 2001, 2110, 2356, 2416)
- cesed: Cansız, ölü vücut, naaş. / -ca sed: -ca: Türkçe eşitlik eki; sed: Geçilmesi, aşılması zor tabîi veya sun'î engel. (b. 3863)
- cevheri: +i Mücevher / cevherî: Değerli taşlarla yapılmış, onlarla işlenmiş olan. (b. 16)
- cevheri: +i Mücevher / Cevherî: Özel isim, Fars şair. (b. 2780)
- cevne dūr: cevne: Hem beyaz hem kara renkte olan; dūr: İnci. / cevnedür: +dūr Gece. 'âcile: +e Acele eden. / 'âc-ile: 'âc: Fildişi; ile: Bağlaç. (b. 1231)
- cihân: Dünya. / çehān: Çok (b. 50, 142, 180, 198, 227, 247, 343, 355, 435, 508, 653, 720, 742, 745, 1331, 1341, 1380, 1383, 1391, 1507, 1532, 1545, 1573, 1644, 1650, 1676, 1704, 1776, 1791, 1904, 1912, 2031, 2069, 2099, 2106, 2284, 2308, 2351, 2358, 2363, 2384, 2406, 2410, 2420, 2437, 2447, 2474, 2670, 2691, 2712, 2743, 2748, 2762, 2770)
- cihân: Dünya. / çehān: Çok. / cihān: Yaratılmış olan şeylerin bütünü, evren, kâinat, kosmos. (b. 1277)
- cihân: Evren, alem. / çehān: Çok. / cihān: Dünya. (b. 843)
- cihân: Evren. / çehān: Hızlı. / çehān: Çok. / çehān: Bol. (b. 166)
- cihân: Yaratılmış olan şeylerin bütünü, evren, kâinat, kosmos. / cihān: Dünya, yeryüzü. (b. 759)
- cilāl: Gemi. / celāl: Yücelik, büyüklük. (b. 768)

cilde: +e Bir eserin, birbirinin devâmı olarak birkaç kitap hâlinde basılan kısımlarından her biri. / cülde: Hediye. (b. 2626)

cin: Dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık. / çin: Kıvrım, büküm. (b. 112)

cuğd: Baykuş. / cağd: Kurbağa. (b. 2852)

Cümcüme: Özel isim: Efsanevi bir karakter. / cenceme: Söz söyleyememe, tutukluk. (b. 577, 1414)

Cümcüme: Özel isim: Efsanevi bir karakter. / cümcüme: Kafa tası. (b. 2884, 3360)

cümle: Bütün, hep. / cümle: Herkes. (b. 504)

cündiler: +ler Mâhir binici, usta süvâri. /cindiler: +diler İnsanlar tarafından görülmeyip çeşitli biçimlere girerek ancak kendileriyle ilgi kuranlara veya istedikleri kimselere göründüklerine ve olağanüstü sayılan bâzı işleri yapacak güce sâhip bulunduklarına inanılan gizli yaratıklara verilen isim, ecinni. (b. 1880)

cüz: Bir bütünü meydana getiren kısımlardan her biri. / cüz: Parça. (b. 456)

Ç

çağa: +a Zaman, vakit, mevsim, devir. / çağa: +a Asır, yüzyıl. (b. 901)

çāh: Kuyu. / cāh: Yüksek makam, mevki. (b. 659)

çağar: -ar Ateş etmek (çakmak ile). / çıkar: -ar Kötü bir ün kazanmak (adı ile). (b. 1056)

çağar: -ar Üstüne vura vura bir şeyi yerleştirmek. / çağar: -ar Alev ve kıvılcım çıkarır duruma getirmek. (b. 99)

çāker: Kul, köle. / çeker: -er (Asker, ordu, kuvvet gibi kelimelerle) Göndermek, sevk etmek. (b. 3454)

çākerem: +em Kul, köle. / çekerem: -erem Bir duyguyu içinde yaşatmak. (b. 614)

Çākerī: Özel isim, 15. yy.da yaşamış şair. / çākeri: +i Köle. (b. 1156)

Çaķır: Özel isim: Şah İsmail'in komutanlarından biri. / çağır: Şarap. (b. 1400)

çakup: -up (Kıvılcım ve alev çıkarmaya yarayan şeyleri ve âletleri) Vurmak, basmak, sürtmek vb. yollarla işletmek, alev ve kıvılcım çıkarır duruma getirmek. / çıkup: -up Etrâfa yayılmak, dağılmak. (b. 2326)

Çaldırān: Van'ın bir ilçesi. / çaldı eren: çaldı: -dı Müzik aletlerini vurmak, üflemek veya gerekeni yapmak sûretiyle ses çıkarmasını sağlamak; eren: Erler, yiğitler, kahramanlar. (b. 1990)

- çalışdılar: -dılar Vuruşmak, çarpışmak, savaşmak, kılıçlaşmak. / çalış diler: çalış: Çarpışma, cenk, muharebe; diler: -er İstemek. (b. 1467)
- çalkanı: -ı Yerinde duramamak, sarsılmak. / çal kanı: çal: Sürmek; kanı: +ı Kırmızı renkli yaşamsal sıvı; dem, hun. (b. 3525)
- çalmadan: -madan Vurmak, çarpmak, atmak. / çalmadan: +dan Yazma, çember de denilen baş örtüsü ve sarık. (b. 1468, 3538)
- çapar: Postacı. / çapar: -ar Akın etmek, koşmak. (b.1760)
- çâresüz: +süz Çıkar yol, derman. / çâre söz: çare: Çıkar yol; söz: Kelam, laf, ifade. (b. 214, 1159)
- çarh: Baht. / çarh: Felek. (b. 766, 1421, 2071)
- çarh: Dâireler çizerek dönmek, devretmek (urmak ile). / çarh: Gökyüzü. (b. 420, 459)
- çarh: Felek. / çarh: Dâireler çizerek dönmek, devretmek (urmak ile). (b. 2198)
- çarh: Zaman. / çarh: Felek. (b. 982)
- çeker: -er Bir hâlin kuvvetle etkisinde olmak. / ciger: Nefes almaya yarayan organ. (b. 53, 2665)
- çeng: Pençe. / çeng: Harba benzeyen bir çeşit telli çalgı. (b. 3519)
- çengi: + Pençe. / çengi: +i Harba benzeyen bir çeşit telli çalgı. (b. 1106, 1216)
- çerâ: Otlak. / çerâ: Çil denen kuş. / cerâ: Sürekli. çerâ: Nasıl, niçin (çün ile). (b. 170)
- çeri: Asker. / yiñiçeri: Osmanlı Devleti ordusunun XIV. yüzyılın ikinci yarısında kurulan ve II. Mahmud zamânında 1826'da kaldırılan piyâde sınıfına verilen isim. (b.1772, 1844, 2080, 2244, 2254, 2390)
- çeşme kıl: çeşme: +e Göz; kıl: Tüy. / çeşme kıl: çeşme: Bir kaynaktan gelip bir haznede toplanan veya borularla getirilen suların, kullanılmak amacıyla üzerindeki musluklar vâsıtasıyla akıtılması için yapılmış küçük tesis; kıl: Eylemek. (b. 643)
- çi ger: çi: "Ne" soru edatı; ger: Eğer. / ciger: Karaciğer ve ak ciğerin ortak adı. (b. 590)
- çihl: Kırk sayısı. / cehl: Bilgisizlik. (b. 951)
- çilesin: +sin Yay kirişi. / çalasın: -asın Vurmak, çarpmak, atmak. (b. 3638)
- Çîn: Çin ülkesi. / Mâçîn: Çin'in güneyine verilen isim, Hıtay. (b. 2514)
- çîndür: +dür Karmaşık. / Çîn'dür: +dür Asya'da bir ülke. (b. 1266)
- çok er: çok: Diz çökmek, dize gelmek (urmak ile); er: Asker. / çöker: -er Çömelmek. (b. 3524)

Çübîn'i: +i Özel isim: Behrâm-ı Çübîn, Sasaniler zamanında II. Hüsrev'e bağlı meşhur bir İranî askerî komutan. / çübîni: +i Ağaçtan, tahtadan. (b. 959, 1215)

çü bân: çü: Çünkü; bân: Gözcü. / çobân: Koyun ve keçi sürülerini otlatan kimse. (b. 3752)

çün: Ne vakit ki, vaktâ ki. / çün: Gibi. (b. 2662)

çünkü: Şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zîrâ. / cengi: +i Savaş. (b. 2100)

D

dād: Adalet, doğruluk. / dād: Sızlanma, şikâyet. (b. 2699)

dād: Adalet. / dad: Tat. (b. 1041)

dāğ: Lâle, gelincik vb. çiçeklerin göbek kısmındaki siyahlık. / dāğ: Aşk, elem, keder vb. içe işleyen duyguların verdiği yanıklık, yara. (b. 2510)

daķık: (Düşünce, duygu, anlam vb. maddî olmayan şeyler için) İnce, anlaşılması, farkedilmesi büyük dikkat isteyen, inceden ince. / daķık: Un. (b. 4209)

dāl: Arap alfabesinin sekizinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin onuncu harfi ve bu harfin adı [Ebced hesâbında değeri 4'tür]. / dāl: Delâlet eden, delil olan, işâret eden (b. 2539)

dama: +a Küçük bina. / dāma: +a Tuzak. (b. 4779)

danıla: -a Danışmak. / vicdân-ile: vicdân: İnsanda iyiyi kötüyü ayırt eden, iyilikten huzur, kötülükten azap duymasına yol açan, davranışları hakkında âdil bir yargıya iten duygu; ile: Birlikte. (b. 271)

Dāniyāl: Hz. Davud'un oğullarından biri. / Dāniyāl: Danyal peygamber. (b. 3245)

dārā: Hükümdar, melik. / Dārā: Özel İsim, Meşhur İran hükümdarı. (b. 874, 1417)

Dārā: Özel İsim, Meşhur İran hükümdarı. / dāra: +a İdâma mahkûm olanların asıldığı darağacı. (b. 927)

Dāsītān: *Şehname* karakteri Zal'in adı. / dāsītān: Hikâye, masal, destan. (b. 3509)

de ne: de: Bağlaç; ne: Nedir? / dine: denilsin, söylensin. (b. 225)

de zer: de: Bağlaç; zer: Altın. / düzer: Temin, tedarik etmek. (b. 66)

debîr: Akıl danışılan kimse, müsteşar. öğretti bir: Birliği öğretti. (b. 136)

debîr: Yazıcı, katip. / di bir: di: de, söyle; bir: Tek, sadece. (b. 201, 208, 223, 308, 457, 981)

def'a: Defa, kere. / def'e: +e Def etmek, kovmak. (b. 1217, 1240)

deger: -er Ulaşmak. / deger: -er Yakışmak. (b. 4845)

dek: Geniş sırtlı at. / dek: Kadar, değin. (b. 808)

deler: -er Delik açmak, delik duruma getirmek. / diler: -er Yarmak. (b. 2268)

delîl: Bir şeyin varlığını, aslını, ne olduğunu ispatlamaya yarayan şey, burhan, kanıt, beyyine. / delîl: Bektâşî dergâhlarında mumları yakmak için kullanılan mum. (b. 283, 285)

delîl: Rehber. / delîl: Bir şeyin varlığını, aslını, ne olduğunu ispatlamaya yarayan şey, burhan, kanıt, beyyine. (b. 3047)

delîm: Çok, birçok, ziyade. / dilüm: +üm Konuşmaya yarayan hareketli organ. (b. 1392)

delim: Çok, fazla. / dilüm: +üm Konuşmaya yarayan organ. (b. 760)

dem: Hoş vakit geçirmek, zevkli günler yaşamak (sürmek ile). / dem: Soluk, nefes. (b. 755)

dem: Zaman. / dem: Kan. (b. 632)

dem: Zaman. / dem: Soluk, nefes. (b. 2652)

demdeme: Hiddetle kükrete, hiddetli söz söyleyip azarlama. / dem deme: +e Zaman. (b. 1117, 1355)

demi: +i Soluk. / demi: +i Zaman. (b. 770)

demür: Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, 1510 °C'de eriyen, mavimtırak esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element (simgesi Fe). / da mür: da: Bağlaç; mür: Karınca. (b. 1560)

demür: Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, 1510 °C'de eriyen, mavimtırak esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element (simgesi Fe). / yirde mür: yirde: +de Yeryüzü; mür: Karınca. (b. 1820, 1849, 2084)

demür: Ayakkabı ucuna vurulan pençe. / demür: Zırh, demirden elbise. (b. 3533)

deñer: -e Sınamak. / dek er: dek: Değin; er: Erken. (b. 3756)

deñiz: Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi; bahir, derya. / dipdiñiz: Çok uslu. (b. 2252)

deñiz: Yer yüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi, bahir, deryâ. / dibdiñiz: Büyük deniz. (b. 1474)

depe: Etrâfındaki arâziden daha yüksek olan, genellikle yüksekliği birkaç yüz metreyi geçmeyen yeryüzü biçimi, küçük dağ. / depe: -e (Hayvan) Arka ayağı ile vurmak, çifte atmak. (b. 1473, 2065, 2282)

deri: İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka. / deri: +i Kapı. (b. 1139)

deri: İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka. / deri: Hayvan postu. (b. 3255)

dest-gîr: Elden tutan, yardımcı. / dest gir: dest: El.; gir: Tutmak. (b. 487, 2815)

Destân: Özel isim: *Şehname* karakteri Zal-i Destan. / destân: Milletlerin eski çağlardaki din, fazîlet ve millî kahramanlık mâcerâlarını, başlarından geçenleri dile getiren büyük manzum hikâye, dâsitân, epope. (b. 3392)

deste: +e El. / deste: Tutulacak yer, kabza, sap. (b. 3759)

destimâl: El ve yüz silmeye yarayan mendil, peşkir, yağlık vb. şeyler. / desti mâl: desti: Testi; mâl: Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit değerli ve gerekli şey, mülk, îrat, varlık, servet. (b. 980)

deşt: çöl. / düşt: Toprak (b. 35)

Deşt: Horasan civarında bir ülkenin adı. / deşt: Çöl. (b. 2839)

devir: Zaman. / devir: Dönme. (b. 979)

devlete: +e Belli bir toprakta bir hükûmet idâresi altında teşkilâtlanmış bulunan bağımsız siyâsî topluluk, milletin hukûkî şahsiyet kazanmış şekli. / devlete: +e Mutluluk, saâdet, tâlih, baht. (b. 3424)

devr anuñ: devr: Devir, zaman; anuñ: Onun. / devrānuñ: +uñ Dünya, felek. (b. 256, 1249, 1932)

deyr: Dünya. / dîr: Geç. (b. 2950)

di: Demek, söylemek. / +de: Bulunma hal eki. (b. 3102, 3124)

diken: -en Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. / diken: Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde ve bazı hayvanların derisinde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri. (b. 1017, 1089, 2548, 3042)

dil dar: dil: Gönül, yürek; dar: Sıkışmış. / dildâr: Sevgili. (b. 1143, 2544)

dil er: dil: Birçok aletin uzun, yassı ve çoğu hareketli bölümleri; er: Erkek. / diler: -er Yarmak. (b. 1207)

dil-ārāmını: Gönül huzuru. / dil ārāmını: dil: Gönül; ārāmını: +ını Huzur. (b. 2579)

dil: Gönül, yürek. / dil: Gönül dostu (ehl ile). (b. 218)

dil: Gönül. / dil: Bölmek, yarmak. (b. 854, 867, 2801)

dil: Gönül. / dil: Yarmak. / dil: Parça. (b. 1276)

dil: Konuşmaya yarayan hareketli organ. / dil: Bölmek, yarmak. (b. 1060, 2614)

dil: Lisan, zeban. / dil: Gönül. (b. 451, 776, 2594, 2656, 2660)

dil: Lisan, zeban. / dil: Yarmak, kesmek./ dil: Gönül. (b. 326)

dil: Lisan. / dil: Gönül. (b. 498, 602, 2650)

dil: Lisan. / dil: Niyet. / dil: Gönül, yürek. / dil: Ses çıkarmaya yarayan hareketli organ. (b. 173)

dil: Yürek, gönül / dil: Söz söylemeye yarayan, hareketli organ. (b. 45, 52, 463, 642, 1534)

dilbere: +e Sevgili. / dil bere: dil: Gönül; bere: +e Göğüs. (b. 2587)

dilberi: +i Gönül kendine çeken, güzel. / dil berī: dil: Gönül; berī: Yakın. (b. 2375, 2586)

dildār ile: dildār: Sevgili; ile: Birlikte. / dil darıla: dil: Gönül; darıla: -a Gücenip görüşmez olmak, küsmek, gücenmek. (b. 2546)

dile: +e Lisan. / dile: +e Herkes tarafından hakkında kötü söz söylenmek, dedikodusu yapılmak, kötü şöhret kazanmak (düşmek ile). (b. 2459)

dile: +e Lisan. / dile: İstemek. (b. 2992)

dile: İstemek. / dile: +e Yermek veya alay etmek amacıyla birinin kötü veya yanlış davranışını sürekli söylemek (düşmek ile). (b. 1059)

dimāğ: Hava. / mağ: Yeşil alan, çayır. (b. 3336)

dīn-dār: dīn: İman, inanç; -dār: Tutan, sahip olan anlamında Farsça ek. mütedeyyin. / dīni dar: dīni: İman, inanç; dar: Sınırlı, mahdud, yeterli olmayan, yetersiz. (b. 3299)

dīni ne: +i İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu; ne: Soru edatı. / dīnine: +ine İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu. (b. 3295)

dinile: -e Söylenmek. / dīn-ile: dīn: İman, inanç; ile: Birlikte. (b. 4817)

diñledi: -di İşitmek için kulak vermek./ deñledi: -di İtina ve dikkat etmek, itibar etmek. (b. 738, 763, 1519, 1549, 1610, 1832, 2686)

diñleye: -ye İşitmek, kulak vermek. / deñleye: -ye İtina ve dikkat etmek, itibar etmek. (b. 181, 232, 269, 2407, 2876)

dir: -r Söylemek. / dīr: Geç. (b. 971, 1024)

direfş: Bayrak, alem. / direfş: Çuvaldız, diken. (b. 2830)

direm: Dirhem, para. / direm: -em Söylemek. (b. 3134)

direm: Eski bir para çeşidi, gümüş sikke, dirhem. / direm: -er Anlatmak, ifade etmek. (b. 2704, 2777, 2790)

- dirhemi: +i Gümüş para. / derhemi: +i Karışıklık, incinme. (b. 1037)
- diri: Canlı. / deri: +i Kapı. (b. 1201)
- diri: Canlı. / deri: İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka. (b. 2596)
- dirîğ: Uzak. / dirîğ: Yazık. (b. 1070, 2912, 2940)
- dirildi: -di Toplanmak. / dirildi: -di Canlanmak, hayat kazanmak, yaşar duruma gelmek. (b. 3264)
- dirile: -e Güçlenip canlanmak. / dirile: -e Toplanmak. (b.1749, 1964, 1980)
- dīvān: Büyük meclis, yüksek meclis. / dīvān: Eskiden şâirlerin aruz vezniyle yazdıkları şiirlerini, nazım şekillerine ve kâfiyelerinin son harfine göre belli bir sıraya bağlı kalarak düzenledikleri şiir mecmuası. (b. 1677, 2362)
- dīvāne: Kendini duygularının coşkuluğuna bırakmış, akılla ilgisini kesmiş, aşkın buyruğu altına girmiş olan kimse, meczup, şeydâ. / dīvāna: +a Büyük meclis, yüksek meclis. (b. 2500)
- diye: Adında, isminde. / diye: -ye Demek, söylemek. (b. 297)
- diye: Diyerek / diye: -ye Söylemek. (b. 15)
- döge: -e Vurmak. / döne: -e Kendi ekseninde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. (b. 4326)
- döger: -er Ateşte ısıtılarak yumuşatılmış bir madeni, vurarak istenilen biçime getirmek. / deger: -er Ulaşmak, erişmek. (b. 1842)
- dökem: -em Akıtmak. / dikem: -em Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak. (b. 1717)
- döker: -er Saçmak, serpmek, koymak. / döker: -er Sarf etmek, harcetmek. (b. 2149)
- dökiser: -iser Saçmak, dağıtmak. / dögiser: -iser Ufalamak, ezmek, parçalamak. (b. 2466)
- döner: -er Kendi ekseninde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. / dünser: -er Kuşlar ve kümes hayvanları uyumak için bir dala veya sırığa konmak; tünlemek. (b. 1026, 2745)
- dörd: Dört rakamı. / derd: İnsana ızdırıp veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü. (b. 441)
- dūdece: +ce Böcek. / dūdece: +ce Soysop, sülâle, kabîle, dūdman. (b. 1223)
- duḥān: Duman. / Duḥān: *Kuran*'da 44. surenin adı. (b. 108)
- dün: Aşağılık. / dün: Gece. (b. 948, 1219)
- durur: Bildirme eki. / dürer: İnciler. (b. 1148, 1167, 2469)

- durur: Bildirme eki. / d r r: -r Toplamak. (b. 915, 2477, 2523, 2608, 2728, 2812)
- durur: T rk e ek eylem. / durur: -ur Var olmakta devam etmek, varlığını s rd rmek. (b. 365)
- d şına: +ına Omuz. / d şine: +ine Hayal. (b.1794, 2044)
- duta: -a Tutmak. / d  t : İki b kl m. d : İki; t : Kat. (b. 252, 624, 857, 1540, 1558, 1586, 1626, 1989, 2331, 2456, 2972)
- dutam: -am Esir almak. / dutam: D rt parmak genişliğinde bir  l  , uzun bir nesnenin yumulmuş bir elle hesaplanan  l  s . (b. 1731, 2007)
- dutam: Avu  i i veya parmak u larıyla tutulabilen miktarda olan; kavram. / dutam: -am Verdiği s z  yerine getirmek (s z ile). (b. 1554)
- dutamaz: -amaz Sahip  ıkmak, korumak. / d temez: -emez Duman veya buhar  ıkarmak. (b. 1567)
- dutar: -ar İstila etmek, zapt etmek, kaplamak. / d ter: -er Duman veya buhar  ıkarmak. (b. 1814, 1915)
- dutar: -ar Kaplamak. / dutar: -ar Etkisi altına almak. (b. 408)
- dutar: -ar Kaplamak. / d ter: -er Duman veya buhar  ıkarmak. (b. 2262)
- dutar: -ar Uymak. / d ter: -er Duman veya buhar  ıkarmak (od ile). (b. 1222, 1974, 2255, 2392, 2455)
- dutar: Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak. / d ter: -er Duman olup gitmek. (b. 1847, 2551)
- d ğ ni: +i Evlenme veya s nnet dolayısıyla yapılan t ren, eğlence; toy. / d ğ ni: +i D v nme, matem. (b. 950, 2997)
- d ked r: - r Kullanarak bitirmek, hepsini harcamak. / d ke d r: d ke: -e Sa mak, serpmek, koymak; d r: İnci. (b. 3020, 3135)
- d ne: +e İ inde bulunulan g nden bir  nceki g n. / d ne: -e Değişmek. (b. 2588)
- d ne: D nya. / d ne: -e Kendi ekseni  zerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. (b. 2070)
- d ny : İ inde yaşamakta olduğumuz yery z , yer k resi, arz, cihan. / d n y : d n: Kendi mihveri veya başka bir şey etr fında hareket etmek; y : Fiillerden sonra gelip anlamı pekiştirir. (b. 4851)
- d ny : D nya. / d n yi: d n: İ inde bulunulan g nden bir  nceki g n; yi: Ağızda  iğneyerek yutmak. (b. 1340, 3218)
- d r: Ek eylem. / dur: S rekli aynı eylemi yapmak (oku dur). (b. 89)
- d r: İnci. / -dur: T rk e ek eylem. (b. 188, 461, 467, 497, 1029, 1189, 1408)

- dür: İnci. / dür: Türkçe ek eylem. (b. 72, 75, 238)
- dürdâne: İnci tanesi. / -dür dâne: -dür: Ek eylem; dâne: Tohum. (b. 444)
- dürer: İnciler / dürer: -er Toplamak. (b. 22, 163, 983, 1298)
- dürer: İnciler. / direr: -er Toplamak. (b. 1121)
- dürer: İnciler. / dürer: -er Buruşturmak (yüz ile). (b. 67, 464, 1271)
- düriş: Çalışmak, sebat etmek. / -dur iş: -dur: Bildirme eki; iş: Davranış, hareket, fiil. (b. 1348, 2917)
- dürür: Bildirmek eki. / durur: -ur Kopmak, meydana gelmek. (b. 2646)
- düstür: Aynı konudaki hüküm ve kurallara ölçü teşkil edecek sağlamlık ve genişlikteki ana kural, temel kaide. / destür: İzin, ruhsat, müsâade. (b. 1332, 1759)
- düstür: Aynı konudaki hüküm ve kurallara ölçü teşkil edecek sağlamlık ve genişlikteki ana kural, temel kâide. / düstür: Devlet büyüğü. (b. 3449)
- düşmensüzin: +süzin (Birine karşı) İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, yağı, hasım, adû. / düşmen sözün: düşmen: (Birine karşı) İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, yağı, hasım, adû; sözün: Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yâhut cümleler dizisi, kelâm, kavi, lakırdı. (b. 2794)
- düşürdiler: -diler Savaşta öldürmek, vurup yere yıkmak. / divşürdiler: -diler Toplamak, derlemek, bir araya getirmek. (b. 2230)
- düşvârdur: (F.) Zordur. / düş vardur: (b. 10)
- düz: Doğru, stabil. / düz: Dezeltmek. (b. 4824)
- düz: Düzmek, sıraya koymak / düz: Elverişli, uygun bir duruma getirmek (b. 11)
- düzedür: -ür Düzeltmek. / düze dür: düze: -e Dizmek, ipliğe geçirmek; dür: İnci. (b. 3041)
- düzen: Çeşitli şeyler veya bir bütünün parçaları arasındaki ölçülü uygunluk, âhenk. / düzen: -en Telif etmek, nazmetmek. (b. 3068)
- düzgini: +i Tertip, düzen. / düzgini: +i Süs, zinet. (b. 4821)

E

- ecel: Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamânı, ömrün son demi. / ecel: Çok büyük, ulu, şerefli. (b. 2226, 3191)
- ef'âl-ile: ef'âl: Fiiller, işler; ile: Birlikte/ ef'âli lâ: ef'âl: +i Fiiller, işler; lâ: Yok. (b. 230)

eflāk-taht: Yüce tahıl. / eflāk taht: eflāk: Felekler, gökyüzü; taht: Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk. (b. 2981)

eger: Eğer, şayet. / eger: -er Eğmek, bükmek. (b. 149, 503, 750, 863, 1165, 1179, 1237, 1713, 1725, 2656)

eger: Şayet. / añar: -ar: Yad etmek, hatırlamak. (b. 245, 494)

egleye: -ye Alay etmek. / aňlaya: -ya Kavramak, idrak etmek. (b. 1557)

egleye: -ye Vakit geçirtmek. / aňlaya: -ya Kavramak, idrak etmek. (b. 726)

ehl-i dile: ehl: Bir işin ustası, o işte becerikli, mahâretli, ehliyetli, muktedir, yeterli kimse; dile: +e Gönül. / ehli dile: ehli: +i Bir işin ustası, o işte becerikli, mahâretli, ehliyetli, muktedir, yeterli kimse; dile: +e Söz, kelam. (b. 5)

ejderi: +i Milletlerin hayal gücüne göre değişik şekillerde tasarlanan, genellikle kanatlı, gövdesi aslana, kuyruğu yılanı benzeyen, ağzından ateş püsküren korkunç masal canavarı. / az deri: az: Miktarza çok olmayan; deri: İnsan ve hayvan vücûdunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt. (b. 3253)

el: Kolun, bilek mafsalından itibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı. / âl: Hile. (b. 3409)

elde yâ: elde: +de Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü; dest, pençe; yâ: Yay. / aldaya: -ya Aldatmak, kandırmak, oyun etmek. (b. 1813)

ele: +e Kolun, bilek mafsalından itibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı. / ala: -a Canını almak, öldürmek. (b. 1370, 1852)

ele: +e Kolun, bilek mafsalından itibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı. / ala: -a Bir şeye hak kazanmak, sâhip olmak: (b. 1376, 1623, 2708)

elem: Izdırıp, keder, gam, tasa, hüzn, melâl. / ölem: -em Hayâtı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek. (b. 957, 2597, 2693, 2723)

elem: Keder, üzüntü. / alam: -am Öç almak (intikam ile). (b. 2073)

eli: + i Kolun, bilek mafsalından itibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı. / eli: +i Yurt, memleket. (b. 2430)

elin: + in Kolun, bilek mafsalından itibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı. / ilin: +in Yurt, memleket. (b. 1620, 2240, 2417)

elin: + in Kolun, bilek mafsalından itibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı. / âlin: +in Hile (b. 2556)

elin: +in Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü; dest, pençe. / alın: Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü; cebin. (b. 1944, 2248)

elmasına: +sına Mecazen kırmızı. / elmāsına: +ına Billûrlaşmış saf karbondan ibâret, çok sert, çok kıymetli parlak taş. (b. 2530)

emîn: Güvenlik içinde olan, emniyetli. / emîn: Güvenilir (Cibrîl ile). (b. 71)

emîr: Bir kavim veya memleketin başı, başkan, bey, reis. / emîr: Kumandan. (b. 4912)

emrûne: +üne Hüküm, buyruk. / emr aña: emr: Hüküm, buyruk; aña: +a Ona, 3. tekil şahıs zamiri. (b. 4157)

encümân: Yıldızlar. / encümen: Meclis, cemiyet, komite, topluluk. (b. 3175)

engüş: Parmak. / engüş: Kömür. (b. 2838)

envâr-ıla: Aydınlık ile. / envârı lâ: envârı:+ı Işık; lâ: Yok. (b. 568)

enveri: +i Çok parlak. / Enverî: Özel isim. (b. 4924)

er teni: er: Asker; teni: +i Vücut, beden. / artanı: -anı Harcandıktan, kullanıldıktan veya yenildikten sonra bir miktar geri kalmak. (b. 2287)

er-idi: Yiğit; idi: Ek eylem. / eridi: -di (Katı bir cisim) Isı etkisiyle sıvı durumuna gelmek, zeveban etmek. (b. 4111)

Erdeşîr: Sâsânî Devleti'nin kurucusu ve destan kahramanı hükümdar. / şîr: Arslan. (b. 880)

erdi: -di: Üşenmek, tembellik etmek. / irdi: -di: Ulaşmak, vasil olmak. (b. 812)

ere: +e Asker. / ire: -e Ulaşmak. (b. 2153)

erec: Değerli, kıymetli. / erc: Hoş koku. (b. 2850)

eren: Erler, yiğitler, kahramanlar. / iren: -en Vasil olmak, kavuşmak. (b.1804, 1881, 2077, 2224, 2237, 2246, 2309)

eren: Ermiş velî, yatır, evliyâ. / iren: -en Ulaşmak, vasil olmak. (b. 919)

ergirür: -ür Ulaştırmak. / gerer: -er Övünmek, böbürlenmek, tefahür etmek (göğüs ile). (b. 3501)

eri: +i Rütbesi olmayan asker, nefer. / iri: Kocaman. (b.1769)

eri: +i Asker. / iri: Yapılı, cüsseli. (b. 3655)

eri: +i İşini iyi bilen kimse. / arı: Yabancı şeylerden arınmış, katışıksız, saf. (b. 213)

eri: +i Rütbesi olmayan asker, nefer. / arı: Saf, temiz. (b. 1694, 2472)

eridür: +idür Erkek. / arıdur: +dur Saf, temiz. (b. 895)

erkân: Âdet, yol yöntem, usûl, âdap. / erkân: Bir şeyde temel durumunda olan taraflar, çok kuvvetli ve güçlü olan yönler, esaslar, direkler. (b. 774)

- erkân: Bir şeyde temel durumunda olan taraflar, çok kuvvetli ve güçlü olan yönler, esaslar, direkler. / erkân: Âdet, yol yöntem, usûl, âdap. (b. 386)
- erligûn: +ûn Yiğitlik, mertlik. / erligûn: +ûn Erkeklik. (b. 1434)
- erlûgi: +i Er olma durumu. / erlûgi: +i Mertlik, yiğitlik. (b. 1848)
- eşîr: Köle. / Eşîr: Özel isim. (b. 4932)
- esrârına: +ına Sırlar. / esrârı ne: esrârı: +ı Sırlar; ne: Soru edatı. (b. 817, 2752)
- eşleme: -me Benzer iki şeyi bir araya getirmek. / aşlama: -ma Elde edilmesi istenilen herhangi bir ağacın bir parçasını anaç üzerine kaynaştırarak üretmek. (b. 4742)
- et: Hayvan vücûdunun yiyecek maddesi olarak kullanılan kas kısmı. / at: Binek hayvan. (b. 1128)
- etâ: Geçmedi mi? / ata: +a Binek hayvan. (b. 886)
- etek: Elbisenin belden aşağı kısmı. / etek: Vücûdun belden aşağısına giyilen giyecek, eteklik, jüp. (b. 530)
- etrâfı ne: etrâfı: Taraflar, yönler; ne: nedir? / etrâfına: +ına Çevre, yöre. (b. 266)
- evcine: +ine Bir şeyin en yüksek noktası, doruk. / ucına: +ına Bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası. (b. 2367)
- evlâdına: +ına Bir anne baba için kendi oğulları veya kızları. / evlâdı ne: evlâdı: +ı Birinin soyundan gelen kimseler, soysop, sülâle, zürriyet; ne: Soru edatı. (b. 864)
- evliyâ: Allah'ın sevgilisi olan, hâli, davranışları, çok üstün vasıfları ve gösterdiği kerâmetler sebebiyle bu husus halk tarafından da kabul edilmiş bulunan seçkin ve has kul (kullar), ermiş, ermişler, velîler [Kelime bu anlamda tekil gibi de kullanılır]. / ulıya: +ya Çok üstün niteliklere sâhip, çok büyük, yüce. (b. 914)
- evşâfidur: +ıdur Nitelikler, vasıflar. / şâf dūr: şâf: Katışıkşız; dūr: İnci. (b. 1367)
- evûn: +ûn İçinde yaşanılan, ikâmet edilen yer, konut, mesken, hâne, ikâmetgâh. / avuñ: +uñ Bir hayvanın yemek üzere diğer bir hayvanı yakalaması işi, şikâr. (b. 1968)
- eyer: Binicisinin, üzerine oturması için binek hayvanlarının sırtına konulan nesne. / ayar: Bir aygıtın gereken işi yapabilmesi durumu. (b. 3576)
- eyledi: -di Yaratmak (var ile). / eyledi: -di Nasbetmek, tayin etmek. (b. 2468)
- eyledüñ: -düñ “Etmek, yapmak” anlamında yardımcı fiil. / eyle öñ: eyle: “Etmek, yapmak” anlamında yardımcı fiil; öñ: Karşı, huzur. (b. 548)
- eylegil: -gil Yaratmak, etmek. / eyle gel: eyle: Yaratmak, etmek; gel: (Bir maksatla) Bir yere uğramak, ziyâret etmek. (b. 2643)
- eylemiş: Öyleymiş. / eylemiş: -miş Yaratmak, kılmak. (b. 3778)

eyleye: Eylesin, yapsın. / eyle yā: eyle: Yap; yā: "Hey, ey!" mânasında nida olarak kullanılır. (b. 240)

ezel: Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman. / yezel: Yok olma, yok edilme, ortadan kalkma. (b. 510)

ezel: Zaman. / ezel: Elest bezmi. (b. 2458)

ezer: -er Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak, biçimini değiştirmek. / azar: -ar Etkisini arttırmak, çok şiddetli bir hal almak, tehlikeli olacak şekilde fazlalaşıp coşmak. (b. 1410)

ezrakī: Parlak. / Ezrakī: Özel isim. (b. 4931)

F

faqr: Fakirlik, yoksulluk. / faqr: Kendinde varlık görmeyip her bakımdan Allah'a muhtaç olduğunu bilme, mevhum varlığından kurtulup ef'al, sıfat ve zâtını Allah'ın sıfat ve zâtında fânî kılma, fenâfillâha erişme hâli, mânevî yokluk. (b. 779)

fağra: +a Fakirlik, yoksulluk. / fağra: +a Eksiklik, noksanlık. (b. 4698)

Fâris: Özel isim: Peygamber adı. / fâris: Atlı süvari. (b. 3182)

fark: İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık. / ğark: Bir şeyle aşırı derecede dolmuş olma, bir şeye batmış, boğulmuş halde bulunma, müstağrak. (b. 2774)

Fârûk: Hz. Ömer'in lakabı. / fârûk: Ayıran. (b. 879)

Fâtîha: *Kuran*'ın ilk sûresinin adı, Elham. / fâtîha: Başlangıç. (b. 781)

fâtîhe: +e Feth eden, açan. / fâtîhâ: Başlangıç. (b. 74)

fâzıla: +a Ahlâkı, ilmi ve sâhip olduğu meziyetler bakımından üstün (kimse), fazîlet sâhibi, erdemli, fazîletli. / fâzla: Her zamankinden veya gerekenden çok, ziyâde (b. 2710)

Fâzılları: +ları Özel isim. / fâzılları: Ahlâkı, ilmi ve sâhip olduğu meziyetler bakımından üstün (kimse), fazîlet sâhibi, erdemli, fazîletli. (b. 4945)

felek: Gökyüzü, semâ. / felek: Talih, baht. (b.1752)

fenâ: Gelip geçici olma durumu, devamlı ve kalıcı olmama, ölümlü ve son bulucu olma, ölümlülük, fânîlik. / fenâ: Hoşa gitmeyecek durumda olan, istenen veya gereken nitelikte bulunmayan, kötü, bet. (b. 3662)

fercem: Sonuna geldiği kelimeler "yaradılışlı, benzer" anlamı katar. / Cem: Özel isim: Efsanevi hükümdar. (b. 1175)

ferheng: İlim, hüner, mârifet. / ferheng: Terbiye. (b. 3330)

ferhengine: +ine İlim, hüner, mârifet. / ferhengi ne: +i İlim, hüner, mârifet; ne: Nedir anlamında soru edatı. (b. 2842)

fermân-beri: +i Aldığı emri yerine getiren, mutî. / fermân berî: fermân: Emir, buyruk; berî: Kurtulmuş olan. (b. 4013)

ferruḥı: +ı Uğurlu, mübarek. / fer ruḥı: fer: Aydınlık, nur; ruḥı: +ı Yanak. (b. 63)

fir‘avn: Firavun sözünün eski metinlerde geçen asıl şekli: Kibirli, benlikçi, hâin, zâlim ve despot kimse. / ferr-i ‘avn: ferr: Şan, şeref, nüfuz, iktidar; ‘avn: Yardım etme, yardım. (b. 2332)

Firdevsî: Özel isim, 11. yy.da yaşayan İranlı şair. / Firdevsî: Özel isim, şairin kendisi. / firdevsi: +i Cennet. (b. 698)

Firdevsî: Özel isim, şairin kendisi. / firdevsi: +i Cennet. (b. 475, 490, 679, 685, 871, 922, 1146, 2550, 2746)

Firdevsî: Özel isim, şairin kendisi. / Firdevsî: Özel isim, 11. yy.da yaşayan İranlı şair. / firdevsi: +i Cennet. (b. 338)

Firdevsî’ye: +ye Özel isim, şairin kendisi. / firdevsiye: +iye Cennet. / Firdevsî’ye: +ye Özel isim, 11. yy.da yaşamış İranlı şair. (b. 848)

Firdevsî’ye: Özel isim, Firdevsi-i Rûmî (şairin kendisi). / firdevsiye: +iye Bahçene. firdevsiye: +iye Cennetine. / firdevsiye: +ye Cennete layık olana. (b. 175)

fîrûz: Uğurlu, mesut, pîruz. / fîrûz: Muzaffer. (b. 3988)

Foça’ya: +ya Türkiye'nin İzmir il merkezinin yaklaşık 69 km kuzeybatısında İzmir'in bir ilçesidir. / fuçıya: +ya Uzunluğuna kesilmiş ensiz tahtaların çemberlerle tutturulması sûretiyle yapılmış, altı üstü aynı genişlikte, karın kısmı şişkin büyük kap. (b. 1581)

G

gāfilin: +in Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz ve düşüncesiz (kimse), basîretsiz, aymaz. / āfilîn: Batıp gidenler. (b. 480)

gāh: Farsça ve Arapça kelimelerin sonuna gelerek yer ve zaman bildiren türemiş isimler yapar (secde-gāh). / gāh: Bâzan, bâzı zaman, kâh. (b. 593)

gāh: Zaman, vakit. / kâh: Köşk, kasır gibi yüksek bina. (b. 82)

gāh: Zaman, vakit. / kâh: Saman çöpü, saman. (b. 1057)

gālib: Üstün, baskın, güçlü. / gālib: Üstün gelen, yenen, galebe çalan (kimse). (b. 713)

gam-güsâr: Dert ortağı. / gam-güsâr: Gam gideren. (b. 2542)

garîb: İçeride dokunan, dokunaklı, müessir. / garîb: Kimsesiz, zavallı, bîçâre (kimse): (b. 860)

ğarīb: Kimsesiz, zavallı, bîcâre (kimse). / ğarīb: Yadırıgan, şaşkırtıcı, değişik, tuhaf (şey), acâyip. (b. 4324)

ğazel: Dîvan edebiyâtının, konusu genellikle aşk ve duygusal söyleyişler olan, ilk beytinin mısraları birbiriyle, diğer beyitlerinin ikinci mısraları birinci beyitle kâfiyeli, 5 ilâ 15 beyitten ibâret ünlü nazım şekli. / ğazel: Eğrilmiş. (b. 2559, 2616)

geçe: -e Kendi hakkı saydığı bir şeyi artık istemez olmak; vazgelmek (vaz ile). / keçe: Yapağı veya keçi kılının dövülmesi veya ayakla tepilmesiyle elde edilen kaba kumaş. (b. 988)

geçer: -er Bir yerden başka bir yere gitmek. / geçer: -er Şikayet etmek. (b. 961)

geçer: -er Delip ötesine geçmek. / geçer: -er Vazgeçmek. (b. 1476)

geçer: -er Gitmek, geçip gitmek. / geçer: -er Girmek. (b.1806)

geçer: -er Öyle anılmak. / geçer: -er Birinden üstün olmak. (b. 1012)

geçer: -er Tersine dönmek, yer değiştirmek. / geçer: -er Saplanmak, batmak, girmek. (b. 1970)

geldüğine: -düğine Ulaşmak, varmak. / gine: Yine. (b. 2136)

gele: -e Kötü bir durumla karşı karşıya kalmak (baş ile). / gele: -e Ulaşmak, varmak. Erdebîl: İran'ın Güney Azerbaycan bölgesinde, İran'ın aynı isimli Erdebil Eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehirdir. / ardîl: ardı: -dî Yorgun düşmek, bil: Kavramak. (b. 2113)

gemi: Su üstünde giden büyük taşıt, sefîne. / gemi: +i Atı yönlendirmek için ağzına takılan demir araç. (b. 2270)

gemi: Su üstünde giden büyük taşıt, sefîne. / kemi: +i Kötü, değersiz. (b. 1227)

genc üdür: genc: Hazine; ü: Ve; dür: İnci. / gencidür: +idür Hazine. (b. 3033)

genc: Hazine / genç: Yaşı ilerlememiş olan. (b. 20, 128, 462, 471, 945, 1504, 1595, 1608, 2346, 2350, 2480, 2540, 2798)

gendüm: Buğday. / kendüm: +m Kişinin öz varlığı, zâtı. (b. 547, 588, 2574)

geñez: Kolay. / saña gez: saña:+a 2. tekil kişi zamiri; gez: Okun, kırıge geçen ucundaki kertik. (b. 1155)

ger er: ger: Eğer, şayet; er: Yiğit, kahraman kimse. / gerer: -er Övünmek, böbürlenmek, tefahür etmek (göğüs ile). (b. 3028)

ger: Eğer. / ker: Sağır. (b. 369)

ger: Niyet. / ger: Eğer. (b. 433)

ger: Sonuna geldiği kelimelere “-li, -ci, eden, edici” anlamı katarak Farsça usûlüyle türemiş sıfat ve isimler yapar. / ger: Eğer. (b. 1295)

gerçi: Aslına bakılırsa, aslında, filvâki. / Gürci: Gürcistan'a veya Gürcüler'e âit. (b. 1221, 1426)

gerdişi: +i Dünya. / ger dişi: ger: Eğer; dişi: Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, erkeğin karşıt cinsi. (b. 3550)

gerdün: Cennet. / gerdün: Dünya. / gerdün: Tekerlek. (b. 318)

gerdünı: +ı Sema, felek. / gerdünı: +ı Cennet. (b. 427)

gerdünî: Dönen, devreden. / gerdünı: +ı Dünya, felek. (b. 458)

gerer: -er Övünmek, böbürlenmek, tefahür etmek (göğüs ile). / girer: -er Sevgi ve ilgisini kazanmak (gözüne ile). (b. 1982)

gerer: -er Övünmek, böbürlenmek, tefahür etmek (göğüs ile). / girer: -er (Dışarıdan içeriye) Geçmek, (içeriye) varmak, dâhil olmak, duhul etmek. (b. 2125)

gerer: -er Övünmek, böbürlenmek, tefahür etmek (göğüs ile). / görür: -ür Anlamak, idrak etmek. (b. 2442)

germ: Sıcaklık. / görem: -em Şâhit olmak, müşâhede etmek. (b. 2595)

gevdn: Ahmak, bön. / gevdn: Tembel. (b. 526)

gevdn: Ahmak. / gevdn: Bitkin, yaşlı. (b. 261)

gevdn: Yük eşeği. / gevdn: Cahil, ahmak. (b. 357)

geviş: Bazı hayvanların yutmuş olduğu yiyeceği ağzına getirip yeniden çiğnemesi. / geviş: Gevşemek. (b. 3706)

geyer: -er Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek; giyinmek, kuşanmak. / key er: key: Çok; er: Asker. (b. 2015, 2115, 2276)

geymedi: -medi Bir giyeceği bedenine veya herhangi bir organına geçirmek. / küymedi: -medi Beklemek, sabretmek, teenni etmek, intizarda bulunmak, etrafı gözetlemek. (b. 2327)

gezin: Defa. / güzîn: Seçkin. (b. 3555)

Ġıyâş: Özel isim. / ğıyâş: Yardım. (b. 4944)

gice: Akşamdan sonra başlayan ve gün ağarincaya kadar geçen zaman dilimi; tün, şeb. / gice: Karanlık. (b. 950)

gice: Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarincaya kadar süren karanlık zaman. / gice: +e Belirli zamandan sonra olan. (b. 964)

gice: Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarincaya kadar süren karanlık zaman. / giçe: -e Bir yerden başka bir yere gitmek. (b. 1956)

gider: -er Bir yere doğru yönelmek; gidedurmak. / keder: Üzüntü, tasa. (b. 2063)

gider: -er Yok etmek. / keder: Üzüntü, tasa. (b. 1338)

gider: Yok etmek, ortdan kaldırmak. / gider: -er Kaybolmak. (b. 215, 2695)

giderem: -erem Bir yere doğru yönelmek; gidedurmak. / giderem: -em Ortadan kaldırmak; bastırmak. (b. 1714, 2414)

gile: +a Balçık, çamur, kil. / gile: Şikâyet, yanıp yakılma. (b. 3996)

ginciye: +iye Aptal. / genciye: +iye Hazine. (b. 3057)

girân: Fazla, çok. / girân: Sıkıntı veren. (b. 3494)

girer: -er (Kuvvet kullanarak) Bir yeri ele geçirmek, zaptetmek, işgal etmek. / gerer: -er Övünmek, böbürlenmek, tefahür etmek (göğüs ile). (b. 2196)

girmeye: -meye Uymak, tâbi olmak. / görmeye: -meye: Şâhit olmak, müşâhede etmek.

göç: Göçmek işi, bir yerden başka bir yere taşınma, hicret. / güç: Zulüm, gadir, haksızlık, zor, çevir, eziyet, sitem. (b. 1487, 1601, 2348)

göçer: -er Bulunduğu yerden ayrılıp yerleşmek üzere başka yere gitmek, yurt değiştirmek, göç etmek, hicret etmek. / geçer: -er Girmek, dâhil olmak. (b. 1903, 2421)

göçer: -er Gitmek. / geçer: -er Bir yerden başka bir yere gitmek. (b. 407, 1831)

göçür: Göçmesine sebep olmak. / geçür: Bir yerden bir yere geçmesini sağlamak. (b. 371)

göge: +e Gökyüzü. / göge: +e Mavi ile açık yeşil arası olan renk. (b. 2267, 2274)

gök: Gökyüzü. / gök: Mavi renk. (b.125)

göl: Kara ile çevrili, çeşitli büyüklükte durgun ve kalıcı su. / gül: Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği. (b. 2379)

göndere: -e Bir yere doğru yola çıkarmak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak; yollamak, irsal etmek. / göndere: +e Kargı, mızrak. (b. 1541)

gönderi: +i Mızrak. / gön deri: gön: Hayvan derisi; deri: İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka. (b. 2188)

gönderi: +i Mızrak. / gün deri: gün: Güneş; deri: +i Kapı. (b. 3523)

gönderi: +i Mızrak. / gün diri: gün: 24 saatlik zaman dilimi; diri: Canlı. (b. 2144, 2168)

gönile: +e Kalp, yürek. / gün ile: gün: Güneş; ile: Bağlaç. (b. 800)

gönül: İstek. / gönül: Yürek, kalp. (b. 4879)

gör: Birleşik fiil yapar. / gör: Anlamak, kavramak. (b. 3268)

gör: Birleşik fiil yapar. / gür: Mezar. (b. 1038, 2032, 3085)

gör: Görmek fiili. / gür: Kil, toprak. (b. 132)

gör: Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek. / gör: Anlamak, kavramak, sezmek. (b. 394)

gör: Şâhit olmak, müşâhede etmek. / Gür: Özel isim: Sâsânî hükümdarı Behrâm-ı Gür. (b. 1296)

gördiler: -diler: Fark etmek. / ırgürdiler: -diler Ulaştırmak. (b. 3516)

göresen: -esen Anlamak, idrak etmek. / gūra sen: gūra: +a Mezar; sen: 2. tekil kişi zamiri. (b. 3740)

göresin: -esin Anlamak, kavramak, sezmek. / göre sin: göre:-e Gözle algılamak, seçmek; sin: Mezar. (b. 952, 2782)

görki ne: görki: +i Gösterişli; ne: Soru edatı. / kürkine: +ine İşlenmiş hayvan postundan yapılan giyecek. (b. 4591)

görki ne: Süs, zinet; ne: Soru edatı. / görkine: +ine Güzellik. (b. 807)

görmedi: -medi Şâhit olmak, müşâhede etmek. / görme di: görme: -me Şahit olmak; di: Söylemek. (b. 3147)

görür: -ür Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek. / gerer: -er Ayağını dümdüz ve dimdik turmak. (b. 93)

görür: -ür Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek. / girür: -ür Varmak, dâhil olmak, duhul etmek. (b. 567)

görür: -ür Gözle algılamak, seçmek. / gerer: -er Bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek; çekmek, uzatmak. (b. 1688, 1823)

göz: Görme organı. / göz: Pınar, kaynak. (b. 417)

göz: Görme organı. / köz: Kızıl ateş parçası, kor. (b. 2522)

göz: İnsanda ve hayvanda görme organı (açmak ile). / göze göz: Açıktan açığa. (b. 344, 377, 424, 516, 678)

gözede: -e Gözetmek, bakmak. / kûzede: +de Testi. (b. 133, 3121)

gözedür: -ür Dikkatle bakmak, gözlemek, gözetlemek, tarassut etmek, kontrol etmek. / naṭvıdur: natv: Uzaklık; dur: Türkçe ek eylem. (b. 412)

gözedür: Dikkatle bakmak, gözlemek, gözetlemek, tarassut etmek, kontrol etmek. / göze dūr: göze: +e Görme organı; dūr: Uzak. (b. 4438)

gözi: +i Görme organı. / özi: +i Bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı; iç, nefis, derun. (b. 4753)

gözle: Gözetmek, riayet etmek. / gözle: Görme organı, göz ile. (b. 392)

gözledüm: -düm Korumak, kollamak. / gizledüm: -düm Bilerek ve isteyerek bir olguyu haber vermemek. (b. 2094)

gözler: +ler İnsanda ve hayvanda görme organı. / gözler: -r Bir şeyin olmasını veya birinin gelmesini beklemek, intizar etmek. (b. 586)

ğubār: Huzursuzluk. / ğubār: Toz. (b. 1268)

gün: Renk. / gün: Güneş. (b. 97)

gür-ḥar: Yaban eşek. / kūr ḥar: kūr: Kör; ḥar: eşek. (b. 374)

Gür: Özel isim, Behram-ı Gur. / gūr: Mezar. (b. 942, 2823)

Gür: Özel isim: Sâsânî hükümdarı Behrām-ı Gür. / kör: Görme duyusundan mahrum olan, görmeyen, âmâ. (b. 3604)

gūrıdur: +dur Sürü. / gūrıdur: +ıdur Mezar. (b. 3448)

gurūr: Kendini beğenme, büyüklük taslama, boş şeylerle övünme, benlik, enâniyet, kibir, azamet. / ğarūr: Allah'ı unutturan, aldatıcı. (b. 1977)

guşşasın: +sın Dert, tasa. / guşşa sin: guşşa: Dert, tasa; sin: Mezar. (b. 2722, 3116)

guşşasın: +sın Gam, keder, hüzn, tasa. / kışşasın: +sın Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet. (b. 3123)

gūş var: gūş: Kulak; var: Gitmek. / gūşvār: Küpe (b. 1073, 1333)

gūş: İş, efor. / gūş: Kulak. (b. 131)

gūş: Kulak. / gūş: İşitmek, dinlemek, kulak vermek (etmek ile). (b.2649)

gūşı var: gūşı: +ı Kulak; var: Var git anlamında. / gūş-vār: Küpe. (b. 25, 340)

güce: +e Zor durum. / güce: Kırılmış buğday, yarma. (b. 1002)

güci ne: +i Yapılması, başa çıkılması zor olan, emek isteyen, yorucu, zor, müşkül, çetin; ne: Soru edatı. / göçine: +ine Göçmek işi, bir yerden başka bir yere taşınma, hicret. (b. 1133)

güci: +i Zulüm, gadir, haksızlık, zor, çevir, eziyet, sitem. / göci: +i Göçmek işi, bir yerden başka bir yere taşınma, hicret. (b. 1054)

gücin: +in Nüfuz, kudret. / gücin: Zorla. (b. 1252)

gücin: +in Zulüm, gadir, haksızlık, zor, çevir, eziyet, sitem. / gücin: +in Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği; çelim, efor. (b. 1055)

güftār: Söz, kelam. / güftār: Bölüm. (b. 556)

göl dörür: göl: Göl ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği; dörür: -ür Toplamak. / göldörür: Gölmesine sebep olmak, gülmesini sağlamak. (b. 2340)

göl-âb: Göl suyu. / kilâb: Köpekler. (b. 4766)

göl-âb: Göl suyu. / külli_âb: külli: Tamamen; âb: Su. (b. 4961)

göl-nârını: +ını Nar çiçeği. / kül nârını: +ını Küllenmiş odun ateşi, hafif ateş. (b. 714, 2549)

göl: Göl ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği. / degöl: Olumsuzluk edatı. (b. 1525)

göl: Göl ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği. / kül: Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde. (b. 2955)

göl: Göl ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği. / göl: İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak. (b. 3005)

göl: Hz. Muhammed. / göl: Genellikle kokulu olan gülgillerin çiçeği. (b. 130)

göl: Ses çıkarmadan hafifçe gülümsemek, tebessüm etmek. / göl: Göl ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği. (b. 1119)

gölebak: göl: Tebessüm etmek; -bak: Fiillerin sonuna gelip “devam etmek” anlamında birleşik fiil yapar. / göle bak: göle: +e Göl ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği; bak: Seyretmek. (b. 3104)

gümân: Şüphe. / kemân: Yay. (b. 1840, 2207)

gün: Gündüz. / gün: Günden güne (güne ile). (b. 350, 2799)

gün: Güneş. / gön: Deri. (b.1778, 1835)

gün: Güneş. / gün: Çeşit. / gün: Yer yuvarlağının kendi ekseni etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre. (b. 333, 2152)

gün: Güneş. / gün: Gündüz. (b. 107, 119, 423, 1273, 1314, 1622, 2022,2025, 2068, 2494)

gün: Güneş. / gün: İyi ve mesut geçen zaman, saâdet (b.1781)

gün: Güneş. / gün: Yer yuvarlağının kendi ekseni etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre. (b. 349, 1457, 1802, 2027, 2087, 2176, 2180, 2271, 2292)

gün: Yer yuvarlağının kendi ekseni etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre. / gün: Güneş. (b. 1471, 1987, 2003, 2279, 2311)

günâh: Allah’ın emirlerine aykırı olan davranış, mâsiyet. / gün âh: gün: 24 saatlik zaman dilimi; âh: Feryat, inilti. (b. 584)

günâh: Dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış. / günâh: Dince suç olduğu açıklanmamış olsa da insanlara zarar verdiği, vicdanları incittiği, doğrudan uzaklaştığı için suç sayılabilecek iş ve davranış, suç, yavak. (b. 2412)

güne gün: Günden güne. / günāgün: Renk renk. (b. 3389)

güne gün: güne: +e Gündüz; gün: Güneş. / günagün: Çeşit çeşit. (b. 1621)

günlüğün: +in Belli bir gün içinde olan, o günle ilgili, o güne âit. / gönlegün: +in Erkeklerin ceket veya yelek altına giydikleri, vücûdun üst kısmını örten giyecek. (b. 3928)

gürz: Ateşli silâhların îcâdından önce savaş âleti olarak kullanılan, demir, tunç, bakır veya pirinçten ağır topuz, bozdoğan, şeşper. / gürz: Top. (b. 1873, 2828)

güz: Sonbahar. / göz: Uç, taraf. (b. 405, 4101)

güzer: Uğramak / güzer: Kaçmak. (b. 372)

H

h^vâb: Uyku. / h^vâb: Rüya. (b. 4378)

h^vâce: Muallim, öğretmen, hoca, müderris. / hoca: Dînî hizmetlerde görevli kimse, din görevlisi. (b. 4045)

h^vâcede: +de Dînî hizmetlerde görevli kimse, hoca, molla. / h^vâce de: h^vâce: Tüccar; de: Bağlaç. (b. 4049)

had: Sınır. / had: Derece, rütbe. (b. 200, 3432)

Hādî: “Kendisine ulaşan doğru yolu gösterici, hidâyet edici” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır. / hādî: Doğru yolu gösteren, hidâyet eden kimse. (b. 618)

hadîd: Demir. / cedîd: Yeni. (b. 1625)

Haî: Özel isim. / haî: Gizli, saklı. (b. 4954)

Hağ: Allah. / hağ: Doğru. (b. 2, 91, 177, 193, 206, 237, 244, 260, 265, 305, 342, 474, 615, 706, 796: 810, 817, 856, 891, 1335, 1543, 1702, 2463, 2470, 2655, 2863)

Hağ: Allah. / hağ: Doğru. / Hağ: Varlığı ezelden ebede sâbit olan, hiçbir değişikliğe uğramadan var ve dâimî olan, bâtil olmayan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır: (b. 846)

hağ: Doğru, gerçek. / hağ: İnsanlar. (b. 892)

hağ: İlmî meretebelerinden (‘ilm,‘ ayn ve hağka’l-yakîn). / hağ: Doğru. (b. 203)

hağ: +1 Doğru. / hağ: +1 Adaletli davranma.(b. 881)

hağ: +1 Bir kimseye sarfedilen ve ancak ona lâıyık olmakla ödenebilecek büyük emek ve gayret. / hağ: +1 Doğru, gerçek. (b. 655, 670, 675)

ḥaḳḳın: +ın Bir kimseye sarfedilen ve ancak ona lâıyk olmakla ödenebilecek büyük emek ve gayret. / Ḥaḳḳ'ın: +ın Allah. (b. 1127, 1387)

ḥaḳḳına: İlgili olarak, üzerine. / ḥaḳḳı ne: ḥaḳḳı +ı Doğru, gerçek; ne: Soru edatı. (b. 887)

ḥal: Ezmek. / ḥāl: Durum, vaziyet. (b. 3309)

ḥalā: Yalnız. / ḥalā: Boşluk. (b. 3664)

ḥālī ne: ḥālī: +i Durum, vaziyet; ne: Soru edatı. / ḥālīne: +ne Durum. (b. 160, 949, 1028, 1050)

Ḥalīl: Hz. İbrâhim için kullanılır. / ḥalīl: Sâdık ve gerçek dost. (b. 3157)

ḥalk: İnsanlar, yaratılmış olanlar. / ḥalk: Bir milleti meydana getiren insan topluluğu. (b. 286)

ḥalk: Toplum. / ḥalk: Yaratılmışların tümü, mevcudat. / ḥalk: Yaratma. (b. 693)

ḥalk: Yaratma, var etme. / ḥalk: Yaratılmış şeylerin bütünü, mahlukat. (b. 356, 610, 721)

ḥalka: +a Ahali. / ḥalka: Çeşitli metallerden veya tahtadan yapılmış çember. (b. 1065)

ḥalkı: +ı Aynı ülkede, aynı devlete bağlı vatandaşların tamâmı. / ḥalka: +a İnsanlar, yaratılmışlar. (b. 2360)

ḥalkına: +ına İnsanlar, yaratılmış olanlar. ḥalkına: +ına Boğaz. (b. 134, 1962)

ḥalkına: +ına İnsanlar, yaratılmışlar. / ḥulkına: +ına Yaradılış, tabiat. / ḥalkına: +ına Millet. (b. 841)

ḥalkına: +ına Millet. / ḥulkına: +ına Yaradılış, tabiat. (b. 1599, 1628)

ḥalkuña: +uña Aynı ülkede, aynı devlete bağlı vatandaşların tamâmı. / ḥalk oña: ḥalk: Aynı ülkede, aynı devlete bağlı vatandaşların tamâmı; oña: -a İyileşmek, şifa bulmak. (b. 4771)

ḥamāyil: Herhangi bir maksatla vücûda bu şekilde bağlanan şey. / rūḥa māyil: rūḥa: +a Yaradılış, karakter, tıynet; māyil: Bir yana, bir tarafa doğru eğilmiş, meyletmiş. (b. 2513)

Ḥamdī: Özel isim. / ḥamdi: +i Allah'a şükretme. (b. 4955)

ḥan çeri: ḥan: Hükümdar; çeri: asker. / ḥançeri: +i Kamadan küçük, ucu eğri ve sivri, iki yanı keskin bıçak. (b. 1079, 3506)

ḥān: Hükümdar. / ḥān: Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı. (b. 1086)

ḥān: Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı. / ḥān: Osmanlı pâdişahlarının ve Türk beylerinin isimlerinin sonuna getirilen unvan. (b. 302, 1248)

ḥ^vān: Sonuna geldiği kelimelere “okuyan, okuyucu” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar. / ḥ^vān: Sofra, yemek sinisi. (b. 4113)

ḥāna: +a Hükümdar, padişah. / ḥāne: Ev. (b. 1214)

ḥançeri: +i Kamadan küçük, ucu eğri ve sivri, iki yanı keskin bıçak. / ḥān cerī: ḥān: Osmanlı pâdişahlarının ve Türk beylerinin isimlerinin sonuna getirilen ünvan; cerī: Yürekli, cesur, gözü pek. (b. 2128)

ḥ^vār: Sonuna geldiği kelimelere “yiyen, içen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar. / ḥ^vār: Değersiz, îtibarsız, hakir. (b. 3382)

ḥarāb: Yıkık dökük, yıkılmaya yüz tutmuş, vîran. / ḥar āb: ḥar: Eşek; āb: Su. (b. 4088)

ḥarām: Dînin kesin bir delille yasakladığı, işlenmesi azâbı, inkâr edilmesi küfrü gerektiren (şey, hareket veya davranış). / Beytû'l-Ḥarām: Kâbe-i Muazzama'nın etrafının bir ismi. Kâfirlerin yaklaşımları men' edildiği, onlara haram olduğu için bu isimle alınır. (b. 2092)

ḥarbe: Kısa mızrak, süngü. / ḥarbe: +e Savaş, cenk. (b. 1218, 1239, 1845)

ḥarca: +ca Eşek. / ḥarca: +a Dışarı. (b. 622)

ḥārı: +ı Diken. / ḥārı: +ı Sert taş, kaya. (b. 110)

ḥāş: Saf, hâlis, katışıksız (şey). / ḥāş: Seçkin, temâyüz etmiş (kimse, sınıf, topluluk). (b. 3050)

Ḥasan: Özel isim: Hz. Ali'nin oğlu. / ḥasen: Güzel. (b. 672)

Ḥasan: Özel isim: Bir şair adı. / ḥasen: İyi, güzel. (b. 4939)

ḥasen: Güzel, hoş. / rūḥa sen: rūḥa: +a Can; sen: 2. tekil kişi zamiri. (b. 4199)

ḥasen: Güzel. / Ḥasan: Özel isim: 15. yy.da yaşamış bir şair. (b. 2478, 2482)

ḥāşılı: + Husûle gelen, olan, meydana çıkan. / ḥāşılı: Sonuç olarak, sözün kıyası, velhâsıl. (b. 196, 381)

ḥatā: Yanlış. / Ḥitā: Çin'de misk ile ünlü bir şehir. (b. 396, 517, 542, 683, 1157, 2321, 2515, 2864)

ḥātemi: +i Mühür. / ḥātemi: +i Son, en sonuncu. (b. 3993)

ḥātemi: +i Mühür. / ḥātimi: +i Bitiren, sona erdiren, hatmeden (kimse). (b. 749, 2868)

ḥatır: Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hâfıza. / ḥatar: Tehlike, güvensizlik: (b. 570)

ḥātimi: +i Bitiren, sona erdiren, hatmeden (kimse). / Ḥātem'i: +i Özel isim, Eski bir Arap kabîlesinin reisi: Hâtem-i Tâî'. (b. 789, 865, 2888)

ḥattı: +ı Çizgi. / ḥattı: +ı Sınır. (b. 383)

ḥay: Bütün varlıkların hayat kaynağı, ebedî ve hakîkî hayat sâhibi” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır. / ḥay: Canlılık. (b. 735, 2531)

ḥayāl: Görüntü. / ḥayāl: Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey; imge, hûlya. (b. 1039)

ḥayât: Canlı olma, dirilik. / ḥayât: Yaşama gücü. (b. 88)

ḥayât: Dirilik, canlılık (âb ile). / ḥayât: Doğumdan ölüme kadar geçen süre, yaşanan, yaşamakta olan veya ileride yaşanacak zaman, ömür. (b. 646)

ḥayât: Yaşam. / ḥayât: Canlılık, abıhayat. (b. 940)

ḥaydar: Arslan. / Ḥaydar: Hz. Ali. (b. 2201)

ḥayli: +i Atlı asker, süvâri. / ḥayli: Oldukça fazla, epey. (b. 1236)

ḥayli: Oldukça fazla, epey. / ḥayli: +i Topluluk, cemaat. (b. 410, 2352)

ḥaylidür: +idür Güruh, tâife, cemâat, zümre. / ḥaylidür: +dür Oldukça fazla, çokça, epey. (b. 726)

ḥayrı niyâz: ḥayrı: +ı Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş; niyâz: Dua etmek, dilemek. / ḥayrını yaz: ḥayrını: +ını Şartlarına, istek ve menfaatlerine göre bir kimseye uygun gelen iş veya durum; yaz: Kaydetmek. (b. 486)

Ḥekīm: Lokman Hekim. / rîḥe kim: rîḥe: Esinti; kim: Ki bağlacı. (b. 4028)

hem-dem: hem: Aynı; dem: Zaman. / hemdem: Arkadaş. / hem dem: hem: Bağlaç; dem: İçki. (b. 692)

hem-zebân: Konuşma arkadaşı. / hem zebân: hem: Bağlaç; zebân: Lisan, konuşma. (b. 4058)

hem: Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zâten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir. / hem: Üzüntü, gam, keder, kaygı, hüzn. (b. 731, 757, 784, 1366, 1441, 1564, 1589, 1827, 2078, 2330, 2427)

hem: Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zâten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir. / vehim: Yersiz korku ve zan, şüphe. (b. 1609)

hemân: Derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden. / hem ân: hem: Bile; an: Dimağ, zihin. (b. 2156)

hemân: Sadece. / hemân: Çabucak. (b. 2855)

hemdem: Arkadaş, dost. / hem dem: hem: Bağlaç, bile; dem: Zaman. (b. 3407)

hemdem: Arkadaş. / hem dem: hem: Bağlaç; dem: Kan. / hemdem: Dost. (b. 321)

hemdemin: +in Arkadaş. / hem demin: hem: Aynı; demin: +in Zaman (b. 51, 662, 820)

hemdemün: +ün Arkadaş. / hem demün: hem: Bağlaç; demün: +ün Zaman. (b. 794)

hemîn: Hemen. / hemîn: +in Üzüntü, gam, keder, kaygı, hüzn. (b. 1329, 1613, 2013, 2707)

hemser: Benzer, eş, müsâvi. / hem ser: hem: Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zâten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir; ser: Baş, kafa. (b. 2923)

herâyine: Mutlaka, elbette. / âyine: Ayna. (b. 358, 2511)

hercâyî: Bir şey üzerinde sürekli durmayan, sözünden, kararlarından dönüveren, sebatsız, kararsız (kimse). / her câyî: her: Hepsî, bütün; câyî: +1 Yer, mahal, mevki. (b. 2577, 2585)

heykel: Taş, tunç, kil ve alçı gibi maddelerden yontularak, kalıba dökülerek veya yoğurulup, pişirilerek yapılan insan, hayvan vs. şekli. / heykel: Gövde. / heykel: Büyük ve yüksek yapı, âbide. (b. 337)

hezâr: Bin sayısı. / hezâr: Bülbül. (b. 1358, 2460, 2481)

hışm: Öfke, kızgınlık, gazap. / haşem: Bir kimsenin yanında bulunan adamları, maiyet. (b. 1186)

hibel: Matem. / hibel: Yitirilmiş. (b. 311)

hilâf: Ters, aykırı. / hilâf: Söğüt ağacı. (b. 4803)

hilâl: Ayın yeni doğduğu zaman ilk üç günlük yay şeklindeki durumu. / hilâl: Sâfi, halis. (b. 705)

hilâl: Yeni ay, yay şekli. / hilâl: Uçları kırılmış değirmen taşı. / hilâl: Sürahinin dibinde kalan şarap halkası. (b. 172)

ho rezm: ho: Bağlaç; rezm: Savaş. / H̱ārezm: Ceyhun Nehri'nin Aral Gölü'ne döküldüğü yerin her iki yanında yer alan tarihsel bölgedir. (b. 3820)

hor: Sonuna geldiği kelimelere “yiyen, içen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar. / hor: Değersiz, bayağı, hakir. (b. 1730)

horûs: Şarap. / horûs: Horoz. (b. 1684, 1958)

Hoten: Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin güney batısında İpek Yolu'nun Taklamakan güney güzergâhı üzerinde yer alan tarihi bir vaha şehridir. / hoten: Evlilik yoluyla edinilen akraba, hısım. (b. 1203)

Hû: Allah. / hû: “Hey, neredesin, bana bak” anlamında seslenme sözü. (b. 513)

hüb-içün: hüb: Güzel, sevgili; içün: Amacıyla. / hübı çün: hübı: + Güzel, sevili; çün: -den dolayı, -den ötürü. (b. 1994)

hulkına: +ına Doğuştan olan huy, yaratılış, tabiat. / halkına: +ına İnsanlar, yaratılmış olanlar. (b. 740, 2516)

humâr: İçkiden sonra gelen kötü sarhoşluk. / Zü'l-Humâr: Bir kötü kişinin adı. (b. 608, 3376)

hûn: Kan. / nâhûn: Tırnak. (b. 3671)

ḥūn: Kırmızı. / ḥūn: Kan. (b. 98, 667)

ḥunyā: Harut-Marut meleği. / ḥunyā: Teganni etmek, şarkı söylemek. (b. 2964)

ḥūr: Güneş. / ḥor: Değersiz, bayağı, hakir. (b. 2500, 2817)

Ḥurşīd: Özel isim. / ḥurşīd: Güneş. (b. 1593)

ḥūşe-çīn: Başak toplayan. / ḥūşa çīn: ḥūşa: Fikirler; çīn: Bükülmüş. (b. 1196)

ḥuvā: Bir ülkenin toprağı. / ḥavā: Açlık. (b. 2965)

ḥūy: Tabiat, yaratılış, mizaç. / Ḥūy: Allah. (b. 33)

Ḥūsām: Özel isim, 15. yy.da yaşamış şair. / ḥūsām: Keskin kılıç. (b. 3017)

Ḥüsrev: Özel isim, şair. / ḥüsrev: Hükümdar, padişah. (b. 3062)

Ḥüzā: Allah. / ḥūdā: Sahip. (b. 157)

Ḥüzā: Allah. / ketḥüzā: Eskiden büyük devlet adamlarının, zenginlerin işlerini gören kimse, kâhya: (b. 767)

I

İldırım: Özel isim: II. Bayezid. / ıldırım: Yıldırım, bulutlarda toplanan elektriğin kuvvetli bir ışık yayarak gümbürtülü bir şekilde yere boşalması olayı. (b. 1238, 1260, 2698)

ırdı bil: ırdı:-dı Yıkma; bil: İdrak etmek. / Erdebīl: İran'ın Güney Azerbaycan bölgesinde, İran'ın aynı isimli Erdebil Eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehirdir. (b. 1379)

ırmasun: -masun Ayırmak. / irmesün: -mesün Ulaşmak. (b. 1427, 2476)

ışmarladı: -dı Tevdi etmek, emanet etmek. / ışmarladı: -dı Tembih etmek, tavsiye etmek. (b. 4836)

ışıdur: -ur Parlatmak, ışıklandırmak, aydınlatmak. / işidür: +idür: Faaliyet, çalışma, amel. (b. 1612, 2792)

ışık: Bâtınî inançları benimseyen dervişlere, Alevî, Hurûfî ve bir kısım Bektâşî dervişlerine verilen isim. / aşık: Ayak bileğinin iki yanındaki ufak kemikler. (b. 1393, 1397, 1432, 1925, 2038, 2223)

ışık: Bâtınî inançları benimseyen dervişlere, Alevî, Hurûfî ve bir kısım Bektâşî dervişlerine verilen isim. / ışık: Demir başlık, miğfer. (b. 1401, 1566, 1579, 1616, 1753, 1792, 1953, 1965, 1976, 2104, 2114, 2233, 2297, 2338, 2344)

ışık: Bâtınî inançları benimseyen dervişlere, Alevî, Hurûfî ve bir kısım Bektâşî dervişlerine verilen isim. / ışık: Cisimlerin görülebilmesini sağlayan enerji türü, ziyâ. (b. 1517, 1531, 1584, 1934, 2265)

ışık: Cisimlerin görülebilmesini sağlayan enerji türü, ziyâ. / ışık: Demir başlık, miğfer. (b. 1460, 1782, 1817, 2126, 2131)

İ

i yâr: i: Seslenme ünlemi; yâr: Dost. / Eyâr: Mayıs ayı. (b. 4615)

içer: -er Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. / açar: -ar (Ağaç için) Çiçeklenmek, (çiçek için) büyüyüp tomurcuk ve gonca hâinden çıkmak. (b. 2093)

içer: -er Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. / açar: -ar Ferahlık vermek. (b. 1990)

içer: -er Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. / açar: -ar Görünür duruma getirmek. (b. 1670)

içer: -er Yemin etmek (and ile). / açar: -ar Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak. (b. 717)

içer: -er Yemin etmek (ant ile). / içer: -er Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. (b. 3053)

içine: +ine Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil. / içine: +ine Karın, mîde, bağır. (b. 2194)

içine: +ine Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil. / içi ne: içi +i Bir şeyin dışı bakmayan tarafı, içeride kalan yüzü; ne: Soru edatı. (b. 2347)

idelüm: -elüm Yapmak, etmek. / eydelüm: -elüm Söylemek, anlatmak. (b. 3786)

ifrâd: Ayırmak. / ifrâd: Tek tek söylemek. (b. 234)

ihlâş: Kulun bütün amel, ibâdet ve davranışlarının şirk ve riyâdan uzak olarak sâdece Allah için olması. / İhlâş: *Kuran*'ın 112. sûresinin adı. (b. 3077)

ihsân: Verme, bahşetme. / ihsân: Lütüf, kerem. / ihsân: Yükümlülük verme. (b. 317)

ile: Bağlaç. / ele: +e Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü; dest, pençe. (b. 1524)

ile: Birlikte. / ele: +e Kolun, bilek mafsallından îtibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı. (b. 3692)

ile: Birlikte. / ile: +e Memleket, ülke. (b. 4014)

ilin: +in Ülke. / elin: +in Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü; dest, pençe (b. 1364, 1551, 1595, 2098)

iline: +ine Şehir. / iline: -e Birinin kötü bir duruma düşmesi dileğini gönlünden geçirmek veya açıkça söylemek; beddua etmek, kargılamak, kargışlamak, intizar etmek. (b. 1311, 1578)

iline: +ine Şehir. / iline: +ine Ülke, memleket. (b. 2415)

- iline: +ine Ülke, memleket. / ilene: Allah'ın gazabına uğramasını dilemek, bedduâ etmek, inkisar etmek, kargımak. (b. 1048, 4011)
- iline: +ine Ülke, memleket. / iline: +ine Halk, ahali, kendisine yabancı olanlar, başkası. nîk-baht: İyi bahtlı. / nîk baht: nîk: İyi; baht: Talih. (b. 1538)
- iline: -e İlişmek. / iline: +ine Şehir. (b. 1262)
- iliñüz: +iñüz Ülke. / eyleñüz: -ñüz Nasbetmek, tayin etmek. (b. 1568)
- ‘ilm-ile: ‘ilm: Bilgi; ile: Beraber. / ‘ilm-i lâ: Yokluk ilmi. (b. 216)
- ‘ilmine: Onun bilgisine, ilmine. / ‘ilmi ne: Bilgisi/ ilmi nedir? (b. 153)
- ilüñ: +üñ Ülke, memleket. / elüñ: +üñ Kolun, bilek mafsallından îtibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı. (b. 1966)
- ‘Îmâd: Özel isim. / ‘imâd: Önem, prestij. (b. 4938)
- Îmâmî: Özel isim. / imâmî: +1 İslâm dîninde görüş ve fikirleriyle bir mezhebe öncülük etmiş olan kimse. (b. 4933)
- îmân: Kuvvetli inanç. / îmân: Allah'ın birliğini, melekleri, mukaddes kitapları, peygamberleri, kıyâmet gününü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalp ile tasdik ve dil ile ikrar etme, kalben inanma ve dil ile söyleme. / îmân: Allah'a inanma, dînî inanç. (b. 335)
- îmânî: +1 Allah'a inanma, dînî inanç. / eymânî: +1 Yeminler. (b. 3272)
- in‘âm: Lutuf, ihsan. / en‘âm: Halk. (b. 127, 1234)
- inan: Bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek. / inen: -en Değeri düşmek. (b. 1256)
- ince: Kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan; cılız, narin, kalın karşıtı. / ince: Zayıf. (b. 2538)
- incidür: +dür İstiridye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkarılan ve süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, sert, sedefli tâne. / incidür: -ür Gönlünü kırmak, gücendirip üzülmeye sebep olmak. (b. 994)
- incine: -e Birinin herhangi bir sözü veya davranışı yüzünden üzüntü duymak, gücenmek, kırılmak. / inci ne: inci: İstiridye gibi bazı kavkılı deniz hayvanlarının içerisinde oluşan, değerli, küçük, sert, sedef renginde süs tanesi; ne: Soru edatı. (b. 1209)
- iñiler: -r Acı ve üzüntü ifâde eden kesik kesik sesler çıkarmak. / iñiler: -r (Bir yer) Yankılanan gür ve kuvvetli seslerle dolmak. (b. 4646)
- iñledi: -di Acı ve üzüntü ifâde eden kesik kesik sesler çıkarmak. / añladı: -dı Kavramak, idrak etmek. (b. 1518, 1775, 1945, 2714, 2719)
- ins: İnsan. / üns: Samimiyet, dostluk. (b. 385)

İnsân adı: İnsân: Özel ad: Peygamber ismi; adı: +ı Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz; isim, nam. / insân-idi: insân: İki ayaklı, iki elli, akıllı ve konuşma yeteneği olan memeli canlı; idi: Ek eylem. (b. 3219)

ir: Eriştirmek, vasıl etmek. / ir: Erken. (b. 680)

irdi bil: irdi:-di Erişmek, ulaşmak; bil: İdrak etmek. / Erdebîl: İran'ın Güney Azerbaycan bölgesinde, İran'ın aynı isimli Erdebil Eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehirdir. (b. 1226, 1910, 1943, 1988, 2000, 2067, 2116, 2171, 2185, 2217, 2329, 2453)

irdi: -di Ulaşmak. / urdı: -dı Baskın yapmak, hücum edip savaşmak. (b. 2193)

ire: -e Yetişmek, neşvünema bulmak, kemale gelmek. / ire: -e Vakıf olmak, anlamak. (b. 290)

irer: -er Ulaşmak. / arar: -ar Elde etmeyi istemek, üzerinde durarak elde etmeye çalışmak. (b. 511)

irer: -er Vasıl olmak, yetişmek, erişmek. / irer: -er Gelmek, gelip çatmak, erişmek (b. 532)

irgürür: -ür Ulaştırmak, eriştirmek. / er görür: er: Asker; görür: -ür (kötü durumlar için) Kendisine yapılmak, mâruz kalmak, dûçar olmak. (b. 2289)

irişür: -ür Varılması zamana, emeğe bağlı olan veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak. / irişür: -ür Bir yere ulaşmak, varmak. (b. 185)

irkek: Mert. / irgeñ: Yetişmiş. (b. 1111)

İskender'e: +e Özel isim: İslâm tarihinde daha çok efsanevî şahsiyetiyle tanınan Makedonya kralı. / göndere: +e Mızrak. (b. 2391)

İslâm'ı çün: +ı Allah'ın *Kuran* ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, müslümanlık; çün: Ne vakit ki, vaktâ ki. / İslâm için: İslâm: Allah'ın *Kuran* ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, müslümanlık; için: Uğruna, yoluna, yararına. (b. 1587)

İsrâ'îl: Hz. Ya'kub'un ikinci adı veya lakabı. / Benî İsrâ'îl: İsrailoğulları devleti. (b. 3327)

isterdiler: -diler İstek duymak; arzulamak. / diler: -r Bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek; arzu etmek. (b. 1553)

iş: Bir maksatla yapılan faâliyet, çalışma, amel. / iş: Yâr, dost, arkadaş, hemhal. (b. 2102, 2397)

iş: Eş. / iş: Uğraş. (b. 391, 581, 2431)

işbu gün: işbu: Bu, işte bu; gün: Güneş. / bugün: İçinde bulunulan gün. (b.1739)

işi degül: işi: +i Uğraş, meslek; degül: Olumsuzluk edatı. / işide gül: işide: -e Duymak; gül: Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği. (b. 3043)

işi ne: iş: Uğraş; ne: Nedir? / işine: +ne Uğraş. (b. 380, 1006)

işide: -e Kulakla algılamak; duymak. / ışıda: -a Parlatmak, ışıklandırmak, aydınlatmak. (b. 2504)

işide: -e Kulakla algılamak; duymak. / iş ide: iş: Amel; ide:-e Yapmak. (b. 827, 1021, 1032, 1716, 2716, 2793)

işidüñ: -üñ Kulakla algılamak; duymak. / iş idüñ: iş: Amel; idüñ: -üñ Yapmak. (b. 2484)

işidür: -ür Haber almak, öğrenmek. / ışıdur: -ur Parlatmak, ışıklandırmak, aydınlatmak (dış ile). (b. 1439, 1494, 2005)

işidür: +i,-dür: Faaliyet, çalışma, amel. işidür: -ür Haber almak, öğrenmek. (b. 92, 1907)

işit: Duymak. / iş it: iş işlemek, amel etmek. (b. 209, 367)

işit: Kulakla algılamak; duymak. / ışıt: Parlatmak. (b. 293, 850, 2452)

işledür: Çalıştırmak. / işledür: Döndürmek. (b. 122)

İşmüyıl: Özel isim: Bir peygamber adı. / altmış yıl: altmış: Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı; yıl: Sene. (b. 3293)

it: Köpek. / it: Yapmak, etmek yardımcı fiili. (b. 600, 623, 677, 2589)

itmedi: -medi Yapmak etmek. / itmedi: -medi Yerine getirmek. (b.1741)

itmegi: -megi Yapmak, eylemek. / etmegi: +i Unun su ile yoğrulmasından elde edilen hamurun fırın, saç veya tandırda pişirilmesiyle yapılan ve insanın başlıca gıdâsı olan yiyecek. (b. 1077, 1112)

itmesün: -mesün: Yapmak, etmek. / atmasun: tehlikeye düşürmek, sıkıntı, üzüntü veya zarar oluşturacak bir duruma sokmak (tehlike ile). (b. 1876)

itmeye: -meye Yapmak, etmek. / atmaya: -maya Göndermek, yollamak. (b. 303)

ive: -e Acele etmek. / ive: +e Ev. (b. 4212)

iyād: Güçlü. / eyād: Eller. (b. 2570)

izhār-ile: izhār: Meydana çıkarma, aşıkaretme; ile: Birlikte. / izhārı lā: izhār:+ı Meydana çıkarma, aşıkaretme; lā: Yok. (b. 277)

K

ķabāk: İçki kadehi, şarap tası, şarap kabı. / ķabāk: Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki. (b. 1891)

ķabūl: (Allah) Katında makbul saymak, beğenip karşılığını vermek (etmek ile). / ķabūl: Doğudan esen rüzgar. (b. 790)

kaçdı: -dı Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak; firar etmek, gazlamak. / kuçdı: -dı Kucaklamak. (b. 1574)

kadar: Gibi. / kader: (Zamanı ve oluş biçimiyle her şey hakkında) Allah tarafından ezelde tâyin ve tespit edilmiş hükümlerin bütünü, alın yazısı. (b.1765)

kadar: Ölçüde, derecede. / kadar: Dek, değin. (b. 2155)

kadem: Kararlı, sözünde duran (şâbit ile). / kıdem: Varlığının hiçbir tarz ve şekilde başlangıcı olmamak” anlamında Cenâbıhakk’ın zâtî sıfatlarındandır. (b. 195)

kadîd: Çok zayıf. / kadîd: İskelet, kuru et. (b. 2834)

Ķādir: Tam ve mutlak kudret sâhibi olan, istediğini dilediği gibi yapmaya gücü yeten” anlamında esmâ-i hüsnâdandır. / kâdir: Muktedir. (b. 438, 1051)

Ķadr: İtibar, şeref. / Ķadr: İslâm dîninde ramazanın 27. gecesi olduğu genellikle kabul edilen, *Kur’ân-ı Kerîm*’in indirilmeye başlandığı mübârek af gecesi, leyle-i kadir (leyl ile). (b. 708, 1315)

Ķāf-ile: Ķāf: Kaf Dağı; ile: Birlikte. / Ķāfile: Topluluk, takım, grup, guruh. (b. 3699)

Ķāf: Ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ. / Ķāf: *Kuran* için kısaltma. / Ķāf: Arap alfabesinde Ķaf harfî. (b. 315)

Ķāf: Arap alfabesinde Ķaf harfî. / Ķāf: Ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ. (b. 1465, 2732)

Ķāf’a: +a Ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ. / Ķāfâ: Baş. (b. 1648, 1724)

Ķāfâ: Baş. / Ķāf’a: +a Ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ. (b. 1263, 2214, 2275, 2370)

kāfi: Arap alfabesinde kâf harfî. / kāfi: Yeterli. / Kāfî: Efsanevi bir dağ. (b. 328)

kāfidur: +ı,+dur Kef harfî. kāfidür: +dür Yeterli. (b. 94)

Ķahramân: Özel isim: *Şehname* karakteri. / Ķahr amân: Ķahr: Keder; amân: Emniyet, kurtuluş. (b. 3652)

Ķal: Bir işe devam edememek, çaresiz olmak (âciz ile). / Ķıl: Etmek, yapmak. (b. 387, 403)

Ķāl: Söz, laf (Ķîl ile). / Ķal: Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürme. (b. 306, 2758)

Ķal’a-güşây: Kale açan, fetheden. / Ķal’a güşây: Ķal’a: Eskiden düşmana karşı koymak ve güvenliği sağlamak için savunulması gereken önemli noktalara yapılan yüksek, kalın duvarlı, burçlu, mazgallı, sağlam ve kuvvetli yapı, kermen, germen; güşây: Açılmış, fethedilmiş. (b. 1546)

Ķalak: Aptal. / Ķulak: Duyma organı. (b. 1991)

Ķalb: Gönül, yürek. / Ķalb: Sahte, düzmece. (b. 1102, 1103, 1350, 1424, 2488)

kalbı: +ı Sahte, taklit / kalbi: +i Yürek. (b. 23)

kalbi: kalbi: +i Gönül, yürek. / kalbı: +ı Bir durumdan başka bir duruma, bir şekilden başka bir şekle çevirme, değiştirme. (b. 654)

kaldı: -dı Varlığını korumak, bulunmak. / kıldı: -dı Yapmak, etmek. (b. 1867)

kalem: Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet. / kalam: -am Bir halde bulunmak. / kılam: -am Eda etmek, yerine getirmek. (b. 694)

kalem: Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet. / kalem: Gaf, hata. (b. 758)

kalem: Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet. / kalam: -am Bir halde bulunmak. (b. 1272, 3014)

kalem: Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet. / kılam: Yapmak, etmek. (b. 2101, 2409, 2688, 2706)

kalem: Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet. / nâkilem: +em Nakleden. (b. 4922)

kalem: Yazı yazmaya yarayan alet. / kalam: -a,-m Sürmek, devam etmek, sonrasına kalmak. (b. 58, 554)

kalem: Yazı yazmaya yarayan alet. / kalem: Alın yazısı, baht. / Kalem: *Kuran*'ın 68. suresinin adı. (b. 845)

kāline: +ine Söz, laf. / kalına: -a Konaklamak, konmak. (b. 376)

kāline: +ine Söz. / kalına: -ına Varlığını korumak, sürdürmek. (b. 648)

kāluñi: Pes ses. / kalüñi: Söz, lakırdı, laf. (b. 418)

kalur: -ur Hayatını sürdürmek. / kalur: -ur Varlığını korumak, sürdürmek. (b. 4962)

kalur: -ur Varlığını korumak, sürdürmek. / kılur: -ur Yapmak, etmek. (b. 1503, 1606)

kām ile: kām: Arzu, maksat; ile: Bağlaç. / kāmile: +e İlim, fazîlet ve hüner sâhibi, mânevî meziyetleri bakımından belli bir olgunluğa erişmiş (kimse). (b. 815)

kām: Arzu, meram, maksat. / şādkām: Sevinçli, mesrur. (b. 3258)

kāmer: Ay, mah. / kāmer: Gözlerin kamaşması. (b.1795)

kāmile: +e Hüner sahibi, olgun kimse / kām ile: kām: Mutluluk, ile: bağlaç. (b. 19, 2486, 2741)

kāmu: Hepsi. / kāmu: Bir memleketteki halkın bütünü, amme. (b. 3176)

kāmusın: +sın Tümü, hepsi. / kāmu sin: kāmu: Herkes; sin: Mezar. (b. 932)

kan durur: kan: Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı; durur: Bildirme eki. / kandurur: -ur

İçme isteğini tamâmen karşılayacak kadar içirmek, doya doya içirip susuzluğunu gidermek. (b. 960)

kan: Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı. / kân: Yayların yapıldığı ağaç. (b. 2285)

kana: +a Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı. / kana: -a Bir arzusunu yeteri kadar karşılayıp tatmin olmak, yeterince haz alarak bir şeye doymak. (b. 2533)

kanda: +a Şeker. / kande: Nerede. (b. 2524, 3127)

kandurur: -ur Aldatmak. / kan durur: kan: Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı; durur: Bildirme eki. (b. 4442)

kanı: +ı Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı; dem, hun. / kanı: Hani, nerede. (b. 1385, 1938, 2179, 2232, 2314)

kanı: +ı Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı; dem, hun. / kını: +ı Bıçak, kılıç vb. kesici araçların kabı. (b. 2301)

kânûn: Bir toplumda uyulması gereken kural, usûl, nizam. / kânûn: Devletçe konan ve her vatandaşın uyması gereken yazılı hukuk kuralı, yasa. (b. 1206, 2919)

kânûn: Devletçe konan ve her vatandaşın uyması gereken yazılı hukuk kuralı, yasa. / kânûn: Dikdörtgen biçiminde, bir köşesi kesik, yassı bir sandık üzerine gerilmiş tellerden oluşan, tırnak adı verilen çalgıçlarla çalınan ince saz çalgısı. (b. 880)

kapar: -ar Kapatmak. / kapar: -ar Almak, götürmek. (b. 4217)

kâr-sâz: İş yapan, becerikli. / Kâr-sâz: Allah. (b. 492)

kâr: İş, amel. / kâr: Fayda, çıkar. (b. 612, 3001)

kara: Siyah. / kara: +a Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağan hafif beyaz taneler. (b. 1158)

karağıdur: +ğıdur Korkusuz (göz ile). / kar ağıdur: kar: Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı; ağıdur: +ıdur Beyaz. (b. 1105)

karar: -ar Karıştırmak, birbirine katmak. / karar: -ar Kararmak, bulanmak. (b. 104)

karâr: Bir yerde ya da halde durma, sakın olma. / karar: -ar Karıştırmak, birbirine katmak. (b. 1853, 2257)

karâr: Bir yerde ya da halde durma, sakın olma. / karâr: Rahat, huzur. (b. 184, 1824, 1836, 1947, 1986)

ķarār: Bir yerde ya da halde durma, sakın olma. / ķırar: -ar Öldürmek, yok etmek, imha etmek, tenkil etmek. (b. 1533, 2168, 2222)

ķarar: -ar Karıştırmak, birbirine katmak. / ķarār: Rahat, huzur. (b. 2519, 2789)

ķardeşi: +i Aynı anne babadan doğmuş veya yalnız anneleri ya da babaları aynı olan kimselerin birbirine göre durumu. / ķardeşi: Kardeşlik. (b. 4611)

ķarı: Kadın. / ķarı: +ı Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağın hafif beyaz tâneler. (b. 4320)

ķarı: Kadın. / ķarı: Yaşlı. (b. 4237)

ķarneyn: İki boynuz. / Zü'l-Ķarneyn'e: +e Özel isim: *Kuran*'ın Kehf Suresi, 83–101 ayetlerinde doğuya ve batıya seyahat eden ve bir topluluk ile Ye'cüc ve Me'cüc arasına set çeken kimse olarak sunulur. (b. 1666)

ķarnı: +ı Yüzyıl. / ķarnı: +ı Zaman. (b. 782)

ķarnına: +ına Boynuz. / ķarnına: +ına İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi; batın. (b. 2009)

ķarnına: +ına Devir, zaman. / Zü'l-Ķarneyn'e: +e Özel isim: *Kuran*'ın Kehf Suresi, 83–101 ayetlerinde doğuya ve batıya seyahat eden ve bir topluluk ile Ye'cüc ve Me'cüc arasına set çeken kimse olarak sunulur. (b. 1200)

ķartala: +a Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş. / ķurtıla: -a Tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak. (b. 2010)

ķarye: Şehir. / ķarye: Köy. (b. 3334)

ķārzār: Savaş, cenk. / ķarı zār: ķār: +ı İş, amel; zār: Ağlama, inleme. (b. 1142, 3383)

ķaşab: Kan dökücü, hunhar kimse. / ķaşab: Koyun, kuzu, sığır, dana gibi eti yenecek dört ayaklı hayvanları kesen veya kesilmiş hayvanları parçalayarak satan kimse. (b. 2280)

ķatı: Çok, aşırı derecede. / ķatı: +ı Üst üste konulmuş şeylerden her biri; katman, tabaka. (b. 3531)

Ķātibī: Özel isim: İranlı şair. / ķātibi: +i Yazı yazan, yazıcı. (b. 2636)

ķatredür: +dür Damla. / ķatre dür: ķatre: Damla; dür: İnci. (b. 1212)

ķavlını: +ını Söz, kelam. / ķulını: +ını Osmanlı Devleti'nde devşirme yoluyla gelen askerlere verilen isim. (b. 1548, 1614, 1630, 1895)

ķaya: Büyük taş. / ķaya: -a Uzaklaşmak. (b. 3739)

ķayır: Kum. / ķayır: Koruyarak başarısını sağlamak, elinden tutmak; himmet etmek. (b. 592, 1735)

ķayısı: +sı Kaygı, tasa. / ķayısı: Açık turuncu renkte, eti sulu, güzel kokulu, tek ve sert çekirdekli tatlı meyve; sarıerik (b. 2296, 2725)

ķazan: -an (Hendek, kuyu, ķukur vb. şeyleri) Toprağı eşip çıkarmak sûretiyle meydana getirmek. / ķazan: Edinmek, sahip olmak. (b. 1093)

ķazana: +a Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap. / ķazana: -a Edinmek, sahip olmak. (b. 1084, 3971)

ķebîr: Büyük, ulu. / ki pîr: ki: Bağlaç; pîr: Şeyh. (b. 1035)

ķec: Eğri, çarpık. / geķ: Bulunduğu yerden ayrılıp başka bir yere yerleşmek, yer değiştirmek. (b. 3896)

ķeķ: Yapağı veya keķi kılının dövülmesi veya ayakla tepilmesiyle elde edilen kaba kumaş. / geķe: -e Bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak. (b. 2661)

ķeķ: Yapağı veya keķi kılının dövülmesi veya ayakla tepilmesiyle elde edilen kaba kumaş. / geķe: -e Bir sıfattan sonra gelip kendini öyle saymak. (b. 2605)

ķeķ: Yapağı veya keķi kılının dövülmesi veya ayakla tepilmesiyle elde edilen kaba kumaş. / geķe: -e Geride bırakmak; aşmak. (b. 1027, 2103)

ķeder: Bulanıklık. / ķeder: Üzüntü, gam. (b. 3446)

ķeder: Üzüntü, tasa. / gider: -er Bir yere doğru yönelmek; gidedurmak. (b. 1395)

ķef: Avuç. / ķef: Köpük. (b. 1297)

ķefe: +e Avuç. / ķefe: +e Köpük. (b. 3834)

ķefe: +e Avuç. / Kefe: Kırım yarımadasında bugün Ukrayna'ya bağlı tarihî bir liman şehri. (b. 1409)

ķehf: Sığınacak yer, melce. / ķehf: Mağara. (b. 2354)

ķelâm: Kelâm ilmi, İslâmî inanç meselelerinden bahseden ilim. / ķelâm: İfade, söz. (b. 211)

ķelâm: Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifâde. / ķilâm: Yaralar. (b. 2628)

ķele: Boğa, tosun. / gele: -e Gelmek, varmak. (b. 2925, 3341)

ķele: Boğa, tosun. / kile: Kap, ölçek. (b.1748)

ķelem: Lahana. / gel em: gel: Konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesâfe katedip uzak bir yerdan daha yakın bir yere varmak; em: Çare. (b. 1153)

ķelîm: Kendisine söz söylenen, hitap edilen kimse [Tur dağında Cenâbıhakk'ın kendisine hitap etmiş olması sebebiyle Hz. Mûsâ'ya lakap olmuştur]. / ķilîm: Eskiden dervişlerin giydiği kalın sof hırka. (b. 663, 2930)

ķellede: +de Dağ zirvesi. / ķelle de: ķelle: Baş, kafa; de: Bağlaç. (b. 3118)

kem er: kem: Kötü; er: Kişi. / kemer: Bele bir kere dolandıktan sonra bağlanan veya tokalanan bel bağı. (b. 907, 1920)

kem tere: kem: Kötü, âdî; tere: Turpgillerden, yapraklarından salata yapılan ve çeşitli türleri bulunan baharlı bitki. / kemtere: +e Çok değersiz, çok aşağı, pek itibarsız, en hakir. (b. 1152)

kemāl: Bir kimsenin mânevî meziyetler, ahlâk, ilim ve fazîlet bakımından tam bir olgunluğa erişmiş olması durumu (sahip ile). / kemāl: Bir şeyin tam ve noksansız dereceye erişmiş olması durumu, mükemmellik, tamlık. (b. 743, 1905, 2444)

kemāl: Olgunluk. / kem āl: kem: Kötü, fena.; āl: Hile. (b. 924, 981, 2627)

kemāl: Olgunluk. / Kemāl: Özel isim: 16. yüzyılda yaşamış şair (Hoca ile). (b. 258, 2581, 2624)

Kemāl: Özel isim 15. yy.da yaşamış mutasavvuf, şair. / kemāl: Tamlık, mükemmellik. (b. 159, 2775)

Kemāl: Özel isim, 15. yy.da yaşamış bir şair. / kem āl: kem: Kötü, fena; āl: Hile. (b. 937)

Kemāl: Özel isim. / kemāl: Olgunluk. (b. 4937)

kemi: +i Eksik, noksan. / kemi: +i Kalabalık, çokluk. (b. 2480)

kemîn: Çok küçük, çok hakir. / kimin: “Ben kimim?” (b. 34, 603)

kemîn: Pusu. / kemin: +in Değersiz, kötü, âdî. (b. 3048)

kemîne: Hakir, âciz, dūn, zavallı. / kimi ne: kimi: Gibi; ne: Soru edatı. (b. 1151)

kemür: -ür Sert bir şeyi dişleriyle azar azar koparmak; yemek. / kömür: Karbonlu maddelerin kapalı ve havasız yerlerde için için yanmasından veya çok uzun süre derin toprak katmanları altında kalıp birtakım kimyasal değişmelere uğramasından oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt; kara elmas. (b. 2159)

kenār: Sahil. / kenār: Merkezden uzak olan yer, uç, köşe, yan. (b. 4314)

kendü de: kendü: Kendisi; de: Bağlaç. / kündede: +de Güreşçinin, hasmını altına alıp bir elini önden, ötekini arkadan geçirerek ellerini kilitlemesi. (b. 3757)

kendü zinā: kendü: Kendisi; zinā: Evlilik bağı ile bağlı olmayan kadınla erkek arasındaki cinsel ilişki, nikâhsız birleşme. / kendüzine: +ne Kendisine. (b. 4711)

kendüme: +me Kişinin öz varlığı, zâtı. / kendüme: +e Buğday. / kendüme: +üme Şehir, kent. (b. 2336)

kendüye: +ye Kendisi. / kendü yā: kendü: Kendisi; yā: İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis. (b. 249)

kendüzin: Kendini. / gündüzin: Gündüz vakti. (b. 3267)

Kerbelā: Bağdat civârında Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yerin ismi olup mecâzen "mâtem yeri" mânâsına gelir. / ger belā: ger: Eğer; belā: Büyük sıkıntıya ve zarara sebep olan olay, âfet, musîbet, felâket. (b. 671, 893)

kerem: Cömertlik. / kerem: İyilik, merhamet (kılmak ile). (b. 505)

kerem: İhsan, cömertlik. / ger em: ger: Eğer; em: Çare, ilaç. (b. 684)

kerem: İhsan, cömertlik. / gerem: Sıkıntı, eziyet. (b. 681)

kerem: Merhamet, ihsan. / gerem: -em (Bir şeyi) Kenarlarından veya uçlarından çekilebileceği kadar çekerek gelebileceği en düz duruma getirmek. (b. 543, 649)

kerem: İyilik, merhamet. / görem: -em Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek. (b. 361, 544, 995, 1633, 2006, 2705)

kerem: Merhamet, ihsan. / görem: -e, -m Şahit olmak. (b. 69, 514)

kes: Sonlandırmak. / kes: Kimse, şahıs. (b. 43, 397, 599, 2994)

kesem: -em Bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak; katetmek. / kesem: +em Kişi, şahıs. (b. 2011)

keser: -er Dibinden ayırmak. / keser: Tahta, ağaç yontmaya ve çivi çakmaya yarayan, kısa saplı, bir yanı keskin ağızlı çelik araç; kerki. (b. 3474)

kesmeden: +den Kesmek işi; kat. / kesmeden: -meden (Kesici bir âletle) Öldürmek, katletmek. (b. 2166, 2216)

keştîde: +de Gemi. / keştî de: keştî: Gemi; de: Bağlaç. (b. 4372)

kethüzā: Kahya. / Hüzā: Allah. (b. 229, 395)

kevn ü fesād: kevn: Varlık, vücut, mevcûdiyet; fesād: Tabiî halden çıkma, bozulma, bozukluk. / gün fesād: gün: 24 saatlik zaman dilimi; fesād: Kargaşalık, karışıklık, fenâlık, kötülük, bozgunculuk, fitne. (b. 524, 966, 991, 1386)

key: Çok, pek çok. / Key: Özel isim, Efsanevi İran kahramanı. (b. 1662, 2396)

key: Hükümdar. / key: Çok, pek çok. (b. 944)

Key: Özel isim, Efsanevi İran kahramanı. / key: İyice, hakkıyla. / key: Nevakit, ne zaman? (b. 332)

Keykubad: Özel isim, Selçuklu sultanı. / tünd-bād: Kasırga, sert rüzgar. (b. 3289)

Keyvān: Zuhâl, Satürn gezegeni. / Keyvān: Özel isim: Efsanevi bir hükümdar. (b. 3391)

kez: Asa. / kez: Defa, kere. (b. 765)

kezin: Defa, kere. / gözin: +in Görme organı; basar, ayn, çeşm, dide. (b.1808, 2299)

ķıl: Etmek, yapmak. / ķıl: Bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı. (b. 42, 236, 341, 540, 1052, 1202, 1241, 2545, 2635, 2684)

ķıl: Yapmak, etmek. / ķıl: Laf, söz (ķāl ile). (b. 309, 1353, 2641)

ķılıcı: -ıcı Yapmak, etmek. / ķılıcı: +ı Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah. (b. 1208, 1235, 1302, 1480, 1766)

ķılıcın: +ın Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh. / ķıl-için: ķıl: Tüy; için: Amaç bildirir; maksadıyle, amacıyle, gâyesiyle. (b. 1187)

ķılıç: Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh. / ķıl iç: ķıl: Eylemek, yapmak; iç: Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil. (b. 1229, 2189)

ķılına: -a Yapılmak, edilmek. / ķılına: +ına Bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı. (b. 1603)

ķılmadı: -madı Yapmak. / ķalmadı: -madı Herhangi bir durumu sürdürmek. (b. 1491)

ķıluñ: -uñ Yapmak, etmek. / ķuluñ: +uñ Köle. (b.1746)

ķıluñ: +uñ İnsan ve hayvan vücûdunda biten sertçe ve kalınca tüy. / ķuluñ: +uñ Köle. Ĥalîm: Özel İsim. / ĥalîm: Yumuşak huylu, yumuşak. (b. 2454)

ķır er: ķır: Beyaz; er: Asker. / ķırar: -ar Öldürmek. (b. 3601)

ķırān: İki yıldızın aynı burçta birleşmesi (şāhib ile). / ķıran: -an Öldürmek. (b. 901, 1453)

ķırān: İki yıldızın aynı burçta birleşmesi (şāhib ile). / ķıran: -an Öldürücü, toptan yok edici salgın hastalık veya olay. (b. 1199, 2218)

ķırān: İki yıldızın aynı burçta birleşmesi (şāhib ile). / ķırān: Çok çekişmeli. (b.1742)

ķırān: Yakınlaşma, bir araya gelme. / ķırān: İki yıldızın aynı burçta birleşmesi (şāhib ile). (b. 2731)

ķırdı: -dı Öldürmek. / ķardı: -dı Karıştırmak, birbirine katmak. (b. 1466, 1732, 2303, 2319)

ķırķa: +a Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı. / ķırķa: -a (Bir şeyin) Uç veya kenarından parça kesmek, bir miktârını eksiltmek. (b. 1132)

ķışşā dirāz: ķışşā: Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet; dirāz: Uzun. / ķışşādur az: ķışşādur: +dur Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet; az: Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan. (b. 3168)

ķıyma: -ma İç i sızlamadan öldürmek, canına kastetmek. / ķıyma: Kıyılmış et. (b. 3762)

ķızdur: +dur Dişi. / ķızdur: +dur Pahalı. (b. 4752)

ķızıla: + ıla Kıtlık, darlık. / ķız-ile: ķız: Dişi çocuk; ile: Bağlaç. (b. 1007)

kibir: Büyüklük taslama, kendini herkesten üstün görme, burun büyüklüğü. / gebir: Mecûsî, ateşe tapan kimse, ateşperest. (b. 528)

kibir: Büyüklük taslama, kendini herkesten üstün görme, burun büyüklüğü. / kiber: Büyük olma, büyüklük. (b. 1337)

kibr ü riya: kibr: Büyüklenme, benlik, gurur; riya: İkiyüzlülük. / Kibriyâ: Allah, Cenâbıhak. (b. 304)

kiçi: Küçük. / keçi: Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve pöstekisi için yetiştirilen, çenesinde sakalı bulunan, bitkilere çok zararlı, evcil memeli hayvan. (b. 2943)

ķıl u ķāl: Dedikodu. / ķāl ķıl: ķāl: Sahte, yapmacık; ķıl: Yapmak, etmek. (2487)

ķıl u ķāl: Dedikodu. / ķıl ķāl: ķıl: Yapmak, etmek; ķāl: Karışık durumdaki mâden ve maddeleri çeşitli özelliklerinden faydalanarak birbirinden ayırma işlemi. (b. 1099)

ķıl: Laf, söz (ķāl ile). / ķıl: İnsan ve hayvan vücûdunda biten sertçe ve kalınca tüy. (b. 525)

ķıl: Laf, söz (ķāl ile). / ķıl: Yapmak, etmek. / (b. 478)

ķilīm: Eskiden dervişlerin giydiği kalın sof hırka. / Kelīm: Kendisine söz söylenen, hitap edilen kimse [Tur dağında Cenâbıhakk'ın kendisine hitap etmiş olması sebebiyle Hz. Mûsâ'ya lakap olmuştur]. / Kelīm: Hz. Musa. (b. 837)

ķim: Ki bağlacı. / ķim: Hangi kimse. (b. 246)

ķime er: ķime: +e Hangi kimse; er: Varmak, gitmek. / ķim irer: ķim: Herhangi bir kimse; irer: -er Ulaşmak, vasıl omak. (b. 2547)

ķimem: +em Hangi kimse. / ķemem: +em Kötü, fenâ, değersiz, âdî. (b. 3039)

ķimse-ven: ķimse: Hiçbir şahıs, hiçbir insan; -ven: Gibi. / ķim seven: ķim: Hangi kimse; seven: -en Sevgi duymak, gönlünde (ona karşı) bir muhabbet beslemek. (b. 1147)

ķīn: Kendisine yapılan bir şeyi hazmedememekten doğan devamlı ve gizli düşmanlık, garaz, buğz. / -ķin: Sonuna geldiği kelimelere “-lı” anlamı katar. (b. 1250)

ķīne-dār: ķīne: Kin; -dār: Sonuna geldiği kelimelere “tutan, sâhip ve mâlik olan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfat ve isimler yapar. / ķine dar: ķine: Yine; dar: Genişliği, içine girecek şeye göre yetersiz olan, içine sığılmayan veya sığılması zor olan, geniş ve bol olmayan. (b. 1072)

ķīne: Kin, nefret. / ķine: Yine. (b. 1091, 1825, 2060, 2952)

ķīne: Kin. / ābgīne: Kadeh. (b. 2873)

ķisrā: Eski İran hükümdarları için kullanılan unvan sözü. / kesre: Arap ve Osmanlı alfabesinde altına konduğu sessiz harfı ı veya i sesiyle berâber okutan ve () şeklinde gösterilen hareke, esre. (b. 2976)

ķīş: Satrançta oyuncuların birinin bir taşı zorlaması ve bunu haber vermek için söylediği söz. / ķīş: Ok mahfazası, ok kuburu, sadak. (b. 2831)

- kīşden: +den Ok mahfazası, ok kuburu, sadak. / kişiden: +den İnsan, kimse, şahıs. (b. 1310)
- kitāb: Herhangi bir konuda yazılmış manzum veya mensur eser. / ki tāb: ki: Bağlaç; tāb: Aydınlik. (b. 2633, 2747)
- kitāb: Herhangi bir konuda yazılmış manzum veya mensur eser. / tāb: Aydınlik. (b. 2440)
- kizbsüz: +süz Yalan. / kizb söz: kizb: Yalan; söz: Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yâhut cümleler dizisi, kelâm, kavil, lakırdı. (b. 1364)
- koçına: +ına Damızlık erkek koyun. / kocına: -na Tedirgin olmak, gocunmak, (b. 1425, 1720)
- koğuk: -duğ Bırakmak, vazgeçmek. / koğuk: -duğ Müsaade etmek, izin vermek. (b. 1019)
- koğular: +lar Nesnelerden yayılan küçücük zerrelere burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı duygu; buke. / koğular: -r Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek. (b. 3059)
- kolayına: +ına Zahmetsizce, sıkıntı çekmeden yapılan, güçlüğü olmayan. / kula yine: kula: +a Köle; yine: Bir daha. (b. 2768)
- kollaruñ: İnsanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı. / kullaruñ: Osmanlı Devleti'nde devşirme yoluyla gelen askerlere verilen isim, yeniçeri. (b. 2241, 2256)
- komazam: -mazam Bırakmak, terketmek. / kovmazam: -mazam Takibetmek, izlemek, kovalamak. (b. 2235)
- konđurdı: -dı Konmasını sağlamak, konmasına sebep olmak. / kandırdı: -dı İçme, yeme isteğini karşılamak. (b. 2978)
- kopar: -ar Meydana çıkmak, zuhur etmek, neşet etmek, çıkmak. / kıpar: -ar Göz kapaklarını çabucak açıp kapamak; kırmak. (b.1780, 2132)
- kopar: -ar Meydana çıkmak, zuhur etmek, neşet etmek, çıkmak. / kapar: -ar Birdenbire yakalayarak, çekerek almak. (b. 1384)
- kor: Kapalı, çıkmaz. / kor: -r Belli bir yere yerleştirmek, koymak. (b. 124)
- korđusını: +sını Kaygı, üzüntü, endişe. / kor ho seni: kor: Yerleştirmek; ho: Bağlaç; seni: +i 2. tekil kişi zamiri. (b. 4098)
- korıya: -ya Esirgemek, muhafaza etmek. / kırıya: -ya Hayâtiyetini kaybetmek, bitkin cansız hale gelmek (kan ile). (b. 1043, 1521, 1544, 1703)
- korđarım: -arım Korkuya kapılmak, korku duymak, ürkmek. / karım: Alacaklı kimse. (b. 2204)
- korđıda: -a Korkmasına yol açmak. / korđıda: +da Kaygı, üzüntü, endişe. (b. 1312)

korqu yā: korqu: Kaygı, üzüntü, endişe; yā: Şaşkınlık ve hayret bildirir. / kor kıya: kor: İyice yanıp ateş hâline gelmiş odun veya kömür parçası; kıya: -a Bırakmak, yerleştirmek. (b. 574)

korqıda: -a Korkmasına yol açmak. / korqu da: korqu: Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü; da: Bağlaç. (b. 1585)

korqıda: +da Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü. / korqıda: -a Korkmasına yol açmak. (b. 1396)

korqıda: +da Üzüntü, tasa. / Korqud'a: Özel isim: Bayezid'in oğullarından biri, Selim'in kardeşi. (b. 1405, 1428, 1512, 1520, 1570, 1580)

korqıya: +ya Kaygı, üzüntü, endişe. / kor kıya: kor: İyice yanıp ateş hâline gelmiş odun veya kömür parçası; kıya: -a Bir yere bırakmak. (b. 3054)

koşı: -ı Bir yere ivedilikle gitmek. / kuşı: +ı Şans, talih (devlet ile). (b. 4361)

koşıda: +da Koşarak yapılan yarış. / kuşı da: kuşı: +ı Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı; da: Bağlaç. (b. 3508)

kova: -a Takip etmek. / kova: -a Def etmek. (b. 4660)

koyı: Yüzüstü (yüz ile). / kayı: Endişe, tasa. (b. 1928)

koyını: +ı Yatmakta olan bir kimsenin kollarının arası, kucak. / koyını: +ı Geviş getirenlerden, eti, sütü ve yapağısından faydalanılan, boynuzlu, memeli, evcil hayvan. (b. 3259)

koyun: Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan. / koyun: Kucak. (b. 2250)

koyuna: +a Geviş getirenlerden, eti, sütü ve yapağısından faydalanılan, boynuzlu, memeli, evcil hayvan. / ko yine: ko: Müsaade etmek; yine: Bir kez daha. (b. 4174)

kozi: Ceviz. / kuzı: Koyun yavrusu. (b. 1000, 3870)

köftehor: Şarlatan, yüzsüz. / köfte-hor: köfte: Genellikle çekilmiş etten, bazen de tavuk, balık veya patatesten yapılan, türlü biçimlerde pişirilen yemek; hor: Sonuna geldiği kelimelere “yiye, içen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar. (b. 1001)

kök: Bitkileri toprağa bağlayan, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm. / gök: Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk; gök kubbe, asuman, felek, sema. (b.429, 1750, 1774, 1803, 1809, 1815, 1843, 2004, 2165, 2181, 2212, 2263, 2281, 2288, 2290, 2304, 2306, 2307, 2310, 2325, 2355, 2906)

kök: Temel. / gök: Gökyüzü. (b. 1836)

kör: Görme duyusundan mahrum olan, görmeyen, âmâ. / gör: Anlamak, kavramak. (b. 3384)

kuçamaz: -amaz Kucaklamak, sarmak. / kócamaz: -maz Yaşlanmak. (b. 2557)

Ꞑuds: Cebrail (Ruh ile). / Ꞑuds: Kudüs şehri. (b. 737)

Ꞑuds: Özel isim, Kudüs şehri / Ꞑuds: Kutsal. (b. 41)

Ꞑudsīnūñ: +nūñ Mukaddes, kutsal. / Ꞑudsīnuñ: +īnuñ Mukaddes ve mübârek olma, mukaddeslik, kutsallık. (b. 2654)

Ꞑula: +a Köle, bende. / Ꞑıla: -a Yapmak, etmek, yerine getirmek. (b. 2419)

Ꞑulağı: +ı Başın iki yanında bulunan işitme organı. / Ꞑo lağı: Ꞑo: Bırakmak.; lağı: +ı Şaka, latîfe. (b. 2805)

Ꞑulam: +am, Köle, bende. / Ꞑılam: -am Yapmak, etmek. / Ꞑıl em: Ꞑıl: Yapmak, etmek; em: Çare, derman. (b. 696)

Ꞑulı: +ı Bende, köle. / Ꞑılı: +ı İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm. (b. 2749)

Ꞑulıda: +ıda Köle. / Ꞑulı da: Ꞑulı: +ı Köle; da: Bağlaç. (b. 1479)

Ꞑulını: +ını Köle. / Ꞑolını: +ını İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm. (b. 1255, 1418)

Ꞑulluğın: +ın Kul olma durumu./ Ꞑulluğın: +ın Kulun Allah'ın emir ve yasaklarına uyma sorumluluğu, kul olmanın gereği olan hizmet, ibâdet. (b. 502)

Ꞑumrî: Özel isim. / Ꞑumrı: Güvercinler takımından, boynunun yanlarında siyah beyaz benekleri, bazı türlerinin gerdanında siyah bir halka bulunan, güvercinden küçük, boz, renkli bir kuş. (b. 4935)

Ꞑur: Derece. / Ꞑur: Emsal. (b. 3568)

Ꞑur: Eş, akran. / Ꞑor: Bir yere yerleştirmek. (b. 3325)

Ꞑurb anı: Ꞑurb: Yakınlık; anı: Onu. / Ꞑurbân: Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan. (b. 2209)

Ꞑurbân için: Ꞑurbân: Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan; için: Sebebiyle. / Ꞑurbânı çün: Ꞑurbânı: +ı Bir amaç uğruna kendini fedâ eden veya fedâ edilen kimse; çün: Gibi. (b. 1878)

Ꞑurbân: Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan. / Ꞑurbân: Bir amaç veya kimse için kendini fedâ etmek (olmak ile). (b. 2208)

Ꞑurbân: Bir amaç veya kimse için kendini fedâ etmek (olmak ile). / Ꞑurb anı: Ꞑurb: Yakınlık; anı: Onu. (b. 559, 658)

Ꞑurbanda: +da Sadak, yay kabı. / Ꞑurbân da: Ꞑurbân: Bir âfet veya kazâda ölen kimse; da: Bağlaç. (b. 1872)

Ꞑurbanı: +ı Sadak, yay kabı. / Ꞑurbânı: +ı Bir âfet veya kazâda ölen kimse. (b. 1893)

kurddur: +dur Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan. / kurıdur: -ur
Devâmını bırakmayacak şekilde tüketmek, tamâmen bitirmek, yok etmek. (b. 3342)

kurdı: +ı Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan. / kurdı: -dı
Hazırlamak. (b. 4420)

kurıda: +da Kara, toprak. / kurda: +a Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da
yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan; börü. (b. 3717)

kurıdur: Kara, toprak, yer. / korıdur: -dur Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden,
tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak; muhafaza etmek, vikaye etmek, sıyanet
etmek. (b. 1261)

kurıya: +ya Topak, kara. / koriya: -ya Esirgemek, muhafaza etmek. (b. 186)

kuruda: -a Devâmını bırakmayacak şekilde tüketmek, tamâmen bitirmek, yok etmek. /
kurda: +a Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan. (b. 2927)

kuruda: +da Toprak, kara parçası. / kuruda: -a (Bitkiler için) Susuz bırakıp kurumasına
sebep olmak. (b. 1950)

kūs: Kös, büyük davul. / kös: Başı önde, sağa sola bakmadan yorgun, üzgün, düşünceli bir
durumda. (b. 1685, 2258)

kūs: Kös, büyük davul. / kūs: Küsmüş, dargın kimse. (b. 3452)

kuşūr: Kasırlar, köşkler. / kuşūr: Noksan, eksiklik. (b. 786, 2622)

kūze-ger: Çömlekçi. / kūze ger: kūze: Testi; ger: Eđer. (b. 3779)

kül: Bütün, tamamı. kül: Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde. Gül: Gül çiçeği.
(b. 314)

kül: Bütün. / kül: Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde. (b. 152)

küll: Bir şeyin tamâmı, bütünü, hepsi, bütün, tamam. / gül: Gül ağacının güzel kokulu, pek
çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği. (b. 701)

küll: Bir şeyin tamamı, hepsi. / gül: Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok
makbul çiçeği. (b. 80, 509, 724, 777)

kün: Arapça “Ol!” emri. / gün: Güneş. / gün: Gündüz. (b. 323)

künc: Köşe, bucak. / genc: Hazine. (b. 3898)

L

lā: Arap alfebesinde elif ve lam harfinden oluşan bir harf. / lā: Yok. (b. 301, 687)

la: İle bağlacının eke dönüşmüş hali. / lā: Arap alfebesinde elif ve lam harfinden oluşan bir
harf. (b. 298)

lā de sen: Sen yok de. lā: Yok; de: Söylemek; sen: Sen zamiri. / lāda sen: Yokta, hiçte; sen: Sen zamiri. (b. 300)

la‘neti: +i Karşıdakinin bu af ve merhametten mahrum kalmasını dileme, bedduâ etme, ilenç, kargıma. / la‘netî: Lanetli. (b. 901)

lālā: Eskiden büyük âilelerde bir çocuğun bakımı, eğitim ve terbiyesiyle meşgul olan erkek terbiyeci. / lāle: +e Parlak kırmızı renkli kıymetli taş. (b. 2234)

lāle: Zambakgillerden, yaprakları uzun ve sivri, çiçekleri kadeh biçiminde, türlü renkte bir süs bitkisi. / lālā: Eskiden büyük âilelerde bir çocuğun bakımı, eğitim ve terbiyesiyle meşgul olan erkek terbiyeci. (b. 2536)

lāle zār: lāle: Zambakgiller familyasından, Asya menşeli olduğu sanılan, çok değişik türleri bulunan, mızrak biçiminde uzun yapraklı, çok yıllık soğanlı bitki; zār: Ağlayan, inleyen. / lāle-zār: lāle: Zambakgiller familyasından, Asya menşeli olduğu sanılan, çok değişik türleri bulunan, mızrak biçiminde uzun yapraklı, çok yıllık soğanlı bitki; -zār: Sonuna geldiği kelimelere yer, mahal anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik isimler yapar. (b. 2161)

lām: Vücut. / lām: Arap alfabesinin yirmi üçüncü, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi altıncı harfi ve bu harfin adı [Ebced hesâbındaki değeri 30’dur]. (b. 2848)

lek: Ahmak. / lek: Zayıf, tüysüz eşek. (b. 476)

leşkere: +e Asker. / leş göre: leş: Kokmuş hayvan ölüsü; laşe; göre: -e Gözle algılamak. (b. 3822)

leylî: Karanlık. / Leylî: Özel isim. Leyla ve Mecnun hikayesinde kadının adı. (b. 102)

livā: Bayrak. / hālî vā: hālî:+ Durum; vā: Vah, yazık. (b. 925)

Luţfî: Özel isim: 15. yy. Çağatay şairi. / Luţfî: Özel isim: İranlı şair. (b. 4946)

Luţuf: Özel isim. / luţuf: İyi muâmele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk. (b. 4936)

M

māh-tāb: Dolunay. / māha tāb: māha:+ Ay, kamer; tāb: Aydınlık. (b. 1299)

māh-vār: Ay gibi. / māhı var: māhı:+ Ay, kamer; var:Mevcut. (b. 899)

māh: Gökteki ay, kamer. / māh: Bir takvim yılının on ikide biri, ay, şehir. (b. 493)

māhı tāb: māhı:+1 Ay, kamer; tāb: Parlak. / māh-tāb: Dolunay. (b. 702, 2974)

māhı: +1 Ay, kamer. / māhî: Balık. (b. 116, 676, 730)

maḥlaş: Halâs olunacak, kurtuluşa erilecek yer, sığınak, melce. / maḥlaş: Şâirlerin manzum eserlerinde kullandıkları takma ad. (b. 3071)

maḥmūd: Övülmüş methedilmiş, methe ve övgüye değer. / Maḥmūd: Hz. Muhammed. (b. 3083, 4949)

Maḥmūd'ı çün: Hz. Peygamber; çün: Dolayısıyla. / Maḥmūd-içün: Maḥmūd: Hz. Peygamber; için: Sebebiyle. (b. 3, 669)

maḳām: Rütbe, mevki. / maḳām: Klasik Türk müziğinde bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimi. (b. 307)

māl: Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit değerli ve gerekli şey, mülk, îrat, varlık, servet. / mālāmāl: Ağzına kadar dolu, dopdolu, lebâlep. (b. 465, 469, 2606)

ma'nī sözün: ma'nī: Anlam, Mânâ kelimesinin eski şiirlerde geçen şekli; sözün:+in Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi. / ma'nīsüzün: +in Anlamsız. (b. 1100)

manşıbam: +am Makam, yüksek mevki. / manşıbum: +um Herhangi bir şeyin konulduğu yer. (b. 631, 1708)

meded: Eyvah, aman anlamında ünlem. / meded: Yardım (b. 47)

Mehā: Mükemmel, Allah. / meh hā: meh: Vazgeçmek; hā: Onlar. (b. 621)

mehde: +de Bir şeyin ortaya çıktığı, zuhur ettiği, gelişip büyüdüğü yer. / mehdde: +de Beşik. (b. 1210)

Mehdī: Şiîlerce, on birinci imam Hasan el-Askerî'nin oğlu olup babasının vefâtından sonra gizlendiğine ve kıyâmetten önce zulümle mücâdele etmek için tekrar ortaya çıkacağına inanılan on ikinci imam. / mehdde: +e Beşik. (b. 1420)

melek: Gözle görülüp elle tutulmayan, yiyip içmeyen, cinsiyet farkı bulunmayan, sâdece Allah'a itâat etmek ve dâima hayra vâsita olmak üzere yaratılmış olan sayısız nûrânî varlıklardan her biri. / mâmelek: Bir kimsenin sâhip olduğu her şey, varı yoğu, mal varlığı (b. 1375, 1936, 2030, 2318, 2394, 2432, 2849)

melek: Gözle görülüp elle tutulmayan, yiyip içmeyen, cinsiyet farkı bulunmayan, sâdece Allah'a itâat etmek ve dâima hayra vâsita olmak üzere yaratılmış olan sayısız nûrânî varlıklardan her biri. / belek: Hediye. (b. 2475)

meni: +i 1. tekil şahıs zamiri. / menī: Neslin devâmını sağlayan erkeklik tohumu, bel suyu, bel, atmık, er suyu, nutfe, sperma. (b. 3069)

meni: +i 1. tekil şahıs zamiri, ben. / menī: Benlik. (b. 538)

menzil: Yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak. / münzel: Yukarıdan aşağıya indirilmiş. (b. 716)

merdūd: Kovulmuş, defedilmiş. / merdūd: Geri çevrilmiş, kabul edilmemiş. (b. 564)

merğzâr: Çayırılık, çimenlik, sulak yer, çemenzar. / murğ zâr: murğ: Kuş; zâr: Ağlama, inleme. (b. 4623)

mermer: Renkli, damarlı ve beyaz çeşitleri olan, perdah ve cilâya elverişli, billûrlaşmış bir çeşit kireç taşı. / mermer: Yumuşak. (b. 2872)

mertebe: Makam. / merteb: Derece, aşama. (b. 202, 268)

Mesîh: Hz. İsa. / mesîh: Deforme olmuş giysi. (b. 668, 1120, 1176, 1322, 1416, 2796)

mesîh: Kendi cinsinden farklı yaratılmış, tuhaf, acâyip (insan veya hayvan), hilkat garîbesi. / Mesîh: Hz. İsa'nın lakabı. (b. 21)

meşnevî: Her beyti kendi içinde kâfiyeli olan nazım şekli. / Meşnevî: Mevlânâ'nın meşhur Farsça eseri. (b. 2618)

mest: İçki vb. sarhoşluk veren bir şeyin etkisiyle şuûru zayıflamış, kendinden geçmiş (kimse), sarhoş. / mest: Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı aklı başından gitmiş, sarhoş olmuş (kimse). (b. 535)

mey h r: mey: İçki; h r: değersiz, kötü. / mey-h r: mey: İçki; -h r: Sonuna geldiği kelimelere “yiyen, içen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar. (b. 1109)

mezheb: Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri. / mezheb: Yol. / mezheb: Din. (b. 330)

mezheb: Gidilen, benimsenen yol. / mezheb: Din. / mezheb: Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri. (b. 847)

mid d: M rekkep. / k m  d d: k m : +1 Maksat; d d: Adalet. (b. 4650)

mihir: G neş. / mihir: Sevgi. (b. 352, 379, 575, 941, 1193, 1459, 1651, 2509, 2744, 2824)

mihir: Sevgi. / m h r: Damga, h k mdarlık alameti. (b. 1555, 1641)

mihr-b n: Şefkatli, muhabbetli dost: mihr b n: Sevgi, merhamet; b n: G zetten, koruyan.

mihr: G neş. / mihr: Sevgi. (b. 49, 100, 2449)

milk:  lke, memleket. / melik: H k mdar. (b. 2857, 3275)

milk:  lke, memleket. / m lk: D kk n, ev, arsa vb. taşınmaz mal. (b. 2843)

m n : Sır a, billur. / m n : Lacivert ya da g k rengi. / m n : Parlaklık. (b. 325)

miş l:  rnek, num ne. / miş l: Benzer, manend. (b. 1319, 1860)

miş l:  rnek, num ne. / miş l: Ders ve ibret alınacak k   k hik ye, fıkra, kıssa. (b. 2451)

miskini: +i  ciz, zavallı (kimse). / meskeni: +i Oturulan, ik met edilen yer, ev, konut, ik metg h. (b. 1336, 3089)

ma al: Uygun, m sasip. / m  h l: m : Soru edatı; h l: Bir i in zor ve karanlık taraflarını   zme,   z leme. (b. 428)

muḥīt: Yer, yöre. / muḥīt: Kuşatan, çevreleyen. (b. 414)

muḫābil: Karşılık. / Ḳābil: Hz. Adem'in oğlu, ilk cinayeti işleyen kişi. (b. 3526)

mūr: Karınca. / me'mūr: Görevli. (b. 1413, 1572, 1740, 1914)

mūra: +a Karınca. / Tīmūr'a: +a Timurlu hânedanının kurucusu ve ilk hükümdarı (1370-1405). (b. 2891)

murād: Dilek, istek. / murād: Amaç. (b. 1047)

Murād: Özel isim, II. Murad, Osmanlı sultanı. / murād: Dilek. (b. 929, 1259, 1647, 2342, 2687)

Murād: Özel isim, II. Murat. / murād: Maksat. / murād: Dilek. (b. 1278)

murğ-zār: Kuş bahçesi. / murğ zār: murğ: Kuş; zār: Ağlayan, inleyen. (b. 404, 3930)

Mūsā: İsrâiloğulları'na gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamber. / mūsā: Jilet. (b. 1323, 3316)

mūsā: Vasî seçilmiş, vasî tâyin edilmiş (kimse). / Mūsā: İsrâiloğulları'na gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamber. (b. 3228)

mü'minîn: Müminler, inananlar. / mü'minin: +in İman sahibi, müslüman (Ben müminim diyen.). (b. 293, 831, 1629, 2937, 2959)

müdām: Devamlı, sürekli. / müdām: Ara vermeden. (b. 120)

müdām: Devamlı, sürekli. / müdām: Gün boyu içilen şarap. (b. 2982)

müfside: +e Ara bozan, bozgunculuk yapan, fitne fesat çıkaran (kimse), bozguncu, karıştırıcı, fesatçı, fitneci. / müfside: Bir şeyi düzenli çalışamaz, kendisinden beklenen işi yapamaz duruma getiren, bozan, ifsat eden. (b. 1709)

mühri-çün: mühri: +i Damga, kaşe; çün: İçin. / mühri çün: mühri: Bir şeyin doğruluğunu tasdik etmek, onaylamak (vurmak ile); çün: Bu nedenle. (b. 666)

mühür: Damga, hükümdarlık alameti. / mihr: Sevgi. (b. 711)

müslimîn: Müslümanlar. / müslimin: +in Müslüman (Ben müslümanım diyen.) (b. 2941)

müstaḳîl: Bağımsız. / ḳıl: Etmek, yapmak yardımcı fiili (fıkr ile). (b. 276)

müstaḳîl: Bilhassa, özellikle. / ḳıl : Yapmak, etmek yardımcı fiili. (b. 363, 3031)

müşki: +i Misk. / meşki: +i Öğrenmek için yapılan ders, tâlim, çalışma, alıştırma. (b. 2493)

müşk-ile: Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde , misk; ile: Bağlaç. / müşkile: +e Zor durum. (b. 1008, 3025)

Müşterî: Dokuz uydusu bulunan ve güneşe yakınlığı bakımından beşinci sırada yer alan en büyük gezegen, Jüpiter, Erendiz. / müşterî: İstekli kimse, tâlip. (b. 795, 1190, 1204, 1274, 1651, 2554)

müzdine: +ine Mükâfat, ecir, sevap. / müzdi ne: müzdi+i Karşılık, bedel; ne: Soru edatı. (b. 2916)

N

nā-kābile: nā: Olumsuzluk eki. kābile: +e Kabul eden. / kābile: Kabul eden. (b. 228)

nā-kese: nā: Olumsuzluk eki, hiç; kese: +e Kimse. / ne kese: ne: “Nasıl” anlamında soru edatı; kese: -e (Bıçak, makas, balta vb. bir âletle) İkiye ayırmak, kat’etmek. (b. 1073)

na‘leyni: +i Bir çift ayakkabı, nalın. / na‘lını: +ı Takunya. (b. 747)

na‘reler: +ler Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma, haykırma. / na‘reler: -r Kükremek. (b. 3748)

nādān ile: nādān: Câhil, bilmez, bilgisiz (kimse); ile: Birlikte. / ne denile: ne: Hangi şey; denile: -e Söylemek. (b. 2759)

nağme ger: Nağme: ezgi, melodi; ger: eğer / nağme-ger: Şarkı-türkü söyleyen. (b. 28)

naḥl-bend: Ağaç budayan. / naḥli bend: naḥli: +i Fidan; bend: Engel. (b. 4940)

naḥil: Bir eseri bir dilden başka bir dile çevirme, tercüme etme. / naḥil: Başkasına âit bir sözü veya bir fikri, bir olayı bir yerde anlatma, hikâye etme. (b. 3397)

naḥlūñi: +üñi Taşınma, göç. / naḥlūñi: +üñi Anlatı, nüsha. (b. 2491)

naḥş: El işi, işleme. / naḥş: Resim. (b. 6)

nām: İsim, ad. / enām: Mahlukat, halk. (b. 85, 778)

nām: Ün, şöhret. / enām: Yaratılmış olan bütün mahlûkat, halk. (b. 4076)

nām-ver: nām: Ün, şöhret, şan; -ver: Sonuna geldiği kelimelere “sâhip” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar. / nāmı var: nāmı: +ı Ün, şöhret, şan; var: Mevcut olan. (b. 2671, 2889)

nāmesin: +sin Sonuna geldiği isme, o ismin belirttiği mânâyâ âit olan “yazı veya kitap” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik isimler yapar. / nām u sin: nām: Ad, isim; u: Ve; sin: Mezar. (b. 2673)

nāmesin: +sin Kitabını. / nām-ı sin: nām: Ad, isim; sin: Mezar. (b. 638)

nār: Ateş. / nār: Nar meyvesi. (b. 105, 123, 448, 566, 657)

Nāşır: Özel isim. / Nāşır: Allah’ın isimlerinden, yardım eden. (b. 4943)

nażar: Bakış, bakma, göz atma. / nażar: Hak nûru ile bakış, lutufkâr ve keremli bakış, teveccüh ile bakma (ehl ile). (b. 2446, 2473)

ne yem: ne: Bağlaç; yem: Deniz. / ne yem: ne: Bağlaç; yem: Hayvan yiyeceği. (b. 3029)

nebât: Bitki. / nebât: Nöbet şekeri (büyük şeffaf kristaller hâlinde bir şeker çeşididir. Tıpta ve tatlı yapımında kullanılır.) (b. 117, 443, 962)

nebî: Peygamber. / bunı: +nı İşaret zamiri. (b. 4202)

neci: Ne işle uğraşıyor? / necî: Donanma. (b. 4627)

nedrüm al: nedrüm: +üm Bir başına olma; al: Def etmek. / nedr-i māl: nedr: Yokluk; māl: Mülk, servet. (b. 4338)

nedür: +dür Soru edatı. / dür: İnci. (b. 2457)

nedür: +dür Soru edatı. / ne dür: ne Bâzı kelimelerle kullanıldığında bunlara aşırılık kavramı katar ve kelimenin anlamına göre şaşma, yakınma, memnûniyet, beğenme, takdir vb. ifade eder [Bu anlamda ne kadar'ın kısaltılmış şekli olup tekrar edilerek de kullanılır]; dür: İnci. (b. 2593, 2609)

nef'ine: +ine Fayda, çıkar, kâr, menfaat. / nef'i ne: nef'i: +i Fayda, çıkar, kâr, menfaat; ne: Soru edatı. (b. 996)

nefir: Boru şeklindeki nefesli mûsikî âleti [Üzerinde parmak basacak delikleri bulunmayan, pirinç, fildişi ve boynuzdan uzun bir boru şeklindeki nefir savaşlarda uyarı, işaret ve hücum borusu olarak çalınırdı, aynı zamanda bir mehter mûsikîsi sazı idi]. / nefir: Bağırıtı, figan, nâle, vâveylâ. (b. 1462, 2033)

nefir: Boru şeklindeki nefesli mûsikî âleti [Üzerinde parmak basacak delikleri bulunmayan, pirinç, fildişi ve boynuzdan uzun bir boru şeklindeki nefir savaşlarda uyarı, işaret ve hücum borusu olarak çalınırdı, aynı zamanda bir mehter mûsikîsi sazı idi]. / nefir: Topluluk. (b.1784, 2059, 2259, 2400)

neğam: Nağmeler, ezgiler. / ne ğam: ne: Soru edatı; ğam: Keder, üzüntü. (b. 967, 1125, 1354, 1758, 2253, 3103)

nem: Islaklık, yaş. / -zenem: +em Sonuna geldiği kelimelere “vuran, vurucu, atan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar. (b. 1020)

nem: Neyim, varlığım. / nem: Hafif ıslaklık (b. 38)

nem az: nem: Göz yaşı; az: Miktarca çok olmayan. / namâz: Günde beş vakit yapılan ibadet, salât. (b. 162, 484, 3199)

Nemçe'dür: +dür Osmanlılarca Avusturya'ya ve Avusturya halkına verilen isim. / nemçe: Küçük deniz. (b. 3735)

nemle: Kabarcık. / nemle: Karınca. / nemle: +le Nem, ıslaklık ile. (b. 322)

nemle: Karınca. / nemle: +le Islaklık, yaş. (b. 60, 3072)

nemledür: +dür Kabarcık / nemledür: +dür Karınca. / nemle dür: Nem ve inci. / nemledür: Nemli duruma getirmek. (b. 167)

nemleyem: +yem Karınca. / nemle yem: nemle: Göz yaşı ile; yem: Deniz. (b. 627)

nemleyem: +yem Karınca. / nemleyem: "Neyim ileyim?" nemleyem: -yem Nemlendirmek. (b. 690)

nesine: "Bana ne, sana ne, ona ne" gibi sorularda "ne ilgisi var" anlamına gelen bir söz. / ne sîne: ne: Bağlaç; sîne: Göğüs. (b. 946)

nevā: Nağme, âhenk, ses. / nevā: Nasip, behre. (b. 665, 2968, 3203)

nevāl: Bağış, ihsan. / nevāl: Baht, talih. (b. 563)

nevrüz: İlkbahar. / nev rüz: nev: Yeni; rüz: Gün. (b. 3926)

neydügin: Ne olduğunu, hakikatini. / neydügin: +dügin Mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz. (b. 2464)

neyleyem: +leyem Kamıştan yapılmış, üflemeli bir çalgı. / neyleyem: "Ne yapayım?". (b. 686)

nice: Çok, pek çok, birçok. / niçe: Nasıl? (b. 2958)

niğāh: Bakış, bakma, nazar. / nāğāh: Ansızın, birdenbire, nâgehan. (b. 1701)

niğāh: Bakmak. / niğāh: Bakış. (b. 409)

niğār: Resim, nakış. / niğār: Resim gibi güzel sevgili. (b. 2619)

nîk-rāy: İyi düşünceli. / nîk rāy: nîk: İyi, hoş, güzel; rāy: Fikir, görüş (etmek ile). (b. 182, 882, 1321, 1537, 1563, 1736, 1908, 2398, 2683, 2685, 2859)

Nîl: Mısır'ın hayat kaynağı olan nehir. / nîl: Çivit. (b. 3565)

nîm-rüz: Kısa zaman. / nîm-rüz: nîm: Yarım; rüz: Gün. (b. 958)

Nîmrüz: İran'da bir şehir adı. / nîm rüz: nîm: Yarım; rüz: Gün. (b. 3476)

nişān: Gösterge, iz. / nişān: İşaret olarak dikilen taş vb. (b. 144)

nişān: İşaret, iz. / bî-nişān: İzsiz, işaretsiz; bî: Olumsuzluk eki; nişān: İşaret, iz. (b. 267)

niyāz: Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, ricâ. / -nı yaz: Kaydetmek. (b. 1691)

nizār: Zayıf, arık. / ne zār: ne: Nasıl; zār: Ağlama, inleme. (b. 3477)

Nizārî: Özel isim. / nizārî: +ı Zayıf. (b. 4934)

- noḥūd: Baklagillerden olan bitkinin yemek veya leblebi yapılan, besleyici maddesi zengin, bol nişastalı yuvarlak tânesi. / -na ḥūd: -na: Yönelme eki; ḥūd: Miğfer. (b. 3374)
- nuḳul: İçkiyle yenen yiyecek, meze, çerez. / naḳil: Başkasına âit bir sözü veya bir fikri, bir olayı bir yerde anlatma, hikâye etme. (b. 3272)
- nūn: Arap alfabesinin yirmi beşinci harfi. / nūn: Balık. (b. 4247)
- nūn: Balık, semek. / nūn: Arap alfabesinde nun harfi. / nūn: Divit, kalem. (b. 319)
- nūn: Balık, semek. / Nūn: Balık burcu. (b. 2371)
- nūn: Kılıcın kenarı. / nūn: Balık, semek. (b. 3390)
- nūr: Gözle görülen aydınlık, maddî şeyleri görmeye yarayan ışık, ziyâ. / Nūr: *Kuran*'ın 24. suresinin adı. (b. 739, 2921)
- nūrına: +ına: Kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, maddî olmayan hususlarda basîret gözüyle görülen ve gerçeği görmeyi sağlayan mânevî ışık. / nūrı ne: nūrı+ı Kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, maddî olmayan hususlarda basîret gözüyle görülen ve gerçeği görmeyi sağlayan mânevî ışık; ne: Soru edatı. / Nūr'ı ne: Nūr'ı: +ı *Kuran*'nın 24. suresinin adı; ne: Soru edatı. (b. 838)
- Nūşînrevân: Özel isim: Sasani hükümdarı. / nūşîn revân: nūşîn:+ın İçme; revân: Akıcı. (b. 1308, 2881)
- Nübî: Allah'ın sözü, *Kuran*. / nebî: Peygamber. (b. 700, 3158)
- O
- o cān: o: İşaret sıfatı; cān: Ruh. / uçan: -an Kuş, kanatlı böcek vb. hareketli kanatları yardımıyla havada düşmeden durmak, havada yol almak. (b. 1137)
- o günü: o: İşaret sıfatı; günü:+ı Güneş. / ögünü: -i kıvançlanmak, iftihar etmek. (b. 1470)
- o ḳodı: o: 3. tekil kişi zamiri; ḳodı: -dı Bırakmak. / okıdı: -dı Söylemek, demek. (b. 2046)
- o lağı: o: İşaret sıfatı; lağı:+ı Şaka, latife. / ulağı: +ı Haberci, haber götüren kimse, tatar. (b. 2806)
- o namāz: o: İşaret zamiri, o; namāz: İslâm dînince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibâdet. / onamaz: Beğenmez. (b. 572)
- o şınur: o: 3. tekil şahıs zamiri; şınur: İki devletin topraklarını, değişiklik gösteren iki bölgeyi, idârî veya hukûkî olarak bölünmüş il, ilçe, arâzi vb.ni ayıran çizgi, hudut. / uşanur: -ur Sıkılıp artık ondan hoşlanmaz, onu istemez duruma gelmek, bıkmak, bezmek. (b. 1948)
- o tağa: o: İşaret sıfatı; tağa: +a Dağ. / otağa: +a Büyük çadır, büyüklere mahsus yüksek etekli geniş ve süslü çadır. (b. 3577)

ocağına: +ına Aile. / ocağına: +ına Yurt, memleket. (b. 2337)

oda: Bir binânın, özellikle bir evin mutfak, banyo, giriş ve salon dışındaki çalışma, oturma, yatma vb. işlere yarayan, bir veya daha fazla çıkışı olan bölümlerinden her biri. / oda: +a Ateş. (b. 2590)

odaña: +ña Bir binânın, özellikle bir evin mutfak, banyo, giriş ve salon dışındaki çalışma, oturma, yatma vb. işlere yarayan, bir veya daha fazla çıkışı olan bölümlerinden her biri. / ödeñe: -e (Bir şeyin bedeli) Alacaklı olana verilmek, tediye edilmek. (b. 2583)

odaya: +ya Evin bölümlerinden her biri. / ödeye: -ye Bir zararı bedelini vererek karşılamak, tazmin etmek. (b. 4240)

odı: +ı Ateş. / ödi: +i Karaciğer tarafından salgılanan yeşil sarı renkte acı sıvı, safra mec: Çok korkutmak (şıduruban ile). (b.1768, 2142)

odın: +ın Ateş. / udın: +ın Kaygı. (b. 2644)

odına: +ına Ateş. / odı ne: odı: +ı Ateş; ne: Soru edatı. (b. 3297)

odını: +ını Ateş. / ödini: +ini Safra. (b. 3401)

oğul: Erkek evlat. / o ğıl: o: İşaret sıfatı; ğıl: Gizli kin, düşmanlık, garaz. (b. 4176)

oğul: Erkek evlat. / o ğül: o: İşaret sıfatı; ğül: Hayâlet, hortlak, kötü cin, şeytan. (b. 4430)

okıdı: -dı Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek. / okıdı: ok: ay denilen âletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek, tir, sehim, nâvek; -ıdı: Ek eylem. (b. 2335)

okınur: -ur (Bir metin) Seslendirilmek, yüksek sesle kırâat edilmek. / okı Nūr: okı: Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek; Nūr: *Kuran*'ın 24. suresinin adı. (b. 2639)

okıya: -ya Anmak, söylemek. / okıya: -ya Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek. (b. 3265)

okıya: -ya Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek. / okıya: o: 3. tekil kişi zamiri; kıya: -a Bırakmak. (b. 1161, 2736)

okıya: -ya Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek. / okı u yā: ok: Yay denilen âletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek, tir, sehim, nâvek; u: Ve; yā: İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis. (b. 2760)

okudı: -dı Söylemek, demek. / okudı: -dı Çağırarak, dâvet etmek. (b. 792, 2702)

okur: -r Çağırarak. / okur: Okuyucu, okuyan, kârî. (b. 565)

ol durur: ol: 3. tekil kişi zamiri; durur: Türkçe ek eylem. / öldürür: Bir canlının hayâtına son vermek. (b. 1432)

ol saña: ol: O zamiri.; saña: +a 2. tekil kişi zamiri. / olsaña: -saña Olmak fiili. (b. 798)

- ol: Olmak fiili. / ol: O zamiri. (b. 101, 114, 161, 192, 231, 255, 264, 279, 287, 291, 412, 450, 660, 741, 761, 775, 791, 801, 828, 878, 1129, 1233, 2211, 2572, 2657, 2730, 2785)
- ola yüz: ola: Olsun; yüz: Surat, çehre. / olayuz: -ayuz Biz olalım. (b. 495)
- olam: -am (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. / ölem: -em Hayâtı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek. (b. 1877)
- olam: -am Yaşamak, hayat sürmek, bulunmak. / ölem: -em Hayâtı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek. (b. 637)
- olasın: -asın (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. / ölesin: -esin Vefat etmek. (b. 1343)
- oldı: -dı (Sıfatlardan sonra geldiğinde) ... vasfını taşımak. / öldi: -di Vefat etmek. (b. 1446, 1484, 1495, 1828)
- oldılar: -dılar (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. / ol diler: ol: 3. tekil şahıs zamiri; diler: -er İstemek. (b. 2424)
- oldurur: -ur Olmasını sağlamak. / ol durur: ol: 3. tekil kişi zamiri; durur: Türkçe ek eylem. (b. 254, 272)
- oldurur: -ur Olmasını sağlamak. / öldürür: -ür Ölümüne sebep olmak: (b. 998)
- olısar: -ısar (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. / öliser: -iser Vefat etmek. (b. 1946, 1981, 2170)
- olma zār: olma: -ma (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek; zār: Ağlayan. / mezār: Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir. (b. 4143)
- olmaya: -maya Bulunmak, var olmak. / olma yā: olma: -ma (Sıfatlardan sonra geldiğinde) ... vasfını taşımak; yā: Çekimli fiillerden sonra gelerek anlamı güçlendirir. yazmışam: -mışam Yazıya geçirmek, yazı ile anlatmak. / yazmışam: -mışam Nakşetmek, resmetmek, süsleyip bezemek. (b. 2682, 2703)
- olur: -ur (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. / alur: -ur Bir şeye hak kazanmak, sâhip olmak. (b. 1368, 1550, 2769)
- olur: -ur (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. / alur: -ur Feth etmek, sahip olmak. (b. 2374, 1381)
- olur: -ur (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. / alur: -ur Müslümanlar, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh ederek arınmak (abdest ile) (b. 1690, 1789, 2036)
- olur: -ur (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. / alur: -ur Ölüm yoluyla bu dünyâdan ayırmak. (b. 1711, 1722)
- olur: -ur (Sıfatlardan sonra geldiğinde) ... vasfını taşımak. / alur: -ur İstila etmek, çökmek. (b. 1493)

olur: -ur (Sıfatlardan sonra geldiğinde) ... vasfını taşımak. / ölür: -ür Vefat etmek. (b. 1978, 2228, 2313)

olur: -ur Bulunmak, var olmak. / olur: -ur Gerçekleşmek. (b. 243)

on: Dokuzdan sonra gelen sayı. / un: Tahıl veya bâzı gıdâ maddelerinin öğütülmesinden elde edilen toz hâlindeki besin. (b. 4241)

oñar: Düzene sokmak. / öner: -er Beklemek. (b. 3358)

oña sen: oña: + ña 3. tekil şahıs zamiri; sen: 2. tekil şahıs zamiri. / oñasın: -asın Feraha ermek, mutlu olmak. (b. 799)

oña siz: oña:+ ña 3. tekil şahıs zamiri; siz: 2. çoğul şahıs zamiri. / oñasuz: -suz Doğru ve uygun bulmak, tasvip etmek. (b. 1569)

oña: -a İyileşmek. / oña: +ña 3. tekil kişi zamiri. (b. 1346, 1478, 1930, 2385)

oña: -a İyileşmek. / öge: Bir kimse veya şeyin iyi, güzel ve üstün taraflarını söyleyerek değerini belirtmek, methetmek. (b. 1542)

oña: +ña 3. tekil kişi zamiri. / oña: -a İyileşmek. (b. 1639, 1642)

oñasan: -sañ İyileşmek. / oña sen: oña: +ña 3. tekil kişi zamiri; sen: 2. tekil kişi zamiri. (b. 835)

‘Osmān: Özel isim, Osmanlı devletinin kurucusu. / ‘osmān: Yılan. (b. 938, 1646)

oyanı: +ı Dizgin, yular. / o yanı: o: İşaret sıfatı; yanı: Taraf, yön. (b. 3763)

oyını: -ı Kımıldamak, hareket etmek. / oyını: +ı Hile. (b. 1874)

oyun: Hile. / öyün: Azık, yemek. (b. 3682)

oyun: Hile. / öyün: Zaman, vakit. (b. 1926)

oyun: Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence; baziçe. / öyün: Belli yemek zamanında yenen şey, yemek. (b. 2249)

Ö

ög-ile: ög: Akıl; ile: Birlikte. / ögile: -e İyilikleri, güzellikleri söylenmek, methedilmek. (b. 2600)

ög: Akıl, us. / öñ: Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. (b. 531)

ögdüm: -düm Birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, sena etmek; methetmek, yermek karşıtı. / ögdüm: +üm Pend, nasihat. (b. 3008)

- öger: -er Bir kimse veya şeyin iyi, güzel ve üstün taraflarını söyleyerek değerini belirtmek, methetmek. / öñ er: öñ Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf; er: Yiğit, kahraman kimse. (b. 2767)
- ögerem: -em Birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, sena etmek; methetmek. / o kerem: o: 3. tekil kişi zamiri; kerem: Cömertlik. (b. 833, 1066, 1162, 1592, 2788)
- ögin: +in Akıl, us. / o kin: o: 3. tekil kişi zamiri; kin: Nefret. (b. 2312)
- ökiş: Çok. / -keş: Sonuna geldiği kelimelere “çeken, çekici” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar. (b. 3500)
- ölçdüñ: -düñ Bir niceliğin miktârını kendine mahsus bir ölçü ile belirlemek, tâyin etmek. / ölç dök: ölç: Mukayese etmek; dök: Saçmak, serpmek, koymak. (b. 3906)
- öldürür: -ür Ölmesine sebep olmak. / aldurur: -ur Kaptırmak. (b. 1492)
- ölem: -em Hayâtı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek. / olam: -am Bir yere mensup olmak. (b. 573)
- ölen: -en Vefat etmek. / olan: -an Olmak yardımcı fiili. (b. 1136, 1955)
- ölmedi: -medi Vefat etmek. / olmadı: -madı (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek. (b. 1712)
- ölüm: Bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ahiret yolculuğu, son, ebedî uyku, son yolculuk, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat. / ülüm: Hisse, pay. (b. 1087, 1131)
- ölüm: Bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ahiret yolculuğu, son, ebedî uyku, son yolculuk, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat. / ulum: +m Erdemleri bakımından çok büyük, yüce olan; azametli. (b. 1104, 1182)
- ölüm: Bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ahiret yolculuğu, son, ebedî uyku, son yolculuk, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat. / elem: Keder, üzüntü. (b. 1499)
- ‘ömre sen: ‘ömre+e Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat; sen: 2. tekil kişi zamiri. / ‘ömr esen: ‘ömr: Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat; esen: Sağ sâlim, âfiyette, sıhhatte, selâmette, sıhhatli, sâlim. (b. 4681)
- ‘ömür: Hayat. / ‘Amr: Eski fetva metinlerinde erkeği temsil etmek için kullanılan umumi isimlerden birisi. (b. 1669)
- öñ saña: öñ: Önce; saña:+ a 2. tekil kişi zamiri. / oñsaña: -saña İyileştirmek. (b. 1042)
- öñerem: -em Beklemek. / ögerem: -er Methetmek. (b. 3070)
- öñi: +i Önce, evvel. / ögi: +i Akıl. (b. 76)

öñine: +ine Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. / ögine: -e Kendi kendini övmek, tefâhür etmek. (b. 1959, 2118, 2220, 2591)

öñine: +ine Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. / öñi ne: +i Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf; ne: Soru edatı. (b. 2998)

öñine: +ine Karşı. / o gine: o: 3. tekil kişi zamiri; gine: Yine. (b. 1983)

öñine: +ine Önce. / ögine: +ine Akıl, us. (b. 744, 1412, 1450,)

ötesin: +sin Bir şeyin geri kalanı, ondan sonrası. / ötesin: -esin (Kuş ve böcek) Değişik tonlarda nağmeli sesler çıkarmak. (b. 1101)

ötesin: +sin Fazla, başka, aşırı, ziyade. / ütesin: -esin Yenmek. (b. 1094)

özidür: +idür Bir şeyin temel unsuru, aslı ve maksadı olan ana nokta, esas, zübde. / özi dür: özi: +i Bir kimsenin kendi mânevî varlığı, zâtı, kendisi; dür: İnci. (b. 710)

özin: +in Kendi, zat. / uzın: Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren. (b. 4008)

özin: +in Kendi. / özin: +in Bir şeyin iç yapısını ve ayırt edici özelliğini meydana getiren şey; küh, zübde. (b. 1254)

P

pādişāh: Sultan Selim'e telmihen hükümdar. / pādişāh: Hükümdar. (b. 1838)

pāk: Hâlis, saf, katışıksız. / bāk: Korku. (b. 2610)

paşa: Osmanlı Devleti'nde mirlivâ (tuğgeneral)lara ve daha yüksek rütbedeki askerlerle yüksek rütbeli sivil memurlara verilen resmî unvan. / başa: +a Kafa, ser. (b. 1431, 1436, 1477, 1696, 1737)

paşa: Osmanlı Devleti'nde mirlivâ (tuğgeneral)lara ve daha yüksek rütbedeki askerlerle yüksek rütbeli sivil memurlara verilen resmî unvan. / başa: +a Başından sonuna kadar, tamâmıyla, bütünüyle (baştan başa). (b. 1880)

pāy-ı māl: pāy: Hisse; māl: Varlık, servet. / pāyimāl: Ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş, hakir duruma düşürülmüş, perîşan edilmiş. (b. 1124, 1339, 2349, 2604, 2690)

pāyidār: Kalıcı, devamlı. / pāyī dar: pāyī: +ı Hisse; dar: Sınırlı, mahdut, yeterli olmayan, yetersiz. (b. 1044, 1530, 2729)

pāyimāl: Ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş, hakir duruma düşürülmüş, perîşan edilmiş. / pāyum al: pāyum: +um Hisse; al: Temin etmek. (b. 3045)

pelīd: Pis, murdar. / belīd: Ahmak, akılsız. (b. 1706)

pend: Öğüt. / bend: Bağ. (b. 611, 1388, 1923, 2503, 2895)

perdesüz: +süz Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini, duyulmasını önleyen şey, engel, mâni. / perde-süz: perde: Bir yerin dışarıdan görünmesini önlemek, ışığı engellemek veya iki yeri birbirinden ayırmak için gerilen kumaş, naylon vb.; -süz: Sonuna geldiği kelimelere “yakan, yakıcı” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar: (b. 819)

perdesüz: +süz Engel, mani. / perdesüz: +süz Örtü. (b. 7)

perî: Tabiat üstü bir güce sâhip bulunduğuna inanılan cin tâifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim. / biri: Birisi. (b. 1969)

perî: Tabiat üstü bir güce sâhip bulunduğuna inanılan cin tâifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim. / peri: +i Kanat. (b. 3254)

pervânenen: +den Geceleri ışık etrâfında dönerek uçan küçük kelebek. / pervâ neden: pervâ: Çekinme, korku; neden: Ne sebepten? (b. 4814)

pes: Öyleyse, imdi. / pes: Arka, geri. (b. 1334, 2630)

pes: Öyleyse, imdi. / pes: Yeter, yetişir, elverir, kâfi. (b. 164, 764)

pes: Arka, geri. / bes: Yeter, yetişir, elverir, kâfi. (b. 499)

pes: Sonra. / pes: Artmış olan, artık, bakiye. (b. 722)

peyâm: Haber. / payâm: Badem. (b. 2755)

peygamberi: +i Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul. / peygâm berî: peygâm: Haber, peyam; berî: Yakın. (b. 2951, 2991)

peygâmberi: +i Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul. / peygâm berî: peygâm: Haber, peyam; berî: Yakın. (b. 4, 852, 1619)

peykidür: -idür Haber ve mektup taşıyan kimse, haberci. / *lebbeyk* dir: Buyrunuz, ne emrettiniz efendim; dir: Söyler. (b. 558)

pîl: Fil. / bil: Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak. (b. 1723, 1909, 1967, 2182)

pîr: Bir konuda baş durumunda olan, önder denmeye lâyık, tecrübeli ve üstat kimse. / pîr: Önder. (b. 875)

pîr: Bir tarîkatın kurucusu. / pîr: Yaşlı. (b. 262)

pîr: Önder. / bir: Bir kez. (b. 1698)

pîr: Şeyh, lider. / biri: Bir tanesi. (b. 917)

pîr: Bir tarîkatın kurucusu. / bir: Bir sayısı. (b. 292)

pîr: Yaşlı. / bir: Belirsiz sıfat olarak herhangi bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir. (b. 1535)

pīr: Yaşlı. / bir: Beraber. (b. 217, 221, 233, 384)

pīr: Yaşlı. / pīr: Tarikat kurucusu. / bir: Tevhid, birlik. (b. 339)

pīr: Yaşlılık. / bīr: Yıldırım. (b. 2738)

pīri: +i Üstad. / biri: Bir tanesi. (b. 1901)

pīrlık: Yaşlılık. / birlik: Bütünlük, vahdet. (b. 2720)

pīrüz: Uğurlu, hayırlı, kutlu, firuz. / Pīrüz: Özel isim: *Şehname*’de bir karakter. (b. 2873)

Pişeng: Özel isim: Efrasiyab’ın oğlu. / pişeng: Önde giden at. (b. 2840)

pīşīn: Önceki. / pīşīn: Peşin. (b. 876)

puḥtedür: +dür Pişmiş. / puḥtedür: +dür Olgun, kamil. (b. 3131)

puşuda: +da Sis. / bu şuda: bu: İşaret sıfatı; şuda: Deniz, ırmak gibi su birikintisi. (b. 3552)

put-ḥānede: +de Putların bulunduğu tapınak. / put ḥānede: put: Eski dinlerde, kendisine tapınılan bir ilâhı veya ilâhların bâzı niteliklerini temsil etmek üzere yapılmış resim ve heykel; ḥānede: +de Ev. (b. 477)

pūr: Yaz kış yapraklarını dökmeyen, nohut büyüklüğündeki meyvesi acı olup yenmeyen bir orman ağacı. / pūr: Dolu. (b. 446)

R

Raḥş: Efsanevi kahraman Rüstem’in atının adı. / raḥş: Gösterişli, güzel at. (b. 2832)

rām: Boyun eğmiş, itaat eden. / rām: Mutlu, neşeli. (b. 1309)

rām: İtaat eden. / rām: İtaat etme. (b. 884)

ravzada: +da Bahçe. / ravza da: ravza: Beş telli, perdeli eski bir saz; da: Bağlaç. (b. 626)

ravzada: +da Bahçe. / ravzada: +da Cennet. (b. 2479)

rāy: Fikir, görüş. / rāy: Yol. (b. 4151)

Rāy: Özel isim: *Şehname* karakterlerinden. / rāy: Fikir, düşünce. (b. 968, 3677)

reh-nümā: Rehber, yol gösterici. / reh-nümā: Kılavuz. (b. 148)

reh-nümā: Rehber. / reh nümā: reh: Yol; nümāy: Aydınlık. (b. 651)

reh-nümāy: Rehber. / reh nümāy: reh: Yol; nümāy: Aydınlık. (b. 557, 641)

rehberi: + Yol gösteren, kılavuz. / reh-berī: reh: Yol; berī: Arınmış, temizlenmiş olan, temiz. (b. 809)

renci ne: renci: +i Zahmet, eziyet, ıztırap; ne: Soru edatı. / rencine: +ine Zahmet, eziyet, ıztırap. (b. 3795)

Resûl: Peygamber, nebî [Özellikle Hz. Muhammed için kullanılır]. / resûl: Elçi. (b. 821, 3347, 4015)

revâ: Giden. / revâ: Lâyık, uygun, yerinde, münâsip. (b. 551)

revâ: Layık, uygun olan. / revâ: Sürdürmek. (b. 61, 2971)

revân: (bulmak ile) Can, ruh. / revân: (olmak ile) Yürüyen, dönen, hareket eden. (b. 56, 2277, 2520)

revân: Yürüyen, dönen, hareket eden. / Revân: Ermenistan Cumhuriyeti'nin bugün Erivan şeklinde anılan başşehri. (b. 1422)

revân: Yürüyen, dönen, hareket eden. / revân: Su gibi akıp giden (ifâde), akıcı (şiir, söz vb.). (b. 2800)

Rızâ: On iki iamadan 8.sinin adı./ rızâ: Hoşnut ve memnun olma durumu, hoşnutluk, memnunluk. (b. 897)

rûh: Canlılık, hayat. / rûh: Duygu, his. / rûh: Hayal ürünü varlık, cin. (b. 324)

Rûm'ı: +ı Anadolu. / Ezrum: Anadolu'da bir il, Erzurum. (b. 1830)

rûşenî: Aydınlanmış. / rûşeni: +i Parlak, aydın. (b. 44)

rûz: Gün. / rûz: Sonsuz zaman. (b. 1316)

rûzı: +ı Gündüz. / rûzî: Azık. (b. 126, 552)

rûzî: Azık. / rûzı: +ı Gündüz. (b. 512)

rûzigâr: Rüzgar, yel. / rûzı kâr: rûzı: +ı Gün; kâr: İş. (b. 4514)

S

sa cûd: -sa: Şart kipi eki; cûd: Cömertlik. / sücûd: Secde etme, secde: (b. 760)

Sa'dî: Özel isim: İranlı şair. / sa'dı: +ı Kutluluk, bahtiyarlık. (b. 2791, 3065)

sa'îd: Kutlu, uğurlu, mübârek. / se 'ıyd: se: Üç sayısı; 'ıyd: Bayram. (b. 1317)

şabr: Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felâket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme. / şabr: Her olanı Cenâbıhak'tan bilip hoşnut ve râzı olma, sızlanma ve îtirazdan vazgeçme, hâinden şikâyet etmeme. (b. 661)

şacın: +ın Baş derisini kaplayan kıllar. / saçın: -ın Yaymak. (b. 4447)

saçına: +ına Başı kaplayan kıllar. / saçına: -a Sürünmek, vücuduna, elbisesine sürmek. (b. 3954)

şadâ: Ses, âvaz. / şuda: +da Deniz, göl, akarsu, pınar birikinti. (b. 1686)

Şâdık: Özel isim: Ca'fer es-Sâdık, İsnâaşeriyye'nin altıncı, İsmâiliyye'nin beşinci imamı, Caferilik fıkhnın kurucusu. / şâdık: Dostluğunda samîmî ve vefâlı olan, dostluk bağlarının gerektirdiği vefâyı gösteren, sadâkatli (kimse). (b. 896)

şadruma: +uma Yan, taraf. / şadruma: +uma Göğüs, sine. (b. 2495)

şaf-şiken: şaf: Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra; -şiken: Sonuna geldiği kelimelere “kıran” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar. / şaf şiken: şaf: Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra; şiken: Kırmak, yarmak (etmek/ kılmak ile). (b. 1861, 1919, 2016, 2082)

şâf: İçine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temiz, duru, arı, berrak, hâlis. / şaf: Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra. (b. 2076, 2140)

Şafâ: Hac ve umre sırasında aralarında sa'y yapılan iki tepeden birinin adı. / şafâ: Eğlence, neşe, zevk. (b. 1574, 1680)

şâfî: Temiz, hâlis, saf. / şâfî: Katışıksız, arı. (b. 368, 656)

sağ işûn: sağ: Sağlam; işûn: +ûn Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma. / sağışûn: +uñ Sayı, adet, miktar, hesap. (b. 4737)

sağını: -ını İyileşmek, düzelmek. / sağını: -ını Memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak. (b. 4193)

sağını: +ını Sağlam, sağlıklı, sıhhatli. / sağını: +ını Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan. (b. 2666)

saht: Çok sert. / saht: Zor, zahmet. (b. 4214)

sāk: Baldır, incik. / sak: Uyanık. (b. 4852)

saķın ā: saķın: Asla; ā: Şaşma, hatırlama, sevinme, acıma, üzüme, kızma vb. duyguların anlatımına güç kazandıran söz. / saķına: -a Korumak, esirgemek, gözetmek. (b. 468, 1942)

saķinuñ: -uñ Uzak durmak, çekinmek, kaçınmak, içtinap etmek. / sākīnūñ: +nūñ İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse. (b. 1141, 2109)

sākīnūñ: +nūñ İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse. / saķinuñ: -uñ Korumak. (b. 2089,)

Sālār: Özel isim, Şehname karakteri. / salar: -ar Atmak. (b. 3675)

- şalınur: -ur Yürürken hoş bir eda ile sağa sola hafifçe meyletmek, hıraman olmak. / şalınur: -ur Sallanmak, sarkmak, uzanmak. (b. 4960)
- şalsa: -sa Göndermek, yollamak. / alsa: -sa Sürükleyip götürmek, kapıp götürmek. (b. 2825)
- şalşâl: Çanak çömlek yapılan kumla karışık ince toprak. / Şalşâl: Özel ad: Efsanevi bir dev adı. (b. 889)
- sām: Sam rüzgarı. / Sām: Özel isim: *Şehname* karakteri. (b. 2846)
- sāmān: Zenginlik. / sāmān: Rahatlık. (b. 523)
- şan: Ün, şan, şöhet. / şan: Sanki, güya. (b. 3514, 3940)
- şana: -a Zannetmek, varsaymak. / şina: -a Kırarak, parçalamak. (b. 251)
- şanduğum: +um Kasa. / şanduğum: +um İçine saklanması istenen şeyler konan, dört köşe büyük bir kutu şeklindeki kapaklı ev eşyası. (b. 3064)
- şanur: -ur Tahmine dayanarak hüküm vermek; farz etmek. / şınur: İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi; hudut. (b. 1396, 1509)
- şapan: İçine bir taş konup iki ucundan tutularak hızla çevrildikten sonra bir ucu uygun bir konumda bırakıldığında merkezkaç kuvvet etkisiyle içindeki taşı istenen yere fırlatmaya yarayan ve eskiden savaş silâhı olarak kullanılan, iki tarafına birer ip bağlanmış bez veya meşinden ibâret âlet. / şapan: Ayrılmak, uzaklaşmak. (b. 3258)
- şaram: -am (Yara, kırık vb.ni) Tedâvi için sargı ile bağlamak. / şoram: -am Soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek. (b. 2668)
- şarar: -ar (Bir şeyi) Döndürerek diğer bir şeyin üzerine veya etrâfına dolamak. / şorar: -ar Aramak. (b. 2081)
- sarây: Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük ve gösterişli binâ. / ser ey: ser: Baş, kafa; ey: Seslenme ünlemi. (b. 3386)
- şarf: Bir şeyi bir işte kullanma, o yolda harcama. / şarf: Şekil bilgisi. (b. 3140, 4053)
- şarşar: Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr. / şarşar: -ar Bulunduğu yerde şiddetle sallamak, ileri geri oynatmak. (b. 4215)
- şayd: Av. / şaydı: -dı (Şöyle veya böyle olduğunu) Kabul etmek, addetmek. (b. 4038)
- sâz-kâr: Uygun, muvâfık. / sâzı kâr: sâzı: +ı İş güç, uğraş; kâr: Alış verişten elde edilen maddî kazanç, para kazancı. (b. 2816)
- sâz: Çeşitli mûsikî âletleri çalanlardan ve okuyuculardan ibâret topluluk, çalgı takımı. / sâz: Çalgı aleti. (b. 1195)
- sâz: Sonuna geldiği kelimelere “yapan, eden, hazırlayan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar: dem-sâz: Yakın arkadaş. / sâz: Topluluk tarafından icrâ edilen mûsikî. (b. 2605)

- sāz: Yapmak, düzeltmek. / Kār-sāz: Allah. (b. 4885)
- se bak: se: Üç; bak: Bakmak fiili. / sebak: Ders. (b. 270)
- se-per: se: Üç; per: Kanat. / siper: Kalkan. (b. 2042, 3582)
- sebīl: Yol, tarik. / Selsebīl: İçimi çok hoş ve hafif su [Bu anlam cennette bulunan aynı isimdeki bir pınardan gelmektedir]. (b. 282)
- sed: Geçilmesi, aşılması zor tabiî veya sun'î engel. / Esed: Arslan burcu. (b. 1819, 2386)
- sefid: Ak, beyaz. / Sefid: Özel isim: *Şehname*'de geçen bir devin adı. (b. 1846)
- seg: Köpek. / seg: Çivi. (b. 3338)
- seher: Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman veya şafağın sökmek üzere olduğu vakit. / seher: Büyü. (b. 4077)
- sehim: Hisse, pay. / sehim: Ok. (b. 2847)
- sehl: Düz, yumuşak toprak yol. / sehl: Kolay. (b. 630)
- seksene: +e Yetmiş dokuzdan sonra, seksen birden önce gelen sayının adı. / seksene: -sene Sıçramak. (b. 3482)
- selām: Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için “selâmün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma. / selām: Cennet (dârü's-selām). (b. 802, 903)
- selām: Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için “selâmün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma. / silām: Barış. (b. 908)
- selām: Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için “selâmün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma. / silām: Sillenin çoğulu, tokatlar, şamarlar. (b. 2990)
- selīm: Maddî ve mânevî kusûru, noksanı olmayan, sağlam, doğru. / Selīm: Özel isim: Efsanevi İran hükümdarı Feridun'un oğullarından biri. / selīm: Sonu iyi, tehlikesiz. / Selīm: Özel isim: Yavuz Sultan Selim. (b. 1275)
- Selīm: Özel isim: Yavuz Sultan Selim. / Selīm: Özel isim: Efsanevi İran hükümdarı Feridun'un oğullarından biri. (b. 1389, 1510, 1787, 1924, 2097, 2107, 2423, 2435)
- Selīm: Özel isim: Yavuz Sultan Selim. / selīm: Kusuru, noksanı olmayan, sağlam, doğru. (b. 62, 1168, 1294, 1377, 1522, 1547, 1591, 1607, 1611, 1617, 1654, 1699, 1960, 1992, 2079, 2229, 2361, 2418, 2810, 2858)
- Selmān: Özel isim: Fars şair. / Selmān: Özel isim: Sahabe, Selman-ı Farisî. (b. 3062)

- sen: 2. tekil kişi zamiri. / -sen: Fiile gelen 2. tekil kişi eki. (b. 81, 151, 176)
- Sencer: Özel isim. Efsanevi bir hükümdar. / sancar: -ar Saplamak, batırmak. (b. 3605)
- ser seri: ser: Başkan, önder, reis; seri: +i Başkan, reis. / serserî: Sarhoş, başı dönmüş. (b. 814, 930, 2819)
- ser-be-ser: Baştan başa. / serpiser: -iser Saçmak, atmak. (b. 3990)
- ser-gerdân: Hayran. / gerdân: Döner, dolaşan. (b. 351)
- ser-hoşluk: Sarhoşluk, kendinden geçme. / ser hoşluk: ser: Baş; hoşluk: Hoş olma durumu. (b. 539)
- ser-hoşluk: +luk Sarhoşluk. / ser hoşluk: ser: Baş; hoşluk: Hoş olma durumu. (b. 1110)
- ser-māyesi: ser: Başlangıç; māyesi: +si Asıl, Öz. / sermāyesi: +si Bir ticârî işe konan para ve paraya çevrilebilir malların bütünü, ana para, kapital. (b. 2980)
- serîr: Oturulacak yüksekçe yer veya yatak, kerevet, dîvan, sedir. / serîr: Taht. (b. 3987)
- serîr: Taht. / sürir: -ir Değdirmek, dokundurmak. (b. 748, 1528, 2428)
- serserî: Belli bir işi olmayan, yersiz yurtsuz, başıboş, âvâre (kimse). / ser: Baş, kafa. ĥor: Değersiz, bayağı, hakir. / ĥor: Çok makbûle geçmek, çok işe yaramak. (b. 521)
- servā: Cömert. / servā: Masal, söz. (b. 2970)
- serve: +e Başkan, reis. / ser vire: ser: Baş, kelle; vire: -e Feda etmek. (b. 1061, 1485)
- serveri: +i Bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis. / ser veri: ser: Baş; veri:-i Vermek, feda etmek. (b. 707, 930)
- sevā: Mukim, oturmuş. / sevā: Düz. (b. 3966)
- sevād: Yazı. / sevād: Kara, siyah. (b. 54)
- sevdüğine: +ne Sevgi ve bağılılık duyulan, sevgili. / sevdi gine: sevdi: -di Sevgi ve bağılılık duymak; gine: Yine, tekrar. (b. 1114)
- Seyf: Tevbe Suresi'nin 1-6. ayetleri. / seyf: Kılıç. (b. 2037)
- seyrine: +ine Yolculuk, sefer. / seyri ne: seyri: +i Yürüyüş, yürüme, gidiş; ne: Soru edatı. (b. 811)
- şıdı: -dı Yenmek, mağlup etmek, tenkil etmek. / şaydı: +ı Av. (b. 1899, 2074)
- sıgını: Korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak. / sıgını: +ı Yabancı geyik ve sığır. (b. 1247, 1673)
- şına: -a Yenilmek, mağlup, münhezim olmak. / şına: -a Kırılmak, parçalanmak, münkesir olmak. (b. 2122, 2648)

- şındı: -dı Zayıf düşmek. / şındı: -dı Zayi olmak. (b. 3654)
- şınur: -ur Kırılmak. / şınur: -ur Yenilmek, mağlup, münhezim olmak. (b. 2183)
- şınur: -ur Yenilmek, mağlup, münhezim olmak. / şınur: İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut. (b. 1486, 1826, 2167, 2300, 2341)
- sırça: Cam. / serçe: Serçegillerden, koyu boz renkli, yuvarlak başlı, kısa boyunlu, uzun kuyruklu, gagası koni biçiminde, sıçrayarak yürüyen, çırpınarak uçan ve kışın göç etmeyen küçük ötücü kuş. (b. 1411)
- sikkede: +de Akçe vb. mâdenî paralar üzerine vurulan resmî damga. / sikkede: +de Mâdenî para. (b. 2638)
- sîm-ile: sîm: Gümüş; ile: Bağlaç. / sîmi lâ: sîmi: +i Gümüş; lâ: Yok. (b. 1145)
- sîne sin: sîne: Göğüs; sin: Mezar. / sînesin: +sin Göğüs. (b. 963, 2221, 3172)
- sîne: Göğüs. / sine: +e Mezar. (b. 1082)
- sinege: +e Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı; cibin. / sinüñe: +üñe Mezar. (b. 3801)
- siñek: Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı; cibin. / señek: Su testisi. (b. 2322)
- siñek: Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı; cibin. / Siñek: Kuzey yarım küresinde Ejderhâ burcunun büyük kavsının ortasında, Küçükayı dörtgeninin tam karşısında yer alan en parlak yıldız. (b. 3617)
- siñek: Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı; cibin. / siñek: Ejderha. (b. 4021)
- sînesin: +sin Gönül. / sînesin: +sin Göğüs. (b. 2525)
- sînîme: +me Üzerinde yemek de yenilebilen, yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi. / sinime: +ime Mezar. (b. 4783)
- sînîñe: +ñe Üzerinde yemek de yenilebilen, yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi. / sinüñe: +üñe Mezar. ekmegi: +i Unun su ile yoğrulmasından elde edilen hamurun fırın, saç veya tandırda pişirilmesiyle yapılan ve insanın başlıca gıdâsı olan yiyecek. / etmegi: (Bir şeyi) Belli bir maksatla serpmek. (b. 1076)
- sînîsin: +sin Üzerinde yemek de yenilebilen, yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi. / sînesin: +sin Göğüs. (b. 4860)
- sînüñe: +ñe Üzerinde yemek de yenilebilen, yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi. / sinüñe: +üñe Mezar. (b. 1502)
- sipend: Üzerlik otu. / -se pend: -se: Şart kip eki; pend: Öğüt, nasihat. (b. 4726)
- sipih: Gökyüzü. / sipih: Tâlih, baht, kader, felek. (b. 2820)

sitiz: Kavga, çekişme. / -sa tiz: -sa: Şart eki; tiz: Çabuk. (b. 3745)

sizer: -er Açık bir delil olmadığı halde bir şeyin varlığını, ne olduğunu veya ne olacağını duygu yoluyla anlamak. / sizar: -ar Azar azar süzülüp çıkmak. (b. 2773)

şola: -a Diriliğini, tâzeliğini, tarâvetini yitirmek, pörsümek. / şula: Su vermek. (b. 4815)

şoyın: +ın Âile, sülâle, ecdat, hânedan, nesep. / şuyın: + yın Kötü son yaklaşmak veya gelmek (*şuyın ocağına koydı* şeklinde). (b. 1657, 2215)

soyladuñ: -duñ Soylu göstermek; ululamak, tazim etmek. / söyledüñ: -düñ (Anlatmak istediği şeyi) Sözle bildirmek. (b. 3002)

söğülmeye: +ye Kebap. / söğülmeye: -meye: Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek; donatmak, kalaylamak, kayarlamak, küfretmek, yıkamak. (b. 2603)

sökiser: -iser Parçalarına ayırmak. / sögisir: -iser Kötü söz söylemek. (b. 2601)

söyledi: -di: Sözle bildirmek. / söyledi: -di (Şiir vb. şeyler için) Düzenlemek, tanzim etmek. (b. 2441)

söyledi: Düşündüğünü aktardı. / söyle di: söyle: Sözle bildirmek; di: Anlatmak, ifâde etmek. (b. 178, 2763, 3016)

söylegil: -gil (Şiir vb. şeyler için) Düzenlemek, tanzim etmek. / suyla gil: suyla: +yla Āb, mâ; gil: Çamur. (b. 3904)

söyleme: -me (Bir fikir veya husûsu) İleriye sürmek, ortaya koymak. / söyle me: söyle: (Bir fikir veya husûsu) İleriye sürmek, ortaya koymak; me: Mükemmel. (b. 3051)

söz: Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi. / süz: Yanma, yanık, ateş. (b. 2497, 2771)

söz: Kelime. / süz: Yakıcı. (b. 1269, 2726)

sözdeyem: +deyem Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yâhut cümleler dizisi, kelâm, kavil, lakırdı. / söz diyem: söz: Kelam, lakırdı; diyem: -yem Söylemek. (b. 639)

sözi: +i Kelam, lakırdı. / sızı: Üzüntü, elem, keder. (b. 4146)

sözin: +in Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yâhut cümleler dizisi, kelâm, kavil, lakırdı. / -süzin: Sonuna geldiği kelimelere yok anlamı katan Türkçe olumsuzluk eki. (b. 2803, 3018, 3019)

sū-be-sū: Her tarafa. / busu: Pusu. (b. 1951)

su'âl: Soru. / su al: su: Rengi, kokusu ve tatı olmayan şeffaf sıvı madde, âb, mâ; al: İçmek. (b. 4524)

şubhı dem: şubhı: +ı Sabah, seher; dem: Kan rengi. / şubh-dem: Sabah vakti. (b. 1170)

şuçın: +ın Bir kimse veya topluluğun isteyerek ve bilerek yaptığı, töre ve ahlâka aykırı davranış, kabahat. / saçın: +ın Baş kaplayan kıllar. (b. 2334)

suda: +da Deniz, ırmak vb. su birikintisi. / sü de: Sü: Asker; de: Bağlaç. (b. 3689)

şular: Bu sıvıdan oluşan kitle, deniz, akarsu. / şular: -ar Toprak, bitki, hayvan vb.ne su vermek. (b. 3939)

şūr: Öldürücü ve diriltici güce sâhip ilâhî nefhanın üfürülmesinde vâsıta olan ve isminden dolayı boruya benzetilen şey [İslâm inancına göre dört büyük melekten İsrâfîl, Allah'ın emriyle sūra üç defa üfürecek; birincide başlayacak olan kıyâmetin dehşetiyle yerler, gökler sarsılacak, ikincide bütün canlı varlıklar ölecek, üçüncüde ise insanlar hesâba çekilmek üzere yeniden dirilecektir]. / şor: Aramak (b. 633)

şuver: Suretler, şekiller. / şu var: şu: Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab; var: Mevcut. (b. 445)

sü de: sü: Asker, ordu; de: Bağlaç. / suda: +da Deniz, göl, akarsu, pınar birikinti vb. (b. 2023)

sü-be-sü: Askerden askere. / sü-be-sü: Her yana, her yanda, her yönde, her yöne. (b. 3657)

sü: Asker, ordu. / su: Deniz, göl, akarsu, pınar birikinti vb. (b. 2317)

süci: Şarap. / suçı: +ı Günah. (b. 4399)

sücüd: Secde etme. / -sa cüd: -sa Şart eki; cüd: Cömertlik. (b. 345)

süd: Doğumdan sonra belli bir süre yavrularını besleyebilmeleri için kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan besin değeri yüksek, tatlımsı, özel kokulu, mâvî veya sarıya çalan beyaz renkli sıvı. / süd: Fayda, kâr. (b. 4133)

süheyl: At kişnemesi. / Süheyl: Güney yarım kürede yer alan büyük ve parlak bir yıldız. (b.1801)

sünneti: +i Hz. Muhammed'in müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamâmı. / sünneti: +i Erkek çocukların erkeklik organları ucundaki deriyi çepeçevre kesip çıkarma işi, hıtan. (b. 4043)

sürh-ser: Kızılbaş. / ser: Baş, kafa. (b. 1506, 2225)

sürh-ser: Kızılbaş. / sürh ser: sürh: Kırmızı; ser: Baş, kafa. (b. 2186)

Sürhâb: Rüstem'in atlarından birinin adı. / sürhâb: Kan. (b. 2837)

sürür: Mutluluk. / sürer: -er Kovmak, uzaklaştırmak. (b. 79)

süvâr: At vb. bir binek hayvanına veya bir taşıta binmek (olmak ile). / süvâr: Bir binek hayvanına, özellikle ata binmiş kimse. (b. 2058)

süvār: Bir binek hayvanına, özellikle ata binmiş kimse. / Süvār: Özel isim: *Şehnâme* kahramanlarından Neriman'ın oğlu ve Zâl'in babası, Sām-ı Süvār. (b. 1374, 1637, 1719, 1767, 1857, 2035)

Süvār: Özel isim: *Şehnâme* kahramanlarından Neriman'ın oğlu ve Zâl'in babası, Sām-ı Süvār. / süvār: Bir binek hayvanına, özellikle ata binmiş kimse. (b.1665)

Ş

şa'rımız: +ımız Kıl. / şi'rimüz: +imüz Manzume. (b. 2489, 2715)

şāh idi: şāh: Yönetici, hükümdar; idi: Ek eylem. / şahidi: +i Tanık. (b. 86, 822, 890, 910)

şāh-ı dīn: şāh-ı: Padişah, hükümdar; dīn: İman, inanç. / şahidīn: Şahitler. (b. 137)

şāh-ı dīn: şāh-ı: Padişah, hükümdar; dīn: İman, inanç. / şahidin: +in Tanık. (b. 826)

şāh-ı dīn: şāh-ı: Padişah, hükümdar; dīn: İman, inanç. / şāh idin: şāh: Padişah, hükümdar; idin: Ek eylemin geçmiş zaman biçimi. (b. 709, 783)

şāh-vār: şāh: Hükümdar, padişah; -vār: Gibi. / şāhı var: şāhı: Hükümdar, padişah; var: Mevcut olma. (b. 829, 1031, 2822)

şāh: Hükümdar. / şāh: Soylu. (b. 4913)

şāh: Sultan Selim'e telmihen hükümdar. / şāh: Satranç terimi. (b. 1839)

şāh: Telmihen Yavuz Sultan Selim. / şāh: Hükümdar. (b. 1667)

şāhını: +ını Hükümdar, padişah. / şāhini: +i Kartalgillerden, Avrupa ve Asya'nın dağ, orman ve çalılıklarında yaşayan, 50-55 santimetre uzunluğunda yırtıcı bir kuş. (b. 1242)

şāhum at: şāhum: +um Hükümdar; at: Satrançta bir taş. / şāh-māt: Satranç oyununda yenme. (b. 970, 3129)

Şām: Sûriye'nin başşehri. / şām: Akşam. (b. 704, 788, 935, 1018, 1185, 1228, 1661, 1751, 1935, 2425, 2448, 2679)

şāme: Ben. / Şām'a: +a Sûriye'nin başşehrinin ismi. (b. 3955)

Şāmī: Özel isim. / şāmı: +ı Akşam. (b. 4956)

şark: Kılıç sesi. / şark: Doğu yönü. (b. 3532)

şaş: Gözlerini çarpıtarak. / şaş: Aptal. (b. 3725)

Şedīd: Özel isim, Ad kavminin kurucusu olan Ad'ın iki oğlundan birinin adı. / şedīd: Şiddetli. (b. 934, 1707)

şeh livā: şeh: Hükümdar; livā: Bayrak, sancak. / hālī vā: hālī: +i Durum; vā: Vay, yazık. (b. 1224)

şehbâz: İri ve beyaz bir doğan cinsi. / şeh bāz: şeh: Hükümdar; bāz: Doğan denen yırtıcı kuş, şahbaz. (b. 4065)

şehd-ile: şehd: Bal; ile: Bağlaç. / şeh dile: şeh: Padişah, hükümdar; dile: +e Gönül. (b. 1165, 2809, 4031)

şehriyār: Hükümdar, pâdişah. / şehri yār: şehri: +i Kent; yār: Dost. (b. 939, 943, 1171, 3290)

şeker: Beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı. / şikār: Av. (b. 3810)

Şem‘a: Özel isim: Hz. Davud’un oğullarından biri. / şem‘e: +e Mum. (b. 3244)

şer: Kötü kimse. / şer: Kötülük, fenalık. (b. 250)

şerār: Kıvılcım. / şer er: şer: Kötü; er: Asker. (b. 3729)

şerbet: Meyve suyu ile şekerli su karıştırılarak yapılan içecek. / şerbet: Çok tatlı. (b. 2592)

şerbetin: +in Tatlı içecek. / şerbetin: +in Fıçı. (b. 1030)

şest: Okçuların sağ ellerinin başparmağına taktıkları, kırışın titremesini önleyen ve okun hedefi bulacak şekilde düz gitmesini sağlayan yüzük, zıhgir, küştiban. / şest: Tuzak. (b. 2129)

şevke: +e Karıncalanma hisi. / şevke: Deve diken. (b. 628)

Şevkî: Özel isim. / şevki: +i Kuvvetli arzu. (b. 4953)

şeyh oğlu: şeyh: Tarikat lideri; oğlu: +i Erkek evlat. / Şeyhoğlu: Özel isim. (b. 4929)

şeyh: Yaşlı. / şeyh: Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse. (b. 609)

şeyhi: +i Üstat. / Şeyhî: Özel isim. (b. 4925)

Şeyhî: Özel isim. / şeyhi: +i Üstad, bir işi en iyi yapan (b. 12)

şeyi: +i Belli bir nesne, oluş veya düşünceyi belirtmeyen, anlamı kendinden önceki ve sonraki kelimelerle ortaya çıkan; söz, olay, iş, durum, husus, madde, eşyâ vb. yerine kullanılan belirsiz kelime. şey‘i: +i Nesne. (b. 346)

şib: İnip. / şib: Elbise. (b. 3530)

şir-dil: Arslan yürekli, cesur. / şir dil: şir: Arslan; dil: Lisan. (b. 898)

şir: Arslan. / şimşir: Kılıç. (b. 1779, 1911, 2021, 2096)

şir: Arslan. / şir: Süt. (b. 1656, 3252)

şirîn: Tatlı, hoş. / Şirîn: Özel isim. (b. 645)

şirînsüz: +süz tatlılık. şirîn söz: Tatlı söz. (b. 64)

şümār: Sayı. / şümār: Sevgi, muhabbet. (b. 1984)

T

ṭā‘at: İbadet etme. / iṭā‘at: Emre uyma, söz dinleme. (b.1790)

ṭā‘ife: Halk bölüğü, cemaat, kavim. / Ṭā‘if‘e: +e Özel isim, Hicaz’da bir şehir. (b. 179, 990, 2020)

tāb: Işık, parıltı. / tāb: Güç, kuvvet, tākat. (b. 2148, 2295)

tāb: Işık, parıltı. / tāb: Sıkıntı, endişe, ızdırap. (b. 2501)

tāb: Kıvrım. / tāb: Aydınlık. (b. 135, 2975)

Tābūt: Allah ile İsrâiloğulları arasındaki ahdin sembolü olan, on emirin yazılı bulunduğu levhaların muhafaza edildiği sandık. / tābūt: İçine ölü konan sandık. (b. 3796)

tāc-dār: Hükümdar. / tācī dar: tācī: +ı Hükümdarlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi; dar: Genişliği, içine girecek şeye göre yetersiz olan, içine sığılmayan veya sığılması zor olan, geniş ve bol olmayan. (b. 1279, 1369, 1999, 2298, 2676)

tāc: Hükümdarlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi. / tāc: Bâzı kuşların tarak şeklindeki sorgucu. (b. 2851)

ṭāğ-ıla: ṭāğ: Dağ; ıla: İle, birlikte. / ṭāğıla: -a Parçalanarak yayılmak, ufalanmak. (b. 3701)

ṭāğ: Yara. / ṭāğ: Dağ. (b. 3335)

ṭāğar: İçine taşınacak öteberi ve yiyecek konan deri torba. / ṭoğar: -ar Zuhur etmek. (b. 3357)

ṭāğda: +da Dağ. / ṭāğıda: -a Yenilgiye uğratmak. (b. 1718)

ṭāğıdur: -ur (Bir kalabalığı, birliğini bozmak maksadıyla) Bölmek, zor kullanarak veya iknâ ederek toplu halden çıkarmak, dağılmasını sağlamak. / ṭāğıdur: +ıdur Dağ. (b. 2243)

ṭāğıdur: -ur Yenmek, mağlup etmek. / ṭāğıdur: -ur Toplu durumda bulunanları birbirinden uzaklaştırmak veya ayırmak. (b. 2187)

ṭāğī: İsyanı. / ṭāğī: +ı Dağ. (b. 3380)

ṭāğıla: -a Parçalanarak yayılmak, ufalanmak. / ṭāğıla: -a Birliği, beraberliği bozulmak. (b. 2205)

ṭāğtağ: Gürültü, patırtı. / ṭāğ ṭāğ: ṭāğ: +a Dağ, Çevresindeki arâziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi. (b. 1113)

taḥta: +a Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk. / taḥta: Kalınca ve uzun biçilmiş düz ağaç parçası. (b. 129, 2697)

tahtada: +da Kalınca ve uzun biçilmiş düz ağaç parçası. / tahta da: tahta:+ a Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk; da: Bağlaç. (b. 984, 986)

taķdīr: Beğenme. / taķdīr: Alın yazısı, kader. (b. 453)

talāk: Sıçrama. / talāk: Evliliğin sona ermesi, erkeğin karısını boşaması. (b. 3921)

Ṭālib'ūñ : +ūñ Özel isim: Hz. Peygamber'in babası. / ṭālibūñ: +ūñ İsteyen, talep eden, istekli olan kimse. (b. 712)

ṭāña: +a Karanlık. / ṭāña: +a Hayret, teaccüp. (b. 353)

ṭāña: +a Şafak vakti. / ṭāña: +a Hayret, teaccüp. (b. 1682, 3004)

ṭanuk: Şahit. / ṭonuk: Canlılığı ve parlaklığı olmayan, soluk, mat. (b. 1855, 2294)

ṭap durur: ṭap: Yetişir, kafi; durur: Bildirme eki. / ṭapdurur: -ur Tabi kılmak. (b. 1918)

ṭap: Eşit, müsavi. / ṭap: Tanrı olarak tanımak, kulluk etmek. (b. 537)

ṭapa: -a Tanrı olarak tanımak, kulluk etmek. / ṭapa: Çekiştirilen, başına kakılan, nefret edilen. (b. 536)

ṭapa: -a Tutku ile sevmek, bağlanmak. / ṭapa: Çekiştirilen, başına kakılan, nefret edilen. (b. 1961)

ṭapa: Tapma, kulluk etme. / ṭapa: -a Tanrı olarak tanımak, kulluk etmek. (b. 3296)

ṭapacak: Tapılacak kişi. / ṭapacak: -acak İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek. (b. 594)

ṭapuñ: +ñ Zat, zatıali, hazret. / ṭopuñ: Gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah. (b. 2247, 2382, 2387)

taş: Dış, dışarı. / taş: Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki mâden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim. (b. 734, 954)

taş: Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki mâden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim. / taş: Dış. (b. 118)

taş: +a Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki mâden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim. / taş: -a (Öfke, heyecan, sabırsızlık, sevinç vb. durumlar yüzünden) Artık kendini tutamamak, kabına sığamayıp coşmak. (b. 2804, 3000)

tātār: Zalim. / Tātār: Tataristan, Kırım, Kuzey Kafkasya ve Sibirya'da yaşayan Türk soyundan halk. (b. 1307)

te'dīb: Terbiye etme, edeplendirme. / te'dīb: Haddini bildirme, yola getirmek için gerekeni yapma, terbiyesini verme. (b. 3082)

tek: Uslu, hareketsiz./ tek: Yegane, biricik. (b. 534)

temām: Sona ermek, bitmek, tamamlanmak. / temām: Tam olarak, eksiksiz. (b. 2675)

Temūr: Timurlu hânedanının kurucusu ve ilk hükümdarı (1370-1405). / tahta mūr: tahta: +a Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk; mūr: Karınca. (b. 4653)

teng: Eyer, kuşak. / teng: Sıkıntılı. (b. 3606)

tereng: Paranın sesi. / tereng: Ok girişindeki kılın sesi. (b. 3337)

terk: Miğfer, başlık. / terk: Bırakma. (b. 1123, 2841)

terk: Miğfer, başlık. / Türk: Ana yurdu Orta Asya olan, buradan çeşitli yönle yayılarak büyük devletler kuran, Türkçe'nin değişik lehçeleriyle konuşan millet ve bu millettten olan kimse. (b. 3286)

terkīb: Birkaç şey birleşip yeni bir şey meydana getirme. / terkīb: Bir sanat eserinde şekillerin, renklerin birbirine uygun biçimde düzenlenmesi, kompozisyon. (b. 440)

terkībsen: terkīb: Birkaç şeyin birleşmesi sonunda meydana gelen şey; sen: -n Türkçe şart ek eylemi. / terkībī sen: terkībī: +i Birkaç şey birleşip yeni bir şey meydana getirme; sen: 2. Tekil kişi zamiri. (b. 419)

teşrīf: Şeref verme. / teşrīf: Şeref. / teşrīf: Gelme. (b. 331)

tevḥīd-içün: tevḥīd: Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme; içün: Amaç bildirir; maksadıyle, amacıyle, gâyesiyle. / tevḥīdī çün: tevḥīdī: +i Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme; çün: Çünkü, mâdemki. (b. 652)

tīg-zen: İyi kılıç kullanan. / tīg zen: tīg: Kılıç; zen: Kadın. (b. 1402, 2192)

tīg: Işın. / tīg: Kılıç. (b. 1192, 2962, 3351)

tīg: Kılıç. / tīg: Sıcaklık. (b.2291)

tīg: Sıcaklık. / tīg: Işın. / tīg: Kılıç. (b. 336)

Tīr: Dicle Nehri. / tīr: Ok. / Tīr: Merkür gezegeni. / tīr: Pay. (b. 173)

Tīr: Merkür gezegeni. / tīr: Ok. / tīr: Pay. (b. 316)

tīr: Ok. / Tīr: Merkür gezegeni. (b. 1812, 1851, 1894, 2041, 2154, 2199, 2283, 2856)

tīr: Pay, hisse. / tīr: Ok. (b. 2814)

tīz: Keskin. / tīz: Hemen, çabucak. (b. 2827, 2935)

toğrusın: +sın e yönelmiş olarak, -e karşı, -e müteveccihen. / toğrusın: +sın Hak ölçülerine uygun olan şey, gerçek, hakikat. (b. 4175)

tona: +a Elbise, kılık kıyafet. / tona: -a Canlılığını yitirmek, fersiz olmak. (b. 2039)

topa: Gölle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah. / tupa: -a Tutku ile sevmek, bağlanmak. (b. 2388)

toy: Ziyâfet, toplu yemek, şölen, düğün yemeği. / toy: Toygiller familyasından, kazdan büyük, eti için avlanan, kızıl tüylü yabanî kuş. Otis tarda. (b. 1243, 3972)

Ṭūr: Hz. Mûsâ'nın vahiy ve tecellîye mazhar olduğu dağ, Sînâ dağı, Tûr-ı Sînâ. / Ṭūr: *Kuran*'ın 52. suresinin adı. (b. 746)

ṭur: Yaşamak, çok yaşamak. / -eṭur: Birleşik fiil yapar. (b. 4169)

Ṭūr'a sen: Ṭūr'a: +a Hz. Mûsâ'nın vahiy ve tecellîye mazhar olduğu dağ, Sînâ dağı; sen: 2. tekil kişi zamir. / ṭurasan: -asan Karşı durmak, karşı koymak. (b. 3703)

ṭurıdur: -ur Ayakta tutmak. / Ṭūr'ıdur: +ıdur Hz. Mûsâ'nın vahiy ve tecellîye mazhar olduğu dağ, Sînâ dağı. (b. 96)

ṭutam: Dört parmak genişliğinde bir ölçü, uzun bir nesnenin yumulmuş bir elle hesaplanan ölçüsü. / ṭutam: -am Esir almak. (b. 3618)

ṭutar: -ar Elde bulundurmak, ele almak. / ṭutar: -ar Kan gördüğünde bayılmak (kan ile). (b. 3758)

ṭutar: -ar Yönelmek (yüz ile). / ṭutar: Elde etmek, fethetmek. (b. 1183)

ṭuyūr: Kuşlar. / ṭoyur: İhtiyâcını yeterince karşılamak, tatmin etmek. (b. 2029)

türk: Güzel, dilber, civan. / Türk: Ana yurdu Orta Asya olan, buradan çeşitli yönlerde yayılarak büyük devletler kuran, Türkçe'nin değişik lehçeleriyle konuşan millet ve bu millettten olan kimse. (b. 2541)

Türkî'ye: +ye Türkler'le ilgili. / terkiye: +ye Eyerin arka bölümü. (b. 1896)

U

ucın: +ın Sınır. / öcin: +ın Yapılan bir kötülüğün acısını çıkarma arzusu ve işi, intikam. (b. 1253)

Uçem: Özel isim: Hz. Davud'un oğullarından biri. / o cem: o: 3. tekil şahıs zamiri; Cem: Klasik Fars ve Türk edebiyatlarında çokça anılan efsanevî İran hükümdarlarından biri. (b. 3243)

uçına: -ına (Kuş, böcek gibi kanatlı hayvanlar) Havada yol almak, havada gitmek. / ucına: +ına Son, nihâyet, netîce. (b. 2395)

uçmağı: +ı Uçmak işini. / uçmağı: +ı Cennet. (b. 9, 115, 752, 793)

uçmağdadur: +dadur Cennet. / uçmağdadur: +dadur Havada yol almak, havada gitmek. (b. 3557)

‘ūd: Teknesi yarım armudu andıran, dilim adı verilen 17 ilâ 27 ahşap şeridin birbirine yapıştırılmasından meydana gelen, göğsü ladinden, perdesiz, kısa saplı, beşi çift, biri tek on bir telli, mızraplı çalgı. / ‘öd: Öd ağacının odunundan ve kabuğundan yapılmış tütsü. (b. 2961, 2985)

‘uqāb: Bayrak, alem. / ‘uqāb: Kartal. (b. 2061)

‘uqāb: Kartal. / ‘iḳāb: Azap, ezâ, eziyet. (b. 3585)

ulu: Bir topluluğun maddî veya mânevî büyüğü, saygı duyulacak niteliklere sâhip kimse. / ulu: Çok üstün niteliklere sâhip, çok büyük, yüce. (b. 3176)

ulu: Çok yüksek, çok büyük olan şey. / ölü: Hayatı sona ermiş, artık yaşamıyor olan, meyyit. (b. 113)

ulu: İtibarlı, şerefli. / alu: Aciz, sersem. (b. 2429, 3177)

‘Ulvî: Özel isim. / ‘ulvî: Yüce. (b. 4951)

umar: -ar Beklemek, dilemek. / o mār: o: İşaret zamiri; mār: Yılan. (b. 466, 1726)

unı da: un: Tahıl veya bâzı gıdâ maddelerinin öğütülmesinden elde edilen toz hâlindeki besin; da: Bağlaç. / unıda: -a Hatırdan, gönülden çıkarmak. (b. 4266)

unıdam: -am (Bir kimse veya şeyi) Artık düşünmez, hatırlamaz olmak, ihmal edip terketmek. / unıdam: -am Hatırdan, gönülden çıkarmak. (b. 4775)

unıdam: -am Aklında kalmamak, irâdesi dışında hatırdan çıkmak. / o nidem: o: 3. tekil şahıs zamiri; nidem: Ne yapayım. (b. 2787)

unum: +um Tahıl veya bâzı gıdâ maddelerinin öğütülmesinden elde edilen toz hâlindeki besin. / ünüm: +üm Ses, sada. (b. 4218)

urasar: +sar Nişan alarak atmak. / ura ser: ura: -a Kesmek, yarmak; ser: Kafa. (b. 2821)

urdılar: -dılar Davul çalmak, vurmak. / ürdiler: -diler Üflemek. (b. 3518)

uşana: -a Bezmek, bıkmak. / o şana: o: O zamiri. şana: -a Zannetmek, varsaymak. (b. 248)

uşanam: -am Bıkmak. / o şanem: o: İşaret sıfatı; şanem: Put. (b. 733, 1023, 1144, 2568)

uşlana: -a Herhangi bir olaydan ders almak, akli başına gelmek; akıllanmak. / aşlana: +a Kedigillerden, Afrika'da ve Asya'da yaşayan, kısa, yuvarlak başlı, kısık boyunlu, yuvarlak kulaklı, kaslı, derin göğüslü, devetüyü, gri, koyu kahverengi veya sarımsı kırmızı renkli kürkü olan, yırtıcı, erkekleri yeleli, kuyruğunun ucu püsküllü, güçlü bir tür memeli; arslan. (b. 1931)

uşaḳ: Ufak, küçük. / o şaḳ: o: 3. tekil kişi zamiri; şaḳ: Bölmek. (b. 3590)

uşaḳ: Ufak, küçük. / uşaḳ: Çocuk. (b. 1866)

utanur: -ur Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak; arlanmak, mahcup olmak. / üte nūr: üte:-e Yararlanmak, kazanmak; nūr: İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık. (b. 813)

utanur: -ur Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak; arlanmak, mahcup olmak. / ötünür: -ür Şefa'at istemek, niyaz etmek. (b. 2537)

uyandılar: -dılar Uyandılar. / oyandılar: -dılar Ata eğer takma. (b. 2034)

uyanduran: -an Yakmak, ışığı parlatmak. / uyanduran: -an Uyarmak, irşat, ikaz etmek. (b. 3548)

uyanık: Uyanmış veya uyumamış olan, uyku durumunda olmayan, uyumayan. / o yanık: o: 3. tekil kişi zamiri; yanık: Yanmış. (b. 3625)

uyumaz: -maz Uyku hâlinde olmak. / o yimez: o: 3. şahıs zamiri; yimez: -mez Ağzda çiğneyerek yutmak. (b. 2543)

uzanur: -ur İleriye doğru devam etmek, uzayıp gitmek, uzamak. / özenür: -ür Beğendiği bir şey veya kimseye sâhip olma, onun gibi yapma veya ona benzeme arzusu duymak, o yolda gayret sarfetmek. (b. 4033)

uzar: -ar Zaman bakımından uzun olmak, çok sürmek. / üzer: -er Kırmak. (b. 3426)

Ü

ü dād: ü: Ve; dād: Adalet. / vedād: Sevgi, muhabbet, dostluk. (b. 3875)

ügeyik: Üveyik kuşu. / ü geyik: ü: Ve; geyik: Çift parmaklılar takımından, erkeklerinin başında uzun ve çatalı boynuzlar bulunan, geviş getirici, memeli hayvan. (b. 3688)

üñ: Ses, sada. / öñ: Önce. (b. 546)

ün: Ses. / un: Tahıl veya bâzı gıdâ maddelerinin öğütülmesinden elde edilen toz hâlindeki besin. (b. 2293)

üni de: ün: İyi bir ad yapmış olma durumu, iyi bir nitelikle tanınma, şöhret, nam; de: Bağlaç. / unıda: -a (Bir kimse veya şeyi) Artık düşünmez, hatırlamaz olmak, ihmal edip terketmek. (b. 2602)

üñine: +ine Ses. / öñine: +ine Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. (b. 1090, 1671)

ürer: -er Havlamak. / ürer: -r Çoğalmak. (b. 3721)

üstādı: +ı Hoca. / üstādı: +ı Usta, bir işte ehil olan. (b. 4046)

üstine: +ine -e doğru, o yöne doğru. / üstine: +ine Bir şeyin dışa bakan yüzü, dış yüzü. (b. 2393)

üstine: +ne Saldırmak (varmak ile). / üstine: +ne (Mal, mülk vb.) Kendi adına tescil ettirmek, üstüne geçirmek, üstüne almak (olmak ile). (b. 2141)

üstühân: Kemik. / üsti hân: üsti: +i Bir şeyin yukarısında bulunan boşluk veya yer; hân: Şehirlerde, kasabalarda veya yolların geçit yerlerinde yolcuların konaklaması, kendilerinin ve hayvanlarının geceleme için yapılmış binâ. (b. 3010)

üstüvâr: Sağlam, dayanıklı, kuvvetli. / iste var: iste: Dilemek, talep etmek; var: Haydi, durma. (Olumlu fiillerle birlikte gelince teşvik pekitmesi oluyor.). (b. 3152)

ütemez: -emez Yenmek. / ötemez: -emez Değişik tonlarda nağmeli sesler çıkarmak. (b. 1406)

üter: -er Yararlanmak. / öter: -er Kuş veya bazı böcekler, değişik tonda ses çıkarmak. (b. 2028)

üvez: Sivrisineğe benzer küçük böcek. / âvâz: Ses, seda. (b. 430)

üzüm: Asma adı verilen ağaççığın salkım durumunda ufak tâneli, çekirdekli, ince kabuklu, sulu, etli meyve. / özüm: +üm Kendisi, zatı. (b. 4089)

V

Vâhid: Tek, zâtında, sıfatlarında, isim ve hükümlerinde asla ortağı ve benzeri olmayan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır. / vâhid: Tek, bir. (b. 295)

vâlâ: Yüksek, yüce. / vâlâ: Güç. (b. 2969)

vâlâ: Yüksek, yüce. / vâlâ: Şerefli. (b. 2502)

var: Yaratmak (eylemek ile). / var: Mal, servet. (b. 78)

vara: -a Hücum etmek. / vura: -a Batıcı veya kesici cisimleri saplamak, kakmak. (b. 1429, 1452, 1488, 1705, 1710, 1886, 2085, 2119, 2227)

varam: -am Ulaşmak, vasıl olmak. / verem: Şişkinlik, ölüm. (b. 3447)

vardı: -dı Ulaşmak. / virdi: -di Alkışlamak, övmek, dua etmek (alkış ile). (b. 1527)

varmadı: -madı Hücum etmek. / vurmadı: Batıcı veya kesici cisimleri saplamak, kakmak. (b. 1565)

varmasa: -masa Ulaşmak, yetişmek. / vurmasa: -masa Kesmek, yarmak. (b. 1403, 1482, 1505)

varmaya: -maya Ulaşmak. / vurmaya: -maya (Bıçak, balta, neşter, makas vb. âletlerle) Kesmek, yarmak. (b. 1954)

varuñ: -uñ Ulaşmak, vasıl olmak. / vuruñ: -uñ Sürmek (yüz ile). (b. 1631, 1635)

varup: -up Ulaşmak, vasıl olmak. / virüp: üp Ölmek (can ile). (b. 1501)

varur: -ur Hücum etmek. / virür: -ür Emretmek (ferman ile). (b. 2139)

varur: -ur Ulaşmak. / virür: -ür Yaymak. (b. 1398, 2580)

varur: -ur Ulaşmak. / vurur: -ur (Bıçak, balta, neşter, makas vb. âletlerle) Kesmek, yarmak. (b. 1862, 2174)

vechine: +ine Yön, taraf. / vechi ne: vechi: +i Sebep, vesîle; ne: Soru edatı. (b. 2653)

vefâ: Sözünde durma, verilen sözü yerine getirme. / vefâ: Dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadâkat. (b. 947)

vehem: Zan. / vehem: Korku. (b. 3372)

vehim: Korku. / vehim: Düşünce. (b. 147)

velî: Amma, fakat, lakin. / velî: Cenâb-ı Hakk’a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah’ın dostu ve sevgili kulu. (b. 483, 589, 913, 3353)

ver hemi: ver: Bırakmak, bağışlamak; hemi: +i Üzüntü, gam, keder, kaygı, hüzn. / var he mi: var: Mevcut olma; he mi: Öyle değil mi? (b. 3015)

ver: Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek; lütfetmek, lütfeylemek. / var: Mevcut. (b. 1095)

verhemi: +i Kötü söz. / var hemi: var: Mevcut olan; hemi: +i Üzüntü, gam, keder, kaygı, hüzn. (b. 2584)

vernâ: İyi, doğru. / vernâ: Mavi güvercin. (b. 2967)

vird: Namaz sonrası yapılan tesbihat. / vird: Dua. (b. 1692)

virdi: -di İletmek, eriştirmek. / vird-i: Belirli zamanlarda mânevî bir görev olarak düzenli şekilde okunan âyet, esmâ-i hüsnâ veya duâlar. (b. 482, 824)

virdüm: -düm (Bir şeyi bir kimseye) İletmek, eriştirmek. / vardum: -dum Ulaşmak. (b. 2701)

virür: -ür Bırakmak, bağışlamak. / varur: -ur Ulaşmak. (b. 1643, 1822)

virür: -ür Yaymak. / virür: -ür Bırakmak, bağışlamak. (b. 1301)

virür: -ür Bildirmek. / vurur: -ur Kesmek. (b. 1433)

vurdi: -dı Baskın yapmak, hücum edip savaşmak. / vardı: -dı Ulaşmak. (b. 1372)

vurmada: -mada Baskın yapmak, hücum edip savaşmak. / virmede: -mede Satmak. (b. 1511)

vurmaya: -maya Batıcı veya kesici cisimleri saplamak, kakmak. / vermeye: -meye Karşılık vermek. (b. 1559)

vurur: -ur Böbürlenmek, yüksekten atmak, övünmek (laf ile). / virür: -ür Vefat etmek, ölmek (can ile). (b. 2124)

vurur: -ur Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere veya bir kimseye hızla çarpmak; çakmak, geçirmek, inmek. / virür: -ür Savurmak, boşa harcamak (bād ile) (b. 1506)

vurur: -ur Takmak. / virür: -ür Buyurmak. (fermān ile). (b. 1693)

vücūd: Var olma, bulunma. / sücūd: Secde etme (b. 37)

vücūd: Var olma, bulunma. / vücūd: İnsan veya hayvan gövdesi, beden. (b. 769)

vücūd: Varlık. / cūd: Cömerlik. (b. 382, 393)

Y

yā Ġanī: yā: Ey; Ġanī: “Hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, kullarının bütün ihtiyâcını karşılayan mutlak zengin” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır. / yağını: -ını Zeytin, ay çiçeği, mısır, susam, pamuk çekirdeği, haşhaş tohumu gibi bitki meyvelerinden veya çekirdeklerinden elde edilen ve genellikle besin olarak kullanılan, yüksek enerji veren madde: (b. 562)

yā Ġanī: yā: Ey; Ġanī: “Hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, kullarının bütün ihtiyâcını karşılayan mutlak zengin” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır. / yağını: Yakınarak. (b. 595)

yā nār: yā: Bağlaç; nār: Kırmızımtırak sarı sert bir kabukla örtülü, içinde çok sayıda kırmızımtırak, sulu taneler bulunduran yuvarlak yemiş. / yanar: -ar Ateş durumuna geçmek, tutuşmak; harıldamak. (b. 2528)

yā neyem: yā: Bağlaç; neyem: “Ben neyim/ kimim?”. / yanayam: -ayam Tutuşmak, alev almak. (b. 635)

yā püser: yā: Bağlaç; püser: Oğul. / yapısar: -ısar Düzenli bir duruma getirmek. (b. 4037)

yā sîn: yā: Ünlem; sîn: Mezar. / Yāsîn: *Kuran*’ın 36. suresinin adı. / yāsını: +sını Yay. (b. 836)

Ya‘kūb: Hz. Yakub, peygamber. / ya‘kūb: Keklik. (b. 2954, 3165)

yad: Akıl. / yād: Hatırlama, anma. (b. 647, 1160, 2599)

yād: Anmak, hatırlamak. / yād: Bellek. (b. 861, 1313, 2753)

yād: Hatırlanma. / yād: Yabancı (b. 57, 2553)

yādigār: Bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen yâhut onlardan kalan şey. / yādı kār: yādı: +ı Anma, hatırlama; kār: İş. (b. 3914)

yağdurur: -ur Bol miktarda vermek, sağlamak. / yığdurur: -ur Toplamak. (b. 2213)

- yağı: Düşman. / yağı: +1 Stearik, oleik, palmitik ve diğer asitlerle gliserinin çeşitli oranlarda birleşmesiyle meydana gelen, değişik kıvamlı, kaygan ve kayganlaştırıcı, yanıcı, yüksek enerjili, kimya sanâyiinde çeşitli amaçlarla kullanılan maddelerin ortak adı. (b. 888, 1597, 2012)
- yağa: Giyeceklerin boynun etrâfına gelen kısmı ve bu kısma eklenen türlü biçimdeki parça. / yağa: -a Ateşe vermek, ateşle yok etmek. (b. 3381)
- yağa: Yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak. / yağa: Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü. (b. 4830)
- yağadan: +dan Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü. / yağadan: +dan Kıyı, sahil. (b. 4035)
- yağar: -ar Ateşe vermek. / ya qar: ya: Bağlaç; qar: Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağan hafif beyaz tâneler. (b. 4572)
- yağar: -ar Çok güçlü, ızdırıp verici bir aşk uyandırmak, aşk ateşine düşürmek. / yağar: -ar Ateşe vermek, ateşle yok etmek. (b. 2529)
- yağar: -ar Yanmasını sağlamak, tutuşturmak. / yıkar: -ar Harap etmek, mahvolmasına sebep olmak, perişan etmek. (b. 1034, 1382, 1715, 1756, 1850, 2072, 2245, 2269)
- yağılur: -ur Yanması sağlanmak veya yanmasına sebep olunmak. / yâ kılar: yâ: Şaşkınlık ve hayret bildirir; kılar: -ur Etmek, yapmak. (b. 3044)
- yağın: Arada az mesâfe bulunan. / yağın: -ın Büyük zarara uğratmak, geleceğini kötü şekilde etkilemek, felâkete sürüklemek. (b. 1140, 3460)
- yâkût: Kırmızı renkli kıymeyli bir taş / yâ kût: yâ: Bağlaç, ya da; kût: Yaşamak için gerekli yiyecek, rızık. (b. 18, 449, 2521)
- yalıñ: Alev. / yalıñ: Tek başına, yalnız. (b. 2238)
- yalmanı: +1 Kesici ve batıcı araçların kesen veya batan bölümü. / yelmeni: -i Çabucak. (b. 2251)
- yañıla: -a Aldanmak, hatâ yapmak. / gile: Şikâyet, yanıp yakılma. (b. 3868)
- yanuma: +ıma Bir kimseye yakın olan yer. / yâ neme: yâ: Soru anlamı taşıyan cümlelerde ihtimal bildirir; nemeNeyime, “Başka ne yapabilirim?” (b. 2573)
- yanuña: Kat, nezd, huzur [Daha çok yanına ve yanında şeklinde kullanılır]. / yanana: -ana Şiddetli bir arzu duymak. (b. 2582)
- yapısar: -ısar Yol almak. / yapısar: -ısar Düzenli bir duruma getirmek. (b. 4010)
- yapyalıñ: Çok yalın. / yalıñ: Alev. (b. 2146, 2202)
- yapyalıñ: Çok yalın. yalıñ: Kınından çıkmış. (b. 1863)
- yār dime: yār: Dost; dime: -me Söylemek. / yardıma: +a Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma; iane, muavenet. (b. 1071)

yār-i: Eş, dost. / yārī: Dostluk. (b. 872)

yār: Dost. / yar: Dik ve derin uçurum, yer yarığı. (b. 902)

yār: Dost. / yār: Sevgili. (b. 1232)

yār: Yardımcı. / yar: Ortadan ayırmak, bölmek. (b. 1118)

yaradan: +dan Bir dış etkiyle, bir hastalık veya ârıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çiban. / Yaradan: Allah. (b. 1880, 2316)

yarak: Hazırlık, levazım, techizat. / yiri ak: yiri +i Yer, mahal; ak: Aydınlık, ağarmış. (b. 2025)

yarar: -r Yarar sağlamak, faydalı olmak, kendisinden faydalanılmak. / yerer: -er Kötülemek, zemmetmek. (b. 2751)

yarar: +ar Uzunlamasına bölüp ayırmak; dilmek. / yarar: -r Yarar sağlamak, faydalı olmak, kendisinden faydalanılmak. (b. 2999)

yarar: +ar Uzunlamasına bölüp ayırmak; dilmek. / yarar: -ar Geçmek, ötekini geride bırakmak. (b. 2535)

yarasın: +sın Bir şeyin üzerinde açılan kesik, oyuk, yarık. / yarı sin: yarı: Bir şeyin yarısı kadar olan; sin: Mezar. (b. 3736)

yāre: Dert, acı. / yāre: +e Sevgili. / yara: -a Uzunlamasına bölüp ayırmak. (b. 327)

yarı kıl: yarı: Bir şeyin yarımı kadar olan, yarım olan; kıl: Tüy. / yārī kıl: yārī: Yardım; kıl: Etmek. (b. 636)

yarı: Bir şeyin yarısı kadar olan, yarım olan. / yārī: Yardım, muavenet. / yārī: Eş, dost. (b. 691)

yarıcı: Yardımcı. / yarıcı: Ortakçı. (b. 3792)

yarını: +ı İçinde bulunulan günden sonra gelen gün. / yārini: +ini Sevgili, dost. (b. 797)

yāri: +Sevgili, dost. / yārī: Yardım, muavenet. (b. 500)

yārine: +ine Dost. / yarına: +a İçinde bulunulan günden sonra gelen gün. (b. 1022, 1126, 2786)

yarlığa: +a Ferman, irâde, buyrultu. / yarlığa: Yargılamak. (b. 491)

yasın: +ın Matem. / Yāsīn: *Kuran*'ın otuz altıncı sûresinin ismi. (b. 1645)

yāsın: +sın Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk. / yasın: +ın Ölüm veya bir felaketten doğan acı; matem. (b. 1598)

yāsını: +sını İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis. / yasını: +ını Ölüm veya çok büyük bir felâketten duyulan acı ve bu acıyı belirtmek üzere yapılan şeyler, mâtem. (b. 1869, 1898)

Yâsin: *Kuran*’ın 36. suresinin ismi. / yâsin: +sın Yay. (b. 926)

yaş: Doğuştan îtibâren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman. / yaş: Göz yaşı. (b. 587)

yaş: Taze. / yaş: Nem. (b. 2527)

yaşa: +a Doğuştan îtibâren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman. / yaşa: Sağ olmak, hayatta bulunmak. (b. 3479)

yaşı: +ı Nem. / yaşı: +ı Deniz. (b. 2160, 2273)

yavaşa: +a Yumuşak huylu (kimse). / yavaşa:+a Sert atları zaptetmek için dudaklarına takılan tahta kıskaç. (b. 1092, 3920)

yavuz: Sert, kızgın, keskin, güçlü, çetin, yaman, şiddetli. / yüz: Teveccüh etmek (vermek ile). (b. 2184, 2692)

yây: İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis. / yay: Duyurmak, herkesin öğremesine sebep olmak. (b. 1115)

yây: İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis. / yay: Ün. (b. 1464, 1770)

yaya: +a Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk. / yaya: Yürüyerek giden kimse; piyade. (b.1798, 1875, 2938)

yâyı: +ı İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis. / yâyı: Yayla. (b. 1870)

yayına: +ına Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk. / yâ yine: yâ: Bağlaç; yine: Aşınmak. (b. 1921)

yaz: 21 Haziran’da başlayıp 23 Eylül’de sona eren, ilkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi. / yaz: Bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak. (b. 2625)

yaz: 21 Haziran’da başlayıp 23 Eylül’de sona eren, ilkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi. / yaz: Kaydetmek. (b. 493)

yaza sen: yaza: +a 21 Haziran’da başlayıp 23 Eylül’de sona eren, ilkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi; sen: 2. tekil şahıs zamiri. / yazasın: -asın Edebî veya ilmî bir eser meydana getirmek. (b. 2677)

yazar: -ar Bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak. / yazar: -ar Nakşetmek, resmetmek, süsleyip bezemek. (b. 1576, 2672, 2709)

yazı: Ova. / gökyüzi: Atmosferin gözle görünen bölümü; hava. (b.1805)

yazıda: +da Dilin seslerini göstermeye yarayan, harf veya şekillerden meydana gelen işaretler sistemi. / yazıda: +da Ova. (b. 2496)

yazıda: +da Kader, yazgı, alın yazısı. / yazıda: +da Ova, düzlük. (b. 933, 2359)

yegleri: +leri Daha iyi, daha üstün, müreccah, evlâ. / yükleri: +leri Eşya. (b. 1734)

yegleri: +leri Daha iyi, daha üstün, müreccah, evlâ. / yünleri: +leri Tüy, kuş tüyü. (b.1762)

yem: Deniz. / yem: Hayvan yiyeceği. (b. 506)

Yemen: Arap yarımadasının güneybatısında ülke. / yaman: Gücü, etkisi, becerikliliği, ustalığı vb. alışılmışın üstünde olan, usta. (b. 3163)

yeñin: +in Giyecek şeylerin kol kısmı. / yigin: Üstün, kuvvetli. (b. 1444)

yerer: -er Seçmek, ayırtetmek. / yarar: +ar Uzunlamasına bölüp ayırmak; dilmek. (b. 1445)

yetdi: -di Yetişmek, ulaşmak. / yitdi: -di Kaybolmak, yok olmak, zayi olmak. (b. 1455, 1777)

yetdiler: -diler Yetişmek, ulaşmak. / yitdiler: -diler Görünmez olmak. (b. 1456)

yetim: Babası ölmüş çocuk. / yetim: Eşsiz, benzersiz (dür ile). (b. 644, 718, 3154)

yezîd: Çok kızılan, hâin ve gaddar kimseler için kullanılan sövme sözü. / Yezîd: Özel isim: Zâlimliğiyle bilinen ikinci Emevî halîfesi. (b.2408)

yığar: -ar Toplamak, biriktirmek. / yığar: -ar Esirgemek, mahrum etmek. (b. 1122)

yıkar: -ar Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak; tahrip etmek. / yaçar: -ar Yıkıma, zarara yol açmak, büyük bir zarara uğratmak, mahvetmek. (b. 1264, 1419, 2018)

yılan: Omurgalı hayvanlardan, bacakları olmayan, üzeri pullarla kaplı, çatal dilli, büyük bir kısmı zehirli olan, uzun sürüngen hayvan. / yalan: Aldatmak maksadıyla bilerek söylenen gerçeğe aykırı, asılsız söz. (b. 2598)

yidi: Altıdan sonra gelen sayı. / yidi: -di Ağızda çiğneyerek yutmak. (b. 4417)

yigil: Ağızda çiğneyerek yutmak. / yi gil: yi: Ağızda çiğneyerek yutmak; gil: Kil, çamur. (b. 4174)

yigile: -e Üstün olmak. / yiñile: -e Yenilgiye uğramak, mağlûp olmak. (b. 4905)

yil günü: yil: Rüzgar; günü: +i Gündüz. / yelkeni: +i Rüzgâr gücünden yararlanmak için geniş bir yüzey oluşturacak biçimde yan yana dikilen ve teknenin direğine uygun bir biçimde takılarak onu hareket ettiren kumaş veya şeritlerin tümü. (b. 4332)

yil: Yel, rüzgar. / yıl: Sene. (b. 390, 402, 442, 519, 1178, 2611, 2679, 2733)

yildürür: -ür Koşturmak. / yıl dürür: yıl: Rüzgar; dürür: Bildirme eki. (b. 3451)

yile: -e Koşmak. / yile: +e Rüzgar. (b. 4227)

yile: +e Rüzgar. / yile: -e Koşmak. (b. 399, 2936)

yimiş: Meyve. / yimiş: -miş Yenecek bir şeyle karnını doyurmak. (b. 4107)

y-imiş: İmiş geçmiş zaman ek eylemi. / yimiş: Meyve. (b. 121)

yine: Bir kez daha. / yine: -e Yemek işine konu olmak. (b. 4825)

yiñiçeri: Osmanlı Devleti ordusunun XIV. yüzyılın ikinci yarısında kurulan ve II. Mahmud zamânında 1826'da kaldırılan piyâde sınıfına verilen isim. / cerî: Yürekli, cesur, gözü pek. (b. 1810, 1963, 2121, 2402)

yinür: -ür Ağızda çiğnenip yutulmak. / yayınur: -ur Dağılmak, yayılmak. (b. 2939)

yir demür: yir: yeryüzü; demür: Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, 1510 °C'de eriyen, mavimsi siyah esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element (simgesi Fe). / yirde mür: yirde: +de Yeryüzü; mür: Karınca. (b. 2133, 2261)

yir: -r Ağızda çiğneyerek yutmak. / yir: Kötülemek, zemmetmek. (b. 1062, 1888)

yir: ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin; mec. kara toprak. / yir: Sürekli üzme, tedirgin etmek. (b. 1668)

yir: ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin; mec. kara toprak. / yir: -r Ağızda çiğneyerek yutmak. (b. 2260)

yir: Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân. / yir: Kötülüklerini söylemek; zemmetmek. (b. 604, 1014, 1040, 1067)

yir: Güneş sisteminde yer alan, insanların üzerinde yaşadıkları gezegen, dünya. / yir: -r Perişan etmek, mahvetme. (b. 354)

yir: iyice yerleşmek (etmek ile). / yir: Eleştirmek, zemmetmek. (b. 978)

yir: Toprak. / yir: -r Perişan etmek, mahvetmek, harcamak. (b. 931, 936)

yir: Tüketmek. / yir: Yer, mekan. (b. 664)

yir: Yerleşmek (tutmak ile). / yir: -r Ağızda çiğneyerek yutmak. (b. 1697)

yir: Yeryüzü. / yir: Tüketmek. (b.1763)

yir: Yurt, memleket. / yir: -r Ağızda çiğneyerek yutmak. (b. 1546)

yirde: +de Yeryüzü. / yirde: +de Toprak. (b. 3534)

yire sen: yire: +e Yeryüzü; sen: 2. tekil kişi zamiri. / yiresen: -esen Kötülemek, zemmetmek. (b. 1345)

yire: -e Kötülemek, zemmetmek. / yire: +e Kara toprak, mezar. (b.1745, 2934)

yire: -e Kötülüklerini söylemek; zemmetmek. / yire: +e Yeryüzü. (b. 2571)

yire: +e Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin. / yire: -e Kötülemek, zemmetmek. (b. 1361, 1883)

- yire: +e Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin. / yara: Bir dış etkiyle, bir hastalık veya ârıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çiban. (b. 1868)
- yirine: -e Üzülmek. / yirine: +ine Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere. (b. 2696, 2742)
- yirine: -e Üzülmek. / yirine: +ne Yaşanılan, oturulan şehir, kasaba, mahalle veya toprak. (b. 2323)
- yirine: +ine Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere. / yirine: +ine Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân. (b. 400)
- yirine: +ine Durum, konum, mevki. / yirine: -e Kederlenmek, üzülmek, mahzun olmak, tasalanmak. (b. 2445)
- yirine: Başkasının adına. / yirine: Bir şey veya kimsenin yerini tutmak üzere. / (b. 2378)
- yirine: Yapılmak, olmak (gelmek ile). / yirine: -e Üzülmek. (b. 1906)
- yirüm: -üm Hoşa gitmeyecek bir duruma uğramak, mâruz kalmak, dûçar olmak (gussa ile). / yirüm: +üm Mevki, mekân, mahal. (b. 2669)
- yiter: -er Ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak. / yiter: Gereken kadar, ihtiyâcı karşılayacak kadar olan, kâfi. (b. 1451, 2724)
- yiter: -er Yetişmek, erişmek, vasıl olmak, ulaşmak. / yiter: -er Yok olmak, ortadan kalkmak; kaybolmak. (b. 965)
- yiter: Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak. / beter: Daha kötü, çok kötü. (b. 1728)
- yitmiş: +e Altmış dokuzdan sonra, yetmiş birden önce gelen sayının adı. / yitmiş: +e Ulaşmış, vasıl omuş. (b. 3481)
- yitürür: -ür Eriştirmek / yitürür: -ür Telef etmek, zayi etmek, kaybetmek. (b. 8, 194)
- yok durur: yok: Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.); namevcut, nanay var karşıtı; durur: Bildirme eki. / yıkdurur: -ur Yıkma işini yaptırmak. (b. 1916, 1952, 2389)
- yokışı: +ı Aşağıdan yukarıya gittikçe yükselen eğimli yer; çıkış. / yok işi: yok: Bulunmayan, mevcut olmayan; işi: +i Uğraş. (b. 4744)
- yokla sen: yokla: Elle dokunup durumunu incelemek, var mı yok mu diye anlamaya çalışmak; sen: 2.tekil kişi zamiri. / yoklasan: -san Aramak, araştırmak. (b. 977)
- yol: Kuvvetle çekip koparmak, yerinden çıkarmak. / yol: Tarz, usul. (b. 3108)
- yoldaşsuzın: +suzın Yol arkadaşı. / yoldaş sözün: yoldaş: Yol arkadaşı; sözün: +in Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yâhut cümleler dizisi, kelâm, kavl, lakırdı. (b. 1116)

- yolu: +ı Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarık, rah. / yeli: -i Yel gibi gitmek, koşmak, acele gitmek. (b. 2324)
- yolını: +ını Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarık, rah. / yolını: -ı Aşırı derecede kederlenip ağlamak, çırpınıp dövünmek. (b. 1009)
- yolını: +ını Usûl, tarz, sistem. / yolını: -ı Aşırı derecede kederlenip ağlamak, çırpınıp dövünmek. (b. 616)
- yort: Sefer, hücum etmek. / yurt: Memleket, mesken. (b. 1602)
- yum: Uğur. / yum: Kapamak. (b. 1096)
- yuya gör: yuya: -ya Yıkamak; gör: Birleşik fiil yapar. / yuya gür: yuya:-ya Yıkamak; gür: Mezar. (b. 1064)
- yüñin: +in Kuş tüyü, tüy. / yegin: Zorlu, şiddetli. (b. 1871)
- yüñin: +in Kuş tüyü, tüy. / yiñin: Giyecek şeylerin kol kısmı. (b. 2145)
- yürtür: -ür Yürümesini sağlamak, yürümesine yardımcı olmak. / yırtar: -ar Yarıp geçmek, yarmak, bölmek. (b. 1449, 2333)
- yüz er: yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı; er: Asker. / yüzer: -er (Derisini) Soymak, (derisini) çıkarmak. (b. 3378)
- yüz sözi: yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı; sözi: +i Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yâhut cümleler dizisi, kelâm, kavil, lakırdı. / yüzüsü: +i Arsız, sırnaşık, utanmaz. (b. 2766)
- yüz: (Derisini) Soymak, (derisini) çıkarmak. / yüz: Teveccüh etmek (vermek ile). (b. 1154)
- yüz: Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek (sürmek ile). / yüz: Kere, kat vb. kelimeler ile birlikte kullanılarak yapılan işin çokluğunu abartılı bir biçimde anlatan söz. (b. 1571)
- yüz: Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek (sürmek ile). / yüz: İlgi ve yakınlık görmek (bulmak ile). (b.1738, 1996, 2383, 2532, 2807)
- yüz: Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız, ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre. / yüz: Yön, cihet. (b. 928)
- yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı. / yüz-be-yüz: Yüz yüze, karşı karşıya. (b. 425, 2127)
- yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı. / yüz: (Derisini) Soymak, (derisini) çıkarmak. bular: Bunlar. / bular: -r Karıştırmak. (b. 923)
- yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı. / yüz: İlgi ve yakınlık (bulmak ile). / yüz: Surat, çehre. (b. 839, 1829)
- yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı. / yüz: İlgi ve yakınlık görmek (bulmak ile). / yüz: Kitab cildi. (b. 697)

yüz: İlgi ve yakınlık görmek (bulmak ile). / yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı. (b. 1529, 2507)

yüz: Surat, çehre. / -yüz: 1. çoğul şahıs eki. (b. 560)

yüz: Surat, çehre. / yüz: Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı. (b. 529, 640, 1415)

yüz: Yön, cihet (salmak ile). / yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı. (b. 975)

yüz: Yön, cihet (tutmak ile). / yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı. (b. 1949)

yüz: Yön, cihet (tutmak ile). / yüz: İlgi ve yakınlık görmek (bulmak ile). (b. 2169)

yüz: Yüz tutmak, yönelmek, teveccüh etmek (vurmak ile). yüz-be-yüz: Yüz yüze, karşı karşıya. (b. 2499)

yüze: +e Surat, çehre. / yüze: +e Doksan dokuzdan sonra gelen sayı. (b. 199, 1344)

yüzün: +in Çehre, surat. / yüzün: +in Yüzey (b. 55)

yüzümi: +ümi Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm; beniz, duluk, didar, sima, çehre, surat, suret, vecih, faça, bet. / yüzümi: +ümi Kendi, kimse. (b. 2781)

Z

zafer: Savaşta kazanılan gâlibiyet, utku, nusret. / zufer: Tırnak. (b. 1225, 1443, 2320, 2366)

Zahîr: Özel isim. / zahîr: Yardımcı. (b. 4942)

zâhire: +e Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey). / zâhire: +e “Varlığı kâinatta tecellisiyle âşikâr olan, açık olarak görünen” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır. (b. 723)

Zâl: Özel isim: Meşhur İran pehlivanı Rüstem’in babası. / zâl: Arap alfabesinin dokuzuncu, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on birinci harfi ve bu harfin adı. (b. 1659, 2242)

zâr: Ağlayan, inleyen. / bîzâr: Bıkmış, usanmış, bezmiş. (b. 2664)

zâr: Ağlayan, inleyen. / zâr: Zayıf. (b. 3166)

zâr: İncinmiş. / zâr: Ağlayan, inleyen. (b. 2151)

-zâr: Sonuna geldiği kelimelere yer, mahal anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik isimler yapar. / zâr: Ağlama, inleme. (b. 2278)

zât: Kendilik (Fena mertebelerinin üçüncüsü. Tevhid-i Ef’âl/ Şıfât ve Zât). / zât: Kişi, şahıs. (b. 224, 241)

zātına: +ına Kişilik. / zātı ne: Kişiliği nedir, kimdir. (b. 138)

zehre: Öd. / Zühre: Venüs gezegeni, Çulpan. (b. 2197)

zemzeme: Nağmeli ses, nağme, ezgi. / zemzeme: +e Kâbe yanındaki meşhur kuyudan çıkan kutsal su. (b. 30, 1357, 3006)

zen: Kadın. / -zen: Sonuna geldiği kelimelere “vuran, vurucu, atan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar. (b. 4204)

zenb-ilen: zenb: Suç; ilen: İle, birlikte. / zen bilin: zen: Kadın; bilin: +in Bel. (b. 4325)

zer sözün: zer: Altın; sözün: +in Kelime. / zersüzün: +süzün Altın. (b. 2607)

zer: Yaşlı. / zer: Altın. (b. 2700)

zergeri: +i Kuyumcu. / zergerî: Kuyumculuk. (b. 1097)

zeri: +i Altın. / zeri: +i Yaşlılık. (b. 2377)

zerre: Karınca. / zerre: Güneş ışığının parçası. (b. 187, 1352)

zerrece: +ce Güneş ışını. / zerrece: +ce Küçük parça. (b. 378)

zerrece: +ce Hiç. / zerrece: +ce Azıcık, küçük bir parça. (b. 507, 625)

zerreye: +ye Çok küçük parçacık. / zerreye: +ye Karınca. (b. 348)

zerreyem: +yem Çok küçük parçacık. / zerreyem: +yem Kıymetsiz (b. 36)

zerreyem: +yem Değersizim. / yem: Deniz. (b. 40)

zinc: Zil. / zinc: Karanlık. (b. 2833)

zîr: Hakir. / zîr: Alçakta olan. (b. 3135)

zîre key: zîre: Uygun; key: Çok. / zîreki: +i En akıllı. (b. 4259)

Zuhal: Satürn gezegeni. / zuhal: İşini yapmayan ya da bırakmış kişi. (b. 1658, 4918)

zûr: Kuvvet, güç, zor. / zurzûr: Sığırcık kuşu. (b. 2380)

Zü'l-Ķarneyn'e: +e Özel isim: *Kuran*'ın Kehf Suresi, 83–101 ayetlerinde doğuya ve batıya seyahat eden ve bir topluluk ile Ye'cüc ve Me'cüc arasına set çeken kimse olarak sunulur. / Ķarneyn: Yüzyıl, asır. (b. 1858, 2860)

BÖLÜM 7

İNDEKS

Ahmed [Şehzade]: 1403, 1407, 1428, 1485, 1487, 1488, 1505, 1511, 1519, 1520, 1555,
1563, 1568, 1615, 1733

Ahmed [Hz. Muhammed]: 13, 46, 108, 116, 360, 473, 669, 679, 720, 746, 748, 750, 756,
757, 758, 780, 816, 820, 821, 822, 824, 834, 1176, 2797, 3062, 3158, 3300, 3806,
4295, 4590, 4592, 4891, 4925

Ahmed Bîdevî [Seyyid]: 908

Ahmed Paşa [Şair]: 4926, 4948

Ahmedî: 13, 46, 680, 834, 937, 3017, 3062, 3909, 4925, 4950

‘Alî [Hz.]: 897, 885

‘Alî Paşa: 1435, 1456

Âl-i Selçuk: 932

Anatolî: 1961, 2078, 2119, 2122, 2142, 2148, 2158

‘Anter: 1280, 1480, 1722, 1846, 1857, 1891, 2242, 3492

Âşaf: 1723, 1860, 1909, 3968, 4534, 4636

Bahâdur Paşa: 1887

Balıkesir: 2490, 3011

Bâyezîd: 1260, 1278, 1378, 1515, 1546, 1609, 1643, 2696, 2717, 2809

Bedr: 715

Behrâm-ı Gür: 1425, 1921, 2042, 2200, 2823, 3202, 3524, 3355, 3475, 3604, 3616, 3640,
3641, 3648, 3849, 4859

Bolu: 1972, 1973

Bū-Ḥanīfe: 1379, 1706, 1937, 2072, 2422

Bulud: 1373, 1856, 1857, 1971

Burusa [Bursa]: 935, 1804, 1973, 4902

Cem [Şehzade]: 1780, 2317

Cem: 332, 1172, 1173, 1278, 1280, 1751, 2818, 2984, 4384, 4943

Cemşid: 270, 1726, 2818

Cümcüme: 577, 1414, 2884, 3360, 3605, 4384,

Çākerī: 1156, 4954

Çakır: 1400

Çih: 1222

Çoban Köprüsü: 1831, 2060

Çübīn: 959, 1215

Ḍaḥḥāk: 1370, 1726, 2823, 2865

Dārā: 874, 927, 1417, 2884

Dāvūd: 665, 750, 3247, 3673, 3693, 3702, 3719, 3725, 3740, 3748, 3753, 3756, 3761, 3770,
3802, 3820, 3888, 3944, 4070, 4109, 4113, 4220, 4341, 4423, 4477, 4533, 4651,
4801, 4836, 4841, 4847

Deşt-i Kīfcaḳ: 1222

Devle: 2406, 2415, 2417

Dīv-i Sefīd: 1846

Eflāk: 1222

Erdebīl: 1226, 1379, 1422, 1660, 1714, 1715, 1753, 1758, 1839, 1910, 1943, 1961, 1988,
2000, 2067, 2113, 2116, 2148, 2158, 2171, 2174, 2185, 2193, 2215, 2217, 2329,
2337, 2453, 4901

Erdeşīr: 885

Erzingān: 1827

Ezrūm: 1821, 1830

Ferīdūn: 968, 1175, 1237, 1275, 1370, 1510, 1605, 1611, 1654, 1666, 1725, 1743, 1761,
1787, 1824, 1856, 1924, 2063, 2097, 2107, 2352, 2435, 2862, 2864, 2866, 4231.

Firdevsī [Rūmī]: 70, 175, 305, 338, 475, 490, 679, 685, 698, 848, 871, 921, 922, 971, 975,
1146, 1353, 2445, 2550, 2566, 2746, 2986, 3055, 3081, 3101, 3270, 3328, 3414,
3856, 3903, 3964, 4201, 4365, 4389, 4476, 4920, 4923, 4947

Firdevsī [İranlı şair]: 338, 698, 848

Foça: 1512, 1581

Gīv: 4866

Gürcl: 1221, 1426, 2098, 2734

Gürcistān: 1371, 1551, 1595

Güstem: 4866

Hācī Bektāş: 910

Hvācū Kemāl: 937, 2482, 2581, 2624, 2775, 3365

Hādım Aḥmed Paşa: 1439, 1477, 1486, 1516

Ḥamza'-i 'Abbās: 902

Hvārezm: 3820

Ḥasan: [Hz.]: 672, 891, 4592

Hasan [Şair]: 900, 2478, 2482, 4939

Hasan Paşa: 2172, 2188

Hersekoğlu Aḥmed Paşa: 1696, 1716, 1733, 1737, 1797, 1860, 1860, 1861, 1867, 2069, 2240

Hüseyn [Hz.]: 892, 4592

Hüsrev: 939, 959

Ildırım [Bāyezid]: 1238, 1260, 1780, 2698, 2738, 3852, 4653

İrec: 1275, 1389, 1510, 1787, 1924, 2097, 3013

İsrā'il: 3274, 3404,

Ka'be: 179, 558, 1680, 1575, 4674

Ḳahramān: 1283, 2035, 2085, 2143, 2220, 2436, 3604, 3623, 3641, 3648, 3651, 3653, 4638, 4905

Ḳara Ṭuṇa: 916

Ḳarabulud: 1600, 1744, 1793

Ḳarca Aḥmed: 911

Kātibī: 2636

Kāvus: 332, 1500, 1836, 1838, 1854, 2383

Ḳayşer: 642, 1281, 2818, 2884

Kāzināten: 4534

Kefe: 1409

Keyḳubad: 3289, 3294, 3370, 3417, 3427, 3433, 3467

Ḳodor: 1898

Ḳorḳud [Şehzade]: 1405, 1428, 1504, 1512, 1520, 1562, 1568, 1570, 1573, 1580, 1615

Lih: 1262, 1608, 1973, 2206

Loḳmān Ḥekīm: 1292, 1344, 3968, 3974, 3977, 3980, 4028, 4029, 4045, 4534, 4636, 4658, 4668, 4680

Malḳoçoğlu Bālī Beg: 1911, 1917, 2193, 2203, 2217, 2230

Meḥemmed [Fatih]: 929, 1278, 1647, 2676, 2687, 2693, 2696, 3851, 4844

Meḥemmed Paşa: 1900

Mısr: 704, 788, 935, 1018, 1185, 1228, 1661, 1751, 1935, 2425, 2448, 2679

Miḥaloğlu Meḥemmed: 1919

Mīr Seyyid: 909

Murād [II.]: 929, 1259, 1278, 1647, 2342, 2687

Nerrimān: 1659, 2035, 2436, 3623

Nizāmī: 258, 1156, 2643, 3061, 3102

‘Oṣmān [Hz.]: 882, 884

‘Oṣmān [Osmanlı devletinin kurucusu]: 62, 938, 1168, 1210, 1368, 1389, 1408, 1427, 1544, 1586, 1604, 1607, 1646, 1655, 1922, 2229, 2342, 2381, 2891, 3852, 4844

Rāy: 968, 1196

Revān: 1422, 3973

Rızā [Şeh]: 897

Rodos: 1264, 4903

Rūm ili: 1962, 1972, 2077, 2106, 2120, 2122, 2174

Rus: 1262, 1264, 1973, 4902

Rüstem: 1215, 1280, 1374, 2242, 2298, 2416, 2832, 3418, 3578, 3584, 3674, 3697, 3705,
4866

Sa'dî: 1156, 1359, 2791, 3065, 4953

Şâdık [İmam]: 896

Şafâ: 1575, 1680

Şalşâl: 889

Sâm-ı Süvâr: 1374, 1637, 1665, 1719, 1767, 1857, 2035, 3678, 3690, 3712, 3986, 4064,
4539, 4638

Şaru Şaltık: 915

Segirdim Baba: 913

Selîm [Feridun'un oğlu]: 1275, 1389, 1510, 1787, 1924, 2097, 2107, 2423, 2435, 3013

Selîm [Yavuz Sultan]: 62, 1162, 1168, 1278, 1294, 1320, 1368, 1377, 1381, 1522, 1547,
1550, 1591, 1607, 1610, 1611, 1617, 1629, 1650, 1654, 1680, 1681, 1699, 1787,
1930, 1941, 1948, 1960, 1971, 1992, 2079, 2229, 2361, 2418, 2435, 2736, 2743,
2747, 2810, 2858, 4894

Semendîre: 1898

Sencer: 3492, 3605

Seyd-i Gâzî: 905

Sikender: 927, 1665, 1857, 1915, 2016, 2043, 2058, 2235, 2241, 2362, 2398, 2718, 2732,
2740, 2821, 2859, 2885, 4383, 4656, 4859, 4907

Sinân Paşa: 1330, 1889, 2143, 2144, 2416

Süleymân [Kanuni]: 1294, 1313, 1328

Süleymân [Hz.]: 36, 60, 348, 1573, 2446, 2562, 2678, 2733, 2812, 2868, 2967, 2986, 3030,
3072, 3092, 3123, 3151, 3152, 3202, 3567, 3897, 3977, 3982, 3991, 4029, 4045,

4068, 4137, 4145, 4151, 4200, 4237, 4439, 4453, 4479, 4487, 4489, 4526, 4528,
4653, 4808, 4840, 4873

Şāh İsmā‘īl: 1384, 1594, 1660, 1705, 1715, 1731, 1753, 1826, 1943, 1974, 2215, 4901

Şām: 704, 788, 935, 1018, 1185, 1228, 1661, 1751, 1935, 2425, 2448, 2679

Şeddād: 934, 1707, 3368

Şedīd: 934, 1707

Şeyhī: 12, 937, 4927, 4951

Ṭālib: 712

Tebrīz: 1226, 1667, 1804, 1986, 2329, 2347, 3820

Tehemten: 888, 3650

Teke: 1393, 1531, 1578

Temūrtaş Baba: 914

Tīmūr: 1290, 2891, 4653

Tūr: 1275, 1389, 1924, 2097, 2435, 3013

Türk: 2552, 3286, 3864

Türkī: 1896, 2675

Üngürüs: 1218, 1262, 2206, 4903

Veyse’l-Ḳarānī: 907

Yezīd: 904, 1378, 1515, 1532, 2408,

Zāl [Zāl-i Destān/Rüstem]: 1279, 1403, 1659, 1874, 1877, 1886, 1891, 1919, 2204, 2242,
2376, 2832, 3418, 3501, 3512, 3680, 4866, 4899

EXTENDED ABSTRACT

Firdevsî-i Rûmî, also known as Firdevsî-i Tavîl, was born in 1453 in Balıkesir and died in the first half of the 16th century, although it is not certain. He spent most of his life in the 15th century, a period considered as the founding period before the classical period of Ottoman literature and wrote many works in verse and prose on many different subjects. The fact that the exact date of his death is unknown has been attributed to the fact that he fled to Khorasan during the reign of Bâyezid II due to the poems he had written. Especially the information in Latifi's tezkires and M. Fuad Köprülü's article on Firdevsi in the *Islamic Encyclopedia* have encouraged researchers to express an opinion in this direction. However, his *Tecnîsât-ı Süleymân u Belkıs-nâme* in the Carolina Rediviva Library of Uppsala University proves that Firdevsi did not travel to Khorasan or anywhere far from the Ottoman geography during the reign of Yavuz Sultan Selim, the ruler to whom he presented the *Tecnîsât*. The *Tecnîsât* presented to Selim I, who reigned between 1512 and 1520, must have contained information that would refute these claims and shed light on unknown aspects of Firdevsi's life. In the 4 volume classification of the work, Firdevsi devotes volume I to the historical events of his time, the political conflicts between Selim I and Shah Ismail, the conquest of the eastern provinces and especially Ardabil, the viziers (Ahmed Pasha, Sinan Pasha, etc.) who served during this period, and the rivalries between Şehzade Ahmed and Korkud, some rebellions and uprisings in Anatolia, and Malkoçoğlu, who contributed to the Ottoman military power in the work as an important historical figure under the name of Malkoç-zâde, are frequently included in the work with the awareness that he is writing a history in verse.

It can be said that Firdevsi had a very wide range of knowledge and culture based on the variety of subjects and contents of his works. 16th-century commentators, although they criticized Firdevsi's poetry, mentioned that he was a strong historian. After writing the first volume of *Tecnīsāt* as a history in verse, Firdevsi continues his work in volumes 2, 3 and 4 with the reign of Solomon and the story of Belkıs as the Queen of Sheba, and then continues the work as a ltheir ove story. Considering that, examination of the reasons why Firdevsi might have written almost 5,000 couplet verse history that he included in his work while narrating the story of Solomon and Belkıs, which can basically be considered a love masnavi, and what kind of commonalities and differences this part has with other histories of the period will help us to make sense of Firdevsi and the relationship he established or failed to establish with the Ottoman dynasty from which he did not find the patronage he had hoped for.

15th-century Ottoman historiography is known to have developed as a narrative genre modeled on the ancient Persian *Shahnameh* as a useful propaganda tool for the rising empire. As is well known, *Selīm-nāmes* are literary propaganda texts describing the conquests, important historical events and personalities during the reign of Selim I. It is important and worthy of discussion that the first appearance of such propagandistic historical texts in Turkish literature, which are named after sultans, is associated with Selim I. The emergence of this genre, which was inspired by the Iranian poet Firdevsi's *Shahnameh* during Selim's reign, aims to create a ground of legitimacy for Selim's struggle for the throne. Although there were no separate titles for each sultan after Selim, the *Selīm-nāme* and the *Süleymān-nāmes* written in the name of Selim's son and his successor Süleymān I (Kanūnī), are two prominent examples of this genre.

The most prominent aspect of *Tecnīsāt* is that its first volume is constructed as a “Selim-nāme” despite its title, which implies that it is a Solomon-Queen of Sheba narrative. The “righteous” struggle for the throne of Selim and the subsequent conquest of the eastern provinces, which constitute the main basis of *Tecnīsāt*, begin with a praise *kaside* to Selim at folio 20a and end with the conquest of Kemah and the return to Istanbul at folio 36b. In this 16 pages section, the narratives include the eulogies to Selim and especially the sections on his bravery and justice, the Teke Rebellion, which is characterized as an uprising of mulhid and Qizilbash, the satires on the incompetence of Prince Ahmed and Korkud, the assignment of Grand Vizier Hadım Ali Pasha by Bayezid II for the struggling against the rebellion, and most importantly, the persuasion of Sultan Bayezid II by the state officials for Selim’s succession to the throne and the handover of the throne. The eastern expedition starting with Erzincan and ending with the conquest of Tabriz and Ardabil, the Battle of Çaldıran, and Selim’s triumphant return to Rum, that is, to Istanbul, are the main topics covered. At this point, Firdevsi has very well constructed the transition from the political to the legendary parable, and as the main topic, and in general as a writer who devoted his life to the parable of the Prophet Solomon, he has managed to transfer his knowledge and ability to speak on this subject to Selim.

It should be kept in mind that *Selim-nāmes* are not texts that are critical of this period like general Ottoman histories such as Solakzāde’s History; on the contrary, the purpose of writing such texts is to emphasize the justness and necessity of Selim’s struggle for the throne. Although Sultan Selim’s reign spanned a short period of eight years between 1512 and 1520, there is a large number of works in *Selim-nāme* literature. To reach conclusions about why such a genre emerged, it must have emerged based on the experience of historiography, which became widespread

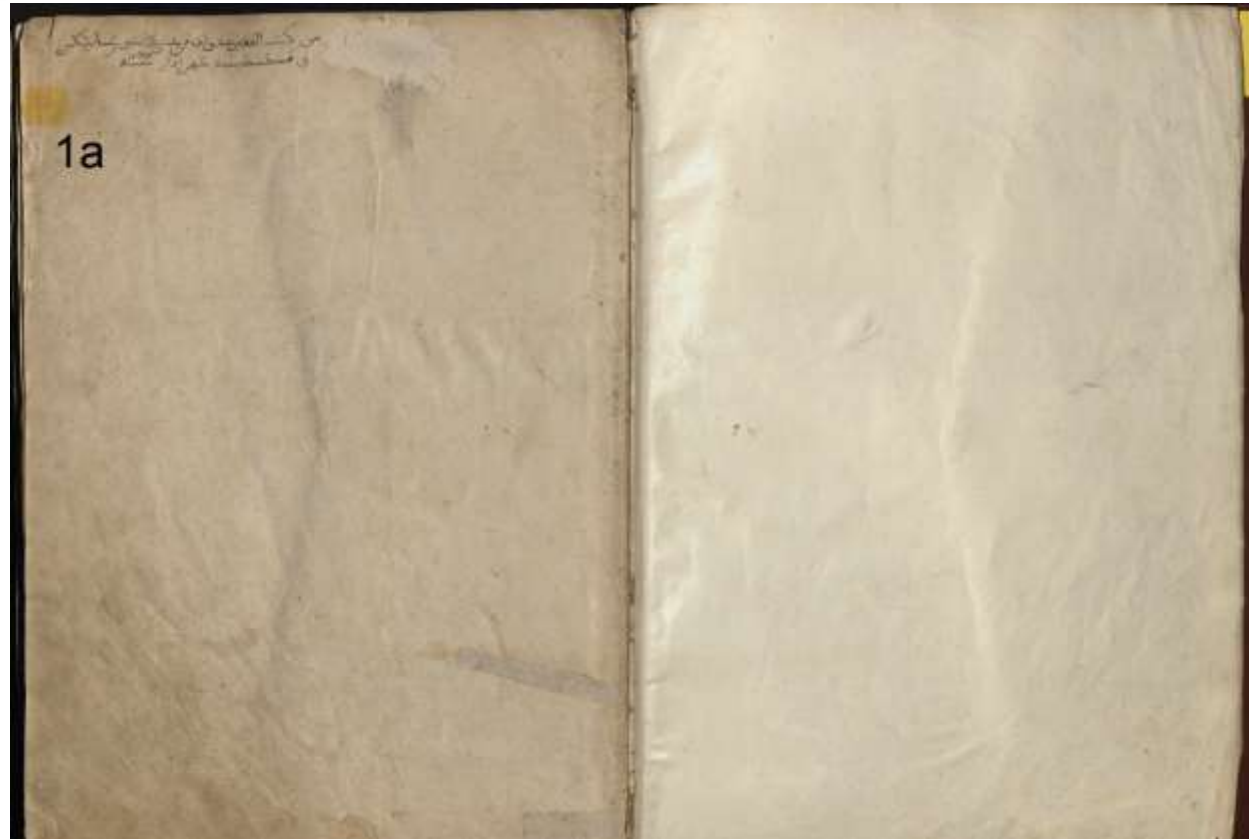
especially during the reign of Bayezid II, and the need to defuse the atmosphere when Selim inherited the throne from his father through some controversial struggles in the eyes of the public and to explain the justification of this struggle. In other words, the accumulated experience in historiography during the reign of Bayezid II can be related to the evolution of Selim's aim to propagandize his own struggle for the throne. Likewise, instead of a natural succession to the throne, he embarked on a struggle for the sultanate without waiting for his father's death in order to fill an authority gap caused by Bayezid's old age. After succeeding in this struggle and taking over the throne from his father "with kindness" in 1512, he executed all members of the Ottoman dynasty who might have a claim to the throne in 1513, especially his older brothers princes Ahmet and Korkud and their children, to eliminate the chance of casting a suspicion sovereignty and for the sake of "*nizām-ı âlem*" (order of the world). It can be said that *Selim-nāmes* emerged out of Selim's need for a narrative to justify this bloody struggle for the throne, which was based on his own justifications.

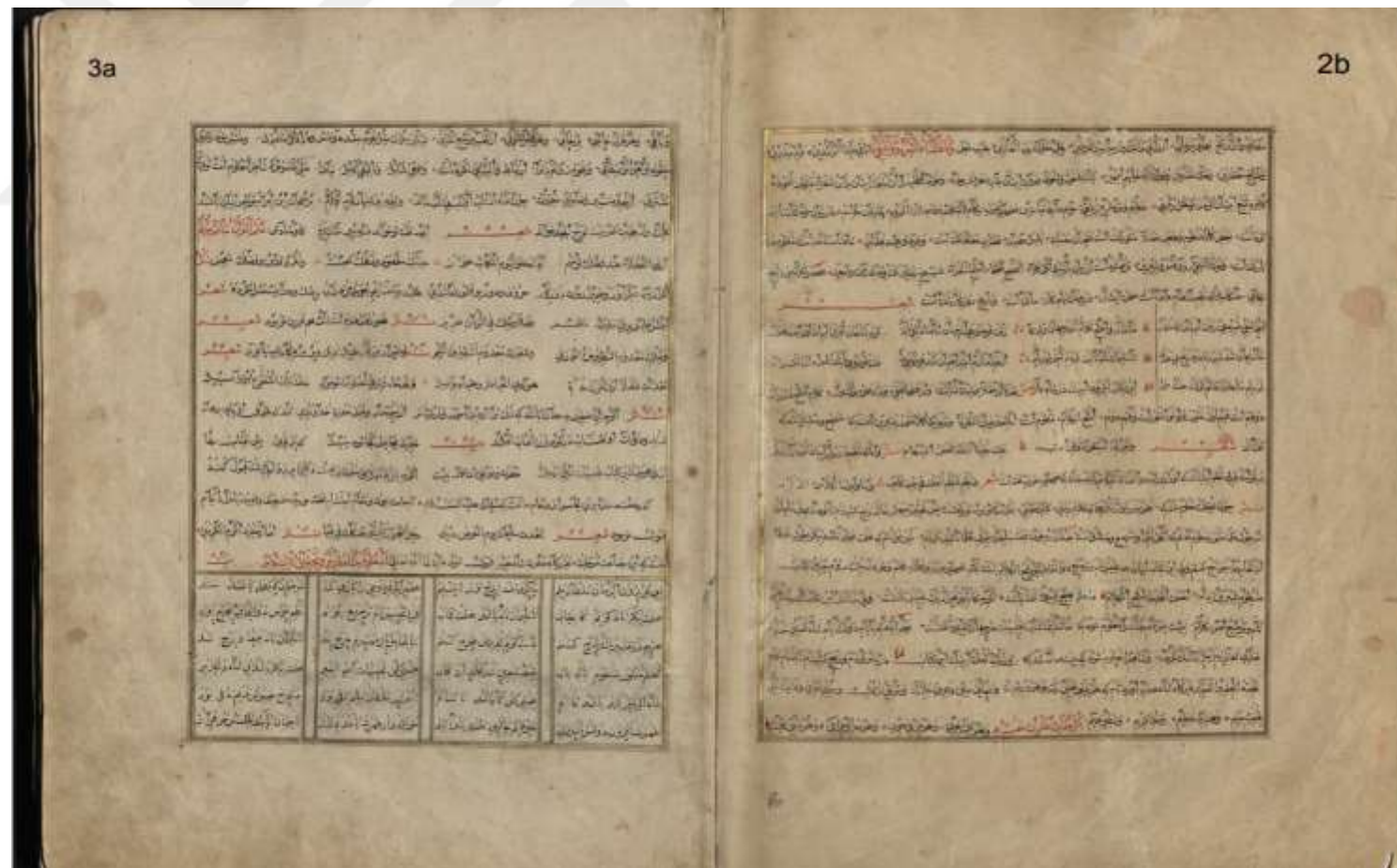
After describing Selim's eastern expedition and the historical events surrounding it, Firdevsi continues his work by writing a second *sebeb-i telif*/ reason of writing at pages 37a-39b, and by page 47a he includes the Saul-Goliath struggle. Saul is the first ruler of the Israelites mentioned in the Qur'an, and his story is told in verses 246-251 of Surat al-Baqarah together with Goliath, who wages war against the Israelites. Firdevsi glorifies Saul's heroism and presents a portrait of a virtuous ruler, but as an old ruler he cannot achieve absolute victory and defeats his enemy Goliath with the help of a young shepherd, David. The inclusion of this story in the work is important because Bayezid II, suffering from old age, also lacked the power to rule the state and have his orders obeyed, which is why the Teke Rebellion broke

out and could not be suppressed for nearly two years. *Şahkulu*'s constant relocation in various provinces of Anatolia and his inability to be suppressed threatened the Ottoman throne. Bayezid II was unable to gain the upper hand over *Şahkulu* and Shah Ismail, the ruler of the Shi'ite/Qizilbash mentality that *Şahkulu* advocated but Bayezid's youngest son Selim, who was young and skilled with the sword despite the incompetence of his older brothers Ahmed and Korkud, suppressed this rebellion. Considering that, this is also transformed into a tribute to youth by likening him to David, who helped Saul to a decisive victory, and the *Tecnisāt* becomes a "Selim-nāme" narrating Selim's just struggle for the throne and his struggles for the order of the world.

David's help in the triumph of Saul and the parable of Saul's leaving his throne to David after his death in reply to his usefulness, brings us back to the prophet Solomon. Until the "*hātime*" epilog at 67a, David's aging and the emergence of difficulties such as injustice in his judgments, non-compliance with the sharia/law, and inability to make decisions, but these difficulties are resolved by the ten-year-old but highly knowledgeable Solomon. However, it is not Firdevsi's intention to tell the story of Solomon in particular in volume I. The reason for the use of these two scriptural stories (Saul-Goliath and David-Solomon) is that they are presented as narratives that justify Selim's struggle for the throne. It is possible to read this through the stories chosen to explain the relationship between the prophets David and Solomon and the fact that Solomon was a son who stood out with his youth, knowledge and wisdom. Just as in the Saul-Goliath struggle, in case of the inability of the old rulers to govern the state young heirs emerge as a remedy. These young heirs help them with their youth, their quick wits as well as their fair judgments, and save these old rulers from the troublesome and difficult situations they are in.

EK B
TIPKIBASIM

١٠٠
 ١٠١
 ١٠٢
 ١٠٣
 ١٠٤
 ١٠٥
 ١٠٦
 ١٠٧
 ١٠٨
 ١٠٩
 ١١٠
 ١١١
 ١١٢
 ١١٣
 ١١٤
 ١١٥
 ١١٦
 ١١٧
 ١١٨
 ١١٩
 ١٢٠
 ١٢١
 ١٢٢
 ١٢٣
 ١٢٤
 ١٢٥
 ١٢٦
 ١٢٧
 ١٢٨
 ١٢٩
 ١٣٠
 ١٣١
 ١٣٢
 ١٣٣
 ١٣٤
 ١٣٥
 ١٣٦
 ١٣٧
 ١٣٨
 ١٣٩
 ١٤٠
 ١٤١
 ١٤٢
 ١٤٣
 ١٤٤
 ١٤٥
 ١٤٦
 ١٤٧
 ١٤٨
 ١٤٩
 ١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠
 ٢٠١
 ٢٠٢
 ٢٠٣
 ٢٠٤
 ٢٠٥
 ٢٠٦
 ٢٠٧
 ٢٠٨
 ٢٠٩
 ٢١٠
 ٢١١
 ٢١٢
 ٢١٣
 ٢١٤
 ٢١٥
 ٢١٦
 ٢١٧
 ٢١٨
 ٢١٩
 ٢٢٠
 ٢٢١
 ٢٢٢
 ٢٢٣
 ٢٢٤
 ٢٢٥
 ٢٢٦
 ٢٢٧
 ٢٢٨
 ٢٢٩
 ٢٣٠
 ٢٣١
 ٢٣٢
 ٢٣٣
 ٢٣٤
 ٢٣٥
 ٢٣٦
 ٢٣٧
 ٢٣٨
 ٢٣٩
 ٢٤٠
 ٢٤١
 ٢٤٢
 ٢٤٣
 ٢٤٤
 ٢٤٥
 ٢٤٦
 ٢٤٧
 ٢٤٨
 ٢٤٩
 ٢٥٠
 ٢٥١
 ٢٥٢
 ٢٥٣
 ٢٥٤
 ٢٥٥
 ٢٥٦
 ٢٥٧
 ٢٥٨
 ٢٥٩
 ٢٦٠
 ٢٦١
 ٢٦٢
 ٢٦٣
 ٢٦٤
 ٢٦٥
 ٢٦٦
 ٢٦٧
 ٢٦٨
 ٢٦٩
 ٢٧٠
 ٢٧١
 ٢٧٢
 ٢٧٣
 ٢٧٤
 ٢٧٥
 ٢٧٦
 ٢٧٧
 ٢٧٨
 ٢٧٩
 ٢٨٠
 ٢٨١
 ٢٨٢
 ٢٨٣
 ٢٨٤
 ٢٨٥
 ٢٨٦
 ٢٨٧
 ٢٨٨
 ٢٨٩
 ٢٩٠
 ٢٩١
 ٢٩٢
 ٢٩٣
 ٢٩٤
 ٢٩٥
 ٢٩٦
 ٢٩٧
 ٢٩٨
 ٢٩٩
 ٣٠٠
 ٣٠١
 ٣٠٢
 ٣٠٣
 ٣٠٤
 ٣٠٥
 ٣٠٦
 ٣٠٧
 ٣٠٨
 ٣٠٩
 ٣١٠
 ٣١١
 ٣١٢
 ٣١٣
 ٣١٤
 ٣١٥
 ٣١٦
 ٣١٧
 ٣١٨
 ٣١٩
 ٣٢٠
 ٣٢١
 ٣٢٢
 ٣٢٣
 ٣٢٤
 ٣٢٥
 ٣٢٦
 ٣٢٧
 ٣٢٨
 ٣٢٩
 ٣٣٠
 ٣٣١
 ٣٣٢
 ٣٣٣
 ٣٣٤
 ٣٣٥
 ٣٣٦
 ٣٣٧
 ٣٣٨
 ٣٣٩
 ٣٤٠
 ٣٤١
 ٣٤٢
 ٣٤٣
 ٣٤٤
 ٣٤٥
 ٣٤٦
 ٣٤٧
 ٣٤٨
 ٣٤٩
 ٣٥٠
 ٣٥١
 ٣٥٢
 ٣٥٣
 ٣٥٤
 ٣٥٥
 ٣٥٦
 ٣٥٧
 ٣٥٨
 ٣٥٩
 ٣٦٠
 ٣٦١
 ٣٦٢
 ٣٦٣
 ٣٦٤
 ٣٦٥
 ٣٦٦
 ٣٦٧
 ٣٦٨
 ٣٦٩
 ٣٧٠
 ٣٧١
 ٣٧٢
 ٣٧٣
 ٣٧٤
 ٣٧٥
 ٣٧٦
 ٣٧٧
 ٣٧٨
 ٣٧٩
 ٣٨٠
 ٣٨١
 ٣٨٢
 ٣٨٣
 ٣٨٤
 ٣٨٥
 ٣٨٦
 ٣٨٧
 ٣٨٨
 ٣٨٩
 ٣٩٠
 ٣٩١
 ٣٩٢
 ٣٩٣
 ٣٩٤
 ٣٩٥
 ٣٩٦
 ٣٩٧
 ٣٩٨
 ٣٩٩
 ٤٠٠
 ٤٠١
 ٤٠٢
 ٤٠٣
 ٤٠٤
 ٤٠٥
 ٤٠٦
 ٤٠٧
 ٤٠٨
 ٤٠٩
 ٤١٠
 ٤١١
 ٤١٢
 ٤١٣
 ٤١٤
 ٤١٥
 ٤١٦
 ٤١٧
 ٤١٨
 ٤١٩
 ٤٢٠
 ٤٢١
 ٤٢٢
 ٤٢٣
 ٤٢٤
 ٤٢٥
 ٤٢٦
 ٤٢٧
 ٤٢٨
 ٤٢٩
 ٤٣٠
 ٤٣١
 ٤٣٢
 ٤٣٣
 ٤٣٤
 ٤٣٥
 ٤٣٦
 ٤٣٧
 ٤٣٨
 ٤٣٩
 ٤٤٠
 ٤٤١
 ٤٤٢
 ٤٤٣
 ٤٤٤
 ٤٤٥
 ٤٤٦
 ٤٤٧
 ٤٤٨
 ٤٤٩
 ٤٥٠
 ٤٥١
 ٤٥٢
 ٤٥٣
 ٤٥٤
 ٤٥٥
 ٤٥٦
 ٤٥٧
 ٤٥٨
 ٤٥٩
 ٤٦٠
 ٤٦١
 ٤٦٢
 ٤٦٣
 ٤٦٤
 ٤٦٥
 ٤٦٦
 ٤٦٧
 ٤٦٨
 ٤٦٩
 ٤٧٠
 ٤٧١

[illegible]

[illegible]

[illegible][illegible]

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ جَسَدِيْعٌ وَكَانَ
 يَنْتَظِرُكَ حَرْوَانٌ سَوِيْحَانٌ
 قَدْ قَرَأَ اَوَّلَ كِتَابِكَ
 عَالِيَةً فَاتِحَ كِتَابِكَ وَتَرْجَمَ
 فِيمَا رَدَّكَ بِوَيْفِ عَمٍّ نَدَّ
 اَلْبَيْتَ عَظِيْمًا جَعَلَ اَوَّلَ يَدِ
 اَوَّلِ جَعْلِهِ وَتَرْجَمَ عَالِيَةً
 مَوْلَى اَوَّلِ اَوَّلِ كِتَابِكَ قَدْ
 مَجِيْءٌ مَعِيْنَ اَوَّلِ اَوَّلِ
 عَيْنِ اَوَّلِ اَوَّلِ كِتَابِكَ يَدِ
 سَوِيْحَانٌ يَدِ عَمٍّ اَوَّلِ
 قَدْ قَرَأَ اَوَّلَ كِتَابِكَ
 عَالِيَةً فَاتِحَ كِتَابِكَ وَتَرْجَمَ
 فِيمَا رَدَّكَ بِوَيْفِ عَمٍّ نَدَّ
 اَلْبَيْتَ عَظِيْمًا جَعَلَ اَوَّلَ يَدِ
 اَوَّلِ جَعْلِهِ وَتَرْجَمَ عَالِيَةً
 مَوْلَى اَوَّلِ اَوَّلِ كِتَابِكَ قَدْ
 مَجِيْءٌ مَعِيْنَ اَوَّلِ اَوَّلِ
 عَيْنِ اَوَّلِ اَوَّلِ كِتَابِكَ يَدِ
 سَوِيْحَانٌ يَدِ عَمٍّ اَوَّلِ

[illegible]

[illegible][illegible]

تَدْعُوهُ مُطِيعِينَ قَوْلَهُ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ	تَدْعُوهُ مُطِيعِينَ قَوْلَهُ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ	تَدْعُوهُ مُطِيعِينَ قَوْلَهُ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ	تَدْعُوهُ مُطِيعِينَ قَوْلَهُ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ فِيهِ كَافِرًا لَّوْ كُنَّا لَهُ بِبَصِيرَةٍ

Page 10

[illegible]

[illegible]

سورة طه ١٠٠ سورة طه ١٠١ سورة طه ١٠٢ سورة طه ١٠٣ سورة طه ١٠٤ سورة طه ١٠٥ سورة طه ١٠٦ سورة طه ١٠٧ سورة طه ١٠٨ سورة طه ١٠٩ سورة طه ١١٠ سورة طه ١١١ سورة طه ١١٢ سورة طه ١١٣ سورة طه ١١٤ سورة طه ١١٥ سورة طه ١١٦ سورة طه ١١٧ سورة طه ١١٨ سورة طه ١١٩ سورة طه ١٢٠	سورة طه ١٢١ سورة طه ١٢٢ سورة طه ١٢٣ سورة طه ١٢٤ سورة طه ١٢٥ سورة طه ١٢٦ سورة طه ١٢٧ سورة طه ١٢٨ سورة طه ١٢٩ سورة طه ١٣٠ سورة طه ١٣١ سورة طه ١٣٢ سورة طه ١٣٣ سورة طه ١٣٤ سورة طه ١٣٥ سورة طه ١٣٦ سورة طه ١٣٧ سورة طه ١٣٨ سورة طه ١٣٩ سورة طه ١٤٠	سورة طه ١٤١ سورة طه ١٤٢ سورة طه ١٤٣ سورة طه ١٤٤ سورة طه ١٤٥ سورة طه ١٤٦ سورة طه ١٤٧ سورة طه ١٤٨ سورة طه ١٤٩ سورة طه ١٥٠ سورة طه ١٥١ سورة طه ١٥٢ سورة طه ١٥٣ سورة طه ١٥٤ سورة طه ١٥٥ سورة طه ١٥٦ سورة طه ١٥٧ سورة طه ١٥٨ سورة طه ١٥٩ سورة طه ١٦٠	سورة طه ١٦١ سورة طه ١٦٢ سورة طه ١٦٣ سورة طه ١٦٤ سورة طه ١٦٥ سورة طه ١٦٦ سورة طه ١٦٧ سورة طه ١٦٨ سورة طه ١٦٩ سورة طه ١٧٠ سورة طه ١٧١ سورة طه ١٧٢ سورة طه ١٧٣ سورة طه ١٧٤ سورة طه ١٧٥ سورة طه ١٧٦ سورة طه ١٧٧ سورة طه ١٧٨ سورة طه ١٧٩ سورة طه ١٨٠

[illegible][illegible]

[illegible]

ولیک

[illegible]

١٠
 ١١
 ١٢
 ١٣
 ١٤
 ١٥
 ١٦
 ١٧
 ١٨
 ١٩
 ٢٠
 ٢١
 ٢٢
 ٢٣
 ٢٤
 ٢٥
 ٢٦
 ٢٧
 ٢٨
 ٢٩
 ٣٠
 ٣١
 ٣٢
 ٣٣
 ٣٤
 ٣٥
 ٣٦
 ٣٧
 ٣٨
 ٣٩
 ٤٠
 ٤١
 ٤٢
 ٤٣
 ٤٤
 ٤٥
 ٤٦
 ٤٧
 ٤٨
 ٤٩
 ٥٠
 ٥١
 ٥٢
 ٥٣
 ٥٤
 ٥٥
 ٥٦
 ٥٧
 ٥٨
 ٥٩
 ٦٠
 ٦١
 ٦٢
 ٦٣
 ٦٤
 ٦٥
 ٦٦
 ٦٧
 ٦٨
 ٦٩
 ٧٠
 ٧١
 ٧٢
 ٧٣
 ٧٤
 ٧٥
 ٧٦
 ٧٧
 ٧٨
 ٧٩
 ٨٠
 ٨١
 ٨٢
 ٨٣
 ٨٤
 ٨٥
 ٨٦
 ٨٧
 ٨٨
 ٨٩
 ٩٠
 ٩١
 ٩٢
 ٩٣
 ٩٤
 ٩٥
 ٩٦
 ٩٧
 ٩٨
 ٩٩
 ١٠٠

[illegible]

[illegible]

[illegible]

KAYNAKÇA

- Agoristas, C. D. (2020). Western travellers in search of Greek manuscripts in the Meteora monasteries (17th-19th centuries). *Scandinavian Journal of Byzantine and Modern Greek Studies* 6, s. 115-159.
- Ahdî. (2018). Gülşen-i Şu'arâ. (Haz. S. Solmaz). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> adresinden erişildi.
- Aksoyak, İ. H. (2010). Eski Türk edebiyatında nesir üzerine bazı belirlemeler. (Ed. H. Aynur). *Nesrin inşası: düzyazıda dil, üslup ve türler* içinde (s. 56-71). İstanbul: Turkuaz.
- Aksoyak, İ. H. (2018). Ahmed Yesevî'nin Rumelili bir takipçisi Üsküplü Atâ *Tuhfetü'l-Uşşâk*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57761,uskuplu-ata-tuhfetul-ussakpdf.pdf> adresinden erişildi.
- Ambros, E. G. (2018). Şaire özgünlük hakkı tanımak: Firdevsî-i Rûmî'nin Kutbnâmesi ve Latîfî'nin elitist eleştirisi. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 1. S. 1, s. 50- 74.
- Araç, G. (2010). *Uzun Firdevsî ve Hakâyık-nâme'si*. Hacettepe Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Arslan, N. Ö. (2019). *Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i kebîr 11.,12.,13. ciltler (İnceleme-metin)*. Hacettepe Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Aşık Çelebi. (2010). *Meşâ'irü's- Şu'arâ: İnceleme- Metin*. (Haz. F. Kılıç). İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Babinger, Franz. (1982). *Osmanlı tarih yazarları ve eserleri*. (Çev. Coşkun Üçok). Ankara: TTK Basımevi.
- Biçer, B. (2006). *Firdevsî-i Rûmî ve tarihçiliği*. Konya: Tablet Yay.
- Bursalı Mehmed Tahir. (1972). *Osmanlı müellifleri*. (Haz. A. F. Yavuz ve İ. Özen). İstanbul: Meral Yay.
- Büke, H. (2015). *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme (38. Cilt), dil özellikleri, metin, söz dizini*. Süleyman Demirel Üniversitesi. Doktora Tezi.
- Büke, H. (2015b). Firdevsî-i Rûmî'nin kayıp eseri: Tâli'-i mevlûd veya tâli'-i mevlûd-i kebir (bir yıldıznâme ve 12 hayvanlı Türk takvimi). *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 8, s. 66- 74.
- Büyükkarcı Yılmaz, F. (1995). *Firdevsî-i Tavîl ve Davet-nâme'si: inceleme, metin, dizin, tıpkıbasım ve mikrofiş*. Cambridge: Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.
- Büyükkarcı Yılmaz, F. (2013). Firdevsi. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/firdevsi-serefeddin-musa-uzun-firdevsi-maddesinden-erisildi>.

- Celâl-zâde M. (1990). *Selim-nâme*. (Haz. A. Uğur, M. Çuhadar). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ceylan, E. (2022). Teşhîsü'l-İnsân. [http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/teshisu-l-insan-firdevsi maddesinden erişildi](http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/teshisu-l-insan-firdevsi-maddesinden-erisildi).
- Csató, É. Gren-Eklund, Á. Johanson, L. and Karakoç, B. (Ed.). (2020). *Turcologica Upsaliensia: Turcologica Upsaliensia: An illustrated collection of essays*. Leiden: Brill.
- Çatıkkaş, M. A. (2015). *Firdevsî-i Rûmî satranç-nâme-i kebir (inceleme-metin-dizin)*. Ankara: TDK.
- Çıpa, E. (2013). *Yavuz'un kavgası I. Selim'in saltanat mücadelesi*. İstanbul: YKY.
- Çelik, R. (2022). *Firdevsî-i Tavîl'in Tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-nâme'si, II. cilt (inceleme-tenkitli metin ve cinaslar)*. Selçuk Üniversitesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çelik, R., Köroğlu Sucu, N. (2022). Firdevsî-i Tavîl'in tecnîsât-ı Süleymân u Belkîs-nâme adlı eseri ve cinas sanatı. *Selçuk Türkiyat Dergisi*, 55, s: 103-134. doi: 10.21563/sutad.1163214.
- Dilçin, C. (2009). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Dilçin, C. (2013). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Emecen, F. (2009). Selim I. <https://islamansiklopedisi.org.tr/selim-i> maddesinden erişildi.
- Emecen, F. (2010). Şahkulu Baba Tekeli. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sahkulu-baba-tekeli> maddesinden erişildi.
- Emecen, F. (2019). *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Kapı Yay.
- Erünsal, İ. E. (1981). II. Bayezid devrine ait bir in'amat defteri. *İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 10- 11, s. 303-342.
- Erünsal, İ. E. (2016). Arşiv belgelerine göre on altıncı asır şairleri. *Edebiyat tarihi yazıları arşiv kayıtları, yazma eserler ve kayıp metinler*. İstanbul: Dergah.
- Et, O. (2022). Hayât u Memât / Hayât-Nâme. [http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayat-u-memat-hayat-name-firdevsi maddesinden erişildi](http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayat-u-memat-hayat-name-firdevsi-maddesinden-erisildi).
- Firdevsî-i Rûmî. (2009). *Süleyman-nâme-i kebir*. (Haz. M. A. Çatıkkaş). Ankara: TDK.
- Firdevsî-i Rûmî. (2011). *Silahşor-nâme*. (Haz. B. Biçer). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Firdevsî-i Rûmî. (2017). *Kalem ile kılıcın münâzarası Münâzara-i Seyf ü Kalem*. (Haz. A. Tanyıldız). İstanbul: Büyüyen Ay Yay.

- Fisher, S. N. (2014). *Sultan Bayezid Han 1481-1512*. (Çev. H. Yalın). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Gelibolulu Mustafa Ali. (2017). *Künhü'l- Ahbar'ın Tezkire Kısmı*. (Haz. M. İsen). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf> adresinden erişildi.
- Harman, Ö. F. (1994). Dâvûd. <https://islamansiklopedisi.org.tr/Dâvûd> maddesinden erişildi.
- İnalcık, H. (1992). Bayezid. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayezid-i> maddesinden erişildi.
- İpşirli, M. (1991). Atik Ali Paşa. <https://islamansiklopedisi.org.tr/atik-ali-pasa> maddesinden erişildi.
- Kapal, N. M. (2018). *Uzun Firdevsî'nin Hayat-nâme'si inceleme, metin*. İstanbul Üniversitesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Katip Çelebi. (2007) *Keşfü'z- zünûn an esâmi'l- kütübi ve'l- fûnûn*. (Çev. R. Balcı). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kılıç, M. (2022). Firâset-nâme. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/firaset-name-firdevsi> maddesinden erişildi.
- Kılıç, M. (2022). Hadikatü'l-Hakâyık / Tuhfetü'l-Hâdî / Hakâyık-Nâme/ Hakikat-Nâme <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hadikatu-l-hakayik-tuhfetu-l-hadi-hakayik-name-hakikat-name-firdevsi> maddesinden erişildi.
- Kınalızâde Hasan Çelebi. (2017). *Tezkiretü's-şuarâ*. (Haz. A. Sungurhan). <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> adresinden erişildi.
- Köksal, M. F. (2018). *Uzun Firdevsî manzum vilâyet-nâme vilâyet-nâme-i Hacı Bektaş velî-i Horosanî*. Ankara: Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları.
- Köksal, M. F. (2022). *Savaşta yavuz şiirde selim Yavuz Sultan Selim ve şiirleri*. İstanbul: Muhit Kitap.
- Köprülü, M. F. (1956). Firdevsî. *İslam Ansiklopedisi C. 4*.
- Köprülü, M. F. (1980). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Köprülü, O. (1996). Firdevsî, Uzun. <https://islamansiklopedisi.org.tr/firdevsi-uzun> adresinden erişildi.
- Kur'an-ı Kerim Meâli. <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf> adresinden erişildi.
- Kurt, A. O. (2010). Tâlût. <https://islamansiklopedisi.org.tr/talut> maddesinden erişildi.
- Kutluk, İ. (1950). Kenek oğlu Orhan ve teşhisü'l-insan. *Türk Dili*, 3, s. 29-33.
- Küçük, A. (1993). Câlût. <https://islamansiklopedisi.org.tr/calut> maddesinden erişildi.

- Latîfî. (2018). *Tezkiretü 'ş- şuarâ ve tabsiratü 'n- nüzema*. (Haz. R. Canım). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf> adresinden erişildi.
- Levend, A. S. (2000). *Gazavatnâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in gazavatnâmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Matrakçı, N. (2015). *Tarih-i Sultan Bayezid Sultan II. Bayezid'in tarihi*. (Aktaran: M. Tulum). İstanbul: Arvana Yay.
- Mehmed Süreyyâ. (1997). *Sicill-i Osmânî yahud tezkire-i meşâhîr-i Osmâniyye*. İstanbul: Sebil Yayınları.
- Meninski. (2000). *Thesaurus linguarum orientalium Turcicae-Arabico-Persicum lexicon*. (Haz. M. Ölmez). İstanbul: Simurg Yayınları.
- Muallim Nâcî. (2004). *Istîlâhât-ı edebiyye*. (Haz. M. A. Y. Saraç). İstanbul: Gökkube.
- Mum, C. (2005). *Halepli Edîb dîvânı: inceleme-tenkitli metin-cinaslar sözlüğü*. Hacettepe Üniversitesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Olgun, İ., Parmaksızoğlu, İ. (2011). *Firdevsî-i Rûmî Kutb-nâme*. Ankara: TTK Basımevi.
- Redhouse, S. J. W. (2006). *A Turkish and English lexicon*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2000). *Klasik edebiyat bilgisi belâgat*. İstanbul: Bilimevi Yay.
- Saraç, M. A. Y. (2019). *Klasik edebiyat bilgisi biçim-ölçü-kafiye*. İstanbul: Gökkubbe.
- Solakzâde. (2016). *Solakzâde tarihi*. (Sadeleştiren: V. Çabuk). İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yay.
- Steingass, F. (2005). *A comprehensive Persian-English dictionary*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şakar, S. (2003). *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymannâme Yazması'nın (81. cilt, 28 yk.) bilimsel yayını ve üzerinde dil incelemeleri*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Şakar, S. (2009). *Firdevsî-i Rûmî terceme-i câme-şûy-nâme*. İstanbul: Simurg.
- Şemseddin, S. (2019). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Şifa Yay.
- Şenödeyici, Ö., Koşık, H. S. (2017). *Osmanlı'nın gizemli ilimleri 1; Kuran falları ve Uzun Firdevsi'ye ait bir örnek*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şentürk, A. (2002) *XVI. asra kadar Anadolu sahası mesnevilerinde edebi tasvirler*. İstanbul: Kitabevi Yay.

- Şimşek, Y. (2013). *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme-i Kebîr (76. cilt) giriş-ses bilgisi-tenkitli metin- sözlük*. On Dokuz Mayıs Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Tansel S.(2016). *Yavuz Sultan Selim*. Ankara: TTK.
- Tansel S.(2017). *Sultan II. Bâyezit'in siyasî hayatı*. Ankara: TTK.
- Tulum, M. (2011). *17. asır Türkçesi ve söz varlığı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî divan şairlerinin muhtasar biyografileri*. (Haz. C. Kurnaz, M. Tatçı). Ankara: Büro Yayınları.
- Turan, Ş. (1992). Bayezid II. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayezid-ii> maddesinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Güncel Türkçe Sözlük ve yazım kılavuzu* . Ankara: TDK Yay.
- Türkmen, F. (2007). Firdevsî-i Rûmî'nin Süleyman-nâme isimli eserinin yazılışı ve nüshaları. *Edebiyat ve Dil Yazıları: Mustafa İsen'e Armağan*. (Ed. A. Külahlıoğlu, S. Eker). Ankara: Babil.
- Uğur, A. (1985). *The reign of Sultan Selim I in the light of the Selim-name literature*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag.
- Uğur, A. (2009). Selimnâme. <https://islamansiklopedisi.org.tr/selimname> maddesinden erişildi.
- Ünver, İ. (2008). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3/6, s. 1-46.
- Wasserman, T. (2010). The Greek New Testament Manuscripts in Sweden with an Excursus on the Jerusalem Colophon. *Svensk exegetisk årsbok* içerisinde. s. 77-107.
- Yıldırım, N. (2013). *Şehnâme I*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.